CORPVS POETARVM LATINORVM

CORPVS POETARVM LATINORVM

A SE ALIISQVE DENVO RECOGNITORVM
ET BREVI LECTIONVM VARIETATE
INSTRVCTORVM

EDIDIT

IOHANNES PERCIVAL POSTGATE

FASC. IV

QVO CONTINENTVR

CALPVRNIVS SICVLVS
COLVMELLAE LIBER X
SILIVS ITALICVS
STATIVS

LONDINI

SVMPTIBVS G. BELL ET FILIORVM

MCMXX

LONDINI: EXCVDEBANT C. WHITTINGHAM ET SOC.

IOHANNES P. POSTGATE
LECTORI BENEVOLO
SALVTEM

ARGENTEAM istam Romanorum poetarum aetatem in manibus uersanti nescio an nihil saepius animo occurrat quam quanti sit illud quod fertur silentium aureum. quod ne et ipsi hoc tempore omnino repraesentemus, uetat cum operis nostri condicio tum nonnullorum in cauillando industria curiosa. his prius ut satis fiat, primum ea ipsa quae displicuere uerba, suntque tanti, data occasione repetemus. scripseramus enim in incepti operis praefatione sine offensa ut tum quidem putauimus.

'Quae enim illa messis futura esset quae careret Lachmannianis et Baehrensianis, ut alios omittam, laboribus?'

Multum fefellit me ratio. haec enim illis de quibus dico sunt fueruntque ueneno; in haec se uelut catuli in ceruinam pellem coniciunt. credunt enim atque adeo alios uolunt credere qui 'Lachmannianos et Baehrensianos labores' una mentione coniunxerim, Lachmanno Baehrensium parem ac similem habuisse, iidem si 'terra marique' forte dixissem, terrae nobis mare par ac simile uideri conclamaturi. quorum qui nuperrime exstitit (nomen enim quid attinet protrahere, praesertim qui, ut quibusdam uidetur, iam saepius quam par esset in opere nostro appellatus sit?), ciuibus suis, quos de nostri Corporis Ouidio certiores factos uolebat, melius certe consuluisset si, cum sua ac noua non posset, uetera atque aliena noluisset referre neque id saltem reticuisset in CCLXX iisque ipsis de quibus ageret paginis Baehrensii nomen uix quinquies apparere.

Sed hunc missum facio: de Baehrensii erga huius Corporis auctores meritis quid senserim sentiamque libet paucis docere. dico igitur qui in Catullo in Tibullo in Propertio, ut de ceteris taceam, aut noua ipse subsidia attulerit aut adlata ab aliis recte primus existimauerit esse dignum qui praeter Lachmannum ex eius quod iam praeteritum est saeculi hominibus unus commemoretur: nec si in re critica factitanda ut multa argute ita plura fortasse mendose egerit, idcirco obtrectandum esse hominis uirtutibus, immatura utique morte litteris Latinis abrepti. hic denique, ut iam ad scriptores nostros redeam, si in Statio ipso, quod nullus nego, ignorantia leuitate superbia saepius peccabat, at numquam in poeta sententiarum prae ceteris climatarum commisisset ut Thebaidos emendandae tale exhiberet praescriptum, atque inclinatis illud quidem litteris exornatum ne praeteruideretur a lectoribus tam nobile repertum: '*Puteanei codicis lectiones ibi tantum relinquendae sunt ubi manifesto siue aurium siue scripturae uitii tenentur.*'[1] de sententiis hic, ut uides, ne uerbum quidem: adeo huiusmodi ingeniis sordet operum quae contrectant intellectus.

CALPVRNI Bucolica secundis curis recognouit HENRICVS SCHENKL, praemissa hac praefatiuncula.

"Calpurnii eclogae una cum Nemesiani Bucolicis in sat multis libris manu scriptis

[1] *Darum muss bei der Herstellung eines zuverlässigen Textes der Thebais von der Grundregel ausgegangen werden: Einzige unverdächtige Quelle ist der Puteaneus; seine Lesarten sind nur dann zu verlassen, wenn sie sich als offenbare Schreib- oder Hörfehler kennzeichnen* (Rh. Mus. t. li, p. 27).

leguntur, recentioribus plerisque, antiquioribus perpaucis; qui ut ex eodem archetypo tamquam e communi fonte omnes deriuati sunt (id quod et aliis uitiis et uersuum ordine in quarta Calpurnii ecloga grauiter turbato comprobatur) ita rursus facili negotio in certa quaedam genera distribuuntur. primo generi adscribendi sunt codices hi:

N Neapolitanus 380, saec. XV in. uel XIV ex., cui tamquam gemellus adiungendus est, sed is hic illicue interpolationis uestigia prae se ferens,

G Gaddianus (Florentiae in bibliotheca Laurentiana adseruatus) 90, 12; s. XV ex.

A libri Germanici a Thaddaeo Vgoleto in Italiam adlati scripturae a Nicolao Angelio a. 1492 in margine codicis Riccardiani 363 enotatae.

H eiusdem libri et alterius exempli ab Ioanne Boccaccio, ut fertur, exarati scripturae, quae adparent in codice Harleiano 2578, saec. XVI.

Hi libri non solum lectionum integritate reliquis praestant, sed etiam propterea, quod in iis quae Calpurnii sunt a quattuor Nemesiani eclogis distinguuntur poetarum nominibus positis. contra omnia illa undecim carmina uni Calpurnio tribuuntur (quae res multis fraudi fuit, donec inueteratum errorem sustulit Haupt) in

V uulgaris notae libris, qui omnes saec. XV uel XVI exarati sunt. horum duae sunt classes; altera

v aliquanto melior; altera

w omni interpolationis et corruptelae genere referta.

Stellulis ad V (v, w) adpositis significaui in Riccardiano (*) aut Harleiano (**) uulgatam scripturam e melioris notae libris emendatam esse.

Medium locum inter utrumque codicum genus obtinent

P Parisinus 8049 saec. XII, qui post IV 12 desinit, et

Exc. Par. uersus scilicet nonnulli e Calpurnio et Nemesiano (cuius tamen nomen non adparet) deprompti, qui in florilegii Gallici libris Parisinis 7647 saec. XII et 17903 saec. XIII leguntur.

Codices N G A H in huius editionis usum ipse denuo siue contuli siue inspexi. itaque si qua hic aliter scripta inueniuntur atque in maiore editione quae Lipsiae et Pragae a. 1885 prodiit, secundis curis lectores fidem habeant."

Calpurni eclogae typothetis redditae sunt solidis quas uocant typis excudendae a. d. III Id. Oct. 1901.

Calpurnio uisum est adnectere COLVMELLAE librum decimum ut Maronis imitatores hic Georgicon, ille Bucolicon ordine se exciperent. huc accessit quod scriptorem hortulanum Baehrensius nescio qua de causa in Poetarum Latinorum Minorum societatem illam suam non recepisset. in hoc carmine recensendo subsidiis usi sumus cum Haeussneri (Caroli Hesychii 1889) tum Lundstroemii (Vpsaliae 1897-1902).

De codicum rationibus et pretiis non est quod post hos uiros multa disputentur. optimi sunt qui quidem hodie extent

S Sangermanensis Petropolitanus olim 207 nunc Mscr. Lat. 1, saeculo IX ut uidetur scriptus, et

A Ambrosianus L 85 sup. qui saeculo IX uel X scriptus esse dicitur.

huc accedit magna copia librorum saeculo XV scriptorum quorum consensus redit ad codicem a Poggio repertum nunc uero deperditum. ex his noti sunt quodam modo undeuiginti numero. rettulerunt enim de XI Haeussner, de XVII Lundstroemius: explent quam diximus summam Parisinus 6830 C et Lipsiensis Rep. I f. 13 Haeussneri a Lundstroemio non adhibiti. hos testes non singillatim citamus sed quo Haeussner et Lundstroemius modo, congregatim atque una quidem littera maiuscula

R recentiores omnes uel plurimos:
Graeca uero litterula
ρ recentiorum partem aliquam.

hic data occasione monendum sicubi in notulis criticis testis aliquis non diserte citetur, lectionem quam exhibeat in contextu stare, ut puta in 378 ubi *dependens* ρ ex *dependes* S A μ R intellegendum. hoc enim maior recentiorum pars, illud ex isdem perpauci praebent.

μ Mosquensi olim in bibliotheca librum seruatum atque a C. F. Mathaei a. 1779 ad Lectiones Mosquenses suas quod ad librum X attinebat adhibitum Borussicis calamitatibus siue Mauors seu Volcanus absumpsit, de qua re conferenda quae diximus nos in ephemeride Classical Review, 1903, p. 47, et Lundstroemius, praef. p. ix. hunc qui ipse uidit saeculi XIV fuisse testatur. quod si uerum erat, ceteros recentiores, quos contingit adfinitate, aetate superaret. rem tamen Lundstroemius in dubium uocauit (Ein Columella-Excerptor aus dem 15 Jahrhundert, Vpsala, 1894, p. 13), cum saeculo XV scriptum ac de Poggiana illa prosapia profectum non sine idonea causa, ut nobis quidem uidetur, contenderet. potius igitur duximus Mosquensem illis tantum locis nominatim citare quibus aliquid testaretur quod R ceteris antiquius esse posset.

In ponderibus testium, qui sunt Sangermanensis Ambrosianus et Poggianorum librorum archetypus, examinandis paullo plus Poggiano tribuimus quam fecerat Lundstroemius et fecisse putares Haeussnerum. neque enim si ex recentioribus ille uel ille coniecturis Italorum foedatus est, communem quoque fontem iam labe illa infectum esse recte adfirmaueris. sit tandem in talibus merae suspicionis finis et in codicum fide aestimanda non aetas tantum sed etiam ex parte aliqua bonitas spectetur. Poggianus ut alibi saepe, ita in re quoque orthographica interdum ceteris melior quod ex iis quae a codicibus recte scripta in textum recepimus facile patebit. sunt autem haec:

50 *umor* S A. 52 *hiemps* S A. 59 *genetrix* S A. 112 *alia* S. 213 *suboles* S¹. 227 *conectere* S A. 232 *aluos* R. 242 *arbos* R. 315 *alia* S A. de *trichila*, 378 et 394, est quod dubites; nam R usitatam scripturam uidentur habuisse, S A uero ad illam quae in lapidibus extat *tric(h)lea* uersu saltem 394 propius accedere.

Columellae liber decimus typothetis typis solidis excudendus redditus est Non. Sext. 1903.

SILI ITALICI Punica recensuit GVALTERVS C. SVMMERS qui de textu suo haec uoluit praemonita.

"In textu Sili constituendo auxilio sunt cum codices qui supersunt tum memoria codicis Coloniensis a nonnullis seruata. et eorum quidem qui supersunt archetypum eum esse codicem qui a Poggio circa s. a. 1417 repertus esse dicitur (Sangallensis) admodum probabile uidetur; constat autem hoc tantum: archetypum illud, ut in uniuersum cum Coloniensi consenserit, ita in satis multis haud parui momenti rebus ab eo aberrasse.

Sed codicum qui supersunt quattuor solos usui esse demonstrauit H. Blass (Textesquellen des Silius Italicus, Leipzig, 1875). qui sunt:

L cod. Laurent. 37. 16, membr., a. s. 1457 scriptus.
F cod. Bibliothecae Aedilium Florentinae Ecclesiae 196, chart., s. XV.
O cod. Oxoniensis Coll. Reginensis 314, chart., s. XV.
V cod. Vaticanus, 1652, membr., s. XV.

horum consensus littera S signatur.

Statim adnotationes meas inspicientibus (et praecipue post II 300) patebit horum quattuor codicum L F ex altero archetypi apographo, ex altero O V profluxisse. sed O V contra L F consentientes nonnunquam interpolationis, leuioris illius quidem sed tamen interpolationis, suspicionem mouent: uid. II 400; IV 341, 590, 621; VI 451; VIII 626 et cet. ipsos uero O et V aliquantum in hoc genere pro se utrumque temptasse sine dubio est. nec tamen ob hoc omnino reiciendi sunt, quippe qui haud raro lectiones egregias, sibi proprias aut cum C solo communes (uid. II 52, III 288, V 255, VIII 615 et cet.), et XVII 336, uersum a L F omissum,

adferant. longe praestat alterum par, id quod apparebit obseruantibus quoties cum C L F consentiant, pugnent O V, et quam raro contrarium accidat. nec ulla re editio Teubneriana Drakenborchianae praestat magis quam quod codicibus L F uti poterat.

Laurentiano Florentinus praestare Thiloni uidetur, non Blassio. Sphinx est, non codex. qui cum in uniuersum Laurentiani uel in rebus minutis simillimus sit et paene gemellus, lectiones tamen nonnullas habet optimae notae, sibi proprias uel cum C solo communes. uide sis I 297, 540, 561, 589; II 231, 353; IV 621, 672; V 45, 259, 490; VI 14; VII 736; VIII 669; IX 489; XII 347, 713; XIII 155; XIV 144, 325; XV 648; XVI 370; XVII 127. quarum aliquot fidei scribae, archetypum pro uirili parte reddere conantis, deberi posse non nego. et est hic codex in nonnullis fidelissimus, quem diphthongos *ae*, *oe* in archetypo positas contra L seruasse obseruauit iam Blass, contractiones uero saepissime solum e quattuor codd. non resoluisse Baueri plenior quam meus apparatus docebit: adde loca qualia sunt VII 154, XII 659 (L O *crebri*, F *crebi*), XVII 489 (L O V *sede*, F *saede*). sed tamen plurimae non sunt sic explicandae. iam si ex aliquo alio cod. uenissent, necesse erat optimum eum fuisse, plurima uestigia in F relicturum: qui tamen, ut supra dixi, plerumque miro modo cum L consentit. huic difficultati accedit ut diuersae codicis manus uix aut ne uix quidem dinoscendae uideantur (Blass, p. 231), ea uero cui Blass ipse secundas tribuit secura quadam benignitate munera inter se dissimillima spargat et modo lectiones praeclaras (et plurimas nusquam alibi quam in C seruatas) addat, modo optimas primae manus in peiores (easque saepissime quas habent L O V) mutet. pessimum uero est quod testis ille tam fidelis Latine loqui uix potest: ea enim siue neglegentia siue inscitia scriptus est liber ut errores eius et lacunas inde solum extare potuisse putent nonnulli quod a primo illo a Poggio reperto aut aliquo eius exemplari descriptus sit. quod utcumque erit, lectionibus eiusmodi codici propriis minime instandum est, nisi re ipsa et poetae sensu bene fultis, et locis qualia sunt I 636, III 328 L O V sequi malui. interpolatum uero esse F uehementer nego (uide quae disputaui Class. Review, 1901, p. 118[1]) et L potius huic suspicioni adfinem esse dixerim.

De Coloniensi tradiderunt Carrio (Cc), Modius (Cm), N. Heinsius (Ch), quorum illi ipsum codicem inspexerunt, Heinsius editione utebatur quam 'discrepantiam omnem libri Coloniensis' ipse adfirmauit complecti. nam quae Dausqueius ex C refert aut Modio tribuit (quod idem ualere demonstrauit Blass), ea omnia minime firmam habent fidem (Blass, p. 204). Drakenborchius quoque nonnulla de hoc codice rettulit (Cd), diuerse accipienda: quae enim ex silentio Heinsii colligere potuit nullius sunt pretii, cetera autem, ab ipsius Heinsii notis deriuata, Heinsii auctoritatem adferunt (Blass, pp. 212-216).

Qualem tamen cum Heinsii tum Modii et Carrionis auctoritatem esse dicamus? in hac re quae disseruit Blass (pp. 189-212) omnia mihi persuasit, eoque lectorem remitto. hic, ut breuis sim, pauca commemorabo unde pateat quam sint dubia quae de C accepimus. et primum, cum Modius selectas tantum partes Sili illo fretus emendauerit, tamen in spatio tam angusto alia quam Heinsius de codicis lectionibus narrans deprenditur quinquies decies (nam III 372, VII 209 apud Blassium, p. 211 relata huc non pertinent). deinde, uersus illos qui post u. leguntur 143 libri octaui cum ceteri in C quoque defuisse semper putauerint, negauit nuper u. d. Heitlandius. cuius opinionem ut non accipio tamen minime absurdam esse confiteor: unde apparet quantulum de hac codice certo sciamus. sed ut certis exemplis idem probem, pauca mihi liceat de locis aliquot disserere.

I 342 Modius ait: 'reponendum, cum libri uett. habeant *omnis* pro *omneis* [quod eius uulgata (uid. Blass, p. 191) habet], *pudet ominis*.' unde C *omnis* legisse Modii consuetudo in his rebus constantissima facit ut credam: credidit Blass quoque (p. 188), quem postea adnotasse 'uerisimile est C *ominis* habuisse' (unde Bauer in ed. Teubneriana '*ominis* Cm') ualde miror.

II 52 Heinsius adnotat: '*seclisque propagat Regna ferox* Modius ex eodem cod. [= C].' sed Mod. *sedis* quidem quam exhibuit uulgata mutauit, de *regna* dixit nihil. Dausqueius quoque Modium *regna* legisse ait, sed illi in his rebus nulla fides (uid. supra), Heinsiumque ex eo haec sumpsisse non sine causa suspicatur Blass (p. 211: cum pp. 203, 218 aliter sentire uideatur).

IV 605-609 Modius, post uulgatam propositam (in qua *cernere, mundam, pernecet*) uersus correctos exponit 'ex scriptura antiqua leuiter nostra coniectura adiuta', in quibus *perdere, nudam, permeat.* quarum lectionum quae sit Modii coniectura adiuta dubitari potest. poterat enim, ut Blass putat, C *undam* habere, poterat autem *prodere.* similem locum in VIII 40, 41 reperias, ubi Mod. post uulgatam propositam pergit: 'ita a me aut membranis potius, in quibus est *sit fas sit cautum*, coniectura nostra leuiter adiuta corrigi poterunt.' sequitur textus correctus, ubi u. 40 pro *fas* legitur *ius*, u. 41 pro *sed fas sit cautum* reponitur *sit fas sit tantum.* et Blassio quidem *tantum* Modii coniecturam esse adfirmanti ego quidem adstipulor. et tamen potuit Mod., cum dicebat membranas habere *sit fas sit cautum* de correctione *sit* sola cogitare, *cautum* neglegentia quali alibi usus est e uulgata seruare. quod credit Thilo, et re uera C (cum L F) u. 40 *uis* legisse, quod Modium 'leuiter adiuuasse' et in *ius* conuertisse. notabili uero indiligentia Heinsius ait '*sit fas sit tantum* Modius ex C,' scilicet, dum Modii textum correctum legit, oblitus quae ille praemonuerat.

V 298 Bauer in adnotatione ait '*tollere* Ch', in praefatione uol. 2 corrigit '*tollere* Cm'. sed in ep. 16 *tollere* et in uulg. et in textu correcto habuit Modius, unde nihil adfirmari potest. sed ne Heinsio quidem credendum, cuius uerba '*tollere* cum Modio Coloniensis' nihil de collatione sua testantur (Blass, p. 208). Coloniensis lectionem hic amissam esse censco.

VIII 669 Mod., proposita uulgata in qua *tacitusque cadauera fundit*, pergit: 'in membranis *recitatque cadauera fumans*, unde legi posse iudicabam *reicitque*.' obseruat Heinsius: 'Mod. in eo cod. *recitatque* legi adseuerat, sed excerpta nostra *reicitque*.' fuit cum crederem Heinsium tamen errauisse, sed postquam Postgatius in F uestigia lectionis *reicitque* certissima inuenit manus dare coactus censeo nescioquo errore Modium codicis lectionem pro sua coniectura habuisse. simile eum esse passum in quodam Censorini loco docet Blass, p. 190.

XII 501 Heinsius: 'in Col. *Fabiique magister Turbarum asperior.*' et potuit quidem *asperior* Coloniensi adtribuere a Dausqueio deceptus, Modium ita legere adfirmanti (uid. supra), idque credidit Blass (p. 211; quamquam aliter p. 204). sed cum aliam Coloniensis lectionem *Fabii*, cuius apud Dausqueium nullum uestigium, hic commemorat Heinsius, *asperior* quoque accipio. *Turbarum* uero in C stetisse non pro certo habendum: poterat e uulgata casu seruari.

XIII 575 Modius uulgatam in *Tesiphones* conuertit, sed cum ea quoque *e* habeat nihil de eo adfirmari potest.

XV 147 Drakenborchius: '*ac iret* pro *atque iret* in contextum recepit Heinsius ex C. cuius in notis nihil monuit.' modus loquendi satis obscurus, sed tamen qui intellegi possit, sed non is amator Coloniensis sui Heinsius ut cum contra metri leges scribentem amplecteretur. rem expediuit Postgatii correctio, q. u. ad loc.

His indiciis satis factum iri plerisque opinor: qui plura uolet, adnotationes consulat ad I 555; V 277; VI 327; VII 386; VIII 349, 420, 459; IX 631; XIII 546 et quae scripsi de Heinsio Class. Review, 1902, pp. 169 sqq.

Iam Coloniensi an consensui codd. L F O V plus tribuendum sit si quaeritur, hoc tantum dico: codd. s. XIX excussos et cod. notitiae tam impeditae inter se comparari non posse: ubicumque uarient, singulo quoque loco lectionem utramque per se esse considerandam.

Coloniensis scripturas ipse per uarios libros sparsas indagaui. in Sangallensis apographis usus sum Blassii apparatu, a Bauero publici iuris facto. de nonnullis ubi haerebam satisfecerunt, qua sunt beneuolentia, uu. dd. Bauer et Postgate, Blassii schedis usus ille, hic ipsis codd. inspectis. perraro usus sum codd. duobus Gallicis quorum mentionem fecit Blass, p. 179 (ς): codices per se leuissimos his in locis adeundos curaui ut eos ita legere diserte adfirmare possem, totas uero denuo excuti ratio non erat. editionum uetustarum in textu emendando merita accuratius quam ante factum erat exposui. lectiones nonnullas quas e 'scriptis' aut 'aliis' adlegauit Heinsius, ego uero neque in codd. neque in edd. reperire potui, ita rettuli ut e. g. ad I 177 (ubi postea demum *rapto* in ς esse cognoui). in apparatu hanc legem mihi constitui, ut quotiescumque C a S differret, aut cum duobus ex codd. L F O V (exceptis L F) uel singulo quouis eorum consentiret, lectionem eius laudarem, tacerem si cum S aut cum tribus eorum aut cum L F solis congrueret, eis locis exceptis ubi lectionem praebuit aut

falsam aut a correctoribus temptatam; deinde, ut consensus codicum L F O V aut trium aut duorum ex illis (O V exceptis), ubicumque aliud haberet quam textus meus, adnotaretur; consensus codicum O V a textu meo diuersi et lectionum singulis propriarum selecta tantum exempla referrem.

Litteras quarum apud L F O V (prima manu) et, quod sciam, C nullum erat uestigium typis Italicis excudendas curaui."

Sili scidarum prima et altera solidis typis excudendae typothetis sunt redditae a. d. III Id. Nou. 1902, ultima a. d. IV Id. Mart. 1903.

STATI THEBAIDEM idemque ACHILLEIDEM recensuit AVGVSTVS S. WILKINS qui de curis suis haec iussit praemoneri.

"Stati Thebaidem Achilleidemque recognituro nihil antiquius esse debet quam ut quanti sit habenda Barthi fides sibi persuasum habeat. sescenties enim uir ille profert, quibus nitatur lectio recepta magis probata, codices penes se nescio quos. quorum tamen cum neque uola neque uestigium usquam nunc appareat, magnopere uerendum est ne Barthio, ut erat summa doctrina sed idem homo uaniloquus, parum locuplete utamur teste: qua de re nonnulla scripsi in ephemeride Classical Review, vol. x, pp. 14-15. iure igitur suo qui nuper Stati carmina ediderunt, si quid Barthius noui tanquam e codicibus attulit, id pro coniectura habuerunt. hos secutus nomen tantum Barthi adscripsi, quamquam haud negauerim aliquando fieri potuisse ut ex ueris quibusdam fontibus nobis hodie non notis hauserit.

Post insignes uero O. Muelleri curas satis constat duas exsistere et Thebaidos et Achilleidos recensiones, quarum alteram seruat fere solus codex ille Puteaneus. hunc, ut uerum atque sincerum poetae ipsius uerborum testem, sequi, si ullo modo possem, constitui, non quod non saepissime per incuriam peccet, sed speciem lectionis interpolatae prae se fert perraro; neque hoc parui faciendum est cum tali sit ingenio Statius ut quid sibi licere putauerit non facile dispicias. alterius autem Thebaidos recensionis testes sunt codices non pauci: familiam tamen ducere uidentur codices Bambergensis et Gudianus. uulgatae per medium aeuum recensionis codices habemus paene innumeros, utpote poetae si quis alius tum temporis lectitati, qui tamen praebent omnes textum ex illis duobus conflatum et coniecturis plurimis turpatum. hos igitur iure nostro spernere possumus. codicem Puteaneum mihi totum conferre contigit beneuolentia uso uiri doctissimi Leopoldi Delisle, qui qua est humanitate librum Mancunium transmittendum curauit ita ut satis otiosus perlegere possem. itaque nonnulla quae parum recte legerat Kohlmann tacitus correxi. dolendum est quod u. d. A. Klotz, cuius diligentia multum mihi in Achilleide edenda profuit, si quid ipse in Thebaide relegenda prompturus est, nondum publici iuris fecit.

Ceterum serius me paenitet quod aliorum usus iudicio (cf. Wotke in Erano Vindob. 1893) plus aequo spreui codicem in bibliotheca Collegii S. Iohannis Cantabrigiae seruatum. nam nuperrime cum hunc librum magna diligentia excussisset H. W. Garrod, docuit (Classical Review, Feb. 1904) non nihil inde fructus quaerendum esse ad textum melius constituendum. paucae de huius codicis lectionibus infra subnotatae sunt.

Codicum uero inferioris notae lectiones hic illic tantum adducere placuit; neque enim fas esse duxi quidquid aliena congesserit industria in mea auerrere horrea, neque multum referre ad textum constituendum quidquid peccauerint scribae siue oscitantes siue prauo usi iudicio uelut trutina pensitare.

Codices duo qui in Collegio S. Petri Cantabrigiae seruantur ipse denno contuli, quibus ut satis commode uterer contigit per amicitiam huius Collegii magistri A. W. Ward. de ceteris libris quibus usus est Bentleius non nulla me docuit humanissime I. P. Postgate.

Quibus autem siglis potissimum usus sum, haec fere sunt.

P codex Puteaneus (Parisinus 8051), olim Corbeianus, saec. X.
B codex Bambergensis (N iv 11) saec. XI.
G codex Gudianus 52, saec. XIV.
H codex Helmstadiensis 319 b, saec. XV.

K codex Gudianus 54 (G^2 apud Kohlmann) saec. X uel XI.
L codex Leidensis (Bib. Publ. Lat. xviii 134 K).
Q codex Parisinus 10317 (Pc apud Kohlmann) saec. X.
R codex Rehdigeranus (Vratislau. 125) saec. XIV.
S codex Sangermanensis (Parisinus 13046) saec. X.
T codex Taurinensis incertae aetatis.
b codex Bernensis 156 b, saec. XI.
c codex Cassellanus saec. XI.
p codex Parisinus 8052.
r codex Roffensis (Mus. Brit. 15 CX) saec. X, θ uocatus a Bentleio.
Δ codex Collegii S. Iohannis Cantabrigiae saec. X.
γ codex Bibliothecae Acad. Cantabrigiensis.
δ codex in Collegio Emmanuelis Cantabrigiae seruatus. quidquid ex hoc libro attuli acceptum refero u. d. I. P. Postgate.
π codex Collegii S. Petri Cantabrigiae. ipse contuli.
φ codex mutilus eiusdem Collegii, continens libros viii, ix, x, neque hos quidem integros. ipse contuli.
M consensus codicum non optimae notae quibus usi cognitum habemus textum qualis per mediam fere aetatem (saec. VII-XII) legebatur tum cum recensio illa Puteanea latebat.
ς codices nonnulli deteriores.
ω codices ceteri omnes excepto P.

Cum prior *Thebaidis* pars iam typis impressa esset, in manus mihi uenerunt lectiones ab H. W. Garrod beneuole ex suis copiis in meum usum descriptae, partim eius de quo ante dictum est codicis Δ, partim deperditi nunc, ut uidetur, libri sed Drakenborchii temporibus superstitis (A). huius libri excussa uarietas in editionem Lindenbrogianam relata exstat quae Scriuerii olim fuit hodie uero Oxoniensis Academiae liber. ex duobus illis codicibus quae digna mihi uisa sunt quae exscriberentur, haec fere sunt: I 88 *iactanti* A; 129 *uno* Δ, *imo* A; 213 *facta* A; 309 *perstrepit aura* $Δ^2$; 379 *mista* A; 545 *uagas ganisus* Δ; 610 *et adunca manus* Δ; 655 *luget* A. II 269 *est ut* Δ; 344 *petes* Δ; 359 *demittere* Δ; 638 *et adhuc* Δ (*leti iam in nube* coni. Garrod). III 192 *fastus* A; 194 *corpora quot* A (Markland); 378 *obuia* $Δ^2$. IV 171 *pallescit* A Δ; 704 *amnis—natatus*; 788 *renitens* Δ. V 5 *sanguinei* Δ; 148 *solent* Δ; 470 *asserti* Δ (superscripto *imposito*). VI 242 *accelerante manu* Δ; 407 *Iouis* $Δ^1$, *minor* $Δ^2$. VII 310 *terga* Δ. adiuuerunt me denique suas nondum editas coniecturas communicando cum et ipse totius Corporis editor, tum u. d. A. E. Housman.

In Achilleide recensenda (quod carmen a poeta incohatum tantum esse relictum numquam obliuiscendum est) satis magna suppeditat nobis codicum copia, sed hic quoque ducem habemus praestantem librum illum Puteaneum, tamen si quid ibi peccatum est, id quod non raro fit, subsidia habemus haudquaquam spernenda codices Gudianum (K) et Parisinum (Q), quibus nunc accedunt

C codex Bruxellensis 5337/8 quem contulit F. Vollmer.
E codex Etonensis quem contulit Henricus Schenkl, hic illic adhibitus.

Quod ad Achilleidem attinet, nota ω designaui codicum K Q C consensum, h. e. omnium exceptis P et E.

Ceteros codices satius esse duxi prorsus neglegere, nisi quod hic illic lecturis commodius fore uisum est quod uulgo edebatur indicare."

Stati *Thebais* solidis typis excudenda typothetis reddita est a. d. VIII Kal. Mart. 1904, *Achilleis* uero prid. Non. April. eodem anno.

Silvarvm recensendarum munus Gilbertvs A. Davies noster susceperat. quae tamen cum ex adsiduo litterarum sermonumque commercio aliam paene faciem sumpsissent, uisum est commune opus sub utriusque nomine proferre.

Ex omnibus quotquot hodie extant codicibus unum tantum nominatim citamus, littera insignitum

M Matritensem X 81 saec. XV ante medium exaratum:

nisi quod in uno carmine II vii adhibemus etiam

L Laurentianum plut. xxix 32, saeculo X scriptum et Matritensis originem propiore adfinitate contingentem.

Matritensis notitiam Krohnii imprimis Klotziique in editione Teubneriana prolatis curis debemus: ex iis quae Alexander Souter (Classical Review, t. xii, pagg. 400 seqq. et 441 seqq. cum t. xiii pag. 35) de eiusdem codicis lectionibus publici iuris fecerat, pauca quaedam desumpsimus. quae post scriptum codicem uel etiam inter scribendum in eo emendata sunt secundum Krohnii Klotziique testimonia dedimus ut sit 'M^1' ipsius librarii manus, 'M^2' alterius cuiusdam atque aequalis illius quidem manus quem ipsum Poggium fuisse haud absurde suspicantur, 'm' uero ceterorum passim correctorum.

A h. e. Politiani quae uocant Excerpta codice quae ex uetusto quodam Poggii hausta in librum typis impressum qui hodie Romae in bibliotheca Corsiniana adseruatur se sua manu rettulisse ipse auctor est, secundum Arturi Engelmanni (Leipziger Studien, t. xx pagg. 1 seqq.) testimonia laudamus.

Haec, cum maxima ex parte cum Matritensis lectionibus mire congruant (unde factum est ut ipse Politianus falsi reus apud quosdam sit) deque iis magna inter uiros doctos orta sit dissensio, ad eos tantum laudamus locos ubi diserte Politianus aliquid in codice Poggiano scriptum fuisse confirmat (A*) aut tanta inter Excerpta et Matritensem legendi diuersitas est ut praeteriri nullo modo posse uideatur. de Excerptorum fide pretioque nihil iam opus dicere: satis superque cum ab aliis, tum a nobis ipsis disputatum est (Classical Review, t. xvii pagg. 344 seqq., conf. t. xvi 440 seqq. et t. xviii 43).

Illud unum restat monendum deteriores libros eosque ipsos ex Poggiano uetere quicumque fuit codice originem ducentes (quod et res declarat et Politianus testatur), quos solita nota

ς insigniuimus, cum et alia recte scripta praestare, tum illa ipsa quae auctoris sine nomine ibi in contextu leguntur ubi nihil praeter Matritensis errores in adnotatione memoratur.

Siluarum textus typothetis typis solidis excudendus prid. Non. Apr. 1904 redditus est.

Iam de singulis scriptis quae hoc fasciculo continentur dicta sunt quae dicenda uidebantur: subit ad uniuersa pertinens leuiusculae rei nec tamen ideo omnino praetereunda mentio. praepositionum cum uerbis coniunctarum ratio ad regulas a Carolo D. Buck nuper (Classical Review, 1899, pp. 156 sqq.) enuntiatas accommodata est eademque seruabitur in illo quoque qui hunc sequetur fasciculo. cuius cum in mentionem inciderim, non alienum est adicere eum iam paene confectum esse ut bona spes sit alterum Corporis uolumen intra hunc annum ad umbilicum esse peruenturum.

Scripsimvs Cantabrigiae Non. Apr. a. p. Chr. n. MDCCCCIV.

T. CALPVRNI SICVLI

BVCOLICA

I

[Corydon. Ornytvs.]

C. Nondvm Solis equos declinis mitigat aestas,
quamuis et madidis incumbant prela racemis
et spument rauco feruentia musta susurro.
cernis ut ecce pater quas tradidit, Ornyte, uaccae
molle sub hirsuta latus explicuere genista?
nos quoque uicinis cur non succedimus umbris?
torrida cur solo defendimus ora galero?
O. Hoc potius, frater Corydon, nemus, antra petamus
ista patris Fauni, graciles ubi pinea denset
silua comas rapidoque caput leuat obuia soli,
bullantes ubi fagus aquas radice sub ipsa
protegit et ramis errantibus implicat umbras.
C. Quo me cumque uocas, sequor, Ornyte; nam mea Leuce,
dum negat amplexus nocturnaque gaudia nobis,
peruia cornigeri fecit sacraria Fauni.
prome igitur calamos et si qua recondita seruas;
nec tibi defuerit mea fistula, quam mihi nuper
matura docilis compegit harundine Ladon.
O. Et iam captatae pariter successimus umbrae.
sed quaenam sacra descripta est pagina fago,
quam modo nescio quis properanti falce notauit?
aspicis ut uirides etiam nunc littera rimas
seruet et arenti nondum se laxet hiatu?
C. Ornyte, fer propius tua lumina: tu potes alto
cortice descriptos citius percurrere uersus;
nam tibi longa satis pater internodia largus
procerumque dedit mater non inuida corpus.
O. Non pastor, non haec triuiali more uiator,
sed deus ipse canit: nihil armentale resultat,
nec montana sacros distinguunt iubila uersus.
C. Mira refers; sed rumpe moras oculoque sequaci
quamprimum nobis diuinum perlege carmen.
O. 'Qui iuga, qui siluas tueor, satus aethere Faunus,
haec populis uentura cano: iuuat arbore sacra
laeta patefactis incidere carmina fatis.
nos o praecipue nemorum gaudete coloni,
uos populi gaudete mei: licet omne uagetur
securo custode pecus nocturnaque pastor
claudere fraxinea nolit praesepia crate,
non tamen insidias praedator ouilibus ullas
adferet aut laxis abiget iumenta capistris.
aurea secura cum pace renascitur aetas
et redit ad terras tandem squalore situque
alma Themis posito iuuenemque beata sequuntur
saecula, maternis causam qui uicit Iulis.
dum populos deus ipse reget, dabit impia uinctas
post tergum Bellona manus spoliataque telis
in sua uesanos torquebit uiscera morsus
et modo quae toto ciuilia distulit orbe,
secum bella geret: nullos iam Roma Philippos
deflebit, nullos ducet captiua triumphos;
omnia Tartareo subigentur carcere bella
immergentque caput tenebris lucemque timebunt.
candida pax aderit, nec solum candida uultu,
qualis saepe fuit, quae libera Marte professo,
quae domito procul hoste, tamen grassantibus armis
publica diffudit tacito discordia ferro:
omne procul uitium simulatae cedere pacis
iussit et insanos Clementia contudit enses.
nulla catenati feralis pompa senatus
carnificum lassabit opus, nec carcere pleno
infelix raros numerabit Curia patres.
plena quies aderit, quae stricti nescia ferri
altera Saturni referet Latialia regna,
altera regna Numae, qui primus ouantia caede
agmina, Romuleis et adhuc ardentia castris,
pacis opus docuit iussitque silentibus armis
inter sacra tubas, non inter bella, sonare.
iam nec adumbrati faciem mercatus honoris
nec uacuos tacitus fasces et inane tribunal
accipiet consul; sed legibus omne reductis
ius aderit moremque fori uultumque priorem
reddet et afflictum melior deus auferet aeuum.
exsultet quaecumque Notum gens ima iacentem

I 1 *declinis* N(eapolitanus 380) A (=codex Vgoleti Germanicus), *decliuis* G(udianus 90, 12 inf.) V (= uulgaris notae codices quorum duae sunt classes v et w. de V*, V** cf. praef.), *decliuus* P(arisinus 8029). 5 *molliter h.* M (= codicum N A G H consensus) unde conicias *molle per hirsutam—genistam*. 8, 9 *ista—antra* P V**. 9 *densat* V. 18 *ladon* M, *lydon* w, *lygdon* v. 19 *en* Maehly. 20 *depicta* G, *dipicta* (corr. in *depicta*) N. 21 *qui* N. 23 *se* om. N m[1]. 25 *cortice* P V (et N corr.) 28 *triuiali* P V, *tibi uili* N G. 30 om. G. *non* A v. 31, 32 inuerso ordine collocat N m[1]. 35 *fatis* Vlitius, *fagis* codd. 42 om. N m[1] G. 45 *uīcit* G, *lusit* V. *in ulnis* A. 46 *uictas* N G P w. 47 *Pos* N. 51 om. V*. 52 *subiguntur* P, *subdentur* w. 53 *imuerguntque* P. 55 et 56 pro *quae. quam* C. Barth. 55 *professo* P V, *profuso* M. 57 *iubila* G. Hermann, *uulnera* Leo; num *fulmina*? 59 *dementia* V*. *condidit* w. 61 *lassabis* N, *laxabit* G P. 64 *referent* G, *reuocet* P V. 68 *intra* A G H(arleianus 2578). *intra* G H m[2]. 70 *etiamne* V. 73 *afferet* P N m[2].

erectumue colit Boream, quaecumque uel ortu
uel tepet occasu medioue sub aethere feruit.
cernitis ut puro nox iam uicesima caelo
fulgeat et placida radiantem luce cometem
proferat? ut liquidum niteat sine uulnere sidus?
numquid utrumque polum, sicut solet, igne cruento
spargit et ardenti scintillat sanguine lampas?
at quondam non talis erat, cum Caesare rapto
indixit miseris fatalia ciuibus arma.
scilicet ipse deus Romanae pondera molis
fortibus excipiet sic inconcussa lacertis,
ut neque translati sonitu fragor intonet orbis
nec prius a meritis defunctos Roma penates
censeat, occasus nisi cum respexerit ortus.'
C. Ornyte, iam dudum uelut ipso numine plenum
me quatit et mixtus subit inter gaudia terror.
sed bona facundi ueneremur numina Fanni.
O. Carmina, quae nobis deus obtulit ipse canenda,
dicamus teretique sonum modulemur auena:
forsitan Augustas feret haec Meliboeus ad aures.

II

[Idas. Astacvs. Thyrsis.]

Intactam Crocalen puer Astacus et puer Idas,
Idas lanigeri dominus gregis, Astacus horti,
dilexere diu, formosus uterque nec impar
uoce sonans. hi cum terras grauis ureret aestas,
ad gelidos fontes et easdem forte sub umbras
conueniunt dulcique simul contendere cantu
pignoribusque parant: placet, hic ut uellera septem,
ille sui uictus ne messem uindicet horti;
et magnum certamen erat sub iudice Thyrsi.
adfuit omne genus pecudum, genus omne ferarum
et quodcumque uagis altum ferit aera pennis.
conuenit umbrosa quicumque sub ilice lentus
pascit oues, Faunusque pater Satyrique bicornes;
adfuerunt sicco Dryades pede, Naides udo,
et tenuere suos properantia flumina cursus;
desistunt tremulis incurrere frondibus Euri
altaque per totos fecere silentia montes.
omnia cessabant, neglectaque pascua tauri
calcabant, illis etiam certantibus ausa est
daedala nectareos apis intermittere flores.
iamque sub annosa medius consederat umbra
Thyrsis et 'o pueri, me iudice pignora' dixit
'irrita sint moneo: satis hoc mercedis habeto,
si laudem uictor, si fert obprobria uictus.
et nunc alternos magis ut distinguere cantus
possitis, ter quisque manus iactate micantes.'
nec mora: decernunt digitis, prior incipit Idas.
I. Me Siluanus amat, dociles mihi donat auenas
et mea frondenti circumdat tempora taeda.
ille etiam paruo dixit mihi non leue carmen:
'Iam leuis obliqua crescat tibi fistula canna.'
A. Et mihi Flora comas pallenti gramine pingit
et matura mihi Pomona sub arbore ludit.
'Accipe,' dixerunt Nymphae 'puer, accipe fontes:
iam potes inriguos nutrire canalibus hortos.'
I. Me docet ipsa Pales cultum gregis, ut niger albae
terga maritus ouis nascenti mutet in agna,
quae neque diuersi speciem seruare parentis
possit et ambiguo testetur utrumque colore.
A. Non minus arte mea mutabilis induit arbos
ignotas frondes et non genitalia poma:
ars mea nunc malo pira temperat et modo cogit
insita praecoquibus subrepere persica prunis.
I. Me teneras salices iuuat aut oleastra putare
et gregibus portare nouis, ut carpere frondes
condiscant primoque recidere gramina morsu,
ne depulsa uagas quaerat fetura parentes.
A. At mihi cum uulsis radicibus arida tellus
pangitur, inriguo perfunditur area fonte
et satiatur aqua, sucos ne forte priores
languida mutata quaerant plantaria terra.
I. O si quis Crocalen deus adferat! hunc ego terris,
hunc ego sideribus solum regnare fatebor;
secernamque nemus dicamque 'Sub arbore numen
hac erit; ite procul (sacer est locus) ite profani.'
A. Vrimur in Crocalen: si quis mea uota deorum
audiat, huic soli, uirides qua gemmeus undas
fons agit et tremulo percurrit lilia riuo,
inter pampineas ponetur faginus ulmos.
I. Ne contemne casas et pastoralia tecta:
rusticus est, fateor, sed non et barbarus Idas.
saepe uaporato mihi caespite palpitat agnus,
saepe cadit festis deuota Parilibus agna.
A. Nos quoque pomiferi Laribus consueuimus horti
mittere primitias et figere liba Priapo,
rorantesque fauos damus et liquentia mella;
nec sunt grata minus, quam si caper imbuat aras.
I. Mille sub uberibus balantes pascimus agnas,

75 *erectumue* Baehrens, *erectumque* codd. (*ereptumque* P). 76 *tepet* Postgate, *patet* codd. *seruit* N V*. 77 *uigesima* G V. 78 *ut* A H v. *placidam* P, *placidum* A w. *radianti* H V. 79 *niteat* Vlitius, *mutat* N G, *mittat* P, utrumque uel *micat* v, *mutet* w. *sidus. plenus* P. 80 *numquid* N m^2 G, et ed. Ven. (*dumquid* N m^1), *non quod* P V, *non per* w. *cremato* V*. 82 *et* w. 85 *accipiet* G. 86 *tralati* A. 87 *a* N m^1 G, *ex* N m^2 P w, *et* A v. 90 *quatit* P V, *querit* N, *petit* G. 91 *fecundi* v. 92 *ipsa* N, om. G. 93 *tereaque* G.

II 1 *crotalem* N. 3 *nec* A, *sed* N G P V. 4 *terras hi cum* V, *hīc* (om. cet.) P. 5 *umbras* N G, *ulmos* P V. 9 *thyrso* V. 11 *quodcumque* Vlitius, *quaecumque* codd. *aethera* w nonn. 12 *lentus* Italus quidam, *lentas* codd. 14 *affuerant* N G P. *naiades* N G V. 18, 19 *omnia cessabant illis certantibus ausa est* V**. 20 *interuisere* w. 21 *que* om. P. *annosa. umbrosa* V (unde *ulmo* pro *umbra* w). 23 *hoc* V, *hic* N G H, *hac* P. *habento* G. 26 *iactare* P w. 27 *discernunt digitis* P w, *discreuit digitus* A H v. 30 *paruo hoc* V. 31 *crescit* V. 32 *et* A P V, *at* N G. *flore* P V**. *pallenti* De Rooy, *parienti* codd. *spargit* V*. 33 *pomona* G A H, *poma* N, *pomena* P, *peramoena* V. 35 *nam* V. *irriguis* P V. *mutare* V**. 40 *mirabilis* P. 41 *gentilia* w. 45 *nouas* P V. 46 *germina* N. 47 *uagas* Scaliger, *uagos* codd. 48 *et* P V. *uulsis* Burmann, *fuluis* codd. *altera* P V**. 49 *panditur* V. 52 *crocalem* N G, *talē* P. 53 *ego* om. P. 54 *secernamque* Gronouius, *decernamque* N G H P, *dicamnamque* V. 55 *hac* Vlitius, *hoc* codd. *erat* Postgate. 56 *crocalem* N G P, *Crocale* Modius. 61 *et. est* V. 63 *paliribus* N G, *palilibus* V. 66 *rorantes fagos* V**. 67 *sunt* N G A P, *fore* V, *fere* w. 68 *palantis* w, *pallentes* v.

totque Tarentinae praestant mihi uellera matres;
per totum niueus premitur mihi caseus annum:
si uenias, Crocale, totus tibi seruiet annus.
A. Qui numerare uelit quam multa sub arbore nostra
poma legam, tenues citius numerabit harenas.
semper holus metimus, nec bruma nec impedit aestas:
si uenias, Crocale, totus tibi seruiet hortus.
I. Quamuis siccus ager languentes excoquat herbas,
sume tamen calathos nutanti lacte coactos:
uellera tunc dabimus, cum primum tempus apricum
surget et a tepidis fiet tonsura Kalendis.
A. At nos, quos etiam praetorrida munerat aestas,
mille renidenti dabimus tibi cortice chias,
castaneasque nuces totidem, cum sole Decembri
maturis nucibus uirides rumpentur echinni.
I. Num, precor, informis uideor tibi? num grauis annis?
decipiorque miser, quotiens mollissima tango
ora manu primique sequor uestigia floris
nescius et gracili digitos lanugine fallo?
A. Fontibus in liquidis quotiens me conspicor, ipse
admiror totiens. etenim sic flore iuuentae
induimur uultus, ut in arbore saepe notaui
cerea sub tenui lucere cydonia lana.
I. Carmina poscit amor nec fistula cedit amori.
sed fugit ecce dies reuocatque crepuscula uesper.
hinc tu, Daphni, greges, illinc agat Alphesiboeus.
A. Iam resonant frondes, iam cantibus obstrepit arbos:
i procul, i Doryla, plenumque reclude canalem
et sine iam dudum sitientes irriget hortos.—
Vix ea finierant, senior cum talia Thyrsis:
'Este pares: et ob hoc concordes uiuite; nam uos
et decor et cantus et amor sociauit et aetas.'

III

[IOLLAS. LYCIDAS.]

I. Numquid in hac, Lycida, uidisti forte iuuencam
ualle meam? solet ista tuis ocurrere tauris,
et iam paene duas, dum quaeritur, eximit horas;
nec tamen apparet. duris ego perdita ruscis
iam dudum nullus dubitani crura rubetis
scindere, nec quicquam post tantum sanguinis egi.
L. Non satis attendi: nec enim uacat. uror, Iolla,
uror, et inmodice: Lycidan ingrata reliquit
Phyllis amatque nouum post tot mea munera Mopsum.
I. Mobilior uentis o femina! sic tua Phyllis:
quae sibi (nam memini), si quando solus abesses,
mella etiam sine te iurabat amara uideri.
L. Altius ista querar, si forte uacabis, Iolla.
has pete nunc salices et laeuas flecte sub ulmos.
nam cum prata calent, illic requiescere noster
taurus amat gelidaque iacet spatiosus in umbra
et matutinas reuocat palearibus herbas.
I. Non equidem, Lycida, quamuis contentus abibo.
Tityre, quas dixit, salices pete solus et illinc,
si tamen inuenies, deprensam uerbere multo
huc age; sed fractum referas hastile memento.
nunc age dic, Lycida: quae uos tam magna tulere
iurgia? quis uestro deus interuenit amori?
L. Phyllide contentus sola (tu testis, Iolla)
Callirhoen spreui, quamuis cum dote rogaret:
en ibi cum Mopso calamos intexere cera
incipit et puero comitata sub ilice cantat.
haec ego cum uidi, fateor, sic intimus arsi,
ut nihil ulterius tulerim. nam protinus ambas
diduxi tunicas et pectora nuda cecidi.
Alcippen irata petit dixitque 'Relicto,
improbe, te, Lycida, Mopsum tua Phyllis amabit.'
nunc penes Alcippen manet ac ne forte negetur,
a! uereor; nec tam nobis ego Phyllida reddi
exopto quam cum Mopso iurgetur anhelo.
I. A te coeperunt tua iurgia; tu prior illi
uictas tende manus; decet indulgere puellae,
uel cum prima nocet. si quid mandare iuuabit,
sedulus iratae contingam nuntius aures.
L. Iam dudum meditor, quo Phyllida carmine placem.
forsitan audito poterit mitescere cantu;
et solet illa meas ad sidera ferre Camenas.
I. Dic age nunc; cerasi tua cortice uerba notabo
et decisa feram rutilanti carmina libro.
L. 'Has tibi, Phylli, preces iam pallidus, hos tibi cantus
dat Lycidas, quos nocte miser modulatur acerba,
dum flet et excluso disperdit lumina somno.
non sic destricta marcescit turdus oliua,
non lepus, extremas legulus cum sustulit uuas,
ut Lycidas domina sine Phyllide tabidus erro.
te sine, uae misero, mihi lilia nigra uidentur
nec sapiunt fontes et acescunt uina bibenti.

71 *uenies* V. 73 *cuius* P. *citius tenues* N V. 75 *seruiat* N P. *annus* H. 77 *summe* N G H, *summo* v. 79 *fiet. surget* w. 80 *et* P V. *munerat* P w et G marg., *numerat* N G v. 81 *renitendi* N, *renitenti* V, *redempti* P. *chias. cymas* P, *thilas* V*. 82 *cum. con* N. *nouembri* P V. 85 *decrepitusque* w. 87 *fragili* w. 88 *ipse. esse* P V*. 90 *induimur* Heinsius, *induimus* codd. 91 *cynodia* N G. 92 *nec. et* Gebauer. *cedit* (h. e. *superari se patitur ab amore* uel *impar est muneri quod amor poposcerat soluendo*). *sistit* w, *sordet* Haupt, *defit* anonymus Mus. Rhen. XXVI 493. 94 *agat. uocat* V**. 95 *cratibus* w. 96 *hic procul* P. *i* Haupt, *y* N, *et* P, *o* G V. *dorida* V. *plenumque* Haupt, *primumque* codd. *canale* N G. 98 *thyrsus* V. 99 *ab hoc* w.

III 2 *illa* V. 5 *nullus* Heinsius, *nullis* codd. 6 *ne quisquam* P. 7 *neque* P V. 9 *uulnera* V. 13 *q̄rat* P, *queras* v. *uacabit* (def. Ellis) w. 14 *leuis* uel *leues* w. 16 *spatiatus* V. 18 *quamuis* P V. *contemptus* P et V nonn. 19 *dicit* G, *dixi* w. *solus. laetus* w. 20 *inuenias* G. *depressam* N, *depressa* P. 21 *sed* P V, *si* N G. 22 *uos* P V (quod recte def. Ellis), *nos* N G, *res* C. Schenkl. 24 *sola tu. tu solus* V**. *Iolla es* H P V. 25 *Calliroen* P w, *Calyorē* G, *Calliorē* N, *Calyreen* fere v. 26 *ibi* N G, *sibi* P V. 28 *hoc* V. *dum* N. 29 *et* P. 30 *deduxi* V**. *recidi* H V. 31 *iurata* P. 33 *uagetur* V. 35 *cum* G, *quod* N H P V. 36 *o te ceperunt* N G. 38 *nocent* cod. Riccardianus, *nocent* codd. rell. 43 *age; nam* P V. *tua. mea* P. *notato* N m[1] (et fort. P m[1]). 47 *dispergit* V. 48 *districta* G, *destructa* V. *marcessit* P V, *macrescit* V. 50 *et* P. *tapidus* N, *turbidus* G. 51 *misero. domina* w. 52 *acescunt. dulcia* w.

at si tu uenias, et candida lilia fient
et sapient fontes et dulcia uina bibentur.
ille ego sum Lycidas, quo te cantante solebas
dicere felicem, cui dulcia saepe dedisti
oscula nec medios dubitasti rumpere cantus
atque inter calamos errantia labra petisti.
a dolor! et post haec placuit tibi torrida Mopsi
uox et carmen iners et acerbae stridor auenae?
quem sequeris? quem, Phylli, fugis? formosior illo
dicor, et hoc ipsum mihi tu iurare solebas.
sum quoque diuitior: certauerit ille tot haedos
pascere quot nostri numerantur uespere tauri.
quid tibi, quae nosti referam? scis, optima Phylli,
quam numerosa meis siccetur bucula mulctris
et quam multa suos suspendat ad ubera natos.
sed mihi nec gracili sine te fiscella salicto
texitur et nullo tremuere coagula lacte.
quod si dura times etiam nunc uerbera, Phylli,
tradimus ecce manus: licet illae uimine torto,
seu licet, et lenta post tergum uite domentur,
ut mala nocturni religauit bracchia Mopsi
Tityrus et furem medio suspendit ouili.
accipe, ne dubites: meruit manus utraque poenas.
his tamen, his isdem manibus tibi saepe palumbes,
saepe etiam leporem decepta matre pauentem
misimus in gremium; per me tibi lilia prima
contigerant primaeque rosae: uixdum bene florem
degustabat apis, tu cingebare coronis.
aurea sed forsan mendax tibi munera iactat,
qui metere occidua ferales nocte lupinos
dicitur et cocto pensare legumine panem:
qui sibi tunc felix, tunc fortunatus habetur,
uilia cum subigit manualibus hordea saxis.
quodsi turpis amor precibus, quod abominor, istis
obstiterit, laqueum miseri nectemus ab illa
ilice, quae nostros primum uiolauit amores.
hi tamen ante mala figentur in arbore uersus:
'Credere, pastores, leuibus nolite puellis;
Phyllida Mopsus habet, Lycidan habet ultima rerum.'—
nunc age, si quicquam miseris succurris, Iolla,
perfer et exora modulato Phyllida cantu.
ipse procul stabo uel acuta carice tectus
uel propius latitans uicina saepe sub horti.
I. Ibimus: et ueniet, nisi me praesagia fallunt.
nam bonus a dextro fecit mihi Tityrus omen,
qui uenit inuenta non irritus ecce iuuenca.

IV

[Meliboeus. Corydon. Amyntas.]

M. Quid tacitus, Corydon, uultuque subinde minaci
quidue sub hac platano, quam garrulus astrepit umor,
insueta statione sedes? iuuat herbida forsan
ripa leuatque diem uicini spiritus amnis?
C. Carmina iam dudum, non quae nemorale resultent,
uoluimus, o Meliboee; sed haec, quibus aurea possint
saecula cantari, quibus et deus ipse canatur,
qui populos urbesque regit pacemque togatam.
M. Dulce quidem resonas, nec te diuersus Apollo
despicit, o iuuenis, sed magnae numina Romae
non ita cantari debent, ut ouile Menalcae.
C. Quidquid id est, siluestre licet uideatur acutis
auribus et nostro tantum memorabile pago,
non mea rusticitas, si non ualet arte polita
carminis, at certe ualeat pietate probari?
rupe sub hac, eadem quam maxima pinus obumbrat,
haec eadem nobis frater meditatur Amyntas,
quem uicina meis natalibus admouet aetas.
M. Iam puerum calamos et odorae uincula cerae
iungere non cohibes, leuibus quem saepe cicutis
ludere conantem uetuisti fronte paterna?
dicentem, Corydon, te non semel ista notaui:
'Frange, puer, calamos et inanes desere Musas;
i, potius glandes rubicundaque collige corna,
duc ad mulctra greges et lac uenale per urbem
non tacitus porta. quid enim tibi fistula reddet,
quo tutere famem? certe mea carmina nemo
praeter ab his scopulis uentosa remurmurat echo.'
C. Haec ego, confiteor, dixi, Meliboee, sed olim:
non eadem nobis sunt tempora, non deus idem.
spes magis adridet: certe ne fraga rubosque
colligerem uiridique famem solarer hibisco,
tu facis et tua nos alit indulgentia farre;
tu nostras miseratus opes docilemque iuuentam
hiberna prohibes ieiunia soluere fago.
ecce nihil querulum per te, Meliboee, sonamus;
per te secura saturi recubamus in umbra
et fruimur siluis Amaryllidos, ultima nuper,
litora terrarum, nisi tu, Meliboee, fuisses,
ultima uisuri, trucibus obnoxia Mauris
pascua Geryonis, liquidis ubi cursibus ingens
dicitur occiduas impellere Baetis harenas.
scilicet extremo nunc uilis in orbe iacerem,

53 *uenies* G et cod. Riccard. *et. iam* v. 54 *bibenti* w. 55 *tu* P V. 59 *hoc* V. 60 *inops* V. *crebre* N. 62 *narrare* V**. 63 *certauerat* w. 67 *suspendit* w. 68 *gracili* ed. Ven., *gracilis* codd. 69 *nulla—lactis* H (*lacte* m[1]) V. 72 *seu licet* scripsi, *scilicet* codd., *si libet* Burmann. *postergum* P m[1]. 73 *ut* H w, *ui* N G P v. 74 *medio furem* P V. *brachia* codd. 75 *dubita* P V. 76 *his isdem* v, *his iisdem* H w, *his hisdem* N G, *is isdem* P. *palumbos* w. 78 *gremio* P V. 79 *contigerunt* Burmann. 80 *degustaret* Heinsius (in utroque uersu scripturam librorum def. Ellis). 83 *tecto* N. *pinsare* v. *legumina pane* w. 84 *tunc—tunc* P V, *tum—tunc* N G, *tum—tum* H ed. Ven. 85 *ordea* N G P v. 87 *miser* (*miseri* w) *innectemus* P, (*m'estemus*) V. 89 *hic* P. 91 *habet. amat* P V**. *Lycidan* N corr., *Lycidas* rell. (def. Ellis). 92 *quidquam* G V. 93 *ore tuo modulator* A v. 95 *proprius* N G et V nonn. *horti* A H, *orti* N G P, *ara* V. 96 *uenies* V. 97 *a dextra* H w. 98 *uenit. redit* A ed. Ven.

IV 2 *platano* P V, *patula* N G; *pinu* conieci sec. u. 16. 3 *insueta* M, *inseta* P, variant V. *herbida* scripsi, *humida* codd. 5 *iam. nam* w. 6 *possunt* N V. 8 *urbemque* v. 9 *resonans* w. 10 *respicit* P V*. *munera* V**. in u. 12 desinit P. 14 *non* C. Schenkl, *nunc* N G Exc., *dum* V. 16 om. G. *hac* cum *eadem* iungunt alii. *proxima* V. 17 *meditatus* V. 20 *non* M, *nunc* V. 22 *non te* V. 24 *i* N G, *et* V. 27 *tutere* N G H ed. Ven., *taceare* w, *tacere* v. 28 *renumerat* G. 31 *fragra* N G. 35 *pellere* V. initia uu. 39, 40 (*ultima terrarum—litora uisuri*) transponit Gebauer. 40 *trucibusque* N m[2] G H ed. Ven. 41 *gerionis* M, *germani* V. 42 *bethis* G, *bethys* A H, *beris* N, *buctrus* V. 43 *externo* N G.

a dolor ! et pecudes inter conductus Hiberas
irrita septena modularer sibila canna ;
nec quisquam nostras inter dumeta Camenas
respiceret ; non ipse daret mihi forsitan aurem,
ipse deus uacuam longeque sonantia uota
scilicet extremo non exaudiret in orbe.
sed nisi forte tuas melior sonus aduocat aures
et nostris aliena magis tibi carmina rident,
uis, hodierna tua subigatur pagina lima ?
nam tibi non tantum uenturos dicere uentos
agricolis qualemque ferat sol aureus ortum
attribuere dei, sed dulcia carmina saepe
concinis, et modo te Baccheis Musa corymbis
munerat et lauro modo pulcher obumbrat Apollo.
quod si tu faueas trepido mihi, forsitan illos
experiar calamos, here quos mihi doctus Iollas
donauit dixitque 'Truces haec fistula tauros
conciliat : nostroque sonat dulcissima Fauno.
Tityrus hanc habuit, cecinit qui primus in istis
montibus Hyblaea carmen modulatus auena.'
M. Magna petis, Corydon, si Tityrus esse laboras.
ille fuit uates sacer et qui posset auena
praesonuisse chelyn, blandae cui saepe canenti
adlusere ferae, cui substitit aduena quercus.
quem modo cantantem rutilo spargebat acantho
Nais et implicitos comebat pectine crines.
C. Est (fateor, Meliboce,) deus : sed nec mihi Phoebus
forsitan abnuerit ; tu tantum commodus audi :
scimus enim, quam te non aspernetur Apollo.
M. Incipe, nam faueo ; sed prospice, ne tibi forte
tinnula tam fragili respiret fistula buxo,
quam resonare solet, si quando laudat Alexin.
hos potius, magis hos calamos sectare : canales
exprime, qui dignas cecinerunt consule siluas.
incipe, ne dubita. uenit en et frater Amyntas :
cantibus iste tuis alterno succinet ore.
ducite, nec mora sit, uicibusque reducite carmen ;
tuque prior, Corydon, tu proximus ibis, Amynta.
C. Ab Ioue principium, si quis canit aethera, sumat,
si quis Atlantiaci pondus molitur Olympi :
at mihi, qui nostras praesenti numine terras
perpetuamque regit iuuenili robore pacem,
laetus et augusto felix adrideat ore.
A. Me quoque facundo comitatus Apolline Caesar
respiciat, montes neu dedignetur adire,
quos et Phoebus amat, quos Iuppiter ipse tuetur :
in quibus Augustos uisurae saepe triumphos
laurus fructificat uicinaque nascitur arbos.
ipse polos etiam qui temperat igne geluque,
Iuppiter ipse parens, cui tu iam proximus, ecce,
Caesar, abes, posito paulisper fulmine saepe
Cresia rura petit uiridique reclinis in antro
carmina Dictaeis audit Curetica siluis.
C. Aspicis, ut uirides audito Caesare siluae
conticeant ? memini, quamuis urgente procella
sic nemus immotis subito requiescere ramis,
et dixi 'Deus hinc, certe deus expulit Euros.'
nec mora ; Parrhasiae soluerunt sibila cannae.
A. Aspicis, ut teneros subitus uigor excitet agnos ?
utque superfuso magis ubera lacte grauentur
et nuper tonsis exundent uellera fetis ?
hoc ego iam, memini, semel hac in ualle notaui
et uenisse Palen pecoris dixisse magistros.
C. Scilicet omnis eum tellus, gens omnis adorat,
diligiturque deis, quem sic taciturna uerentur
arbuta, cuius iners audito nomine tellus
incaluit floremque dedit ; cui silua uocato
densat odore comas, stupefacta regerminat arbos.
A. Illius ut primum senserunt numina terrae,
coepit et uberior sulcis fallentibus olim
luxuriare seges tandemque legumina plenis
uix resonant siliquis ; nec praefocata malignum
messis habet lolium nec inertibus albet auenis.
C. Iam neque damnatos metuit iactare ligones
fossor et inuento, si fors dedit, utitur auro ;
nec timet, ut nuper, dum iugera uersat arator,
ne sonet offenso contraria uomere massa,
iamque palam presso magis et magis instat aratro.
(A.) . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
C. Ille dat, ut primas Cereri dare cultor aristas
possit et intacto Bromium perfundere uino,
ut nudus ruptas saliat calcator in uuas
utque bono plaudat paganica turba magistro,
qui facit egregios ad peruia compita ludos.
A. Ille meis pacem dat montibus : ecce per illum,
seu cantare iuuat seu ter pede lenta ferire
gramina, nullus obest : licet et cantare choreis
et cantus uiridante licet mihi condere libro,
turbida nec calamos iam surdant classica nostros.
C. Numine Caesareo securior ipse Lycaeus
Pan recolit siluas et amoena Faunus in umbra
securus recubat placidoque in fonte lauatur
Nais et humanum non calcatura cruorem
per iuga siccato uelox pede currit Oreas.
di, precor, hunc iuuenem, quem uos (neque fallor) ab ipso
aethere misistis, post longa reducite uitae
tempora uel potius mortale resoluite pensum
et date perpetuo caelestia fila metallo :
sit deus et nolit pensare palatia caelo !
A. Tu quoque mutata seu Iuppiter ipse figura,

44 *intra* N G. 46 *quicquam* N G. *inter nostras* N. 50 *aduocet* v, *auocat* w. 52 *aliena* A ed. Ven. 53 *non solum* V. *futuros* w. *discere* G H, *noscere* V. *nimbos* V. 56, 57 *modo te—modo. medio plus* (cet. om.) w. 58 *si tu* v, *tu si* N G H w. 59 *heri* w, *et heri* v. *mihi* N G A ed. Ven., om. V. 62 *qui* V, *quoque* N G. 63 *carmen modulatus* scripsi ; *c. modulauit* G, *c. modulamine* N m^1, *c. modulabile* N m^2 v nonn., *modulabile carmen* V. 66 *personuisse* V. 69 *implicitas—comas* w. 72 *scimus enim. dicimus en* w. *quam* ed. Viennensis, *quia* codd. *aspernatur* w. 75 *quam* G, *q̃m* N m^1 H, *qua* w N m^2, *quae* A, sic uel *quo* v. *Alexis* v. 76 *hos potius* V, *hospicius* N G. *calamos magis hos* V, *magnos calamos* Leo. 77 *exprime* Leo, *et preme* N G, *prome* V, *per me* A ed. Ven. 78 *uenit en et* V, *uen̄ et* N, *en et* G. 79 *succinet* Guidalotti, *succinit* N G A, *succinat* H w, *sauciat* uel *sanciat* v. 80 *ducite* C. Barth, *dicite* codd. *ne* w. 82 *canat* N G. 83 *molitur pondus* V. 84 *mihi. nunc* V**. 87 *me. te* V A. 90 *uisurae* C. Barth, *uisura* H, *uisuraque* N G, *uisurus* V. 91 *fructificat* G A H ed. Ven., *frutificat* N, *fructiferat* V. carmen amoebaeum neque integrum esse neque iusto ordine progredi primus schsit God. Hermann, id quod non solum ex impari stropharum numero sed etiam inde cognoscitur quod strophae IV et V, VI et VII, IX et X inuicem sibi respondent : manifestum est deesse stropham quae olim opposita fuit strophae VIII itidemque comite carere III ; reliqua incerta. ego olim III post XI transposui ; Leo XIII post III collocandam esse suasit. 93 *cui. quo* v. *ecce* Leo, *esse* N G, *ipse* V. 94 *abes* H, *habes* N G w, *abis* A v. *posito* om. N G. 95 *recliuus* A v, *reclusus* w. 99 *scit* w. *nemus. deus* V**. 100 *hic* G. 101 *Parrhasiae* Heinsius, *Pharsaliae* fere codd. *sonuerunt* A H, ed. Ven. 104 *exsudent* N, *exudent* w. *ubera* w. *f(o)etus* v. 105 *nam* N G. 106 *palen* w, *palem* v, *panem* N G. 112 *primo* N G. 113 *succis* V H. 118 *sors* V. 121 *et. ac* V. 124 *raptas* N G. *saliat* A v, *psal(l)at* N G w. 125 *ut quoque turba bono plaudat saginata magistro* V. *paganica* Burmann, *paganida* N, *placanda* G. 128 *lenta* N A V, *leta* G H Ven. 129 *gramina* Ascensiana, *carmina* codd. *nullus obest* N G H, *nonnullas* V. *choreas* V. 131 *iam surdat* N, *exsurdant* N m^2 H w, *exundant* v. 132 *Lycaeus* Ascensiana, *lyeus* N G, *lyaeo* V. 136 *pede uelox* N. 137 *neque. nisi* V**. *falet* N, *fallet* Haupt. 142 *quoque. modo* Baehrens, *rogo* Maehly.

Caesar, ades seu quis superum sub imagine falsa
mortalique lates (es enim deus), hunc, precor, orbem,
hos precor, aeternus populos rege! sit tibi caeli
uilis amor coeptamque, pater, ne desere pacem!
M. Rustica credebam nemorales carmina nobis
concessisse deas et obesis auribus apta;
uerum, quae paribus modo concinuistis auenis,
tam liquidum, tam dulce sonant, ut non ego malim
quod Paeligna solent examina lambere nectar.
C. Olim quam tereti decurrent carmina uersu
. . . .
nunc, Meliboee, sonant, si quando montibus istis
dicar habere Larem, si quando nostra uidere
pascua contingat! uellit nam saepius aurem
inuida paupertas et dicit 'Ouilia cura!'
at tu, si qua tamen non aspernanda putabis,
fer, Meliboee, deo mea carmina: nam tibi fas est
sacra Palatini penetralia uisere Phoebi.
tum mihi talis eris, qualis qui dulce sonantem
Tityron e siluis dominam deduxit in urbem
ostenditque deis et 'Spreto' dixit 'ouili,
Tityre, rura prius, sed post cantabimus arma.'
A. Respiciat nostros utinam fortuna labores
pulcrior et meritae faueat deus ipse iuuentae!
nos tamen interea tenerum mactabimus haedum
et pariter subitae peragemus fercula cenae.
M. Nunc ad flumen oues deducite: iam fremit aestas,
iam sol contractas pedibus magis admouet umbras.

V

Forte Micon senior Canthusque, Miconis alumnus,
torrentem patula uitabant ilice solem,
cum iuueni senior praecepta daturus alumno
talia uerba refert tremulis titubantia labris:
'Quas errare uides inter dumeta capellas
†uanaque lasciuo concidere germina morsu,
Canthe puer, quos ecce greges a monte remotos
cernis in aprico decerpere gramina campo,
hos tibi do senior iuueni pater: ipse tuendos
accipe. iam certe potes insudare labori,
iam pro me gnauam potes exercere iuuentam.
aspicis ut nobis aetas iam mille querelas
adferat et baculum premat inclinata senectus?
sed qua lege regas et amantes lustra capellas
et melius pratis errantes mollibus agnas,
percipe. uere nouo, cum iam tinnire uolucres
incipient nidosque reuersa lutabit hirundo,
protinus hiberno pecus omne mouebis ouili.
tunc etenim melior uernanti germine silua
pullat et aestiuas reparabilis incohat umbras,
tunc florent *segetes* uiridisque renascitur annus,
tunc Venus et calidi scintillat feruor amoris
lasciuumque pecus salientes accipit hircos.
sed non ante greges in pascua mitte reclusos,
quam fuerit placata Pales. tum caespite uiuo
pone focum geniumque loci Faunumque Laresque
salso farre uoca; tepidos tunc hostia cultros
imbuat: hac etiam, dum uiuit, ouilia lustra.
nec mora, tunc campos ouibus, dumeta capellis
orto sole dabis, simul hunc transcendere montem
coeperit ac primae spatium tepefecerit horae.
at si forte uaces, dum matutina relaxat
frigora sol, tumidis spument tibi mulctra papillis.
implebis quod mane fluet; rursusque premetur
mane quod occiduae mulsura redegerit horae.
parce tamen fetis: ne sint compendia tanti,
destruat ut niueos uenalis caseus agnos;
nam tibi praecipuo fetura coletur amore.
te quoque non pudeat, cum serus ouilia uises,
si qua iacebit ouis partu resoluta recenti,
hanc umeris portare tuis natosque patenti
ferre sinu tremulos et nondum stare paratos.
nec tu longinquas procul a praesaepibus herbas
nec nimis amotae sectabere pabula siluae,
dum peragit uernum Iouis inconstantia tempus.
ueris enim dubitanda fides: modo fronte serena
blandius arrisit, modo cum caligine nimbos
intulit et miseras torrentibus abstulit agnas.
at cum longa dies sitientes adferet aestus
nec fuerit uariante deo mutabile caelum,
iam siluis committe greges, iam longius herbas
quaere; sed ante diem pecus exeat: umida dulces
efficit aura cibos, quotiens fugientibus Euris
frigida nocturno tanguntur pascua rore
et matutinae lucent in gramine guttae.
at simul argutae nemus increpuere cicadae,
ad fontem compelle greges; nec protinus herbas
et campos permitte sequi, sed protegat illos
interea ueteres quae porrigit aesculus umbras.
uerum ubi declini iam nona tepescere sole
incipiet, †serique uidebitur hora premendi,
rursus pasce greges et opacos desere lucos.
nec prius aestiuo pecus includatur ouili,
quam leuibus nidis somnos captare uolucris
cogitet et tremulo queribunda fritinniat ore.

144 *es enim* Glaeser, *etenim* codd. **145** *nos* N G. *pacem. terram* V**. **148** *deos* V. **149** *que* (*quē* N) *paribus* N G H m², *quae imparibus* H v, *quam paribus* w. **150** *sonant* H, *canunt* N G V. **151** *pelnina* (*pleuina*) V. *solent* M, *sonant* V, *parant* Haupt. **152** *olim* N G, *o mihi* V H. *quam tereri* H, *quae teriti* N (*tereti* m²) G, *quam tenero* V. *decurrunt* V. post **152** excidit uersus, in quo fuit *quae riuiale* uel tale quid. **153** *tunc* V. *in montibus* N H V. **155** *contigerit* V. **156** *dixit* V. *ouilia* Heinsius, *uilia* codd. **157** *et tu* N G v, *et cui* uel *at tu* w. *tamen. mihi* uel *modo* w. **160** *tum* v, *tu* N G w. **162** *deis* Heinsius, *deos* codd. **163** *cantabis et* Heinsius. **164** *uestros* N. **166** *iactabimus* *tere* N G. **168** *furit* Maehly.

V **3** *tum* v. **6, 7, 8** sic colloc. V, **7, 6, 8** N G. *uanaque* N G, *canaque* V, *uernaque* olim conieci. *germina* N H m¹, *gramina* G V H m². **8** *germina* N. **12** *aetas am. iamdudum* V. **16** *titinire* N, *eecinere* G. **19** *melior. tota* V. *germine* Burmann, *gramine* codd. **20** *inchoat* N, *incoat* G. **21** *segetes* C. Schenkl, *siluae* codd. **24** *mittito clausos* V. **25** *tu* N v. **26** *foci* V. *laremque* V. **28** *uiuat* N G. **31** *ut* A v, *et* H w. **32** *ac* V. **34** *inde premes* Vlitius. *messe fluat* V. **41** *parenti* N G ed. Ven., *tepenti* H w. **45** *peragunt* N G. **48** *tondentibus* w. **49** *sitientibus* w**. **55** *germine* N (corr. m²). **58** *et* N G w, *uel* A v, *nec* H. *sed. sine* V. **60** *declini* Heinsius, *decliui* V, *declinis* N G. **61** *†serique. sera iamque* olim conieci, sed *seri* glossa esse uidetur. **65** *et. ac* w. *tremuli* V. *queribunda* Glaeser, *tremebundo* A N G, *tremebunda* H V. *fritinniat ore* Glaeser, *fruniat ore* N G, *tinniat ore* A H, *coagula lactis* V.

cum iam tempus erit maturas demere lanas,
sucida iam tereti constringere uellera iunco,
hircorumque iubas et olentes caedere barbas,
ante tamen secerne pecus gregibusque notatis
consimiles include comas, ne longa minutis,
mollia ne duris coeant, ne candida fuscis.
sed tibi cum uacuas posito uelamine costas
denudauit ouis, circumspice, ne sit acuta
forpice laesa cutis, tacitum ne pusula uirus
texerit occulto sub uulnere: quae nisi ferro
rumpitur, a! miserum fragili rubigine corpus
adrodet sanies et putria contrahet ossa.
prouidus (hoc moneo) uiuentia sulphura tecum
et scillae caput et uirosa bitumina portes,
uulneribus laturus opem. nec Brutia desit
pix tibi: *tu* liquido picis unguine terga memento,
si sint *scabra*, linas. durae quoque pondera massae
*arrh*enici coquito lentumque bitumen aheno,
impressurus oui tua nomina; nam tibi lites
auferet ingentes lectus possessor in armo.
nunc etiam, dum siccus ager, dum feruida tellus,
dum rimosa palus et multo torrida limo
aestuat et fragiles nimium sol puluerat herbas,
lurida conueniet succendere galbana saeptis
et tua ceruino lustrare mapalia fumo.
obfuit ille malis odor anguibus: ipse uidebis
serpentum cecidisse minas: non stringere dentes
ulla potest uncos, sed inani debilis ore
marcet et obtuso iacet exarmata ueneno.
nunc age uicinae circumspice tempora brumae
qua ratione geras. aperit cum uinea saepes
et portat lectas securus circitor uuas,
incipe falce nemus uiuasque recidere frondes.
nunc opus est teneras summatim stringere uirgas,
nunc hiemi seruare comas, dum permanet umor,
dum uiret et tremulas non excutit Africus umbras.
*h*as tibi conueniet tepidis faenilibus olim
promere, cum pecudes extremus clauserit annus.
hac tibi nitendum, labor hic in tempore noster
gnauaque sedulitas redit et pastoria uirtus.
ne pigeat ramos siccis miscere recentes
et sucos adhibere nouos; licet horrida nimbis
instet hiems nimioque gelu niuibusque coactis
incuruare uelit nemus et constringere frondes,
tu tamen aut leues hederas aut molle salictum
ualle premes media. sitis est pensanda tuorum,
Canthe, gregum uiridante cibo: nihil aridus illis,
ingenti positus quamuis strue, prosit aceruus,
uirgea si desint liquido turgentia suco
et quibus est aliquid plenae uitale medullae.
praecipue gelidum stipula cum fronde caduca
sterne solum, ne forte rigor penetrabile corpus
urat et interno uastet pecuaria morbo.
plura quidem meminisse uelim, nam plura supersunt:
sed iam sera dies cadit et iam sole fugato
frigidus aestiuas impellit Noctifer horas.'

VI

[Astylus. Lycidas. Mnasyllus.]

A. Serus ades, Lycida: modo Nyctilus et puer Alcon
certauere sub his alterno carmine ramis
iudice me, sed non sine pignore. Nyctilus haedos
iuncta matre dedit; catulum dedit ille leaenae
iurauitque genus, sed sustulit omnia uictor.
L. Nyctilon ut cantu rudis exsuperauerit Alcon?
Astyle, credibile est, si uincat acanthida cornix,
uocalem superet si dirus aedona bubo.
A. Non potiar *Pe*tale, qua nunc ego maceror una,
si magis aut docili calamorum Nyctilus arte
aut cantu magis est quam uultu proximus illi.
L. Iam non decipior: te iudice pallidus alter
uenit et hirsuta spinosior hystrice barbam;
candidus alter erat leuique decentior ouo
et ridens oculis crinemque simillimus auro,
qui posset dici, si non cantaret, Apollo.
A. O Lycida, si quis tibi carminis usus inesset,
tu quoque laudatum posses Alcona probare.
L. Vis igitur, quoniam nec nobis, improbe, par es,
ipse tuos iudex calamos committere nostris?
uis conferre manum? ueniat licet arbiter Alcon.
A. Vincere tu quemquam? uel te certamine quisquam
dignetur, qui uix stillantes, aride, uoces
rumpis et expellis male singultantia uerba?
L. Fingas plura licet: nec enim potes, improbe, uera
exprobrare mihi, sicut tibi multa Lycotas.
sed quid opus uana consumere tempora lite?
ecce uenit Mnasyllus: erit (nisi forte recusas)
arbiter inflatis non credulus, improbe, uerbis.
A. Malueram, fateor, uel praedamnatus abire
quam tibi certanti partem committere uocis.
ne tamen hoc impune feras, en aspicis illum,

67, 66 colloc. H V. 66 *maternas* V**. 73 *denudabit* V*. 74 *forfice* V. *pustula* G V. 76 *a* N G H, *in* V. 77 *contrahit* N G. 78 *moneo ut* N. 79 *uirosa* N G, *uitrosa* A et (*n* s. *u*) H, *uitata* uel *intacta* v, *buctata* w. *porta* V. 80 *ulceribus* V. 81 *pix* Baehrens, *pia* N G, *dura* V, *pissa* ego olim. *tu* add. Baehrens (*et* V). *picis. simul* H w. 82 *sunt* N. *scabra* scripsi (possis etiam de *cruda* cogitare). *rara* N G, *rasa* V. *durae* N G, *uini* H V (*uini* codd. nonn.). 83 *arrhenici* scripsi, *argenti* codd. (*argentum* w). 84 *let(h)es* N G. 86 *tunc* V. *quom siccus* w. 90 *fumo. limo* G. 91 *iste* V. *obfuerit malus iste odor* H w. 95 *tunc* v. 97 *at* N. *circitor. uinitor* V. 99 *tunc* V. 100 *nunc* N G, *tum* A v, *tunc* w. *hiemis* G H, *debes* V. 102 *has* Pithoeus, *ast* codd. *ubi* A H v. 104 *hac* Glaeser, *hoc* N G, *hic* A, *sic* V. *nitendum* Glaeser, *uectendum* N, *uidendum* G, *nitendum est* V. *hic* N G, *hoc* V. 105 *uenit* V. *pastoralia* N G (in utroque corr. man. rec.) 106 *nec* V. 107 *licet horrida* Modius, *ne* (*neu* H ed. Ven.) *torrida* codd. 109 *uelis* V. *incursare uetet* Haupt. (sed recte traditam scripturam def. Ellis). 111 *media. gelida* V. 116 *stipula* Glaeser, *stipule* N G, *stipulis* V. *cum. et* V. 117 *sterne* V, *sintne* N, *sint* . . (cum lacuna) G. 119 *monuisse* V.

VI 1 *Serus* A N G, in codd. V archetypo. . *e(c)tus* legebatur. 8 *turpior edona* V**. 9 *Petale* Ascensiana, *crocale* G v, *clocale* N, *crotale* w. 12 *non* N G H, *nunc* V. 13 *barba* N V. 15 *ridens. uiridans* w. 17 *adesset* V. 18 *nosses* Haupt. 19 *uisne* N m². *quoniam. qui* N. 22 *uinces* N G. 23 *aride* w, *arida* N G v. 25 *uera* G, *uerba* N v, *uerbo* w, *uerbum* H. 26 *exprobrare* w, *exprobare* N G H v. 28 *mnasylus* H, *massillus* N, *mascillus* G, *manasyllus* V. *recuses* G H ed. Ven. 29 *inflatis* N G H, *insta nunc* V. 30 *praedam nactus* V*. 32 *nec* V. *hoc. hec* G. *feres* V.

candida qui medius cubat inter lilia, cernum?
quamuis hunc Petale mea diligat, accipe uictor.
scit frenos et ferre iugum sequiturque uocantem
credulus et mensae non improba porrigit ora.
aspicis, ut fruticat late caput utque sub ipsis
cornibus e tereti pendent redimicula collo?
aspicis, ut niueo frons irretita capistro
lucet et, a dorso quae totam circuit aluum,
alternat uitreas lateralis cingula bullas?
cornua sutilib*us* ramosaque tempora nodis
implicuere rosae rutiloque monilia torque
extrema ceruice natant, ubi pendulus apri
dens sedet et niuea distinguit pectora luna.
hunc, sic . . . umque uides, Mnasylle, paciscor
perdere, dum sciat hic se non sine pignore uinci.
L. Terreri, Mnasylle, suo me munere credit:
aspice, quam timeam! genus est, ut scitis, equarum
non uulgare mihi; quarum de sanguine ponam
uelocem Petason, qui gramina matre relicta
nunc primum teneris libauit dentibus: illi
terga sedent, micat acre caput, sine pondere ceruix,
et tornata breui substringitur ungula cornu,
ungula, qua uiridi sic exsultauit in aruo,
tangeret ut fragiles, sed non curuaret, aristas:
hunc dare, si uincar, siluestria numina iuro.
M. Et uacat et uestros cantus audire iuuabit.
iudice me sane contendite, si libet: istic
protinus ecce torum fecere sub ilice Musae.
A. Sed ne uicini nobis sonus obstrepat amnis,
gramina linquamus ripamque uolubilis undae.
namque sub exeso raucum mihi pumice lymphae
respondent et obest arguti glarea riui.
L. Si placet, antra magis uicinaque saxa petamus,
saxa, quibus uiridis stillanti uellere muscus
dependet scopulisque cauum sinuantibus arcum
imminet exesa ueluti testudine concha.
M. Venimus et tacito sonitum mutauimus antro:
seu residere libet, dabit ecce sedilia tophus,
ponere seu cubitum, melior uiret herba tapetis.
nunc mihi seposita reddantur carmina lite;
nam uicibus teneros malim cantetis amores:
Astyle, tu Petalen, Lycida, tu Phyllida lauda.
L. Tu modo nos illis (iam nunc, Mnasylle, precamur)
auribus accipias, quibus hunc et Acanthida nuper
diceris in silua iudex audisse Thalea.
A. Non equidem possum, cum prouocet iste, tacere.
rumpor enim, Mnasylle: nihil nisi iurgia quaerit.
audiat aut dicat, quoniam cupit; hoc mihi certe
dulce satis fuerit, Lycidam spectare trementem,
dum te teste palam sua crimina pallidus audit.
L. Me, puto, uicinus Stimicon, me proximus Aegon
hos inter frutices tacite risere uolentem
oscula cum tenero simulare uirilia Mopso.
A. Fortior o utinam non iam Mnasyllus adesset!
efficerem, ne te quisquam tibi turpior esset.
M. Quid furitis, quo uos insania tendere iussit?
si uicibus certare placet—sed non ego uobis
arbiter: hoc alius possit discernere iudex.
et uenit ecce Micon, uenit et uicinus Iollas:
litibus hi uestris poterunt imponere finem.

VII

[Lycotas. Corydon.]

L. Lentus ab urbe uenis, Corydon; uicesima certe
nox fuit, ut nostrae cupiunt te cernere siluae,
ut tua maerentes exspectant iubila tauri.
C. O piger, o duro non mollior axe, Lycota,
qui ueteres fagos noua quam spectacula mauis
cernere, quae patula iuuenis deus edit harena.
L. Mirabar, quae tanta foret tibi causa morandi,
cur tua cessaret taciturnis fistula siluis
et solus Stimicon caneret pallente corymbo:
quem sine te maesti tenero donauimus haedo.
nam, dum lentus abes, lustrauit ouilia Thyrsis,
iussit et arguta iuuenes certare cicuta.
C. Sit licet inuictus Stimicon et praemia diues
auferat, accepto nec solum gaudeat haedo,
uerum tota ferat quae lustrat ouilia Thyrsis:
non tamen aequabit mea gaudia; nec mihi, si quis
omnia Lucanae donet pecuaria siluae,
grata magis fuerint quam quae spectauimus urbe.
L. Dic age dic, Corydon, nec nostras inuidus aures
despice: non aliter certe mihi dulce loquere,
quam cantare soles, quotiens ad sacra uocatur
aut fecunda Pales aut pastoralis Apollo.
C. Vidimus in caelum trabibus spectacula textis
surgere, Tarpeium prope despectantia culmen;
emensique gradus et cliuos lene iacentes
uenimus ad sedes, ubi pulla sordida ueste
inter femineas spectabat turba cathedras.
nam quaecumque patent sub aperto libera caelo,
aut eques aut niuei loca densauere tribuni.
qualiter haec patulum concedit uallis in orbem
et sinuata latus resupinis undique siluis
inter continuos caruatur concaua montes,
sic ibi planitiem curuae sinus ambit harenae
et geminis medium se molibus alligat ouum.

35 *et. scit* A H ed. Ven. 36 *mensa* G, *mensem* N m[1]. 37 *fruticet* G H m[1] V, *frutio* N. *capit* N. 38, 39 om. w. *e tereti* Gebauer, *ethereti* N m[1], *et tereti* N m[2] G V. *pendent* N G H, *lucent* V. 42 *sutilibus* Heinsius, *subtiles* codd. *nodis* Haupt, *molles* codd. 44 *natant* N H, *natent* G, *notant* V. 46 *siccuque uides* N, *sicumque uides pignus* G, *ego qualemcumque uides* V, *sic<ornat>umque* C. Schenkl, *si<mul orna>tumque* Leo, *mnasille* N, *mascille* G, *in ualle* V. 47 *prodere* G, *pendere* V N m[2]. *non se* w. 49 *quem* N. 52 *illa* N G. 55 *quā* N, *quae* V. 56, 57 om. w. 56 *sed. si* N. 57 *huc* N G. 59 *me sane. mascillo* G. 70 *dabis* N G. *t(h)ophis* N G. 74 *lycida tu* ed. Ven., *tu lycida* codd. 76 *excipias* V. *hinc* N G. *acondita* N. 77 *thalia* w. 78 *prouocat ille* N G. 79 *mnasylle. merito* V. *nihil hic nisi* V. 82 *te stante* N V. 86 *non iam* C. Schenkl, *non dum* codd. (*nūdum* N).

VII 1 *uigesima* G V. 3 *et* V. 4 *o. et* H w. 6 *arena* V, *in umbra* N G. 11 *tirsis* N, *thyrsus* V. 13 *sit licet* Italus quidam, *scilicet* codd. 15 *thyrsus* V. 18 *spectauimus* A H, *spectamus in* N G V. 21 *soles* Ascensiana, *solet* N G w, *solent* H v. *uocantur* v. 25 *emensique* Schrader, *immensosque* codd. *cliuos* A H, *diuos* N G V. 26 *ad. in* G. 30 *hoc* G. *contendit* V. 32-34 om. V**. 33 *ibi* C. Barth, *tibi* codd.

quid tibi nunc referam, quae uix suffecimus ipsi
per partes spectare suas? sic undique fulgor
percussit. stabam defixus et ore patenti
cunctaque mirabar necdum bona singula noram,
cum mihi iam senior, lateri qui forte sinistro
iunctus erat, 'Quid te stupefactum, rustice,' dixit
'ad tantas miraris opes, qui nescius auri
sordida tecta, casas, et sola mapalia nosti?
en ego iam tremulus et uertice canus et ista
factus in urbe senex stupeo tamen omnia: certe
uilia sunt nobis quaecumque prioribus annis
uidimus, et sordet quidquid spectauimus olim.'
balteus en gemmis, en illita porticus auro
certatim radiant; nec non, ubi finis harenae
proxima marmoreo praebet spectacula muro,
sternitur adiunctis ebur admirabile truncis
et coit in rotulum, tereti qui lubricus axe
impositos subita uertigine falleret ungues
excuteretque feras. auro quoque torta refulgent
retia, quae totis in harenam dentibus exstant,
dentibus aequatis; et erat (mihi crede, Lycota,
si qua fides) nostro dens longior omnis aratro.
ordine quid referam? uidi genus omne ferarum,
hic niueos lepores et non sine cornibus apros,
hic raram siluis etiam, quibus editur, alcen.
uidimus et tauros, quibus aut ceruice leuata
deformis scapulis torus eminet aut quibus hirtae
iactantur per colla iubae, quibus aspera mento
barba iacet tremulisque rigent palearia saetis.
nec solum nobis siluestria cernere monstra
contigit: aequoreos ego cum certantibus ursis
spectaui uitulos et equorum nomine dictum,
sed deforme pecus, quod in illo nascitur amne,
qui sata riparum uernantibus inrigat undis.
a! trepidi quotiens sola discedentis harenae
uidimus inuerti, ruptaque uoragine terrae
emersisse feras; et in isdem saepe cauernis
aurea cum subito creuerunt arbuta nimbo.

L. O felix Corydon, quem non tremebunda senectus
impedit! o felix, quod in haec tibi saecula primos
indulgente deo demittere contigit annos!
nunc, tibi si propius uenerandum cernere numen
fors dedit et praesens uultumque habitumque notasti,
dic age dic, Corydon, quae sit mihi forma deorum.

C. O utinam nobis non rustica uestis inesset:
uidissem propius mea numina! sed mihi sordes
pullaque paupertas et adunco fibula morsu
obfuerunt. utcumque tamen conspeximus ipsum
longius; ac, nisi me uisus decepit, in uno
et Martis uultus et Apollinis esse putatur.

39 *iam* Maehly, *tum* N G, *tunc* H v nonn., *cum* v rell., *dum* w. 40 *quid te* H ed. Ven., *quid me* V, *qui me* N G. 43 *iam. tam* V. *et* N G V, *tam* A H ed. Ven. 48 *tibi* N m[1] G. 49 *praebet. peragit* V. 51 *cogit* N (*g* del. m[2]), *colit* w. *rotulum* w, *rutilum* N G v. *qua* V. *axe* Salmasius, *axem* codd. 52-54 om. V**. 52 *angues* N, *urgues* G. 57 *omne* V, *esse* N G. 59 *hic raram* M (in A et hoc et *Manticoram* extitisse testatur Angelius), *noctieanam* v, *nicticanam* w. *adclinem* coni. Postgate, Class. Rev. XV 213. 61 *scopulis* G v. 62 *quibus* N G A ed. Ven., *quis* V. 64 *non* w. 65 *aequoreis* N G. 66 *dignum* V**. 67 *amni* V. 68 *uenientibus* V*. 69 *sola* Haupt, *sol* N, *so* G, *nos* V. *discendentis* G, *descendentis* V. 70 *inuerti* Haupt, *in partes* codd. 71 *cauernis. latebris* V*. 72 *subito. croceo* V. 75 *demittere* C. Barth, *dimittere* codd. 76 *proprius* N G; item u. 80. 77 *praesens* N G w, *referens* A v ed. Ven. 79 *obesset* Haupt. 82 *obfuerant* (uel *off.*) N G ed. Ven. 83 *decepit uisus* V**. 84 *uultus* V, *uisus* N G. *putatur* N G V, *putaui* A H ed. Ven., *putato* Leo.

L. IVNI MODERATI COLVMELLAE

REI RVSTICAE LIBER DECIMVS

FAENORIS tui, Siluine, quod stipulanti spoponderam tibi, reliquam pensiunculam percipe. nam superioribus nouem libris hac minus parte debitum, quod nunc persoluo, reddideram. superest ergo cultus hortorum segnis ac neglectus quondam ueteribus agricolis, nunc uel celeberrimus. siquidem cum parcior apud priscos esset frugalitas, largior tamen pauperibus fuit usus epularum lactis copia ferinaque ac domesticarum pecudum carne uelut aqua frumentoque summis atque humillimis uictum tolerantibus. (2) mox cum sequens et praecipue nostra aetas dapibus libidinose pretia constituerit cenaeque non naturalibus desideriis sed censibus aestimentur, plebeia paupertas summota pretiosioribus cibis ad uulgares compellitur. (3) quare cultus hortorum, quoniam fructus magis in usu est, diligentius nobis quam tradidere maiores praecipiendus est, isque sicut institueram prorsa oratione prioribus subnecteretur exordiis, nisi propositum meum expugnasset frequens postulatio tua, quae peruicit, ut poeticis numeris explerem georgici carminis omissas partis, quas tamen et ipse Vergilius significauerat posteris se memorandas relinquere. (4) neque enim aliter istud nobis fuerat audendum quam ex uoluntate uatis maxime uenerandi, cuius quasi numine instigante pigre sine dubio propter difficultatem operis, uerumtamen non sine spe prosperi successus adgressi sumus tenuem admodum et paene uiduatam corpore materiam, quae tam exilis est, ut in consummatione quidem totius operis adnumerari ueluti particula possit laboris nostri, per se uero et quasi suis finibus terminata nullo modo speciose conspici. nam etsi multa sunt eius quasi membra, de quibus aliquid possumus effari, tamen eadem tam exigua sunt, quod aiunt Graeci, ut ex incomprehensibili paruitate harenea funis effici non possit. (5) quare quicquid est istud quod elucubrauimus, adeo propriam sibi laudem non uindicat, ut boni consulat, si non sit dedecori prius editis a me scriptorum monumentis. sed iam praefari desinamus.

HORTORVM quoque te cultus, Siluine, docebo
atque ea, quae quondam spatiis exclusus iniquis,
cum caneret laetas segetes et munera Bacchi
et te, magna Pales, nec non caelestia mella,
Vergilius nobis post se memoranda reliquit.
Principio sedem numeroso praebeat horto
pinguis ager putris glaebae, resolutaque terga
qui gerit et fossus gracilis imitatur harenas;
atque habilis natura soli, quae gramine laeto
parturit et rutilas ebuli creat uuida bacas.
nam neque sicca placet nec quae stagnata palude
perpetitur querulae semper conuicia ranae.
tum quae sponte sua frondosas educat ulmos
palmitibusque feris laetatur et aspera siluis
achradis aut pruni lapidosis obruta pomis
gaudet et iniussi consternitur ubere mali.
sed negat elleboros et noxia carpasa suco
nec patitur taxos nec strenua toxica sudat,
quamuis semihominis uesano gramine feta
mandragorae pariat flores maestamque cicutam.
nec manibus mitis ferulas nec cruribus aequa
terga rubi spinisque ferat paliuron acutis.
uicini quoque sint amnes quos incola durus
attrahat auxilio semper sitientibus hortis,
aut fons inlacrimet putei non sede profunda,
ne grauis hausuris tendentibus ilia uellat.
talis humus uel parietibus uel saepibus hirtis
claudatur, ne sit pecori neu peruia furi.
nec tibi Daedaliae quaerantur munera dextrae,
nec Polyclitea nec Phradmonis aut Ageladae
arte laboretur, sed truncum forte dolatum
arboris antiquae numen uenerare Priapi
terribilis membri, medio qui semper in horto
inguinibus puero, praedoni falce minetur. 34
Ergo age nunc cultus et tempora quaeque serendis
seminibus, que cura satis, quo sidere primum
nascantur flores Paestique rosaria gemment,
quo Bacchi genus aut aliena stirpe grauata
mitis adoptatis curuetur frugibus arbos,
Pierides tenui deducite carmine Musae.
Oceani sitiens cum iam Canis hauserit undas
et paribus Titan orbem librauerit horis,
cum satur Autumnus quassans sua tempora pomis,
sordidus et musto spumantis exprimet uuas,
tum mihi ferrato uersetur robore palae
dulcis humus, si iam pluuiis defessa madebit.
at si cruda manet caelo durata sereno,
tum iussi ueniant declini tramite riui,
terra bibat fontis et hiantia compleat ora.
quod si nec caeli nec campi competit umor,
ingeniumque loci uel Iuppiter abnegat imbrem,
expectetur hiemps, dum Bacchi Gnosius ardor
aequore caeruleo celetur uertice mundi,
solis et aduersos metuant Atlantides ortus.
atque ubi iam tuto necdum confisus Olympo,
sed trepidus profugit Chelas et spicula Phoebus
dira Nepae tergoque Croti festinat equino,
nescia plebs, generis matri ne parcite falsae.
ista Prometheae genetrix fuit altera cretae;
altera nos enixa parens, quo tempore saeuos

PRAEFATIO. 2 *hac* S(angermanensis), *ac* A(mbrosianus) R (= saec. XV codices a Poggiano profecti, omnes uel plurimi, quibus accedit μ, h. e. Mosquensis deperditus). 4 *partior* A μ ρ (= R codicum pars). *aput* A. 5 *ferineque* S A. *carne* del. Heins. 6 *mox consequens* R. *nostr(a)e* S A. *libidinosa* S, *libidinosis* R. 7 *naturalius* S A. 8 *et fructus* R. 9 *prosa* (*prorsa* Lundstroem) *or. prioribus* R, *prorsus* solum S A. 10 *peruicit* R, *precepit* S A. 13 *castigante* S A. 15 *ueluti* Schneider, *uelut in* S A ρ μ, *uelut* ρ. 16 *et simul sunt* S^1 A. 17 *et tamen* S A *ideo* R.

7 *glebas* R. *terra* S A μ. 9 *gramina laeta* Vrsinus. 11 *nec quae* R, *sed nec* S, *nec* A. 16 *iniussa* S A, *iniussu* R. 17 *negat* S ex corr., *necat* A R. *carpasa* Schneider, *carbasa* S, *carbasia* A, *galbana* μ R. 19 *germine* Schrader. 22 *texta* Schneider. 27 *hitis* S A. 28 *ne* S A, *neu* ρ, *ne ut* μ ρ. 29 *neu* R. 32 *Triphalli* ρ. 37 *pestique* R, *festique* A, *festaque* S. 49 *hianti—ore* R. 52 *gnosius* μ ρ, *noxius* S A R. 57 *Nepae* Iucundus, *negat* S A R. *croti* A R. 59 *promethei* S A. *aetae* μ R, *noxe* S, *axac* A. 60 *nos enixa* R, *nixa* μ et, omisso *altera*, S A.

tellurem ponto mersit Neptunus et imum
concutiens barathrum Lethaeas terruit undas,
tumque semel Stygium regem uidere trementem
Tartara, cum pelagi streperent sub pondere Manes.
nos fecunda manus uiduo mortalibus orbe
progenerat, nos abruptae tum montibus altis
Deucalioneae cautes peperere. sed ecce
durior aeternusque uocat labor: heia age segnis
pellite nunc somnos et curui uomere dentis
iam uiridis lacerate comas, iam scindite amictus.
tu granibus rastris cunctantia perfode terga,
tu penitus latis eradere uiscera marris
ne dubita et summo feruentia caespite mixta
ponere, quae canis iaceant urenda pruinis,
uerberibus gelidis iraeque obnoxia Cauri,
alliget ut saeuus Boreas Eurusque resoluat.
post ubi Riphaeae torpentia frigora brumae
candidus aprica Zephyrus regelauerit aura
sidereoque polo cedet Lyra mersa profundo,
ueris et aduentum nidis cantabit hirundo,
rudere tum pingui, solido uel stercore aselli
armentiue fimo saturet ieiunia terrae
ipse ferens holitor diruptos pondere qualos,
pabula nec pudeat fisso praebere nouali,
inmundis quaecunque uomit latrina cloacis.
densaque iam pluuiis durataque summa pruinis
aequora dulcis humi repetat mucrone bidentis.
mox bene cum glaebis uiuacem caespitis herbam
contundat marrae uel fracti dente ligonis,
putria maturi soluantur ut ubera campi.
tunc quoque trita solo splendentia sarcula sumat
angustosque foros aduerso limite ducens
rursus in obliquum distinguat tramite paruo.
uerum ubi iam puro discrimine pectita tellus
deposito squalore nitens sua semina poscet,
pingite tunc uarios, terrestria sidera, flores,
candida leucoia et flauentia lumina caltae
narcissique comas et hiantis saeua leonis
ora feri calathisque uirentia lilia canis,
nec non uel niueos uel caeruleos hyacinthos.
tum quae pallet humi, quae frondens purpurat auro,
ponatur uiola et nimium rosa plena pudoris.
nunc medica panacem lacrima, sucoque salubri
glaucea et profugos uinctura papauera somnos
spargite, quaeque uiros acuunt armantque puellis,
iam Megaris ueniant genitalia semina bulbi,
et quae Sicca legit Gaetulis obruta glaebis,
et quae frugifero seritur uicina Priapo,
excitet ut Veneri tardos eruca maritos.
iam breue chaerepolum et torpenti grata palato
intiba, iam teneris frondens lactucula fibris
aliaque infractis spicis et olentia late
ulpica, quaeque fabis habilis fabrilia miscet,
iam siser, Assyrioque uenit quae semine radix
sectaque praebetur madido sociata lupino,
ut Pelusiaci proritet pocula zythi.
tempore non alio uili quoque salgama merce
capparis et tristes inulae ferulaeque minaces
plantantur, nec non serpentia gramina menth*ae*
et bene odorati flores sparguntur anethi
rutaque Palladiae bacae iutura saporem
seque lacessenti fletum factura sinapis
atque holeris pulli radix lacrimosaque caepa
ponitur et lactis gustus quae condiat herba,
deletura quidem fronti data signa fugarum;
nimque suam idcirco profitetur nomine Graio.
tum quoque conseritur, toto quae plurima terrae
orbe uirens pariter plebi regique superbo
frigoribus caules et ueri cymata mittit:
quae pariunt ueteres caeposo litore Cumae,
quae Marrucini, quae Signia monte Lepino,
pinguis item Capua et Caudinis faucibus horti,
fontibus et Stabiae celebres et Vesuia rura.
doctaque Parthenope Sebethide roscida lympha,
quae dulcis Pompeia palus uicina salinis
Herculeis, uitreoque Siler qui defluit amni,
quae duri praebent cymosa stirpe Sabelli
et Turni lacus et pomosi Tiburis arua,
Bruttia quae tellus et mater Aricia porri.
Haec ubi credidimus resolutae semina terrae,
adsiduo grauidam cultu curaque fouemus,
ut redeant nobis cumulato faenore messes.
et primum moneo largos inducere fontis,
ne sitis exurat concepto semine partum.
at cum feta suos nexus adaperta resoluit,
florida cum suboles materno pullulat aruo,
primitiis plantae modicos tum praebeat imbres
sedulus inrorans holitor ferroque bicorni
pectat et angentem sulcis exterminet herbam.
at si dumosis positi sunt collibus horti,
nec summo nemoris labuntur uertice riui,
aggere praeposito cumulatis area glaebis
emineat, sicco ut consuescat puluere planta,
nec mutata loco sitiens exhorreat aestus.
mox ubi nubigenae Phryxi nec portitor Helles,
signorum et pecorum princeps, caput efferet undis,
alma sinum tellus iam pandet adultaque poscens
semina depositis cupiet se nubere plantis:
inuigilate uiri: tacito nam tempora gressu
diffugiunt nulloque sono conuertitur annus.
flagitat ecce suos genetrix mitissima fetus,
et quos enixa est partus, iam quaerit alendos
priuignasque rogat proles. date nunc sua matri
pignora, tempus adest: uiridi redimite parentem
progenie, tu cinge comas, tu dissere crines.
nunc apio uiridi crispetur florida tellus,
nunc capitis porri longo resoluta capillo
laetetur mollemque sinum staphylinus inumbret.
nunc et odoratae peregrino munere plantae
Sicaniis croceae descendant montibus Hyblae.
nataque iam ueniant hilaro sam*p*suca Canopo
et lacrimas imitata tuas, Cinyreia uirgo;
sed melior *s*tactis ponatur Achaica murra
et male damnati maesto qui sanguine surgunt
Aeacii flores inmortalesque amaranti
et quos mille parit diues natura colores,
disponat plantis holitor, quos semine seuit.
nunc ueniat quamuis oculis inimica corambe,
iamque salutari properet lactuca sapore,
tristia quae releuat longi fastidia morbi,
altera crebra uiret, fusco nitet altera crine,
utraque Caecilii de nomine dicta Metelli.
tertia, quae spisso, sed puro uertice pallet,
haec sua Cappadocae seruat cognomina gentis.
et mea, quam generant Tartesi litore Gades,
candida uibrato discrimine, candida thyrso est.
Cypros item Paphio quam pingui nutrit in aruo,
punicea depexa coma, sed lactea crure est.
quot facies, totidem sunt tempora quamque serendi.
Caeciliam primo deponit Aquarius anno,

62 *umbras* Schrader. 65 *orbi* μ (*e* suprascr.). 72 *matris* S A R. 73 *feruentia* Gesner. *feruenti* ρ, *frequentia* A ρ, *frementia* S. 74 *iaceantur* S sed corr., *iacent* A R. 78 *auras* S A. 79 *sidere q̄q̄* A, *sidereoq.* (*o* in ras. et ante lac.) S. 80 *cantabit* nos, *cantauit* S A M, *cantarit* ρ. 83 *deductos* R. *quales* S. *quata* A. 84 *fesso* μ mg. ρ. 86 *puluis* A R. 89 *tracti* Gesner, *fractis* Housman. 96 *pingit et unc* S, *pingit et tunc* A, *pingit et in* R, corr. S². 101 *pullat* Heins. *abo* S A R, *albo* Heins. 108 *furifugo* Heins. 111 *lactucula* μ R, *et lactula* S A. 118 *tristis* S A R. *ferulae* om. S A. 120 *odorat* S¹ A (*-te* S²). *ant(h)ethi* S¹ A. 125 *deiectura* R. *fucarum* S A ρ, corr. ρ. 131 *Lepino* edd. uett., *lepuno* S A R μ. 132 *hortis* S, *horris* A μ R. 133 *uesbia* S, *uespia* A. 134 *sebethide* ed. Aldi, *sebetide* ρ, *sebethride* S A R. 135 *rompheia* S A. 137 *dumosa* Schrader. 145 *adoperta* S¹ R, *adaperto* A, corr. S². *nixus* Italus quidam. 146 *aluo* A et R, teste Haeussner. 154 *aestu* S A. 157 *alma sinum* R. *masinum* S A. 158 *cup. denubere* μ R. 161 *factu* S¹, *foetu* A. 165 *comas* S A. 170 *Sicanis* S¹ A. 171 *samsuca* S A, *sansuca* R, corr. ed. princ. 173 *tactis* S A R. 175 *Aeacidae* Heins. 178 *coramue* S A R, corr. Lundstroem, *coramble* ed. princ. 186 *discrimina* A R. 187 *Paphie* Vrsinus, fort. *Paphiae*. *pinguis* Wernsdorf. 188 *comas et* S A. *crure* ρ, *crura* S A ρ. 189 *quod* S A.

Cappadocamque premit ferali mense Lupercus.
tuque tuis, Manors, Tartesida pange Kalendis.
†tuque suis Paphien iterum iam pange Kalendis,
dum cupit et cupidae quaerit se iungere matri
et mater facili mollissima subiacet aruo.
ingenera: nunc sunt genitalia tempora mundi,
nunc amor ad coitus properat, nunc spiritus orbis
bacchatur Veneri stimulisque cupidinis actus
ipsa suas adamat partes et fetibus implet.
nunc pater aequoreus, nunc et regnator aquarum,
ille suam Tethyn, hic pellicit Amphitriten;
et iam caeruleo partus enixa marito
utraque nunc reserat pontumque natantibus implet.
maximus ipse deum posito iam fulmine fallax
Acrisioneos ueteres imitatur amores
inque sinus matris uiolento depluit imbre.
nec genetrix nati nunc aspernatur amorem,
sed patitur nexus flammata cupidine Tellus.
hinc maria, hinc montes, hinc totus denique mundus
uer agit, hinc hominum pecudum uolucrumque cupido,
atque amor ignescit menti saeuitque medullis,
dum satiata Venus fecundos compleat artus
et generet uarias suboles semperque frequentet
prole noua mundum, uacuo ne torpeat aeuo.
sed quid ego infreno uolitare per aethera cursu
passus equos audax sublimi tramite raptor?
ista canat, maiore deo quem Delphica laurus
inpulit ad rerum causas et sacra mouentem
orgia naturae secretaque foedera caeli
extimulat uatem per Dindyma casta Cybebes
perque Cithaeronem Nysaeaque per iuga Bacchi,
per sua Parnasi, per amica silentia Musis
Pierii nemoris, Bacchea uoce frementem
Delie te Paean, et *te* Euhie Euhie Pae*a*n.
me mea Calliope cura leuiore uagantem
iam reuocat paruoque iubet decurrere gyro
et secum gracili conectere carmina filo,
quae canat inter opus Musa modulante putator
pendulus arbustis, holitor uiridantibus hortis.
  Quare age, quod sequitur, paruo discrimine sulci
spargantur caecis nasturtia dira colubris,
indomito male sana cibo quas educat aluos.
et satureia thymi referens thymbraeque saporem
et tenero cucumis fragilique cucurbita collo.
hispida ponatur cinara, quae dulcis Iaccho
potanti ueniat, nec Phoebo grata canenti,
haec modo purpureo surgit glomerata corymbo,
murteolo modo crine uiret deflexaque collo
nunc adaperta manet, nunc pinea uertice pungit,
nunc similis calatho spinisque minantibus horret,
pallida nonnumquam tortos imitatur acanthos.
mox ubi sanguineis se floribus induit arbor
Punica, quae rutilo mitescit tegmine grani,
†tempus haris satio famosaque tunc coriandra
nascuntur gracilique melant*h*ia grata cumino
et baca asparagi spinosa prosilit herba
et moloche, prono sequitur quae uertice solem,
quaeque tuas audax imitatur, Nysie, uitis
nec metuit sentis: nam uepribus improba surgens
achradas indomitasque bryonias alligat alnos.
nomine tum Graio, ceu littera proxima primae
pangitur in cera docto mucrone magistri:
sic et humo pingui ferratae cuspidis ictu
deprimitur folio uiridis, pede candida beta.
  Quin et odoratis messis iam floribus instat:
iam uer purpureum, iam uersicoloribus anni
fetibus alma parens pingi sua tempora gaudet.
iam Phrygiae loti gemmantia lumina promunt
et coniuentis oculos uiolaria soluunt,
oscitat et leo et ingenuo confusa rubore
uirgineas adaperta genas rosa praestat honores
caelitibus templisque Sabaeum miscet odorem.
nunc uos Pegasidum comites Acheloidas oro
Maenaliosque choros Dryadum nymphasque Napaeas,
quae colitis nemus Amphrysi, quae Thessala Tempe,
quae iuga Cyllenes et opaci rura Lycaei
antraque Castaliis semper rorantia guttis,
et quae Sicanii flores legistis Halaesi
cum Cereris proles uestris intenta choreis
aequoris Hennaei uernantia lilia carpsit
raptaque, Lethaei coniunx mox facta tyranni
sideribus tristes umbras et Tartara caelo
praeposuit Ditemque Ioui letumque saluti
et nunc inferno potitur Proserpina regno:
uos quoque iam posito luctu maestoque timore
huc facili gressu teneras aduertite plantas
tellurisque comas sacris aptate canistris.
hinc nullae insidiae nymphis, non ulla rapina:
casta Fides nobis colitur sanctique Penates.
omnia plena iocis, securo plena cachinno,
plena mero, laetisque uirent conuiuia pratis.
nunc uer egelidum, nunc est mollissimus annus,
dum Phoebus tener ac tenera decumbere in herba
suadet et arguto fugientis gramine fontis
nec rigidos potare iuuat nec sole tepentis.
iamque Dionaeis redimitur floribus hortus,
iam rosa mitescit Sarrano clarior ostro.
nec tam nubifugo Borea Latonia Phoebe
purpureo radiat uultu, nec Sirius ardor
sic micat aut rutilus Pyrois aut ore corusco
Hesperus, Eoo remeat cum Lucifer ortu,
nec tam sidereo fulget Thaumantias arcu,
quam nitidis hilares conlucent fetibus horti.
quare age uel iubare exorto iam nocte suprema,
uel dum Phoebus equos in gurgite mersat Hibero,
sicubi odoratas praetexit amaracus umbras,
carpite, narcissique comas sterilisque balausti.
et tu, ne Corydonis opes despernat Alexis,
formoso Nais puero formosior ipsa
fer calathis uiolam et nigro permixta ligustro
balsama cum casia nectens croceosque corymbos
sparge mero Bacchi, nam Bacchus condit odores.
et uos, agrestes, duro qui pollice mollis
demetitis flores, cano iam uimine textum
sirpiculum ferrugineis cumulate hyacinthis.
iam rosa distendat contorti stamina iunci
pressaque flammeola rumpatur fiscina calta.
mercibus ut uernis diues Vortumnus abundet,
et titubante gradu, multo madefactus Iaccho,
aere sinus gerulus plenos grauis urbe reportet.

193 *tuis* Gesner. *iterum iam. Cythereia* Schrader. 195 *facilis* S A. 199 *suos* S A R. *partus* S (sed *u* in ras.) A. 201 *tethin* A, *tethim* R, *thetyn* S. *pellicit* ρ (teste Haeussner), *polluit* S A R. 202 *ceruleos* R. 203 *portumque* S A μ ρ. corr. ρ. 208 *sed* R, *et* S A. 212 *arctus* S A. 217 *canit* S A R. 218 *ad* S A, *et* R. *causas et* R, *causa est* S A. 220 *extimulet* R. *castra* R. *Cybebes* nos, *cybeles* S A M. 222 *parnassii* S A R. *per omissa* R. 223 *bacchcia* S A. 224 *et te hyie* A, *et hyie* S. *chyie* S A. *paen* S A ρ. 225 *curauerit ore u.* S A, *curru l.* Sauten. 229 *penulus* S A. 232 *indomino* S A. *seducat* S A. *aluos* ex R. 236 *potati* S A. *ingrata* Gronou. 239 *adoperta* R. 240 *imitantibus* S A. 242 *arbor* S A. 244 *aris* ρ, *api satui* Pontereda, *tunc raphanis satio* Housman. 245 *que* om. R. *melantia* S A R, corr. ed. princ. *camino* S A R. 246 *bacas aspargi* R, *ambo spargi* (supra scr. *baca* et *a* A[1]) A. 247 *molohe* S, *molo hec* A. *molem* S A. 250 *achrados* S, *archados* A R, corr. Vrsinus. *alligant* S[1] A. 251 *greio* S A. 255 *instu* S A ρ, corr. ρ. 256 *annis* μ ρ, *annus* S A. 257 *cingi* R. 258 *lot(a)e* S A R, corr. ed. Ald. 259 *uiuaria* S A. 261 *praestat* ed. princ., *praestet* S A, *praebet* ρ μ. 262 *mulcet* Housman fort. recte. *odorem* R, *honorem* S A μ. 263 *comitis* A R. 267 *castaliis* R, *casis* S A. 269 *proles* R. *flores* S A. *intecta* S A R, corr. ed. princ. 270 *hetnei* similia R. 273 *loetumque* S A. 276 *gressus* S[1] A. *tenera* S[1] A μ. *auertite* S A R. 277 *artate* ρ. 282 *est gelidum* R. 283 *tener ac* R, *tenerans* S A. *decumbit* S A R. 286 *fl. herbis* S A. 288 *iam* S A. *pobe* S A. 290 *ut* R. *rutilus* μ ρ, *rutilius* S A. 295 *cum* R. 297 *sterilesque* S A. *balausio* S A, *balausi* R. 298 *tu ne* ρ, *tunc* S A R. 299 *formonsior* S[1] A. 305 *surpiculum* S A R. *cumulat* S A. 306 *con torto* S A μ. 308 *Vortumnus* Bononiensis 2523, *portunus* S A R. 310 *plenus* S A μ ρ, corr. ρ.

Sed cum maturis flauebit messis aristis
atque diem gemino Titan extenderit astro,
hauserit et flammis Lernaei brachia cancri,
alia tunc caepis, cereale papauer anetho
iungite, dumque uirent, nexos deferte maniplos
et celebres Fortis Fortunae dicite laudes
mercibus exactis hilarisque recurrite in hortos.
tunc quoque proscisso riguoque inspersa nouali
ocima comprimite et granibus densate cylindris,
exurat sata ne resoluti pulueris aestus,
paruulus aut pulex irrepens dente lacessat,
neu formica rapax populari semina possit.
nec solum teneras audent erodere frondes
implicitus conchae limax hirsutaque campe;
sed cum iam ualido pinguescit lurida caule
brassica cumque tument pallentia robora betae,
mercibus atque holitor gaudet securus adultis
et iam maturis quaerit supponere falcem,
saepe ferus duros iaculatur Iuppiter imbres,
grandine dilapidans hominumque boumque labores,
saepe etiam grauidis irrorat pestifer undis,
e quibus infestae Baccho glaucisque salictis
nascuntur uolucres serpitque eruca per hortos,
quos super ingrediens exurit semina morsu,
quae capitis uiduata coma spoliataque nudo
uertice trunca iacent tristi consumpta ueneno.
haec ne ruricolae paterentur monstra, salutis
ipsa nouas artis uaria experientia rerum
et labor ostendit miseris ususque magister
tradidit agricolis uentos sedare furentis
et tempestatem Tuscis auertere sacris.
hinc mala Rubigo uiridis ne torreat herbas,
sanguine lactentis catuli placatur et extis.
hinc caput Arcadici nudum cute fertur aselli
Tyrrhenus fixisse Tages in limite ruris.
utque Iouis magni prohiberet fulgura Tarcho,
saepe suas sedes praecinxit uitibus albis.
hinc Amythaonius, docuit quem plurima Chiron,
nocturnas crucibus uolucres suspendit et altis
culminibus uetuit feralia carmina flere.
sed ne dira nouas segetes animalia carpant,
profuit interdum medicantem semina pingui
Palladia sine fruge salis conspargere amurca
innataue lari nigra satiare fauilla.
profuit et plantis latices infundere amaros
marrubii multoque sedi contingere suco.
at si nulla ualet medicina repellere pestem,
Dardaniae ueniunt artes nudataque plantas
femina, quae iustis tum demum operata iuuentae
legibus obscaeno manat pudibunda cruore,
sed resoluta sinus, resoluto maesta capillo,
ter circum areolas et saepem ducitur horti.
quem cum lustrauit gradiens (mirabile uisu)
non aliter quam decussa pluit arbore nimbus
uel teretis mali uel tectae cortice glandis,
uoluitur in terram distorto corpore campe.
sic quondam magicis sopitum cantibus anguem
uellere Phryxeo delapsum uidit Iolcos.
Sed iam prototomos tempus decidere caules
et Tartesiacos Paphiosque reuellere thyrsos
atque apio fasces et secto cingere porro.
iamque eruca salax fecundo prouenit horto,
lubrica iam lapathos, iam thamni sponte uirescunt
et scilla, hirsuto saepes nunc horrida rusco
prodit et asparagi corruda simillima filo
umidaque andrachle sitientis protegit antes
et granis atriplici consurgit longa phaselos;
tum modo dependens trichilis, modo more chelydri
sole sub aestiuo gelidas per graminis umbras
intortus cucumis praegnasque cucurbita serpit.
una neque est illis facies. nam si tibi cordi
longior est, gracili capitis quae uertice pendet,
e tenui collo semen lege; sine globosi
corporis atque utero nimium quae nasta tumescit,
uentre leges medio; subolem dabit illa capacem
Naryciae picis aut Actaei mellis Hymetti
aut habilem lymphis hamulam Bacchoue lagoenam.
tum pueros eadem fluuiis innare docebit.
liuidus at cucumis grauida qui nascitur aluo,
hirtus et ut coluber nodoso gramine tectus
uentre cubat flexo, semper collectus in orbem,
noxius exacuit morbos aestatis iniquae.
fetidus hic suco, pingui quoque semine fartus.
at qui sub trichila manantem repit ad undam
labentemque sequens nimium tenuatur amore,
candidus, effetae tremebundior ubere porcae,
mollior infuso calathis modo lacte gelato,
dulcis erit riguoque madescit luteus aruo
et feret auxilium quondam mortalibus aegris.
Cum canis Erigones flagrans Hyperionis aestu
arboreos aperit fetus cumulataque moris
candida sanguineo manat fiscella cruore,
tunc praecox bifera descendit ab arbore ficus
Armeniisque et cereolis prunisque Damasci
stipantur calathi et pomis, quae barbara Persis
miserat, ut fama est, patriis armata uenenis.
at nunc †expositi paruo discrimine leti
ambrosios praebent sucos, oblita nocendi.
quin etiam eiusdem gentis de nomine dicta
exiguo properant mitescere Persica malo.
tempestina madent, quae maxima Gallia donat;
frigoribus pigro ueniunt Asiatica fetu.
at grauis Arcturi sub sidere parturit arbos
Liuia, Chalcidicis et caunis aemula Chiis,
purpureaeque Chelidoniae pinguesque Mariscae
et Callistruthis, roseo quae semine ridet,
albaque, quae seruat flauae cognomina cerae,
scissa Libysca simul, picto quoque Lydia tergo.
quin et Tardipedi sacris iam rite solutis
nube noua seritur caeli pendentibus undis
Gongylis, inlustri mittit quam Nursia campo,
quaeque Amiterninis defertur bunias aruis.
Sed iam maturis nos flagitat anxius uuis
euchios excultosque iubet claudamus ut hortos.
claudimus imperioque tuo paremus agrestes
ac metimus laeti tua munera, dulcis Iacche,
inter lasciuos Satyros Panasque biformes
brachia iactantes uetulo marcentia uino.
et te Maenalium, te Bacchum, teque Lyaeum,
Lenaeumque patrem canimus sub tecta uocantes,
ferueat ut lacus et multo completa Falerno
exundent pingui spumantia dolia musto.
Hactenus hortorum cultus, Siluine, docebam
siderei uatis referens praecepta Maronis,
qui primus ueteres ausus recludere fontis
Ascraeum cecinit Romana per oppida carmen.

312 *expenderit* S. 314 *alia tunc* S A, *allia cum* R. 318 *tum quoque* R. 320 *satana* (sic) S A. 324 *campi* S A. 325 *turgescit* R. 326 *robore* S A. 334 *quo* S A ρ. 335 *comas* S, *comis* A. 343 *lactantis catulis* S A. 345 *rursus* S A. 346 *tarchon* R. 348 *Amy(i)nthanus* S A μ ρ, corr. ρ. 354 *lari* Gesner, *laris* S A R. 356 *sedi* ed. Ald., *seri* S A R. 357 *uacet* S[1] A. 358 *Dardaniae* R. 359 *iuuencae* S A μ. 361 *sinius* S A. 363 *quae* R. 364 *ab arbore* R. 366 *ad t.* R. 367 *macis soticum* S A. 371 *apios* S A. 372 *hortu* A, *ortu* Pontedera. 374 *scilla* ς, *stilla* (corr. ex *est illa*) S, *stila* R (*iam—hirsuto* om. A). 375 *curruda* S A. 376 *andrachle* Lundstroem, *andrachne* ed. princ., *andrachiae* S A R. *antas* S A R, corr. ed. princ. 377 *phaselus* R. 378 *dependes* S A μ R. *trichilis* Gesner, *trichili* ed. Ald., *richili* R, *triplicis* S A. 380 *intortos* A, *in tortos* R. 383 *leges iube* S A. 385 *uentreles m.* S A. 386 *hactei* R, *aci* S A, corr. ed. princ. 389 *at* μ, *aut* S A, *et* R. *que n.* S A. 390 *colyber* S A μ. 393 *sucoque et pingui s. f.* S A. 394 *tricleam anterepit* S A. *anundam* S A. 395 *nimio* R. 396 *et fet(a)e* S A. 398 *riguque—arbo* S A. 402 fort. *liquore.* 403 *bifere* S A. 407 *ex positis* Housman, fort. *uice nunc* ρ. 412 *frigribus* S A. *pigri* S A. 414 *caunis* S A. 418 *lybisca* S A. 420 *pedentibus* S[1] A. 421 *Congili* S A. 426 *laetitia* A, *lęti iam* S. 431 *musto* S A μ. 433 *hortorum* S[2] (supra scr.), *agrorum* S[1] A ρ, *aruorum* ρ. 434 *sidcie* S A.

SILI ITALICI

PVNICORVM

LIBER PRIMVS

ORDIOR arma, quibus caelo se gloria tollit
Aeneadum, patiturque ferox Oenotria iura
Carthago. da, Musa, decus memorare laborum
antiquae Hesperiae, quantosque ad bella crearit
et quot Roma uiros, sacri cum perfida pacti
gens Cadmea super regno certamina mouit,
quaesitumque diu, qua tandem poneret arce
terrarum Fortuna caput. ter Marte sinistro
iuratumque Ioui foedus conuentaque patrum
Sidonii fregere duces, atque impius ensis
ter placitam suasit temerando rumpere pacem.
sed medio finem bello excidiumque uicissim
molitae gentes, propiusque fuere periclo
quis superare datum: reserauit Dardanus arces
ductor Agenoreas, obsessa Palatia uallo
Poenorum ac muris defendit Roma salutem.
Tantarum causas irarum odiumque perenni
seruatum studio et mandata nepotibus arma
fas aperire mihi superasque recludere mentes.
iamque adeo magni repetam primordia motus.
Pygmalioneis quondam per caerula terris
pollutum fugiens fraterno crimine regnum
fatali Dido Libyes appellitur orae.
tum pretio mercata locos noua moenia ponit,
cingere qua secto permissum litora tauro.
hic Iuno ante Argos (sic credidit alta uetustas),
ante Agamemnoniam, gratissima tecta, Mycenen
optauit profugis aeternam condere gentem.
uerum ubi magnanimis Romam caput urbibus alte
exerere ac missas etiam trans aequora classes
totum signa uidet uictricia ferre per orbem,
iam propius metuens bellandi corda furore
Phoenicum extimulat. sed enim conamine primae
contuso pugnae fractisque in gurgite coeptis
Sicanio Libycis, iterum instaurata capessens
arma remolitur; dux agmina sufficit unus
turbanti terras pontumque mouere paranti.
Iamque deae cunctas sibi belliger induit iras
Hannibal: hunc audet solum componere fatis.
sanguineo tum laeta uiro atque in regna Latini
turbine mox saeuo uenientum haud inscia cladum,
'Intulerit Latio, spreta me, Troius' inquit
'exul Dardaniam et bis numina capta penates
sceptraque fundarit uictor Lauinia Teucris,
dum Romana tuae, Ticine, cadauera ripae
non capiant, famulusque mihi per Celtica rura
sanguine Pergameo Trebia et stipantibus armis
corporibusque uirum retro fluat, ac sua largo
stagna reformidet Trasimennus turbida tabo,
dum Cannas tumulum Hesperiae campumque cruore
Ausonio mersum sublimis Iapyga cernam
teque uadi dubium coeuntibus, Aufide, ripis
per clipeos galeasque uirum caesosque per artus
uix iter Hadriaci rumpentem ad litora ponti.'
haec ait ac iuuenem facta ad Mauortia flammat.
Ingenio motus auidus fideique sinister
is fuit, exuperans astu, sed deuius aequi.
armato nullus diuum pudor: improba uirtus
et pacis despectus honos, penitusque medullis
sanguinis humani flagrat sitis. his super, aeui
flore uirens hauet Aegatis abolere, parentum
dedecus, ac Siculo demergere foedera ponto.
dat mentem Iuno ac laudum spe corda fatigat.
iamque aut nocturno penetrat Capitolia uisu
aut rapidis fertur per summas passibus Alpis.
saepe etiam famuli turbato ad limina somno
expauere trucem per uasta silentia uocem
ac largo sudore uirum inuenere futuras
miscentem pugnas et inania bella gerentem.
Hanc rabiem in finis Italum Saturniaque arua
addiderat iam tum puero †patrius furor oscus†
Sarrana prisci Barcae de gente uetustos
a Belo numerabat auos. namque orba marito
cum fugeret Dido famulam Tyron, impia diri
Belides iuuenis uitauerat arma tyranni
et se participem casus sociarat in omnis.
nobilis hoc ortu et dextra spectatus Hamilcar,
ut fari primamque datum distinguere lingua
Hannibali uocem, sollers nutrire furores,
Romanum seuit puerili in pectore bellum.
Vrbe fuit media sacrum genetricis Elissae
manibus et patria Tyriis formidine cultum,
quod taxi circum et piceae squalentibus umbris
abdiderant caelique arcebant lumine, templum.
hoc sese, ut perhibent, curis mortalibus olim

SILI ITALICI PVNICORVM L(aurentianus plut. 37, 16). eundem titulum habent V(aticanus 1652) et (ante tertii demum libri initium) F (= Bibliothecae Aedilium Florentinae Ecclesiae 196), nisi quod in hoc *Silli*, in illo *ytalici* legitur. O(xoniensis Collegii Reginensis 314) in fine tantum totius operis inscriptionem (*punicorum silii italici*) habet. C(oloniensis) quid hic habuerit se nescire confitetur Heinsius.

I **4** *experie* L V, in O cum margine deest. **15** *obsepsa* L, *obsaepta* H. Blass. **28** *profugos* Koch. **29** *magnam aliis* Baehrens. **36** *agmina* L F O V marg., *magna* V, *magnae* Ch (= C teste Heinsio), *magnas* Thilo, *omnia* et u. **37** *terra* (cum ⸗) Madvig. **40** *eum* L F V. **46** *famulusque* Postgate (cf. IV 573 sqq., 701, VI 707), *similisque* S (= L F O V). *tibi* Gronou(ius). **59** *dispectus* L F O. **61** *habet* L (in F desunt uu. 61–66 cum folii parte). **66** *lumina* L V. **71** *iam tum* ego, *tandem* L O V (cf. X 163), deest in F, *tantam* Blass, *quondam* Iunt(ina ed.), uulg. *patrius furor* S, *patris heu furor* Hilberg, *pater: hinc furor* (*ortus*) ego. *ostus* V, *astus* (*e* supr. *a*) F, *altus* Bauer, *ortus* R², uulg. (distinctione post *furor* facta). post h. u. aliquid excidisse facile crediderim.

exuerat regina loco. stant marmore maesto
effigies, Belusque parens omnisque nepotum
a Belo series, stat gloria gentis Agenor
et qui longa dedit terris cognomina Phoenix.
ipsa sedet tandem aeternum coniuncta Sychaeo.
ante pedes ensis Phrygius iacet, ordine centum
stant arae caelique deis Ereboque potenti.
hic, crine effuso, atque Hennacae numina diuae
atque Acheronta uocat Stygia cum ueste sacerdos.
immugit tellus rumpitque horrenda per umbras
sibila; inaccensi flagrant altaribus ignes.
tum magico uolitant cantu per inania manes
exciti, uultusque in marmore sudat Elissae.
Hannibal haec patrio iussu ad penetralia fertur,
ingressique habitus atque ora explorat Hamilcar.
non ille cubantis Massylae palluit iras,
non diros templi ritus aspersaque tabo
limina et audito surgentis carmine flammas.
Olli permulcens genitor caput oscula libat
attollitque animos hortando et talibus implet:
'Gens recidiua Phrygum Cadmeae stirpis alumnos
foederibus non aequa premit. si fata negarint
dedecus id patriae nostra depellere dextra,
haec tua sit laus, nate, uelis. age, concipe bella
latura exitium Laurentibus: horreat ortus
iam pubes Tyrrhena tuos, partusque recusent
te surgente, puer, Latiae producere matres.'
his acuit stimulis subicitque haud mollia dictu:
'Romanos terra atque undis, ubi competet aetas,
ferro igniquc sequar Rhoeteaque fata reuoluam.
non superi mihi, non Martem cohibentia pacta,
non celsae obstiterint Alpes Tarpeiaque saxa.
hanc mentem iuro nostri per numina Martis,
per manes, regina, tuos.' tum nigra triformi
hostia mactatur diuae, raptimque recludit
spirantis artus poscens responsa sacerdos
ac fugientem animam properatis consulit extis.
Ast ubi quaesitas artis de more uetustae
intrauit mentes superum, sic deinde profatur:
'Aetolos late consterni milite campos
Idaeoque lacus flagrantis sanguine cerno.
quanta procul moles scopulis ad sidera tendit,
cuius in aerio pendent tua uertice castra!
iamque iugis agmen rapitur: trepidantia fumant
moenia, et Hesperio tellus porrecta sub axe
Sidoniis lucet flammis. fluit ecce cruentus
Eridanus. iacet ore truci super arma uirosque
tertia qui tulerit sublimis opima Tonanti.
heu quaenam subitis horrescit turbida nimbis
tempestas, ruptoque polo micat igneus aether!
magna parant superi: tonat alti regia caeli,
bellantemque Iouem cerno.' uenientia fata
scire ultra uetuit Iuno, fibraeque repente
conticuere: latent casus longique labores.
Sic clausum linquens arcano pectore bellum
atque hominum finem Gadis Calpenque secutus,
dum fert Herculeis Garamantica signa columnis,
occubuit saeuo Tyrius certamine ductor.
Interea rerum Hasdrubali traduntur habenae,
occidui qui solis opes et uulgus Hiberum
Baeticolasque uiros furiis agitabat iniquis.
tristia corda duci, simul immedicabilis ira,
et fructus regni feritas erat; asper amore
sanguinis, et metui demens credebat honorem,
nec nota docilis poena satiare furores.
ore excellentem et spectatum fortibus ausis
antiqua de stirpe Tagum, superumque hominumque
immemor, erecto suffixum robore maestis
ostentabat ouans populis sine funere regem.
auriferi Tagus ascito cognomine fontis
perque antra et ripas nymphis ululatur Hiberis.
Maeonium non ille uadum, non Lydia mallet
stagna sibi, nec qui riguo perfunditur auro
campum atque inlatis Hermi flauescit harenis.
primus inire manu, postremus ponere Martem.
cum rapidum effusis ageret sublimis habenis
quadrupedem, non ense uirum, non eminus hasta
sistere erat: uolitabat ouans aciesque per ambas
iam Tagus auratis agnoscebatur in armis.
quem postquam diro suspensum robore uidit
deformem leti famulus, clam corripit ensem
dilectum domino pernixque inrumpit in aulam
atque immite ferit geminato uulnere pectus.
at Poeni, succensa ira turbataque luctu
et saeuis gens laeta, ruunt tormentaque portant.
non ignes candensque chalybs, non uerbera passim
ictibus innumeris lacerum scindentia corpus,
carnificaeue manus penitusue infusa medullis
pestis et in medio lucentes uulnere flammae
cessauere; ferum uisu dictuque, per artem
saeuitiae extenti, quantum tormenta iubebant
creuerunt artus, atque omni sanguine rapto
ossa liquefactis fumarunt feruida membris.
mens intacta manet: superat ridetque dolores
spectanti similis, fessosque labore ministros
increpitat dominique crucem clamore reposcit.
Haec inter spretae miseranda piacula poenae
erepto trepidus ductore exercitus una
Hannibalem uoce atque alacri certamine poscit.
hinc studia accendit patriae uirtutis imago,
hinc fama in populos iurati didita belli,
hinc uirides ausis anni feruorque decorus
atque armata dolis mens et uis insita fandi.
Primi ductorem Libyes clamore salutant,
mox et Pyrenes populi et bellator Hiberus.
continuoque ferox oritur fiducia menti,
cessisse imperio tantum terraeque marisque.
Aeoliis candens Austris et lampade Phoebi
aestifero Libye torretur subdita Cancro,
aut ingens Asiae latus, aut pars tertia terris.
terminus huic roseos amnis Lageus ad ortus
septeno impellens tumefactum gurgite pontum.
at qua diuersas clementior aspicit Arctos,
Herculeo dirimente freto, diducta propinquis
Europes uidet arua iugis. ultra obsidet aequor,
nec patitur nomen proferri longius Atlas,
Atlas subducto tracturus uertice caelum.
sidera nubiferum fulcit caput, aetheriasque
erigit aeternum compages ardua ceruix.
canet barba gelu, frontemque immanibus umbris
pinea silua premit. uastant caua tempora uenti,
nimbosoque ruunt spumantia flumina rictu.
tum geminas laterum cautes maria alta fatigant,
atque ubi fessus equos Titan immersit anhelos,
flammiferum condunt fumanti gurgite currum.
sed qua se campis squalentibus Africa tendit,
serpentum largo coquitur fecunda ueneno,
felix qua pinguis mitis plaga temperat agros,
nec Cerere Hennaea Phario nec uicta colono.
hic passim exultant Nomades, gens inscia freni,
quis inter geminas per ludum mobilis aures
quadrupedem flectit non cedens uirga lupatis.
altrix bellorum bellatorumque uirorum
tellus nec fidens nudo sine fraudibus ensi.

92 *Erebique* Bothe. **93** *hunc—utque* (commate post u. 94 posito) Bothe. *Hennacae* Ch ut II 304, peiora S. **103** *cardine* S, corr. Iunt. **106** *rediuiua* F O V. **117** *que* om. L F V. **126** *stagnantis* Heins., *spumantis* Drak(enborch). **133** *tulerat* R[1] (= ed. prima Romana 1471), edd. plerique. **134** *horrescet* L F. **146** *furiis* Ch, *fatis* L O V, om. F, *frenis* Schrad(er). **147** *ducis* S, corr. Heins. **153** *suffocum* S (*ss* suprascr. L), corr. O in ras. **156** *ululatur* Lefeb(ure de Villebrune), *-tus* S. u. 156 ad mortem Tagi, ad uitam uu. seqq. spectant. **159** *hermus* L, *her* V, *hec* O. *inflauescit* L O V. **160** *manus* L, Bauer. **169** *succensi* Marsus, uulg. **173** *carnificesue* Bas(iliensis ed. prima). **174** *luctantes* Heins. **177** *rupto* S, corr. Heins. 'ex scriptis.' **185, 186, 187** *hinc* Cm (= C teste Modio) O, *huic* L F V. **186** *didita* Cm, *dedita* S. **194** *torquetur* S, corr. Liuin(eius). **196** *largeus* S, corr. L. **208** *geminas* Bothe (ob uu. 209-210), *-ae* S, fort. recte. *cautes* Ch, *fauces* S, *crates* Heins. **215** ita Ch, *numide* S.

Altera complebant Hispanae castra cohortes,
auxilia Europae genitoris parta tropaeis.
Martius hinc campos sonipes hinnitibus implet,
hinc iuga cornipedes erecti bellica raptant:
non Eleus eat campo feruentior axis.
prodiga gens animae et properare facillima mortem.
namque ubi transcendit florentis uiribus annos,
impatiens aeui spernit nouisse senectam,
et fati modus in dextra est. hic omne metallum:
electri gemino pallent de semine uenae,
atque atros chalybis fetus humus horrida nutrit.
sed scelerum causas operit deus. Astur auarus
uisceribus lacerae telluris mergitur imis
et redit infelix effosso concolor auro.
hic certant, Pactole, tibi Duriusque Tagusque,
quique super Gravios lucentis uoluit harenas
infernae populis referens obliuia Lethes.
nec Cereri terra indocilis nec inhospita Baccho,
nullaque Palladia sese magis arbore tollit.
Hae postquam Tyrio gentes cessere tyranno,
utque dati rerum freni, tunc arte paterna
conciliare uiros, armis consulta senatus
uertere, nunc donis. primus sumpsisse laborem,
primus iter carpsisse pedes partemque subire,
si ualli festinet opus. nec cetera segnis
quaecumque ad laudem stimulant, somnumque negabat
naturae noctemque uigil ducebat in armis.
interdum proiectus humi turbaeque Libyssae
insignis sagulo duris certare maniplis;
celsus et in magno praecedens agmine ductor
imperium perferre suum; tum uertice nudo
excipere insanos imbris caelique ruinam.
spectarunt Poeni, tremuitque exterritus Astur,
torquentem cum tela Iouem permixtaque nimbis
fulmina et excussos uentorum flatibus ignes
turbato transiret equo, nec puluere fessum
agminis ardenti labefecit Sirius astro.
flammiferis tellus radiis cum exusta dehiscit,
candentique globo medius coquit aethera feruor,
femineum putat umenti iacuisse sub umbra
exercetque sitim et spectato fonte recedit.
idem correptis sternacem ad proelia frenis
frangere ecum et famam letalis amare lacerti
ignotique amnis tranare sonantia saxa
atque e diuersa socios accersere ripa.
idem expugnati primus stetit aggere muri,
et quotiens campo rapidus fera proelia miscet,
qua sparsit ferrum, latus rubet aequore limes.
ergo instat fatis, et rumpere foedera certus,
quo datur, interea Romam comprendere bello
gaudet et extremis pulsat Capitolia terris.
Prima Saguntinas turbarunt classica portas,
bellaque sumpta uiro belli maioris amore.
haud procul Herculei tollunt se litore muri,
clementer crescente iugo, quis nobile nomen
conditus excelso sacrauit colle Zacynthos.
hic comes Alcidae remeabat in agmine Thebas
Geryone extincto caeloque ea facta ferebat.
tris animas namque id monstrum, tris corpore dextras
armarat ternaque caput ceruice gerebat.
haud alium uidit tellus, cui ponere finem
non posset mors una uiro, duraeque sorores
tertia bis rapto [illegible]
hinc spolia [illegible]
armenta ad [illegible]
cum [illegible]
calcatae [illegible]
In[illegible]
mox [illegible]
[illegible]
et, quae [illegible]
[illegible]
sedis [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
A[illegible]
Sidonius [illegible]
ipse [illegible]
[illegible]
pandere [illegible]
imperat et [illegible]
Au[illegible]
[illegible]
in [illegible]
in[illegible]
stantem [illegible]
concilia exacti [illegible]
effusique simul [illegible]
uictori [illegible]
at multo ducis exemplum [illegible]
inuoluunt atra [illegible]
clara nec in [illegible]
ora duci [illegible]
hic crebram fundit Baliar [illegible]
ter[illegible]
permissum [illegible]
hic [illegible]
huic impulsa [illegible]
ante [illegible]
nunc picea iactat [illegible]
nunc sude, nunc [illegible]
aut hydro imbutas. [illegible]
contendit neruo atque [illegible]
Dacus ut armiferis [illegible]
spicula quae [illegible]
fundit apud ripas [illegible]
Cura subit, [illegible]
castellaque urbem [illegible]
heu priscis numen [illegible]
in terris iam nota Fides! [illegible]
ereptamque [illegible]
sed dignam Ausonia [illegible]
seruata cecidisse fide. [illegible]
intendunt uires: adductis [illegible]
Phocais effundit [illegible]
atque eadem ingentis [illegible]
ferratam excutiens [illegible]
alternus resonat clangor. cer[illegible]
conseruere acies, ueluti circum [illegible]
Roma foret, clamantque super: '[illegible]
inter tela satae, iam capti [illegible]
nonne pudet coepti, pudet [illegible]
primitiaeque ducis? talin [illegible]
Italiam fama, talis prae[illegible]
Accensae exultant mentes, [illegible]

221 *Europae* Marsus, *-pa* F O V, *-pe* L, quorum alterutrum legi uolt Heins. 222 [illegible] 224 [illegible] S, corr. V². 234 *hinc* S, corr. Dausq(ueius). 235 *grauios, grou[illegible]s* uel peiora S. 238 [illegible] 240 *nunc* S, corr. R¹. 241 post *armis* distinguunt alii. *consulta* S, [illegible] Dausq. 249 [illegible] *et* suprascr. F. 252 *execrcitus* O, *exercitus* R². 259 ita Ch, [illegible] F, [illegible] L O V, [illegible] infra. 262 *fingere* Vlitius. 290 *et quae* L. Mueller, *atque* S. 295 [illegible] Ch S, corr. Heins. 297 [illegible] *cās* in F), *latas cās* V, *latus* (*a* ex *o*) *terras* L, [illegible] *as ca[illegible]s* (marg. abscisso) O. 306 [illegible] (om. O V) *naicum* u. *uaicum* S. 307 *condidit* L F, deest c. marg. in O. 310 [illegible] S, co[illegible] 324 [illegible] L F, *ascondit* corr. L¹, *ascendit* S, *accendit* Heins., *permisso—ascendit—t[illegible]* ego (cf. XIV [illegible]) [illegible] S. 325 [illegible] L V, deest c. marg. in O. 325 *qui* Heins., sed uide quae disputaui, Classical Review, 18[illegible], p. [illegible] 329 *at* Ch O, *ac* L F V. 335 *Phoenissa* Ruperti, conlato Plin. H. N. VII 56; sed per [illegible] satur Lucanus in Massiliae obsidione. 340 *clamatque* R¹, Heins. 342 *no[illegible]* Ch, [illegible] S, [illegible] V, *omnis* L (sed corr. m. 1) F O.

Hannibal exagitat, stimulantque sequentia bella.
inuadunt manibus uallum caesasque relincunt
deiecti muris dextras. subit arduus agger
imponitque globos pugnantum desuper urbi.
armauit clausos ac portis arcuit hostem
librari multa consueta phalarica dextra,
horrendum uisu robur celsisque niuosae
Pyrenes trabs lecta iugis, cui plurima cuspis.
uix muris toleranda lues. sed cetera pingui
uncta pice atque atro circumlita sulphure fumant.
fulminis haec ritu summis e moenibus arcis
incita, sulcatum tremula secat aera flamma,
qualis sanguineo praestringit lumina crine
ad terram caelo decurrens ignea lampas.
haec ictu rapido pugnantum saepe per auras,
attonito ductore, tulit fumantia membra:
haec uastae lateri turris cum turbine fixa,
dum penitus pluteis Vulcanum exercet adesis,
arma uirosque simul pressit flagrante ruina.
tandem conuiensis artae testudinis armis
subducti Poeni uallo caecaque latebra
pandunt prolapsam suffossis moenibus urbem.
terribilem in sonitum procumbens aggere uicto
Herculeus labor atque immania saxa resoluens
congestum ingentem caeli dedit. Alpibus altis
aeriae rupes scopulorum mole reuulsa
haud aliter scindunt resonanti fragmine montem.
surgebat cumulis etiam tum prorutus agger,
obstabatque iacens uallum, ni protinus instent
hinc atque hinc acies media pugnare ruina.
Eminet ante omnis primaeuo flore iuuentae
insignis Rutulo Murrus de sanguine (at idem
matre Saguntina Graius geminoque parente
Dauniades Italis miscebat prole nepotes).
hic magna sonans Aradum clamore uocantem,
qua corpus loricam inter galeamque patescit,
turbantis motus speculatus, cuspide sistit,
prostratumque premens telo, uoce insuper urget:
'Fallax Poene, iaces: certe Capitolia primus
scandebas nimium. quae tanta licentia uoti?
num Stygio fer bella Ioui!' tum feruidus hastam
[illegible] torquens derigit in inguine † Hiberi,
[illegible] dum calcat iam singultantia leto.
'Hoc iter est' inquit 'uobis ad moenia Romae,
hoc metanda manus. sic, quo properatis, eundum.'
mox instantantis pugnam circumsilit arma
et rapto totum clipeo latus haurit Hiberi.
diues agri, diues pecoris famaeque negatus
bella feris arcu iaculoque agitabat Hiberus,
felix heu nemorum et uitae laudandus opacae,
si sua per patrios tenuisset spicula saltus.
hunc miseratus adest infesto uulnere Ladmus.
cui saeuum adridens 'Narrabis Hamilcaris umbris
haec' inquit 'dextram, quae iam post funera uulgi
Hannibalem nobis comitem dabit,' et ferit alte
insurgens gladio cristatae cassidis aera
perque ipsum tegimen crepitantia dissipat ossa.
tum frontem Chremetes intonsam umbrante capillo
saeuus et horrentis effingens crine galeros,
tum Masulis crudaque uirens ad bella senecta
Karthalo, non pauidus fetas mulcere leaenas,
flumineaque urna caelatus Bagrada parmam
et uastae Nasamon Syrtis populator Hiempsal,
audax in fluctu laceras captare carinas,
una omnes dextraque cadunt iraque perempti;
nec non serpentem diro exarmare ueneno
doctus Athyr tactuque grauis sopire chelydros
ac dubiam admoto subolem explorare cerastae.
tu quoque fatidicis Garamanticus accola lucis
insignis flexo galeam per tempora cornu,
heu frustra reditum sortes tibi saepe locutas
mentitumque Iouem increpitans, occumbis, Hiarba.
et iam corporibus cumulatus creuerat agger,
perfusaeque atra fumabant caede ruinae.
tum ductorem auido clamore in proelia poscit:
fulmineus ceu Spartanis latratibus actus,
cum siluam occursu uenantum perdidit, hirto
horrescit saetis dorso et postrema capessit
proelia, canentem mandens aper ore cruorem,
†iamque gemet geminum contra uenabula dentem.
At parte ex alia, qua se insperata iuuentus
extulerat portis, ceu spicula nulla manusque
uim ferre exitiumue queant, permixtus utrisque
Hannibal agminibus passim furit et quatit ensem,
cantato nuper senior quem fecerat igni
litore ab Hesperidum Temisus, qui carmine pollens
fidebat magica ferrum crudescere lingua:
quantus Bistoniis late Gradiuus in oris
belligero rapitur curru telumque coruscans,
Titanum quo pulsa cohors, flagrantia bella
cornipedum adflatu domat et stridoribus axis.
iamque Hostum Rutulumque Pholum ingentemque Metiscum,
iam Lygdum Duriumque simul flauumque Galaesum
et geminos, Chromin atque Gyan, demiserat umbris,
Daunum etiam, grata quo non spectatior alter
uoce mouere fora atque orando flectere mentes
nec legum custos sollertior, aspera telis
dicta admiscentem: 'Quaenam te, Poene, paternae
huc adigunt Furiae? non haec Sidonia tecta
feminea fabricata manu pretioue parata,
exulibusue datum dimensis litus harenis,
fundamenta deum Romanaque foedera cernis.'
ast illum toto iactantem talia campo
ingenti raptum nisu medioque uirorum
auulsum inter tela globo et post terga reuinctum
Hannibal ad poenam lentae mandauerat irae,
increpitansque suos inferri signa iubebat,
perque ipsos caedis cumulos stragemque iacentum
monstrabat furibundus iter cunctosque ciebat
nomine et in praedas stantem dabat improbus urbem.
Sed postquam a trepidis allatum feruere partem
diuersam Marte infausto, Murroque secundos
hunc superos tribuisse diem, ruit ocius amens
lymphato cursu atque ingentis deserit actus.
letiferum nutant fulgentes uertice cristae.
crine ut flammifero terret fera regna cometes
sanguineum spargens ignem: uomit atra rubentis
fax caelo radios, ac saeua luce coruscum
scintillat sidus terrisque extrema minatur.
praecipiti dant tela uiam, dant signa uirique,
atque ambae trepidant acies. iacit igneus hastae
dirum lumen apex, ac late fulgurat umbo.

355 *fumant* Heins., *fumans* Chery. 362 *ceu* R^{1}, nonnulli. 365 *arte* F, *arciale* L O V, *actae* Marsus. 366 *subducti* S, corr. Koch. 370 ita Ch S, *caelo* R^{1}, uulg. 373 *etiam tum* ego, *certantem* S, *certantum* e corr. L F, *certatim* Ch. 377 *at* S, corr. Bas. 379 *Itali* van Veen, fort. recte. 387 *Hiberi* aut hic aut in u. 392 mendosum esse uidit iam Barthius. sed in u. 392 lectionem defendunt uersus qui deinceps secuntur. uu. 388–402 post u. 419 legendos esse demonstrare conatus sum in Class. Rev. 1890, p. [illegible]. 394 *feris* Marsus, *ferens* S, nonnulli. 397 *ladiuus* L F (*m* suprascr. F), *laudinus* O, om. V, *Laudus* Drak., dum O id legere existimat. 400 *dedit* L (sed corr. m. 1 in marg.) F O. 403 *Chremes* S, corr. Gronou. 406 ita Cc (= C teste Carrione), *Karthalo* Ch, *Harcalo* O V, *[illegible]alo* S. *fetas* S, corr. L^{1}. 407 *parmam* L F (sed corr. uterque), *parmas* O V. 409 *raptare* R^{1}, uulg. 417 *Iarba* Cd (= C teste Drakenborchio). 423 *saetis* Ch, *[illegible]* S, *saetae* Heins. 424 *canentem* Ch, *candentem* L F (*n* suprascr. F), *tenentem* O V. 425 ita Ch S, nisi quod pro *dentem* in L F *torquens*, in O V uocabulum omnino omissum est. alii aliam medicinam adhibuerunt, sanauit nemo. *iamque ciet* Heins., *premit* (fort. recte) s. *terit* s. *acuit* Ruperti, *rotat* s. (*iam*) *torquet* Bauer, *[illegible]* Bl., *geminumque geminum dentem in uenabula torquet* Schlichteisen. 436 *tonat* R^{1}, edd. plerique, sed cf. IV [illegible], XIII [illegible]. 437 *Ostium* Ch, *Oscum* Heins. 449 *uisu* (*iussu* V) S, corr. L^{1}. 457 *mauroque* S, corr. L^{1}. 459 [illegible] L F.

talis ubi Aegaeo surgente ad sidera ponto
per longum uasto Cori cum murmure fluctus
suspensum in terras portat mare, frigida nautis
corda tremunt: sonat ille procul flatuque tumescens
curuatis pauidas tramittit Cycladas undis.
non cuncta e muris unum incessentia tela
fumantesque ante ora faces, non saxa per artem
tormentis excussa tenent. ut tegmina primum
fulgentis galeae conspexit et arma cruento
contra solem auro rutilantia, turbidus infit:
'En, qui res Libycas inceptaque tanta retardet,
Romani Murrus belli mora. foedera, faxo,
iam noscas, quid uana queant et uester Hiberus.
fer tecum castamque fidem seruataque iura:
deceptos mihi linque deos.' cui talia Murrus:
'Exoptatus ades. mens olim proelia poscit
speque tui flagrat capitis: fer debita fraudum
praemia et Italiam tellure inquire sub ima.
longum in Dardanios finis iter atque niualem
Pyrenen Alpesque tibi mea dextera donat.'
  Haec inter cernens subeuntem comminus hostem
praeruptumque loci fidum sibi, corripit ingens
aggere conuulso saxum et nitentis in ora
deuoluit, pronoque silex ruit incitus ictu.
subsedit duro concussus fragmine muri.
tum pudor accendit mentem, nec conscia fallit
uirtus pressa loco: frendens luctatur et aegro
scandit in aduersum per saxa uetantia nisu.
sed postquam propior uicino lumine fulsit
et tota se mole tulit, uelut incita clausum
agmina Poenorum cingant, et cuncta pauentem
castra premant, lato Murrus caligat in hoste.
mille simul dextrae densusque micare uidetur
ensis et innumerae nutare in casside cristae.
conclamant utrimque acies, ceu tota Saguntos
igne micet. trahit instanti languentia leto
membra pauens Murrus supremaque uota capessit:
'Conditor Alcide, cuius uestigia sacra
incolimus, terrae minitantem auerte procellam,
si tua non segni defenso moenia dextra.'
  Dumque orat caeloque attollit lumina supplex,
'Cerne', ait 'an nostris longe Tirynthius ausis
iustius adfuerit. ni displicet aemula uirtus,
haud me dissimilem, Alcide, primoribus annis
agnosces, inuicte, tuis. fer numen amicum
et, Troiae quondam primis memorate ruinis,
dexter ades Phrygiae delenti stirpis alumnos.'
sic Poenus pressumque ira simul exigit ensem
qua capuli statuere morae, teloque relato
horrida labentis perfunditur arma cruore.
ilicet ingenti casu turbata iuuentus
procurrit: uota arma uiri corpusque superbo
uictori spoliare negant. coit aucta uicissim
hortando manus, et glomerata mole feruntur.
hinc saxis galea, hinc clipeus sonat aereus hastis.
incessunt sudibus librataque pondera plumbi
certatim iaciunt. decisae uertice cristae,
direptumque decus nutantum in caede iubarum.
iamque agitur largus per membra fluentia sudor,
et stant loricae squamis horrentia tela.
nec requies tegimenue datur mutare sub ictu.
genua labant, fessique umeri gestamina laxant.
tum creber penitusque trahens suspiria sicco
fumat ab ore uapor, nisuque elisus anhelo
auditur gemitus fractumque in casside murmur.
mente aduersa domat gaudetque nitescere duris
uirtutem et decoris pretio discrimina pensat.
  Hic subitus scisso densa inter nubila caelo
erupit quatiens terram fragor, et super ipsas
bis pater intonuit geminato fulmine pugnas.
inde inter nubes uentorum turbine caeco
ultrix iniusti uibrauit lancea belli
ac femine aduerso librata cuspide sedit.
Tarpeiae rupes superisque habitabile saxum
et nos, uirginea lucentes semper in ara
Laomedonteae, Troiana altaria, flammae,
heu quantum nobis fallacis imagine teli
promisere dei! propius si pressa furenti
hasta foret, clausae starent mortalibus Alpes,
nec, Trasimenne, tuis nunc Allia cederet undis.
  Sed Iuno, aspectans Pyrenes uertice celsae
naua rudimenta et primos in Marte calores,
ut uidet impressum coniecta cuspide uulnus,
aduolat obscura circumdata nube per auras
et ualidam duris euellit ab ossibus hastam.
ille tegit clipeo fusum per membra cruorem,
tardaque paulatim et dubio uestigia nisu
alternata trahens, auersus ab aggere cedit.
  Nox tandem optatis terras pontumque tenebris
condidit et pugnas erepta luce diremit.
at durae inuigilant mentes molemque reponunt,
noctis opus. clausos acuunt extrema pericli
et fractis rebus uiolentior ultima uirtus.
hinc puer inualidique senes, hinc femina ferre
certat opem in dubiis miserando naua labori,
saxaque mananti subuectat uulnere miles.
iam patribus clarisque senum sua munia curae:
concurrunt lectosque uiros hortantur et orant
defessis subeant rebus reuocentque salutem
et Latia extremis implorent casibus arma.
'Ite citi, remis uelisque impellite puppim.
saucia dum castris clausa est fera, tempore Martis
utendum est rupto et grassandum ad clara periclis.
ite citi, deflete fidem murosque ruentis
antiquaque domo meliora accersite fata.
mandati summa est: dum stat, remeate, Saguntos.'
ast illi celerant, qua proxima litora, gressum
et fugiunt tumido per spumea caerula uelo.
  Pellebat somnos Tithoni roscida coniunx,
ac rutilus primis sonipes hinnitibus altos
adflarat montis roseasque mouebat habenas.
iam celsa e muris extructa mole iuuentus
clausam nocturnis ostentat turribus urbem.
rerum omnes pendent actus, et milite maesto
laxata obsidio, ac pugnandi substitit ardor,
inque ducem uersae tanto discrimine curae.
  Interea Rutulis longinqua per aequora uectis
Herculei ponto coepere existere colles
et nebulosa iugis attollere saxa Monoeci.
Thracius hos Boreas scopulos inuitia regna
solus habet semperque rigens nunc litora pulsat,
nunc ipsas alis plangit stridentibus Alpes,
atque ubi se terris glaciali fundit ab Arcto,
haud ulli contra fiducia surgere uento.
uerticibus torquet rapidis mare, fractaque anhelant
aequora, et iniecto conduntur gurgite montes,
iamque uolans Rhenum Rhodanumque in nubila
    tollit.
hunc postquam Boreae dirum euasere furorem,
alternos maesti casus bellique marisque

472 *pauidus—cycladus* S. corr. R¹. 477 *contra* ego, *inter* S. 481 *fert cq(u)um* S, corr. Liuin. 491 *actu* Heins. 495 ita Ch, *uertantia* F, *nutantia* L O V. 499 *tanto* Blass 501 *innumera* Heins. 506 *terra* O V, nonnulli, *terrae huic* Heins., *terras* ego. *hanc col. terram* Postgate. 507 *defendo* Ch. 522 *huic saxis* L F V. 524 *decisae* Ch L, *densae de* (*de* supraser.) F, *et dense* O V. 530 *dum—trahit* van Veen. 540 ita Cm Ch F, *femore* (*-ure* L) L O V. 550, 551 habuit C (testt. Modio et Carr.), om. S. 555 *aduersus* L V. Drakenborchio *auersus* C habere adfirmanti ne confidam consensus edd. Colinaei et Gryphii (1547) hoc ipsum legentium facit. uidesis Blass. p. 214. 558 *seponunt* S, corr. O¹ in ras. 561 *puer* Ch F, *pueri* L O V. 562 *naua* Cc Ch, *uana* S. 566-568 in unum uersum *d. s. r. reuocentque impellite p.* in S confusos recte habet Cm Cc. 570 *rapto* Cd (testimonium ut non omnino reiciendum ita dubium, cum *rapto* Colinaei ed. habeat, *rupto* Gryphii. uidesis Blass l. c.). 577 *at* L O V. 581 *Poenum* Schrader. 586 *iugi se* Blass, sed *saxa* accusatiuus est; cf. Lucan. IV 157. 587 *Circius* Bentl(eius) ob Lucan. I 408. 589 ita Cm F, *tangit* L O V.

et dubium rerum euentum sermone uolutant.
'O patria, o Fidei domus inclita, quo tua nunc sunt
fata loco? sacraene manent in collibus arces?
an cinis (heu superi) tanto de nomine restat?
ferte leues auras flatusque ciete secundos,
si nondum insultat templorum Poenicus ignis
culminibus, Latiaeque ualent succurrere classes.'
Talibus inlacrimant noctemque diemque querelis,
donec Laurentis puppis defertur ad oras,
qua pater acceptis Anienis ditior undis
in pontum flauo descendit gurgite Thybris.
hinc consanguineae subeunt iam moenia Romae.
Concilium uocat augustum castaque beatos
paupertate patres ac nomina parta triumphis
consul et aequantem superos uirtute senatum.
facta animosa uiros et recti sacra cupido
attollunt, hirtaeque togae neglectaque mensa
dexteraque a curuis capulo non segnis aratris.
exiguo faciles et opum non indiga corda,
ad paruos curru remeabant saepe penates.
In foribus sacris primoque in limine templi
captiui currus, belli decus, armaque rapta
pugnantum ducibus saeuaeque in Marte secures,
perfossi clipei et seruantia tela cruorem
claustraque portarum pendent: hic Punica bella,
Aegatis cernas fusaque per aequora classe
exactam ponto Libyen testantia rostra.
hic galeae Senonum pensatique improbus auri
arbiter ensis inest, Gallisque ex arce fugatis
arma reuertentis pompa gestata Camilli,
hic spolia Aeacidae, hic Epirotica signa
et Ligurum horrentes coni parmaeque relatae
Hispana de gente rudes Alpinaque gaesa.
Sed postquam clades patefecit et horrida bella
orantum squalor, praesens astare Sagunti
ante oculos uisa est extrema precantis imago.
tum senior maesto Sicoris sic incipit ore:
'Sacrata gens clara fide, quam rite fatentur
Marte satam populi ferro parere subacti,
ne crede emensum leuia ob discrimina pontum.
uidimus obsessam patriam murosque trementis,
et, quem insana freta aut coetus genuere ferarum,
uidimus Hannibalem. procul his a moenibus, oro,
arcete, o superi, nostroque in Marte tenete
fatiferae iuuenem dextrae! qua mole sonantis
exigit ille trabes! et quantus crescit in armis!
trans iuga Pyrenes, medium indignatus Hiberum,
exciuit Calpen et mersos Syrtis harenis
molitur populos maioraque moenia quaerit.
omnis Hiber, omnis rapidis fera Gallia turmis,
omnis ab aestifero sitiens Libys imminet axe.
spumeus hic medio qui surgit ab aequore fluctus,
si prohibere piget, uestras effringet in urbes.
an tanti pretium motus ruptique per enses
foederis hoc iuueni iurata in bella ruenti
creditis, ut statuat superatae iura Sagunto?
ocius ite, uiri, et nascentem extinguite flammam,
ne serae redeant post aucta pericula curae.
quamquam o, si nullus terror, non obruta iam nunc
semina fumarent belli, uestraene Sagunto
spernendum consanguineam protendere dextram?
per uos culta diu Rutulae primordia gentis
Laurentemque larem et genetricis pignora Troiae,
conseruate pios, qui permutare coacti
Acrisioneis Tirynthia culmina muris.
nos etiam Zanclen Siculi contra arma tyranni
inuisse egregium, nos et Campana tueri
moenia, depulso Samnitum robore, dignum
Sigeis duxistis auis. uetus incola Dauni,
testor uos, fontes et stagna arcana Numici,
cum felix nimium dimitteret Ardea pubem,
sacra domumque ferens et aui penetralia Turni
ultra Pyrenen Laurentia nomina duxi.
cur ut decisa atque auulsa a corpore membra
despiciar, nosterque luat cur foedera sanguis?'
Tandem, ut finitae uoces, (miserabile uisu)
summissi palmas, lacerato tegmine uestis,
adfigunt proni squalentia corpora terrae.
inde agitant consulta patres curasque fatigant.
Lentulus, ut cernens accensae tecta Sagunti,
poscendum poenae iuuenem celerique negantis
exuri bello Carthaginis arua iubebat.
at Fabius, cauta speculator mente futuri
nec laetus dubiis parcusque lacessere Martem
et melior clauso bellum producere ferro,
prima super tantis rebus pensanda, ducisne
ceperit arma furor, patres an signa moueri
censuerint, mittique uiros, qui exacta reportent.
prouidus haec ritu uatis fundebat ab alto
pectore praemeditans Fabius surgentia bella,
ut saepe e celsa grandaeuus puppe magister,
prospiciens signis uenturum in carbasa Corum,
summo iam dudum substringit lintea malo.
sed lacrimae atque ira mixtus dolor impulit omnis
praecipitare latens fatum, lectique senatu,
qui ductorem adeant; si perstet surdus in armis
pactorum, uertant inde ad Carthaginis arces
nec diuum oblitis indicere bella morentur.

LIBER SECVNDVS

Caeruleis prouecta uadis iam Dardana puppis
tristia magnanimi portabat iussa senatus
primoresque patrum. Fabius, Tirynthia proles,
ter centum memorabat auos, quos turbine Martis
abstulit una dies, cum Fors non aequa labori
patricio Cremerae maculauit sanguine ripas.
huic comes aequato sociauit munere curas
Publicola, ingentis Volesi Spartana propago.
is cultam referens insigni nomine plebem
Ausonios atauo ducebat consule fastus.
Hos ut depositis portum contingere uelis
allatum Hannibali consultaque ferre senatus
iam medio seram bello poscentia pacem
ductorisque simul conceptas foedere poenas,
ocius armatas passim per litora turmas
ostentare iubet minitantia signa recensque

598 alterum *o* habuit Cm, om. S. 599 *sacraeue* S, corr. R[1]. 602 *Poenicus* Cm Cc, *penitus* S. 609 *Consilium* S, corr. O in ras. 613 *togae* Cm, *comae* S. 621 *uela* Heins. 628 *coni* Cm L, *com(parmaque)* F, *co* || V, om. O. 629 *c(a)esa* S, corr. L[2] (sed IV 195 *gaesa* O V, *cesa* L F). 636 *emensos* F, uulg. 638 *coitus* L. Mueller, sed cf. Stat. Theb. IV 214. 642 ita Cc quoque, *exycit* Ch. 647 *se franget* Barth, *se effundet* Blass. 650 ita Ch F, *superataue* L O V (corr. O). 654 *uestr(a)eue* S, corr. L[2]. 656, 657 post u. 645 transp. Postgate, post 652 iam Buchwald. 662 *Zanclen* Cm L F (*-clem* Cc), *tandes* O, *tandem* V. 671 *dispici(-pin- F)at* S, corr. Benessa. *uesterque* V, Heins. *luam* Heins. 673 ita Cc quoque, *submissis palmis* Ch. 674 *adfligunt* Giganius, sed cf. Lucan. II 31. 680 *parcusque* Cm Cc, *paruisque* S. 691 *senatus* S, corr. R[1]. 694 *oblitus* S, corr. L in ras.
II 8 *Volesi* Parm(ensis ed.), *uolsei* S, *Folci* Ch, *Folsei* C teste Dausquecio (uid. Blass, p. 203).

perfusos clipeos et tela rubentia caede.
haud dictis nunc esse locum ; strepere omnia clamat
Tyrrhenae clangore tubae gemituque cadentum.
dum detur, relegant pontum neu se addere clausis
festinent : notum quid caede calentibus armis,
quantum irae liceat, motusue quid audeat ensis.
sic ducis adfatu per inhospita litora pulsi
conuerso Tyrios petierunt remige patres.
Hic alto Poenus fundentem uela carinam
incessens dextra 'Nostrum, pro Iuppiter !' inquit
'nostrum ferre caput parat illa per aequora puppis.
heu caecae mentes tumefactaque corda secundis !
armatum Hannibalem poenae petit impia tellus !
ne deposce, adero ; dabitur tibi copia nostri
ante expectatum, portisque focisque timebis
quae nunc externos defendis, Roma, penatis.
Tarpeios iterum scopulos praeruptaque saxa
scandatis licet et celsam migretis in arcem :
nullo iam capti uitam pensabitis auro.'
Incensi dictis animi, et furor additus armis.
conditur extemplo telorum nubibus aether,
et densa resonant saxorum grandine turres.
ardor agit, prouecta queat dum cernere muros,
inque oculis profugae Martem exercere carinae.
ipse autem incensas promissa piacula turmas
flagitat insignis mudato uulnere ductor
ac repetens questus furibundo personat ore :
'Poscimur, o socii, Fabiusque e puppe catenas
ostentat, dominique uocat nos ira senatus.
si taedet coepti culpandaue mouimus arma,
Ausoniam ponto propere reuocate carinam:
nil moror : en, uincta laceraudum tradite dextra.
nam cur, Eoi deductus origine Beli,
tot Libyae populis, tot circumfusus Hiberis,
seruitium perferre negem ? Rhoeteius immo
aeternum imperitet populis saeclisque propaget
regna ferox ; nos iussa uirum nutusque tremamus.'
effundunt gemitus atque omnia tristia uertunt
in stirpem Aeneadum ac stimulant clamoribus iras.
Discinctos inter Libyas populosque bilinguis
Marmaricis audax in bella Oenotria signis
uenerat Asbyte, proles Garamantis Hiarbae.
Hammone hic genitus, Phorcynidos antra Medusae
Cinyphiumque Macen et iniquo e sole calentis
Battiadas late imperio sceptrisque regebat.
cui patrius Nasamon aeternumque arida Barce,
cui nemora Antololum atque infidae litora Syrtis
parebant nullaque leuis Gaetulus habena.
atque is fundarat thalamos Tritonide nympha,
unde genus proauumque Iouem regina ferebat
et sua fatidico repetebat nomina luco.
haec ignara uiri uacuoque adsueta cubili
uenatu et siluis primos defenderat annos ;
non calathis mollita manus operataue fuso
Dictynnam et saltus et anhelum impellere planta
cornipedem ac strauisse feras inuitis amabat.
quales Threiciae Rhodopen Pangaeaque lustrant
saxosis nemora alta iugis cursuque fatigant
Hebrum innupta manus : spreti CiconesqueGetaeque
et Rhesi domus et lunatis Bistones armis.
Ergo habitu insignis patrio, religata fluentem
Hesperidum nodo crinem dextrumque feroci
nuda latus Marti ac fulgentem tegmine laeuam
Thermodontiaca munita in proelia pelta,
fumantem rapidis quatiebat cursibus axem.
pars comitum biiugo curru, pars cetera dorso
fertur equi ; nec non Veneris iam foedera passae
reginam cingunt, sed uirgine densior ala est.
ipsa autem gregibus per longa mapalia lectos
ante aciem ostentabat equos, tumulumque propincum
dum sequitur gyris, campo uibrata per auras
spicula contorquens summa ponebat in arce.
Hanc hasta totiens intrantem moenia Mopsus
non tulit et celsis senior Gortynia muris
tela sonante fugat neruo liquidasque per auras
derigit aligero letalia uulnera ferro.
Cres erat, aerisonis Curetum aduectus ab antris,
Dictaeos agitare puer lenioribus armis
pennata saltus adsuetus harundine Mopsus.
ille uagam caelo demisit saepe uolucrem,
ille procul campo linquentem retia ceruum
uulnere sistebat, rueretque inopina sub ictu
ante fera incauto quam sibila poneret arcus.
nec se tum pharetra iactauit iustius ulla
Eois quamquam certet Gortyna sagittis.
uerum ut opum leuior uenatu extendere uitam
abnuit, atque artae res exegere per aequor,
coniuge cum Meroe natisque inglorius hospes
intrarat miseram fato ducente Saguntum.
coryti fratrum ex umeris calamique paterni
pendebant uolucerque chalybs, Minoia tela.
hic medius iuuenum Massylae gentis in agmen
crebra Cydoneo fundebat spicula cornu.
iam Garamum audacemque Thyrum pariterque ruentis
Gisgonem leuemque Bagam indignumque sagittae,
impubem malas, tam certae occurrere Lixum
fuderat et plena tractabat bella pharetra.
tum uultum intendens telumque in uirginis ora
desertum non grata Iouem per uota uocabat.
namque ut fatiferos conuerti prospicit arcus,
opposito procul insidiis Nasamonias Harpe
corpore praeripuit letum calamumque uolantem,
dum clamat, patulo excipiens tramisit hiatu,
et primae ferrum a tergo uidere sorores.
at comitis frendens casu labentia uirgo
membra leuat paruaque oculos iam luce natantis
inrorat lacrimis totisque adnisa doloris
uiribus intorquet letalem in moenia cornum.
illa uolans umerum rapido transuerberat ictu
conantis Dorylae, iunctis iam cornibus arcus
et ducti spatium nerui complente sagitta,
excutere in uentos resoluto pollice ferrum.
tum subitum in uulnus praeceps deuoluitur altis
aggeribus muri, iuxtaque cadentia membra
effusi uersa calami fluxere pharetra.
exclamat paribus frater uicinus in armis
Icarus ulciscique parat lacrimabile fatum.
atque illum raptim promentem in proelia telum
Hannibal excussi praeuertit turbine saxi.
labuntur gelido torpentia frigore membra,
deficiensque manus pharetrae sua tela remisit.
At pater in gemino natorum funere Mopsus
correptos arcus ter maesta mouit ab ira,
ter cecidit dextra, et notas dolor abstulit artis.
paenitet heu sero dulcis liquisse penatis,
adreptoque auide, quo concidis, Icare, saxo,

17 *perfossos* D. Heins. 20 *neu* F, *ne an* L O V. 21 *quis* ego. 26 om. S, habuit Cm Cc. 43 *at* L F. 48 *en uicta* (*uicta* L) S, *euincta* Ch. 52 *imperitet* Heins., *imperet et* Ch S. *sec(u)lisque* Cm O V, *sedisque* L, *edisque* F. 53 *segna* O V, *signa* R[1], uulg. : de C uide Praef. 58 *asbite* L, *asbite* aut sim. F O V. *Iarbae* Ch. 59 *arua* Schrad. ex Lucan. IX 626, sed cf. infra X 173. 62 *patiens* van Veen, coll. Lucan. IX 439. 63 *syrtes* S, corr. R[1] : plurali nisi XVI 253 (ubi Vergilium reddit) non utitur Sil. 68 *nec* S, corr. L. 70 *molita* L O V (corr. L). 75 *Haemum* Burm., *Eurum* Ruperti. 78 *nodo* D. Heins., *dono* Ch S (in quo, mutato ordine, *cr. d.* legitur). 79 *laeuam* Ch, *-um* S. 86, 87 ita ego : *tumuloque propinquo—campum* S, *propinqua* Bauer, *tumuli—propinqui* Schaefer, *propinquum* Best (ut *tumulo* collis sit in quo sita est Saguntus : cf. u. 446). 92 *deligit* Ch. 94 *armis* Gronou., *annis* S. 96 *diuisit* R[1], *deiecit* Heins. 97 *uincentem* Schrad. 98 *reu(res- O)eretque* F O. 110 *t(h)yrum* L V, *tirum* O, *thereus* F. 111 *leuumque* L F O, *saeuumque* Heins., fort. recte, cum *impubem malas* de Lixo mox habeamus. potest tamen 'mollem' significare. 117 ita Ch L (e corr.), *-monius* uel peiora F O V. 121 *at* Ch, *et* S. *fr. casu* Ch. *c. fr.* S. 122 *iam in* Liuin. 123 ita Ch, *adnixa* S. 127 *educti* Cm, nonnulli. 132 *et clamat* S, corr. R[1]. 140 *noctis* S, corr. L[2].

postquam aeuum senior percussaque pectora frustra
sentit et, ut tantos compescat morte dolores,
nil opis in dextra, uastae se culmine turris
praecipitem iacit et delapsus pondere prono
membra super nati moribundos explicat artus.
Dum cadit externo Gortynius aduena bello,
iam noua molitus stimulato milite Theron,
Alcidae templi custos araeque sacerdos,
non expectatum Tyriis effuderat agmen
et fera miscebat reserata proelia porta.
atque illi non hasta manu, non uertice cassis,
sed fusus latis umeris et mole iuuentae
agmina uastabat claua, nihil indigus ensis.
exuuiae capiti impositae tegimenque leonis
terribilem attollunt excelso uertice rictum.
centum angues idem Lernaeaque monstra gerebat
in clipeo et sectis geminam serpentibus hydram.
ille Iubam T*h*apsumque patrem clarumque Micipsam
nomine aui Maurumque Sacen, a moenibus actos
palantisque fuga, praeceps ad litora cursu
egerat, atque una spumabant aequora dextra.
nec contentus Idi leto letoque Cothonis
Marmaridae nec caede Rothi nec caede Iugurthae,
Asbytes currum et radiantis tegmina laeuae
poscebat uotis gemmataque lumina peltae
atque in belligera uersabat uirgine mentem.
quem ruere ut telo uidit regina cruento,
obliquos detorquet equos laeuumque per orbem
fallaci gyro campum secat ac uelut ales
auerso rapitur sinuata per aequora curru.
dumque ea se ex oculis aufert, atque ocior Euro
incita puluercam campo trahit ungula nubem,
aduersum late stridens rota proterit agmen,
ingerit et crebras uirgo trepidantibus hastas.
hic cecidere Lycus Thamyrisque et nobile nomen
Eurydamas, clari deductum stirpe parentis,
qui thalamos ausus quondam sperare superbos
(heu demens!) Ithacique torum; sed enim arte pudica
fallacis totiens reuoluto stamine telae
deceptus, mersum pelago iactarat Vlixen.
ast Ithacus uero ficta pro morte loquacem
adfecit leto, taedaeque ad funera uersae.
gens extrema uiri campis deletur Hiberis
Eurydamas Nomados dextra: superinstrepit ater
et seruat cursum perfractis ossibus axis.
Iamque aderat remeans uirgo, inter proelia postquam
distringi Therona uidet, saeuamque bipennem
perlibrans mediae fronti, spolium inde superbum
Herculeasque tibi exuuias, Dictynna, uouebat.
nec segnis Theron tantae spe laudis in ipsos
aduersus consurgit equos uillosaque fului
ingerit obiectans trepidantibus ora leonis.
attoniti terrore nouo rictuque minaci
quadrupedes iactant resupino pondere currum.
tum saltu Asbyten conantem linquere pugnas
occupat incussa gemina inter tempora claua,
feruentisque rotas turbataque frena pauore
disiecto spargit conlisa per ossa cerebro,
ac rapta properans caedem ostentare bipenni
amputat e curru reuolutae uirginis ora.
necdum irae positae. celsa nam figitur hasta
spectandum caput: id gestent ante agmina Poenum
imperat, et propere currus ad moenia uertant.
Haec caecus fati diuumque abeunte fauore
uicino Theron edebat proelia leto.
namque aderat toto ore ferens iramque minasque
Hannibal et caesam Asbyten fixique tropaeum
infandum capitis furiata mente dolebat.
ac simul aerati radiauit luminis umbo,
et concussa procul membris uelocibus arma
letiferum intonuere, fugam perculsa repente
ad muros trepido conuertunt agmina cursu:
sicut agit leuibus per sera crepuscula pennis
e pastu uolucres ad nota cubilia uesper;
aut, ubi Cecropius formidine nubis aquosae
sparsa super flores examina tollit Hymettos,
ad dulcis ceras et odori corticis antra
mellis apes grauidae properant densoque uolatu
raucum conexae glomerant ad limina murmur.
praecipitat metus attonitos, caecique feruntur.
heu blandum caeli lumen! tantone cauetur
mors reditura metu nascentique addita fata?
consilium damnant portisque atque aggere tuto
erupisse gemunt: retinet uix agmina Theron
interdumque manu, interdum clamore minisque:
'State, uiri; meus ille hostis; mihi gloria magnae,
state, uenit pugnae. muro tectisque Sagunti
hac abigam Poenos dextra; spectacula tantum
ferte, uiri; uel, si cunctos metus acer in urbem
(heu deforme!) rapit, soli mihi claudite portas.'
At Poenus rapido praeceps ad moenia cursu,
dum panitant trepidi rerum fessique salutis,
tendebat. stat primam urbem murosque patentis
postposita caede et dilata inuadere pugna.
id postquam Herculeae custos uidet impiger arae,
emicat et uelox formidine praeuenit hostem.
gliscit Elissaeo uiolentior ira tyranno:
'Tu solue interea nobis, bone ianitor urbis,
supplicium, ut pandas' inquit 'tua moenia leto.'
nec plura effari sinit ira, rotatque coruscum
mucronem; sed contortum prior impete uasto
Daunius huic robur iuuenis iacit. arma fragore
icta graui raucum genuere, alteque resultant
aere inlisa cauo nodosae pondera clauae.
at uiduus teli et frustrato proditus ictu,
pernici uelox cursu rapit incita membra
et celeri fugiens perlustrat moenia planta.
instat atrox terga increpitans fugientia uictor.
conclamant matres, celsoque e culmine muri
lamentis uox mixta sonat: nunc nomine noto
appellant, seras fesso nunc pandere portas
posse uolunt; quatit hortantum praecordia terror
ne simul accipiant ingentem moenibus hostem.
incutit umbonem fesso adsultatque ruenti
Poenus et ostentans spectantem e moenibus urbem
'I, miseram Asbyten leto solare propinquo'—
haec dicens, iugulo optantis dimittere uitam
infestum condit mucronem ac regia laetus
quadrupedes spolia abreptos a moenibus ipsis,
quis aditum portae trepidantum saepserat agmen,
uictor agit currruque uolat per ouantia castra.
At Nomadum furibunda cohors miserabile humandi
deproperat munus tumulique adiungit honorem
et rapto cineres ter circum corpore lustrat.
hinc letale uiri robur tegimenque tremendum
in flammas iaciunt, ambustoque ore genisque
deforme alitibus liquere cadauer Hiberis.
Poenorum interea quis rerum summa potestas,
consultant bello super, et quae dicta ferantur
Ausoniae populis, oratorumque minaci
aduentu trepidant. mouet hinc foedusque fidesque
et testes superi iurataque pacta parentum,
hinc popularis amor coeptantis magna iuuentae,
et sperare iuuat belli meliora. sed, olim

151 *effund.* L F. 160 *tapsumque* S. *patris* Heins. 163 *fumabant* Heins. 166 *tegmine* L F O. *laeuae* Postgate post Marsum sed de tunicato bracchio intellegens, *laenae* Ch, *la(e)ne* S. 167 *geminataque* L F O. 178 *Eurymachus* Heins. ex Hom. Od. II 182 sqq. certe Eurydamas in Od. XVIII 297, XXII 283 nihil eiusmodi iactat. 186 *Nomades* Ch. 190 *praelibrans* Liuin. 193 *aduersos* van Veen. 197 *bigas* Schrad. 205 *temperat* S, corr. L in ras. 211 *tegminis* van Veen, sed cf. 167. 225 *damnant* Cm L, *clamant* F O V. *portisque* Cm, *-taque* S. 230 ita Ch, *tanta* S, Thilo. 231 ita Ch, *feste* F, *este* L O V. 237 *aras* Ch, *arcis* Heins. 241 *et* L. 249 *ter lustrat* Heins. 255 *urgentem* Heins. 259 *optantis dimittere uitam* iure suspectum habet Schaefer. 261 *e* F. 267 *huic* L F V. - 272 *a populis* Ch, Heins. 275 ita Ch, *ceptantis* L F O (in L ę et *a* suprascr. m. 2), *capt.* V. 276 *bello* uel *-is* Burm., sed cf. Stat. Theb. IV 592.

ductorem infestans odiis gentilibus, Hannon
sic adeo increpitat studia incautumque fauorem :
'Cuncta quidem, patres, (neque enim cohibere minantum
irae se ualuere) premunt formidine uocem :
haud tamen abstiterim. mortem licet arma propinquent,
testabor superos, et caelo nota relinquam
quae postrema salus rerum patriaeque reposcit.
nec nunc obsessa demum et fumante Sagunto
haec serus uates Hannon canit. anxia rupi
pectora ne castris innutriretur et armis
exitiale caput ; monui et, dum uita, monebo,
ingenitum nosceus uirus flatusque paternos,
ut, qui stelligero speculatur sidera caelo,
uenturam pelagi rabiem Caurique futura
praedicit miseris haud uanus flamina nautis.
consedit solio rerumque inuasit habenas :
ergo armis foedus fasque omne abrumpitur armis,
oppida quassantur, longeque in moenia nostra
Aeneadum arrectae mentes, disiectaque pax est.
exagitant manes iuuenem furiaeque paternae
ac funesta sacra et conuersi foedere rupto
in caput infidum superi Massylaque uates.
an nunc ille noui caecus caligine regni
externas arces quatit aut Tirynthia tecta ?
sic propria luat hoc poena nec misceat urbis
fata suis : nunc hoc, hoc inquam, tempore muros
oppugnat, Carthago, tuos teque obsidet armis.
lauimus Hennaeas animoso sanguine uallis
et uix conducto produximus arma Lacone.
nos ratibus laceris Scyllaea repleuimus antra
classibus et refluo spectauimus aequore raptis
contorta e fundo reuomentem transtra Charybdin.
respice, pro demens, pro pectus inane deorum,
Aegatis Libyaeque procul fluitantia membra !
quo ruis et patriae exitio tibi nomina quaeris ?
scilicet immensae, nisis iuuenalibus armis,
subsident Alpes, subsidet mole niuali
Alpibus aequatum attollens caput Apenninus.
sed campos fac, uane, dari. num gentibus istis
mortales animi, aut ferro flammaue fatiscunt ?
haud tibi Neritia cernes cum prole laborem.
pubescit castris miles, galeaque teruntur
nondum signatae flaua lanugine malae,
nec requies aeui nota, exanguesque merendo
stant prima inter signa senes letumque lacessunt.
ipse ego Romanas perfosso corpore turmas
tela intorquentis correpta e uulnere uidi,
uidi animos mortesque uirum decorisque furorem.
si bello absistis nec te uictoribus offers,
quantum heu, Carthago, donat tibi sanguinis Hannon !'
Gestar ad haec (namque impatiens asperque coquebat
iamdudum immites iras mediamque loquentis
bis conatus erat turbando abrumpere uocem)
'Concilione' inquit 'Libyae Tyrioque senatu,
pro superi, Ausonius miles sedet, armaque tantum
haud dum sumpta uiro ? nam cetera non latet hostis.
nunc geminas Alpes Apenninumque minatur,
nunc freta Sicaniae et Scyllaei litoris undas,
nec procul est quin iam manes umbrasque pauescat
Dardanias : tanta accumulat praeconia leto
uulneribusque uirum ac tollit sub sidera gentem.
mortalem, mihi crede, licet formidine turpi
frigida corda tremant, mortalem summus hostem.
uidi ego, cum, geminas artis post terga catenis
euinctus palmas, uulgo traheretur ouante
carceris in tenebras spes et fiducia gentis
Regulus Hectoreae ; uidi, cum robore pendens
Hesperiam cruce sublimis spectaret ab alta.
nec uero terrent puerilia protinus ora
sub galea et pressae properata casside malae.
indole non adeo segni sumus : aspice, turmae
quot Libycae certant annos anteire labore
et nudis bellantur equis ; ipse, aspice, ductor,
cum primam tenero uocem proferret ab ore,
iam bella et lituos ac flammis urere gentem
iurabat Phrygiam atque animo patria arma mouebat.
proinde polo crescant Alpes, astrisque coruscos
Apenninus agat scopulos : per saxa niuesque
(dicam etenim, ut stimulent atram uel inania mentem),
per caelum est qui pandat iter : pudet Hercule tritas
desperare uias laudemque timere secundam.
sed Libyae clades et primi incendia belli
aggerat atque iterum pro libertate labores
Hannon ferre uetat. ponat formidinis aestus
parietibusque domus imbellis femina seruet
singultantem animam ; nos, nos contra ibimus hostem,
quis procul a Tyria dominos depellere Byrsa,
uel Ioue non aequo, fixum est. sin fata repugnant,
et iam damnata cessit Carthagine Mauors,
occumbam potius nec te, patria inclita, dedam
aeternum famulam liberque Acheronta uidebo.
nam quae, pro superi, Fabius iubet ! "ocius arma
exuite et capta descendite ab arce Sagunti.
tum delecta manus scutorum incendat aceruos,
uranturque rates, ac toto absistite ponto."
di, procul o, merita est numquam si talia plecti
Carthago, prohibete nefas nostrique solutas
ductoris seruate manus !' ut deinde resedit,
factaque censendi patrum de more potestas,
hic Hannon reddi propere certamine rapta
instat et auctorem uiolati foederis addit.
tum uero attoniti, ceu templo inrumperet hostis,
exiluere patres, Latioque id uerteret omen
orauere deum. at postquam discordia sensit
pectora et infidas ad Martem uergere mentes,
non ultra patiens Fabius rexisse dolorem
concilium propere exposcit, patribusque uocatis,
bellum se gestare sinu pacemque profatus,
quid sedeat, legere ambiguis neu fallere dictis
imperat ac, saeuo neutrum renuente senatu,
ceu clausas acies gremioque effunderet arma,
'Accipite infaustum Libyae euentuque priori
par' inquit 'bellum', et laxos effundit amictus.
tum patrias repetit pugnandi nuntius arces.
Atque ea dum profugae regnis agitantur Elissae,
†accitis uelox populis, quis aegra lababat
ambiguo sub Marte fides, praedaque grauatus
ad muros Poenus reuocauerat arma Sagunti.
Ecce autem clipeum saeuo fulgore micantem
Oceani gentes ductori dona ferebant,
Callaicae telluris opus, galeamque coruscis
subnixam cristis, uibrant quae uertice coni

279 *Cuncti equidem* Liuin. 281 *propinquent,* ita interpunxit Postgate, *propinquent.* uulg. 282 *nota* Ch F, *uota* L O V. 292 *concedit* L F V. 299 *an nunc* Ch, *annuit* S. 300 *ut* L F, uulg., *haud* Ch, nonnulli. 302 ita Cm, *hoc inq. hoc in* Ch, *hoc inq. hoc* S. 304 ita Ch, *ethnacas* S. 310 *Libyaque* Ruperti. *texta* s. *transtra* Schrad. 312 om. S, habet Cm, Cc, Ch. 315 *nunc* F O. 320 *aeuo* Liuin. 323 *retorquentis* Burm. 325 *absistis* Marsus (*ab istis* R¹), *obsistis* S. 333 *minati* O, *-ci* V, *-ri* Heins. 339 *tremant* L ex corr., *premant* S. an *premat* ? 341 ita Ch L F, *succinctus* O V. 348 *quo* Bothe. 353 *proinde* F, *///que* L (in ras. m. 2 *sat*), *propinque* O V (et fortasse L¹ teste Postgate). 355 *artam* Ernesti. 366 *dedam* Cm, *dudum* S (quod rectum esse mendumque alibi latere suspicor et suspicari uidetur Blass, p. 248), *ductam* Chory. 375-377 om. Cm, spurios iudicant nonnulli, defendi Class. Rev. 1899, p. 298. 377 *addi* Gronon. 380 *ac* S, corr. R¹. 383 *consilium* Koch. totum uersum eiciunt Ruperti et Thilo. 392 *accisis* Barth, *attritis* Heins., *pacatis* Schrad. 398 *subnexam* Bauer (cf. Verg. Aen. IV 217), sed cf. VIII 243, XIV 285, Liu. XXV 41, XXVI 13 ubi de superbia (sed uirorum aut ciuitatum) *subnixus* adhibetur : cf. etiam XIII 143. aliter Haupt ad Ouid. M. VI 715. *quae* ego, *cui* S. [an *subnexam uinclis* (Ouid. M. XII 141, Val. Fl. VII 626) retento *cui* ?]

albentis niueae tremulo nutamine pennae,
ensem, unam ac multis fatalem milibus hastam;
praeterea textam nodis auroque triliceın
loricam, nulli tegimen penetrabile telo.
haec, aere et duri chalybis perfecta metallo
atque opibus perfusa Tagi, per singula laetis
lustrat ouans oculis et gaudet origine regni.
Condebat primae Dido Carthaginis arces,
instabatque operi subducta classe iuuentus.
molibus hi claudunt portus, his tecta domosque
partiris, iustae Bitia ueneranda senectae.
ostentant caput effossa tellure repertum
bellatoris equi atque omen clamore salutant.
has inter species orbatum classe suisque
Aenean pulsum pelago dextraque precantem
cernere erat: fronte hunc auide regina serena
infelix ac iam uultu spectabat amico.
hinc et speluncam furtiuaque foedera amantum
Callaicae fecere manus: it clamor ad auras
latratusque canum, subitoque exterrita nimbo
occultant alae uenantum corpora siluis.
nec procul Aeneadum uacuo iam litore classis
aequora nequiquam reuocante petebat Elissa.
ipsa pyram super ingentem stans saucia Dido
mandabat Tyriis ultricia bella futuris,
ardentemque rogum media spectabat ab unda
Dardanus et magnis pandebat carbasa fatis.
parte alia supplex infernis Hannibal aris
arcanum Stygia libat cum uate cruorem
et primo bella Aeneadum iurabat ab aeuo.
at senior Siculis exultat Hamilcar in aruis:
spirantem credas certamina anhela mouere,
ardor inest oculis, toruumque minatur imago.
Necnon et laeuum clipei latus aspera signis
implebat Spartana cohors; hanc ducit ouantem
Ledaeis ueniens uictor Xanthippus Amyclis.
iuxta triste decus pendet sub imagine poenae
Regulus et fidei dat magna exempla Sagunto.
laetior at circa facies: agitata ferarum
agmina uenatu et caelata mapalia fulgent,
nec procul usta cutem nigri soror horrida Mauri
adsuetas mulcet patrio sermone leaenas.
it liber campi pastor, cui fine sine ullo
inuetitum saltus penetrat pecus: omnia Poenum
armenti uigilem patrio de more secuntur,
gaesaque latratorque Cydon tectumque focique
in silicis uenis et fistula nota iuuencis.
eminet excelso consurgens colle Saguntos,
quam circa immensi populi condensaque cingunt
agmina certantum pulsantque trementibus hastis.
extrema clipei stagnabat Hiberus in ora,
curuatis claudens ingentem flexibus orbem.
Hannibal abrupto transgressus foedere ripas
Poenorum populos Romana in bella uocabat.
tali sublimis dono, noua tegmina latis
aptat concutiens umeris celsusque profatur:
'Heu quantum Ausonio sudabitis, arma, cruore!
quas, belli uindex, poenas mihi, Curia, pendes!'
Iamque senescebat uallatus moenibus hostis,
carpebatque dies urbem, dum signa manusque
expectant fessi socias. tandem aequore uano
auertunt oculos frustrataque litora ponunt
et propius suprema uident. sedet acta medullis
iamdudum atque inopes penitus coquit intima pestis.
est furtim lento misere durantia tabo
uiscera et exurit siccatas sanguine uenas
per longum celata fames. iam lumina retro
exesis fugere genis, iam lurida sola
tecta cute et uenis male iuncta trementibus ossa
extant consumptis uisu deformia membris.
umentis rores noctis terramque madentem
solamen fecere mali, cassoque labore
e sicco frustra presserunt robore sucos.
nil temerare piget: rabidi ieiunia uentris
insolitis adigunt uesci, resolutaque, nudos
linquentes clipeos, armorum tegmina mandunt.
Desuper haec caelo spectans Tirynthius alto
inlacrimat fractae nequiquam casibus urbis.
namque metus magnique tenent praecepta parentis
ne saeuae tendat contra decreta nouercae.
sic igitur coepta occultans ad limina sanctae
contendit Fidei secretaque pectora temptat.
arcanis dea laeta polo tum forte remoto
caelicolum magnas uoluebat conscia curas.
quam tali adloquitur Nemeae pacator honore:
'Ante Iouem generata, decus diuumque hominumque,
qua sine non tellus pacem, non aequora norunt,
iustitiae consors tacitumque in pectore numen,
exitiumne tuae dirum spectare Sagunti
et tot pendentem pro te, dea, cernere poenas
urbem lenta potes? moritur tibi uulgus, et unam
te matres nuocente fame, te maesta uirorum
ora uocant, primaque sonant te uoce minores.
fer caelo auxilium et fessis da surgere rebus.'
Haec satus Alcmena; contra cui talia uirgo:
'Cerno equidem, nec pro nihilo est mihi foedera rumpi,
statque dies ausis olim tam tristibus ultor.
sed me pollutas properantem linquere terras
sedibus his tectisque Iouis succedere adegit
fecundum in fraudes hominum genus: impia liqui
et, quantum terrent, tantum metuentia regna
ac furias auri nec uilia praemia fraudum
et super haec ritu horrificos ac more ferarum
uiuentis rapto populos luxuque solutum
omne decus multaque oppressum nocte pudorem.
uis colitur, iurisque locum sibi uindicat ensis,
et probris cessit uirtus. en, aspice gentes:
nemo insons: pacem seruant commercia culpae.
sed si cura, tua fundata ut moenia dextra
dignum te seruent memorando fine uigorem,
dedita nec fessi tramittant corpora Poeno:
quod solum nunc fata sinunt seriesque futuri,
extendam leti decus atque in saecula mittam
ipsaque laudatas ad manes prosequar umbras.'
Inde seuera leui decurrens aethere uirgo
luctantem fatis petit inflammata Saguntum.
inuadit mentes et pectora nota pererrat
immittitque animis numen. tum fusa medullis
implicat atque sui flagrantem inspirat amorem.
arma uolunt temptantque aegros ad proelia nisus.
insperatus adest uigor, interiusque recursat
dulcis honor diuae et sacrum pro uirgine letum.
it tacitus fessis per ouantia pectora sensus
uel leto grauiora pati saeuasque ferarum
attemptare dapes et mensis addere crimen.
sed prohibet culpa pollutam extendere lucem
casta Fides paribusque famem compescere membris.
Quam simul inuisae gentis conspexit in arce,
forte ferens sese Libycis Saturnia castris,
uirgineum increpitat miscentem bella furorem
atque ira turbata gradum ciet ocius atram
Tisiphonen imos agitantem uerbere manes,

399 *albentis* Ch S, *ardentis* Bothe. 400 *unam* Ch L F, *unum* O V, *uncum* Chory, *una* Barth. 401 *texam* Ch, *nexam* Ruperti. 402 ita Ch O, *loricam et* L F V. 405 ita Ch, *gaudetque* L F (*in* suprascr. L), *gaudetque et* O V. 421 *petebat* R² (in C fuisse Drakenborchio non credit Blass: uid. ad I 555), *preibat* L O V (suprascr. F), *peribat* F, *redibat* Barth, *tenebat* Burm., *secabat* Withof, *premebat* Lefeb., *operibat* Heins. 429 *ac* S, corr. R¹. *armis* L O. 436 *saguntos* S, corr. O². 437 *ac* L F O. 438 *uenātū* L. *surgunt* (sc. in clipeo) Schrad. 456 *uindex* L², *iudex* Ch S, edd. recc. 457 ita Cm L F, *uallatis* O V. 463 *misere* Ch L F, *-ris* O V, *macies* Bentl. *rorantia* Heins., *purantia* Rossbach, (*miseris*) *ardentia* Schrad. (*lenta*) *tabe* Bentl., fort. recte. 465 *sitis* Bentl. 467 *neruis* Lefeb. 483 *Nemeae* Cm Cc, *nemae* F, *uenie* L O V. 497 *nouis* O V, edd. recc. 507 *secura* S, corr. Heins. 508 *tenorem* ego (uerb. Liuianum). 513 *leui* Cm V, *loui* F, *ioui* L O. 522 *foedasque* Burm. *suorum* Bentl.

et palmas tendens 'Hos' inquit 'noctis alumna,
hos muros impelle manu populumque ferocem
dextris sterne suis: Iuno iubet. ipsa propinqua
effectus studiumque tuum de nube uidebo.
illa deos summumque Iouem turbantia tela,
quis Acheronta moues, flammam immanesque chelydros
stridoremque tuum, quo territa comprimit ora
Cerberus, ac mixto quae spumant felle uenena
et quicquid scelerum, poenarum quicquid et irae
pectore fecundo coquitur tibi, congere praeceps
in Rutulos totamque Erebo demitte Saguntum.
hac mercede Fides constet delapsa per auras.'
Sic uoce instimulans dextra dea concita saeuam
Eumenida incussit muris, tremuitque repente
mons circum, et grauior sonuit per litora fluctus.
sibilat insurgens capiti et turgentia circa
uultus colla micat squalenti tergore serpens.
Mors graditur uasto caua pandens guttura rictu
casuroque inhiat populo: tunc Luctus et atri
pectora circumstant Planctus Maerorque Dolorque,
atque omnes adsunt Poenae, formaque trifauci
personat insomnis lacrimosae Ianitor aulae.
protinus adsimulat faciem mutabile monstrum
Tiburnae gressumque simul sonitumque loquentis.
haec bello uacuos et saeui turbine Martis
lugebat thalamos, Murro spoliata marito,
clara genus Daunique trahens a sanguine nomen.
cui uultus induta pares disiectaque crinem
Eumenis in medios inrumpit turbida coetus
et maestas lacerata genas 'Quis terminus?' inquit
'sat Fidei proauisque datum. uidi ipsa cruentum,
ipsa meum uidi lacerato uulnere nostras
terrentem Murrum noctes et dira sonantem:
"Eripe te, coniunx, miserandae casibus urbis
et fuge, si terras adimit uictoria Poeni,
ad manes, Tiburna, meos; cecidere penates,
occidimus Rutuli, tenet omnia Punicus ensis."
mens horret, nec adhuc oculis absistit imago.
nullane iam posthac tua tecta, Sagunte, uidebo?
felix, Murre, necis patriaque superstite felix.
at nos, Sidoniis famulatum matribus actas,
post belli casus uastique pericula ponti
Carthago aspiciet uictrix, tandemque suprema
nocte obita Libyae gremio captiua iacebo.
sed uos, o iuuenes, uetuit quos conscia uirtus
posse capi, quis telum ingens contra aspera mors est,
uestris seruitio manibus subducite matres.
ardua uirtutem profert uia: pergite primi
nec facilem populis nec notam inuadere laudem.'
His ubi turbatas hortatibus impulit aures,
inde petit tumulum, summo quem uertice montis
Amphitryoniades spectandum ex aequore nautis
struxerat et grato cineres decorarat honore.
excitus sede, horrendum, prorumpit ab ima
caeruleus maculis auro squalentibus anguis.
ignea sanguinea radiabant lumina flamma,
oraque uibranti stridebant sibila lingua.
isque inter trepidos coetus mediamque per urbem
uoluitur et muris propere delabitur altis
ac similis profugo uicina ad litora tendit
spumantisque freti praeceps immergitur undis.
Tum uero excussae mentes, ceu prodita tecta
expulsi fugiant manes, umbraeque recusent
captiuo iacuisse solo. sperare salutem
pertaesum, damnantque cibos: agit abdita Erinys.
haud grauior duris diuum inclementia rebus
quam leti perferre moras: abrumpere uitam
ocius attoniti quaerunt lucemque grauantur.
certatim structus subrectae molis ad astra
in media stetit urbe rogus: portantque trahuntque
longae pacis opes quaesitaque praemia dextris,
Callaico uestes distinctas matribus auro
armaque Dulichia proauis portata Zacyntho
et prisca aduectos Rutulorum ex urbe penates.
huc, quicquid superest captis, clipeosque simulque
infaustos iaciunt enses et condita bello
effodiunt penitus terra gaudentque superbi
uictoris praedam flammis donare supremis.
Quae postquam congesta uidet feralis Erinys,
lampada flammiferis tinctam Phlegethontis in undis
quassat et inferna superos caligine condit.
inde opus aggressi toto quod nobile mundo
aeternum inuictis infelix gloria seruat.
princeps Tisiphone lentum indignata pauentum
pressit ouans capulum cunctantemque impulit ensem
et dirum insonuit Stygio bis terque flagello.
inuitas maculant cognato sanguine dextras
miranturque nefas auersa mente peractum
et facto sceleri inlacrimant. hic turbidus ira
et rabie cladum perpessaeque ultima uitae
obliquos uersat materna per ubera nisus.
hic raptam librans dilectae in colla securim
coniugis increpitat sese mediumque furorem
proiecta damnat stupefactus membra bipenni.
nec tamen euasisse datur; nam uerbera Erinys
incutit atque atros insibilat ore tumores.
sic thalami fugit omnis amor, dulcesque marito
effluxere tori, et subiere obliuia taedae.
ille iacit totis conisus uiribus aegrum
in flammas corpus, densum qua turbine nigro
exundat fumans piceus caligine uertex.
At medios inter coetus pietate sinistra,
infelix Tymbrene, furis, Poenoque parentis
dum properas auferre necem, reddentia formam
ora tuam laceras temerasque simillima membra.
uos etiam primo gemini cecidistis in aeuo,
Eurymedon fratrem et fratrem mentite Lycorma,
cuncta pares; dulcisque labor sua nomina natis
reddere et in uultu genetrici stare suorum.
iam fixus iugulo culpa te soluerat ensis,
Eurymedon, inter miserae lamenta senectae,
dumque malis turbata parens deceptaque uisis
'Quo ruis? huc ferrum' clamat 'conuerte, Lycorma,'
ecce simul iugulum perfoderat ense Lycormas.
sed magno 'Quinam, Eurymedon, furor iste?' sonabat
cum planctu geminaeque notis decepta figurae
funera mutato reuocabat nomine mater,
donec transacto tremebunda per ubera ferro
tunc etiam ambiguos cecidit super inscia natos.
Quis diros urbis casus laudandaque monstra
et Fidei poenas ac tristia fata piorum
imperet euoluens lacrimis? uix Punica fletu
cessassent castra ac miserescere nescius hostis.
urbs, habitata diu Fidei caeloque parentem
murorum repetens, ruit inter perfida gentis

531 *palma ostendens* Heins. **534–537** ita Cm Cc, *eff. studiumque tuum quo compr. ora* S. **554** *loquenti* S, corr. R[1]. **557** *Daunique* Cm Cc, *clarumque* S. **558** *cultus* Heins. **562** *laceratum* Thilo, fort. recte. *funere* Lefeb. **571** (*h*)*ac* S, corr. R[1]. **573** *supremum* S, corr. Bothe. **578** *praefert* Heins. **592** ita Cm, *excussi amentes* S. **594** *iacuisse* Ch, *latuisse* S (L F ut uid. ex *lic.*). *salutem* van Veen, *saluti* S. **595** *adita* F V, *addita* ς, nonnulli: cf. XIII 292. **597** *proferre* R[1], uulg. **601** *longae* Cm, *longas* S. **605** *raptim* Ruperti, *parti* Heins. **607** *terra* Dausq., *terrae* edd. plerique ante Dausq., *terre* S, *penitis terrae* a quis apud Drak. **610** *tractam* F O V. **613** *uictis* Heins.: sed cf. 508. **614** *pauentum* post Heinsium ego (Class. Review, 1899, p. 299), *parentem* Cm S, *-tum* suprascr. L[1], *letum—pauentem* D. Heins. **619** *fracto* Ch. **620** *perpessusque* Lefeb. **626** *timores* L F V, fort. recte: uide quae disputaui Class. Rev. 1899, p. 299. **629** *conisus* (nisi quod *-xus*) Dausq., *-sum* Cm F, *-xum* L O V. **631** *fumum* Cm, edd. recc. sed *densum* aduerbii loco Sil. VI 540 utitur: *exundare* saepe quidem, sed transitiue neque ipse neque alius, ut uid., unquam usus est. cf. locc. simillimos IV 306, IX 365, 366. [an *sensim* pro *densum*? cf. IV l. c.]. *picea* van Veen. **639** *errare* Schrad. **646** *nota* Ch, edd. recc. **649** post h. u. uu. 665–680 legendos censet Bothe. **651** ita Ch L F, *facta* O V. **652** *temperet* F, Thilo: cf. 205.

Sidoniae tela atque immania faeta suorum,
iniustis neglecta deis: furit ensis et ignis,
quique earet flamma, scelerum est locus. erigit atro
nigrantem fumo rogus alta ad sidera nubem.
ardet in excelso proceri uertice montis
arx intaeta prius bellis (hinc Punica castra
litoraque et totam soliti spectare Saguntum),
ardent tecta deum. resplendet imagine flammae
aequor, et in tremulo uibrant incendia ponto.
Ecce inter medios caedum Tiburna furores
fulgenti dextram mucrone armata mariti
et laeua infelix ardentem lampada quassans
squalentemque ereeta comam ac liuentia planctu
pectora nudatis ostendens saeua lacertis
ad tumulum Murri super ipsa cadauera fertur:
qualis, ubi inferni dirum tonat aula parentis,
iraque turbatos exercet regia manes,
Alecto solium ante dei sedemque tremendam
Tartareo est operata Ioui poenasque ministrat.
arma uiri multo nuper defensa cruore
imponit tumulo inlacrimans, manesque preeata
acciperent sese, flagrantem lampada subdit.
tunc rapiens letum 'Tibi ego haec' ait 'optime coniunx,
ad manes, en, ipsa fero.' sic ense recepto
arma super ruit et flammas inuadit hiatu.
Semiambusta iacet nullo diserimine passim
infelix obitus, permixto funere, turba:
ceu, stimulante fame cum uictor ouilia tandem
faucibus inuasit siccis leo, mandit hianti
ore fremens imbelle pecus, patuloque redundat
gutture ructatus large cruor: incubat atris
semesae stragis cumulis, aut murmure anhelo
infrendens laceros inter spatiatur aceruos:
late fusa iacent pecudes custosque Molossus
pastorumque eohors stabulique gregisque magister,
totaque uastatis disiecta mapalia tectis.
irrumpunt uacuam Poeni tot cladibus arcem.
tum demum ad manis perfecto munere Erinys
Iunoni laudata redit magnamque superba
exultat rapiens secum sub Tartara turbam.
At uos, sidereae, quas nulla aequauerit aetas,
ite, decus terrarum, animae, uenerabile uulgus,
Elysium et castas sedes decorate piorum.
cui uero non aequa dedit uictoria nomen
(audite, o gentes, neu rumpite foedera pacis
nee regnis postferte fidem!) uagus exul in orbe
errabit toto patriis proiectus ab oris,
tergaque uertentem trepidans Carthago uidebit.
saepe Saguntinis somnos exterritus umbris
optabit cecidisse manu, ferroque negato
inuictus quondam Stygias bellator ad undas
deformata feret liuenti membra ueneno.

LIBER TERTIVS

Postquam rupta fides Tyriis et moenia castae
non aequo superum genitore euersa Sagunti,
extemplo positos finiti cardine mundi
uictor adit populos eognataque limina Gades.
nec natum mentes agitare et praescia corda
cessatum super imperio: citus aequore Bostar
uela dare et rerum praenoscere fata iubetur.
prisca fides adytis longo seruatur ab aeuo,
qua sublime sedens, Cirrhaeis aemulus antris,
inter anhelantis Garamantas corniger Hammon
fatidico pandit uenientia saecula luco.
hinc omen coeptis et casus scire futuros
ante diem bellique uices nouisse petebat.
Exin clauigeri ueneratus numinis aras
captiuis onerat donis, quae nuper ab aree
uictor fumantis rapuit semusta Sagunti.
uulgatum, nec cassa fides, ab origine fani
impositas durare trabes solasque per aeuum
eondentum nouisse manus. hinc credere gaudent
consedisse deum seniumque repellere templis.
tum, quis fas et honos adyti penetralia nosse,
femineos prohibent gressus ac limine curant
saetigeros arcere sues. nec discolor ulli
ante aras cultus: uelantur corpora lino,
et Pelusiaco praefulget stamine uertex.
discinctis mos tura dare atque e lege parentum
sacrificam lato uestem distinguere clauo:
pes nudus tonsaeque comae castumque cubile.
inrestincta focis seruant altaria flammae,
sed nulla effigies simulacraue nota deorum
maiestate locum et sacro implcuere timore.
In foribus labor Alcidae: Lernaea recisis
anguibus hydra iaeet, nexuque elisa leonis
ora Cleonaei patulo eaelantur hiatu.
at Stygius saeuis terrens latratibus umbras
ianitor, aeterno tum primum tractus ab antro,
uincla indignatur, metuitque Megaera catenas.
iuxta Thraces equi pestisque Erymanthia et altos
aeripedis ramos superantia cornua cerui.
nec leuior uinci Libycae telluris alumnus
matre super stratique genus deforme bimembres
Centauri frontemque minor nunc amnis Acarnan.
inter quae fulget sacratis ignibus Oete,
ingentemque animam rapiunt ad sidera flammae.
Postquam oeulos uaria impleuit uirtutis imago,
mira dehinc eernit: surgentis mole profundi
iniectum terris subitum mare nullaque cirea
litora et infuso stagnantis aequore campos.
nam qua caeruleis Nereus euoluitur antris
atque imo freta contorquet Neptunia fundo,
proruptum exundat pelagus, eaecosque relaxans
Oceanus fontis torrentibus ingruit undis.
tum uada, ceu saeuo penitus permota tridenti,
luctantur terris tumefactum imponere pontum.
mox remeat gurges tractoque relabitur aestu,
ae ratis erepto campis deserta profundo,
et fusi transtris expectant aequora nautae.
Cymothoes ea regna uagae pelagique labores
Luna mouet, Luna, immissis per caerula bigis,
fertque refertque fretum, sequiturque reciproea Tethys.
Haec propere speetata duci; nam multa fatigant.
curarum prima exercet, subducere bello
consortem thalami paruumque sub ubere natum.
uirgineis iuuenem taedis primoque Hymenaeo
imbuerat eoniunx memorique tenebat amore.

656 *fata* Ch. 668 *erepta* L F. 674 *poenisque* Heins., sed cf. XIII 295. 686 *artis* Schrad. 691 *septis* Heins. 698 *Elysio* (distinctione nulla post u. 697 facta) Heins. 699 *cui* Ch F, *qui* L, *quis* L² O V.
III 14 *corniyeri* Cm S, corr. Bas. 21 *qui* L O, *q* F. 28, 29 interpunxi cum Thilone. 29 *foci* Blass. *flammas* Bothe. 30 *nullae* Heins. 34 *cleon(a)ea* L O V. 39 *cerui* Ch S. 42 *nunc* Ch S, *truncam* Heins. *amnis* P, *omnis* Ch S. 47 *iniectum* F e corr., edd. plerique. 55 *tacitoque* Postgate, *fractoque* Heins., *stratoque* Ruperti. 56 *stat ratis* Liuin. 57 *in transtris* Heins. 58 *Cymotheos* S, corr. F¹.

at puer, obsessae generatus in ore Sagunti,
bissenos Lunae nondum compleuerat orbes.
quos ut seponi stetit et secernere ab armis,
adfatur ductor : ‘ Spes o Carthaginis altae,
nate, nec Aeneadum leuior metus, amplior, oro,
sis patrio decore et factis tibi nomina condas,
quis superes bellator auum ; iamque aegra timoris
Roma tuos numerat lacrimandos matribus annos.
ni praesaga meos ludunt praecordia sensus,
ingens hic terris crescit labor : ora parentis
agnosco toruaque oculos sub fronte minacis
uagitumque grauem atque irarum elementa mearum.
si quis forte deum tantos inciderit actus
ut nostro abrumpat leto primordia rerum,
hoc pignus belli, coniunx, seruare labora.
cumque datum fari, duc per cunabula nostra :
tangat Elissaeas palmis puerilibus aras
et cineri iuret patrio Laurentia bella.
inde ubi flore nouo pubescet firmior aetas,
emicet in Martem et calcato foedere uictor
in Capitolina tumulum mihi uindicet arce.
tu uero, tanti felix quam gloria partus
expectat, ueneranda fide, discede periclis
incerti Martis durosque relinque labores.
nos clausae niuibus rupes suppostaque caelo
saxa manent, nos Alcidae mirante nouerca
sudatus labor et, bellis labor acrior, Alpes.
quod si promissum uertat Fortuna fauorem
laenaque sit coeptis, te longa stare senecta
aeuumque extendisse uelim ; tua iustior aetas,
ultra me improperae ducant cui fila sorores.’
Sic ille. at contra Cirrhaei sanguis Imilce
Castalii, quae materno de nomine dicta
(Castulo Phoebei seruat cognomina uatis)
aeque ex sacrata repetebat stirpe parentes.
tempore quo Bacchus populos domitabat Hiberos
concutiens thyrso atque armata Maenade Calpen,
lasciuo genitus Satyro nymphaque Myrice
Milichus indigenis late regnarat in oris
cornigeram attollens genitoris imagine frontem.
hinc patriam clarumque genus referebat Imilce,
barbarica paulum uitiato nomine lingua.
quae tunc sic lacrimis sensim manantibus infit :
‘ Mene, oblite tua nostram pendere salute,
abnuis inceptis comitem ? sic foedera nota
primitiaeque tori, gelidos ut scandere tecum
deficiam montis coniunx tua ? crede uigori
femineo. castum haud superat labor ullus amorem.
sin solo aspicimur sexu, fixumque relinqui,
cedo equidem nec fata moror ; deus annuat, oro :
i felix, i numinibus uotisque secundis
atque acies inter flagrantiaque arma relictae
coniugis et nati curam seruare memento.
quippe nec Ausonios tantum nec tela nec ignes
quantum te metuo : ruis ipsos acer in enses
obiectasque caput telis, nec *te* ulla secundo
euentu satiat uirtus, tibi gloria soli
fine caret, credisque uiris ignobile letum
belligeris in pace mori. tremor implicat artus,
nec quemquam horresco, qui se tibi conferet unus.
sed tu, bellorum genitor, miserere nefasque
auerte et serua caput inuiolabile Teucris.’
Iamque adeo *e*gressi steterant in litore primo,
et promota ratis, pendentibus arbore nautis,
aptabat sensim pulsanti carbasa uento,
cum lenire metus properans aegramque leuare
attonitis mentem curis sic Hannibal orsus :
‘ Ominibus parce et lacrimis, fidissima coniunx.
et pace et bello cunctis stat terminus aeui,
extremumque diem primus tulit ; ire per ora
nomen in aeternum pa*u*cis mens ignea donat,
quos pater aetheriis caelestum destinat oris.
an Romana iuga et famulas Carthaginis arces
perpetiar ? stimulant manes noctisque per umbras
increpitans genitor, stant arae atque horrida sacra
ante oculos, breuitasque uetat mutabilis horae
prolatare diem. sedeamne, ut nouerit una
me tantum Carthago, et, qui sim, nesciat omnis
gens hominum, letique metu decora alta relinquam ?
quantum etenim distant a morte silentia uitae ?
nec tamen incautos laudum exhorresce furores.
et nobis est lucis honos, gaudetque senecta
gloria, cum longo titulis celebratur in aeuo.
te quoque magna manent suscepti praemia belli.
dent modo se superi, Thybris tibi seruiet omnis
Iliacaeque nurus et diues Dardanus auri.’
dumque ea permixtis inter se fletibus orant,
confisus pelago celsa de puppe magister
cunctantem ciet. abripitur diuulsa marito.
haerent intenti uultus et litora seruant,
donec, iter liquidum uolucri rapiente carina,
consumpsit uisus pontus tellusque recessit.
At Poenus belli curis auertere amorem
apparat et repetit properato moenia gressu.
quae dum perlustrat crebroque obit omnia uisu,
tandem sollicito cessit uis dura labori,
belligeramque datur somno componere mentem.
Tum pater omnipotens, gentem exercere periclis
Dardaniam et fama saeuorum tollere ad astra
bellorum meditans priscosque referre labores,
praecipitat consulta uiri segnemque quietem
terret et immissa rumpit formidine somnos.
iamque per umentem noctis Cyllenius umbram
aligero lapsu portabat iussa parentis.
nec mora. mulcentem securo membra sopore
adgreditur iuuenem ac monitis incessit amaris :
‘ Turpe duci totam somno consumere noctem,
o rector Libyae. uigili stant bella magistro.
iam maria effusas cernes turbare carinas
et Latiam toto pubem uolitare profundo,
dum lentus coepti terra cunctaris Hibera.
scilicet id satis est decoris memorandaque uirtus,
quod tanto cecidit molimine Graia Saguntos ?
en age, si quid inest animo par fortibus ausis,
fer gressus agiles mecum et comitare uocantem
(respexisse ueto : monet hoc pater ille deorum) :
uictorem ante altae statuam te moenia Romae.’
Iamque uidebatur dextram iniectare graduque
laetantem trahere in Saturnia regna citato,
cum subitus circa fragor et uibrata per auras
exterrent saeuis a tergo sibila linguis,
ingentique metu diuum praecepta pauenti
effluxere uiro, et turbatus lumina flectit.
ecce iugis rapiens siluas ac robora uasto
contorta amplexu tractasque per inuia rupes
ater letifero stridebat turbine serpens.
quantus non aequas perlustrat flexibus Arctos
et geminum lapsu sidus circumligat Anguis,
immani tantus fauces diducit hiatu
attollensque caput nimbosis montibus aequat.
congeminat sonitus rupti uiolentia caeli
imbriferamque hiemem permixta grandine torquet.
hoc trepidus monstro (neque enim sopor ille nec altae
uis aderat noctis, uirgaque fugante tenebras
miscuerat lucem somno deus) ardua quae sit,

66 *ac* L F O. 72 *qui* S, corr. R^1. 73 *numera* S (*t* suprascr. V), *tuis numera* ego. 78 *tantis inuiderit actis* Bentl. 79 *et* Liuin., plerique. 80 *bellis* Heins. 97 *ac* F O V. *inult(a)e* S, corr. Marsus. 98 *quae* ego, *cui* S. 99 h. u. ut parenthetice accipiatur ego interpunxi. 100 *aeque* ego, *atque* S, *et quae* van Veen : de toto loco consule Schlichteisen, de fide histor. Sil. It., p. 19. 101 *bacelus* S, corr. R^1. 104 *regnabat* van Veen. 106 *patrium* Schlichteisen. *inulte* uel *-ce* S, corr. Marsus. 109 *salute* Ch L F O, *-tem* V. 121 *te* om. S, corr. R^2. 124 *impulit* Schrad. post h. u. aliquid excidisse puto. 125 *conferat* V. 126 *Bele, oro* Bentl. 128 *gressi* S, corr. R^1. 134 *aeque* Heins. 136 *pacis* S, corr. Marsus. 150 *si* Blass. 159 an *munia* ? 179 *animi, par* (commate post *ausis* omisso) Burm. 181 *ipse* Liuin. 196 *rupti* Ch L F, *rapti* O V.

scitatur, pestis terrasque urgentia membra
quo ferat et quosnam populos depascat hiatu.
cui gelidis almae Cyllenes editus antris:
'Bella uides optata tibi. te maxima bella,
te strages nemorum, te moto turbida caelo
tempestas caedesque uirum magnaeque ruinae
Idaei generis lacrimosaque fata secuntur.
quantus per campos populatis montibus actas
contorquet siluas squalenti tergore serpens
et late umectat terras spumante ueneno,
tantus perdomitis decurrens Alpibus atro
inuolues bello Italiam tantoque fragore
eruta conuulsis prosternes oppida muris.'
His aegrum stimulis liquere deusque soporque.
it membris gelidus sudor, laetoque pauore
promissa euoluit somni noctemque retractat.
iamque deum regi Martique sub omine fausto
instauratus honos, niueoque ante omnia tauro
placatus meritis monitor Cyllenius aris.
extemplo edicit conuellere signa, repensque
castra quatit clamor permixtis dissona linguis.
Prodite, Calliope, famae, quos horrida coepta
exciuerint populos tulerintque in regna Latini,
et quas indomitis urbes armarit Hiberis
quasque Paraetonio glomerarit litore turmas
ausa sibi Libye rerum deposcere frenos
et terris mutare iugum. †non ulla nec umquam
saeuior it trucibus tempestas acta procellis,
†nec bellum ruptis tam dirum mille carinis
acrius infremuit trepidumque exterruit orbem.
Princeps signa tulit Tyria Carthagine pubes,
membra leuis celsique decus fraudata superbum
corporis, at docilis fallendi et nectere tectos
numquam tarda dolos. rudis his tum parma, breuique
bellabant ense; at uestigia nuda, sinusque
cingere inadsuetum, et rubrae uelamine uestis
ars erat in pugna fusum occuluisse cruorem.
his rector fulgens ostro super altior omnis
germanus nitet Hannibalis gratoque tumultu
Mago quatit currus et fratrem spirat in armis.
Proxima Sidoniis Vtica est effusa maniplis,
prisca situ ueterisque ante arces condita Byrsae.
tunc, quae Sicanio praecinxit litora muro
in clipei speciem curuatis turribus, Aspis.
sed dux in sese conuerterat ora Sychaeus,
Hasdrubalis proles, cui uano corda tumore
maternum implebat genus, et resonare superbo
Hannibal haud umquam cessabat auunculus ore.
Adfuit undosa cretus Berenicide miles,
nec, tereti dextras in pugnam armata dolone,
destituit Barce sitientibus arida uenis.
nec non Cyrene Pelopei stirpe nepotis
Battiadas prauos fidei stimulauit in arma.
quos trahit, antiquo laudatus Hamilcare quondam,
consilio uiridis, sed belli serus, Ilertes.
Sabratha tum Tyrium uulgus Sarranaque Leptis
Oeaque Trinacrios Afris permixta colonos
et Tingim rapido mittebat ab aequore Lixus.
tum Vaga et antiquis dilectus regibus Hippo,
quaeque procul cauit non aequos Ruspina fluctus,
et Zama et uberior Rutulo nunc sanguine Thapsus.
ducit tot populos, ingens et corpore et armis,
Herculeam factis seruans ac nomine famam,
Antaeus celsumque caput super agmina tollit.
Venere Aethiopes, gens haud incognita Nilo,
qui magneta secant: solis honor ille, metallo
intactum chalybem uicino ducere saxo.
his simul immitem testantes corpore solem
exusti uenere Nubae. non aerea cassis
nec lorica riget ferro, non tenditur arcus:
tempora multiplici mos est defendere lino
et lino munire latus scelerataque sucis
spicula derigere et ferrum infamare ueneno.
tum primum castris Phoenicum tendere ritu
Cinyphii didicere Macae. squalentia barba
ora uiris, umerosque tegunt uelamine capri
saetigero; panda manus est armata cateia.
uersicolor contra caetra et falcatus ab arte
ensis Adyrmachidis ac laeuo tegmina crure.
sed mensis asper populus uictuque maligno:
nam calida tristes epulae torrentur harena.
quin et Massyli fulgentia signa tulere,
Hesperidum ueniens lucis domus ultima terrae.
praefuit intortos demissus uertice crinis
Bocchus atrox, qui sacratas in litore siluas
atque inter frondes renirescere uiderat aurum.
Vos quoque desertis in castra mapalibus itis,
misceri gregibus Gaetulia sueta ferarum
indomitisque loqui et sedare leonibus iras.
nulla domus: plaustris habitant; migrare per arua
mos atque errantes circumuectare penates.
hinc mille alipedes turmae (uelocior Euris
et doctus uirgae sonipes) in castra ruebant:
ceu, pernix cum densa uagis latratibus implet
uenator dumeta Lacon, aut exigit Vmber
nare sagax e calle feras, perterrita late
agmina praecipitant uolucres formidine cerui.
hos agit haud laeto uultu nec fronte serena
Asbytes nuper caesae germanus Acherras.
Marmaridae, medicum uulgus, strepuere cateruis,
ad quorum cantus serpens oblita ueneni,
ad quorum tactum mites iacuere cerastae.
tum, chalybis pauper, Baniurae cruda iuuentus,
contenti parca durasse hastilia flamma,
miscebant auidi trucibus fera murmura linguis.
necnon Autololes, leuibus gens ignea plantis,
cui sonipes cursu, cui cesserit incitus amnis,
tanta fuga est: certant pennae, campumque uolatu
cum rapuere, pedum frustra uestigia quaeras.
spectati castris, quos suco nobilis arbor
et dulci pascit lotos nimis hospita baca,
quique atro rabidas efferuescente ueneno
dipsadas immensis horrent Garamantes harenis.
fama docet, caesae rapuit cum Gorgonis ora
Perseus, in Libyam dirum fluxisse cruorem:
inde Medusaeis terram exundasse chelydris.
milibus his ductor spectatus Marte Choaspes,
Neritia Meninge satus, cui tragula semper
fulmineam armabat, celebratum missile, dextram.
huc coit aequoreus Nasamon, inuadere fluctu
audax naufragia et praedas auellere ponto,
huc, qui stagna colunt Tritonidos alta paludis,
qua uirgo, ut fama est, bellatrix edita lympha

202 *depascat* Heins. 203 *altae* Schrad., coni. Ou. F. II 276. 224 *in domitis* Heins. *Hiberas* Ch. *indomitus turbas —Hiberus* van Veen. 227 sqq. locus desperatissimus. *nec umquam* S, *per undas* ego. 228 *s(a)enior* S, corr. R^1. *it* S, *hac* Heins. 229 *bellum* S, *tellus* ego. *ruptis* Ch S, *raptis* R^1, *rapidis* D. Heins., *iunctis* uel *Phrygibus* Thilo. *tam dirum* S, *in Troiam* Salmasius, *Graiorum* Ruperti, *Atridum* Blass, *iam dudum* ego. *carinis* S, *cauernis* ego. 230 *Argis* Rossbach. 233 *at* Ch, *ac* S. 234 *rudis* V^2, *radix* L F, *radis* V. *his* R^1, *ijs* L F, *iis* V (*radijs* duobus uerbis in unum coniunctis O). *rude sutum* Heins., *aclis tunc arma* Blass. 235 *at* Ch, *ac* S. 247 *implebant* S, corr. R^1. 252 *Pelopeos stirpe nepotes* (cf. IV 628) ego. 253 *paruos* V, *prauae* Rossbach, (*Battiadae*) *proauos* D. Heins. 255 *Ilerces* Ch. 258 *tingum* (*-gun*) L F O. 259 *Tamuaga* Cd. 260 *cauit* Ch, *canit* S. 261 ita Ch, *rutulomine* S. *Dapsus* Ch. 266 *metallo* (Luc. IV 223) ego, *metallis* Bothe, *metalli* S. *soli est—metallo, int.* Ruperti. 270 *non t.* Ch O V, *nec t.* L F. 273 *inflammare* Heins., coni. Val. Fl. I 108. 274 *phenicum* F^1 ex *phemum*, *phenitum* O, *phemeum* L V. 278 *in harpen* Heins. 279 ita Cd, *adym(achim-*, etc. F O V)*aradis* S, *-cidis* suprascr. F^1. 283 *domus* S, *gens* Ruperti. 285 *Boccus* L F O. 288 *Gaetulia sueta* Ch, *getula sueta* O V^1 marg., *gens assueta* L F V. 290 *arma* L O V, suprascr. F. 303 *Baniurae* Ch, *bamurae* S. 318 *meanige* L F, *mauig(i)e* O V, corr. Marsus. 319 *libratum* Heins., *librandum* Lefeb., *sceleratum* Schrad. 320 *huic* uel *hinc* Ch S, corr. Heins. 321 *auertere* Heins.

inuento primam Libyen perfudit oliuo.
Necnon totus adest Vesper populique reposti.
Cantaber ante omnis, hiemisque aestusque famisque
inuictus palmamque ex omni ferre labore.
mirus amor populo, cum pigra incanuit aetas,
imbelles iam dudum annos praeuertere saxo
nec uitam sine Marte pati. quippe omnis in armis
lucis causa sita, et damnatum uiuere paci.
Venit et Aurorae lacrimis perfusus, in orbem
diuersum patrias fugit cum deuius oras,
armiger Eoi non felix Memnonis Astyr.
his paruus sonipes nec Marti natus, at idem
aut inconcusso glomerat uestigia dorso,
aut molli pacata celer rapit esseda collo.
Cydnus agit, iuga Pyrenes uenatibus acer
metiri iaculoue extendere proelia Mauro.
Venere et Celtae sociati nomen Hiberis.
his pugna cecidisse decus, corpusque cremari
tale nefas: caelo credunt superisque referri,
impastus carpat si membra iacentia uultur.
Fibrarum et pennae diuinarumque sagacem
flammarum misit diues Callaecia pubem,
barbara nunc patriis ululantem carmina linguis,
nunc pedis alterno percussa uerbere terra
ad numerum resonas gaudentem plaudere caetras.
haec requies ludusque uiris, ea sacra uoluptas.
cetera femineus peragit labor: addere sulco
semina et impresso tellurem uertere aratro
segne uiris. quicquid duro sine Marte gerundum,
Callaici coniunx obit inrequieta mariti.
hos Viriathus agit Lusitanumque remotis
extractum lustris, primo Viriathus in aeuo,
nomen Romanis factum mox nobile damnis.
Nec Cerretani, quondam Tirynthia castra,
aut Vasco insuetus galeae ferre arma morati,
non, quae Dardanios post uidit, Ilerda, furores,
nec qui Massageten monstrans feritate parentem
cornipedis fusa satiaris, Concane, uena.
iamque Ebusus Phoenissa mouet, mouet Arbacus arma
aclyde uel tenui pugnax instare ueruto,
iam cui Tlepolemus sator et cui Lindus origo,
funda bella ferens Baliaris et alite plumbo,
et quos nunc Grauios uiolato nomine Graium
Oeneae misere domus Aetolaque Tyde.
dat Carthago uiros, Teucro fundata uetusto,
Phocaicae dant Emporiae, dat Tarraco pubem
uitifera et Latio tantum cessura Lyaeo.
hos inter clara thoracis luce nitebat
Sedetana cohors, quam Sucro rigentibus undis
atque altrix celsa mittebat Saetabis arce,
Saetabis et telas Arabum spreuisse superba
et Pelusiaco filum componere lino.
Mandonius populis domitorque insignis equorum
imperitat Caeso, et socio stant castra labore.
At Vettonum alas Balarus probat aequore aperto.
hic adeo, cum uer placidum flatusque tepescit,
concubitus seruans tacitos grex perstat equarum
et Venerem occultam genitali concipit aura.
sed non multa dies generi, properatque senectus,
septimaque his stabulis longissima ducitur aestas.
At non Sarmaticos attollens Vxama muros
tam leuibus persultat equis: hinc uenit in arma
haud aeui fragilis sonipes crudoque uigore
asper frena pati aut iussis parere magistris.
Rhyndacus his ductor, telum sparus; ore ferarum
et rictu horrificant galeas. uenatibus aeuum
transigitur, uel more patrum uis raptaque pascunt.
Fulget praecipuis Parnasia Castulo signis
et celebre Oceano atque alternis aestibus Hispal
ac Nebrissa dei Nysaeis conscia thyrsis,
quam Satyri coluere leues redimitaque sacra
nebride et arcano Maenas nocturna Lyaeo.
Arganthoniacos armat Carteia nepotes.
rex proauis fuit humani ditissimus aeui,
ter denos decies emensus belliger annos.
armat Tartessos stabulanti conscia Phoebo
et Munda Emathios Italis paritura labores.
nec decus auriferae cessauit Corduba terrae.
hos duxere uiros flauenti uertice Phorcys
spiciferisque grauis bellator Arauricus oris,
aequales aeui, genuit quos ubere ripa
Palladio Baetes umbratus cornua ramo.
Talia Sidonius per campos agmina ductor
puluere nigrantis raptat lustransque sub armis,
qua uisu comprendere erat, fulgentia signa
ibat ouans longaque umbram tellure trahebat.
non aliter, quotiens perlabitur aequora curru
extremamque petit, Phoebea cubilia, Tethyn
frenatis Neptunus equis, fluit omnis ab antris
Nereidum chorus et sueto certamine nandi
candida perspicuo conuertunt brachia ponto.
At Pyrenaei frondosa cacumina montis
turbata Poenus terrarum pace petebat.
Pyrene celsa nimbosi uerticis arce
diuisos Celtis late prospectat Hiberos
atque aeterna tenet magnis dirimentia terris.
nomen Bebrycia duxere a uirgine colles,
hospitis Alcidae crimen, qui, sorte laborum
Geryonae peteret cum longa tricorporis arua,
possessus Baccho saeua Bebrycis in aula
lugendam formae sine uirginitate reliquit
Pyrenen, letique deus, si credere fas est,
causa fuit leti miserae deus. edidit aluo
namque ut serpentem patriasque exhorruit iras,
confestim dulcis liquit turbata penates.
tum noctem Alcidae solis plangebat in antris
et promissa uiri siluis narrabat opacis,
donec maerentem ingratos raptoris amores
tendentemque manus atque hospitis arma uocantem
diripuere ferae. laceros Tirynthius artus,
dum remeat uictor, lacrimis perfudit et amens
palluit inuento dilectae uirginis ore.
at uoce Herculea percussa cacumina montis
intremuere iugis: maesto clamore ciebat
Pyrenen, scopulique omnes ac lustra ferarum
Pyrenen resonant. tumulo tum membra reponit
supremum inlacrimans, nec honos intercidit aeuo,
defletumque tenent montes per saecula nomen.
Iamque per et collis et densos abiete lucos
Bebryciae Poenus fines transcenderat aulae.
inde ferox quaesitum armis per inhospita rura
Volcarum populatur iter tumidique minaces
accedit Rhodani festino milite ripas.
aggeribus caput Alpinis et rupe niuali
proserit in Celtas ingentemque extrahit amnem
spumanti Rhodanus proscindens gurgite campos
ac propere in pontem lato ruit incitus alueo.
auget opes stanti similis tacitoque liquore
mixtus Arar, quem gurgitibus complexus anhelis
cunctantem immergit pelago raptumque per arua
ferre uetat patrium uicina ad litora nomen.

328 *prima* F. 329 *saxo* S, *fato* Bentl., *taxo* Ruperti. 332–333 ita interpunxi, ut *in orbem diuersum* cum seqq. iungatur. 335 *notus* S, corr. Heins. *ac* L F O. 338 *Cydnus* Ch, *Cidnus* F, *Cidinis* L, *Erduus* O V. 342 *uile* Withof. 350 *abdere* Liuin. 356 *pactum* S, corr. R^1. *daunus* S, corr. R^1. 361 *fissa* Schrad. *concaue* S, corr. P. 362 *Arbacus* Ch, *-batus* (uel peius) S. 365 *funda* Cm, *feruida* S. *serens* Zinzerling. 376 *Mard.* Bothe. 378 *Vectonum* Ch, *uest.* S. 380 *perstat* Ch S, *prostat* R^2, plurimi edd. 383 *his stabulis* S, *instabili* Bothe. 384 *suxama* (uel peiora) Ch S, corr. Heins. 385 an *breuibus*? 391 *Parsania* Ch. 393 *di(dy-)onis(s)eis* S, corr. Scaliger. 395 *arcano* Ch, *ort.* S, *Ort.* (= Oretano) Rosweidus. 399 *tarcessos* S, corr. R^1. 402 *Phorcys* Ch, *-cis* S. 403 *Arauricus* Ch F, *arant(h).* L O V, *Arauacus* Schlichteisen. 405 *betes* S, ut ad XVII 639. 413 *spreto* Markland. 414 *conectunt* Ch, nonnulli. sed, nisi Marklandium sequimur, certant hic nymphae, non saltant. 420 *babricia* F, *heb.* L O V, corr. R^1. 422 *longo* S, corr. R^1. 425 *fletique diu* Bothe. 440 *intercidet* S, corr. R^1.

innadunt alacres inimicum pontibus amnem :
nunc celso capite et ceruicibus arma tuentur,
nunc ualidis gurges certatim frangitur ulnis.
fluminea sonipes religatus ducitur alno,
belua nec retinet tardante Libyssa timore.
nam trabibus uada et iniecta tellure repertum
conexas operire trabes ac ducere in altum
paulatim ripae resolutis aggere uinclis.
at gregis inlapsu fremebundo territus atras
expauit moles Rhodanus stagnisque refusis
torsit harenoso minitantia murmura fundo.
Iamque Tricastinis incedit finibus agmen,
iam facilis campos, iam rura Vocontia carpit.
turbidus hic truncis saxisque Druentia laetum
ductoris uastauit iter. namque Alpibus ortus
auulsas ornos et adesi fragmina montis
cum sonitu uoluens fertur latrantibus undis
ac uada translato mutat fallacia cursu,
non pediti fidus, patulis non puppibus aequus.
et tunc imbre recens fuso correpta sub armis
corpora multa uirum spumanti uertice torquens
immersit fundo laceris deformia membris.
Sed iam praeteritos ultra meminisse labores
conspectae propius dempsere pauentibus Alpes.
cuncta gelu canaque aeternum grandine tecta
aequaeuam glaciem cohibent : riget ardua montis
aetherii facies surgentique obuia Phoebo
duratas nescit flammis mollire pruinas.
quantum Tartareus regni pallentis hiatus
ad manis imos atque atrae stagna paludis
a supera tellure patet, tam longa per auras
erigitur tellus et caelum intercipit umbra.
nullum uer usquam nullique aestatis honores.
sola iugis habitat diris sedesque tuetur
perpetuas deformis hiemps ; illa undique nubes
huc atras agit et mixtos cum grandine nimbos.
iam cuncti flatus uentique furentia regna
Alpina posuere domo. caligat in altis
obtutus saxis, abeuntque in nubila montes.
mixtus Athos Tauro Rhodopeque adiuncta Mimanti
Ossaque cum Pelio cumque Haemo cesserit Othrys.
primus inexpertas adiit Tirynthius arces.
scindentem nubes frangentemque ardua montis
spectarunt superi longisque ab origine saeclis
intemerata gradu magna ui saxa domantem.
At miles dubio tardat uestigia gressu,
impia ceu sacros in finis arma per orbem,
Natura prohibente, ferant diuisque repugnent.
contra quae ductor—non Alpibus ille nec ullo
turbatus terrore loci, sed languida maestis
corda uirum fouet hortando reuocatque uigorem :
‘Non pudet obsequio superum fessosque secundis,
post belli decus atque acies, dare terga niuosis
montibus et segnes summittere rupibus arma?
nunc, o nunc, socii, dominantis moenia Romae
credite uos summumque Iouis conscendere culmen.
hic labor Ausoniam et dabit hic in uincula Thybrim.’
nec mora. commotum promissis ditibus agmen
erigit in collem et uestigia linquere nota
Herculis edicit magni crudisque locorum
ferre pedem ac proprio turmas euadere calle.
rumpit inaccessos aditus atque ardua primus
exuperat summaque uocat de rupe cohortes.
tum, qua durati concreto frigore collis
lubrica frustratur canenti semita cliuo,
luctantem ferro glaciem cremat : haurit hiatu
nix resoluta uiros altoque e culmine praeceps
umenti turmas operit delapsa ruina.
interdum aduerso glomeratas turbine Corus
in media ora niues fuscis agit horridus alis,
aut rursum immani stridens auulsa procella
nudatis rapit arma uiris uoluensque per orbem
contorto rotat in nubes sublimia flatu.
quoque magis subiere iugo atque euadere nisi
erexere gradum, crescit labor. ardua supra
sese aperit fessis et nascitur altera moles,
unde nec edomitos exudatosque labores
respexisse libet : tanta formidine plana
exterrent repetita oculis, atque una pruinae
canentis, quocumque datur permittere nisus,
ingeritur facies. medio sic nauita ponto,
cum dulcis liquit terras et inania nullos
inueniunt uentos securo carbasa malo,
immensas prospectat aquas ac uicta profundis
aequoribus fessus renouat sua lumina caelo.
Iamque super clades atque importuna locorum
inluuie rigidaeque comae squalore perenni
horrida semiferi promunt e rupibus ora,
atque effusa cauis exesi pumicis antris
Alpina inuadit manus adsuetoque uigore
per dumos notasque niues atque inuia pernix
clausum montiuagis infestat cursibus hostem.
mutatur iam forma locis. hic sanguine multo
infectae rubuere niues, hic nescia uinci
paulatim glacies cedit tepefacta cruore,
dumque premit sonipes duro uestigia cornu,
ungula perfossis haesit compressa pruinis.
nec pestis lapsus simplex : abscisa relincunt
membra gelu, fractosque asper rigor amputat artus.
bis senos soles, totidem per uulnera saeuas
emensi noctes optato uertice sidunt
castraque praeruptis suspendunt ardua saxis.
At Venus, ancipiti mentem labefacta timore,
adfatur genitorem et rumpit maesta querelas :
‘Quis poenae modus aut pereundi terminus, oro,
Aeneadis erit, et quando terrasque fretumque
emensis sedisse dabis? cur pellere nostros
a te concessa Poenus parat urbe nepotes?
Alpibus imposuit Libyam finemque minatur
imperio. casus metuit iam Roma Sagunti.
quo Troiae extremos cineres sacramque ruinam
Assaracique larem et Vestae secreta feramus?
da sedem, genitor, tutisque iacere. parumne est
exilia errantis totum quaesisse per orbem?
anne iterum capta repetentur Pergama Roma?’
His Venus, et contra genitor sic deinde profatur :
‘Pelle metus, neu te Tyriae conamina gentis
turbarint, Cytherea : tenet longumque tenebit
Tarpeias arces sanguis tuus. hac ego Martis
mole uiros spectare paro atque expendere bello.
gens ferri patiens ac laeta domare labores
paulatim antiquo patrum desuescit honori,
atque ille, haud umquam parcus pro laude cruoris
et semper famae sitiens, obscura sedendo
tempora agit mutum uoluens inglorius aeuum
sanguine de nostro populus, blandoque ueneno
desidiae uirtus paulatim euicta senescit.
magnae molis opus multoque labore parandum,
tot populos inter soli sibi poscere regna.
iamque tibi ueniet tempus quo maxima rerum
nobilior sit Roma malis. hinc nomina nostro
non indigna polo referet labor, hinc tibi Paulus,
hinc Fabius gratusque mihi Marcellus opimis.
hi tantum parient Latio per uulnera regnum
quod luxu et multum mutata mente nepotes
non tamen euertisse queant. iamque ipse creatus

457 *undis* F O V. **458** *aluo* S, corr. P. **460** *ratibus* Dausq. (cf. ad 461). *inlecta* S, corr. F². **461** *rates* Heins. **463** *atras* Heins. (cf. IX 570), *acris* S. **466** *incendit* O V, *-tendit* ꞇ, edd. nonnulli. **468** *durentia* S, *druantia* F², corr. R². **476** *lateris* S, corr. F². **479** *canaque* L F O. *tectae* Heins. **480** *aequaeuam* Dausq. (cf. XIV 66), *atque aeui* S, *aequam aeui* Barth. **494** *Mimanti* Ch, *min.* S. **495** *peleo* S, corr. R¹, *Phlegeo* Ch, *Pholoe* Heins., *Pindo* Liuin., *Phlegra* ego. **504** *maestus* S, corr. Schrad. **511** *et* Ch, om. S. **515** *calpe* S, corr. R¹. **520** *cremat* Postgate, *premit* S. **522** *umenti* Cm, *niuenti* L O V, *ingenti* F (cf. VIII 244, IV 621). **525** *sursum* Heins. **526** *nudatis* Cm, *audacis* S. **534** *quacumque* S, corr. ego, *promittere* Ch, nonnulli. *nisus* L F. **551** *comprensa* Heins. (*premit* iam u. 550). **560** *ecquando* Heins. **563** *libram* L F (sed corr. F¹), *libiam* O V. **570** *at* Heins. **576** *dissuescit* S, corr. R¹.

qui Poenum reuocet patriae Latioque repulsum
ante suae muros Carthaginis exuat armis.
hinc, Cytherea, tuis longo regnabitur aeuo.
exin se Curibus uirtus caelestis ad astra
efferet, et sacris augebit nomen Iulis
bellatrix gens bacifero nutrita Sabino.
hinc pater ignotam donabit uincere Thylen
inque Caledonios primus trahet agmina lucos,
compescet ripis Rhenum, reget impiger Afros
palmiferamque senex bello domitabit Idymen.
nec Stygis ille lacus uiduataque lumine regna,
sed superum sedem nostrosque tenebit honores.
tum iuuenis magno praecellens robore mentis
excipiet patriam molem celsusque feretur
aequatum imperio tollens caput. hic fera gentis
bella Palaestinae primo delebit in aeuo.
at tu transcendes, Germanice, facta tuorum,
iam puer auricomo praeformidate Batauo.
nec te terruerint Tarpei culminis ignes:
sacrilegas inter flammas seruabere terris.
nam te longa manent nostri consortia mundi.
huic laxos arcus olim Gangetica pubes
summittet, uacuasque ostendent Bactra pharetras.
hic et ab Arctoo currus aget axe per urbem,
ducet et Eoos, Baccho cedente, triumphos.
idem indignantem tramittere Dardana signa
Sarmaticis uictor compescet sedibus Histrum.
quin et Romuleos superabit uoce nepotes
quis erit eloquio partum decus. huic sua Musae
sacra ferent, meliorque lyra, cui substitit Hebrus
et uenit Rhodope, Phoebo miranda loquetur.
ille etiam, qua prisca, uides, stat regia nobis,
aurea Tarpeia ponet Capitolia rupe
et iunget nostro templorum culmina caelo.
tunc, o nate deum diuosque dature, beatas
imperio terras patrio rege. tarda senectam
hospitia excipient caeli, solioque Quirinus
concedet, mediumque parens fraterque locabunt:
siderei iuxta radiabunt tempora nati.'
  Dum pandit seriem uenturi Iuppiter aeui,
ductor Agenoreus tumulis delatus iniquis
lapsantem dubio deuexa per inuia nisu
firmabat gressum atque umentia saxa premebat.
non acies hostisue tenet, sed prona minaci
praerupto turbant et cautibus obuia rupes.
stant clausi maerentque moras et dura uiarum.
nec refouere datur torpentia membra quiete:
noctem operi iungunt et robora ferre coactis
approperant umeris ac raptas collibus ornos.
iamque ubi nudarunt silua densissima montis,
aggessere trabes, rapidisque accensus in orbem
excoquitur flammis scopulus: mox proruta ferro
dat gemitum putris resoluto pondere moles
atque aperit fessis antiqui regna Latini.
his tandem ignotas transgressus casibus Alpes
Taurinis ductor statuit tentoria campis.
  Interea uoces Iouis atque oracula portans
emensis aderat Garamantum laetus harenis
Bostar et ut uiso stimulabat corda Tonante:
'Maxime Belide, patriis qui moenibus arces
seruitium dextra, Libycas penetrauimus aras.
nos tulit ad superos perfundens sidera Syrtis,
nos paene aequoribus tellus uiolentior hausit.
ad finem caeli medio tenduntur ab orbe
squalentes campi. tumulum Natura negauit
immensis spatiis, nisi quem cana nubila torquens
construxit turbo impacta glomeratus harena,
uel si perfracto populatus carcere terras
Africus et pontum spargens super aera Corus
inuasere truces capientem proelia campum
inque uicem ingesto cumularunt puluere montis.
has obseruatis ualles enauimus astris.
namque dies confundit iter, peditemque profundo
errantem campo et semper media arua uidentem
Sidoniis Cynosura regit fidissima nautis.
uerum ubi defessi lucos nemorosaque regna
cornigeri Iouis et fulgentia templa subimus,
exceptos hospes tectis inducit Arisbas.
stat fano uicina, nouum et memorabile, lympha,
quae nascente die, quae deficiente tepescit
quae*que* riget, medius cum sol accendit Olympum,
atque eadem rursum nocturnis feruet in umbris.
tum loca plena deo, dites sine uomere glaebas
ostentat senior laetaque ita mente profatur:
"Has umbras nemorum et conexa cacumina caelo
calcatosque Ioui lucos prece, Bostar, adora.
nam cui dona Iouis non diuulgata per orbem,
in gremio Thebes geminas sedisse columbas?
quarum Chaonias pennis quae contigit oras
implet fatidico *Do*donida murmure quercum.
at quae Carpathium super aequor uecta per auras
in Libyen niueis tranauit concolor alis
hanc sedem templo Cythereia condidit ales;
hic, ubi nunc aram lucosque uidetis opacos,
ductore electo gregis, admirabile dictu,
lanigeri capitis media inter cornua perstans,
Marmaricis ales populis responsa canebat.
mox subitum nemus atque annoso robore lucus
exiluit, qualesque premunt nunc sidera quercus
a prima uenere die: prisco inde pauore
arbor numen habet coliturque tepentibus aris."
dumque ea miramur, subito stridore tremendum
impulsae patuere fores, maiorque repente
lux oculos ferit. ante aras stat ueste sacerdos
effulgens niuea, et populi concurrere certant.
inde ubi mandatas effudi pectore uoces,
ecce intrat subitus uatem deus. alta sonoro
conlisis trabibus uoluuntur murmura luco,
ac maior nota iam uox prorumpit in auras:
"Tenditis in Latium belloque agitare paratis
Assaraci prolem, Libyes. coepta aspera cerno
Gradiuumque trucem currus iam scandere et atram
in latus Hesperium flammam expirare furentis
cornipedes multoque fluentia sanguine lora.
tu, qui pugnarum euentus extremaque fati
deposcis claroque ferox das uela labori,
inuade Aetoli ductoris Iapyga campum.
Sidonios augebis auos nullique relinques
altius Ausoniae penetrare in uiscera gentis,
donec uicta tibi trepidabunt Dardana regna.
nec ponet pubes umquam Saturnia curam
dum carpet superas in terris Hannibal auras."'
  Talia portabat laetis oracula Bostar
impleratque uiros pugnae propioris amore.

591 *reuulsum* Drak., conlatis locc. Silianis ubi *auellere* simili modo adhibetur. 595 *exseret* Ch (sed *efferet* Cm). *iulis* Cm, *-us* S. 599 *remis* Schrad. 608 *batano* L F O, *britano* V, corr. P. 613 *obtendent* Heins. 617 *sectibus* O, *sept.* V, *legibus* uel *caedibus* Dausq. 619 *qui* Ch L F V, *serit* L F V, *ferit* Ch (apud Drak.: sed *foret* in Aduers. p. 376). 622 *illa* S, corr. R¹. 629 *iusta* L F. 632 *uisu* L F V. 634 *glacies* Blass. 635 *et cuntibus* Withof. *inuia* Burm. 643 *putris* Cm, *patris* peiora S. 651 *aras* Ch S, *oras* R¹, edd. plerique. 659 *aut* S, corr. Blass. *surgens* O, quod ferri posse opinari uidetur Heins. (ut idem ualeat quod *subrigens*). 661 *montes* Ch. 667 *subimus* Cm, *columnis* S. 671 *que* om. S, corr. R¹. 'fort. *quae friget*' Postgate. *medius* C S, *-um* R¹, edd. ante Drak. *ascendit* Heins. 680 *donidam* (*domandam* O) S, corr. R¹. 681 *carphati(-ci-)um* S, corr. R¹. 682 *nigris* Beger, *piceis* Burm., *furuis* Heins. (propter Hdt. II 55). 684 *arma* L F O. 685 *ductori* Heins. 699 *aures* Bothe. 701 *Libyes* cum *coepta* iungunt P, nonnulli. 714 *implebatque* Bas., uulg.

LIBER QVARTVS

Fama per Ausoniae turbatas spargitur urbes
nubiferos montes et saxa minantia caelo
accepisse iugum, Poenosque per inuia uectos,
aemulaque Herculei iactantem facta laboris
descendisse ducem. diros canit improba motus
et gliscit gressu uolucrique citatior Euro
terrificis quatit attonitas rumoribus arces.
adstruit auditis docilis per inania rerum
pascere rumorem uulgi pauor: itur in acris
bellorum raptim curas, subitusque per omnem
Ausoniam Mauors strepit et ciet arma uirosque.
pila nouant, ac detersa rubigine saeuus
induitur ferro splendor, niueumque repostae
instaurant galeae coni decus; hasta iuuatur
ammento, reuocantque noua fornace bipennis.
conseritur tegimen laterum impenetrabile, multas
passurus dextras atque inrita uulnera, thorax.
pars arcu inuigilant, domitat pars uerbere anhelum
cornipedem in gyros saxoque exasperat ensem.
nec uero muris, quibus est luctata uetustas,
ferre morantur opem: subuectant saxa cauasque
retractant turris, edit quas longior aetas.
hinc tela accipiunt arces, ac robora portis
et fidos certant obices accersere silua,
circumdant fossas. haud segnis cuncta magister
praecipitat timor, ac uastis trepidatur in agris.
deseruere larem: portant ceruicibus aegras
attoniti matres ducentisque ultima fila
grandaeuos rapuere senes, tum crine soluto
ante agitur coniunx, dextra laeuaque trahuntur
parui non aequo comitantes ordine nati.
sic uulgus, traduntque metus, nec poscitur auctor.
at patres, quamquam exterrent immania coepta
inque sinu bellum, atque Alpes et peruia saxa
decepere, tamen crudam contra aspera mentem
et magnos tollunt animos. iuuat ire periclis
ad decus et dextra memorandum condere nomen
quale dedit numquam rebus Fortuna secundis.
  Sed Libyae ductor tuto fouet agmina uallo
fessa gradum multoque gelu torpentia neruos,
solandique genus, laetos ostentat ad urbem
per campos superesse uiam, Romamque sub ictu.
at non et rerum curas consultaque belli
stare probat solusque nequit perferre quietem.
armiferae quondam prisca inter tempora gentes
Ausonium inuasere latus sedesque beatas
et metui peperere manu. mox impia bella
Tarpeius pater et capti sensere Quirites.
hic dum sollicitat donis et inania corda
ac fluxam morum gentem fouet armaque iungit,
iam consul uolucri praeuectus litora classe
Scipio Phocaicis sese referebat ab oris,
ingentisque duces, pelagi terraeque laborem
diuersum emensos, propiora pericula uallo
iungebant, magnaeque aderant primordia cladis.
namque ut, conlatis admoto consule castris,
sustulerat Fortuna moras, signumque furoris
accensae uiso poscebant hoste cohortes:
†debellata procul, quaecumque uocantur Hiberis,
ingenti Tyrius numerosa per agmina ductor
uoce sonat: non Pyrenen Rhodanumue ferocem
iussa aspernatos, Rutulam fumasse Saguntum,
raptum per Celtas iter, et, qua ponere gressum
Amphitryoniadae fuerit labor, isse sub armis
Poenorum turmas, equitemque per ardua uectum
insultasse iugo, et fremuisse hinnitibus Alpes.
  Contra pulchra suos uocat ad discrimina consul:
'Hostem, miles, habes fractum ambustumque niuosis
cautibus atque aegre torpentia membra trahentem.
en age, qui sacros montis rupesque profundas
transiluit, discat quanto stet celsius arce
Herculea uallum, et maius sit scandere collis
an uestros rupisse globos. det inania famae,
dum magna fuso pugna retroque ruenti,
qua uentum est, obstent Alpes. super ardua ductum
huc egere dei, Latios ut sanguine finis
imbueret, tellusque hostilis conderet ossa.
scire libet, noua nunc nobis atque altera bellum
Carthago, anne eadem mittat, quae mersa sub aequor
Aegatis inter uasto iacet obruta ponto.'
  Haec ait atque agmen Ticini flectit ad undas.
caeruleas Ticinus aquas et stagna uadoso
perspicuus seruat turbari nescia fundo
ac nitidum uiridi lente trahit amne liquorem.
uix credas labi: ripis tam mitis opacis
argutos inter uolucrum certamine cantus
somniferam ducit lucenti gurgite lympham.
  Iamque sub extremum noctis fugientibus umbris
lux aderat, Somnusque suas confecerat horas.
explorare locos consul collisque propinqui
ingenium, et campis quae sit natura, parabat.
par studium Poeno similesque in pectore curae.
ergo aderant rapidis equitum comitantibus alis.
  Verum ubi commoto docuerunt puluere nubes
hostem ferre gradum, et propius propiusque sonoro
quadrupedum cornu tellus gemit, ac simul acer
uincentum lituos hinnitus saeuit equorum,
'Arma, uiri, rapite arma, uiri,' dux instat uterque.
ambobus uelox uirtus geminusque cupido
laudis et ad pugnas Martemque insania concors.
  Haud mora. iam tantum campi dirimebat ab ictu
quantum impulsa ualet comprendere lancea nodo,
cum subitum liquida non ullis nubibus aethra
augurium mentes oculosque ad sidera uertit.
accipiter medio tendens a limite solis
dilectas Veneri notasque ab honore Diones
turbabat uiolentus aues atque unguibus idem,
idem nunc rostro, duris nunc ictibus alae,
ter quinas dederat saeua inter uulnera leto.
nec finis satiesue, noui sed sanguinis ardor
gliscere, et urgebat trepidam iam caede priorum
incertamque fugae pluma labente columbam,
donec Phoebeo ueniens Iouis ales ab ortu
in tenuis tandem nubis dare terga coegit.
tum uictrix laetos signa ad Romana uolatus
conuertit, prolesque ducis qua parte decora

IV **4** ita Ch (nisi Liuinei coniecturam falso cod. Col. tribuit Heins.: uid. Blass, p. 210), *iactatur fama* S. **7** *auris* ed. Ven. uetust. (i.e. Marsi) teste Heinsio, sed uid. Class. Rev. 1902, p. 171. **13** *niueumque* Cm, *iuuenumque* S. **15** *recoquuntque* Bentl. **26** an *at*? *agris* Ch L F, *aruis*(*-mis*) O V. **40** *gradu* Ch. **41** *laetis* S, corr. Markland. **45** *quondam* S, *Senonum* Schrad. 'an *gaesiferae*?' Postgate. **49** *has* Schlichteisen, *hos* ego (cum *gentem* sequatur). **51** *peruectus* S, corr. Heins. **54** *propiore* van Veen. *belli* ego. **56** an *iamque*? **59** locum corruptum defendit Bauer (cui *Hiberis* idem est quod *Hiberia*), uarie temptauerunt alii. *coluntur* Heins., *uetantur* uel *secantur* (*Hibero*) Thilo, (*quaecunque*) *uagantur* (*Hiberi*) Liuin. *Hibera* Bothe. *uocantur* (*-entur*) *in arma* ego. **60** *nemorosa* S, corr. P. **61** ita Ch L F, *furentem* O V. **71** *stat* S, corr. Heins. **73** *uestros* Ch L F, *nostros* O V. **83** *perspicuas* S, corr. R[1]. **86** *certamine* Ch S, *-mina* Junt., uulg. *saltus* Thilo. **89** *duas* D. Heins. **98** *capite* Ch. **103** *liquido* S, corr. R[1]. **110** *saciesue* S, corr. R[1]. **115** *laeuos* Heins.

Scipio quassabat puerilibus arma lacertis,
clangorem bis terque dedit, rostroque coruscae
perstringens conum galeae se reddidit astris.
Exclamat Liger (huic superos sentire monentis
ars fuit ac penna monstrare futura magistra):
'Poene, bis octonos Italis in finibus annos
audaci similis uolucri sectabere pubem
Ausoniam multamque feres cum sanguine praedam.
sed compesce minas: renuit tibi Daunia regna
armiger ecce Iouis. nosco te, summe deorum:
adsis o firmesque tuae, pater, alitis omen.
nam tibi seruantur, ni nano cassa uolatu
mentitur superos praepes, postrema subactae
fata, puer, Libyae et maius Carthagine nomen.'
Contra laeta Bogus Tyrio canit omina regi,
et faustum accipitrem caesasque in nube uolucres
Aeneadis cladem et Veneris portendere genti.
tum dictis comitem contorquet primus in hostis
ceu suadente deo et fatorum conscius hastam.
illa uolans patuli longe per inania campi
ictum perdiderat spatio, ni fusus habenas
dum primae decus adfectat decerpere pugnae
obuia quadrupedis praeceps Catus ora tulisset.
sic elanguescens ac iam casura petitum
inuenit uulnus caedemque accepit ab hoste
cornus et oblatae stetit inter tempora frontis.
Incurrunt acies, magnoque fragore per aequor
suspendunt cuncti frenis sublime reductos
cornipedes ultroque ferunt. erectus in auras
it sonipes rapidaque uolans per aperta procella
tenuia uix summo uestigia puluere signat.
Boiorum ante alias Crixo duce mobilis ala
arietat in primos obicitque immania membra.
ipse tumens ataui Brenni se stirpe ferebat
Crixus et in titulos Capitolia capta trahebat,
Tarpeioque iugo demens et uertice sacro
pensantes aurum Celtas umbone gerebat.
colla uiri fuluo radiabant lactea torque,
auro uirgatae uestes, manicaeque rigebant
ex auro, et simili uibrabat crista metallo.
Sternitur impulsu uasto perculsa Camertum
prima phalanx, spissaeque ruunt conferta per arma
undae Boiorum: sociata examina densent
infandi Senones, conlisaque quadrupedantum
pectoribus toto uoluuntur corpora campo.
arua natant, altusque uirum cruor, altus equorum
lubrica belligerae sorbet uestigia turmae.
seminecum letum peragit grauis ungula pulsu
et circumuolitans taetros e sanguine rores
spargit humo miserisque suo lauit arma cruore.
spicula prima, puer, tumidi, Tyrrhene, Pelori
purpureo moriens uictricia sanguine tinguis.
nam tibi, dum stimulas cornu atque in proelia mentes
accendis renouasque uiros ad uulnera cantu,
haesit barbaricum sub anhelo gutture telum
et clausit raucum letali uulnere murmur.
at sonus extremo morientis fusus ab ore
flexa pererrauit mutis iam cornua labris.
Crixus Picentem Laurumque, nec eminus ambo,
sed gladio Laurum—Picenti rasilis hasta
ripis lecta Padi letum tulit. auia namque
dum petit ac laeuo meditatur fallere gyro,
hasta uiri femur et pariter per anhela uolantis
ilia sedit equi et geminam dedit horrida mortem.
idem sanguinea Venuli ceruice reuellens
sternit praecipitem tepido te, Farfare, telo
et te sub gelido nutritum, Tulle, Velino,
egregium Ausoniae decus ac memorabile nomen,
si dent fata moras aut seruent foedera Poeni,
tum Remulum atque, olim celeberrima nomina bello,
Tiburtis Magios Hispellatemque Metaurum
et Clanium dubia meditantem cuspide uulnus.
Nec locus est Tyriis belli pugnaeue, sed omnem
Celticus impleuit campum furor. inrita nulli
spicula torquentur, statque omne in corpore ferrum.
hic inter trepidos immane Quirinius audens,
cui fugere ignotum atque inuicta mente placebat
rebus in aduersis exceptum pectore letum,
cuspide flammat equum ac dispergit gaesa lacerto,
si reserare uiam atque ad regem rumpere ferro
detur iter, certusque necis petit omnibus ausis,
quod nequeat sentire, decus. cadit inguine fosso
Teutalus, et uasto quatitur sub pondere tellus.
occumbit Sarmens, flauam qui ponere uictor
caesariem crinemque tibi, Gradiue, uouebat
auro certantem et rutilum sub uertice nodum.
sed Parcae intonsa non exaudita uouentem
ad manes traxere coma. per candida membra
it fumans cruor, et tellus perfusa rubescit.
at non tardatus iaculo occurrente Ligaunus
inruit aduersumque uiro rotat obuius ensem
et ferit insurgens, umero qua brachia lenti
adnectunt nerui, decisaque uulnere dextra
laxatis paulum moribunda pependit habenis,
dumque micans tremulo conatu lora retemptat,
flectentem adsuetos imitatur nescia frenos.
demetit auersi Vosegus tum colla, iubaque
suspensam portans galeam atque inclusa perempti
ora uiri, patrio diuos clamore salutat.
Dumque ea Gallorum populi dant funera campo,
accitas propere castris in proelia consul
raptabat turmas primusque ruebat in hostem
candenti sublimis equo. trahit undique lectum
diuitis Ausoniae iuuenem, Marsosque Coramque
Laurentumque decus iaculatoremque Sabellum
et Gradiuicolam celso de colle Tudertem
indutosque simul gentilia lina Faliscos,
quosque sub Herculeis †taciturno flumine muris
pomifera arua creant Anienicolae Catilli,
quosque in praegelidis duratos Hernica riuis
mittebant saxa et nebulosi rura Casini.
ibant in Martem terrae dominantis alumni
damnati superis nec iam reditura iuuentus.
Scipio qua medius pugnae uorat agmina uertex
infert cornipedem atque instinctus strage suorum
inferias caesis mactat Labarumque Padumque
et Caunum et multo uix fusum uulnere Breucum
Gorgoneoque Larum torquentem lumina uultu.
occidis et tristi, pugnax Lepontice, fato;
nam dum frena ferox obiecto corpore prensat
atque aequat celsus residentis consulis ora
ipse pedes, frontem in mediam grauis incidit ensis,
et diuisum umeris iacuit caput. at Batus, amens
qui luctatur equo parmaque incursibus obstat,
ictu quadrupedis fulua porrectus harena
elisa incussis amisit calcibus ora.
perfurit Ausonius turbata per aequora ductor,
ceu Geticus Boreas, totum cum sustulit imo
Icarium fundo uictor mare: nauita uasto
iactatur sparsus lacerata classe profundo,
cunctaque canenti perfunditur aequore Cyclas.

120 *momentis* S, corr. R[1]. 131 *omnia* O. 137 *ictum* Cm, *letum* S (quod ferri potest, sed cf. IX 321). 141 *sedemque* F, fort. recte. 145 *ruunt* Heins. 150 *atauis* V, edd. recc. 158 *confer(c)ta* L F[2], *-festa* F O V, *-fecta* Blass. 163 *turbat* Schrad., fort. recte. 166 *ora* O V, nonnulli. 167 *dumidi* Ch, unde *Numidae* Heins. 170 *reuocasque* van Veen. 176 *gladius Lauro* Heins.; sed cf. Val. Fl. VI 572. 179 *unda* F, *nuda* Ch., nonnulli. 180 *et* om. L F O. 187 *Hispellatesque* Heins. *Metaurum* Ch, *Mat.* S. 188 *clanium* Ch F corr. (dubium m. 1 an m. 2), *clamum* F, *dam(i)um* L O V. *haud dubia* Ernesti. *meditantem* ego (cf. 4 supr.), *-tatus* S, *-tatum* Barth. 209 *laeua* Marsus. 213 *Vosegus* Ch, *Ves.* S, *Vogesus* Heins. 220 *Coraeque* Heins. 224 *taciturno. haud uno* ego. *flumine* L F (Cd quoque, sed uid. ad I 555), *murmure* O V. *Herculei—(murmure) luci* Thilo. 225 *c(h)at(h)illi* S. 228 *mortem* Burm. 230 *rotat* Heins. 233 *Caunum* Ch, *cam(i)um* S. 236 *prensas* et 237 *aequas* Junt., sed cf. V 545 sqq. 244 *uno* L F. 245 *irarum* S, corr. F, *iratum* Heins.

Crixus, ut in tenui spes exiguumque salutis,
. . . .
armat contemptu mentem necis. horrida barba
sanguinea rutilat spuma, rictusque furentis
albet, et adfuso squalent a puluere crines.
inuadit Tarium uicino consule pugnas
miscentem sacuisque uirum circumtonat armis.
uoluitur ille solo; nam pronum effundit in armos
fata extrema ferens abies, rapiturque pauore
tractus equi uinctis conexa ad cingula membris.
longa cruor sparso linquit uestigia campo,
et tremulos cuspis ductus in puluere signat.
laudabat leti iuuenem egregiosque parabat
ulcisci consul manis, cum dira per auris
uox uenit, et Crixum ferri clamoribus audit,
haud notum uultu. surgit uiolentior ira
comminus atque oculos optato in corpore figit.
tum stimulans grato plausae ceruicis honore
cornipedem adloquitur: 'Vulgum Martemque minorem
mox, Gargane: uocant superi ad maiora. uidesne,
quantus eat Crixus? iam nunc tibi praemia pono
illum Sidonio fulgentem ardore tapeta,
barbaricum decus, et fuluis donabere frenis.'
sic fatus, magno Crixum clamore ciebat
in pugnam ac uacuo poscebat proelia campo.
nec detractantem par ira accenderat hostem.
ut iussae cessere retro spatiumque dederunt
hinc atque hinc alae et medio stetit aequore pugna,
quantus Phlegraeis Telluris alumnus in aruis
mouit signa Mimas caelumque exterruit armis,
tantus semifero Crixus sub pectore murmur
torquet et horrisonis ululatibus erigit iras:
'Nemone incensae captaeque superfuit urbi,
ut tibi, quas Brenni populus ferremus in arma,
narraret, dextras? disce en nunc' inquit et una
contorquet nodis et obusto robore diram
uel portas quassare trabem. sonat illa tremendum,
at nimio iactu seruasse improuida campi
distantis spatium propiorem transuolat hostem.
cui consul: 'Ferre haec umbris proauoque memento,
quam procul occumbas Tarpeia sede, tibique
haud licitum sacri Capitolia cernere montis.'
tum nodo cursuque leui simul adiuuat hastam,
dignum mole uiri nisus. fugit illa per oras
multiplicis lini subtextaque tegmina neruis
atque altum tota metitur cuspide pectus.
procumbit lata porrectus in arua ruina,
et percussa gemit tellus ingentibus armis.
haud aliter structo Tyrrhena ad litora saxo
pugnatura fretis subter caecisque procellis,
pila immane sonans impingitur ardua ponto:
immugit Nereus, diuisaque caerula pulsu
inlisum accipiunt irata sub aequora montem.
ductore amisso pedibus se credere Celtae:
una spes anima tantusque pependerat ardor.
ac ueluti, summo uenator densa Picano
cum lustra exagitat spississque cubilibus atram
immittit passim dumosa per inuia pestem,
dum tacitas uires et flammam colligit ignis,
nigranti picens sensim caligine uertex
uoluitur et pingui contorquet nubila fumo:
mox subita in toto lucent incendia monte,
fit sonitus, fugere ferae, fugere uolucres,
atque ima longe trepidant in ualle iuuencae.
At Mago, ut uertisse globos primumque laborem,
qui solus genti est, cassum uidet, arma suorum
ac patrium in pugnas equitem uocat. undique nudi
adsiliunt frenis infrenatique manipli.
nunc Itali in tergum uersis referuntur habenis,
nunc rursus Tyrias retro pauor auehit alas,
aut illi dextros lunatis flexibus orbes,
aut illi laeuos sinuant in cornua gyros.
texunt alterno glomerata uolumina cursu
atque eadem refuga cedentes arte resoluunt.
hac pontum uice, ubi exercet discordia uentos,
fert Boreas Eurusque refert molemque profundi
nunc huc alterno, nunc illuc, flamine gestant.
Aduolat aurato praefulgens murice ductor
Sidonius, circaque Metus Terrorque Furorque.
isque ubi Callaici radiantem tegminis orbem
extulit et magno percussit lumine campos,
spes uirtusque cadunt, trepidaque a mente recedit
uertere terga pudor, nec leti cura decori,
sed fugere infixum est, terraeque optantur hiatus.
sic, ubi Caucaseis tigris se protulit antris,
linquuntur campi, et tutas petit omne latebras
turbatum insano uultu pecus: illa pererrat
desertas uictrix uallis, iamque ora reducto
paulatim nudat rictu, ut praesentia mandens
corpora, et immani stragem meditatur hiatu.
non illum Metabus, non illum celsior Vfens
euasere tamen, quamuis hic alite planta,
hic ope cornipedis totis ferretur habenis.
nam Metabum ad manis demisit cuspide fulgens
fraxinus, Vfentem conlapsum poplite caeso
ensis obit laudemque pedum cum sanguine ademit.
iamque dedit leto Sthenium Laurumque domoque
Collinum gelida, uiridi quem Fucinus antro
nutrierat dederatque lacum tramittere nando.
fit socius leti coniecta Massicus hasta,
uitiferi sacro generatus uertice montis
et Liris nutritus aquis, qui *f*ronte quieta
dissimulat cursum ac nullo mutabilis imbri
perstringit tacitas gemmanti gurgite ripas.
(exoritur rabies caedum, ac uix tela furori
sufficiunt. teritur iunctis umbonibus umbo,
pesque pedem premit, et nutantes casside cristae
hostilem tremulo pulsant conamine frontem.)
Tergemini primam ante aciem fera proelia fratres
miscebant, quos Ledaeo Sidonia Barce
Xant*h*ippo felix uteri inter bella crearat.
res Graiae ductorque parens ac nobile Amyclae
nomen et iniectus Spartanis colla catenis
Regulus inflabant ueteri praecordia fama.
Marte probare genus factisque Lacona parentem
ardebant gelidosque dehinc inuisere montis
Taygeta et tandem bellis innare subactis
Eurotan patrium ritusque uidere Lycurgi.
sed Spartam penetrare deus fratresque negarunt
Ausonii, totidem numero, quos miserat altis
Egeriae genitos immitis Aricia lucis,
aetatis mentisque pares; at non dabat ultra
Clotho dura lacus aramque uidere Dianae.

248 post h. u. uersum excidisse puto qualem habet Junt. *iam uidet esse super* (ita Burm., *suae* Junt.), *mortemque astare propinquam.* 252 *Darium* uel *Clarium* Ch. 256 *iunctis* L F. *singula* L F O. 262 *motus* Rossbach. 265 uersum post h. u. excidisse credit Heins., non ego. *minori*! interpunxit Thilo. 266 *nos* P. 267 *tunc* S, corr. R¹. 276 *Mimas* Cm, *numas* uel peiora S. *caelumque* Cm, *et caelum* S. 278 *egerit* Heins. 282 *duram* Gronou. 284 *ac* S, corr. Koch. 288 *sacros—montes* van Veen. 290 *dignum* Cm F, *dignam* L O V. 291 ita Ch, *subtectaque* S, *subtentaque* Gronou. *nerui* Blass, *tergis* Heins., sed uid. Drak. ad loc. 305 *tacitus* van Veen. 308 *tanto* Ch. 310 *ima* Cm, *una* S. 312 *casum* S, corr. R¹. 318 *sumant* L F O. 320 *refuga* Cm, *refugam* S. 322 *cursusque* S, corr. Marsus. 323 an *uersant* ('uel *iactant*' Postgate)? sed cf. VII 574. 333 *assultu* Heins., *saltu* Blass. 334 *ore* L O. 335 *mandens* Cm, *mandans* Ch, *mandes* F, *mandet* L O V, *mandat* R¹. 341 *caeso* Ch L F, *flexo* O V, fort. recte. 343 *sthem*(*sthen*– O)*um* L F O. *Larumque* Ch. 344 *uitreo* Junt., sed cf. V 20. 348 *fonte quieto* S, corr. Thilo. 350 *gem*(*germ*– F)*inanti* S, corr. Marsus. 351–354 hi uu., ad pugnam ancipitem narrandam aptissimi (cf. Verg. Aen. X 359 sqq. quem hic describit Sil.), cum eis quae poeta uu. 328 sqq. narrauit parum cohaerere mihi quidem uidentur. 355 *sacra* Ch, Lefeb. 357 *Xantippo* S. 358 *Graias* Ch. 360 *inflabat* Cd. 363 *peractis* Schrad., sed uid. ad I 436. 365 *negarunt* Ch, *negabant* S. fort. recte (nisi *–arant* praestat). 368 *ac* L F O. 369 *Cloto* L F O.

namque ut in aduersos impacti turbine pugnae
Eumachus et Critias et laetus nomine patris
Xanthippus iunxere gradus, (ceu bella leones
inter se furibunda mouent et murmure anhelo
squalentis campos ac longa mapalia complent:
omnis in occultas rupis atque auia pernix
Maurus saxa fugit, coniunxque Libyssa profuso
uagitum cohibens suspendit ab ubere natos;
illi dira fremunt, perfractaque in ore cruento
ossa sonant, pugnantque feris sub dentibus artus)
haud secus Egeriae pubes, hinc Virbius acer,
hinc Capys, adsiliunt paribusque Albanus in armis.
subsidens paulum perfossa proruit aluo
Albanum Critias: ast illi cuncta repente
implerunt clipeum miserando uiscera lapsu.
Eumachus inde Capyn — sed tota mole tenebat
ceu fixum membris tegimen; tamen improbus ensis
adnexam parmae decidit uulnere laeuam,
inque suo pressa est non reddens tegmina nisu
infelix manus atque haesit labentibus armis.
ultima restabat fusis iam palma duobus
Virbius. huic trepidos simulanti ducere gressus
Xanthippus gladio, rigida cadit Eumachus hasta,
et tandem aequatae geminato funere pugnae.
inde alterna uiris transegit pectora mucro,
inque uicem erepta posuerunt proelia uita.
felices leti, pietas quos addidit umbris!
optabunt similes uenientia saecula fratres,
aeternumque decus memori celebrabitur aeuo,
si modo ferre diem serosque uidere nepotes
carmina nostra ualent, nec famam inuidit Apollo.
  At consul toto palantis aequore turmas
uoce tenet, dum uoce uiget: 'Quo signa refertis?
quis uos heu uobis pauor abstulit? horrida primi
si sors uisa loci pugnaeque lacessere frontem,
post me state uiri et pulsa formidine tantum
aspicite! has dextras capti genuere parentes
quas fugitis. quae spes uictis? Alpesne petemus?
ipsam turrigero portantem uertice muros
credite summissas Romam nunc tendere palmas.
natorum passim raptus caedemque parentum
Vestalisque focos extingui sanguine cerno.
hoc arcete nefas!' postquam inter talia crebro
clamore obtusae crassoque a puluere fauces,
hinc laeua frenos, hinc dextra corripit arma
et latum obiectat pectus strictumque minatur
nunc sibi, nunc trepidis, ni restent, comminus ensem.
  Quas acies alto genitor dum spectat Olympo,
consulis egregii mouere pericula mentem.
Gradiuum uocat et patrio sic ore profatur:
'Magnanimi me, nate, uiri, ni bella capessis
haud dubie extremus, terret labor: eripe pugnae
ardentem, oblitumque sui dulcedine caedum
siste ducem Libyae; nam plus petit improbus uno
consulis exitio tota quam strage cadentum.
praeterea, cernis, tenerae qui proelia dextrae
iam credit puer atque annos transcendere factis
molitur longumque putat pubescere bello,
te duce primitias pugnae, te magna magistro
audeat et primum hoc uincat, seruasse parentem.'
  Haec rerum sator. at Mauors in proelia currus
Odrysia tellure uocat. tum fulminis atri
spargentem flammas clipeum galeamque deorum
haud ulli facilem multoque labore Cyclopum
sudatum thoraca capit quassatque per auras
Titanum bello satiatam sanguinis hastam
atque implet curru campos. exercitus una
Irarum Eumenidesque simul letique cruenti
innumerae facies, frenisque operata regendis
quadriiugos atro stimulat Bellona flagello.
fertur ab inmenso tempestas horrida caelo
nigrantisque globos et turbida nubila torquens
inuoluit terras. quatitur Saturnia sedes
ingressu tremefacta dei, ripasque relinquit
audito curru fontique relabitur amnis.
  Ductorem Ausonium telis Garamantica pubes
cinxerat et Tyrio regi noua dona parabat
armorum spolium ac rorantia consulis ora.
stabat Fortunae non cedere certus et acri
mole retorquebat crudescens caedibus hastas,
iamque suo, iamque hostili perfusa cruore
membra madent, cecidere iubae, gyroque per orbem
artato Garamas iaculis propioribus instat
†et librat saeua coniectum cuspide ferrum.
hic puer ut patrio defixum corpore telum
conspexit, maduere genae, subitoque trementem
corripuit pallor, gemitumque ad sidera rupit.
bis conatus erat praecurrere fata parentis
conuersa in semet dextra, bis transtulit iras
in Poenos Mauors. fertur per tela, per hostis
intrepidus puer et Gradiuum passibus aequat.
continuo cessere globi, latusque repente
apparet campo limes. metit agmina tectus
caelesti clipeo et sternit super arma iacentum
corporaque auctorem teli multasque paternos
ante oculos animas, optata piacula, mactat.
tunc rapta propere duris ex ossibus hasta
innixum ceruice ferens umeroque parentem
emicat. attonitae tanta ad spectacula turmae
tela tenent, ceditque loco Libys asper, et omnis
late cedit Hiber, pictasque insignis et actas
belligeris fecit miranda silentia campis.
tum celso e curru Mauors 'Carthaginis arces
excindes' inquit 'Tyriosque ad foedera coges.
nulla tamen longo tanta exorietur in aeuo
lux tibi, care puer. macte, o macte indole sacra,
uera Iouis proles. et adhuc maiora supersunt,
sed nequeunt meliora dari.' tum nubila Mauors
aetheraque emenso terras iam sole capessit,
et fessas acies castris clausere tenebrae.
  Condebat noctem deuexo Cynthia curru
fraternis adflata rotis, et ab aequore Eoo
surgebant roseae media inter caerula flammae.
at consul tristis campos Poenisque secundam
planitiem metuens Trebiam collisque petebat.
iamque dies rapti cursu nauoque labore,
et medio abruptus fluitabat in amne solutis
pons uinclis, qui Dardanium trauexerat agmen,
Eridani rapidas aderat cum Poenus ad undas.
dumque uada et mollis aditus per deuia flexo
circuitu petit et stagni languentia quaerit,
interdum rapta uicinis saltibus alno
flumineam texit, qua trauehat agmina, classem:
ecce aderat Trebiaeque simul uicina tenebat
Trinacrio accitus per caerula longa Peloro,
Gracchorum proles, consul. genus inclita magno
atque animosa uiro, multusque in imagine claris
praefulgebat auus titulis bellique domique.
  Nec Poeni positis trans amnem in gramine castris
derant. namque animos stimulabant prospera rerum
increpitansque super ductor: 'Quis tertius urbi
iam superest consul? quaenam altera restat in armis
Sicania? en omnes Latiae Daunique nepotum
conuenere manus. feriant nunc foedera mecum
ductores Italum ac leges et pacta reposcant.
at tu, donata tela inter Martia luce,
infelix animae, sic, sic uiuasque tuoque

378 *perfectaque* Ch, *praesectaque* Heins. 379 *feri* S, corr. R². 384 *uiseera* R¹, *misera* S. 388 *prensa* Heins. 391 *stimulanti* S, corr. R¹. 399 *miserosque* S, corr. Dausq., *in serosque uenire* Barth. 400 *incidit* Schaefer. 406 ita interp. Heins., alii post *dextras*. 407 *quas* L, *qua* F O V (quod seruant nonnulli, plena distinctione post u. 406 facta), *quos* R², *quo* Bas. teste Heinsio (sed ed. 1522 impressa aliter legit). 410 *parentem* L F. 422 post *caedum* interp. Lefeb. 436 *cursu* P. 440 *incenso* Burm. 451 cf. I 525. 453 ita S, *traiectum* Ch. *libat* (*coni.*) Koestlin, *libat* (*trai.*) *pectus* Rossbach, excidisse aliquid credo. 479 an *at*? 485 *raptus* Schlichteisen, qui multos dies interuenisse negat. *uanoque* Ch S, corr. Heins., *uarioque* Marsus. 486 *fluct(u)abat* S, corr. R¹.

des iterum hanc laudem nato; nec fine sub aeui
oppetere in bello detur, cum fata uocabunt.
pugnantem cecidisse meum est.' haec personat ardens.
inde leui iaculo Massylumque impiger alis
castra sub ipsa datis inritat et elicit hostem.
Nec Latius uallo miles debere salutem
fas putat aut clausas pulsari cuspide portas.
erumpunt, cunctisque prior uolat aggere aperto
degener haud Gracchis consul. quatit aura comantis
cassidis Auruncae cristas, umeroque refulget
sanguinei patrium saguli decus. agmina magno
respectans clamore uocat, quaque obuia densos
artat turba globos rumpens iter aequore fertur,
ut torrens celsi praeceps e uertice Pindi
cum sonitu ruit in campos magnoque fragore
auulsum montis uoluit latus: obuia passim
armenta immanesque ferae siluaeque trahuntur,
spumea saxosis clamat conuallibus unda.
Non, mihi Maeoniae redeat si gloria linguae
centenasque pater det Phoebus fundere uoces,
tot caedes proferre queam, quot dextera magni
consulis aut contra Tyriae furor edidit irae.
Murranum ductor Libyae, ductorque Phalantum
Ausonius, gnaros belli ueteresque laborum,
alter in alterius fuderunt comminus ore.
monte procelloso Murranum miserat Anxur,
Tritonis †niueo te sacra, Phalante, profundo.
ut primum insigni fulsit uelamine consul,
quamquam orbus partem uisus unoque Cupencus
lumine sufficiens bellis citat improbus hastam
et summae figit tremebundam margine parmae.
cui consul (namque ira coquit): 'Pone, improbe, quicquid
restat in ore fero et truncata fronte relucet.'
sic ait intorquens derecto turbine robur
et dirum tota tramittit cuspide lumen.
nec leuior dextra generatus Hamilcare saeuit.
huic cadit infelix niueis Varenus in armis,
Meuanas Varenus, arat cui diuitis uber
campi Fulginia et patulis Clitumnus in aruis
candentis gelido perfundit flumine tauros.
sed tristes superi, atque ingrata maxima cura
uictima Tarpeio frustra nutrita Tonanti.
instat Hiber lenis et leuior discurrere Maurus.
hinc pila, hinc Libycae certant subtexere cornus
densa nube polum, quantumque interiacet aequi
ad ripas campi, tantum uibrantia condunt
tela, nec artatis locus est in morte cadendi.
Allius, Argyripa Daunique profectus ab aruis
uenator, rudibus iaculis et Iapyge campum
persultabat equo, mediosque inuectus in hostis,
Apula non uana torquebat spicula dextra.
huic horret thorax Samnitis pellibus ursae,
et galea annosi uallatur dentibus apri.
uerum ubi turbantem, solo ceu lustra pererret
in nemore aut agitet Gargano terga ferarum,
hinc Mago, hinc saeuus pariter uidere Maharbal,
ut subigente fame diuersis rupibus ursi
inuadunt trepidum gemina inter proelia taurum,
nec partem praedae patitur furor, haud secus acer
hinc atque hinc iaculo deuoluitur Allius acto:
it stridens per utrumque latus Maurusia taxus.
obuia tum medio sonuerunt spicula corde,
incertumque fuit, letum cui cederet hastae.
et iam dispersis Romana per agmina signis
palantis agit ad ripas, miserabile, Poenus
impellens trepidos fluuioque immergere certat.
Tum Trebia infausto noua proelia gurgite fessis
incohat ac precibus Iunonis suscitat undas.
haurit subsidens fugientum corpora tellus
infidaque soli frustrata uoragine sorbet.
nec niti lentoque datur conuellere limo
mersa pedum penitus uestigia: labe tenaci
haerent deuincti gressus, resolutaque ripa
implicat aut caeca prosternit fraude paludis.
iamque alius super atque alius per lubrica surgens
dum sibi quisque uiam per inextricabile litus
praeripit et putri luctatur caespite, lapsi
occumbunt seseque sua pressere ruina.
ille celer nandi iamiamque adprendere tuta
dum parat et celso conisus corpore prensat
gramina summa manu liquidisque emergit ab undis,
contorta ripae pendens adfigitur hasta.
hic hostem orbatus telo complectitur ulnis
luctantemque uado permixta morte coercet.
mille simul leti facies. Ligus occidit aruis,
sed proiecta uiri lymphis fluuialibus ora
sanguineum hauserunt longis singultibus amnem.
enabat tandem medio uix gurgite pulcher
Irpinus sociumque manus clamore uocabat,
cum rapidis inlatus aquis et uulnere multo
impulit asper equus fessumque sub aequora mersit.
Accumulat clades subito conspecta per undas
uis elephantorum turrito concita dorso.
namque uadis rapitur praeceps, ceu proruta cautes
auulsi montis, Trebiamque insueta timentem
prae se pectore agit spumantique incubat alueo.
explorant aduersa uiros, perque aspera duro
nititur ad laudem uirtus interrita cliuo.
namque inhonoratam Fibrenus perdere mortem
et famae nudam impatiens 'Spectabimur,' inquit
'nec, Fortuna, meum condes sub gurgite letum.
experiar, sitne in terris, domitare quod ensis
non queat Ausonius Tyrrhenaue permeet hasta.'
tum iacit adsurgens dextroque in lumine sistit
spicula saeua ferae telumque in uulnere linquit.
stridore horrisono penetrantem cuspidis ictum
belua prosequitur laceramque cruore profuso
attollit frontem ac lapso dat terga magistro.
tum uero inuadunt iaculis crebraque sagitta,
ausi iam sperare necem, immensosque per armos
et laterum extentus uenit atra cuspide uulnus.
stat multa in tergo et nigranti lancea dorso,
ac siluam ingentem concusso corpore uibrat,
donec consumptis longo certamine telis
concidit et clausit magna uada pressa ruina.
Ecce per aduersum, quamquam tardata morantur
uulnere membra uirum, subit implacabilis amnem
Scipio et innumeris infestat caedibus hostem.
corporibus clipeisque simul galeisque cadentum
contegitur Trebia, et uix cernere linquitur undas.
Mazaeus iaculo, Gestar prosternitur ense,
tum Pelopeus auis Cyrenes incola Thelgon.
huic torquet rapido correptum e gurgite pilum
et quantum longo ferri tenuata rigore
procedit cuspis per hiantia transigit ora.
pulsati ligno sonuere in uulnere dentes.
nec leto quaesita quies: turgentia membra
Eridano Trebia, Eridanus dedit aequoris undis.
tu quoque, Thapse, cadis, tumulo post fata negato.
quid domus Hesperidum aut luci iuuere dearum,
fuluos aurifera seruantes arbore ramos?
Intumuit Trebia et stagnis se sustulit imis

529, 532 *murmuranum* S, corr. R^1. 533 *uitreo* Markland, *Libyco* Heins. 535 *Cupencus* Ch, *-tus* S. 536 *rotat* Bentl. 539 *reducet* S, corr. R^2 (*relucta* R^1). 542 *dextrae* Heins. 543 *hinc* O V. 554 *professus* S, corr. Marsus. 558 *hinc* S, corr. P. 569 *crederet* Heins. 578 *tabe* Ruperti. 585 *ianuamque* S, corr. R^1. 590 ita Cm L F, *undantemque* O V. 594 *Pulcher* Heins. 595 *Irpinus* Ch S, *Hirp.* R^1. 598 *At cum(com- O V)ula* S, corr. F^2. 601 *tumentem* Schrad. 606 *nudam* Cm L, *undam* F O V. *Spectabitur* Ch. 609 *permeet* Cm, *peruic(nic-)et* S. 617 *extentus* ϛ, *extensus* S, cdd. uett. et Bauer. *acta* Schrad., *atrum* van Veen. 621 *uada* Cm, om. S. *pressa* Cm F, *depressa* O V, *pressante* L. 628 *polopeus* L F O. *cyrenis* S, corr. Bas. 633 *leto* Cm, *iacto* S. *torpentia* Schrad. 635 *Thapse*, Ch, *tapse* S. 638 *Intonuit* O V, quod posse ferri putat Drak. conlato Homeri Il. XXI 237. alteram lect. habere C testanti noli credere: uid. ad I 555.

iamque ferox totum propellit gurgite fontem
atque omnis torquet uires. furit unda sonoris
uerticibus, sequiturque nouus cum murmure torrens.
sensit et accensa ductor uiolentius ira
'Magnas, o Trebia, et meritas mihi, perfide, poenas
exsolues:' inquit 'lacerum per Gallica riuis
dispergam rura atque amnis tibi nomina demam,
quoque aperis te fonte, premam, nec tangere ripas
inlabique Pado dabitur. quaenam ista repente
Sidonium, infelix, rabies te reddidit amnem?'
Talia iactantem consurgens agger aquarum
impulit atque umeros curuato gurgite pressit.
arduus aduersa mole incurrentibus undis
stat ductor clipeoque ruentem sustulit amnem.
necnon a tergo fluctus stridente procella
spumeus inrorat summas aspergine cristas.
ire uadis stabilemque uetat defigere gressum
subducta tellure deus, percussaque longe
raucum saxa sonant, undaeque ad bella parentis
excitae pugnant, et ripas perdidit amnis.
tum madidos crinis et glauca fronde reuinctum
attollit cum uoce caput: 'Poenasne superbas
insuper et nomen Trebiae delere minaris,
o regnis inimice meis? quot corpora porto
dextra fusa tua! clipeis galeisque uirorum,
quos mactas, artatus iter cursumque reliqui.
caede, uides, stagna alta rubent retroque feruntur.
adde modum dextrae aut campis incumbe propinquis.'
Haec, Venere adiuncta, tumulo spectabat ab alto
Mulciber obscurae tectus caligine nubis,
ingranat ad caelum sublatis Scipio palmis:
'Di patrii, quorum auspiciis stat Dardana Roma,
talin me leto tanta inter proelia nuper
seruastis? fortine animam hanc excindere dextra
indignum est uisum? redde o me, nate, periclis,
redde hosti! liceat bellanti accersere mortem
quam patriae fratrique probem.' tum percita dictis
ingemuit Venus et rapidas derexit in amnem
coniugis inuicti uires. agit undique flammas
dispersus ripis ignis multosque per annos
nutritas fluuio populatur feruidus umbras.
uritur omne nemus, lucosque effusus in altos
immissis crepitat uictor Vulcanus habenis.
iamque ambusta comas abies, iam pinus et alni,
iam solo restans trunco dimisit in altum
populus adsuetas ramis habitare uolucres.
flamma uorax imo penitus de gurgite tractos
absorbet latices, saeuoque urgente uapore
siccus inarescit ripis cruor. horrida late
scinditur in rimas et hiatu rupta dehiscit
tellus, ac stagnis altae sedere fauillae.
Miratur pater aeternos cessare repente
Eridanus cursus, Nympharumque intima maestus
impleuit chorus attonitis ululatibus antra.
ter caput ambustum conantem attollere iacta
lampade Vulcanus mersit fumantibus undis,
ter correpta dei crines nudauit harundo.
tum demum admissae uoces et uota precantis,
orantique datum ripas seruare prioris,
ac tandem a Trebia reuocauit Scipio fessas
munitum in collem Graccho comitante cohortes.
at Poenus multo fluuium ueneratus honore
gramineas undis statuit socialibus aras,
nescius heu, quanto superi maiora mouerent,
et quos Ausoniae luctus, Trasimenne, parares.
Boiorum nuper populos turbauerat armis
Flaminius, facilisque uiro tum gloria belli,
corde leuem atque astus inopem contundere gentem.
sed labor haud idem Tyrio certasse tyranno.
hunc lacuis urbi genitum ad fatalia damna
ominibus parat imperio Saturnia fesso
ductorem dignumque uirum ueniente ruina.
inde ubi prima dies iuris, clauumque regendae
inuasit patriae, ac sub nutu castra fuere,
ut pelagi rudis et pontum tractare per artem
nescius, accepit miserae si iura carinae,
uentorum tenet ipse uicem cunctisque procellis
dat iactare ratem: fertur naga gurgite puppis
ipsius in scopulos dextra impellente magistri—
ergo agitur raptis praeceps exercitus armis
Lydorum *in* populos sedemque ab origine prisci
sacratam Corythi iunctosque a sanguine auorum
Maeonios Italis permixta stirpe colonos.
Nec regem Afrorum noscenda ad coepta moratur
laude super tanta monitor deus. omnia somni
condiderant aegrisque dabant oblinia curis,
cum Iuno in stagni numen conuersa propinqui
et madidae frontis crinis circumdata fronde
populea stimulat subitis praecordia curis
ac rumpit ducis haud spernenda uoce quietem:
'O felix famae et Latio lacrimabile nomen
Hannibal, Ausoniae si te Fortuna creasset
ad magnos uenture deos, cur fata tenemus?
pelle moras. breuis est magni Fortuna fauoris.
quantum nouisti, cum Dardana bella parenti
iurares, fluet Ausonio tibi corpore tantum
sanguinis, et patrias satiabis caedibus umbras.
nobis persolues meritos securus honores.
namque ego sum celsis quem cinctum montibus ambit
Tmolo missa manus, stagnis Trasimennus opacis.'
His agitur monitis et laetam numine pubem
protinus aerii praeceps rapit aggere montis.
horrebat glacie saxa inter lubrica summo
piniferum caelo miscens caput Apenninus.
condiderat nix alta trabes, et uertice celso
canus apex stricta surgebat ad astra pruina.
ire iubet. prior extingui labique uidetur
gloria, post Alpes si stetur montibus ullis.
scandunt praerupti nimbosa cacumina saxi.
nec superasse iugum finit mulcetue laborem:
plana natant, putrique gelu liquentibus undis
inuia limosa restagnant arua palude.
iamque ducis nudus tanta inter inhospita uertex
saeuitia quatitur caeli, manante per ora
perque genas oculo. facilis spreuisse medentis
optatum bene credit emi quocumque periclo
bellandi tempus. non frontis parcit honori,
dum ne perdat iter, non cetera membra moratur
in pretium belli dare, si uictoria poscat,
satque putat lucis, Capitolia cernere uictor
qua petat atque Italum feriat qua comminus hostem.
talia perpessi tandem inter saeua locorum
optatos uenere lacus, ubi deinde per arma
sumeret amissi numerosa piacula uisus.
Ecce autem patres aderant Carthagine missi.
causa uiae non parua uiris, nec laeta ferebant.
mos fuit in populis, quos condidit aduena Dido,
poscere caede deos ueniam ac flagrantibus aris
(infandum dictu) paruos imponere natos.
urna reducebat miserandos annua casus
sacra Thoanteae ritusque imitata Dianae.
cui fato sortique deum de more petebat
Hannibalis prolem discors antiquitus Hannon.
sed propior metus armati ductoris ab ira

651 ita Ch L F, *inrumpentibus* O V. 652 *sustinet* Bas., sed cf. Stat. Theb. IX 464. 660 *poenasue* L F, *-que* V. 661 *minacis* S, corr. F². 672 *fortine* Ch F, *fortune* L O V. 673 *mi* S, corr. R¹. 676 *direxit* Ch, *det.* S. 677 *inuiti* Heins. 692 *attonitus* S, corr. R¹. 693 *iactu* S, corr. R². 695 *undauit* S, corr. R¹. 696 *uota* Gronou., *uoce* S. 698 *sic t.* Withof. 700 *ac* L F O. 705 *dum* Ch. 712 *ac* Ch, *et* S. 719 *in* om. S, corr. Junt. 722 *nascenda* L F O, *pascenda* Heins., *hacc noscenda* Thilo. locus corruptus mihi uidetur. 725 *quin* L F. 730 *ausonia* L O V. *creasset* S, *fauoris* 'uidetur fuisse in Col.' Heins. (ex 732). 735 *sedibus* S, corr. V². 737 *cinctum* R¹, *cunctis* S. 744 *structa* Ch, nonnulli. 745 *iuuat* uel *lubet* Heins. 748 et 750 om. Ch. 751 *tesqua* Postgate. 753 *madentis* S, corr. Marsus. 759 *queat* Bas., sed uide quae disputaui, Class. Rev. 1899, p. 301. 772 *armati genitoris* Postgate (uid. notam sequentem).

et magna ante oculos stabat redeuntis imago.
asperat haec, foedata genas lacerataque crinis,
atque urbem complet maesti clamoris Imilce,
Edonis ut Pangaea super trieteride mota
it iuga et inclusum suspirat pectore Bacchum.
ergo inter Tyrias, facibus ceu subdita, matres
clamat: 'Io coniunx, quocumque in cardine mundi
bella moues, huc signa refer. uiolentior hic est,
hic hostis propior. tu nunc fortasse sub ipsis
urbis Dardaniae muris uibrantia tela
excipis intrepidus clipeo saeuamque coruscans
lampada Tarpeis infers incendia tectis.
interea tibi prima domus atque unica proles
heu gremio in patriae Stygias raptatur ad aras.
i nunc, Ausonios ferro populare penates
et uetitas molire uias. i, pacta resigna
per cunctos iurata deos. sic praemia reddit
Carthago et talis iam nunc tibi soluit honores.
quae porro haec pietas delubra aspergere tabo?
heu primae scelerum causae mortalibus aegris,
naturam nescire deum! iusta ite precari
ture pio caedumque feros auertite ritus.
mite et cognatum est homini deus. hactenus, oro,
sit satis ante aras caesos uidisse iuuencos.
aut si uelle nefas superos fixumque sedetque,
me, me, quae genui, uestris absumite uotis.
cur spoliare iuuat Libycas hac indole terras?
an flendae magis Aegates et mersa profundo
Punica regna forent, olim si sorte cruenta
esset tanta mei uirtus praerepta mariti?'
haec dubios uario diuumque hominisque timore
ad cauta inlexere patres, ipsique relictum
abnueret sortem an superum pareret honori.
tum uero trepidare metu uix compos Imilce,
magnanimi metuens immitia corda mariti.
His auide auditis ductor sic deinde profatur:
'Quid tibi pro tanto non impar munere soluat
Hannibal aequatus superis? quae praemia digna
inueniam, Carthago parens? noctemque diemque
arma feram, templisque tuis hinc plurima faxo
hostia ab Ausonio ueniat generosa Quirino.
at puer armorum et belli seruabitur heres.
spes, o nate, meae Tyriarumque unica rerum,
Hesperia minitante, salus, terraque fretoque
certare Aeneadis dum stabit uita memento.
perge (patent Alpes) nostroque incumbe labori.
uos quoque, di patrii, quorum delubra piantur
caedibus atque coli gaudent formidine matrum,
huc laetos uultus totasque aduertite mentes.
namque paro sacra et maioris molior aras.
tu, Mago, aduersi conside in uertice montis,
tu laeuos propior collis accede, Choaspe,
ad claustra et fauces ducat per opaca Sychaeus.
ast ego te, Trasimenne, uago cum milite praeceps
lustrabo et superis quaeram libamina belli.
namque haud parua deus promissis spondet apertis,
quae spectata, uiri, patriam referatis in urbem.'

LIBER QVINTVS

Ceperat Etruscos occulto milite colles
Sidonius ductor perque alta silentia noctis
siluarum anfractus caecis insederat armis.
at parte e laeua restagnans gurgite uasto
effigiem in pelagi lacus umectabat inertis
et late multo foedabat proxima limo.
quae uada Faunigenae regnata antiquitus Arno
nunc uoluente die Trasimenni nomina seruant.
Lydius huic genitor, Tmoli decus, aequore longo
Maeoniam quondam in Latias aduexerat oras
Tyrrhenus pubem dederatque uocabula terris.
isque insueta tubae monstrauit murmura primus
gentibus et bellis ignaua silentia rupit,
nec modicus uoti natum ad maiora fouebat.
uerum ardens puero castumque exuta pudorem
(nam forma certare deis, Trasimenne, ualeres)
litore correptum stagnis demisit Agylle,
flore capi iuuenem primaeuo lubrica mentem
nympha nec Idalia lenta incaluisse sagitta.
solatae uiridi penitus fouere sub antro
Naides amplexus undosaque regna trementem.
hinc dotale lacus nomen, lateque Hymenaeo
conscia lasciuo Trasimennus dicitur unda.
Et iam curriculo nigram nox roscida metam
stringebat, nec se thalamis Tithonia coniunx
protulerat stabatque nitens in limine primo,
cum minus abnuerit noctem desisse uiator
quam coepisse diem: consul carpebat iniquas,
praegrediens signa ipsa, uias, omnisque ruebat
mixtus eques nec discretis leuia arma maniplis
insertique globo pedites, et inutile Marti
lixarum uulgus praesago cuncta tumultu
implere, et pugnam fugientum more petebant.
tum super ipse lacus densam caligine caeca
exhalans nebulam late corruperat omnem
prospectum miseris, atque atrae noctis amictu
squalebat pressum picea inter nubila caelum.
nec Poenum liquere doli: sedet ense reposto
abditus et nullis properantem occursibus arcet.
ire datur, longeque patet ceu pace quieta
incustoditum, mox inremeabile, litus.
namque sub angustas artato limite fauces
in fraudem ducebat iter, geminumque receptis
exitium, hinc rupes, hinc undae claustra premebant.
at turma umbroso seruabat uertice montis
hostilem ingressum, refugos habitura sub ictu:
haud secus ac uitreas sollers piscator ad undas,
ore leuem patulo texens de uimine nassam,
cautius interiora ligat mediamque per aluum
sensim fastigans compressa cacumina nectit
ac fraude artati remeare foraminis arcet
introitu facilem quem traxit ab aequore piscem.

773 *genitoris* Cm, cdd. recc. 774 *asperat* Cm, *asper ad* S. 776 *motu* S, corr. Bas. 785 *incerta* S, corr. R[1]. 793 *precati* S, corr. Marsus. 798 *absumite* Ch L V, *ass.* F O. 802 *praecepta* O. 806 *metu* S, *sui* Heins. 808 *prefatur* L F. 812 *fixo* S, corr. R[1]. 822 *operosa sacra* Heins. *melior* S, corr. R[1]. 823 *concide* F O, *concides* (om. *in*) L. 824 (*h*)*idaspe* S, corr. R[1].

V 4 *dextra* Drak. (ad u. 95, propter IV 824 sqq.). Hannibalem nunc fronte uersa consedisse putat Schlichteisen, et in u. 95 *laeua* defendit, cum putat Romanos ab orientali litore in angustias uenisse. sed mihi oblitus sui uidetur Sil.; cf. errorem eius haud dissimilem a Drak. ad IX 268 notatum. 5 *in*(*h*)*erti* S, corr. Liuin. 9 *molli* S, corr. Marsus. *longas* S, corr. Heins., *longe* R[1], uulg. 10 *Maeonias* S, corr. R[1]. 12 *tubae* Ch, *tuba* S. 18 *iuuenem* Cm, *-um* S, nonnulli. 31 *incertique* ego. 35 *interruperat* Bentl. 45 *at* Ch, *ac* S. *turma* Schrad. (cf. VII 274 sqq.), *cura* Ch F, *circa* L O V F corr., *castra* 'ed. uet.' apud Heinsium. uu. 45, 46 inter se transponit sublata post. u. 44 distinctione Dausq. 49 *artius* van Veen. 50 *castigans* L.

Ocius interea propelli signa iubebat
excussus consul fatorum turbine mentem,
donec flammiferum tollentes aequore currum
solis equi sparsere diem. iamque orbe renato
diluerat nebulas Titan, sensimque fluebat
caligo in terras nitido resoluta sereno.
tunc ales, priscum populis de more Latinis
auspicium cum bella parant mentesque deorum
explorant super euentu, ceu praescia luctus
damnauit uesci planctuque alimenta refugit.
nec rauco taurus cessauit flebile ad aras
immugire sono pressamque ad colla bipennem
incerta ceruice ferens altaria liquit.
signa etiam effusa certant dum uellere mole,
taeter humo lacera nitentum erupit in ora
exultans cruor, et caedis documenta futurae
ipsa parens miseris gremio dedit atra cruento.
ac super haec diuum genitor terrasque fretumque
concutiens tonitru Cyclopum rapta caminis
fulmina Tyrrhenas Trasimenni torsit in undas,
ictusque aetheria per stagna patentia flamma
fumauit lacus atque arserunt fluctibus ignes.
heu uani monitus frustraque morantia Parcas
prodigia! heu fatis superi certare minores!
atque hic, egregius linguae nomenque superbum,
Coruinus, Phoebea sedet cui casside fulua
ostentans ales proauitae insignia pugnae,
plenus et ipse deum, et socium terrente pauore
immiscet precibus monita atque his uocibus infit:
'Iliacas per te flammas Tarpeiaque saxa,
per patrios, consul, muros suspensaque nostrae
euentu pugnae natorum pignora, cedas
oramus superis tempusque ad proelia dextrum
opperiare. dabunt idem camposque diemque
pugnandi: tantum ne dedignare secundos
expectare deos. cum fulserit hora, cruentam
quae stragem Libyae portet, tum signa sequentur
nulla uulsa manu, uescique interritus ales
gaudebit, nullosque uomet pia terra cruores.
an te praestantem belli fugit, improba quantum
hoc possit Fortuna loco? sedet obuius hostis
aduersa fronte, at circa nemorosa minantur
insidias iuga, nec laena stagnantibus undis
effugium patet, et tenui stant tramite fauces.
si certare dolis et bellum ducere cordi est,
interea rapidis aderit Seruilius armis,
cui par imperium et uires legionibus aequae.
bellandum est astu. leuior laus in duce dextrae.'
Talia Coruinus, primoresque addere passim
orantum uerba, et diuisus quisque timoris
nunc superos, ne Flaminio, nunc deinde precari
Flaminium, ne caelicolis contendere perstet.
aerius hoc accensa ducis surrexerat ira,
auditoque furens socias non defore uires
'Sicine nos' inquit 'Boiorum in bella ruentis
spectastis, cum tanta lues uulgusque tremendum
ingrueret, rupesque iterum Tarpeia paueret?
quas ego tunc animas dextra, quae corpora fudi,
irata tellure sata et uix uulnere uitam
reddentis uno! iacuere ingentia membra
per campos magnisque premunt nunc ossibus arua.
scilicet has sera ad laudes Seruilius arma
adiungat, nisi diuiso uicisse triumpho
ut nequeam et decoris contentus parte quiescam?
quippe monent superi. similes ne fingite uobis,
classica qui tremitis, diuos. sat magnus in hostem
augur adest ensis, pulchrumque et milite dignum
auspicium Latio quod in armis dextera praestat.
an, Coruine, sedet, clausum se consul inerti
ut teneat uallo, Poenus nunc occupet altos
Arreti muros, Corythi nunc diruat arcem,
hinc Clusina petat, postremo ad moenia Romae
inlaesus contendat iter? deforme sub armis
uana superstitio est: dea sola in pectore Virtus
bellantum uiget. umbrarum me noctibus atris
agmina circumstant, Trebiae qui gurgite quique
Eridani uoluuntur aquis, inhumata iuuentus.'
Nec mora. iam medio coetu signisque sub ipsis
postrema aptabat nulli exorabilis arma.
aere atque aequorei tergo flauente iuuenci
cassis erat munita uiro, cui uertice surgens
triplex crista iubas effundit crine Suebo:
Scylla super fracti contorquens pondera remi
instabat saeuosque canum pandebat hiatus,
nobile Gargeni spolium, quod rege superbus
Boiorum caeso capiti inlacerabile uictor
aptarat pugnasque decus portabat in omnis.
loricam induitur: tortos huic nexilis hamos
ferro squama rudi permixtoque asperat auro.
tum clipeum capit, aspersum quem caedibus olim
Celticus ornarat cruor, umentique sub antro
ceu fetum lupa permulcens puerilia membra
ingentem Assaraci caelo nutribat alumnum.
hinc ensem lateri dextraeque accommodat hastam.
stat sonipes uexatque ferox umentia frena,
Caucaseam instratus uirgato corpore tigrim.
inde exceptus equo, qua dant angusta uiarum,
nunc hos, nunc illos adit atque hortatibus implet:
'Vestrum opus est uestrumque decus suffixa per urbem
Poeni ferre ducis spectanda parentibus ora.
unum hoc pro cunctis sat erit caput. aspera quisque
hortamenta sibi referat: "Meus, heu! meus atris
Ticini frater ripis iacet," "At meus alta
metitur stagna Eridani sine funere natus."
haec sibi quisque; sed, est uestrum cui nulla doloris
priuati rabies, is uero ingentia sumat
e medio, fodiant quae magnas pectus in iras,
perfractas Alpes passamque infanda Saguntum,
quosque nefas uetiti transcendere nomen Hiberi,
tangere iam Thybrim. nam dum nos augur et extis
quaesitae fibrae uanusque moratur haruspex,
solum iam superest Tarpeio imponere castra.'
Turbidus haec, uisoque artis in milibus atras
bellatore iubas aptante 'Est, Orfite, munus,
est' ait 'hoc certare tuum, quis opima uolenti
dona Ioui portet feretro suspensa cruento.
nam cur haec alia pariatur gloria dextra?'
hinc praeuectus equo, postquam inter proelia notam
accepit uocem, 'Procul hinc te Martius,' inquit
'Murrane, ostendit clamor, uideoque furentem
iam Tyria te caede. uenit laus quanta! sed, oro,
haec angusta loci ferro patefacta relaxa.'
tum Soracte satum, praestantem corpore et armis,
Aequanum noscens, patrio cui ritus in aruo,
cum pius Arcitenens accensis gaudet aceruis,
exta ter innocuos laetum portare per ignes,
'Sic in Apollinea semper uestigia pruna
inuiolata teras uictorque uaporis ad aras
dona serenato referas sollemnia Phoebo:
concipe' ait 'dignum factis, Aequane, furorem
uulneribusque tuis. socio te caedis et irae
non ego Marmaridum mediam penetrare phalangem
Cinyphiaeque globos dubitarim inrumpere turmae.'

61 *euentum* Ch. 66 *effusa* ς, *aff.* S, *effossa* Schrad. 73 ita Cm L, *lit(t)usque* F O V. 74 *arserunt in* S (*e* supra *unt* in V), corr. R^1. 86 *camposque* Cm, *tempusque* S. 89 *portet* Cm, *poscet* S. 92 *belli* Ch, *-is* S. 94 *at* Ch, *ac* S. 95 *dextra* Cluuerius, sed uid. ad u. 4. 102 *oranti* Heins. *timoris* Thilo, *-ri* S, *-re* Ruperti, *timere* ego. 103 *de* S, corr. Dausq. *flamino* (*-mine* O) S, corr. R^1. 117 *mouent* O V. 126 *una* Ch. 129 *noluentur* S, corr. R^1. 131 *optabat* S, corr. R^1. 134 *effudit* L F O. *Suebo* Postgate, *seuero* Ch, *sueuo* S. 137 *Gargeni* Marsus, *-gaeui* Ch, *gergeni* uel peiora S. 139 *raptarat* Baehrens. 140 *hinc* O V. an *tortis hanc—hamis*? 147 *spumantia* Heins. 148 *causacam* S, corr. R^1. 157 *sed et* Heins., fort. recte. 158 *urgentia* Bauer, *incendia* Gronou. 161 *limen* Ernesti, *flumen* Ruperti. 162 *nos* O V, uulg. 165 *art. humilibus* L F. *hirtas* Heins., *albas* Ruperti. 166 *Est* om. Ch. 171 *procul, hic* Liuin. 178 *lactum* Ch, *lat.* S. 180 *feras* Liuin. 182 *a(e)quare* F O V, *-ue* L F corr. (sed *n* suprascr. F).

Nec iam ultra monitus et uerba morantia Martem
ferre ualet: longo Aeneadis quod flebitur aeuo
increpuere simul feralia classica signum,
ac tuba terrificis fregit stridoribus auras.
heu dolor, heu lacrimae nec post tot saecula serae!
horresco ut pendente malo, ceu ductor ad arma
exciret Tyrius. latebrosis collibus Astur
et Libys et torta Baliaris saeuus habena
erumpunt multusque Maces Garamasque Nomasque,
tum, quo non alius uenalem in proelia dextram
ocior attulerit conductaque bella probarit,
Cantaber et galeae contempto tegmine Vasco.
hinc pariter rupes, lacus hinc, hinc arma simulque
consona uox urget, signum clamore uicissim
per collis Tyria circumfundente corona.
Auertere dei uultus fatoque dederunt
maiori non sponte locum; stupet ipse tyranni
fortunam Libyci Mauors, disiectaque crinem
inlacrimat Venus, et Delum peruectus Apollo
tristem maerenti solatur pectine luctum.
sola Apennini residens in uertice diras
expectat caedes immiti pectore Iuno.
Primae Picentum, rupto ceu turbine fusa
agmina et Hannibalem ruere ut uidere, cohortes
inuadunt ultro et poenas pro morte futura,
turbato uictore, petunt accensa iuuentus,
et uelut erepto metuendi libera caelo
manibus ipsa suis praesumpta piacula mittit.
funditur unanimo nisu et concordibus ausis
pilorum in Poenos nimbus, fixosque repulsi
summittunt clipeos curuato pondere teli.
acrius hoc rursum Libys (et praesentia saeui
extimulat ducis) hortantes se quisque uicissim
incumbunt pressoque impellunt pectore pectus.
Ipsa, facem quatiens ac flauam sanguine multo
sparsa comam, medias acies Bellona pererrat.
stridit Tartareae nigro sub pectore diuae
letiferum murmur, feralique horrida cantu
bucina lymphatas agit in certamina mentes.
his iras aduersa fouent crudusque ruente
fortuna stimulus spem proiecisse salutis:
hos dexter deus et laeto Victoria uultu
adridens acuit, Martisque fauore fruuntur.
Abreptus pulchro caedum Lateranus amore
dum sequitur dextram, in medios penetrauerat hostis.
quem postquam florens aequali Lentulus aeuo
conspexit nimium pugnae nimiumque cruoris
infestas inter non aequo Marte cateruas
fata inritantem, nisu se concitat acri
immitemque Bagam, qui iam uicina ferebat
uulnera pugnantis tergo, uelocior hasta
occupat et socium duris se casibus addit.
tunc alacres arma adglomerant geminaque corusci
fronte micant: paribus fulgent capita ardua cristis.
actus in aduersos casu (namque obuia ferre
arma quis auderet, nisi quem deus ima colentum
damnasset Stygiae nocti?) praefracta gerebat
Syrticus excelso decurrens robora monte
et quatiens acer nodosi pondera rami
flagrabat geminae nequiquam caedis amore:
'Non hic Aegates infidaque litora nautis,
o iuuenes, motumque nouis sine Marte procellis
fortunam bello pelagus dabit. aequoris olim
uictores, media sit qualis, discite, terra
bellator Libys, et meliori cedite regnis.'
ac simul infesto Lateranum pondere truncae
arboris urgebat ingens conuicia pugnae.
Lentulus huic frendens ira: 'Trasimennus in altos
ascendet citius collis, quam sanguine roret
iste pio ramus,' subsidensque ilia nisu
conantis suspensa fodit. tum feruidus atro
pulmone exundat per hiantia uiscera sanguis.
Nec minus accensis in mutua funera dextris
parte alia campi saeuit furor. altus Iertes
obtruncat Nerium. Rullo ditissimus arui
occumbis, generose Volunx, nec clausa repostis
pondera thesauris patrio nec regia quondam
praefulgens ebore et possessa mapalia soli
profuerunt. quid rapta iuuant, quid gentibus auri
numquam extincta sitis? modo quem Fortuna fouendo
congestis opibus donisque refersit opimis,
nudum Tartarea portabit nauita cumba.
Iuxta bellator iuuenilibus Appius ausis
pandebat campum caede atque, ubi plurima uirtus
nullique aspirare uigor, decus inde petebat.
obuius huic Atlans, Atlans a litore Hibero,
nequiquam extremae longinquus cultor harenae,
impetit os hasta, leuiterque e corpore summo
degustat cuspis generosum extrema cruorem.
intonuere minae, uiolentaque lumina flammis
exarsere nouis. furit et diffulminat omnem
obstantum turbam; at clausum sub casside uulnus
Martia commendat manantí sanguine membra.
tum uero aspiceres pauitantem et condere semet
nitentem sociis iuuenem, ceu tigride cerua
Hyrcana cum pressa tremit, uel territa pennas
colligit accipitrem cernens in nube columba,
aut dumis subit, albenti si sensit in aethra
librantem nisus aquilam, lepus. ora citato
ense ferit, tum colla uiri dextramque micantem
demetit ac mutat successu saeuior hostem.
Stabat fulgentem portans in bella bipennem
Cinyphius socerique miser Magonis inire
optabat pugnam ante oculos spe laudis Isalcas,
Sidonia tumidus sponsa uanoque superbus
foedere promissae post Dardana proelia taedae.
huic immittit atrox uiolentas Appius iras
conantique grauem fronti librare securim
altior insurgens galeam super exigit ictum.
at fragilis ualido conamine soluitur ensis
aere in Cinyphio, nec dispar sortis Isalcas
umbonem incerto detersit futtilis ictu.
tum quod humo haud umquam ualuisset uellere saxum,
ni uires trux ira daret, contorquet anhelans
Appius et lapsu resupino in terga cadentem
mole premit scopuli perfractisque ossibus urget.
uidit coniuncto miscens certamina campo
labentem socer, et lacrimae sub casside fusae
cum gemitu, rapidusque ruit: data foedera nuper
accendunt animos expectatique nepotes.
iamque aderat clipeumque uiri atque immania membra
lustrabat uisu, propiorque a fronte coruscae
lux galeae saeuas paulum tardauerat iras.
haud secus, e specula praeceps delatus opaca,

187 *longo—aeuo* cum seqq. coniunxit Postgate. **192** *exiret* van Veen. **197** *uasto* S, corr. R¹. **199** *clangorque* Heins. **202** *stupet* Cd L F, *timet* O V. **206** *diras* Ch L F, *duras* O V. **207** *adspectat* Casaubon, *desp.* Heins. *immiti* Ch V F marg., *inimico* L F O. **209** *et uid.* L F O. **217** *ut* Dausq., *Libyes praes.* Bentl. **220** *furuam* Bentl., *saeuam* van Veen, *foedam* Burm. **229** *Abreptus* Ch L, *Abrect.* F, *Arrept.* O V. **234** *lirit*(*brit*– F)*antem* F O V. **235** *ferebat* R¹, *serebat* Cm S, edd. rece. plerique. **238** *coruscis* Ch L F O, (*geminique*) *corusca* Lefeb. **239** *fulget* Ch. **247** *more* Schrad. **250** *regno* V² Thilo (sed *Teucris* mauult), *cunctis* Ch, *campis* Dryander. **253** *hinc* L O V. **255** *pōramus* F (*us* in *nis* corr.), *prior annis* L. *que* Ch, om. S. **259** *Iertes* Ch F, *inertes* L O V. **264** *parta* Gronou. *habentibus* uel *mentibus* Heins. **274** *externa* Markland. **277** *at* Ch, om. Cm, nisi (quod probabilius) casu Mod. *et* quod habebat uulgata in textu correcto omisit, *ac* S. **278** *commaculat* Bothe. **280** *in sociis* Heins. **284** ita Cm L, *uisus* F O V. *ora* Bentl., *ore* S, *orbe* Barth. an *aera* (= cassidem: cf. Verg. Aen. II 734, supra I 401)? **286** *demetit* S, corr. R¹. **289** *isalces* F, *-cis* O V. **293** *securem* S. **295** *at* Cm, *et* S. **298** de C u. Praef. **300** *resupino* Ch L F, *-na* O V.

subsidens campo summissos contrahit artus,
cum uicina trucis conspexit cornua tauri,
quamuis longa fames stimulet, leo: nunc ferus alta
surgentis ceruice toros, nunc torua sub hirta
lumina miratur fronte ac iam signa mouentem
et sparsa pugnas meditantem spectat harena.
hic prior intorquens telum sic Appius infit:
'Si qua tibi pietas, ictum ne desere foedus
et generum comitare socer.' per tegmina uelox
tunc aerisque moras laeuo stetit hasta lacerto.
at contra non dicta Libys, sed feruidus hastam
perlibrat, magni donum memorabile fratris,
caeso quam uictor sub moenibus ille Sagunti
abstulerat Durio ac spectatae nobile pugnae
germano dederat portare in proelia pignus.
telum ingens perque arma uiri perque ora, doloris
adiutum nisu, letalem pertulit ictum,
exanguesque uiri conantis uellere ferrum
in uulnus cecidere manus. iacet aequore nomen
clarum Maeonio atque Italae pars magna ruinae
Appius. intremuere lacus, corpusque refugit
contractis Trasimennus aquis: telum ore cruento
expirans premit atque admorsae immurmurat hastae.
Nec fati melior Mamercus corpore toto
exsoluit poenas nulli non saucius hosti.
namque per aduersos, qua Lusitana ciebat
pugnas dira manus, raptum cum sanguine caesi
signiferi magna uexillum mole ferebat
et trepida infelix reuocabat signa suorum.
sed furiata cohors ausisque accensa superbis
quodcumque ipsa manu gestabat missile, quicquid
praebebat tellus sparsis uix peruia telis
iniecit pariter, pluresque in corpore nullum
inuenere locum perfossis ossibus hastae.
Aduolat interea fraterni uulneris ira
turbatus Libyae ductor, uisoque cruore,
num lateri cuspis, num toto pondere telum
sedisset, fratremque amens sociosque rogabat.
utque metum leti procul et leuiora pauore
cognouit, proprio tectum gestamine praeceps
ex acie rapit et tutis a turbine pugnae
constituit castris. medicas hinc ocius artes
et senioris opem Synhali uocat. unguere uulnus
herbarum hic sucis ferrumque e corpore cantu
exigere et somnum tacto misisse chelydro
anteibat cunctos, nomenque erat inde per urbes
perque Paraetoniae celebratum litora Syrtis.
ipse olim antiquo primum Garamanticus Hammon
scire pater dederat Synhalo morsusque ferarum
telorumque grauis ictus sedare medendo.
atque is deinde suo moriens caelestia dona
monstrauit nato, natusque heredis honori
tramisit patrias artis. quem deinde secutus
haud leuior fama Synhalus Garamantica sollers
monstrata angebat studio multaque uetustum
Hammonis comitem numerabat imagine patrem.
tum proauita ferens leni medicamina dextra
ocius, intortos de more astrictus amictus,
mulcebat lympha purgatum sanguine uulnus.
at Mago, exuuias secum caesique uolutans
hostis mente necem, fraternas pectore curas
pellebat dictis et casum laude leuabat:
'Parce metu, germane. meis medicamina nulla
aduersis maiora feres: iacet Appius hasta
ad manis pulsus nostra. si uita relinquat,
sat nobis actum est: sequar hostem laetus ad umbras.'
Quae dum turbatos auertunt aequore campi
ductores ualloque tenent, ex agmine Poenum
cedentem consul tumulo speculatus ab alto
atque atram belli castris se condere nubem,
turbidus extemplo trepidantis milite maesto
inuadit cuneos subitoque pauore relaxat
iam rarescentis acies. tum uoce feroci
poscit ecum ac mediae ruit in certamina uallis.
sic ubi torrentem crepitanti grandine nimbum
inlidit terris molitus Iuppiter altas
fulmine nunc Alpes, nunc mixta Ceraunia caelo,
intremuere simul tellus et pontus et aether,
ipsaque commoto quatiuntur Tartara mundo.
incidit attonitis inopino turbine Poenis
haud secus improuisa lues, gelidusque sub ossa
peruasit miseris conspecti consulis horror.
it medius ferroque ruens densissima latum
pandit iter. clamor uario discrimine uocum
fert belli rabiem ad superos et sidera pulsat,
ceu pater Oceanus cum saeua Tethye Calpen
Herculeam ferit atque exesa in uiscera montis
contortum pelagus latrantibus ingerit undis:
dant gemitum scopuli, fractasque in rupibus undas
audit Tartessos latis distermina terris,
audit non paruo diuisus gurgite Lixus.
Ante omnis iaculo tacitas fallente per auras
occumbit Bogus, infaustum qui primus ad amnem
Ticini rapidam in Rutulos contorserat hastam.
ille sibi longam Clotho turbamque nepotum
crediderat uanis deceptus in alite signis.
sed non augurio Parcarum impellere metas
concessum cuiquam: ruit inter tela cruentis
suspiciens oculis caelum superosque reposcit
tempora promissae media iam morte senectae.
nec Bagaso exultare datum *aut* impune relictum
consulis ante oculos uita spoliasse Libonem.
laurigeris decus illud auis nauaque iuuenta
florebat, sed Massylus succiderat ensis
pubescente caput mala, properoque uirentis
delerat leto bellator barbarus annos.
Flaminium implorasse tamen iam morte suprema
haud frustra fuit. auulsa est nam protinus hosti
ore simul ceruix: iuuit punire feroci
uictorem exemplo *et* monstratum reddere letum.
Quis deus, o Musae, paribus tot funera uerbis
euoluat, tantisque umbris in carmine digna
quis lamenta ferat? certantis laude cadendi
primaeuos iuuenes mortisque in limine cruda
facta uirum et fixis rabiem sub pectore telis?
sternitur alternus uastis concursibus hostis,
nec spoliare uacat praedaeque aduertere mentem.
urget amor caedum, clausis dum detinet hostem
fraternum castris uulnus, funditque ruitque
nunc iaculis, nunc ense, modo inter milia consul
bellantum conspectus equo, modo Marte feroci
ante aquilas et signa pedes. fluit impia riuis
sanguineis uallis, tumulique et concaua saxa
armorum sonitus flatusque imitantur equorum.
Miscebat campum, membrorum in proelia portans
celsius humano robur, uisaque pauentis
mole gigantei uertebat corporis alas
Othrys Marmarides: lati super agmen utrumque
ingens tollebant umeri caput, hirtaque toruae

310 *subsidet* S, corr. R[1], *-dit campo et* Heins. **314** *micatur* S, corr. R[1]. **315** *in pugnas* Heins. *habena* S, sed corr. F. **316** *huic* Heins. **319** *cuncta* 'uet. ed.' ap. Heinsium. **325** *ossa* Bentl. **336** *caesi* (? Cd: uid. ad I 570) R[2], *t(h)esi* L F, *teli* O V, quod nomen esse signiferi credidit Scaliger. **343** habuit C, om. S. **358** *patri* (uel 365 *patrum*) Heins. **363** *melior* S, corr. Marsus. *Gar. proles* Rossbach. **364** *nccustum* L F (sed corr. F, dubium m. 1 an m. 2) V. **365** *Mammonis* S, corr. R[1]. **366** *leui* S, corr. Marsus. **370** *necem. decus* ego, nisi 369 *saeuique*. **376** *tum* (*cum* O) S, corr. R[1]. **380** *milite. alite* Koestlin. *lecto* Heins., *multo* Burm.; sed cf. I 581. **386** *fulmina* S, corr. R[2]. *alto fulmina; n. A. n. m. C. c. Intremuere; simul* Burm. **395** *Tethye* Heins., *cethye* Ch, *cedire* L, *cechre* F, *cetre* O V. **398** *fractos aestus* Ruperti (*undis* iam in u. 397). **406** *telas* Heins., sed unde Parcas textrices? **410** *Pagaso* Ch, *bis* O V. *datum aut* ego (*datum atque* iam Heins.), *daturue* (*-ne*) Ch S, *diuue* Gronou. **412** *nauaque* Ch, *uau.* S. **416** *uoce* Heins. **417** *iam* Ch. **419** *auctorem* Heins. *et* om. S, corr. Liuin. **421** *euoluens* L F O. **424** *pectore* Ch L F, *-ora* O V. **437** *Othyrs* (*-irs*) S, corr. R[1].

frontis caesaries et crinibus aemula barba
umbrabat rictus; squalore hinc hispida diro
et uillosa feris horrebant pectora saetis.
aspirare uiro propioremque addere Martem
haud ausum cuiquam. laxo ceu belua campo
incessebatur tutis ex agmine telis.
tandem uesanos palantum in terga ferenti
cum fremitu uultus tacita per nubila penna
intrauit toruum Gortynia lumen harundo
auertitque uirum. fugientis ad agmina consul
intorquet tergo iaculum, quod tegmine nudas
inrupit costas hirtoque a pectore primum
mucronem ostendit. rapidus conuellere temptat
qua nasci ferrum fulgenti cuspide cernit,
donec abundanter defuso sanguine late
procubuit moriens et telum uulnere pressit.
spiritus exundans uicinum puluere moto
perflauit campum et nubem dispersit in auras.
  Nec minor interea tumulis siluisque fremebat
diuersis Mauors, uariaque per ardua pugna
et saxa et dumi rorantes caede nitebant.
exitium trepidis letique et stragis acerbae
causa Sychaeus erat. Murranum ille eminus hasta
perculerat, quo non alius, cum bella silerent,
dulcius Oeagrios pulsabat pectine neruos.
occubuit silua in magna patriosque sub ipso
quaesiuit montis leto ac felicia Baccho
Aequana et Zephyro Surrentum molle salubri.
addiderat misero comitem pugnaeque ferocis
gaudebat tristi uictor nouitate Sychaeus.
palantis nam dum sequitur, peruaserat altam
in siluam et priscae reclinis ab ictibus ulmi
terga tuebatur trunco frustraque relictos
Tauranus comites suprema uoce ciebat.
transegit iuuenem ac perfossis incita membris
haesit in opposito cuspis Sidonia ligno.
  Quid uobis, quaenam ira deum, uel mente sinistra
quae sedit formido, uiri? qui Marte relicto
ramorum quaesistis opem. non aequus in artis
nimirum rebus suasor metus. arguit asper
exitus euentu praui consulta timoris.
annosa excelsos tendebat in aethera ramos
aesculus, umbrosum magnas super ardua siluas
nubibus insertans altis caput, instar (aperto
si staret campo) nemoris, lateque tenebat
frondosi nigra tellurem roboris umbra.
par iuxta quercus longum molita per aeuum
uertice canenti proferre sub astra cacumen
diffusas patulo laxabat stipite frondes
umbrabatque coma summi fastigia montis.
huc Hennaea cohors, Triquetris quam miserat oris
rex, Arethusa, tuus, defendere nescia morti
dedecus et mentem nimio mutata pauore
certatim sese tulit ascendensque uicissim
pressit nutantis incerto pondere ramos.
mox alius super atque alius consistere tuto
dum certant, pars excussi (nam fragmine putri
ramorum et senio male fida fefellerat arbor),
pars trepidi celso inter tela cacumine pendent.
turbatos una properans consumere peste
corripit aeratam iam dudum in bella bipennem,
deposito clipeo mutatus tela, Sychaeus.
incumbunt sociae dextrae, magnoque fragore
pulsa gemit crebris succumbens ictibus arbos.
fluctuat infelix concusso stipite turba,
ceu, Zephyrus quatit antiquos ubi flamine lucos,
fronde super tremuli uix tota cacuminis haerens
iactatur nido pariter nutante uolucris.
procubuit tandem multa deuicta securi
suffugium infelix miseris et inhospita quercus
elisitque uirum spatiosa membra ruina.
  Inde aliae cladum facies. contermina taedis
conlucet rapidoque inuoluitur aesculus igni.
iamque inter frondes arenti robore gliscens
uerticibus saeuis torquet Vulcanus anhelos
cum feruore globos flammarum et culmina torret.
nec tela interea cessant. semusta gementum
atque amplexa cadunt ardentis corpora ramos.
  Haec inter miseranda uirum certamina consul
ecce aderat uoluens iram exitiumque Sychaeo.
at iuuenis dubio tantae discrimine pugnae
occupat euentum telo temptare priorem.
cui medio leuiter clipeo stetit aeris in ora
cuspis et oppositas uetita est tramittere crates.
sed non et consul misso concredere telo
fortunam optatae caedis parat, at latus ense
haurit: nec crudae tardarunt tegmina parmae.
labitur infelix atque adpetit ore cruento
tellurem expirans. tum diffundente per artus
frigore se Stygio manantem in uiscera mortem
accipit et longo componit lumina somno.
  Atque ea dum uariis permixtus tristia Mauors
casibus alternat, iam castris Mago relictis,
iam Libyae ductor properantia signa citato
raptabant cursu et cessata reponere hauebant
tempora caede uirum ac multo pensare cruore.
it globus intorquens nigranti turbine nubem
pulueris, et surgit sublatis campus harenis,
quaque ferens gressum flectit uestigia ductor,
undanti circum tempestas acta procella
uoluitur atque altos operit caligine montis.
occubuere femur Fontanus, Buta canorum
transfixi guttur, pressoque e uulnere cuspis
prospexit terga. hunc tristes luxere Fregellae
multiplicem proauis, hunc mater Anagnia fleuit.
haud dispar fortuna tibi, Laeuine, sed auso
non eadem. neque enim Tyrio concurrere regi
temptas, sed lectus par ad certamen Ithemon
Autololum moderator erat; quem poplite caeso
dum spoliat, grauis inmiti cum turbine costas
fraxinus inrupit, conlapsaque membra sub ictu
hoste super fuso subita cecidere ruina.
  (Nec Sidicina cohors defit. Viriasius armat
mille uiros, nulli uictus uel ponere castra
uel iunxisse ratem duroque resoluere muros
ariete et in turrim subitos immittere pontis.)

*

  Quem postquam Libyae ductor uirtute feroci
exultare uidet (namque illi uulnere praeceps
terga dabat leuibus diffisus Arauricus armis),
acrius hoc, pulchro Mauorte accensus in iram
et dignum sese ratus in certamina saeuo
comminus ire uiro, referenti e corpore telum
aduolat et fodiens pectus: 'Laudande laborum,
quisquis es, haud alia decuit te occumbere dextra.
ad manis leti perfer decus. Itala gentis
ni tibi origo foret, uita donatus abires.'
hinc Fadum petit et ueterem bellare Labicum,
cui Siculis quondam terris congressus Hamilcar
clarum spectato dederat certamine nomen.
immemor annorum seniumque oblitus in arma
ille quidem cruda mente et uiridissimus irae

440 *hic* V, *huic* R^{1}, uulg. **441** *horrebat* Ch. **444** ita Cm, *incessabatur cunctis* S. **445, 446** *uesano—uulnus* Bothe. **451** *rabidus* Heins. **459** *natabant* Schrad., fort. recte, *tepebant* Heins. **463** *a(e)ugrios* S, corr. R^{1}, *Oebalios* Heins., *Orpheos* Schrad. *pulsauit* Ch. **470** *recliuis* S, corr. Zinzerling. **471** *relictus* van Veen. **475** *Quae uobis* Heins. **481** *aesculus* Ch, *asc.* S. **483** *tegebat* D. Heins. **490** *tuum* S, corr. R^{1}. *morti* Ch F, *morte* L O V. **493** *insueto* van Veen. **499** *erratam* O V, *elatam* Gronou., *abiectam* ego. *iam tuta* Blass. **505** *fronte* Cm. **506** *iactatur* Cm, *luct.* S. **510** *taedis* Heins. (cf. X 440, XIV 565), *caedis* S, *caedi* Liuineius. **513** *anhelo* Bothe. **514** *lumina* S, corr. Junt. **520** *priori* Heins. **521** *acris* S, corr. R^{1}. **524** *ac* S, corr. Dausq. **533** *hauebant* Ch, *habebant* S. **546** *Ithemon* Ch, *yr(c)h.* F O V, *irh.* L. **548** *spolias* Bas., uulg.; sed cf. IV 236 sqq. **550** *superfuso* S, edd. plerique, corr. R^{1}. **551–554** hos uu., catalogum olentes, post VIII 523 ponendos demonstrare conatus sum Class. Rev. 1900, p. 50. aliquid igitur hic excidisse, quo u. 555 referatur, credo. **565** *Fadium* Heins.

ibat, sed uani frigentem in Marte senectam
prodebant ictus: stipula crepitabat inani
ignis iners cassamque dabat sine robore flammam.
quem postquam accepit patrio monstrante superbum
armigero Poenum ductor, 'Certamina primae
hic lue nunc' inquit 'pugnae: te notus Hamilcar
hac trahit ad manis dextra.' tum librat ab aure
intorquens iaculum et uersantem in uulnere sese
transigit. extracta foedauit cuspide sanguis
canitiem et longos finiuit morte labores.
nec minus Herminium primis obtruncat in armis,
adsuetum, Trasimenne, tuos praedantibus hamis
exhaurire lacus patriaeque alimenta senectae
ducere suspenso per stagna iacentia lino.
interea exanimem maesti super arma Sychaeum
portabant Poeni corpusque in castra ferebant.
quos ubi conspexit tristi clamore ruentis
ductor, praesago percussus pectora luctu,
'Quinam' inquit 'dolor, o socii, quemue ira deorum
eripuit nobis? num te, dulcedine laudis
flagrantem et nimio primi Mauortis amore
atra, Sychaee, dies properato funere carpsit?'
utque dato gemitu lacrimae adsensere ferentum
et dictus pariter caedis maerentibus auctor,
'Cerno' ait 'aduerso pulchrum sub pectore uulnus
cuspidis Iliacae. dignus Carthagine, dignus
Hasdrubale ad manis ibis, nec te optima mater
dissimilem lugebit auis, Stygiaue sub umbra
degenerem cernens noster uitabit Hamilcar.
at mihi Flaminius, tam maesti causa doloris,
morte sua minuat luctus. haec pompa sequetur
exequias, seroque emptum uolet impia Roma
non uiolasse mei corpus mucrone Sychaei.'
Sic memorans torquet fumantem ex ore uaporem,
iraque anhelatum proturbat pectore murmur,
ut multo accensis feruore exuberat undis
clausus ubi exusto liquor indignatur aeno.
tum praeceps ruit in medios solumque fatigat
Flaminium incessens. nec dicto segnius ille
bella capessebat, propiorque insurgere Mauors
coeperat, et campo iunctus iam stabat uterque,
cum subitus per saxa fragor, motique repente,
horrendum, colles et summa cacumina totis
intremuere iugis. nutant in uertice siluae
pinifero fractaeque ruunt super agmina rupes.
immugit penitus conuulsis ima cauernis
dissiliens tellus nec paruos rumpit hiatus,
atque umbras late Stygias immensa uorago
faucibus ostendit patulis, manesque profundi
antiquum expauere diem. lacus ater in altos
sublatus montis et sede excussus auita
lauit Tyrrhenas ignota aspergine siluas.
iamque eadem populos magnorumque oppida regum
tempestas et dira lues strauitque tulitque.
ac super haec reflui pugnarunt montibus amnes,
et retro fluctus torsit mare. monte relicto
Apenninicolae fugere ad litora Fauni.
pugnabat tamen (heu belli uecordia!) miles,
iactatus titubante solo, tremebundaque tela,
subducta tellure ruens, torquebat in hostem,
donec pulsa uagos cursus ad litora uertit
mentis inops stagnisque inlata est Daunia pubes.
quis consul terga increpitans (nam turbine motae
ablatus terrae inciderat): 'Quid deinde, quid, oro,
restat, io, profugis? uos en ad moenia Romae
ducitis Hannibalem, uos in Tarpeia Tonantis
tecta faces ferrumque datis. sta, miles, et acris
disce ex me pugnas, uel si pugnare negatum,
disce mori. dabit exemplum non uile futuris
Flaminius. ne terga Libys, ne Cantaber umquam
consulis aspiciat. solus, si tanta libido
est uobis rabiesque fugae, tela omnia solus
pectore consumo et moriens fugiente per auras
hac anima uestras reuocabo ad proelia dextras.'
Dumque ea commemorat densosque obit obuius hostis,
aduolat ora ferus mentemque Ducarius. acri
nomen erat gentile uiro, fusisque cateruis
Boiorum quondam patriis antiqua gerebat
uulnera barbaricae mentis, noscensque superbi
uictoris uultus 'Tune' inquit 'maximus ille
Boiorum terror? libet hoc cognoscere telo,
corporis an tanti manet de uulnere sanguis.
nec uos paeniteat, populares, fortibus umbris
hoc mactare caput: nostros hic curribus egit
insistens uictos alta ad Capitolia patres.
ultrix hora uocat.' pariter tunc undique fusis
obruitur telis, nimboque ruente per auras
contectus nulli dextra iactare reliquit
Flaminium cecidisse sua. nec pugna perempto
ulterior ductore fuit. namque agmine denso
primores iuuenum, laeua ob discrimina Martis
infensi superis dextrisque et cernere Poenum
uictorem plus morte rati, super ocius omnes
membra ducis stratosque artus certamine magno
telaque corporaque et non fausto Marte cruentas
iniecere manus. sic densi caedis aceruo
ceu tumulo texere uirum. tum, strage per undas
per siluas sparsa perque altam sanguine uallem,
in medias fratre inuectus comitante cateruas
caesorum iuuenum Poenus 'Quae uulnera cernis,
quas mortes!' inquit 'premit omnis dextera ferrum,
armatusque iacet seruans certamina miles.
hos, en, hos obitus nostrae spectate cohortes!
fronte minae durant, et stant in uultibus irae.
et uereor, ne, quae tanta creat indole tellus
magnanimos fecunda uiros, huic fata dicarint
imperium, atque ipsis deuincat cladibus orbem.'
Sic fatus cessit nocti; finemque dedere
caedibus infusae subducto sole tenebrae.

LIBER SEXTVS

Iam, Tartessiaco quos soluerat aequore Titan
in noctem diffusus, equos iungebat Eois
litoribus, primique nouo Phaethonte retecti
Seres lanigeris repetebant uellera lucis,
et foeda ante oculos strages, propiusque patebat
insani Mauortis opus: simul arma uirique
ac mixtus sonipes dextraeque in uulnere caesi
haerentes hostis, passim clipeique iubaeque

573 *superbus* O V, edd. 577 *puluere* Gronou. 580 *annis* Liuin. 583 *iacentia* Ch, *latentia* S. 584 *exanimum* L F. 593 *doctus* L, *ductus* O V. 600 *minuat* Ch S, *-et* R¹, uulg. 601 *auroque* Thilo. 624 *fontibus* Heins. (cum *monte* statim sequatur, sed cf. 254). 633 *ablatus* Ch L F, *-tis* O V. 646 *fususque* S, corr. R¹. 649 *uictores* S, corr. R¹. 650 *licet* Ch. 653 *nostras* O, *-is* L F V, corr. R¹. 657 *confectus* Burm. 660 *laeua* Cm L F, *seua* O V, *laeui* Heins. 665 *densae* Heins. 671 *armati* Heins. 672 *spectare* L O V. 674 *ut* Heins.
VI 2 *urgebat* O V. 3 *refecti* Heins. 4 *relegebant* Burm., *pectebant* Lefeb. 5 *en* Lefeb.

atque artus trunci capitum fractusque iacebat
ossibus in duris ensis. nec cernere deerat
frustra seminecum quaerentia lumina caelum.
tum spumans sanie lacus et fluitantia summo
aeternum tumulis orbata cadauera ponto.
  Nec tamen aduersis ruerat tota Itala uirtus.
Bruttius ingenti miserandae caedis aceruo,
non aequum ostentans confosso corpore Martem,
extulerat uix triste caput truncosque trahebat
per stragem neruis interlabentibus artus,
tenuis opum, non patre nitens linguaue, sed asper
ense, nec e Volsca quisquam uir gente redemit
plus aeui nece magnanima. puer addere sese
pubescente gena castris optarat et acri
Flaminio spectatus erat, cum Celtica uictor
obrueret bello diuis melioribus arma.
inde honor ac sacrae custodia Marte sub omni
alitis: hinc causam nutriuit gloria leti.
namque necis certus, captae prohibere nequiret
cum Poenos aquilae, postquam subsidere fata
uiderat et magna pugnam inclinare ruina,
occulere interdum et terrae mandare parabat.
sed subitis uictus telis labentia membra
prostrauit super ac mentita morte tegebat.
uerum ubi lux nocte e Stygia miseroque sopore
reddita, uicini de strage cadaueris hasta
erigitur soloque uigens conamine late
stagnantem caede et facilem discedere terram
ense fodit, clausamque aquilae infelicis adorans
effigiem, palmis languentibus aequat harenas.
supremus fessi tenuis tum cessit in auras
halitus et magnam misit sub Tartara mentem.
  Iuxta cernere erat meritae sibi poscere carmen
uirtutis sacram rabiem. Laeuinus, ab alto
Priuerno, uitis Latiae praesignis honore,
exanimum Nasamona Tyren super ipse iacebat
exanimis: non hasta uiro, non ensis: in artis
abstulerat Fors arma. tamen certamine nudo
inuenit Marti telum dolor. ore cruento
pugnatum, ferrique uicem dens praebuit irae.
iam lacerae nares foedataque lumina morsu,
iam truncum raptis caput auribus, ipsaque diris
frons depasta modis, et sanguine abundat hiatus;
nec satias, donec mandentia linqueret ora
spiritus et plenos rictus mors atra teneret.
  Talia dum praebet tristis miracula uirtus,
diuerso interea fugientes saucia turba
iactantur casu siluisque per auia caecis
ablati furtim multo cum uulnere solos
per noctem metantur agros. sonus omnis et aura
exterrent pennaque leui commota uolucris.
non sopor aut menti requies. agit asper acerba
nunc Mago attonitos, nunc arduus Hannibal hasta.
  Serranus, clarum nomen, tua, Regule, proles,
qui longum semper fama gliscente per aeuum
infidis seruasse fidem memorabere Poenis,
flore nitens primo, patriis heu Punica bella
auspiciis ingressus erat, miseramque parentem
et dulcis tristi repetebat sorte penates
saucius. haud illi comitum super ullus, et atris
uulneribus qui ferret opem: per deuia, fractae
innitens hastae furtoque ereptus opacae
noctis, iter tacitum Perusina ferebat in arua.
hic fessus parui, quaecumque ibi fata darentur,
limina pulsabat tecti, cum membra cubili
euoluens non tarda Marus (uetus ille parentis
miles et haud surda tractarat proelia fama)
procedit renouata focis et paupere Vesta
lumina praetendens. utque ora agnouit et aegrum
uulneribus diris ac, lamentabile uisu,
lapsantis fultum truncata cuspide gressus,
funesti rumore mali iam saucius aures:
'Quod scelus, o nimius uitae nimiumque ferendis
aduersis genitus, cerno? te, maxime, uidi,
ductorum, cum captiuo Carthaginis arcem
terreres uultu, crimen culpamque Tonantis,
occidere atque hausi, quem non Sidonia tecta
expulerint euersa meo de corde, dolorem.
estis ubi en iterum, superi? dat pectora ferro
Regulus, ac stirpem tantae periura recidit
surgentem Carthago domus.' inde aegra reponit
membra toro, nec ferre rudis medicamina (quippe
callebat bellis) nunc purgat uulnera lympha,
nunc mulcet sucis. ligat inde ac uellera molli
circumdat tactu et torpentis mitigat artus.
exin cura seni tristem depellere fesso
ore sitim et parca uires accersere mensa.
quae postquam properata, sopor sua munera tandem
applicat et mitem fundit per membra quietem.
necdum exorta dies, Marus instat uulneris aestus:
expertis medicare modis gratumque teporem
exutus senium trepida pietate ministrat.
  Hic iuuenis maestos tollens ad sidera uultus
cum gemitu lacrimisque simul: 'Si culmina nondum
Tarpeia exosus damnasti sceptra Quirini,
extremas Italum res Ausoniamque ruentem
aspice,' ait 'genitor, tandemque aduerte procellis
aequos Iliacis oculos. amisimus Alpes,
nec deinde aduersis modus est: Ticinus et ater
stragibus Eridanus, tuque insignite tropaeis
Sidoniis Trebia et tellus lacrimabilis Arni.
sed quid ego haec? grauior quanto uis ecce malorum!
uidi crescentis Trasimenni caedibus undas,
prostrataque uirum mole inter tela cadentem
uidi Flaminium. testor, mea numina, manes
dignam me poenae tum nobilitate paternae
strage hostis quaesisse necem, ni tristia letum,
ut quondam patri, nobis quoque fata negassent.'
  Cetera †aceruantem questu lenire laborans
effatur senior: 'Patrio, fortissime, ritu
quicquid adest duri et rerum inclinata feramus.
talis lege deum cliuoso tramite uitae
per uarios praeceps casus rota uoluitur aeui.
sat tibi, sat magna et totum uulgata per orbem
stant documenta domus: sacer ille et numine nullo
inferior, tuus ille parens decora alta parauit
restando aduersis nec uirtutem exuit ullam
ante reluctantis liquit quam spiritus artus.
uix puerile mihi tempus confecerat aetas,
cum primo malas signabat Regulus aeuo.
accessi comes, atque omnis sociauimus annos,
donec dis Italae uisum est extinguere lumen
gentis, in egregio cuius sibi pectore sedem
ceperat alma Fides mentemque amplexa tenebat.
ille ensem nobis magnorum hunc instar honorum
uirtutisque ergo dedit et, sordentia fumo
quae cernis nunc, frena (sed est argenteus ollis
fulgor). nec cuiquam Marus est post talia dona
non praelatus eques. uerum superauit honores
omnis hasta meos. cui me libare Lyaei
quod cernis latices, dignum cognoscere causam.
  'Turbidus arentis lento pede sulcat harenas
Bagrada, non ullo Libycis in finibus amne
uictus limosas extendere latius undas
et stagnante uado patulos inuoluere campos.
hic studio laticum, quorum est haud prodiga tellus,
per ripas laeti saeuis consedimus aruis.
lucus iners iuxta Stygium pallentibus umbris

14 *fuerat* Ch S, corr. Heins. *tota* Ch F, *fracta* L O V. 21 *nece* Thilo, *nec* S, edd., *nec e Volsca—puer* parenthesi includit Ruperti, *magna anima* cum Dausq. legens. 32 *ac* Postgate, *atque* S. *mentita* idem, *iniecta* Ch F, *int.* L, *ill.* O V, *inf.* Lefeb. *mole* Heins. 33 *e* om. L F. 35 *uigens* Ch, *ingens* S, quod ferri posse puto: cf. XI 366. 44 *latebat* F O V. 52 *satiat* V, *satia* Cm, *satics* F[2] (cf. IV 110). 56 *cursu* van Veen. 72 *ac* Ch, edd. recc., Postgate. 73 *pulsarat* Postgate. 74 *iam* Barth, fort. recte. 78 *diris* Schrad., *duris* F O V, *tiris* L, *Tyriis* Blass, *crudis* Heins. 87 *ubi superi? en* Thilo. 93 *torrentis* Schrad. 106 *aequus* Ch. 109 *Auni* ς. 117 *turbantem* ego, *acerbantem* Marsus. 125 *illam* Heins. 133 *hunc* Ch, *nunc* S. 141 *ulli—amni* Liuin. (sed cf. 634).

seruabat sine sole nemus, crassusque per auras
halitus erumpens taetrum expirabat odorem.
intus dira domus curuoque immanis in antro
sub terra specus et tristes sine luce tenebrae.
horror mente redit. monstrum exitiabile et ira
telluris genitum, cui par uix uiderit aetas
ulla uirum, serpens centum porrectus in ulnas
letalem ripam et lucos habitabat Auernos.
ingluuiem immensi uentris grauidamque uenenis
aluum deprensi satiabant fonte leones
aut acta ad fluuium torrenti lampade solis
armenta et tractae foeda grauitate per auras
ac tabe adflatus uolucres. semesa iacebant
ossa solo informi dape quae repletus et asper
uastatis gregibus nigro ructarat in antro.
isque ubi feruenti concepta incendia pastu
gurgite mulcebat rapido et spumantibus undis,
nondum etiam toto demersus corpore in amnem
iam caput aduersae ponebat margine ripae.
imprudens tantae pestis gradiebar, Aquino
Apenninicola atque Vmbro comitatus Auente:
scire nemus faciemque loci explorare libebat.
iamque propinquantum tacitus penetrauit in artus
horror et occulto riguerunt frigore membra.
intramus tamen et Nymphas numenque precamur
gurgitis ignoti trepidosque et multa pauentis
arcano gressus audemus credere luco.
ecce e uestibulo primisque e faucibus antri
Tartareus turbo atque insano saeuior Euro
spiritus erumpit, uastoque e gurgite fusa
tempestas oritur, mixtam stridore procellam
Cerbereo torquens. pauefacti clade uicissim
aspicimus. resonare solum, tellusque moueri,
atque antrum ruere, et uisi procedere manes.
quantis armati caelum petiere Gigantes
anguibus, aut quantus Lernae lassauit in undis
Amphitryoniaden serpens, qualisque comantis
auro seruauit ramos Iunonius anguis:
tantus disiecta tellure sub astra coruscum
extulit adsurgens caput atque in nubila primam
dispersit saniem et caelum foedauit hiatu.
diffugimus tenuemque metu conamur anheli
tollere clamorem frustra: nam sibila totum
implebant nemus. at subita formidine caecus
et facti damnandus Auens (sed fata trahebant)
antiquae quercus ingenti robore sese
occulit, infandum si posset fallere monstrum.
uix egomet credo: spiris cingentibus arte
arboris abstraxit molem penitusque reuulsam
euertit fundo et radicibus eruit imis.
tum trepidum ac socios extrema uoce cientem
corripit atque haustu sorbens et faucibus atris
(uidi respiciens) obscaena condidit aluo.
infelix fluuio sese et torrentibus undis
crediderat celerique fuga iam nabat Aquinus.
hunc medio inuasit fluctu ripaeque relatos
(heu genus infandum leti!) depascitur artus.
'Sic dirum nobis et lamentabile monstrum
effugisse datur. quantum mens aegra sinebat,
adpropero gressum et ductori singula pando.
ingemuit casus iuuenum miseratus acerbos.
utque erat in pugnas et Martem et proelia et hostem
igneus et magna audendi flagrabat amore,
ocius arma rapi et spectatum Marte sub omni
ire iubet campis equitem. ruit ipse citatum
quadrupedem planta fodiens, scutataque raptim
consequitur iusso manus et muralia portat
ballistas tormenta grauis suetamque mouere
excelsas turris immensae cuspidis hastam.
iamque ubi feralem strepitu circumtonat aulam
cornea gramineum persultans ungula campum,
percitus hinnitu serpens euoluitur antro
et Stygios aestus fumanti exsibilat ore:
terribilis gemino de lumine fulgurat ignis.
at nemus arrectae et procera cacumina saltus
exuperant cristae: trifido uibrata per auras
lingua micat motu atque adsultans aethera lambit.
ut uero strepuere tubae, conterritus alte
immensum attollit corpus tergoque residens
cetera sinuatis glomerat sub pectore gyris.
dira dehinc in bella ruit rapideque resoluens
contortos orbes derecto corpore totam
extendit molem subitoque propincus in ora
lato distantum spatio uenit. omnis anhelat
attonitus serpentis ecus frenoque teneri
impatiens crebros expirat naribus ignes.
arduus ille super tumidis ceruicibus altum
nutat utroque caput. trepidos inde incitus ira
nunc sublime rapit, nunc uasto pondere gaudet
elisisse premens. tunc fractis ossibus atram
absorbet saniem et, tabo manante per ora,
mutat hians hostem semesaque membra relinquit.
cedebant iam signa retro, uictorque cateruas
longius auectas adflatus peste premebat,
cum ductor, propere reuocatam in proelia turmam
uocibus impellens: "Serpentine Itala pubes
terga damus Libycisque parem non esse fatemur
anguibus Ausoniam? si debellauit inertis
halitus, ac uiso mens aegra effluxit hiatu,
ibo alacer solusque manus componere monstro
sufficiam." clamans haec atque interritus hastam
fulmineo uolucrem torquet per inane lacerto.
uenit in aduersam non uano turbine frontem
cuspis et haud paulum uires adiuta ruentis
contra ardore ferae capiti tremebunda resedit.
clamor ad astra datur, uocesque repente profusae
aetherias adiere domos. furit ilicet ira
terrigena, impatiens dare terga nouusque dolori
et chalybem longo tum primum passus in aeuo.
nec frustra rapidi stimulante dolore fuisset
impetus, ablato ni Regulus arte regendi
instantem elusisset equo rursusque secutum
cornipedis gyros flexi curuamine tergi
detortis laeua celer effugisset habenis.
'At non spectator Marus inter talia segni
torpebat dextra. mea tanto in corpore monstri
hasta secunda fuit. iam iamque extrema trisulca
lambebat lingua fessi certamine terga
quadrupedis: torsi telum atque urgentia uelox
in memet saeui serpentis proelia uerto.
hinc imitata cohors certatim spicula dextris
congerit alternasque ferum diducit in iras,
donec murali ballista coercuit ictu.
tum fractus demum uires; nec iam amplius aegra
consuetum ad nisus spina praestante rigorem
et solitum in nubes tolli caput, acrius instant.
iamque aluo penitus demersa phalarica sedit
et geminum uolucres lumen rapuere sagittae.

150 *terras* S. corr. Heins. *latebrae* Schrad. 152 *uiderit* Ch L F V, *-erat* O. 160 *inf. dape quae* Bauer, *informidateque* S, *inf. lateque* Marsus, uulg. 162 *ab aestu* Heins. 168 *faciemque* Burm. (cf. Ou. M. III 414), *pacemque* S. 171 *nomenque* Cd. 179 post *aspicimus* primus interpunxit Heins. 184 *Iunonis et ang.* Cd. 185 *despecta* Heins. ex Ou. M. III 44 (loco haud dubie Silio hic obuersato), *ab infecta* Thilo. 190 *ac* S, corr. ed. Med(iolanensis). 194 *ingentibus* S, corr. Heins. (*ingenti* iam 192). *artae* S, *altae* Drak. 195 *adstrinxit* Ruperti. 202 *ripaque* Ch. 204 *Vix* Heins. 209 *magna* Cm L, *-no* F (e corr.) O V. 212 *rapto* Burm. 213 *obsequitur iussu* Junt. *cursu* Blass, *passu* Burm. 218 *hinnitu* Cm, *immani* S. 222 *expuerant* uel peiora S, corr. R[1]. 234 *nutat* Ch, *mutat* S, *mittit* ς, Lefeb., *iactat* Ruperti. sed u. 233 e duobus uu. conflatum esse credo, quorum de priore uerba *arduus ille* (fortasse *subit* secutum est) sola manent. nam *caput* subiectiuum esse persuasum mihi habeo. 248 *per inane* Cm, *primaue* S. 254 *doloris* Burm. 256 *rabidi* R[2], *-do* Drak. 260 *effudisset* S, corr. Bas. 263 *ianuamque* S, corr. R[1]. 270–272 codicum lect. seruaui, nisi quod in 272 Gronouii *instant* pro *instat* sumpsi, quamquam et hoc rectum esse potest et ad *cohors* referendum. *fracto* Gronou. *non iam amplius—caput.* *acrius instant*, Bauer.

iam patulis uasto sub uulnere faucibus *ater*
tabificam exspirat saniem specus. ultima iamque
ingestis cauda et iaculis et pondere conti
haeret humi, lassoque tamen minitatur hiatu,
donec tormentis stridens magnoque fragore
discussit trabs acta caput, longoque resoluens
aggere se ripae tandem exhalauit in auras
liuentem nebulam fugientis ab ore ueneni.
erupit tristi fluuio mugitus et imis
murmura fusa uadis, subitoque et lucus et antrum
et resonae siluis ulularunt flebile ripae.
heu quantis luimus mox tristia proelia damnis,
quantaque supplicia et qualis exhausimus iras!
nec tacuere pii uates famulumque sororum
Naiadum, tepida quas Bagrada nutrit in unda,
nos uiolasse manu seris monuere periclis.
haec tunc hasta decus nobis pretiumque secundi
uulneris a uestro, Serrane, tributa parente,
princeps quae sacro bibit e serpente cruorem.'
Iamdudum uultus lacrimis atque ora rigabat
Serranus medioque uiri sermone profatur:
'Huic si uita duci nostrum durasset in aeuum,
non Trebia infaustas superasset sanguine ripas,
nec, Trasimenne, tuus premeret tot nomina gurges.'
Tum senior 'Magnas' inquit 'de sanguine poenas
percepit Tyrio et praesumpta piacula mortis.
nam defecta uiris et opes attrita supinas
Africa tendebat palmas, cum sidere diro
misit Agenoreis ductorem animosa Therapne.
nulla uiro species decorisque et frontis egenum
corpus; in exiguis uigor, admirabile, membris
uiuidus et nisu magnos qui uinceret artus.
iam Martem regere atque astus adiungere ferro
et duris facilem per inhospita ducere uitam
haud isti, quem nunc penes est sollertia belli,
cederet Hannibali. uellem hunc, o tristia nobis
Taygeta, hunc unum non durassetis opacis
Eurotae ripis. uidissem moenia flammis
Phoenissae ruere, aut certe non horrida fata
fleuissem ducis et, nulla quos morte nec igni
exutos seruans portabo in Tartara, luctus.
consertae campis acies, multusque per arua
feruebat Mauors, nec mens erat ulla sine ira.
hic inter medios memorandis Regulus ausis
laxabat ferro campum *in*que pericla ruebat
nec repetenda dabat letali uulnera dextra.
sic, ubi nigrantem torquens stridentibus Austris
portat turbo globum piceaque e nube ruinam
pendentem terris pariter pontoque minatur,
omnis et agricola et nemoroso uertice pastor
et pelago trepidat subductis nauita uelis.
at fraudem nectens, socios ubi concaua saxa
claudebant, uertit subito certamina Graius
et dat terga celer ficta formidine ductor,
haud secus ac stabulis procurans otia pastor
in foueam parco tectam uelamine frondis
ducit nocte lupos positae balatibus agnae.
abripuit traxitque uirum fax mentis honestae
gloria et incerti fallax fiducia Martis.
non socios comitumue manus, non arma sequentum
respicere: insano pugnae tendebat amore
iam solus, nubes subito cum densa Laconum
saxosis latebris intento ad proelia circum
funditur, et pone insurgit uis saeua uirorum.
o diram Latio lucem, fastisque notandum
dedecus o, Gradiue, tuum! tibi dextera et urbi
nata tuae tristi damnatur sorte catenae.
haud umquam absistam gemitu. te, Regule, uidit
Sidonius carcer, tuque huic sat magna triumpho
uisa es, Carthago, superis. quae poena sequetur
digna satis tali pollutos Marte Laconas?
'At noua Elissaei iurato foedera patres
consultant mandare duci pacisque sequestrem
mittere poscentis uinctam inter proelia pubem
captiuamque manum ductore rependere nostro.
nec mora, iam stabat primis in litoris undis
nauali propulsa ratis, iam nautica pubes
aut siluis stringunt remos, aut abiete secta
transtra nouant. his intortos aptare rudentis,
his studium erecto componere carbasa malo.
unca locant prora curuati pondera ferri.
ante omnis doctus pelagi rectorque carinae
puppim aptat clauumque Cothon. micat aereus alta
fulgor aqua trifidi splendentis in aequore rostri.
tela simul uariamque ferunt contra aspera ponti
rerum ad tempus opem. mediae stat margine puppis
qui uoce alternos nautarum temperet ictus
et remis dictet sonitum pariterque relatis
ad numerum plaudat resonantia caerula tonsis.
'Postquam confectum nautis opus horaque cursus
atque armata ratis uentique dedere profundum,
omnis turba ruit, matres puerique senesque.
per medios coetus trahit atque inimica per ora
spectandum Fortuna ducem. fert lumina contra
pacatus frontem, qualis cum litora primum
attigit adpulsa rector Sidonia classe.
accessi comes, haud ipso renuente, ratique
impositus maestis socium me casibus addo.
inluuiem atque inopes mensas durumque cubile
et certare malis urgentibus hoste putabat
deuicto maius, nec tam fugisse cauendo
aduersa egregium, quam perdomuisse ferendo.
spes tamen una mihi, quamquam bene cognita et olim
atrox illa fides, urbem murosque domumque
tangere si miseris licuisset, corda moueri
posse uiri et uestro certe mitescere fletu.
claudebam sub corde metus lacrimasque putabam
esse uiro et nostrae similem inter tristia mentem.
cum tandem patriae Tiberino adlabimur amni,
seruabam uultus ducis ac prodentia sensum
lumina et obtutu perstabam intentus eodem.
si qua fides, unum, puer, inter mille labores,
unum etiam in patria saeuaque in Agenoris urbe
atque unum uidi poenae quoque tempore uultum.
obuia captiuo cunctis simul urbibus ibat
Ausonia, et campum turba uincente propinqui
implentur colles; strepit altis Albula ripis.
ipsi Poenorum proceres immitia corda
ad patrios certant cultus reuocare, togaeque
addebatur honos. stetit, inlacrimante senatu
et matrum turba iuuenumque dolore profuso,
inter tot gemitus immobilis. aggere consul
tendebat dextram et patria uestigia primus
ponentem terra occursu celebrabat amico.
collegit gressum, monitusque recedere consul
nec summum uiolare decus. cingente superba
Poenorum turba captiuoque agmine saeptus
ibat et inuidiam caelo diuisque ferebat.

275 *acr* S, corr. Bauer (*atrum* iam 'nonnulli' apud Heins.). 276 post *specus* interpunxit Bauer. *spira ultima—ingentis caudae* Heins. 277 *ingenti* S, corr. Blass. *tonti* uel *conti* F, *tanti* L. 280 *reuoluens* van Veen. 289 *trepida* Ch. 290 *non* L F V. *saeuis* Bothe. *piaclis* Bentl. 296 *Hinc* S, corr. R[1]. 300 *preccpit* O, fort. recte. 303 *cherapne* (*-amne* L) S, corr. R[2]. 307 *regere* Ch (sed Heinsium 'ex silentio' id testari iure credit Thilo, Jahrbücher für Klass. Phil. 1891, p. 597), *ciere* S, *cire* Heins. 308 *durus* P, nonnulli, post *uitam* interpungentes. 313 *haud* L O V. 319 ita Ruperti, *campumque p.* Ch, *campum* (*-po* V) *ac* (*in* suprascr. F) *p.* S, *c. ac per tela* Heins., fort. recte. 327 *uertit* Cm, *uert(c)re* S. *certamine* Cm S (quod probare Heins. uidetur), corr. Barth. *gratos* S, corr. Barth. quid C habuerit uide quam sit difficile dictu. Modius enim uulgatam *gyris* in *gyros* correxit, Heins. apud Drak. *Graius*, Drak. ipse *Graios* e Col. diserte proferunt! 328 *facta* Cm. 329 *et* (*e* L) S, corr. Bas. 338 *pone* Bauer, *p(o)ene* S, *poena* Ch, *Poenum* Barth. 339 *notandam* R[2], fort. recte. 346 *Ac* L F. 348 *uinctam* Ch, *uict.* S. 353 *bis* S, corr. R[1]. 358 *trifidis* L F, *-do* Heins. 360 *durum* Heins. 363 *ut plaudant* Ruperti. 365 *uentoque* S, corr. Marsus. 372 *maestus* L F, nonnulli edd. 383 *patrio Tiberini* Heins.

'Ecce trahens geminum natorum Marcia pignus,
infelix nimia magni uirtute mariti,
squalentem crinem et tristis lacerabat amictus.
agnoscisne diem? an teneris non haesit in annis?
atque ea, postquam habitu iuxta et uelamine Poeno
deformem aspexit, fusis ululatibus aegra
labitur, et gelidos mortis color occupat artus.
si qua deis pietas, tales, Carthago, uidere
dent tibi Sidonias matres. me uoce quieta
adfatus iubet et uestros et coniugis una
arcere amplexus pater, impenetrabilis ille
luctibus et numquam summissus colla dolori.'
Hic alto iuuenis gemitu lacrimisque coortis
'Magne parens,' inquit 'quo maius numine nobis
Tarpeia nec in arce sedet, si iura querelis
sunt concessa piis, cur hoc matrique mihique
solamen, uel cur decus hoc, o dure, negasti,
tangere sacratos uultus atque oscula ab ore
libauisse tuo? dextram mihi prendere dextra
non licitum? leuiora forent haec uulnera quantum,
si ferre ad manis infixos mente daretur
amplexus, uenerande, tuos. sed uana recordor
ni, Mare, (nam primo tunc haerebamus in acuo)
humana maior species erat. horrida cano
uertice descendens ingentia colla tegebat
caesaries, frontique coma squalente sedebat
terribilis decor atque animi uenerabile pondus.
nil posthac oculis simile incidit.' excipit inde
iam Marus atque, inhibens conuellere uulnera questu,
'Quid, cum praeteritis inuisa penatibus' inquit
'hospitia et sedes Poenorum intrauit acerbas?
adfixi clipei currusque et spicula nota
aedibus in paruis, magni monumenta triumphi,
pulsabant oculos, coniunxque in limine primo
clamabat: "Quo fers gressus? non Punicus hic est,
Regule, quem fugias, carcer. uestigia nostri
casta tori domus et patrium sine crimine seruat
inuiolata larem. semel hic iterumque (quid, oro,
pollutum est nobis?) prolem, gratante senatu
et patria, sum enixa tibi. tua, respice, sedes
haec est, unde ingens umeris fulgentibus ostro
uidisti Latios consul procedere fasces,
unde ire in Martem, quo capta referre solebas
et uictor mecum suspendere postibus arma.
non ego complexus et sanctae foedera taedae
coniugiumue peto: patrios damnare penatis
absiste ac natis fas duc concedere noctem."
'Hos inter fletus iunctus uestigia Poenis
limine se clusit Tyrio questusque reliquit.
uixdum clara dies summa lustrabat in Oeta
Herculei monumenta rogi, cum consul adire
accirique iubet Libyas. tum limina templi
uidimus intrantem. quae consultata senatus,
quasue uiri uoces extremum curia maerens
audierit, placido nobis ipse edidit ore.
intulit ut gressus, certatim uoce manuque
ad solitam sedem et uestigia nota uocabant.
abnuit antiquumque loci aspernatus honorem.
at circumfusi non setius undique dextram
prensare ac, patriae ductorem nomine tanto
redderet, orabant: captiua posse redemptum
pensari turba, ac Tyrias tum iustius arces
arsuras dextra, fuerit quae uincta catenis.
'Tum palmas simul attollens ac lumina caelo
"Iustitiae rectique dator, qui cuncta gubernas,
nec leuior mihi diua Fides Sarranaque Iuno,
quos reditus testes iurata mente uocaui,
sit mihi fas me digna loqui Latiosque tueri
uoce focos: ibo ad Tyrios non segnior," inquit
"stante fide reditus et saluo foedere poenae.
sic nobis rerum exitio desistite honorem
tendere. tot bellis totque annis fregimus acuum.
nunc etiam uinclis et longo carcere torpent
captiuo in senio uires. fuit ille nec umquam,
dum fuit, a duro cessauit munere Martis
Regulus. exangui spectatis corpore nomen.
at non Carthago, fraudum domus, inscia quantum
e nobis restet, iuuenes parat, aspera ferro
pectora, captiuos nostra pensare senecta.
ite dolos contra, gensque astu fallere laeta
discat, me capto quantum tibi, Roma, supersit.
nec uero placeat, nisi quae de more parentum
pax erit. exposcunt Libyes nobisque dedere
haec referenda, pari libeat si pendere bellum
foedere et ex aequo geminas conscribere leges.
sed mihi sit Stygios ante intrauisse penatis,
talia quam uideam ferientis pacta Latinos."
'Haec fatus Tyriae sese iam reddidit irae,
nec monitus spernente grauis fidosque senatu
Poenorum dimissa cohors. quae maesta repulsa
ac minitans capto patrias properabat ad oras.
prosequitur uulgus, patres, ac planctibus ingens
personat et luctu campus. reuocare libebat
interdum et iusto raptum retinere dolore.
'At trepida et subito ceu stans in funere coniunx,
ut uidit puppi properantem intrare, tremendum
uociferans celerem gressum referebat ad undas:
"Tollite me, Libyes, comitem poenaeque necisque.
hoc unum, coniunx, uteri per pignora nostri
unum oro: liceat tecum quoscumque ferentem
terrarum pelagique pati caelique labores.
non ego Amyclaeum ductorem in proelia misi,
nec nostris tua sunt circumdata colla catenis.
cur usque ad Poenos miseram fugis? accipe mecum
hanc prolem. forsan duras Carthaginis iras
flectemus lacrimis, aut, si praecluserit aures
urbs inimica suas, eadem tunc hora manebit
teque tuosque simul, uel, si stat rumpere uitam,
in patria moriamur. adest comes ultima fati."
'Has inter uoces uinclis resoluta moueri
paulatim et ripa coepit decedere puppis.
tum uero infelix, mentem furiata dolore,
exclamat fessas tendens ad litora palmas:
"En, qui se iactat Libyae populisque nefandis
atque hosti seruare fidem. data foedera nobis
ac promissa fides thalamis ubi, perfide, nunc est?"
ultima uox duras haec tunc penetrauit ad auris,
cetera percussi uetuerunt noscere remi.
'Tum fluuio raptim ad pelagi deuoluimur oras
ac legimus pontum pinuque immane cauata
aequor et immensas curua trabe findimus undas.
ludibrium necis horrescens, uis aspera ponti
obrueret scopulisque ratem furor improbus Euri
frangeret, optabam: letum id commune fuisset.
sed nos ad poenam moderato flamine lenes
uexerunt Zephyri Tyrioque dedere furori.
'Infelix uidi patriamque remissus in urbem
narrator poenae dura mercede reuerti.
nec tibi nunc ritus imitantem irasque ferarum
Pygmalioneam temptarem expromere gentem,
si maius quicquam toto uidisset in orbe
gens hominum, quam quod nostri ueneranda parentis
edidit exemplum uirtus. pudet addere questus
suppliciis, quae spectaui placido ore ferentem.
tu quoque, care puer, dignum te sanguine tanto
fingere ne cessa atque orientis comprime fletus.
praefixo paribus ligno mucronibus omnes

403 *gemitum* L F. **413** *arceri* Heins. *patet* S, corr. Ruperti (idem et *manet* coni.). **414** *corda* Heins. **422** *quanto* Heins. **425** *ni* Ch, *mi* S. **434** *uota* Heins. **451** *se clusit* Cm, *seclusit* L, *-dusit* F, *-duxit* O, *se duxit* V. **453** *adiri* Heins. **455** *quae tum consulta* ego (*tum quae* iam Gronou.). *senatu* Lefeb. **456** *quasque* Ruperti. **459** *uocabant* Ch, *-bat* S. **460** *aspernatur* Heins. **464** *iustior* S, corr. R[1]. **467** *sator* Heins., *pater* Ruperti, *auctor* van Veen. **468** *Serranaque* Ch. **470** *si* Ch O V, edd. recc. **473** *sit* S, corr. R[1]. **480** *en* Ch. *bello* Heins. **491** *fidoque* Ch S, corr. R[1]. **494** *uulgus,* ego interpunxi. **495** *campis* L F O. **496** *captum* L F O. **514** *uere* L F O. *mente* S, corr. R[1]. **515** *a litore* Schrad. **522** *immane* Cm L, *in umane* F, *minante* O V. **527** *ad* Cm, *in* S.

armantur laterum crates, densumque per artem
texitur erecti stantisque ex ordine ferri
infelix stimulus, somnisque hac fraude negatis
quocumque inflexum producto tempore torpor
inclinauit iners, fodiunt ad uiscera corpus.
absiste, o iuuenis, lacrimis. patientia cunctos
haec superat currus. longo reuirescet in aeuo
gloria; dum caeli sedem terrasque tenebit
casta Fides, dum uirtutis uenerabile nomen,
uiuet; critque dies, tua quo, dux inclite, fata
audire horrebunt a te calcata minores.'
  Haec Marus et maesta refouebat uulnera cura.
interea, rapidas perfusa cruoribus alas,
sicut sanguinea Trasimenni tinxerat unda,
uera ac ficta simul spargebat Fama per Vrbem.
Allia et infandi Senones captaeque recursat
attonitis arcis facies. excussit habenas
luctificus Pauor, et tempestas aucta timendo.
hic raptim ruit in muros: uox horrida fertur
'Hostis adest', iaciuntque sudes et inania tela.
ast aliae laceris canentes crinibus alta
uerrunt tecta deum et seris post fata suorum
sollicitant precibus. requiem tenebraeque diesque
amisere: iacent portis ululante dolore
dispersum uulgus, remeantumque ordine longo
seruat turba gradus. pendent ex ore loquentum,
nec laetis sat certa fides, iterumque morantur
orando et, uultu interdum sine uoce precati,
quod rogitant, audire pauent. hinc fletus, ubi aures
percussae grauiore malo, metus inde, negatum
si scire, et dubius responsi nuntius haesit.
iamque ubi conspectu redeuntum uisa propinquo
corpora, sollicite laeti funduntur et ipsis
oscula uulneribus figunt superosque fatigant.
  Hic inter trepidos, curae uenerandus, agebat
Serranum Marus, atque olim post fata mariti
non egressa domum uitato Marcia coetu
et lucem causa natorum passa ruebat
in luctum similem antiquo. turbata repente
agnoscensque Marum 'Fidei comes inclite magnae,
hunc certe mihi reddis.' ait 'leue uulnus? an alte
usque ad nostra ferus penetrauit uiscera mucro?
quicquid id est, dum non uinctum Carthago catenis
abripiat poenaeque instauret monstra paternae,
gratum est, o superi. quotiens heu, nate, petebam,
ne patrias iras animosque in proelia ferres
neu te belligeri stimularet in arma parentis
triste decus. nimium uiuacis dura senectae
supplicia expendi. quaeso, iam parcite, si qua
numina pugnastis nobis.'
                                      At cladis acerbae
discussa ceu nube, patres conquirere fessis
iam rebus meditantur opem, atque ad munera belli
certatur, pulsusque timor grauiore periclo.
maxima curarum rectorem ponere castris
cui Latium et moles rerum quassata recumbat,
spectante occasum patria. Iouis illa ruenti
Ausoniae atque Italis tempus protendere regnis
cura fuit; nam Tyrrhenos Poenumque secundis
Albana surgens respexerat arce tumentem,
qui ferre in muros uictricia signa parabat.
tum quassans caput 'Haud umquam tibi Iuppiter,' inquit
'o iuuenis, dederit portas transcendere Romae
atque inferre pedem. Tyrrhenas sternere ualles
caedibus, et ripas fluuiorum exire Latino
sanguine fas fuerit: Tarpeium accedere collem
murisque aspirare ueto.' quater inde coruscum
contorsit dextra fulmen, quo tota reluxit
Maeonidum tellus, atramque per aethera uoluens
abrupto fregit caelo super agmina nubem.
nec Poenum auertisse satis: dat numine magno
Aeneadis mentem gremio deponere tuto
Romuleam laudem Fabioque salutis habenas
credere ductori. cui postquam tradita belli
iura uidet, 'Non hunc' inquit 'superauerit unquam
inuidia aut blando popularis gloria fuco,
non astus fallax, non praeda aliusue cupido.
bellandi uetus ac laudum cladumque quieta
mente capax. par ingenium castrisque togaeque.'
sic genitor diuum recipitque ad sidera gressum.
  Hic circumspectis nulli deprensus in armis
laudatusque Ioui Fabius mirabile quantum
gaudebat reducem patriae adnumerare reuersus,
duxerat egrediens quam secum in proelia, pubem.
nec membris quisquam natoue pepercit amato
acrius aut uidit socium per bella cruorem
tristior. atque idem, perfusus sanguine uictor
hostili, plenis repetebat moenia castris.
stirpe genus clarum caeloque adfinis origo.
nam remeans longis olim Tirynthius oris
et triplicis monstri famam et spectacula captas
mira boues hac, qua fulgent nunc moenia Romae,
egit ouans. tunc Arcadius, sic fama, locabat
inter desertos fundata Palatia dumos
paupere sub populo ductor, cum regia uirgo
hospite uicta sacro Fabium de crimine laeto
procreat et magni commiscet seminis ortus
Arcas in Herculeos mater uentura nepotes.
ter centum domus haec Fabios armauit in hostem
limine progressos uno; pulcherrima quorum
cunctando Fabius superauit facta ducemque
Hannibalem aequando. tantus tunc, Poene, fuisti.
  Dum se perculsi renouant in bella Latini,
turbatus Ioue et exuta spe moenia Romae
pulsandi, collis Vmbros atque arua petebat
Hannibal, excelso summi qua uertice montis
deuexum lateri pendet Tuder, atque ubi latis
proiecta in campis nebulas exhalat inertis
et sedet ingentem pascens Meuania taurum,
dona Ioui. tum Palladios se fundit in agros
Picenum diues praedae atque errantibus armis,
quo spolia inuitant, transfert populantia signa,
donec pestiferos mitis Campania cursus
tardauit bellumque sinu indefensa recepit.
  Hic dum stagnosi spectat templumque domosque
Literni ductor, uaria splendentia cernit
pictura belli patribus monumenta prioris
exhausti: nam porticibus signata manebant,
quis inerat longus rerum et spectabilis ordo.
primus bella truci suadebat Regulus ore,
bella neganda uiro, si noscere fata daretur.
at princeps Poenis indicta more parentum
Appius astabat pugna lauroque reuinctus
iustum Sarrana ducebat caede triumphum.
aequoreum iuxta decus et nauale tropaeum,
rostra gerens niuea surgebat mole columna.
exuuias Marti †donumque Duilius, alto
ante omnis mersa Poenorum classe, dicabat.
cui, nocturnus honos, funalia clara sacerque
post epulas tibicen adest, castosque penatis
insignis laeti repetebat murmure cantus.

540 *densumque* Ch V, *-usque* L F O (cf. II 630). **543** *flexum* Ch. *perducto* S, corr. R^{1}. *tort(taet-* V)*or* S, corr. Dausq. **546** *haec* Ch L, *hos* F O V. **554** *orbem* O V. **560** aliquid ante h. u. excidisse puto, cum uerba *ast aliae* alterum *aliae* quo referantur non habeant. *squalentes* van Veen. **563** *ululantque* Heins. **568** *hic* S, corr. Gronou. **571** *redeuntum* Dausq. (qui et *redeuntia* coni.), *-untis* S, fort. recte. **572** *adfunduntur* Heins. **589** *At* Ch, *Ac* L F V, *Et* O. **590** *discissa* Ch, Heins. **595** *sperante* Blass. **601** *rescindere* Blass. **605** *corusca* Ruperti. **610** *gentem* Drak., in u. 611 *tandem* seruato; unde Lefeb. *tandem* hic, ibi *gentem* legit. **611** *laudem* Heins., *tandem* S, *iam rem* Hilff, *gentem* Liuin., *molem* Withof, *sedem* Bauer. **634** *laeto. feta* Heins. **643** *pulsando* Ch. **645** *lateris* Heins. *laetis* Heins. **649** *Picentum* Liuin. *dites* Lefeb., sed *P. diues* accusatiuum esse uidit iam Hilff. **659** *uiro*, interp. Postgate, et sic O. **661** *pugna* Ch L F, *-ae* O V. **665** *donum: que* L, *dom(don-)um coma (coina) que* O V. *Dulius* S, corr. R^{1}. *dominoque D. alti* ego: uid. quae disputaui Class. Review 1900, p. 49, et cf. *dominus mortis* Sen. H. F. 565.

cernit et extremos defuncti ciuis honores :
Scipio ductoris celebrabat funera Poeni,
Sardoa uictor terra. uidet inde ruentem
litoribus Libycis dispersa per agmina pubem ;
instabat crista fulgens et terga premebat
Regulus : Autololes Nomadesque et Maurus et Hammon
et Garamas positis dedebant oppida telis.
lentus harenoso spumabat Bagrada campo
uiperea sanie, turmisque minantibus ultro
pugnabat serpens et cum duce bella gerebat.
necnon proiectum puppi frustraque uocantem
numina Amyclaeum mergebat perfida ponto
rectorem manus, et seras tibi, Regule, poenas
Xanthippus digni pendebat in aequore leti.
addiderant geminas medio consurgere fluctu
Aegatis : lacerae circum fragmenta uideres
classis et effusos fluitare in gurgite Poenos.
possessor pelagi pronaque Lutatius aura
captiuas puppis ad litora uictor agebat.
haec inter iuncto religatus in ordine Hamilcar,
ductoris genitor, cunctarum ab imagine rerum
totius in sese uulgi conuerterat ora.
sed Pacis faciem et pollutas foederis aras
deceptumque Iouem ac dictantis iura Latinos
cernere erat. strictas trepida ceruice securis
horrebat Libys, ac summissis ordine palmis
orantes ueniam iurabant inrita pacta.
haec Eryce e summo spectabat laeta Dione.
Quae postquam infesto percensuit omnia uultu
adridens Poenus, lenta proclamat ab ira :
'Non leuiora dabis nostris inscribere tectis
acta meae dextrae : captam, Carthago, Saguntum
da spectare, simul flamma ferroque ruentem ;
perfodiant patres natorum membra. nec Alpes
exiguus domitas capiet locus . ardua celsis
persultet iuga uictor equis G ramasque Nomasque.
addes Ticini spumantis sangu ue ripas
et nostrum Trebiam et Trasi enni litora Tusci
clausa cadaueribus. ruat in ns corpore et armis
Flaminius, fugiat consul ma nte cruore
Scipio et ad socios nati ceruic uehatur.
haec mitte in populos, et adl e maiora dabuntur.
flagrantem effinges facibus, rthago, Libyssis
Romam et deiectum Tarpeia pe Tonantem.
interea uos, ut dignum est, i (ocius ite)
o iuuenes, quorum dextris m tanta geruntur,
in cineres monumenta date at e inuoluite flammis.'

LIBER SEPTIMVS

Interea trepidis Fabius spes unica rebus.
ille quidem socios atque aegram uulnere praeceps
Ausoniam armabat uiridique ad dura laborum
bellator senio iam castra mouebat in hostem,
sed mens humana maior non tela nec enses
nec fortis spectabat equos. tot milia contra
Poenorum inuictumque ducem, tot in agmina solus
ibat et in sese cuncta arma uirosque gerebat.
ac ni sacra seni uis impressumque fuisset
sistere Fortunam cunctando aduersa fouentem,
ultima Dardanii transisset nominis aetas.
ille modum superis in Punica castra fauoris
addidit et Libyae finem inter prospera bella
uincendi statuit. tumefactum cladibus ille
Hesperiis lento Poenum moderamine lusit.
summe ducum, qui regna iterum labentia Troiae
et fluxas Latii res maiorumque labores,
qui Carmentis opes et regna Euandria seruas,
surge, age et emerito sacrum caput insere caelo.
At Libyae ductor, postquam noua nomina lecto
dictatore uigent, raptim mutata Latinis
imperia haud frustra reputans, cognoscere hauebat,
quae fortuna uiro, quodnam decus, ultima fessis
ancora cur Fabius, quem post tot Roma procellas
Hannibali putet esse parem. feruore carentes
angebant anni fraudique inaperta senectus.
ocius accitum captiuo ex agmine poscit
progeniem ritusque ducis dextraeque labores.
Cilnius, Arreti Tyrrhenis ortus in oris,
clarum nomen erat. sed laeua adduxerat hora
Ticini iuuenem ripis, fususque ruentis
uulnere equi Libycis praebebat colla catenis.
hic ardens exire malis et rumpere uitam,
'Non cum Flaminio tibi res, nec feruida Gracchi
in manibus consulta :' inquit 'Tirynthia gens est ;
quam si fata tuis genuissent, Hannibal, oris,
terrarum imperium Carthaginis arce uideres.
non ego te longa serie per singu a ducam.
hoc sat erit : nosces Fabios cer amine ab uno.
Veientum populi uiolata pace negabant
acceptare iugum, ac uicino Ma te furebat
ad portas bellum, consulque cie at ad arma.
dilectus uetiti, priuataque castra penates
Herculei impleuere. domo, mi abile, ab una
patricius iunctis exercitus ibat n armis.
ter centum exiluere duces. quo umque liberet
uno non pauidus rexisses bella magistro.
sed dirum egressis omen : Scelerata minaci
stridentis sonitu tremuerunt limina portae,
maximaque Herculei mugiuit numinis ara.
inuasere hostem, numerarique aspera uirtus
haud est passa uiros, et plures milite caedes.
saepe globo densi, saepe et per deuia passim
dispersi subiere uices, meritique labore
aequato, nulli quisquam uirtute secundus,
ducere ter centum Tarpeia ad templa triumphos.
spes heu fallaces oblitaque corda, caducum
mortali quodcumque datur ! grex ille uirorum,
qui Fabia gente incolumi deforme putabat
publica bella geri, pariter cecidere deorum
inuidia, subitis circumuenientibus armis.
nec tamen occisos est cur laetere. supersunt
quot tibi sint Libyaeque satis : certauerit unus
ter centum dextris. tam uiuida membra laborque
prouidus et cauta sollertia tecta quiete.
nec uero, calidi, nunc tu, cui sanguinis aetas,
foderis in pugna uelocius ilia planta
bellatoris equi frenisque momorderis ora.

671 *celebraret* Ch, unde *cernit ut* in u. 670 Heins. 678 *ultor* Liuin. 686 *adfusos* Heins. 689 *iunctos* O (sed corr. m. 1), *uictos* Ch, *hic inter uictos* Dausq. *legatus* Marsus. 699 *laeta* Dausq. 707 *Tuscis* S, corr. Blass. 712 *effugies* Cm.

VII 1 *rabidis* Ch. 5 *mente* O. 10 ita Ch, *cunct. Fort.* S. 16 *tecta* Heins. 18 *sceptra* Withof, *signa* Bothe. 25 *calentes* S, corr. ≈. 28 *laborem* Ch. 29 *Cilnius* ex Ch. *Areti* Ch. 33 *exire* Thilo, *extrema* S. 49 *stridentes—limine* Ch. *gemuerunt* Heins., sed cf. Val. Fl. IV 180. 54 *subiere, uicis* Heins. 57 *neu* S, corr. R[1]. 63 *sint* Bas., *sit* S (fort. recte, ut pro nominatiuo sit *quot superesse*), *quod sit* R[1], Heins., qui post u. 62 plene interpungit. 67 *pugnam* Heins.

quem cernens auidum leti post talia Poenus,
'Nequiquam nostras, demens,' ait 'elicis iras
et captiua paras moriendo euadere uincla.
uiuendum est. arta seruentur colla catena.'
haec iuuenis, diuisque tumens ausisque secundis.
At patres Latiasque nurus raptabat ad aras
cura deum. maesto suffusae lumina uultu
femineus matres graditur chorus: ordine longo
Iunoni pallam conceptaque uota dicabant:
'Huc ades, o regina deum, gens casta precamur
et ferimus, digno quaecumque est nomine, turba
Ausonidum pulchrumque et, acu et subtemine fuluo
quod nostrae neuere manus, uenerabile donum.
ae dum decrescit ma[illegible] um metus, hoc tibi, diua,
interea uelamen erit. si pellere nostris
Marmaricam terris r[illegible] beu dabis, omnis in auro
pressa tibi uaria fulg[illegible] bit gemma corona.'
necnon et proprio ue[illegible] erantur Pallada dono
Phoebumque armi[illegible] rumque deum primamque Dionen.
tanta adeo, cum res [illegible] epidae, reuerentia diuum
nascitur: at rarae f[illegible] ant felicibus arae.
Dum Roma antiq[illegible] s templis indicit honores,
iam Fabius, tacito [illegible] ocedens agmine et arte
bellandi lento simi[illegible], praecluserat omnis
fortunaeque hosti[illegible] uias. discedere signis
haud licitum, sun[illegible] mque decus, quo tollis ad astra
imperii, Romane, [illegible] put, parere docebat.
uerum ubi prima [illegible] is conspecta in montibus altis
signa procul fulsit [illegible] e nouis exercitus armis,
arrectae spes Sido[illegible] i, feruetque secundis
fortunae iuuenis. [illegible] uincendi sola uidetur,
quod nondum stete[illegible] nt acies, mora: 'Pergite,' clamat
'ite citi, ruite ad [illegible] s, propellite uallum
pectoribus. quant[illegible] campi distamus, ad umbras
tantum hosti supe[illegible] resides ad bella uocantur,
quis pudeat certare [illegible] es. quodcumque uidetis,
hoc reliquum est, [illegible] o damnatum ut inutile bello.
en, ubi nunc Grac[illegible] atque ubi nunc sunt fulmina gentis
Scipiadae? pulsi Ausonia non ante pauentem
dimisere fugam quam terror ad ultima mundi
Oceanumque tulit[illegible] profugus nunc errat uterque
nomina nostra tremens et ripas seruat Hiberi.
est etiam, cur Flaminio mihi gloria caeso
creuerit, et titulis libeat cur figere nostris
crudum Marte uiri nomen. quot demere noster
huic annos Fabio gladius ualet! et tamen audet.
audeat. haud ultra faxo spectetur in armis.'
Talia uociferans uolucri rapit agmina cursu
ae praeuectus equo nunc dextra prouocat hostem
nunc uoce increpitat, missa nunc eminus hasta
fertur ouans pugnaeque agitat simulacra futurae:
ut Thetidis proles Phrygiis Vulcania campis
arma tulit, clipeo amplexus terramque polumque
maternumque fretum totumque in imagine mundum.
Cassarum sedet irarum spectator et alti
celsus colle iugi domat exultantia corda
infractasque minas dilato Marte fatigat
sollers cunctandi Fabius, ceu nocte sub atra
munitis pastor stabulis per ouilia clausum
impauidus somni seruat pecus: effera saeuit
atque impasta trucis ululatus turba luporum
exercet morsuque quatit restantia claustra.
Irritus incepti mouet inde atque Apula tardo
arua Libys passu legit ac nunc ualle residit
conditus occulta, si praecipitare sequentem
atque inopinata detur circumdare fraude,
nunc nocturna parat caecae celantibus umbris
furta uiae retroque abitum fictosque timores
adsimulat, tum castra citus deserta relicta
ostentat praeda atque inuitat prodigus hostem:
qualis Maeonia passim Maeandrus in ora,
cum sibi gurgitibus flexis reuolutus oberrat.
nulla uacant incepta dolis: simul omnia uersat
miscetque exacuens uaria ad conamina mentem,
sicut aquae splendor radiatus lampade solis
dissultat per tecta uaga sub imagine uibrans
luminis et tremula laquearia uerberat umbra.
iamque dolore furens ita secum immurmurat ira:
'Obuia si primus nobis hic tela tulisset,
nullane nunc Trebiae et Trasimenni nomina? nulli
lugerent Itali? numquam Phaethontius amnis
sanguinea pontum turbasset decolor unda?
inuentum, dum se cohibet terimurque sedendo,
uincendi genus. en quotiens, uelut obuius iret,
discinxit ratione dolos fraudesque resoluit.'
haec secum, medio somni cum bucina noctem
diuideret, iamque excubias sortitus iniquas
tertius abrupta uigil iret ad arma quiete.
uertit iter Daunique retro tellure relicta
Campanas remeat notus populator in oras.
hic uero, intrauit postquam uberis arua Falerni
(diues ea et numquam tellus mentita colono),
addunt frugiferis inimica incendia ramis.
Haud fas, Bacche, tuos tacitum tramittere honores,
quamquam magna incepta uocent. memorabere, sacri
largitor laticis, grauidae cui nectare uites
nulli dant prelis nomen praeferre Falernis.
Massica sulcabat meliore Falernus in aeuo
ensibus ignotis senior iuga. pampinus umbras
nondum uua uiridis nudo texebat in aruo,
pocula nec norant sucis mulcere Lyaei,
fonte sitim et pura soliti defendere lympha.
attulit hospitio pergentem ad litora Calpes
extremumque diem pes dexter et hora Lyaeum,
nec pigitum paruosque lares humilisque subire
limina caelicolam tecti. cepere uolentem
fumosi postes et ritu pauperis acui
ante focos mensae, laetus nec senserat hospes
aduenisse deum. sed enim de more parentum
grato cursabat studio instabatque senectae,
donec, opes festas, puris nunc poma canistris
composuit, nunc inriguis citus extulit hortis
rorantis umore dapes, tum lacte fauisque
distinxit dulcis epulas nulloque cruore
polluta castus mensa Cerealia dona
attulit ac primum Vestae detersit honorem
undique et in mediam iecit libamina flammam.
deesse tuos latices, hac sedulitate senili
captus, Iacche, uetas. subito, mirabile dictu,
fagina pampineo spumarunt pocula suco,
pauperis hospitii pretium, uilisque rubenti
fluxit mulctra mero, et quercu in cratera cauata
dulcis odoratis umor sudauit ab uuis.
'En cape' Bacchus ait 'nondum tibi nota, sed olim
uiticolae nomen peruulgatura Falerni

75 *fletu* Heins., *luctu* Schrad. **76** *matri* Bothe, distinctione post *Iunoni* demum facta. *pariter* Heins. **79** uarie temptauerunt nonnulli. **80** alterum *et* om. edd. uett. **87** *dionon* S, corr. R[1]. **89** *at* Ch, *ac* S. **91** *tacito* Ch, *tanto* S, *cauto* R[1]. **96** *ubi* om. L F. **98** *Sidonii* Ch, *-iae* S, *-iis* fortasse. **102** *quanto* Heins., sed cf. VIII 306, Ou. Met. VI 273, VIII 439. **106** *nunc sunt* Cm, *sunt nunc* S. **113** *quod* L F O. **114** *hinc* S, corr. R[2]. *at* Ch. **121** *clipei* Heins. (cum *imagine* coniungendum). **136** *abitum* Marsus, *ad(abd-* L*)itum* S. **146** *ira* Scaliger et Postgate (cui nominatiuus est), *irae* Ch S, *intus* van Veen. **148** *nulla essent* P, edd. plerique, *nulli amnem* Heins. (sed *amnis* in u. 149 quoque), *nulla nurus* Bothe. *num* Ch. *et* om. Ch. **149** ita Ch L F, *ingererent tituli* O V. **154** *secum et* Liuin. *medio* Ch F (*acci* ante *s.* F), *mediam* L O V, *media insomnem* Heins., *mediam somni* ego. **159** *Falenti* Ch. **161** an *addit*? **164** *quo* Postgate, fort. recte, sed datiuum talem esse opinor quales I 237, V 465 (e Verg.), IX 205 habemus. **165** *nullum* Bothe. **167** *ensibus* S, *signis* Ch. **168** *uuae* (ut datiuus sit) Bothe. **169** *miscere* Heins. **179** *poma* Ch L F, *coma* O V, *corna* R[1], edd. uett. **184** ita Cm L, *deterpsit* F O, *decerpsit* F (e corr.) V, nonnulli. **190** *fulsit* F, *clusit* L O V, corr. F marg. *multra* L, *militia* O V. **192** *nota.* *quippe* Ch., unde *noua nunc tibi quippe* coni. Postgate.

munera,' et haud ultra latuit deus. inde nitentem
lumine purpureo frontem cinxere corymbi,
et fusae per colla comae, dextraque pependit
cantharus, ac uitis thyrso delapsa nirenti
festas Nysaeo redimiuit palmite mensas.
nec facilis laeto certasse, Falerne, sapori,
postquam iterata tibi sunt pocula, iam pede risum,
iam lingua titubante moues, patrioque Lyaeo
tempora quassatus, grates et praemia digna
uix intellectis conaris reddere uerbis,
donec composuit luctantia lumina Somnus,
Somnus, Bacche, tibi comes additus. hinc ubi primo
ungula dispersit rores Phaethontia Phoebo,
uuiferis late florebat Massicus aruis
miratus nemora et lucentis sole racemos.
it monti decus, atque ex illo tempore diues
Tmolus *et* ambrosiis Ariusia pocula sucis
ac Methymna ferox lacibus cessere Falernis.
 Haec tum uasta dabat terrisque infestus agebat
Hannibal, et sicci stimulabant sanguinis enses,
ludificante ducem Fabio. iamque improba castris
Ausoniis uota et pugnandi praua libido
gliscebat: proni decurrere monte parabant.
 Da famae, da, Musa, uirum, cui uincere bina
concessum castra et geminos domitare furores.
'Feruida si nobis corda abruptumque putassent
ingenium patres et si clamoribus' inquit
'turbari facilem mentem, non ultima rerum
et deplorati mandassent Martis habenas.
stat pensata diu belli sententia: uincam
seruare inuitos urgentisque ultima fata.
nulli per Fabium e uobis cecidisse licebit.
si lucis piget et supremis esse cupido est
nominis Ausonii taedetque in tempore tali
nullum clade nona claraeque fragore ruinae
insignem fecisse locum, reuocandus ab atris
Flaminius uobis est sedibus. ille ruendi
iam dudum properans signum auspiciumque dedisset.
an nondum praeceps uicinaque fata uidetis?
una, ut debellet, satis est uictoria Poeno.
state, uiri, et sentite ducem. cum optabile tempus
deposcet dextras, tunc ista ferocia dicta
aequentur factis. non est, mihi credite, non est
arduus in pugnas ferri labor: una reclusis
omnes iam portis in campum effuderit hora.
magnum illud solisque datum, quos mitis euntis
Iuppiter aspexit, magnum est ex hoste reuerti.
fortunae Libys incumbit flatuque secundo
fidit agens puppim. dum desinat aura sinusque
destituat tumidos subducto flamine uentus,
in rem cunctari fuerit. non ulla perenni
amplexu Fortuna fouet. iam copia quanto
artior et nullo Tyriis certamine quantum
detritum est famae! quin inter cetera nostra
haud laude afuerit, modo qui—sed parcere dictis
sit melius. iam uos acies et proelia et hostem
poscitis? o maneat, superi, fiducia talis!
interea exclusa maioris sorte pericli
me solum, quaeso, toti me opponite bello.'
his dictis fractus furor et rabida arma quierunt:
ut, cum turbatis placidum caput extulit undis
Neptunus totumque uidet totique uidetur
regnator ponto, saeui fera murmura uenti
dimittunt nullasque mouent in frontibus alas,
tum sensim infusa tranquilla per aequora pace
languentes tacito lucent in litore fluctus.
 Sensit cura sagax Poeni fraudisque ueneno
adgreditur mentes. pauca atque haec ruris auiti
iugera nec multis Fabius uertebat aratris:
Massicus uuiferis addebat nomina glaebis.
hinc pestem placitum moliri et spargere causas
in castra ambiguas. ferro flammisque pepercit
suspectamque loco pacem dedit arte maligna
ceu clandestino traheretur foedere bellum.
 Intellectus erat Fabio, Tyriosque uidebat
dictator saeuire dolos. sed non uacat †aegre
inuidiam gladios inter lituosque timere
et dubia morsus famae depellere pugna,
donec reptantem et nequiquam saepe trahendo
huc illuc castra scrutantem proelia Poenum,
qua nemorosa iuga et scopulosi uertice colles
exurgunt, clausit sparsa ad diuortia turma.
hinc Laestrygoniae saxoso monte premebant
a tergo rupes, undosis squalida terris
hinc Literna palus, nec ferri aut militis usum
poscebat regio, saeptos sed fraude locorum
arta fames poenas miserae exactura Sagunti
urgebat, finisque aderat Carthaginis armis.
 Cuncta per et terras et lati stagna profundi
condiderat somnus, positoque labore dierum
pacem nocte datam mortalibus orbis agebat.
at non Sidonium curis flagrantia corda
ductorem uigilesque metus haurire sinebant
dona soporiferae noctis. nam membra cubili
erigit et fului circumdat pelle leonis,
qua super instratos proiectus gramine campi
presserat ante toros. tunc ad tentoria fratris
fert gressus uicina citos. nec degener ille
belligeri ritus taurino membra iacebat
effultus tergo et mulcebat tristia somno.
haud procul hasta uiri terrae defixa propinquae,
et dir*a* e summa pendebat cuspide cassis;
at clipeus circa loricaque et ensis et arcus
et telum Baliare simul tellure quiescunt.
iuxta lecta manus, iuuenes in Marte probati,
et sonipes strato carpebat gramina dorso.
ut pepulere leuem intrantis uestigia somnum,
'Heus!' inquit (pariterque manus ad tela ferebat)
'quae te cura uigil fessum, germane, fatigat?'
ac iam constiterat sociosque in caespite fusos
incussa reuocat castrorum ad munera planta,
cum Libyae ductor: 'Fabius me noctibus aegris,
in curas Fabius nos excitat, illa senectus
heu fatis quae sola meis currentibus obstat!
cernis ut armata circumfundare corona,
et uallet clausos collectus miles in orb*em*.
uerum, age, nunc quando res artae, percipe porro
quae meditata mihi. latos correpta per agros
armenta adsueto belli de more secuntur.
cornibus arentis edicam innectere ramos
sarmentique leuis fronti religare maniplos,
admotus cum feruorem disperserit ignis
ut passim exultent stimulante dolore iuuenci
et uaga per collis ceruice incendia iactent.
tum terrore nouo trepidus laxabit iniquas
custos excubias maioraque nocte timebit.
si cordi consulta (moras extrema recusant)
accingamur' ait. gemino tentoria gressu
inde petunt. ingens clipeo ceruice reposta

201 *patrique* Ch O V, edd. recc. **205** *hic* Ch, edd. recc. plerique. **207** *uui*(*uuu*- V)*feris* Cm V, *uinif.* L F, *uiuif.* O. **209** *id* Modius. **210** *et* om. S, add. R^{1}. **211** *latibus* Cm S, corr. Modius. **212** *dum* Ch. **213** *ut* Barth, *at* ego. **230** *nobis* S, corr. R^{1}. **234** *aut sentite* Ruperti. **242** *figit* S, corr. R^{1}. **243** *uentos* Ch. **247, 248** *nostrae—laudi* Heins. **248** *afuerit* Ch, *aff.* S. *quis et* L F O. **253** *ora* Schrad. **255** *totique* Ch, *totoque* S. **259** *ludunt* Heins. **264** *placitum* Ch, *placidam* S. **269** *sed* Bauer, *et* S, *at* P, uulg. *ualet* O, *uelit* Blass. *agri* Barth, *aegro* uel *acrem* Heins., *aegram* Bothe, *ignem* (*inuidiae*) Postgate, *aegrae* (et 270 *inuidiae—mederi*) ego. **271** post h. u. aliquid excidisse demonstrare conatus sum Class. Rev. 1900, p. 49. **272** *raptantem* Liuin., *captantem* (om. *et*) Heins., *sectantem* uel *temptantem* ego. *trahentem* Liuin. **273** *ac* post *castra* deleui: cf. IX 575, XVII 546. **288** *cripit* Heins. **295** *dira e* R^{1}, *dire* S, Bauer, *clara e* L. Mueller. an *nitida*? **296** *iuxta* Ch. **305** *aegrum* Bas. **306** *nos. somno* Heins. **307** *quam* Heins., plene post *excitat* distinguens. **309** *clauso collectos* (*orbe*) Heins. *orbe* S, corr. Ruperti. **310** *quando* F marg., *quomodo* L, *quomō* F, *quō* O, *quo* V, *quoniam* edd. alterum *nunc* post *artae* habet S, om. Junt. **318** *cum* L F V,

inter equos interque uiros interque iacebat
capta manu spolia et rorantia caede Maraxes
ac dirum, in somno ceu bella capesseret, amens
clamorem tum forte dabat dextraque tremente
arma toro et notum quaerebat feruidus ensem.
huic Mago, inuersa quatiens ut dispulit hasta
bellantem somnum, 'Tenebris, fortissime ductor,
iras compesce atque in lucem proelia differ.
ad fraudem occultamque fugam tutosque receptus
nunc nocte utendum est. arentis nectere frondes
cornibus et latis accensa immittere siluis
armenta, oppositi reserent quo claustra manipli,
germanus parat atque obsessa euellere castra.
emergamus, et hic Fabio persuadeat astus
non certare dolis.' nihil hinc eunctante, sed acris
incepti laeto iuuene, ad tentoria Acherrae
festinant, cui parca quies minimumque soporis,
nec notum somno noctes aequare: feroci
peruigil inseruibat equo fessumque leuabat
tractando et frenis ora exagitata fouebat.
at socii renouant tela arentemque eruorem
ferro detergent et dant mucronibus iras.
quid fortuna loci poscat, quid tempus, et ipsi
quaenam agitent, pandunt et coeptis ire ministrum
haud segnem hortantur. discurrit tessera castris,
intentique docent, quae sint properanda, mone*n*tque
quisque suos: instat trepidis stimulatque ruentis
nauus abire timor, dum caeca silentia dumque
maiores umbrae. rapida iam subdita peste
uirgulta atque altis surgunt e cornibus ignes.
hic uero ut, gliscente malo et quassantibus aegra
armentis capita, adintae pinguescere flammae
coepere et uincens fumos erumpere uertex,
per collis dumosque (lues agit atra) per altos
saxosi scopulos montis lymphata feruntur
corpora anhela boum, atque obsessis naribus igni
luctantur frustra rabidi mugire iuuenci.
per iuga, per uallis errat Vulcania pestis
nusquam stante malo, uicinaque litora fulgent:
quam multa adfixus caelo sub nocte serena
fluctibus e mediis sulcator nauita ponti
astra uidet, quam multa uidet, feruoribus atris
cum Calabros urunt ad pinguia pabula saltus,
uertice Gargani residens incendia pastor.
At facie subita uolitantum montibus altis
flammarum, quis tunc ce*ci*dit custodia sorti,
horrere atque ipsos nullo spargente uagari
credere et indomitos pasci sub collibus ignes.
caelone exciderint, et magna fulmina dextra
torserit Omnipotens, an caecis rupta cauernis
fuderit egestas accenso sulphure flammas
infelix tellus, media in formidine quaerunt.
iamque abeunt, faucesque uiae citus occupat armis
Poenus et in patulos exultans emicat agros.
huc tamen usque uigil processerat arte regendi
dictator Trebiam et Tusci post stagna profundi,
esset ut Hannibali Fabium Romanaque tela
euasisse satis. quin et uestigia pulsi
et gressus premeret castris, ni sacra uocarent
ad patrios ueneranda deos. tum uersus ad urbem
adloquitur iuuenem, cui mos tramittere signa
et belli summam primasque iubebat habenas,
atque his praeformat dictis fingitque monendo:
'Si factis nondum, Minuci, te cauta probare
erudiit Fortuna meis, nec ducere uerba
ad uerum decus ac prauis arcere ualebunt.
uidisti clausum Hannibalem. nil miles et alae
iuuere aut densis legio conferta maniplis.
testor te, solus clausi nec deinde morabor.
dis sine me libare dapem et sollemnia ferre:
hunc iterum atque iterum uinctum uel montibus altis
amnibus aut rapidis (modo pugna absistite) tradam.
interea (crede experto, non fallimus) aegris
nil mouisse salus rebus. sit gloria multis
et placeat, quippe egregium, prosternere ferro
hostem, sed Fabio sit uos seruasse triumphus.
plena tibi castra atque intactus uulnere miles
creditur: hos nobis (erit haec ti*bi* gloria) redde.
iam cernes Libycum hu*ic* uallo adsultare leonem,
iam praedas offerre tibi, iam uertere terga,
respectantem adeo atque iras cum fraude coquentem.
claude, oro, castra et cunctas spes eripe pugnae.
haec monuisse satis. sed si compescere corda
non datur oranti, magno te iure pioque
dictator capere arma ueto.' sic castra relinquens
uallarat monitis ac se referebat ad urbem.
Ecce autem flatu classis Phoenissa secundo
litora Caietae Laestrygoniosque recessus
sulcabat rostris portusque intrarat apertos
ac totus multo spumabat remige pontus,
cum trepidae fremitu uitreis e sedibus antri
aequoreae pelago simul emersere sorores
ac possessa uident infestis litora proris.
tum magno perculsa metu Nereia turba
attonitae propere refluunt ad limina nota,
Telebou*m* medio surgunt qua regna profundo
pumiceaeque procul sedes. immanis in antro
conditur abrupto Proteus ac spumea late
cautibus obiectis reiectat caerula uates.
is postquam (sat gnarus enim rerumque metusque)
per uarias lusit formas et terruit atri
serpentis squamis horrendaque sibila torsit
aut fremuit toruo mutatus membra leone,
'Dicite,' ait 'quae causa uiae? quisue ora repente
peruasit pallor? cur scire futura libido?'
Ad quae Cymodoce, Nympharum maxima natu
Italidum: 'Nosti nostros, praesage, timores.
quid Tyriae classes ereptaque litora nobis
portendunt? num migrantur Rhoeteia regna
in Libyam superis? aut hos Sarranus habebit
nauita iam portus? patria num sede fugatae
Atlantem et Calpen extrema habitabimus antra?'
Tunc sic euoluens repetita exordia retro
incipit ambiguus uates reseratque futura:
'Laomedonteus Phrygia cum sedit in Ida
pastor et errantis dumosa per auia tauros
arguta reuocans ad roscida pascua canna
audiuit sacrae lentus certamina formae,
tum matris currus niueos agitabat olores
tempora sollicitus litis seruasse Cupido.
paruulus ex umero corytos et aureus arcus
fulgebat, nutuque uetans trepidare parentem
monstrabat grauidam telis se ferre pharetram.
ast alius niuea comebat fronte capillos,
purpureos alius uestis religabat amictus.
cum sic suspirans roseo Venus ore decoros
adloquitur natos: "Testis certissima uestrae
ecce dies pietatis adest. quis credere saluis
hoc ausit uobis? de forma atque ore (quid ultra

328 *hinc* S, corr. R². 334 *sarmenta* Heins. *quo* R¹, *qua* Ch S, Bauer. 343 *ac* L F O. 344 *detergent* Ch L F, *-gunt* O V. 348 *monet(-uet-* O V)*que* S, corr. R¹. 349 *trepidus* Cm. 354 *pice crescere* Heins. 362 *clauo* Blass. 367 *At* Cm, *Ac* S. 368 *cedit* S, corr. R¹. 386 *mnuci* O, *inimici* L F, om. V. '*Minuci* ex scriptis' Heins., qui C semper *Minici* habuisse ad u. 523 dicere uidetur; sed *Minuci* ex eo profert Drak. ad IX 564. 391 Heinsio suspectus, a Thilone defensus ut *te* cum *morabor* quoque coniungatur. sed mihi quidem post *morabor* animo supplendum uidetur *claudere.* 393 *hunc* Ch L F, *nunc* O V, *tunc* Lefeb. *cinctum* Schrad. *uel* S, *tibi* Thilo. 395 *fallimus* Ch, *-mur* S, fort. recte. 396 *nouisse* S, corr. P. 398 *sic* Ch. 400 *uobis* Ch. *tibi* R¹, *se* Ch S, *sed* R², *sat* Lefeb., *quoque* ego. 401 *huc* S, corr. R¹, *hunc* nonnulli. 412 *tortus* Heins. 418 *Teleboum* Heins., *-boi* (*-boa* O) S, *-bois* Dausq. 421 *obuersis* Ruperti. *despectat* Heins. (sed cf. VIII 222, XII 654), *respectat* Postgate. 428 *crinodore* V, peiora F O. 435 *inuoluens* S, corr. Heins. 440 *lectus* Markland, sed cf. 465. 441 *curru* Heins. an *niueosque*? 444 *mutuque* F *tuituque* L. 446 *niueo dente* Markland.

iam superest rerum?) certat Venus. omnia paruis
si mea tela dedi blando medicata ueneno,
si uester, caelo ac terris qui foedera sancit,
stat supplex, cum uultis, anus: uictoria nostra
Cypron Idymaeas referat de Pallade palmas,
de Iunone Paphos centum mihi fumet in aris."
dumque haec aligeris instat Cytherea, sonabat
omne nemus gradiente dea. iam bellica uirgo,
aegide deposita et qua adsuetum casside crinem
inuoluit, nec compta tamen pacemque serenis
condiscens oculis, ibat lucoque ferebat
praedicto sacrae uestigia concita plantae.
parte alia intrabat iussis Saturnia siluis,
iudicium Phrygis et fastus pastoris et Iden
post fratris latura toros. postrema nitenti
adfulsit uultu ridens Venus: omnia circa
et nemora et penitus frondosis rupibus antra
spirantem sacro traxerunt uertice odorem.
nec iudex sedisse ualet, fessique nitoris
luce cadunt oculi, ac metuit dubitasse uideri.
sed uictae fera bella deae uexere per aequor,
atque excisa suo pariter cum iudice Troia.
tum pius Aeneas terris iactatus et undis
Dardanios Itala posuit tellure penatis.
dum cete ponto innabunt, dum sidera caelo
lucebunt, dum sol Indo se litore tollet,
hic regna et nullae regnis per saecula metae.
at uos, o natae, currit dum immobile filum,
Hadriaci fugite infaustas Sasonis harenas.
sanguineis tumidus ponto miscebitur undis
Aufidus et rubros impellet in aequora fluctus,
damnatoque deum quondam per carmina campo
Aetolae rursus Teucris pugnabitis umbrae.
Punica Romuleos quatient mox spicula muros,
multaque Hasdrubalis fulgebit strage Metaurus.
hinc ille in furto genitus patruique piabit
idem ultor patrisque necem; tum litus Elissae
implebit flammis auelletque Itala Poenum
uiscera torrentem et propriis superabit in oris.
huic Carthago armis, huic Africa nomine cedet,
hic dabit ex sese qui tertia bella fatiget
et cinerem Libyae ferat in Capitolia uictor.'
Quae dum arcana deum uates euoluit in antro,
iam monita et Fabium bellique equitumque magister
exuerat mente ac praeceps tendebat in hostem.
pascere nec Poenus prauum ac nutrire furorem
deerat et, ut paruo maiora ad proelia damno
eliceret, dabat interdum simulantia terga:
non aliter, quam qui sparsa per stagna profundi
euocat e liquidis piscem penetralibus esca,
eumque leuem summa uidit iam nare sub unda,
ducit sinuato captiuum ad litora lino.
Fama furit uersos hostis, Poenumque salutem
inuenisse fuga: liceat si uincere, finem
promitti cladum, sed enim dicione carere
uirtutem, et poenas uincentibus esse repostas.
clausurum iam castra ducem rursusque referri
uaginae iussurum enses, reddatur in armis
ut ratio, et purget miles cur uicerit hostem.
haec uulgus. necnon patrum Saturnia mentes
inuidiae stimulo fodit et popularibus auris.
tunc indigna fide censent optandaque Poeno,
quae mox haud paruo luerent damnata periclo.
Diuiditur miles, Fabioque equitumque magistro
imperia aequantur penitus. cernebat et expers
irarum senior, magnas ne penderet alti
erroris poenas patria inconsulta, timebat.
ac tum, multa putans secum, ut remeauit ab urbe,
partitus socias uires, uicina propinquis
signa iugis locat et specula sublimis ab alta
non Romana minus seruat quam Punica castra.
nec mora. disiecto Minuci uecordia uallo
perdendi simul et pereundi ardebat amore.
Quem postquam rapidum uidit procedere castris
hinc Libys, hinc Fabius, simul accendere sagacis
in subitum curas: propere capere arma maniplis
edicit uallique tenet munimine turmas
Ausonius, torquet totas in proelia uires
Poenorum ductor propellitque agmina uoce:
'Dum dictator abest, rape, miles, tempora pugnae.
non sperata diu plano certamina campo
offert ecce deus. quando data copia, longum
detergete situm ferro multoque cruore
exsatiate, uiri, plenos rubiginis enses.'
Atque ea Cunctator pensabat ab aggere ualli
perlustrans campos oculis, tantoque periclo
discere, quinam esset Fabius, te, Roma, dolebat.
cui natus iuncta arma ferens 'Dabit improbus,' inquit
'quas dignum est, poenas, qui per suffragia caeca
inuasit nostros haec ad discrimina fasces.
insanae spectate tribus. pro lubrica rostra
et uanis fora laeta uiris! nunc munera Martis
aequent imperio et solem concedere nocti
sciscant imbelles. magna mercede piabunt
erroris rabiem et nostrum uiolasse parentem.'
tum senior, quatiens hastam lacrimisque coortis:
'Sanguine Poenorum, iuuenis, tam tristia dicta
sunt abolenda tibi. patiarne ante ora manusque
ciuem deleri nostras, aut uincere Poenum,
me spectante, sinam? non aequauisse minorem
soluetur culpa si sunt mihi talia corda?
iamque hoc, ne dubites, longaeui, nate, parentis
accipe et aeterno fixum sub pectore serua:
succensere nefas patriae, nec foedior ulla
culpa sub extremas fertur mortalibus umbras.
sic docuere senes. quantus qualisque fuisti,
cum pulsus lare et extorris Capitolia curru
intrares exul, tibi corpora caesa, Camille,
damnata quot sunt dextra! pacata fuissent
ni consulta uiro mensque impenetrabilis irae,
mutassentque solum sceptris Aeneia regna
nullaque nunc stares terrarum uertice, Roma.
pone iras, o nate, meas. socia arma feramus
et celeremus opem.' iamque intermixta sonabant
classica, procursusque uiros conliserat acer.
Primus claustra manu portae dictator et altos
disiecit postis rupitque in proelia cursum.
non grauiore mouent uenti certamina mole
Odrysius Boreas et Syrtim tollere pollens
Africus, obnixi cum bella furentia torquent:
distraxere fretum ac diuersa ad litora uoluunt
aequor quisque suum; sequitur stridente procella
nunc huc, nunc illuc, raptum mare et intonat undis.
haud prorsus daret ullus honos tellusque subacta
Phoenicum et Carthago ruens, iniuria quantum
orta ex inuidia decoris tulit. omnia namque
dura simul deuicta uiro, metus, Hannibal, irae,
inuidia, atque una fama et fortuna subactae.
Poenus ab excelso rapidos decurrere uallo

455 *nostram* Heins. **457** *de* Ch V, *et* L F O. **458** *haec* om. V, *his* Drak. et (modo *aligeros* legatur) Ruperti. **459** *nam* Blass. **460** *et qua* ego, *atque* S. **461** *inuoluit* Ch (Aduers. p. 429) S, *-ui* Gronou., edd. recc. *nec ego* (*non* iam Barth), *tunc* S. *compta manu* Heins. **465** *Iden* Heins., *-em* S, *-am* R^1. **486** *turgebit* Heins. *Mataurus* Ch hic et VIII 449, itaque Ch L XV 556. uid. ad IV 187. **487** *in* Ch, om. S. **488** *fratrisque* S, corr. R^1. **496** *mentem* S, corr. Gryph. 1547. **497** *Poenus* R^1, *-os* S, *-o* Ch. *fauorem* S, corr. P. **503** caue quidquam mutes, et cf. VI 226, X 181. **509** *uaginae* Ch, *uiginae* S. *iussurum* Ch, *uisurum* S. **513** *Poeni* S, corr. R^1. **516** *gemitus* F (quod potest rectum esse, modo *retinebat*, uel *frenabat* quod coni. Postgate, legamus, interpungamusque cum edd. uett. post *aequantur*), *geminis* Bauer. **523** *Minuci. nimia* L, *minima* F, *mim*(*inim-*)*ica* O V: uid. ad u. 386. **528** *uallique* Cm, *nulloque* S. **532** *nunc sp.* uel *sp. tibi* Heins., *nam* Bauer. **533** *quando* F marg., *quomodo* L, *qūo* F, *qm̄* O V, *quoniam* R^1, uulg. **540** *dignus p.* R^1. **549** *obolenda* Ch. **551** *non* Ch L F V, *nos* O, uulg., *nonne* Heins. *nos—minori* Marsus, uulg. **552** *soluentur* Bauer. **562** *mutauisse sonum* S, corr. R^1, *mutassent solium* Heins. **579** *uni* Heins.

ut uidit, tremuere irae, cecidit que repente
cum gemitu spes haud dubiae praesumpta ruinae.
quippe aciem denso circumuallauerat orbe
hausurus clausos coniectis undique telis.
atque hic Dardanius prauo certamine ductor
iam Styga et aeternas intrarat mente tenebras
(nam Fabium auxiliumque uiri sperare pudebat),
cum senior gemino complexus proelia cornu
ulteriore ligat Poenorum terga corona
et modo claudentis aciem nunc, extima cingens,
clausos ipse tenet. maiorem surgere in arma
maioremque dedit cerni Tirynthius. altae
scintillant cristae et, mirum, uelocibus ingens
per subitum membris uenit uigor: ingerit hastas
auersumque premit telorum nubibus hostem:
qualis post iuuenem, nondum subeunte senecta,
rector erat Pylius bellis aetate secunda.
  Inde ruens Thurin et Buten et Narin et Arsen
dat leto fisumque manus conferre Mahalcen,
cui decus insigne et quaesitum cuspide nomen.
tum Garadum largumque comae prosternit Adherben
et geminas acies superantem uertice Thulin,
qui summas alto prensabat in aggere pinnas,
eminus hos, gladio Sapharum gladioque Monacsum
et Morinum pugnas aeris stridore cientem,
dexteriore gena cum sedit letifer ictus,
perque tubam fixae decurrens uulnere malae
extremo fluxit propulsus murmure sanguis.
proximus huic iaculo Nasamonius occidit Idmon.
namque super tepido lapsantem sanguine et aegra
lubrica nitentem nequiquam euadere planta
impacto prosternit equo trepideque leuantem
membra adflicta solo pressa uiolentius hasta
implicuit terrae telumque in caede reliquit.
haeret humi cornus motu tremefacta iacentis
et campo seruat mandatum adfixa cadauer.
  Necnon exemplo laudis furiata iuuentus,
Sullaeque Crassique simul iunctusque Metello
Furnius ac melior dextrae Torquatus, inibant
proelia et unanimi uel morte emisse uolebant
spectari Fabio. miser hic uestigia retro
dum rapit et molem subducto corpore uitat
intorti Bibulus saxi atque in terga refertur,
strage super lapsus socium, qua fibula morsus
loricae crebro laxata resoluerat ictu,
accepit lateri penitusque in uiscera adegit
extabat fixo quod forte cadauere ferrum.
heu sortem necis! euasit Garamantica tela
Marmaridumque manus, ut inerti cuspide fusus
occideret, telo non in sua uulnera misso.
uoluitur exanimis, turpatque decora iuuenta
ora nouus pallor. membris dimissa solutis
arma fluunt, erratque niger per lumina somnus.
  Venerat ad bellum Tyria Sidone, nepotum
excitus prece, et auxilio socia arma ferebat,
Eoa tumidus pharetrati militis ala,
gens Cadmi, Cleadas; fulua cui plurima passim
casside et aurato fulgebat gemma monili,
qualis ubi Oceani renouatus Lucifer unda
laudatur Veneri et certat maioribus astris.
ostro ipse ac sonipes ostro totumque per agmen
purpura Agenoreis saturata micabat aenis.
hic auidum pugnae *ct* tam clarum excidere nomen
Brutum exoptantem, uarie nunc laeuus in orbem,
nunc dexter leuibus flexo per deuia gyris
ludificatus equo, uolucrem post terga sagittam
fundit Achaemenio detractans proelia ritu.
nec damnata manus, medio sed, flebile, mento
armigeri Cascae penetrabilis haesit harundo
obliciumque secans subrecta cuspide uulnus
umenti ferrum admouit tepefacta palato.
at Brutus diro casu turbatus amici
ausum multa uirum et spargentem in uulnera saeuos
fraude fugae calamos, iam nullis cursibus instat
prendere cornipedis, sed totam pectoris iram
mandat atrox hastae telumque uolatile nodo
excutit et summum, qua laxa monilia crebro
nudabant uersu, tramittit cuspide pectus.
labitur intento cornu transfossus, et una
arcum laeua cadens, dimisit dextra sagittam.
  At non tam tristi sortitus proelia Marte
Phoebei Soractis honor Carmelus agebat.
sanguine quippe suo iam Bagrada tinxerat ensem,
dux rectorque Nubae populi, iam fusus eidem
Zeusis Amyclaei stirps impacata Phalanti,
quem tulerat mater claro Phoenissa Laconi.
talia dum metuit, nec pugnae fisus in hoste
tam rapido nec deinde fugae, suadente pauore,
per dumos miser in uicina cacumina quercus
repserat atque alta sese occultabat in umbra
Hampsicus, insistens tremulis sub pondere ramis.
hunc longa multa orantem Carmelus et altos
mutantem saltu ramos transuerberat hasta,
ut, qui uiscatos populatur harundine lucos,
dum nemoris celsi procera cacumina sensim
substructa certat tacitus contingere meta,
sublimem calamo sequitur crescente uolucrem.
effudit uitam, atque alte manante cruore
membra pependerunt curuato exanguia ramo.
  Iamque in palantis ac uersos terga feroces
pugnabant Itali, subitus cum mole pauenda
terrificis Maurus prorumpit Tunger in armis.
nigra uiro membra, et furui iuga celsa trahebant
cornipedes, totusque nouae formidinis arte
concolor aequabat liuentia currus equorum
terga: nec erectis similes imponere cristis
cessarat pennas, aterque tegebat amictus:
ceu quondam aeternae regnator noctis, ad imos
cum fugeret thalamos Hennaea uirgine rapta,
egit nigrantem Stygia caligine currum.
at Cato, tum prima sparsus lanugine malas,
quod peperere decus Circaeo Tuscula dorso
moenia, Laertae quondam regnata nepoti,
quamquam tardatos turbata fronte Latinos
collegisse gradum uidet, imperterritus ipse
ferrata calce atque effusa largus habena
cunctantem impellebat equum. negat obuius ire
et trepidat cassa sonipes exterritus umbra.
tum celer in pugnam dorso delatus ab alto
alipedem planta currum premit atque uolanti
adsilit a tergo. cecidere et lora repente
et stimuli, ferrumque super ceruice tremiscens
palluit infelix subducto sanguine Maurus.
ora rapit gladio praefixaque cuspide portat.
  At saeuo Mauorte ferox perrumpit anhelum
dictator cum caede globum. miserabile uisu,
uulneribus fessum ac multo labente cruore
ductorem cernit suprema ac foeda precantem.
manauere genis lacrimae, clipeoque pauentem
protegit et natum stimulans 'Fortissime, labem
hanc pellamus' ait 'Poenoque ob mitia facta,
quod nullos nostris ignis disperserit aruis,
dignum expendamus pretium.' tunc arte paterna
ac stimulis gaudens iuuenis circumdata Poenum
agmina deturbat gladio campumque relaxat,
donec Sidonius decederet aequore ductor:

581 an *fremuere*? 595 *auersumque* Cm L F, *adu.* O V. 597 *pyleus* peiora S. 598 *Buten* R^1, *bucen* S, *beucen* Ch. *Narin* ex Ch. 599 *Mahalcem* Ch, *maleon* S. 602 *thulim* F O V, *thidin* L. 606 ita ego, *consedit* Ch, *sedit cui* S, *cui sedit* Ruperti. 609 *hinc* L F. 612 *trepidoque* Ch. 618 *Syllaeque et* L. 620 om. S, habuit Cm. 621 *spectari* Cm, *-ti* S. *hinc* plerique. 643 *et* om. S, corr. R^1. 645 *breuibus* Gronou. 646 *post* Cm V, *per* L F O. 647 *pertrectans* Schrad. 651 *umenti* Ch, *uiu.* S. 652 *casus* L F. 658 *uersu* Ch, *cursu* S. 659 *uda* (*unda* V) S, corr. R^1. 664 *Iubae populis* Liuin. 665 *Zeuxis* Bothe. 668 *fugae* Cm, *fuga* S. 671 *Hampsicus* Ch L F, *Namps.* O V. 674 *uiscata* Barth. 676 *substructa* Ch, *-(s)tracta* S. 682 *Tunger* Ch, *niger* S. 683 *fului* S, corr. Dausq. 705 *Ac* F O V. 713 *Marte paterno* Heins.

ceu, stimulante fame, rapuit cum Martius agnum
auerso pastore lupus fetumque trementem
ore tenet presso, tum, si uestigia cursu
auditis celeret balatibus obuia pastor,
iam sibimet metuens, spirantem dentibus imis
reiectat praedam et uacuo fugit acger hiatu.
†tum demum, Tyriis quas circumfuderat atra
tempestas, Stygiae tandem fugere tenebrae.
torpebant dextrae, et sese meruisse negabant
seruari, subitisque bonis mens aegra natabat:
ut, qui conlapsa pressi iacuere ruina,
eruta cum subito membra et nox atra recessit,
coniuent solemque pauent agnoscere uisu.
  Quis actis senior numerato milite laetus
collis et tuto repetebat in aggere castra.
ecce autem e media iam morte renata iuuentus
clamorem tollens ad sidera et ordine longo
ibat ouans Fabiumque decus Fabiumque salutem
certatim et magna memorabant uoce parentem.
tum qui partitis dissederat ante maniplis
'Sancte' ait 'o genitor, reuocato ad lucis honorem
si fas uera queri, cur nobis castra uirosque
diuidere est licitum? patiens cur arma dedisti,
quae solus rexisse uales? hoc munere lapsi
aeternas multo cum sanguine uidimus umbras.
ocius huc aquilas seruataque signa referte.
hic patria est, murique urbis stant pectore in uno.
tuque dolos, Poene, atque astus tandem exue notos:
cum solo tibi iam Fabio sunt bella gerenda.'
  Haec ubi dicta dedit, mille hinc, uenerabile uisu,
caespite de uiridi surgunt properantibus arae.
nec prius aut epulas aut munera grata Lyaei
fas cuiquam tetigisse fuit quam multa precatus
in mensam Fabio sacrum libauit honorem.

LIBER OCTAVVS

Primus Agenoridum cedentia terga uidere
Aeneadis dederat Fabius. Romana parentem
solum castra uocant, solum uocat Hannibal hostem
impatiensque morae fremit: ut sit copia Martis,
expectanda uiri fata optandumque sub armis
Parcarum auxilium. namque hac spirante senecta
nequiquam sese Latium sperare cruorem.
iam uero concors miles signisque relatis
indiuisus honos, iterumque et rursus eidem
soli obluctandum Fabio maioribus aegrum
angebant curis. lentando feruida bella
dictator cum multa adeo, tum miles egenus
cunctarum ut rerum Tyrius foret, arte sedendi
egerat et, quamquam finis pugnaque manuque
haud dum partus erat, iam bello uicerat hostem.
quin etiam ingenio fluxi, sed prima feroces,
uaniloquum Celtae genus ac mutabile mentis,
respectare domos: maerebant caede sine ulla
(insolitum sibi) bella geri, siccasque cruore
inter tela siti Mauortis hebescere dextras.
his super internae labes et ciuica uulnus
inuidia augebant. laeuus conatibus Hannon
ductoris non ulla domo summittere patres
auxilia aut ullis opibus iuuisse sinebat.
  Quis lacerum curis et rerum extrema pauentem
ad spes armorum et furialia uota reducit
praescia Cannarum Iuno atque elata futuris.
namque hac accitam stagnis Laurentibus Annam
adfatur uoce et blandis hortatibus implet:
'Sanguine cognato iuuenis tibi, diua, laborat
Hannibal a uestro nomen memorabile Belo.
perge age, et insanos curarum comprime fluctus.
excute sollicito Fabium. sola ille Latinos
sub iuga mittendi mora iam discingitur armis.
cum Varrone manus et cum Varrone serenda
proelia, nec desit fatis ad signa mouenda.
ipsa adero. tendat iamdudum in Iapyga campum.
huc Trebiae rursum et Trasimenni fata sequentur.'
  Tum diua Indigetis castis contermina lucis
'Haud' inquit 'tua ius nobis praecepta morari.
sit fas, sit tantum, quaeso, retinere fauorem
antiquae patriae mandataque magna sororis,
quamquam inter Latios Annae stet numen honores.'
  Multa retro rerum iacet atque ambagibus aeui
obtegitur densa caligine mersa uetustas,
cur Sarrana dicent Oenotri numina templo,
regnisque Aeneadum germana colatur Elissae.
sed pressis stringam reuocatam ab origine famam
narrandi metis breuiterque antiqua reuoluam.
  Iliaco postquam deserta est hospite Dido
et spes abruptae, mediam in penetralibus atram
festinat furibunda pyram. tum corripit ensem
certa necis, profugi donum exitiale mariti.
despectus taedae regnis se imponit Iarbas,
et tepido fugit Anna rogo. quis rebus egenis
ferret opem, Nomadum late terrente tyranno?
Battus Cyrenen molli tum forte fouebat
imperio, mitis Battus lacrimasque dedisse
casibus humanis facilis. qui supplice uisa
intremuit regum euentus dextramque tetendit.
atque ea, dum flauas bis tondet messor aristas,
seruata interea sedes: nec longius uti
his opibus Battoque fuit. nam ferre per aequor
exitium miserae iam Pygmaliona docebat.
ergo agitur pelago, diuis inimica sibique,
quod se non dederit comitem in suprema sorori,
donec iactatam laceris, miserabile, uelis
fatalis turbo in Laurentis expulit oras.
non caeli, non illa soli, non gnara colentum
Sidonis in Latia trepidabat naufraga terra.
ecce autem Aeneas sacro comitatus Iulo,
iam regni compos, uoto sese ore ferebat.
qui terrae defixam oculos et multa timentem
ac deinde adlapsam genibus lacrimantis Iuli
attollit mitique manu intra limina ducit.
atque ubi iam casus aduersorumque pauorem
hospitii leniuit honos, tum discere maesta
exposcit cura letum infelicis Elissae.
cui sic uerba trahens largis cum fletibus Anna
incipit et blandas addit pro tempore uoces:

723 *tiriis* L F O, *terris* R[1], uulg., *a Tyriis* Postgate, *Tyrium* (genitiuum) Bauer, alii alia. cum Thilone duo hemistichia post *Tyriis* excidisse credo, nisi potius *tunc et cum Tyriis* legendum. **725** *dextra* S, corr. ed. Nutii. **731** *collis* Cm, *collibus* S. **736** *dissederat* Cm F, *disc.* L O V. **741** *paene atras* Heins., sed cf. 586.

VIII **9** *honos rerum. quin r.* Markland. **19** *cruori* O, *-ris* Heins. **20** *situ* D. Heins., *sati* Med. (cf. I 341), *sui* Heins. **22** *augebant* Ch O, *ang.* L F V. **26** post h. u. signum interrogationis ponendum censeo. **33** *illa* S, corr. Heins. **35** *serendum* Postgate. **36** idem post *fatis* interpungere uult. **40** *ius* Cm O V, *uis* L F. **41** *sic fas* O. *cautum* Cm (de Ch u. Praef.). an *tacitum*? *quae detinuisse* Ch, unde (*quaeso*) *tenuisse* Ruperti. an *tot iam saeclis tenuisse*? **46** om. Ch. **47** *que* om. Ch. **51** *abruptae* Barth, *-rupta e* S. *mediam* ego (cf. Verg. Aen. II 508), *medio* S, *mediis* Heins., *mediae* Ruperti. **60** *ingemuit* Heins. **61** *his* S, corr. R[1]. **65** *a(g)it ut* F O V.

'Nate dea, solus regni lucisque fuisti
germanae tu causa meae: mors testis et ille
(heu cur non idem mihi tum!) rogus. ora uidere
postquam est ereptum miserae tua, litore sedit
interdum, stetit interdum, uentosque secuta
infelix oculis magno clamore uocabat
Aenean comitemque tuae se imponere solam
orabat paterere rati. mox turbida anhelum
rettulit in thalamos cursum subitoque tremore
substitit et sacrum timuit tetigisse cubile.
inde amens nunc sideream fulgentis Iuli
effigiem fouet amplexu, nunc tota repente
ad uultus conuersa tuos, ab imagine pendet
conqueriturque tibi et sperat responsa remitti.
non umquam spem ponit amor: iam tecta domumque
deserit et rursus portus furibunda reuisit,
si qui te referant conuerso flamine uenti.
ad magicas etiam fallax atque improba gentis
Massylae leuitas descendere compulit artes.
heu sacri uatum errores! dum numina noctis
eliciunt spondentque nouis medicamina curis,
quod uidi decepta nefas! congessit in atram
cuncta tui monumenta pyram et non prospera dona.'
Tunc sic Aeneas dulci repetitus amore:
'Tellurem hanc iuro, uota inter nostra frequenter
auditam uobis, iuro caput, Anna, tibique
germanaeque tuae dilectum mitis Iuli,
respiciens aegerque animi tum regna reliqui
uestra, nec abscessem thalamo, ni magna minatus
meque sua ratibus dextra imposuisset et alto
egisset rapidis classem Cyllenius Euris.
sed cur (heu seri monitus!), cur tempore tali
incustodito saeuire dedistis amori?'
Contra sic infit uoluens uix murmur anhelum
inter singultus labrisque trementibus Anna:
'Nigro forte Ioui, cui tertia regna laborant,
atque atri sociae thalami noua sacra parabam,
quis aegram mentem et trepidantia corda leuaret
infelix germana tori, furuasque trahebam
ipsa manu properans ad uisa pianda bidentis;
†namque asper somno dirus me impleuerat horror,
terque suam Dido, ter cum clamore uocarat
et laeta exultans ostenderat ora Sychaeus.
quae dum abigo menti et sub lucem ut uisa secundent
oro caelicolas ac uiuo purgor in amni,
illa cito passu peruecta ad litora mutae
oscula, qua steteras, bis terque infixit harenae:
deinde amplexa sinu late uestigia fouit,
ceu cinerem orbatae pressant ad pectora matres.
tum rapido praeceps cursu resolutaque crinem
euasit propere in celsam, quam struxerat ante
magna mole, pyram, cuius de sede dabatur
cernere cuncta freta et totam Carthaginis urbem.
hic Phrygiam uestem et bacatum induta monile,
postquam illum infelix hausit, quo munera primum
sunt conspecta, diem et conuiuia mente reduxit
festasque aduentu mensas teque ordine Troiae
narrantem longos se peruigilante labores,
in portus amens rorantia lumina flexit:
"Di longae noctis, quorum iam numina nobis
mors instans maiora facit, precor," inquit "adeste
et placidi uictos ardore admittite manis.
Aeneae coniunx, Veneris nurus, ulta maritum,
uidi constructas nostrae Carthaginis arces.
nunc ad uos magni descendet corporis umbra.
me quoque fors dulci quondam uir notus amore
expectat, curas cupiens aequare priores."
haec dicens ensem media in praecordia adegit,
ensem Dardanii quaesitum in pignus amoris.
uiderunt comites tristique per atria planctu
concurrunt: magnis resonant ululatibus aedes.
accepi infelix dirisque exterrita fatis,
ora manu lacerans, lymphato regia cursu
tecta peto celsosque gradus euadere nitor.
ter diro fueram conata incumbere ferro,
ter cecidi exanimae membris reuoluta sororis.
iamque ferebatur uicina per oppida rumor:
arma parant Nomadum proceres et saeuus Iarbas.
tum Cyrenaeam fatis agitantibus urbem
deuenio. hinc uestris pelagi uis adpulit oris.'
Motus erat placidumque animum mentemque quietam
Troius in miseram rector susceperat Annam.
iamque omnis luctus omnisque e pectore curas
dispulerat, Phrygiis nec iam amplius aduena tectis
illa uidebatur. tacito nox atra sopore
cuncta per et terras et lati stagna profundi
condiderat, tristi cum Dido aegerrima uultu
has uisa in somnis germanae effundere uoces:
'His, soror, in tectis longae indulgere quieti,
heu nimium secura, potes, nec, quae tibi fraudes
tendantur, quae circumstent discrimina, cernis?
at nondum nostro infaustos generique soloque
Laomedonteae noscis telluris alumnos?
dum caelum rapida stellas uertigine uoluet,
lunaque fraterno lustrabit lumine terras,
pax nulla Aeneadas inter Tyriosque manebit.
surge, age: iam tacitas suspecta Lauinia fraudes
molitur dirumque nefas sub corde uolutat.
praeterea, ne falsa putes haec fingere somnum,
haud procul hinc paruo descendens fonte Numicus
labitur et leni per ualles uoluitur amne.
huc rapies, germana, uiam tutosque receptus.
te sacra excipient hilares in flumina Nymphae,
aeternumque Italis numen celebrabere in oris.'
sic fata in tenuem Phoenissa euanuit auram.
Anna nouis somno excutitur perterrita uisis,
itque timor totos gelido sudore per artus.
tunc, ut erat tenui corpus uelamine tecta,
prosiluit stratis humilique egressa fenestra
per patulos currit plantis pernicibus agros,
donec harenoso, sic fama, Numicius illam
suscepit gremio uitreisque abscondidit antris.
orta dies totum radiis impleuerat orbem,
cum nullam Aeneadae thalamis Sidonida nacti
et Rutulum magno errantes clamore per agrum
uicini ad ripas fluuii manifesta secuntur
signa pedum, dumque inter se mirantur, ab alto
amnis aquas cursumque rapit. tum sedibus imis
inter caeruleas uisa est residere sorores
Sidonis et placido Teucros adfarier ore.
ex illo primis anni celebrata diebus
per totam Ausoniam uenerando numine culta est.
Hanc postquam in tristis Italum Saturnia pugnas
hortata est, celeri superum petit aethera curru,
optatum Latii tandem potura cruorem.
diua deae parere parat magnumque Libyssae
ductorem gentis nulli conspecta petebat.
ille uirum coetu tum forte remotus ab omni
incertos rerum euentus bellique uolutans

85 *uectosque* Ruperti. **91** *fulgentis* Cm, om. S. **104** *Tum* F V. **105** *frequenti* Ch S, corr. R[1]. **106** *nobis* L F. *hoc caput* Blass. **107** *dilectum mitis* Ch F (? in ras.), *dilecti* (*d. in* L) *uultus* L O V, *dilecti inuitus Iuli respiciensque* Heins. **114** *uix* Cm, *sic* S. **115** *labrisque* Cm, *labiisque* S. **121** *nam somno aspersam* Heins., *super somno* Lachmann. *summo* L F O. *diris* Bauer, *nam me—dirusque* Ernesti (sed illud *me* non desideratur), *curis* Gronou., *somni medios* uel *aedes s. medias* ego: non enim Anna sola uocem audiuit. **136** *reclusit* L. de uu. **144–223** u. Class. Rev. 1902, p. 171 hos uu. om. S, habuisse C credit Heitland (Journal of Philology, 1896, pp. 188 sqq.), non ego. Iacobus Constantius, cuius in Collectaneis (1508) primum inueniuntur, Bapt. Guarinum eos sibi e Gallia esse missos dicere adfirmat. editorum apud Aldum primum leguntur; excidisse aliquid uidit iam Marsus. Silio non indignos esse luculenter demonstrauit Heitland (l. c.) **157** *serebatur* Heins. **157a** om. edd., e Constantii libro rursus in lucem eruit Heitland. **171** *ac* Drak., *an* Heins. **172** *nescis* Ald., *sentis* Liuin., *nosti* Blass. **176** *suspensa* van Veen. **178** *praeterea* Barthio suspectum. **181** *tutoque receptu* (sublata distinctione) Schrader. **204** *Latiis* Const., corr. Ald.

anxia ducebat uigili suspiria uoce.
cui dea sic dictis curas solatur amicis:
'Quid tantum ulterius, rex o fortissime gentis
Sidoniae, ducis cura aegrescente dolorem?
omnis iam placata tibi manet ira deorum,
omnis Agenoridis rediit fauor. eia, age, segnis
rumpe moras, rape Marmaricas in proelia uires.
mutati fasces. iam bellum atque arma senatus
ex inconsulto posuit Tirynthius heros,
cumque alio tibi Flaminio sunt bella gerenda.
me tibi, ne dubites, summi matrona Tonantis
misit. ego Oenotris aeternum numen in oris
concelebror uestri generata e sanguine Beli.
haud mora sit: rapido belli rape fulmina cursu.
celsus Iapygios ubi se Garganus in agros
explicat (haud longe tellus), huc derige signa.
[*haec, ut Roma cadat, sat erit uictoria Poenis.'*]
dixit et in nubes umentia sustulit ora.
Cui dux, promissae reuirescens pignore laudis,
'Nympha, decus generis, quo non sacratius ullum
numen' ait 'nobis, felix oblata secundes.
ast ego te compos pugnae Carthaginis arce
marmoreis sistam templis iuxtaque dicabo
aequatam gemino simulacri munere Dido.'
haec fatus socios stimulat tumefactus ouantis:
'Pone grauis curas tormentaque lenta sedendi,
fatalis Latio miles. placauimus iras
caelicolum, redeunt diui: finita maligno
hinc Fabio imperia et mutatos consule fasces
nuntio. nunc dextras mihi quisque atque illa referto
quae Marte exclusus promittere magna solebas.
en, numen patrium spondet maiora peractis.
uellantur signa, ac diua ducente petamus
infaustum Phrygibus Diomedis nomine campum.'
Dumque Arpos tendunt instincti pectora Poeni,
subnixus rapto plebei muneris ostro
saeuit iam rostris Varro ingentique ruinae
festinans aperire locum fata admonet urbi.
atque illi sine luce genus surdumque parentum
nomen, et immodice uibrabat in ore canoro
lingua procax. hinc auctus opes largusque rapinae,
infima dum uulgi fouet oblatratque senatum,
tantum in quassata bellis caput extulit urbe
momentum ut rerum et fati foret arbiter unus,
quo conseruari Latium uictore puderet.
hunc Fabios inter sacrataque nomina Marti
Scipiadas interque Ioui spolia alta ferentem
Marcellum fastis labem suffragia caeca
addiderant, Cannasque fualum exitiale fouebat
ambitus et Graio funestior aequore Campus.
idem, ut turbarum sator atque accendere sollers
inuidiam prauusque togae, sic debilis arte
belligera Martemque rudis uersare nec ullo
spectatus ferro, lingua sperabat adire
ad dextrae decus atque e rostris bella ciebat.
ergo alacer Fabiumque morae increpitare professus
ad uulgum in patres petulantia uerba ferebat:
'Vos, quorum imperium est, consul praecepta modumque
bellandi posco. sedeone aut montibus erro,
dum mecum Garamas et adustus corpora Maurus
diuidit Italiam? an ferro, quo cingitis, utor?
exaudi, bone dictator, quid Martia plebes
imperitet: pelli Libyas Romanque leuari
hoste iubent. num festinant, quos plurima passos
tertius exurit lacrimosis casibus annus?
ite igitur, capite arma, uiri. mora sola triumpho
paruum iter est. quae prima dies ostenderit hostem,
et patrum regna et Poenorum bella resoluet.
ite alacres: Latia deuinctum colla catena
Hannibalem Fabio ducam spectante per urbem.'
Haec postquam increpuit, portis arma incitus effert
impellitque moras: ueluti cum carcere rupto
auriga indocilis totas effudit habenas
et praeceps trepida pendens in uerbera planta
impar fertur equis: fumat male concitus axis,
ac frena incerto fluitant discordia curru.
cernebat Paulus (namque huic communia Campus
iura atque arma tulit) labi mergente sinistro
consule res pessumque dari, sed mobilis ira est
turbati uulgi, signataque mente cicatrix
undantis aegro frenabat corde dolores.
nam cum perdomita est armis iuuenilibus olim
Illyris ora uiri, nigro adlatrauerat ore
uictorem inuidia et uentis iactarat iniquis.
hinc inerat metus et durae reuerentia plebis.
sed genus admotum superis summumque per altos
attingebat auos caelum: numerare parentem
Assaracum retro praestabat Amulius auctor
Assaracusque Iouem, nec, qui spectasset in armis,
abnueret genus. huic Fabius iam castra petenti:
'Si tibi cum Tyrio credis fore maxima bella
ductore (inuitus uocem hanc e pectore rumpam)
frustraris, Paule. Ausonid*um* te proelia dira
teque hostis castris grauior manet, aut ego multo
nequiquam didici casus praenoscere Marte.
spondentem audiui (piget heu taedetque senectae,
si quas prospicio restat passura ruinas!)
cum duce tam fausti Martis, qua uiderit *h*ora,
sumpturum pugnam. quantum nunc, Paule, supremo
absumus exitio, uocem hanc si consulis ardens
audiuit Poenus! iam latis obuia credo
stat campis acies, expectaturque sub ictu
alter Flaminius. quantos, insane, ciebis
Varro uiros! tu (pro superi!) tu protinus arma,
tu campum? noscas ante exploresque trahendo,
†quam ritus hostis! tu non, quae copia rerum,
quae natura locis, quod sit, rimabere sollers,
armorum genus, et stantem super omnia tela
fortunam aspicies? fer, Paule, indeuia recti
pectora. cur, uni patriam si adfligere fas est,
uni sit seruare nefas? eget improbus arto
iam uictu Libys, et belli feruore retuso
laxa fides socium est. non hic domus hospita tecto
inuitat patrio, non fidae moenibus urbes
excipiunt renouatque pari se pube iuuentus.
tertia uix superest, crudo quae uenit Hibero,
turba uirum. persta et cauti medicamina belli
lentus ama. si qua interea inuitauerit aura
annueritque deus, uelox accede secundis.'
Cui breuiter maesto consul sic ore uicissim:
'Mecum erit haec prorsus pietas, mentemque feremus

209 *noctc* Liuin., *corde* Bentl. 211 an *tandem*? 213 *namque(ira)* Heins., *omnis enim—nunc* ego. 217 *en ex consulto* Heins., *exin cons.* Lefeb. (plene post *iam* in u. 216 distinguens), sed uide Heitl. p. 207. 222 *trepido* Ruperti. *pete* Liuin. 223 *qua* edd. 224a ita Coust., Ald., etc. h. u. non habuit C teste Heins., exhibui, uncinis inclusum, monente Heitlandio. 225 *amentia* Ch, *uiuentia* S, corr. Heins. 228 *secundis* S, corr. Liuin. 231 *munere* R[1], *numine* S. 232 *tum factus* Ch S, corr. Barth. 234 *iras* S. *omnes* Ch, *omen* Heins. 238 *clusus* Ch. 243 *subuexus* Bothe. 244 ita Ch, *scuitiam* S. 246 *namque* van Veen. 247 *at* Bentl. *uibrarat* S, corr. Marsus. 249 *intima* S, corr. Liuin. *senatu* (= senatui) G. Voss. 253 *nunc* L F. 264 *petulantia* Heins., *ut ouantia* S, *ut ouans iam* Bauer (cf. 273 seqq.), *et ouantia* P, uulg., *uiolentia* Withof. 266 *aut* Liuin., *an* S, *ac* Heins., *in mont. ergo* Withof. 270 *pelli* Cm V, *bello* L F O. 272 *exhaurit* Heins. *aunis* (*u* suprascr.) O, *amnis* L F. 276 *deuictum* (-*ta* O) Ch O. 280 *effudit* Ch, *eff(inf- F)undit* S. 284 *que* om. L F O. 287 *uulgus* S, corr. R[1]. 295 *amullius* S, corr. R[1]. 296 *ne qui* (*neque* O) S, corr. R[1]. 300 *Ausonidum* L. Mueller, -*iam* S, uulg. (distinctione plena post id uerbum posita). 305 *ora* S, corr. R[1]. 308 *audierit* Heins. 311, 312 *arma, tu campum?* ego interpunxi (cf. 266), *tam pronus in arma* Heins., *prouidus* Thilo, cum seqq. iungendum. 313 *quam* Ch, *quantum* S, *qui* Ruperti. *ritus* Ch L F, *rictus* O V, *uincas* ego, *quantum hosti uictus* ('alimenti castrensis') Heins. 316 *in deuia* R[1], uulg., *Paulum* (te ipsum) *in d.* Heins. 319 *retuso* Cm ad Liu. XXII 39, *recluso* S. 324 *meditamina* Heins. 325 *inritauerit* S, corr. R[1], *tibi fauerit* Heins.

in Poenos, inuicte, tuam. nec me unica fallit
cunctandi ratio, qua te grassante senescens
Hannibal oppressum uidit considere bellum.
sed quaenam ira deum? consul datus alter, opinor,
Ausoniae est, alter Poenis. trahit omnia secum
et metuit demens alio ne consule Roma
concidat. e Tyrio consortem accite senatu:
non tam saeua uolet. nullus qui portet in hostem
sufficit insano sonipes. incedere noctis,
quae tardent cursum, tenebras dolet, itque superbus
tantum non strictis mucronibus, ulla retardet
ne pugnas mora, dum uagina ducitur ensis.
Tarpeiae rupes cognataque sanguine nobis
tecta Iouis, quaeque arce sua nunc stantia linquo,
moenia felicis patriae, quocumque uocabit
summa salus, testor, spreto discrimine iturum.
sed si surda mihi pugnabunt castra monenti,
haud ego uos ultra, nati, dulcemque morabor
Assaraci de gente domum, similemue uidebit
Varroni Paulum redeuntem saucia Roma.'
Sic tum diuersa turbati mente petebant
castra duces. at praedictis iam sederat arnis
Aetolos Poenus seruans ad proelia campos.
non alias maiore uirum, maiore sub armis
agmine cornipedum concussa est Itala tellus.
quippe extrema simul gentique urbique timebant,
nec spes certandi plus uno Marte dabatur.
Faunigenae socio bella inuasere Sicano
sacra manus Rutuli, seruant qui Daunia regna
Laurentique domo gaudent et fonte Numici,
quos Castrum Phrygibusque grauis quondam Ardea misit,
quos, celso deuexa iugo Iunonia sedes,
Lanuuium atque altrix casti Collatia Bruti,
quique immite nemus Triuiae, quique ostia Tusci
amnis amant tepidoque fouent Almone Cybeben.
hinc Tibur, Catille, tuum sacrisque dicatum
Fortunae Praeneste iugis Antemnaque, prisco
Crustumio prior, atque habiles ad aratra Labici.
necnon sceptriferi qui potant Thybridis undam,
quique Anienis habent ripas gelidoque rigantur
Simbruuio rastrisque domant Aequicula rura.
his Scaurus monitor, tenero tunc Scaurus in aeuo,
sed iam signa dabat nascens in saecula uirtus.
non illis solitum crispare hastilia campo,
nec mos penniger is pharetram impleuisse sagittis:
pila uolunt breuibusque habiles mucronibus enses;
aere caput tecti surgunt super agmina cristis.
At, quos ipsius mensis seposta Lyaei
Setia et incelebri miserunt ualle Velitrae,
quos Cora, quos spumans immiti Signia musto,
et quos pestifera Pomptini uligine campi,
qua Saturae nebulosa palus restagnat, et atro
liuentis caeno per squalida turbidus arua
cogit aquas Vfens atque inficit aequora limo,
ducit auis pollens nec dextra indignus auorum
Scaeuola, cui dirae caelatur laudis honora
effigie clipeus: flagrant altaribus ignes,
Tyrrhenum ualli medio stat Mucius ira
in semet uersa, saeuitque *in* imagine uirtus.
†tunc icta species inire ac bella magistro
cernitur effugiens ardentem Porsena dextram.

Quis Circaea iuga et scopulosi uerticis Anxur
Hernicaque impresso raduntur uomere saxa,
quis putri pinguis sulcaris Anagnia gleba,
Sulla Ferentinus Priuernatumque maniplis
ducebat simul excitis, Soraeque iuuentus
addita fulgebat telis. hic Scaptia pubes,
hic Fabrateriae uulgus, nec monte niuoso
descendens Atina aberat detritaque bellis
Suessa atque a duro Frusino haud imbellis aratro.
at, qui Fibreno miscentem flumina Lirim
sulphureum tacitisque uadis ad litora lapsum
accolit, Arpinas, accita pube Venafro
ac Larinatum dextris, socia hispidus arma
commouet atque uiris ingens exhaurit Aquinum.
Tullius aeratas raptabat in agmina turmas,
regia progenies et Tullo sanguis ab alto.
indole pro quanta iuuenis quantumque daturus
Ausoniae populis uentura in saecula ciuem!
ille, super Gangen, super exauditus et Indos,
implebit terras uoce et furialia bella
fulmine compescet linguae nec deinde relinquet
par decus eloquio cuiquam sperare nepotum.
Ecce inter primos Therapnaeo a sanguine Clausi
exultat rapidis Nero non imitabilis ausis.
hunc Amiterna cohors et Bactris nomina ducens
Casperia, hunc Foruli magnaeque Reate dicatum
Caelicolum Matri necnon habitata pruinis
Nursia et a Tetrica comitantur rupe cohortes.
cunctis hasta decus, clipeusque refertur in orbem,
conique implumes et laeuo tegmina crure.
ibant et laeti pars Sancum uoce canebant
auctorem gentis, pars laudes ore ferebat,
Sabe, tuas, qui de proprio cognomine primus
dixisti populos magna dicione Sabinos.
Quid, qui Picenae stimulat telluris alumnos,
horridus et squamis et equina Curio crista,
pars belli quam magna uenit! non aequore uerso
tam creber fractis albescit fluctus in undis,
nec coetu leuiore, ubi mille per agmina uirgo
lunatis acies imitatur Martia peltis,
perstrepit et tellus et Amazonius Thermodon.
hic et, quos pascunt scopulosae rura Numanae,
et quis litoreae fumant altaria Cuprae,
quique Truentinas seruant cum flumine turris,
cernere erat: clipeata procul sub sole corusco
agmina sanguinea uibrant in nubila luce.
stat fucare colus nec Sidone uilior Ancon
murice nec Libyco, statque umectata Vomano
Hadria et inclemens hirsuti signifer Ascli.
hoc Picus quondam nomen memorabile ab alto
Saturno statuit genitor, quem carmine Circe
exutum formae uolitare per aethera iussit
et sparsit croceum plumis fugientis honorem.
ante, ut fama docet, tellus possessa Pelasgis,
quis Aesis regnator erat fluuioque reliquit
nomen et a se populos tum dixit Asilos.
Sed non ruricolae firmarunt robore castra
deteriore canis uenientes montibus Vmbri.
hos Aesis Sapisque lauant rapidasque sonanti
uertice contorquens undas per saxa Metaurus,
et lauat ingentem perfundens flumine sacro
Clitumnus taurum Narque albescentibus undis

335 *accite* Cm, *–ire* S. 336 *tam* Cm, *iam* S. 337 *incidere* F, *–cendere* O. 338 *tenebrae* S, corr. Marsus. 341 *Tarpeias* Casaubon. 349 *tum diuers.* Ch, *tumidi uers.* S. de Ch u. Class. Rev. 1902, p. 171. 350 *at* Ch, *ac* S. 363 *Cybeben* Drak., *–len* L O, *–llem* F V. 374 *uolant* Heins., *colunt* Ruperti. 377 *Retia* F, *Rhetia* (*–cia*) L O V, *Phetia* Ch, corr. R². *e celebri* D. Heins. 378 *immiti* Ch, *inimico* S. 387 alterum *in* om. S, corr. R¹. 388 uersus conclamandus, multumque uexatus ab edd. cum Liuineio aliisque facio qui u. 389 statim post 387 legi uolunt, cum u. 388 ad alium ducem spectare uideatur. *acies* sub *species* latere suspicor. 390 *axur* Ch O V, *assur* L. 398 *Sessa* Ch S, corr. R¹. 402 *Lirinatum* Cellarius, *Casinatum* Ruperti (Larinum enim Frentanorum est). 411 *eloquii* P. 413 *rabidis* L. Mueller. *mutabilis* S, corr. R¹. 415 ita Ch, *Casperula* S. 418 *reflexus* Hosius, *–fectus* Ruperti, *sectus* Thilo, *–tortus* Bothe. 420 *sanctum* O V (*sancum* uel *sanctum* C habuisse e Modii uerbis colligere possis). 421 *ferebant* R¹, edd. plerique, sed cf. Verg. Aen. II 31, 32, Sil. IV 18, 19. 429 *minitatur* uel *meditatur* Heins. 439 *hoc Picus* Heins., *Vopicus* C (teste Dausq.) S, *ut Picus* R¹, Bothe (post *Ascli* leniter tantum distinguens), *nos Picus* Barth. 441 *exemptum* R¹. *forma* van Veen, *moram* ego. 445 *iam* van Veen. *Asiros* Scaliger, *Asisi* Bothe, (*dixerat*) *Asclos* ego. Asili nusquam alibi memorantur. 447 *canis* L F. 448 *rigat* Schrad., *iuuant* Ruperti: uid. ad 450. 450 *lauat* (post 445) Heinsio suspectum, *luit* van Veen.

in Thybrim properans Tiniaeque inglorius umor
et Clanis et Rubico et Senonum de nomine Sena.
sed pater ingenti medios inlabitur amne
Albula et admota perstringit moenia ripa.
his urbes Arna et laetis Meuania pratis,
Hispellum et duro monti per saxa recumbens
*N*arnia et infestum nebulis umentibus olim
Iguuium patuloque iacens sine moenibus aruo
Fulgin*ia*, his populi fortes: Amerinus et armis
uel rastris laudande Camers, his Sassina, diues
lactis, et haud parci Martem coluisse Tudertes.
ductor Piso uiros spernaces mortis agebat,
ora puer pulcherque habitum, sed corde sagaci
aequabat senium atque astu superauerat annos.
is primam ante aciem pictis radiabat in armis,
Arsacidum ut fuluo micat ignea gemma monili.
Iamque per Etruscos legio completa maniplos
rectorem magno spectabat nomine Galbam.
huic genus orditur Minos inclusaque tauro
Pasiphae, clarique dehinc stant ordine patres.
lectos Caere uiros, lectos Cor*t*ona, superbi
Tarchonis domus, et ueteres misere Grauiscae.
necnon Argolico dilectum litus Haleso
A*l*sium et obsessae campo squalente Fregenae.
adfuit et sacris interpres fulminis alis
Faesula et antiquus Romanis moenibus horror
Clusinum uulgus, cum, Porsena magne, iubebas
nequiquam pulsos Romae imperitare Superbos.
tunc, quos a niueis exegit Luna metallis,
insignis portu, quo non spatiosior alter
innumeras cepisse rates et claudere pontum,
Maeoniaeque decus quondam Vetulonia gentis.
bissenos haec prima dedit praecedere fasces
et iunxit totidem tacito terrore securis.
haec altas eboris decorauit honore curulis
et princeps Tyrio uestem praetexuit ostro.
haec eadem pugnas accendere protulit aere.
his mixti Nepesina cohors Aequique Falisci,
quique tuos, Flauina, focos, Sabatia quique
stagna tenent Ciminique lacum, qui Sutria tecta
haud procul et sacrum Phoebo Soracte frequentant.
spicula bina gerunt: capiti cudone ferino
sat cautum: Lycios damnant hastilibus arcus.
Hae bellare acies norant. at Marsica pubes
et bellare manu et chelydris cantare soporem
uipereumque herbis hebetare et carmine dentem.
Aeetae prolem Angitiam mala gramina primam
monstrauisse ferunt tactuque domare uenena
et lunam excussisse polo, stridoribus amnes
frenantem, ac siluis montes nudasse uocatis.
sed populis nomen posuit metuentior hospes,
cum fugeret Phrygias trans aequora Marsya Crenas
Mygdoniam Phoebi superatus pectine loton.
Marruuium ueteris celebratum nomine Marri
urbibus est illis caput, interiorque per udos
Alba sedet campos pomisque rependit aristas.
cetera in obscuro famae et sine nomine uulgi,
sed numero castella ualent. coniungitur acer
Paelignus gelidoque rapit Sulmone cohortes.
haud illo leuior bellis Vestina iuuentus
agmina densauit uenatu dura ferarum:
quae, Fiscelle, tuas arces Pinnamque uirentem
pascuaque haud tarde redeuntia tondet Auciae.
Marrucina simul, Frentanis aemula pubes,
Corfini populos magnumque Teate trahebat.
omnibus in pugnam fertur sparus, omnibus alto
adsuetae uolucrem caelo demittere fundae.
pectora pellis obit caesi uenatibus ursi.
Nec Sidicina cohors deficit. Viriasius armat 523a
mille uiros, nulli uictus uel ponere castra 523b
uel iunxisse ratem duroque resoluere muros 523c
ariete et in turrim subitos immittere pontis. 523d
Nec cedit studio Sidicinus sanguine miles, 511
quem genuere Cales. non paruus conditor urbi,
ut fama est, Calais, Boreae quem rapta per auras
Orithyia uago Geticis nutriuit in antris.
Iam uero, quos diues opum, quos diues auorum 524
e toto dabat ad bellum Campania tractu,
ductorum aduentu*m* uicinis sedibus Osci
seruabant: Sinuessa tepens fluctuque sonorum
Vulturnum, quasque euertere silentia Amyclae
Fundique et regnata Lamo Caieta domusque
Antiphatae, compressa freto, stagnisque palustre
Liternum et quondam fatorum conscia Cyme. 531
illic Nuceria et Gaurus naualibus acta
prole Dicarchea, multo cum milite Graia
illic Parthenope ac Poeno non peruia Nola,
Allifae et Clanio contemptae semper Acerrae.
Sarrastis etiam populos totasque uideres
Sarni mitis opes; illic, quos sulphure pingues
Phlegraei legere sinus, Misenus et ardens
ore Giganteo sedes Ithacesia Bai.
non Prochyte, non ardentem sortita Typhoea
Inarime, non antiqui saxosa Telonis
insula, nec paruis aberat Calatia muris,
Surrentum et pauper sulci Cerealis Abella,
in primis Capua, heu rebus seruare serenis
inconsulta modum et prauo peritura tumore!
laetos rectoris formabat Scipio bello.
ille uiris pila et ferro circumdare pectus
addiderat. leuiora domo de more parentum
gestarant tela, ambustas sine cuspide cornos;
aclydis usus erat factaeque ad rura bipennis.
ipse inter medios uenturae ingentia laudis
signa dabat: uibrare sudem, tramittere saltu
muralis fossas, undosum frangere nando
indutus thoraca uadum: spectacula tanta
ante acies uirtutis erant. saepe alite planta
ilia perfossum et campi per aperta uolantem
ipse pedes praeuertit equum, saepe arduus idem
castrorum spatium et saxo tramisit et hasta.
Martia frons facilesque comae nec pone retroque
caesaries breuior. flagrabant lumina miti
aspectu, gratusque inerat uisentibus horror.

452 *tumiae*(*tunne-* L)*que* S, corr. P. **453** *Clasis* Cluuer (Etruriae enim *Clanis*). *Sena* Ch, *-ne* S. **455** *admota* Ch, *imm.* S. **456** *arma* S, corr. P. **457** *Hisbellum* Ch. **458** *Arnia* L O V, *Anna* F, corr. R^2. **459** *Ignuuium* Ch (fortasse errore typographorum editionis Drakenborchianae: pergit enim Heinsius 'sic iam Cluuerius,' qui tamen *Iguuium* habet, et ipse *Iguuium* postea exemplis firmat), *Igninum* L F O, *Ingenum* V. **460** *fulmina* S, corr. R^1. **461** *Camars* Ch S, corr. R^1. **464** *habitum* Ch, *-tu* S. **470** *hinc* S, corr. P. *inclusaque* Cm, *inlusaque* Ch F, Heins., *inuisa*(*-se-* L)*que* L O V, uulg. **472** *corona* S, corr. R^2. **473** *Tarcontis* O. *Grabiscae* Ch. **474** *Halaeso* Blass (cf. Verg. Aen. VII 724). **475** *Vsium* (*uisunt* F) S, corr. P. *frag*(*freg-* O)*ellae* S, corr. Marsus. **484** *procedere* O. **489** *mixti* Ch, *-ta* S. **490** *flamna* L F. **494** *elamant* S, corr. R^2, *damnatur* (!) R^1. **495** *Hac* P, *Hac* S. **498** *Aeetae* Marsus, *ae te* S. *Angitiam* Ch F, *-ciam* L O V. **500–501** *et str. a. frenasse* van Veen. **503** *Phrygias* Salmasius, *-ios* S, *-ius* Ruperti. *Marsya* Heins., *Marsua* C teste Dausq. (non Heins.; uid. Blass pp. 203, 211), *mars*(*-rt-*)*ia* S. *crenas* Salm., *frenos* S, *Celaenas* latere suspicor (an *uasta Celaenas*?). **504** *Phoebus* S, corr. R^1. *loten* S, corr. R^1. **508** an *uulgus*? **511** sqq. de ordine horum uu. disputaui, Class. Rev. 1900, p. 50. **511** *siricinus* Ch, *uicinus* O V. **512** *quemque talere* van Veen. *tales* L F O. **515** *illo* R^1, *ullo* S, edd. recc. **516** *induta* Heins. **518** *condet* L F, *tundet* V. *Auciae* Heins., *auellae* S (sed uid. 543). **519** *Marrutioque* Ch. **521** *in pugna off*(*aff-* O)*ertur* Ch S, corr. Heins. (an *pugnas*?). *alta* Ch. **523a–523d** e libro quinto, ubi post u. 550 legebantur, transposui. **523b** *uictus* Cm, *melius* S. **524** *Tam* L F. **526** *aduentu* S, corr. R^1. *hosti* S, corr. R^2. **531** *Liternum* Ch, *Lint.* S. *crine* S, corr. R^1, R^2. **532** *Nuceria: et Gauri* (sublata pleniore post *Dicarchea* distinctione) Heins. *acta* Ch L F, *apta* O V. **539** *ithaces iab*(*a*)*ei* uel peiora S. *Baei* Ch. **540** *ingentem* Ruperti (*ardens* iam 538). **545** *timore* S, corr. Marsus. **548** *domo, adeo* Heins., *modo* Schrad., *manu* Burm. **549** *gestabant* S, corr. Drak. **550** *bipennes* S, corr. Schrad. **554** *induto—tantum* ego, sublata distinctione, ut Silius dicat has artes nihil ei fuisse nisi ludum.

Adfuit et Samnis, nondum uergente fauore
ad Poenos, sed nec ueteri purgatus ab ira:
qui Batulum Nucrasque metunt, Bouiania quique
exagitant lustra aut Caudinis faucibus haerent,
et quos aut Rufrae, quos aut Aesernia, quosue
obscura incultis Herdonia misit ab agris.
Bruttius, haud dispar animorum, unaque iuuentus
Lucanis excita iugis Hirpinaque pubes
horrebat telis et tergo hirsuta ferarum.
hos uenatus alit: lustra incoluere sitimque
auertunt fluuio, somnique labore parantur.
Additur his Calaber Sallentinaeque cohortes
necnon Brundisium, quo desinit Itala tellus.
parebat legio audaci permissa Cethego,
cui socias uires atque indiscreta maniplis
arma recensebant: nunc sese ostendere miles
Leucosiae e scopulis, nunc, quem Picentia Paesto
misit et exhaustae mox Poeno Marte Cerillae,
nunc Silarus quos nutrit aquis, quo gurgite tradunt
duritiem lapidum mersis inolescere ramis.
ille et pugnacis laudauit tela Salerni
falcatos ensis, et, quae Buxentia pubes
aptabat dextris, inrasae robora clauae.
ipse, umero exertus gentili more parentum,
difficili gaudebat equo roburque iuuentae
flexi cornipedis duro exercebat in ore.
Vos etiam accisae desolataeque uirorum,
Eridani gentes, nullo attendente deorum
uotis tunc uestris casura ruistis in arma.
certauit Mutinae quassata Placentia bello,
Mantua mittenda certauit pube Cremonae,
Mantua, Musarum domus atque ad sidera cantu
euecta Aonio et Smyrnaeis aemula plectris.
tum Verona Athesi circumflua et undique sollers
arua coronantem nutrire Fauentia pinum,
Vercellae, fuscique ferax Pollentia uilli,
et quondam Teucris comes in Laurentia bella
Ocni prisca domus, paruique Bononia Rheni,
quique graui remo limosis segniter undis
lenta paludosae proscindunt stagna Rauennae.
tum Troiana manus, tellure antiquitus orti
Euganea profugique sacris Antenoris oris.
necnon cum Venetis Aquileia †superfluit armis.
tum pernix Ligus et sparsi per saxa Vagenni
in decus Hannibalis duros misere nepotes.
maxima tot populis rector fiducia Brutus
ibat et hortando uotum accendebat in hostem.
laeta uiro grauitas ac mentis amabile pondus
et sine tristitia uirtus. non ille rigoris
ingratas laudes nec nubem frontis amabat
nec famam laeuo quaerebat limite uitae.
Addiderat ter mille uiros. in Marte sagittae
expertos, fidus Sicula regnator ab Aetna.
non totidem Ilua uiros, sed laetos cingere ferrum
armarat patrio, quo nutrit bella, metallo.
Ignosset quamuis auido committere pugnam
Varroni, quicumque simul tot tela uideret.
tantis agminibus Rhoeteo litore quondam
feruere, cum magnae Troiam inuasere Mycenae,
mille rates uidit Leandrius Hellespontus.
Vt uentum ad Cannas, urbis uestigia priscae,
defigunt diro signa infelicia uallo.
nec tanta miseris iamiam impendente ruina
cessarunt superi uicinas prodere clades.
per sudum attonitis pila exarsere maniplis,
et celsae toto ceciderunt aggere pinnae,
nutantique ruens prostrauit uertice siluas
Garganus, fundoque imo mugiuit anhelans
Aufidus, et magno late distantia ponto
terruerunt pauidos accensa Ceraunia nautas.
quaesiuit Calaber, subducta luce repente
immensis tenebris, et terram et litora Sipus,
obseditque frequens castrorum limina bubo.
nec densae trepidis apium se inuoluere nubes
cessarunt aquilis. non unus crine corusco
regnorum euersor rubuit letale cometes.
castra quoque et uallum rabidae sub nocte silenti
inrupere ferae raptique ante ora pauentum
adiunctos uigilis sparserunt membra per agros.
ludificante etiam terroris imagine somnos
Gallorum uisi bustis erumpere manes,
terque quaterque solo penitus tremuere reuulsae
Tarpeiae rupes, atque atro sanguine flumen
manauit Iouis in templis, lacrimaeque uetusta
effigie patris large fluxere Quirini.
maior et horrificis sese extulit Allia ripis.
non Alpes sedere loco, non nocte dieue
ingentis inter stetit Apenninus hiatus.
axe super medio, Libyes a parte, coruscae
in Latium uenere faces, ruptusque fragore
horrisono polus, et uultus patuere Tonantis.
Aetnaeos quoque contorquens e cautibus ignis
Vesbius intonuit, scopulisque in nubila iactis
Phlegraeus tetigit trepidantia sidera uertex.
Ecce inter medios belli praesagus, et ore
attonito sensuque simul, clamoribus implet
miles castra feris et anhelat clade futura:
'Parcite, crudeles superi. iam stragis aceruis
deficiunt campi. uideo per densa uolantem
agmina ductorem Libyae currusque citatos
arma uirum super atque artus et signa trahentem.
turbinibus furit insanis et proelia uentus
inque oculos inque ora rotat. cadit immemor aeui
nequiquam, Trasimenne, tuis Seruilius oris
subductus. quo, Varro, fugis? pro Iuppiter! ictu
procumbit saxi fessis spes ultima Paulus.
cesserit huic Trebia exitio. pons ecce cadentum
corporibus struitur, reicitque cadauera fumans
Aufidus, ac uictrix insultat belua campis.
gestat Agenoreus nostro de more secures
consulis, et sparsos lictor fert sanguine fasces.
in Libyam Ausonii portatur pompa triumphi.
o dolor! hoc etiam, superi, uidisse iubetis?
congesto, laeuae quodcumque anellitur, auro
metitur Latias uictrix Carthago ruinas.'

564 *Batalum* Ch S (cf. Verg. Aen. VII 739), corr. R¹. *Nucrasque* Ch, *mucrasque* S (utrumque nomen non alibi memoratur), *Bucamque* Ruperti. **565** *exagitant* Ch, *fatigant* S, *uestigant* Lefeb. **566** *refere* (*u* suprascr.) F, *rufrie* O V, *rufret* L. *Aesernia* Heins. (*Esernia* iam P), *cesernia* L F, peiora O V. **568** *aut* L O V. **573** *Sallentinaeque* Ch V, *sallant.* L F O. **575** *cetego* L F V. **576** *qui* et **577** *recensebat* Bothe, fort. recte. **578** *populis* Cd S, corr. P. *Picentia. uicinia* Bothe, cum Paestum Lucanum sit. **583** *bus*(*bux*– O)*antia* L O V. **585** *umerum* Liuin. **588** *accisae* Cm, *-scie* S. **594** *Aonio* Ch, *achino* S (sed corr. F¹). *Andino* P, *Ausonio* Blass. post h. u. uu. **598–599** legi uult Bothe, ut *Ocni prisca domus* Mantua sit. **599** (*H*)*ocni* Marsus, *Ocui* O V, peiora L F. **604** *superfuit* L F, 'an *superbiit*?' Postgate. **605** *tunc* L F. *Vagenni* Ch, *bageum* (*-enni* F) S. **610** *uigoris* L F O. **614** *expertus* S, corr. R¹. an *sagittas expertus*? **615** *illa* L F O. *laetos* Ch L F, *lect.* O, om. V. *gingere* O V, *gignere* Ch L F, corr. R¹. **624** *iamque* S, corr. Liuin. **626** *subitum* O V. **633** *immersus* Nodell. **634** *lumina* L F. **635** *apium* Lipsius, *absum* Ch S. **642** *nisi* S, corr. R¹. **644** *flumen* P, *fulmen* S, fort. recte. **653** *faucibus* Marsus. **654** *Vesbius* Heins., *Lesb*(*–rb–* L F O)*ius* Ch S, *Lemnius* R¹. **659** *aceruos* Heins., sed cf. X 192, Stat. Ach. I 445. **662** *artus* P, *artes* Ch, *arcis* S. **668** *pons* R², *ponis* peiora S. **669** *reicitque* Ch, *tacitoque* F O V (*rei* supra *ta* F, qua manu dubium), *tacita* L. de Cm uid. Praef.

LIBER NONVS

Turbato monstris Latio cladisque futurae
signa per Ausoniam prodentibus inrita diuis,
haud secus ac si fausta forent et prospera pugnae
omina uenturae, consul traducere noctem
exsomnis telumque manu uibrare per umbras
ac modo segnitie Paulum increpitare, modo acris
exercere tubas nocturnaque classica uelle.
nec minor in Poeno properi certaminis ardor.
erumpunt uallo fortuna urgente sinistra
consertaeque manus. nam sparsi ad pabula campis
uicinis raptanda Macae fudere uolucrem
telorum nubem. ante omnis inuadere bella
Mancinus gaudens hostilique unguere primus
tela cruore cadit, cadit et numerosa iuuentus.
nec pecudum fibras Varro et contraria Paulo
auspicia incusante deum compesceret arma,
ni sors alterni iuris, quo castra reguntur,
arbitrium pugnae properanti in fata negasset.
quae tamen haud ualuit perituris milibus una
plus donasse die. rediere in castra, gemente
haud dubie Paulo, qui crastina iura uideret
amenti cessura uiro, frustraque suorum
seruatas a caede animas. nam turbidus ira
infensusque morae dilata ob proelia ductor
'Sicine, sic' inquit 'grates pretiumque rependis,
Paule, tui capitis? meruerunt talia, qui te
legibus atque urnae dira eripuere minanti?
tradant immo hosti reuocatos ilicet enses,
tradant arma iube, aut pugnantum deripe dextris.
sed uos, quorum oculos atque ora umentia uidi,
uertere cum consul terga et remeare iuberet,
ne morem et pugnae signum expectate petendae.
dux sibi quisque uiam rapito, cum spargere primis
incipiet radiis Gargana cacumina Phoebus.
pandam egomet propere portas. ruite ocius atque hunc
ereptum reuocate diem.' sic turbidus aegra
pestifero pugnae castra incendebat amore.
At Paulus, iam non idem nec mente nec ore,
sed qualis stratis deleto milite campis
post pugnam stetit, ante oculos atque ora futuro
obuersante malo, ceu iam spe lucis adempta
cum stupet exanimata parens natique tepentis
nequiquam fouet extremis amplexibus artus,
'Per totiens' inquit 'concussae moenia Romae,
perque has, nox Stygia quas iam circumuolat umbra,
insontis animas, cladi parce obuius ire.
dum transit diuum furor et consumitur ira
Fortunae, nouus Hannibalis, sat, nomina ferre
si discit miles nec frigidus aspicit hostem.
nonne uides, cum uicinis auditur in aruis,
quam subitus linquat pallentia corpora sanguis,
quamque fluant arma ante tubas? cunctator et aeger,
ut rere, in pugnas Fabius quotcumque sub illis
culpatis duxit signis, nunc arma capessunt.
at quos Flaminius—sed dira auertite diui.
sin nostris animus monitis precibusque repugnat,
aures pande deo. cecinit Cymaea per orbem
haec olim uates et te praesaga tuosque
uulgauit terris proauorum aetate furores.
iamque alter tibi, nec perplexo carmine, coram
fata cano uates: sistis ni crastina signa,
firmabis nostro Phoebeae dicta Sibyllae
sanguine. nec Graio posthac Diomede ferentur,
sed te, si perstas, insignes consule campi.'
haec Paulus, lacrimaeque oculis ardentibus ortae.
Necnon et noctem sceleratus polluit error.
Xanthippo captus Libycis tolerarat in oris
seruitium Satricus, mox inter praemia regi
Autololum dono datus ob uirtutis honorem.
huic domus et gemini fuerant Sulmone relicti
matris in uberibus nati, Mancinus et una
nomine Rhocteo Solimus. nam Dardana origo
et Phrygio genus a proauo, qui sceptra secutus
Aeneae claram muris fundauerat urbem
ex sese dictam Solimon. celebrata colonis
mox Italis paulatim attrito nomine Sulmo.
at tum barbaricis Satricus cum rege cateruis
aduectus, quo non spretum, si posceret usus,
noscere Gaetulis Latias interprete uoces,
postquam posse datum Paeligna reuisere tecta
et patrium sperare Larem, ad conamina noctem
aduocat ac furtim castris euadit iniquis.
sed fuga nuda uiri. sumpto nam prodere coepta
uitabat clipeo et dextra remeabat inermi.
exuuias igitur prostrataque corpora campo
lustrat et exutis Mancini cingitur armis.
iamque metus leuior. uerum, cui dempta ferebat
exangui spolia et cuius nudauerat artus,
natus erat, paulo ante Maca prostratus ab hoste.
Ecce sub aduentum noctis primumque soporem
alter natorum, Solimus, uestigia uallo
Ausonio uigil extulerat, dum sorte uicissim
alternat portae excubias, fratrisque petebat
Mancini stratum sparsa inter funera corpus,
furtiua cupiens miserum componere terra.
nec longum celerarat iter, cum tendere in armis
aggere Sidonio uenientem conspicit hostem,
quodque dabat fors in subitis necopina, sepulcro
Aetoli condit membra occultata Thoantis.
inde, ubi nulla sequi propius pone arma uirumque
incomitata uidet uestigia ferre per umbras,
prosiliens tumulo contorquet nuda parentis
in terga haud frustra iaculum, Tyriamque sequentum
Satricus esse manum et Sidonia uulnera credens,
auctorem caeci trepidus circumspicit ictus.
Verum ubi uictorem iuuenili robore cursus
attulit et notis fulsit lux tristis ab armis
fraternusque procul luna prodente retexit
ante oculos sese et radiauit comminus umbo,
exclamat iuuenis subita flammatus ab ira:
'Non sim equidem Sulmone satus tua, Satrice, proles
nec frater, Mancine, tuus fatearque nepotem
Pergameo indignum Solimo, si euadere detur
huic nostras impune manus. tu nobile gestes
germani spolium ante oculos referasque superba
me spirante domus Paelignae perfidus arma?
haec tibi, cara parens Acca, ad solacia luctus
dona feram, nati ut figas aeterna sepulcro.'
Talia uociferans stricto mucrone ruebat.
ast illi iam tela manu iamque arma fluebant
audita patria natisque et coniuge et armis,
ac membra et sensus gelidus stupefecerat horror.

IX 4 *omnia* O. 6 *segnit(-ic- O)iac* O V. 25 *sic* Ch, *nunc* S. 29 *dextras* S, corr. Heins. 32 *ne morem* Marsus, *memorem* S. 33 *rapito* Cm, *sapito* S. 39 *delecto* F, *deiecto* Heins. 49 *sic* S, corr. R[1]. 50 *aruis* R[1], *armis* S (sed *arma* 52). 53 *quotcumque* Postgate, *quosc.* S. 54 *non arma* Baehrens (plene post *Flaminius* demum distinguens). 55 *at* Ch F, *aut* L O V, *haud* R[1]. 57 *Cumaea* Ch, *crin(cym- L)ea* S. 61 *in* S, corr. R[2]. 63 *post haec* F O V. 70 *hinc* S, corr. R[1]. 72 *th(o)etco* S, corr. R[1]. *Solimus* ex Ch F. 77 *barbaricae—cateruae* ego. 78 *adiunctus* Thilo. 89 *Macae* Ch, *Mace* S, corr. P. 96 *celebrarat* S, corr. R[1]. 111 *sim* Cm L F, *sum* O V (cf. L. Mueller, d. r. m[2]., p. 339). 114 ita Cm, *hinc nostra* (*uestra* O V) *i. manu* S. 117 *Acca* Cm, *acta* S.

tum uox semanimi miseranda effunditur ore:
'Parce, precor, dextrae, non ut mihi uita supersit
(quippe nefas hac uelle frui), sed sanguine nostro
ne damnes, o nate, manus. Carthaginis ille
captiuus, patrias nunc primum aduectus in oras,
ille ego sum Satricus, Solimi genus. haud tua, nate,
fraus ulla est. iaceres in me cum feruidus hastam,
Poenus eram. uerum castris elapsus acerbis
ad uos et carae properabam coniugis ora:
hunc rapui exanimi clipeum. sed iam unice nobis
haec fratris tumulis arma excusata reporta.
curarum tibi prima tamen sit, nate, referre
ductori monitus Paulo, producere bellum
nitatur Poenoque neget certamina Martis.
augurio exultat diuum immensamque propinqua
stragem acie sperat. quaeso, cohibete furentem
Varronem: namque hunc fama est impellere signa.
sat magnum hoc miserae fuerit mihi cardine uitae
solamen cauisse meis. nunc ultima, nate,
inuento simul atque amisso redde parenti
oscula.' sic fatus galeam exuit atque rigentis
inuadit nati tremebundis colla lacertis:
attonito mentis uerbis sanare pudorem
uulneris impressi *et* telum excusare laborat:
'Quis testis nostris, quis conscius adfuit actis?
non nox errorem nigranti condidit umbra?
cur trepidas? da, nate, magis, da iungere pectus.
absoluo pater ipse manum, atque in fine laborum
hac condas oculos dextra, precor.' at miser imo
pectore suspirans iuuenis non uerba uicesque
adloquio uocemue refert, sed sanguinis atri
sistere festinat cursum laceroque ligare
ocius inlacrimans altum uelamine uulnus.
tandem inter gemitus miserae erupere querelae:
'Sicine te nobis, genitor, Fortuna reducit
in patriam? sic te nato natumque parenti
impia restituit? felix o terque quaterque
frater, cui fatis genitorem agnoscere ademptum.
ast ego, Sidoniis imperditus, ecce, parentem
uulnere cognosco. saltem hoc, Fortuna, fuisset
solamen culpae, dubia ut mihi signa dedisses
infausti generis. uerum linquetur iniquis
non ultra superis nostros *s*celerare labores.'
  Haec dum amens queritur, iam deficiente cruore
in uacuas senior uitam disperserat auras.
tum iuuenis maestum attollens ad sidera uultum
'Pollutae dextrae et facti Titania testis
infandi, quae nocturno mea lumine tela
derigis in patrium corpus, non amplius' inquit
'his oculis et damnato uiolabere uisu.'
haec memorat, simul ense fodit praecordia et atrum
sustentans uulnus manant sanguine signat
in clipeo mandata patris: FVGE PROELIA VARRO,
ac summi tegimen suspendit cuspide teli
defletumque super prosternit membra parentem.
  Talia uenturae mittebant omina pugnae
Ausoniis superi, sensimque abeuntibus umbris
conscia nox sceleris roseo cedebat Eoo.
ductor in arma suos Libys et Romanus in arma
excibant de more suos, Poenisque redibat
qualis nulla dies omni surrexerit aeuo.
'Non uerborum' inquit 'stimulantum' Poenus 'egetis,
Herculeis iter a metis ad Iapygis agros
uincendo emensi. nusquam est animosa Saguntos,
concessere Alpes, pater ipse superbus aquarum
Ausonidum Eridanus captiuo defluit alueo.
strage uirum mersus Trebia est, atque ora sepulcro
Lydia Flaminio premitur, lateque refulgent
ossibus ac nullo sulcantur uomere campi.
clarior his titulus plusque adlatura cruoris
lux oritur. mihi magna satis, sat uero superque
bellandi merces sit gloria: cetera uobis
uincantur. quicquid diti deuexit Hibero,
quicquid in Aetnaeis iactauit Roma triumphis,
quin etiam Libyco si quid de litore raptum
condidit, in uestros ueniet sine sortibus enses.
ferte domos quod dextra dabit. nil ductor honoris
ex opibus posco. raptor per saecula longa
Dardanus edomitum uobis spoliauerit orbem.
qui Tyria ducis Sarranum ab origine nomen,
seu Laurens tibi, Sigeo sulcata colono,
adridet tellus, seu sunt Byzacia cordi
rura magis centum Cereri fruticantia culmis,
electos optare dabo inter praemia campos.
addam etiam, flaua Thybris quas inrigat unda,
captiuis late gregibus depascere ripas.
qui uero externo socius mihi sanguine Byrsae
signa moues, dextram Ausonia si caede cruentam
attolles, hinc iam ciuis Carthaginis esto.
neu uos Garganus Daunique fefellerit ora,
ad muros statis Romae. licet auia longe
urbs agat et nostro procul a certamine distet,
hic hodie ruet, atque ultra te ad proelia miles
nulla uoco: ex acie tende in Capitolia cursum.'
  Haec memorat. tum propulso munimine ualli
fossarum rapuere moras, aciemque locorum
consilio curuis accommodat ordine ripis.
barbaricus laeuo stetit ad certamina cornu
bellator Nasamon unaque immanior artus
Marmarides, tum Maurus atrox Garamasque Macesque
et Massylae acies et ferro uiuere laetum
uulgus Adyrmachidae pariter, gens accola Nili,
corpora ab immodico seruans nigrantia Phoebo.
quis positum agminibus caput imperiumque Nealces.
at parte in dextra, sinuat qua flexibus undam
Aufidus et curuo circum errat gurgite ripas,
Mago regit. subiere leues, quos horrida misit
Pyrene, populi et uario cinxere tumultu
flumineum latus: effulget caetrata iuuentus,
Cantaber ante alios nec tectus tempora Vasco
ac torto miscens Baliaris proelia plumbo
Baetigenaeque uiri. celsus media ipse coercet
agmina, quae patrio firmauit milite quaeque
Celtarum Eridano perfusis saepe cateruis.
sed qua se fluuius retro labentibus undis
eripit et nullo cuneos munimine uallat,
turritas moles ac propugnacula dorso
belua nigranti gestans, ceu mobilis agger,
nutat et erectos attollit ad aethera muros.
cetera iam Numidis circumuolitare uagosque
ferre datur cursus et toto feruere campo.
  Dum Libys incenso dispensat milite uires
hortandoque iterum atque iterum insatiabilis urget
factis quemque suis et se cognoscere iactat
qua dextra ueniant stridentis sibila teli,
promittitque uiris nulli se defore testem,
iam Varro exacta uallo legione mouebat
cladum principia, ac pallenti lactus in unda
laxabat sedem uenturis portitor umbris.
stant primi, quos sanguineae pendente uetabant

123 *cum* O. *semanimi* Ch, *semi.* S. **130** *uerum ut* Scaliger. **133** *arma. matri* uel *Accae* ego. *a me exuta* Blass. **145** *attonito mentis* ego, *attonitoque timens* S, *–tumque tenens* Schrad., *attoniti* (*–to* alii) *et nitens* Junt. **146** *et* om. S, corr. Schrad. **149** *manus* D. Heins. (sed *manum* 150). **153** *uocine* Schrad. **162** *tulisset* Schrad. **165** ita ego (in idem etiam Postgate incidit), *tol(l)erare* S, *celare* Cm. **179** *sensumque* S, corr. R^1. **185** *Iapygas* Heins. **188** *Ausonium* S, corr. R^1. **189** *auersus* Heins. *sepulc(h)ro* Ch O V, *sepulto* L F. **190** *relucent* Schrad. **192** *titulus* Cm V, *–lis* L F O. **193** *uero. certa* Heins., *clara* L. Mueller. **194** *sic* L F O. **196** *in. et* Junta. **198** *fortibus* S, corr. R^1. **202** *serranum* L F O. **204** *Byzacia* Ch, *bizant(–ne–)ia* S. **206** *praemia* Cm L F, *proelia* O V. **209** *externo* Cm, *extremo* S. **210** *mouens* Ch. **211** *iam hinc* S, corr. R^1. **215** *hic* Cm F V, *hec* L O. *ruit* L. **219** *consimilem* Heins. **224** *patrii* Heins., *et pariter* Drak. **230** *et uario* Heins., *uarioque* S. *cinxere* Heins., *aux(aus–* V)*ere* S, *clausere* ego. **239** *turritas* R^1, *–ac* S (probante Heinsio). **240** *molibus* Cm. **242** *uagosque* Cm, *girosque* S.

ire notae clipeo, defixique omine torpent.
iuxta terribilis facies: miseranda iacebant
corpora in amplexu, natusque in pectore patris
imposita uulnus dextra letale tegebat.
effusae lacrimae, Mancinique inde reuersus
fraterna sub morte dolor, tum triste mouebat
augurium et similes defuncto in corpore uultus.
ocius erroris culpam deflendaque facta
ductori pandunt atque arma uetantia pugnam.
ille ardens animi 'Ferte haec' ait 'omnia Paulo.
namque illum, cui femineo stant corde timores,
mouerit ista manus, quae caede imbuta nefanda,
cum Furiae expeterent poenas, fortasse paterno
signauit moriens sceleratum sanguine carmen.'
Tum minitans propere discribit munera pugnae,
quaque feras saeuus gentes aciemque Nealces
temperat, hac sese Marso cum milite cumque
Samnitum opponit signis et Iapyge alumno.
at campi medio (namque hac in parte uidebat
stare ducem Libyae) Seruilius obuia adire
arma et Picentis Vmbrosque inferre iubetur.
cetera Paulus habet dextro certamina cornu.
his super insidias contra Nomadumque uolucrem
Scipiadae datur ire manum, quaeque arte dolisque
scindent se turmae, praedicit spargere bellum.
Iamque propinquabant acies, agilique uirorum
discursu mixtoque simul calefacta per ora
cornipedum hinnitu et multum strepitantibus armis
errabat caecum turbata per agmina murmur.
sic, ubi prima mouent pelago certamina uenti,
inclusam rabiem ac sparsuras astra procellas
parturit unda freti fundoque emota minacis
expirat per saxa sonos atque acta cauernis
torquet anhelantem spumanti uertice pontum.
Nec uero fati tam saeuo in turbine solum
terrarum fuit ille labor. discordia demens
intrauit caelo superosque ad bella coegit.
hinc Mauors, hinc Gradiuum comitatus Apollo
et domitor tumidi pugnat maris, hinc Venus amens,
hinc Vesta et captae stimulatus caede Sagunti
Amphitryoniades, pariter ueneranda Cybebe
Indigetesque dei Faunusque satorque Quirinus
alternusque animae mutato Castore Pollux.
contra cincta latus ferro Saturnia Iuno
et Pallas, Libycis Tritonidos edita lymphis,
ac patrius flexis per tempora cornibus Hammon,
multaque praeterea diuorum turba minorum.
quorum ubi mole simul uenientum et gressibus alma
intremuit tellus, pars impleuere propinquos
diuisi montes, pars sedem nube sub alta
ceperunt: uacuo descensum ad proelia caelo.
Tollitur immensus deserta ad sidera clamor,
Phlegraeis quantas effudit ad aethera uoces
terrigena in campis exercitus, aut sator aeui
quanta Cyclopas noua fulmina uoce poposcit
Iuppiter, extructis uidit cum montibus ire
magnanimos raptum caelestia regna Gigantas.
nec uero prima in tantis concursibus hasta
ulla fuit: stridens nimbus certante furore
telorum simul effusus, cupidaeque cruoris
hinc atque hinc animae gemina cecidere procella.
ac *prius* insanus dextra qua*m* ducitur ensis
bellantum pars magna iacet. super ipsa suorum
corpora consistunt auidi calcantque gementis.
nec magis aut Libyco protrudi Dardana nisu
auertiue potest pubes, aut ordine pelli
fixa suo Sarrana manus, quam uellere sede
si coeptet Calpen impacto gurgite pontus.
amisere ictus spatium, nec morte peracta
artatis cecidisse licet. galea horrida flictu
aduersae ardescit galeae, clipeusque fatiscit
impulsu clipei, atque ensis contunditur ense.
pes pede, uirque uiro teritur, tellusque uideri
sanguine operta nequit, caelumque et sidera pendens
abstulit ingestis nox densa sub aethere telis.
quis astare loco dederat Fortuna secundo,
contorum longo et procerae cuspidis ictu,
ceu primas agitent acies, certamina miscent.
at, quos deinde tenet retrorsum inglorius ordo,
missilibus certant pugnas aequare priorum.
ultra clamor agit bellum, milesque cupiti
Martis inops saeuis impellit uocibus hostem.
non ullum defit teli genus. *h*i sude pugnas,
hi pinu flagrante cient, hi pondere pili,
at saxis fundaque alius iaculoque uolucri.
interdum stridens per nubila fertur harundo,
interdumque ipsis metuenda phalarica muris.
Speramusne, deae, quarum mihi sacra coluntur,
mortali totum hunc aperire in saecula uoce
posse diem? tantumne datis confidere linguae,
ut Cannas uno ore sonem? si gloria nobis
nostra placet neque uos magnis auertitis ausis,
huc omnis cantus Phoebumque uocate parentem.
uerum utinam posthac animo, Romane, secunda,
quanto nunc aduersa, feras, si*n*tque hactenus, oro,
nec libeat temptare deis an Troia proles
par bellum tolerare queat. tuque anxia fati
pone, precor, lacrimas et adora uulnera laudes
perpetuas paritura tibi. nam tempore, Roma,
nullo maior eris. mox sic labere secundis
ut sola cladum tuearis nomina fama.
Iamque inter uarias Fortuna utrimque uirorum
alternata uices incerto eluserat iras
euentu, mediaque diu pendente per ambas
spe gentis, paribus Mauors flagrabat in armis:
mitia ceu uiridis agitant cum flamina culmos,
necdum maturas impellit uentus aristas,
huc atque huc it summa seges nutansque uicissim
alterno lente motu incuruata nitescit.
tandem barbaricis perfractam uiribus acri
dissipat incurrens aciem clamore Nealces.
laxati cunei, perque interualla citatus
inrupit trepidis hostis. tum turbine nigro
sanguinis exundat torrens, nullumque sub una
cuspide procumbit corpus. dum uulnera tergo
bellator timet Ausonius, per pectora saeuas
exceptat mortes et leto dedecus arcet.
Stabat cum primis mediae certamine pugnae
aspera semper amans et par cuicumque periclo
Scaeuola, nec tanta uitam iam strage uolebat,
sed dignum proauo letum et sub nomine mortem.
is postquam frangi res atque augescere uidit
exitium, 'Breuis hoc uitae, quodcumque relictum,
extendamus;' ait 'nam uirtus futtile nomen,
ni decori sat sint pariendo tempora leti.'
dixit et in medios, qua dextera concita Poeni
limitem agit, uasto conixus turbine fertur.
hic exultantem Caralim atque erepta uolentem
induere excelso caesi gestamina trunco
ense subit, capuloque tenus ferrum impulit ira.
uoluitur ille ruens atque arua hostilia morsu
adpetit et mortis premit in tellure dolores.
nec Gabari*s* Siceliaeque uirum tenuere furentes
concordi uirtute manus; sed perdidit acer,
dum stat, decisam Gabar inter proelia dextram;
at Siecha auxilium, magno turbante dolore,
dum temere accelerat, calcato improuidus ense
succidit ac nudae sero uestigia plantae

254 *iacebat* Ch. 260 *fata* R[1]. 262 *omina* V. 266 *mordens* S, corr. R[1]. 268 *Afras lacuus* Heins. ~ 269 *ac* L F O. 274 *lacuo* Drak. 276 *quaque* P, nonnulli. 280 *hinnitum* Ch, *innitu* L, *inuictu* F. *strepit.* Cm V, *trepid.* L O, *crepit.* F. 234 *minacum* Ch. 293 *cybele* S, corr. Heins. 298 *pater inflexis* ego (cf. I 71). 303 *discensum* Ch S, corr. R[1]. 304 *immensos* L F. 314 ita Gronou., *acrius—qua* S. 318 *post* L F. *belli* S, corr. R[1]. 323 *fatescit* S. 327 *aethera* van Veen. 335 *insude* S, corr. R[1]. 337 *ac* L F, *ad* O. 340, 342 *-ue* L F. 347 *nunc* ego, *tunc* S. *sintque* Postgate, *sitque* S, *satque* Blass, *stetque* Dausq. 361 *uirescit* Liuin. 365 *trepidus* Ch, *trepidos* Heins. *nigri* Ch. 366 *una* Ch, *ima* S. 377 ita Heins., *decoris ass(ads- O)int* Ch S. 378 *dextra* S, corr. R[1]. 385 *Gabari* S, corr. Scaliger.

damnauit dextraque iacet morientis amici.
tandem conuertit fatalia tela Nealcae
fulminei gliscens iuuenis furor. exilit ardens
nomine tam claro stimulante ad praemia caedis.
tum silicem scopulo auulsum, quem montibus altis
detulerat torrens, raptum contorquet in ora
turbidus. incusso crepuerunt pondere malae,
ablatusque uiro uultus: concreta cruento
per nares cerebro sanies fluit, atraque manant
orbibus elisis et trunca lumina fronte.
sternitur unanimo Marius succurrere Capro
conatus metuensque uiro superesse cadenti.
lucis idem auspicium ac patrium et commune duobus
paupertas: sacro iuuenes Praeneste creati
miscuerant studia et iuncta tellure serebant.
uelle ac nolle ambobus idem sociataque toto
mens aeuo ac paruis diues concordia rebus.
occubuere simul, uotisque ex omnibus unum
id Fortuna dedit, iunctam inter proelia mortem.
arma fuere decus uictori bina Symaetho.
  Sed longum tanto laetari munere casus
haud licitum Poenis. aderat terrore minaci
Scipio conuersae miseratus terga cohortis
et cuncti fons Varro mali flauusque comarum
Curio et a primo descendens consule Brutus.
atque his fulta uiris acies repararet ademptum
mole noua campum, subito ni turbine Poenus
agmina frenasset iam procurrentia ductor.
isque ut Varronem procul inter proelia uidit
et iuxta sagulo circumuolitare rubenti
lictorem, 'Nosco pompam atque insignia nosco.
Flaminius modo talis' ait. tum feruidus acrem
ingentis clipei tonitru praenuntiat iram.
heu miser! aequari potuisti funere Paulo,
si tibi non ira superum tunc esset ademptum
Hannibalis cecidisse manu. quam saepe querere,
Varro, deis, quod Sidonium defugeris ensem!
nam, rapido subitam portans in morte salutem
procursu †incepta in sese discrimina uertit
Scipio. nec Poenum, quamquam est ereptus opimae
caedis honor, mutasse piget maiore sub hoste
proelia et erepti Ticina ad flumina patris
exigere oblato tandem certamine poenas.
stabant educti diuersis orbis in oris,
quantos non alias uidit concurrere tellus,
Marte uiri dextraque pares, sed cetera ductor
anteibat Latius, melior pietate fideque.
  Desiluere caua turbati ad proelia nube,
Mauors Scipiadae metuens, Tritonia Poeno,
aduentuque deum intrepidis ductoribus ambae
contremuere acies. ater, qua pectora flectit
Pallas, Gorgoneo late micat ignis ab ore
sibilaque horrificis torquet serpentibus aegis.
fulgent sanguinei, geminum uibrare cometem
ut credas, oculi, summaque in casside largus
undantis uoluit flammas ad sidera uertex.
at Mauors, moto proturbans aera telo
et clipeo campum inuoluens, Aetnaea Cyclopum
munere fundentem loricam incendia gestat
ac pulsat fulua consurgens aethera crista.
  Ductores pugnae intenti, quantumque uicissim
auderen*t*, propius mensi, tamen arma ferentis
sensere aduenisse deos et laetus uterque
spectari superis addebant mentibus iras.
iamque ictu ualido libratam a pectore Poeni
Pallas in obliquum dextra detorserat hastam,
et Gradiuus, opem diuae portare ferocis
exemplo doctus, porgebat protinus ensem
Aetnaeum in pugnas iuueni ac maiora iubebat.
tum Virgo ignescens penitus uiolenta repente
suffudit flammis ora atque obliqua retorquens
lumina turbato superauit Gorgona uultu.
erexere omnes immania membra chelydri
aegide commota, primique furoris ad ictus
rettulit ipse pedem sensim a certamine Mauors.
hic dea conuulsam rapido conamine partem
uicini montis scopulisque horrentia saxa
in Martem furibunda iacit, longeque relatos
expauit sonitus tremefacto litore Sason.
  At non haec superum fallebant proelia regem.
demittit propere succinctam nubibus Irim
quae nimios frenet motus, ac talia fatur:
'I, dea, et Oenotris uelox adlabere terris
germanoque truces, dic, Pallas mitiget iras
nec speret fixas Parcarum uertere leges.
dic etiam: "Ni desistis (nam uirus et aestus
flammiferae noui mentis) nec colligis iram,
aegide praecellant quantum horrida fulmina
    nosces."'
  Quae postquam accepit dubitans Tritonia uirgo
nec sat certa diu, patriis an cederet armis,
'Absistemus' ait 'campo. sed Pallade pulsa
num fata auertet? caeloque arcebit ab alto
cernere Gargani feruentia caedibus arua?'
haec effata caua Poenum in certamina nube
sublatum diuersa tulit terrasque reliquit.
  At Gradiuus atrox remeantis in aethera diuae
abscessu reuocat mentes fusosque per aequor
ipse manu magna nebulam circumdatus acri
restituit pugnae. conuertunt signa nouamque
instaurant Itali uersa formidine caedem.
cum uentis positus custos, cui flamina carcer
imperio compressa tenet caelumque ruentes
Eurique et Boreae parent Corique Notique,
Iunonis precibus promissa haud parua ferentis
regnantem Ae*t*olis Vulturnum in proelia campis
effrenat. placet hic irae exitiabilis ultor.
qui, se postquam Aetnae mersit candente barathro
concepitque ignes et flammea protulit ora,
euolat horrendo stridore ac Daunia regna
perflat agens caecam glomerato puluere nubem.
eripuere oculos aurae uocemque manusque.
uertice harenoso candentis, flebile dictu,
torquet in ora globos Italum et bellare maniplis
iussa laetatur rabie. tum mole ruinae
sternuntur tellure *et* miles et arma tubaeque,
atque omnis retro flatu occursante refertur
lancea et in tergum Rutulis cadit irritus ictus.
atque idem flatus Poenorum tela secundant,
et uelut ammento contorta hastilia turbo
adiuuat ac Tyrias impellit stridulus hastas.
tum denso fauces praeclusus puluere miles
ignauam mortem compresso maeret hiatu.
ipse caput flauum caligine conditus atra
Vulturnus multaque comam perfusus harena
nunc uersos agit a tergo stridentibus alis,
nunc mediam in frontem ueniens clamante procella
obuius arma quatit patuloque insibilat ore.
interdum intentos pugnae et iam iamque ferentis
hostili iugulo ferrum conamine et ictu

394 *proelia* F O. **396** *depulerat* nonnulli. **401** *caspro* S, corr. R¹. **403** *patriae* Heins. **411** *letali* S, corr. R¹. **416** *repararat* Heins. **429** *suscepta* (*ad* se) Blass, *certa* ego (an *interea* ?), *coepta* Bas. *sese in* (*in* om. O) S, corr., ut uid., ed. Lugd(unensis 1578), *ad sese* iam R¹. **435** *alios* Ch. **436** *Marte* cum *pares* iungendum esse uidit van Veen. **441** *que* L, om. V. **442** *orbe* Heins. **445** *e* Cd. **448** *aetnea* F, peiora L O V. **449** *munera* Heins. **452** *auderent* Benessa, *audere* S, *auderet* Junt., *audere est*, ∓ R¹. **459** *aetneum* F, peiora L O V. **473** (*a*)*enotriis* S, *oen.* R¹, *-tris* R². **474** *germanoque* Ch, *-neque* S. **477** *corripis* Blass, *corrigis* Bentl. **478** *aegida* aliquis in ed. Rom. qua utebatur Drak., *aegidi* Bentl. **480** *certa sui* Heins. **483** *sternere* Blass. **487** *fusosque* Ch, *-orque* S, (sed *r* suppunxit F). **488** *nebulam* Ch, *-la* S. **489** *pugnae* Ch F, *-am* L O V. **491** *qui* L F O. **492** *tenens* Heins. **493** *Furique* L F. **495** *Aetolis* Heins., (*a*)*eoliis* (*-lus* L O) S. **497** *aethnae* O, peiora L F V. **503** *in ora* O V, *mora* L F. **504** *laetatur* Ch L, *laceratur* F O V. **505** primum *et* om. S, corr. R¹. *iubaeque* Liuin. **507** *interdum* S, corr. Barth. **517** *ori* Heins. **518** *prementis* Heins.

auertit dextramque ipso de uulnere uellit.
nec satis Ausonias passim foedare cohortes:
in Martem uomit immixtas mugitibus auras
bisque dei summas uibrauit turbine cristas.
Quae dum Romuleis exercet proelia turmis
Aeolius furor et Martem succendit in iras,
adfatur Virgo, socia Iunone, parentem:
'Quantos Gradiuus fluctus in Punica castra,
respice, agit quantisque furens se caedibus implet!
nunc, quaeso, terris descendere non placet Irim?
quamquam ego non Teucros (nostro cum pignore regnet
Roma, et Palladio sedes hac urbe locarim)
non Teucros delere aderam, sed lumen alumnae
Hannibalem Libyae pelli florentibus annis
uita atque extingui primordia tanta negabam.'
Excipit hic Iuno longique laboris ab ira
'Immo,' ait 'ut noscant gentes, immania quantum
regna Iouis ualeant cunctisque potentia quantum
antistet, coniunx, superis tua, disice telo
flagranti (nil oramus) Carthaginis arces
Sidoniamque aciem uasto telluris hiatu
Tartareis immerge uadis aut obrue ponto.'
Contra quae miti respondet Iuppiter ore:
'Certatis fatis et spes extenditis aegras.
ille, o nata, libens cui tela inimica ferebas,
contundet Tyrios iuuenis ac nomina gentis
induet et Libycam feret in Capitolia laurum.
at, cui tu, coniunx, cui das animosque decusque,
(fata cano) auertet populis Laurentibus arma.
nec longe cladis metae. uenit hora diesque,
qua nullas umquam transisse optauerit Alpes.'
sic ait atque Irim propere demittit Olympo
quae reuocet Martem iubeatque abscedere pugna.
nec uetitis luctatus abit Gradiuus in altas
cum fremitu nubes, quamquam lituique tubaeque
uulneraque et sanguis et clamor et arma iuuarent.
Vt patuit liber superum certamine tandem
laxatusque deo campus, ruit aequore ab imo
Poenus quo sensim caelestia fugerat arma,
magna uoce trahens equitemque uirosque feraeque
turrigerae molem tormentorumque labores.
atque ubi turbantem leuioris ense cateruas
agnouit iuuenem, scintillauitque cruentis
ira genis, 'Quaenam Furiae quisue egit in hostem,
en, Minuci, deus, ut rursus te credere nobis
auderes?' inquit 'genitor tibi natus ab armis
ille meis ubi nunc Fabius? semel, improbe, nostras
sit satis euasisse manus.' atque inde superbis
hasta comes dictis murali turbine pectus
transforat et uoces uenturas occupat ictu.
Nec ferro saeuire sat est. appellitur atra
mole fera, et monstris componitur Itala pubes.
nam praeuectus equo moderantem cuspide Lucas
Maurum in bella boues stimulis maioribus ire
ac raptare iubet Libycarum armenta ferarum.
immane stridens agitur crebroque coacta
uulnere bellatrix properos fert belua gressus.
liuenti dorso turris flammaque uirisque
et iaculis armata sedet. procul aspera grando
saxorum super arma ruit, passimque uolanti
celsus telorum fundit Libys aggere nimbum.
stat niueis longum stipata per agmina uallum
dentibus, atque ebori praefixa comminus hasta
fulget ab incuruo derecta cacumine cuspis.
hic, inter trepidos rerum, per membra, per arma
exigit Vfentis sceleratum belua dentem
clamantemque ferens calcata per agmina portat.
nec leuius Tadio letum: qua tegmine thorax
multiplicis lini claudit latus, improba sensim
corpore non laeso penetrarunt spicula dentis
et sublime uirum clipeo resonante tulerunt.
haud excussa noui uirtus terrore pericli:
utitur ad laudem casu geminumque citato
uicinus fronti lumen transuerberat ense.
extimulata graui sese fera tollit ad auras
uulnere et erectis excussam cruribus alte
pone iacit uoluens reflexo pondere turrim.
arma uirique simul spoliataque belua nisu
sternuntur subita, miserandum, mixta ruina.
Spargi flagrantis contra bellantia monstra
Dardanius taedas ductor iubet et facis atrae,
quos fera circumfert, compleri sulphure muros.
nec iusso mora. collectis fumantia lucent
terga elephantorum flammis, raptusque sonoro
ignis edax uento per propugnacula fertur.
non aliter, Pindo Rhodopeue incendia pastor
cum iacit, et siluis spatiatur feruida pestis,
frondosi ignescunt scopuli, subitoque per alta
conlucet iuga dissultans Vulcanius ardor.
it fera candenti torrente bitumine corpus
amens et laxo diducit limite turmas.
nec cuiquam uirtus propiora capessere bella:
longinquis audent iaculis et harundinis ictu.
uritur impatiens et magni corporis aestu
huc atque huc iactas accendit belua flammas,
donec nicini tandem se fluminis undis
praecipitem dedit et tenui decepta liquore
stagnantis per plana uadi tulit incita longis
extantem ripis flammam. tum denique sese
gurgitis immersit molem capiente profundo.
At qua pugna datur, necdum Maurusia pestis
igne calet, circumfusi Rhoeteia pubes
nunc iaculis, nunc et saxis, nunc alite plumbo
eminus incessunt, ut qui castella per altos
oppugnat munita locos atque adsidet arces.
ausus digna uiro, fortuna digna secunda,
extulerat dextram atque aduersum comminus ensem
Mincius infelix ausi, sed stridula anhelum
feruorem effundens monstri manus abstulit acri
implicitum nexu diroque ligamine torsit
et superas alte miserum iaculata per auras
telluri elisis adflixit, flebile, membris.
Has inter clades uiso Varrone sub armis
increpitans Paulus 'Quin imus comminus' inquit
'ductori Tyrio, quem uinctum colla catenis
staturum ante tuos currus promisimus urbi?
heu patria, heu plebes scelerata et praua fauoris!
haud umquam expedies tam dura sorte malorum,
quem tibi non nasci fuerit per uota petendum,
Varronem Hannibalemne, magis.' dum talia Paulus,
urget praecipitis Libys atque in terga ruentum
ante oculos cunctas ductoris concitat hastas.
pulsatur galea et quatiuntur consulis arma.
acrius hoc Paulus medios ruit asper in hostis.
Tum uero excussus mentem, in certamina Paulo
auia diducto, conuertit Varro manuque
cornipedem inflectens 'Das,' inquit 'patria, poenas,

522 *iras* Ch (sed *iras* 525). **523** *librauit* O, *libauit* V. **531** *hae* L, *ac* F O V. **535** *hec* L F, fort. recte. **539** *obstamus* Heins. **541** *plagis* Heins. **545** *iuuenis Tyrios* Bothe, *Tyrios armis* ego (cf. XII 685), nisi *iuuenes* praestat. **548** *auertet* Junt., *uerte(n)t* O V, *-tit* L F. **561** *ibi* ego. **563** *quis te* Barth. **564** *an* Barth, *nunc* Schrad. *Minuci* Cd, *minici* etc. S. **575** *immani* (*uulnere*) Liuin., *immanis* Blass. **579** *uolantem* van Veen, sed cf. 240. **582** *utque* (=*uelutque*) Thilo, sed uide quae disputaui Class. Rev. 1900, p. 305. **585** *exiit* Ch. **586** *furens* Heins. *raptat* Postgate. **587** *lacuum* R[1], edd. plerique (nulla post h. uerbum interpunctione facta), et sane Tadium in beluae ruina periisse si uoluisset Silius, dicturus fuisse mihi quidem uidetur. *que* L F. *nobilius T. letum* Postgate. **600** *uictor* S, corr. Barth (qui etiam *rector* coni.). **602** *correptis* Schrad., *coniectis* Heins. (sed cf. XVII 92). **603** *raptus* R[1], *part(-re-)usque* S, *pastusque* Cm, edd. recc., sed pascitur seu nutritur ignis ea re quam consumit. **619** *gurgite summersit* van Veen. **623** *ut* R[1], *ne* S. **624** *assidet* Ch L O V, *abs.* F, *obs.* P. **626** *dextraque* Ch, *-tramque* S, corr. R[1]. **631** ita Cm, *tellure* (ita Ch in Drak. et ad Ouid. M. XII 139) *elisit ac flex(flix- L)it* S. **636** *scelerataque* S, corr. R[1]. **639** *-ue* L O V. **640** *praecipiti* Ch. **641** *atque* Ch. **645** *conuerti* Heins.

quae Fabio incolumi Varronem ad bella uocasti.
quaenam autem mentis uel quae discordia fati
Parcarumque latens fraus est? abrumpere cuncta
iamdudum cum luce libet. sed comprimit ensem
nescio qui deus. at *quae* me ad grauiora reseruat!
uiuamne? et fractos sparsosque cruore meorum
hos referam populo fasces atque ora per urbes
iratas spectanda dabo et, quo saeuius ipse
Hannibal haud poscat, fugiam et te, Roma, uidebo?'
plura indignantem telis propioribus hostes
egere, et sonipes rapuit laxatus habenas.

LIBER DECIMVS

Paulus, ut aduersam uidet increbrescere pugnam,
ceu fera, quae telis circumcingentibus ultro
adsilit in ferrum et per uulnera colligit hostem,
in medios fert arma globos seseque periclis
ingerit atque omni letum molitur ab ense.
increpat horrendum: 'Perstate et fortiter, oro,
pectoribus ferrum accipite ac sine uulnere terga
ad manis deferte, uiri. nisi gloria mortis,
nil superest. idem sedes adeuntibus imas
hic uobis dux Paulus erit.' uelocius inde
Haemonio Borea pennaque citatior ibat
quae redit in pugnas fugientis harundine Parthi,
atque ubi certamen primi eiet inmemor aeui
plenus Gradiuo mentem Cato, fertur in hostis
ac iuuenem, quem Vasco leuis, quem spicula densus
Cantaber urgebat, letalibus eripit armis.
abscessere retro pauidique in terga relatos
abduxere gradus: ut, laetus ualle remota
cum capream uenator agit fessamque propinquo
insequitur cursu et sperat iam tangere dextra,
si ferus aduerso subitum se protulit antro
et stetit ante oculos frendens leo: deserit una
et color et sanguis et tela minora periclo,
nec iam speratae cura est in pectore praedae.
nunc in restantis mucronem comminus urget,
nunc trepidos ac terga mala formidine uersos
adsequitur telis. furere ac decorare labores
et saeuire iuuat. cadit ingens nominis expers
uni turba uiro, atque, alter si detur in armis
Paulus Dardaniis, amittant nomina Cannae.
Tandem inclinato cornu sine more ruebat
prima acies, non parca fugae. Labienus et Ocres
sternuntur leto atque Opiter quos Setia colle
uitifero, celsis Labienum Cingula saxa
miserunt muris. iunxit fera tempora leti
Sidonius non consimili discrimine miles:
nam Labienus obit penetrante per ilia corno,
fratres, hic umero, cecidere, hic poplite, caesis.
oppetis et Tyrio super inguina fixe ueruto
Maecenas, cui Maeonia uenerabile terra
et sceptris olim celebratum nomen Etruscis.
per medios agitur, proiecto lucis amore
Hannibalem lustrans, Paulus. sors una uidetur
aspera, si occumbat ductore superstite Poeno.
Quam metuens molem (neque enim certamine sumpto
tempestas tanta et rabies impune fuisset)
in faciem pauidi Iuno conuersa Metelli
'Quid uanos,' inquit 'Latio spes unica consul,
incassumque moues fato renuente furores?
si superest Paulus, restant Aeneia regna;
sin secus, Ausoniam tecum trahis. ire tumentem
tu contra iuuenem et caput hoc abscidere rebus
turbatis, o Paule, paras? nunc Hannibal ipsi
(tam laetus bello est) ausit certare Tonanti.
et iam conuersis (uidi nam flectere) habenis
euasit Varro ac sese ad meliora reseruat.
sit spatium fatis, et, dum datur, eripe leto
hanc nostris maiorem animam: mox bella capesses.'
Ad quae suspirans ductor: 'Mortemne sub armis
cur poscam, causa ista parum est, quod talia nostrae
pertulerunt aures suadentem monstra Metellum?
i, demens, i, carpe fugam. non hostica tela
excipias tergo, superos precor. integer, oro,
intactusque abeas atque intres moenia Romae
cum Varrone simul. talin', pauidissime, dignum
me uita pulchraque indignum morte putasti?
quippe sinit Poenus, qui nunc contraria bella
ipsi ferre Ioui ualeat. pro degener altae
uirtutis patrum! quando certamen inire,
cuiue uirum mallem memet componere, quam qui
et uictus dabit et uictor per saecula nomen?'
Talibus increpitat mediosque aufertur in hostis
ac retro cursum tendentem ad crebra suorum
agmina et in densis furantem membra maniplis
per conferta uirum et stipata umbonibus arma
consequitur melior planta atque obtruncat Acherram,
ut canis occultos agitat cum Belgicus apros
erroresque ferae sollers per deuia mersa
nare legit tacitoque premens uestigia rostro
lustrat inaccessos uenantum indagine saltus
nec sistit, nisi conceptum sectatus odorem
deprendit spissis arcana cubilia dumis.
At coniunx Iouis, ut Paulum depellere dictis
nequiquam fuit et consul non desinit irae,
in faciem Mauri rursus mutata Gelestae
auocat ignarum saeuo a certamine Poenum:
'Huc tela, huc' inquit 'dextram implorantibus adfer,
o decus aeternum Carthaginis. horrida iuxta
stagnantis consul molitur proelia ripas,
et laus haud alio maior datur hoste perempto.'
haec ait et iuuenem diuersa ad proelia raptat.
Flumineo Libycam turbabat in aggere pubem—
Cristae nomen erat. bis terni iuncta ferebant
arma senem circa nati; pauperque penatum
(sed domus haud obscura Tuder, notusque per Vmbros
bellator populos) factis et caede docebat
natorum armigeram pugnas tractare cohortem.
unanima inde phalanx, crudo ducente magistro,
postquam hominum satiata nece est, prostrauerat ictu
innumero cum turre feram facibusque secutis

651 *at quae me* ego, *et meme* S. *neseio qui. deus est? mene* Bothe. 657 *rapiat* L F.
X 3 *corripit* Markland. 14 *plenus* uel *fetus* Heins., *Poenus* Ch F, *Penus* L O V. 15 *Vaseo* R[1], *uasto* L O V, *nesca* F. *densis* Ch, *densens* Heins. (*-ans* iam Liuin.), *fundens* ego. 17 *pauidosque—relati* Schrad. 32 *aeres* S, corr. Marsus. 37 *corno* Ch, *cornon* L F, *cornu* O V. 40 *Maecenas* Ch, *Mae.* S. 43 *mors* D. Heins. 49 (*ineassum*)*que moues* Ch L F, *remoues* O V, *renouas* R[1]. 58 *hue* Ch. 60 *paseam* uel peiora S, corr. R[1]. 67 *sinit* L F V, *sunt* Ch O, *furit* Dausq. 70 *uirum* Ch V, *uiro* L F O. 76 *Acheram* Ch, *acerram* S (cf. III 299). 77 *bellicus* Cd. 84 *destitit* van Veen. 99 *nece est* Liuin., *necem* S, *necis* Heins. 100 *secutus* Ch O, *-ta* R[1].

ardentem monstri spectabat laeta ruinam,
cum subitus galeae fulgor conoque coruscae
maiore intremuere iubae. nec tarda senectus
(agnouit nam luce uirum): rapit agmine natos
saeua parens ultro in certamina et addere passim
tela iubet nec manantis ex ore feroci
aut quae flagrarent galea exhorrescere flammas.
armiger haud aliter magni Iouis, anxia nido
cum dignos nutrit gestanda ad fulmina fetus,
obuersam spectans ora ad Phaet*h*ontia prolem,
explorat dubios Phoebea lampade natos.
iamque suis daret ut pugnae documenta nocentis
. . . .
et medias hasta uelox praeteruolat auras.
haesit multiplici non alte euspis in auro
ac senium inualido dependens prodidit ictu.
cui Poenus: 'Quinam ad cassos furor inpulit ictus
exanguem senio dextram? uix prima momordit
tegmina Callaici cornus tremebunda metalli.
en, reddo tua tela tibi: memorabilis ista
a nobis melius discet bellare iuuentus.'
sic propria miseri transfigit pectora corno.
At contra, horrendum, bis terna spicula dextra
torta uolant, paribusque ruunt conatibus hastae:
haud secus ac Libyca fetam tellure leaenam
uenator premit obsesso cum Maurus in antro,
inuadunt rabidi iam dudum et inania temptant
nondum sat firmo catuli certamina dente.
consumit clipeo tela et collectus in arma
sustinet urgentis crepitantibus ictibus hastas
Sidonius ductor, nec iam per uulnera credit
aut per tot caedes actum satis, iraque anhelat,
ni leto det cuncta uirum iungatque parenti
corpora et excidat miseros cum stirpe penatis.
Tunc Abarim adfatur (namque una hic armiger ira
flammabat Martem atque omnis comes ibat in actus):
'Suppedita mihi tela. uadis liuentis Auerni
demitti globus ille cupit, qui nostra lacessit
tegmina: iam stultae fructus pietatis habebit.'
haec fatus iaculo Lucam, qui maximus aeui,
transadigit: pressa iuuenis cum cuspide labens
arma super fratrum resupino concidit ore.
mortiferum inde manu properantem uellere ferrum
pilo Volsonem (namque hoc de strage iacentum
fors dabat) adfixa sternit per tegmina nare.
tum Vesulum calido lapsantem in sanguine fratrum
ense metit rapido plenamque (heu barbara uirtus!)
abscisi galeam capitis, ceu missile telum,
conuersis in terga iacit. Telesinus, ad ossa
inliso saxo, qua spina interstruit artus,
occumbit, fratrisque uidet labentia membra
Quercentis, quem funda procul per inane uoluta
sopierat, dum supremam Telesinus in auras
exhalat lucem et dubitantia lumina condit.
at fessus maerore simul cursuque metuque
et tamen haud irae uacuus non certa per aequor
interdum insistens Perusinus membra ferebat.
hunc sude, quam raptam Libyci per terga iacentis
armiger obtulerat monstri, super inguina fixam,
obtruncat quercuque premit uiolentus onusta.
temptarat precibus saeuum lenire furorem,
sed Stygius primos impleuit feruor hiatus,
et pulmone tenus demisit anhelitus ignem.
tandem cum toto cecidit grege, nomen in Vmbro
clarum, Crista, diu populo: ceu fulmine celsa
aesculus aut proauis ab origine cognita quercus
cum fumat percussa Ioui, sacrosque per aeuum
aetherio ramos populantur sulphure flammae,
donec uicta deo late procumbit et omnem
conlabens operit spatioso stipite prolem.
Atque ea dum iuxta Tyrius stagna Aufida ductor
molitur, Paulus, numerosa caede futuram
ultus iam mortem, ceu uictor bella gerebat.
inter mille uiros iacet ingens P*h*orcys ab antris
Herculeae Calpes, caelatus Gorgone parmam,
unde genus †tristique deae manabat origo.
hunc obiectantem sese atque antiqua tumentem
nomina saxificae monstrosa e stirpe Medusae,
dum laeuum petit incumbens uiolentius inguen,
detrahit excelsi correptum uertice coni,
adflictumque premens, tergo qua balteus imo
sinuatur coxa*r*que sedet munimen utrique,
coniecto fodit ense super: uomit ille calentem
sanguinis effundens per hiantia uiscera riuum
et subit Aetolos Atlanticus accola campos.
Has inter strages rapido terrore coorti
inuadunt terga atque auerso turbine miscent
bella inopina uiri, Tyrius quos fallere doctos
hanc ipsam pugnae rector formarat ad artem,
succinctique dolis, fugerent ceu Punica castra,
dediderant dextras. tum totis mentibus actam
in caedes aciem pone atque in terga ruentes
praecipitant. non hasta uiro, non deficit ensis:
e strage est ferrum atque euulsa cadauere tela.
raptum Galba procul (neque enim uirtutis amorem
aduersa exemisse ualent) ut uidit ab hoste
auferri signum, conixus corpore toto
uictorem adsequitur letalique occupat ictu.
ac dum comprensam caeso de corpore praedam
auellit, tardeque manus moribunda remittit,
transfixus gladio propere accurrentis Amorgi
occidit, immoriens magnis non prosperus ausis.
Haec inter, ueluti nondum satiasset Enyo
iras saeua truces, sublatum puluere campum
Vulturnus rotat et candentis torquet harenas.
iamque reluctantis stridens immane procella
per longum tulit ad campi suprema cauisque
adflictos ripis tumidum demersit in amnem.
hic tibi finis erat, metas hic Aufidus aeui
seruabat tacito, non felix Curio, leto.
namque, furens animi dum consternata moratur
agmina et oppositu membrorum sistere certat,
in praeceps magna propulsus mole ruentum
turbatis hauritur aquis fundoque uolutus
Hadriaca iacuit sine nomine mortis harena.
Ingens ferre mala et Fortunae subdere colla
nescius, aduersa fronte incurrebat in arma
uincentum consul: pereundi Martius ardor
atque animos iam sola dabat fiducia mortis,
cum Viriathus agens telis, regnator Hiberae
magnanimus terrae, iuxta atque ante ora furentis
obtruncat Pauli fessum certaminis hostem.
heu dolor, heu lacrimae! Seruilius, optima belli,
post Paulum belli pars optima, corruit ictu
barbarico magnamque cadens leto addidit uno
inuidiam Cannis. tristem non pertulit iram
consul et, insani quamquam contraria uenti
exarmat uis atque obtendit puluere lucem,
squalentem rumpens ingestae toruus harenae

104 *agmina* Ch, Bas. **110** *phetontia* S. **112** *uacantis* Ch, *uocatis* R^1, *uocatus* Postgate. aliquid post h. u. excidisse spatio unius uersus relicto innuit R^1. **113** *en* Lefeb. **115** *deprendens* peiora S, corr. Marsus. **117** ita Ch, *dextram senio* S. **119** *hastae* F (*h* suprascr.). **121** *corno* Ch, *-u* S. **124** *Libyca* R^2, *-am* Cm S. *fetam* R^2, *fera* L, *ferax* F, *saeua* O V. **129** *urgentis* Heins., *ingentis* S. **137** *lacessat* R^1. **144** *adfixo* (sc. *pilo*) —*nari* Thilo. **158** *fixam* ego, *fixum* S. **163** *tantum* S, corr. P. **165** *consita* Heins., cf. 532. **172** *noctem* O, Heins. **173** *inter m. u.* cum praecedentibus iungit P. *Phorcys* Heins. (*-cus* iam R^1), *Porcis* Ch, *portus* (*-cus*) S. **174** post h. u. uersum excidisse credit Thilo. **175** ita Ch, *tristisque deae* S, *tristisque dea* Barth, *tristique dea* ego. **178** *ignem* F O V. **181** *sumatur* S, corr. R^2. *coxaque* S, corr. Heins. *utrique* Ch, *utraque* S. **185** *cohorti* S, corr. Bas., *coorto* Heins. **186** *euerso* Ch. **187** *doctus* Heins. **192** *uiro* S, *uiros* Heins. casum defendit VIII 659, numerus displicet. **193** ita Cm, *auulsa* S. **195** *uadent* (*-unt* O) S, corr. R^1. **202** *enyo* R^2 (*enio* iam R^1), *euro* L O V, *crinis* F. **205** *procellas* Ch, *-am* O V. **206** *canisque* S, corr. R^1. **208** *erit* Ch. **220** *ante* om. L F O. **227** *obtundit* Heins.

ingreditur nimbum ac *Viriathum* moris Hiberi
carmina pulsata fundentem barbara caetra
inuadit laeuaeque fodit uitalia mammae.
hic fuit extremus caedum labor. addere bello
haud ultra licuit dextram, nec tanta relictum est
uti, Roma, tibi posthac ad proelia Paulo.
saxu*m* ingens, uasto libratum pondere, caeca
uenit in ora manu et perfractae cassidis aera
ossibus infodiens compleuit sanguine uultus.
inde pedem referens, labentia membra propinquo
imposuit scopulo atque, undanti uulnere anhelans,
sedit terribilis clipeum super ore cruento:
immanis ceu, depulsis leuioribus hastis,
accepit leo cum tandem per pectora ferrum,
stat teli patiens media tremebundus harena
ac, manante iubis rictuque et naribus unda
sanguinis, interdum languentia murmura torquens,
effundit patulo spumantem ex ore cruorem.
tum uero incumbunt Libyes, super ipse citato
ductor equo, qua flatus agit, qua peruius ensis,
qua sonipes, qua belligero fera belua dente.
obrutus hic telis ferri per corpora Piso
rectorem ut uidit Libyae, conixus in hastam
ilia cornipedis subrecta cuspide transit
conlapsoque super nequiquam incumbere coeptat,
cum Poenus, propere collecto corpore, quamquam
cernuus inflexo sonipes effuderat armo:
'Vmbraene Ausoniae rediuiua bella retractant
post obitum dextra nec in ipsa morte quiescunt?'
sic ait atque aegrum coeptanti attollere corpus
arduus insurgens totum permiscuit ensem.
Ecce, Cydonea uiolatus harundine plantam,
Lentulus effusis campum linquebat habenis,
cum uidet in scopulo rorantem saxa cruore
toruoque obtutu labentem in Tartara Paulum.
mens abiit, puduitque fugae. tum uisa cremari
Roma uiro, tunc ad portas iam stare cruentus
Hannibal; Aetoli tum primum ante ora fuere
sorbentes Latium campi. 'Quid deinde relictum
crastina cur Tyrios lux non deducat ad urbem,
deseris in tantis puppim si, Paule, procellis?
testor caelicolas,' inquit 'ni damna gubernas
crudelis belli uiuisque in turbine tanto
inuitus, plus, Paule, (dolor uerba aspera dictat)
plus Varrone noces. cape, quaeso, hunc, unica rerum
fessarum spes, cornipedem languentia membra
ipse leuabo umeris et dorso tuta locabo.'
Haec inter, lacero manantem ex ore cruorem
eiectans, consul: 'Macte o uirtute paterna!
nec uero spes angustae, cum talia restent
pectora Romuleo regno. calcaribus aufer,
qua uulnus permittit, ecum atque hinc ocius urbis
claudantur portae (ruet haec ad moenia pestis)
dic, oro: rerum Fabio tradantur habenae.
nostris pugnauit monitis furor. amplius acta
quid superest uita, nisi caecae ostendere plebi
Paulum scire mori? feror an consumptus in urbem
uulneribus? quantine emptum uelit Hannibal, ut nos
uertentis terga aspiciat? nec talia Paulo
pectora, nec manis tam parua intramus imago.
ille ego—sed uano quid enim te demoror aeger,
Lentule, conquestu? perge atque hinc cuspide fessum
erige quadrupedem propere.' tum Lentulus urbem
magna ferens mandata petit. nec Paulus inultum
quod superest de luce sinit: ceu uulnere tigris
letifero cedens tandem proiectaque corpus
luctatur morti et languentem pandit hiatum
in uanos morsus, nec sufficientibus irae
ictibus extrema lambit uenabula lingua.
iamque coruscanti telum propiusque ferenti
gressum exultantem et securo caedis Iertae
non expectatum surgens defixerat ensem
Sidoniumque ducem circumspectabat, in illa
exoptans animam certantem ponere dextra.
sed uicere uirum coeuntibus undique telis
et Nomas et Garamas et Celtae et Maurus et Astur.
hic finis Paulo. iacet altum pectus et ingens
dextera, quem, soli si bella agitanda darentur,
aequares forsan Fabio. mors additur urbi
pulchra decus misitque uiri inter sidera nomen.
Postquam spes Italum mentesque in consule lapsae,
ceu truncus capitis, saeuis exercitus armis
sternitur, et uictrix toto fremit Africa campo.
hic Picentum acies, hic Vmber Martius, illic
Sicana procumbit pubes, hic Hernica turma.
passim signa iacent, quae Samnis belliger, et quae
Sarrastes populi Marsaeque tulere cohortes.
transfixi clipei galeaeque et inutile ferrum
fractaque conflictu parmarum tegmina et ore
cornipedum derepta fero spumantia frena.
sanguineus tumidas in campos Aufidus undas
eiectat redditque furens sua corpora ripis.
sic Lagea ratis, uasto uelut insula ponto
conspecta, inlisit scopulis ubi nubifer Eurus,
naufragium spargens operit freta: iamque per undas
et transtra et mali laceroque aplustria uelo
ac miseri fluitant renomentes aequora nautae.
At Poenus, per longa diem certamina saeuis
caedibus emensus, postquam eripuere furori
insignem tenebrae lucem, tum denique Martem
dimisit tandemque suis in caede pepercit.
sed mens inuigilat curis noctisque quietem
ferre nequit. stimulat dona inter tanta deorum
optatas nondum portas intrasse Quirini.
proxima lux placet. hinc strictos ferre ocius enses,
dum feruet cruor et perfusae caede cohortes,
destinat ac iam claustra manu, iam moenia flamma
occupat et iungit Tarpeia incendia Cannis.
Quo turbata uiri coniunx Saturnia coepto
irarumque Iouis Latiique haud inscia fati,
incautum ardorem atque auidas ad futtile uotum
spes iuuenis frenare parat. ciet inde quietis
regnantem tenebris Somnum, quo saepe ministro
edomita inuiti componit lumina fratris,
atque huic adridens 'Non te maioribus' inquit
'ausis, diue, uoco nec posco ut mollibus alis
des uictum mihi, Somne, Iouem. non mille premendi
sunt oculi tibi, nec spernens tua numina custos
Inachiae multa superandus nocte iuuencae.
ductori, precor, immittas noua somnia Poeno,
ne Romam et uetitos cupiat nunc uisere muros,
quos intrare dabit numquam regnator Olympi.'
Imperium celer exequitur curuoque uolucris
per tenebras portat medicata papauera cornu.
ast ubi per tacitum adlapsus tentoria prima
Barcaei petiit iuuenis, quatit inde soporas
deuexo capiti pennas oculisque quietem

229 *Viriathum* Postgate, *ritu iam* S, *ritu uictoris* Ruperti. 233 *est* Ch, om. S. 235 *saxo* S, corr. R^1. 243 *impatiens* Heins. *fremebundus* Gronou. 247 post *super* interpungunt plerique. 249 post h. u. uersum excidisse credo, uersum continentem quo *ductor* referatur. 252 *subiecta* L F. 254 *cui* Junt., fort. recte. 256 *recidiua* Heins. 262 *cruorem* Cd. 264 *redit* Blass. 265 *uiros* S, corr. R^1. *cruentos* S, corr. Bas. 266 *Aetoli* Heins., *et toti* (-*tum* O) S. 267 *relictum* Ch. *r. est* S. 268 *deducit* L F. 269 *si* Ch, *sic* S. 273, 274 *unice r. f. cape corn.* S, correxi post Burm., qui *cape spes hunc unica r. f. cape corn.* 281 post h. u. plene distinguunt nonnulli. 282 *ergo* O V. 283, 284 *actae—uitae* Heins. 286 *quantine* Cm, *-ue* S, *-que* Liuin. 291 *erige* Ch L F, *eripe* O V, edd., *exige* Heins. 297 *rictibus* Heins. 300 *defixerat* Cd. 302 *animo—dextram* Burm. *restantem* Heins., *luctantem* Drak. 304 *Celta* Burm., fort. recte. 307 *addidit* Dausq. 311 ita Ch, *furit* S. 312 *illuc* S, corr. R^1. 329 *a caede* Bothe. 332 *optatas* Ernesti, *hortatur* S, *hoc unum* Postgate, *cunctatum* Burm. (an *cunctari et* ?), *sorte datas* Thilo, uersum excidisse credit Heins. 333 *huc* Heins. 337 *Qu(a)e* S, corr. R^1. 343 *hinc* S, corr. R^1. 353 *atque* ς.

inrorat, tangens Lethaea tempora uirga.
exercent rabidam truculenta insomnia mentem.
iamque uidebatur multo sibi milite Thybrim
cingere et insultans astare ad moenia Romae.
ipse refulgebat Tarpeiae culmine rupis
elata torquens flagrantia fulmina dextra
Iuppiter, et lati fumabant sulphure campi,
ac gelidis Anien trepidabat caerulus undis,
et densi ante oculos iterumque iterumque tremendum
uibrabant ignes. tunc uox effusa per auras:
'Sat magna, o iuuenis, prensa est tibi gloria Cannis.
siste gradum: nec enim sacris inrumpere muris,
Poene, magis dabitur, nostrum quam scindere caelum.'
attonitum uisis maioraque bella pauentem
post confecta Sopor Iunonia iussa relinquit,
nec lux terribili purgauit imagine mentem.
  Quos inter motus somni uanosque tumultus
dedita per noctem reliquo cum milite castra
nuntiat et praedam pleno trahit agmine Mago.
huic ductor laetas Tarpeio uertice mensas
spondenti, cum quinta diem nox orbe tulisset,
celatis superum monitis clausoque pauore,
uulnera et exhaustas saeuo certamine uires
ac nimium laetis excusat fidere rebus.
tum spe deiectus iuuenis, ceu uertere ab ipsis
terga iuberetur muris ac signa referre,
'Tanta mole' inquit 'non Roma, ut credidit ipsa,
sed Varro est uictus. quaenam tam prospera Martis
munera destituis fato patriamque moraris!
mecum exultet eques: iuro hoc caput, accipe muros
Iliacos portasque tibi sine Marte patentis.'
  Dumque ea Mago fremit cauto non credita fratri,
iam Latius sese Canusina in moenia miles
colligere et profugos uicino cingere uallo
coeperat. heu rebus facies inhonora sinistris!
non aquilae, non signa uiris, non consulis altum
imperium, non subnixae lictore secures.
trunca atque aegra metu, ceu magna elisa ruina,
corpora debilibus nituntur sistere membris.
clamor saepe repens et saepe silentia fixis
in tellurem oculis: nudae plerisque sinistrae
detrito clipeo, desunt pugnacibus enses,
saucius omnis eques: galeis carpsere superbum
cristarum decus et damnarunt Martis honores.
at multa thorax perfossus cuspide, et haerens
loricae interdum Maurusia pendet harundo.
interdum maesto socios clamore requirunt.
hic Galba, hic Piso et leto non dignus inerti
Curio deflentur, grauis illic Scaeuola bello.
hos passim, at Pauli pariter ceu dira parentis
fata gemunt: ut uerba mali praenuntia numquam
cessarit canere et Varronis sistere mentem,
utque diem hunc totiens nequiquam auerterit urbi,
atque idem quantus dextra. sed cura futuri
quos premit, aut fossas instant praeducere muris
aut portarum aditus, ut rerum est copia, firmant,
quaque patet campus planis ingressibus hostis,
ceruorum ambustis imitantur cornua ramis,
et stilus occulitur, caecum in uestigia telum.
  Ecce, super clades et non medicabile uulnus,
reliquias belli atque imperdita corpora Poenis
impia formido ac maior iactabat Erinys.
trans aequor Tyrios enses atque arma parabant
Punica et Hannibalem mutato euadere caelo.
dux erat exilio non laetus Marte Metellus,
sed stirpe haud parui cognominis. is mala bello
pectora degeneremque manum ad deformia agebat
consulta atque alio positas spectabat in orbe,
quis sese occulerent, terras, quo nomina nulla
Poenorum aut patriae penetraret fama relictae.
  Quae postquam accepit flammata Scipio mente,
quantus Sidonium contra fera proelia miscens
ductorem stetit in campis, rapit ocius ensem
atque, ubi turpe malum Latioque extrema coquebant
coepta uiri, ruptis foribus sese arduus infert.
tum quatiens strictum cum uoce ante ora pauentum
mucronem: 'Tarpeia, pater, qui templa secundam
incolis a caelo sedem, et Saturnia, nondum
Iliacis mutata malis, tuque aspera pectus
aegide Gorgoneos uirgo succincta furores,
Indigetesque dei, sponte en per numina uestra
perque caput, nullo leuius mihi numine, patris
magnanimi iuro: numquam Lauinia regna
linquam nec linqui patiar, dum uita manebit.
ocius en testare deos, si moenia taedis
flagrabunt Libycis, nullas te ferre, Metelle,
ausurum in terras gressus. ni talia sancis,
quem tremis et cuius somnos formidine rumpis,
Hannibal hic armatus adest. moriere, nec ullo
Poenorum melior parietur gloria caeso.'
his excussa incepta minis. iamque ordine iusso
obstringunt animas patriae dictataque iurant
sacramenta deis et purgant pectora culpa.
  Atque ea dum Rutulis turbata mente geruntur,
lustrabat campos et saeuae tristia dextrae
facta recensebat pertractans uulnera uisu
Hannibal et magna circumstipante caterua
dulcia praebebat trucibus spectacula Poenis.
quas strages inter, confossus pectora telis
seminecem extremo uitam exhalabat in auras
murmure deficiens iam Cloelius oraque nisu
languida uix aegro et dubia ceruice leuabat.
agnouit sonipes, arrectisque auribus acrem
hinnitum effundens strauit tellure Bagesum,
quem tum captiuo portabat in agmina dorso.
hinc, rapidum glomerans cursum, per lubrica pingui
stante cruore soli et tumulata cadauera caede
euolat ac domini consistit ad ora iacentis.
inde inclinatus colla et submissus in armos
de more inflexis praebebat scandere terga
cruribus ac proprio quodam trepidabat amore.
milite non illo quisquam felicius acri
insultarat equo, uel si resupina citato
proiectus dorso ferretur membra, uel idem
si nudo staret tergo, dum rapta uolucris
transigeret cursu sonipes certamina campi.
  At Libys humanos aequantem pectore sensus

361 *flata* L F. 362 *Latii* Heins. 363 *gelidus* L F. *Anien* Bauer, *anies* L F, *anie* O, *anio* V. 365 *aures* Ch. Heins. (*offusa* legens). 366 *pressa* O, *pressis tibi* Heins. 368 *scandere* Casaubon. 372 *monitus* Gronou. *motus animi* Burm. 375 ita Ch V, *in uertice* L F O. 379 *nec* Blass. 382 ita interp. Heins., post *credidit* alii. 383 *quonam* P, fort. recte. an *quod si* (commate post u. 384 posito) legendum? 397 *detecto* L. *detracto* uel *-repto* Heins. 398 *equus* Blass, fort. recte. quadrat enim cum *clipeo, enses, galeis* et ceteris. 399 *mortis* S, corr. Marsus. 400 *ac* Heins. 405 *ac* L F O. 406 *uerba* ego, *uera* S. *praenuntia* Thilo, *praesentia* S, *praesagia* Barth. 408 *utque* Ch, *atque* S. 410 *producere* S, corr. Lipsius. 413 *imitantur* R^1, *imitantes* F, *mutantes* L V, etiam O. 420 *exilii* ego, *exilis* Liuin., *ex illo* (*Marte*) Heins. *non laetus* ego. *collectis* S. 421 *mala* primus quod sciam Benessa: 'ex editione Romana Gronou. Obseruu. I 13' Heins. (sed aliter R^1 R^2, neque uerbum de hoc loco in capite citato aut denique in quattuor libris Obseruationum inueni), *mana* Ch S. *noua* Marsus. 423 *ore* S, corr. R^1, (*alia*) *ora* van Veen. 433 *ac* (*caelo*) S. corr. R^1. 434 *Italicis* Ch. 436 *en per* Lefeb., *inter* S. *spondens per* Heins. 438 *uiro* L O V. 440 *antestare* Heins. *cedis* L F V. 441 *nullos* Scaliger. 442 *e terr hac* Thilo, sed cf. Haskins ad Lucan. I 31. *saucis* L O V. 446 *iussi* Burm. 454 *confossis* S, corr. R^1. 456 *murmure* Gronou., *munere* S. *Cloelius* P, *d(o)elius* L F, *cloelius* corr. F^1, *clodelius* O V. *uisu* L O V. 459 (*h*)*inuitum* L F. 462 *stante. stagna* Heins. *tumulata* ego (cf. V 665). *mulct*(*mult.* F V)*ata* Ch S, *mutata* R^2 (cf. Ouid. M. XI 659), *mactata* Heins., *muleata* Drak., *cumulata* Bentl., alii alia. *caedi* Ch S, corr. Marsus, *caedis* Heins. (aut *caedi* pro ablatiuo habet). 463 *in ora* S, corr. Burm., *in ore* Heins. 466 *propero* Barth., *prono* Heins., *utque pio quondam* Postgate. 469 *ferretur* Gronou., *ferret cum* S, *f. sua* Burm. 470 *uolucri* R^1. 472 *pectora* Cd.

haud parce miratus eum, quinam ille sinistrae
depugnet morti iuuenis, nomenque decusque
erogitat letique simul compendia donat.
hic Cinna (ad Tyrios namque is sua uerterat arma
credulus aduersis, et tum comes ibat ouanti)
'Auribus huic,' inquit 'ductor fortissime, origo est
non indigna tuis. quondam sub regibus illa,
quae Libycos renuit frenos, sub regibus olim
Roma fuit. sed enim, solium indignata Superbi
ut sceptra exegit, confestim ingentia bella
Clusina uenere domo. si Porsena fando
auditus tibi, si Cocles, si Lydia castra,
ille ope Maeonia et populo succinctus Etrusco
certabat pulsos per bella reponere reges.
multa adeo nequiquam ausi, pressitque tyrannus
Ianiculum incumbens urbi. mox pace probata
compressere odia, et positum cum foedere bellum,
obsidibusque obstricta fides. mansuescere corda
nescia, pro superi! et nil non immite parata
gens Italum pro laude pati: *b*is Cloelia senos
nondum complerat primaeui corporis annos,
una puellarum Laurentum et pignora pacis
inter uirgineas regi tramissa cateruas.
facta uirum sileo. rege haec et foedere et annis
et fluuio spretis mirantem interrita Thybrim
tranauit, frangens undam puerilibus ulnis.
cui si mutasset sexum natura, reuerti
forsan Tyrrhenas tibi non licuisset in oras,
Porsena. sed iuueni, ne sim tibi longior, hinc est
et genus et clara memorandum uirgine nomen.'
Talia dum pandit, uicinus parte sinistra
per subitum erumpit clamor. permixta ruina
inter et arma uirum et lacerata cadauera Pauli
eruerant corpus media de strage iacentum.
heu quis erat! quam non similis modo Punica telis
agmina turbanti, uel cum Taulantia regna
uertit, et Illyrico sunt addita uincla tyranno!
puluere canities atro arentique cruore
squalebat barba, et perfracti turbine dentes
muralis saxi, tum toto corpore uulnus.
Quae postquam aspexit, geminatus gaudia ductor
Sidonius 'Fuge, Varro,' inquit 'fuge, Varro, superstes,
dum iaceat Paulus. patribus Fabioque sedenti
et populo consul totas edissere Cannas.
concedam hanc iterum, si lucis tanta cupido est,
concedam tibi, Varro, fugam. at, cui fortia et hoste
me digna haud paruo caluerunt corda uigore,
funere supremo et tumuli decoretur honore.
quantus, Paule, iaces! qui tot mihi milibus unus
maior laetitiae causa es. cum fata uocabunt,
tale precor nobis salua Carthagine letum.'
Haec ait et socium mandari corpora terrae,
postera cum thalamis Aurora ru*b*ebit apertis,
imperat armorumque iubet consurgere aceruos,
arsuros, Gradiue, tibi. tum munera iussa,
defessi quamquam, accelerant sparsoque propinquos
agmine prosternunt lucos: sonat icta bipenni
frondosis silua atra iugis. hinc ornus et albae
populus alta comae, ualidis accisa lacertis,
scinditur, hinc ilex proauorum condita saeclo.
deuoluunt quercus et amantem litora pinum
ac, ferale decus, maestas ad busta cupressos.
funereas tum deinde pyras certamine texunt,
officium infelix et munus inane peremptis,
donec anhelantis stagna in Tartessia Phoebus
mersit equos, fugiensque polo Titania caecam
orbita nigranti traxit caligine noctem.
post, ubi fulserunt primis Phaethontia frena
ignibus atque sui terris rediere colores,
supponunt flammam et manantia corpora tabo
hostili tellure cremant. subit horrida mentem
formido incerti casus, tacitusque pererrat
intima corda pauor, si fors ita Martis iniqui
mox ferat, hac ipsis inimica sede iacendum.
at tibi, Bellipotens, sacrum, constructus aceruo
ingenti mons armorum surgebat ad astra.
ipse, manu celsam pinum flammaque comantem
attollens, ductor Gradiuum in uota ciebat:
'Primitias pugnae et laeti libamina belli
Hannibal Ausonio cremat haec de nomine uictor,
et tibi, Mars genitor, uotorum haud surde meorum,
arma electa dicat spirantum turba uirorum.'
tum face coniecta populatur feruidus ignis
flagrantem molem, et rupta caligine in auras
actus apex claro perfundit lumine campos.
hinc citus ad tumulum donataque funera Paulo
ibat et hostilis leti iactabat honorem.
sublimem eduxere pyram mollisque uirenti
stramine composuere toros. superaddita dona,
funereum decus: expertis inuisus et ensis
et clipeus, terrorque modo atque insigne superbum
tum laceri fasces, captaeque in Marte secures.
non coniunx natiue aderant, non iuncta propinquo
sanguine turba uirum, aut celsis de more feretris 566
praecedens prisca exequias decorabat imago
omnibus exuuiis nudo, iamque Hannibal unus
sat decoris laudator erat: fulgentia pingui
murice suspirans inicit uelamina et auro
intextam chlamydem ac supremo adfatur honore:
'I, decus Ausoniae, quo fas est ire superbas
uirtute et factis animas. tibi gloria leto
iam parta insigni. nostros Fortuna labores
uersat adhuc casusque iubet nescire futuros.'
haec Libys, atque repens crepitantibus undique flammis
aetherias anima exultans euasit in auras.
Fama dehinc gliscente sono iam sidera adibat,
iam maria ac terras, primamque intrauerat urbem.
diffidunt muris: solam pauitantibus arcem
sperauisse sat est. nec enim superesse iuuentam,
ac stare Ausoniae uacuum sine corpore nomen,
quodque adeo nondum portis inruperit hostis,
contemptu cessare putant. iam tecta cremari,
ac delubra rapi caedesque ante ora nefandae
natorum septemque arces fumare uidentur.
lux una euersas bis centum in stra*g*e curulis,
ac iuuenum bis tricenis orbata gemebat
milibus exhaustae nutantia moenia Romae,
atque ea post Trebiam, post Tusci stagna profundi,
nec socium numero pariter leuiore perempto. 591
sed uero sed enim reliqui pia turba senatus
munera sortito inuadunt. celer omnia lustrans
clamitat attonitis Fabius: 'Non ulla relicta est,
credite, cunctandi ratio. adproperemus, ut hostis
nequiquam armatos ausit succedere muros. 596
dura inter pauidos alitur fortuna sedendo,
et gliscunt aduersa metu. ite ocius, arma

474 *sorti* Heins. *genusque* Hilff. 477 *aduersis et* Ch, *aduersi sat* S. *tum* Ch O, *tunc* L F V. 482 *ui* Barth. 483 uerba *si Porsena* etc. cum sequentibus coniunxi. 483 ita Blass, *ubi* (cf. I 295) *mox iam* S, uulg. (distinctione post [illegible] posita). 492 *si delia seuos* (*-uis* F) S. corr. R[1]. 512 *totum in* Bentl., *toto unum* (om. *tum*) Barth. 513 [illegible] L. 514 *uero* L F O. 520 *munere* Gronou. 523 *uobis* L F. 525 *rubat* S. corr. Benessa (*rubebat* iam P). 529 [illegible] Gronou., *acta* S. 530 *atra* Heins., *alta* S. *albae* D. Heins., *alt(a)e* S, *alte* (et in u. 531 *alba*) Postgate. 531 [illegible] L V. [illegible] O. Drak. 532 *consita* Heins. (cf. 165). 534 *ac* V, *at* L F O. 535 *certamina* F O V. 546 *hac* Heins., *ast* S, [illegible] Lefeb. [illegible] Ch. 547 *ac* Ch. 549 *conantem* S, corr. V. 550 *nota* (*noua* F) S. corr. R[1]. 554 [illegible] — uictorum Heins. 563 *nodum* S. corr. Marsus, (*terror*) *Nomadum* Barth. 564 om. Ch. *lateri* L F. [illegible] Heins., [illegible] Barth. 567 post h. u. plene interpungunt alii. 568 *namque* Burm. 579 [illegible] uel [illegible] Gronou. 587 *in strage* ed. Ven. Marsi, teste Heinsio (sed uid. Class. Rev. 1902, p. 171), *instare* S, [illegible] uel [illegible] Burm. 594 *attonitus* S, corr. Liuin. 595 *ac properemus* S, corr. R[1]. 598 *ite* semel Cd S, bis Marsus.

deripite, o pubes, templis. uos atria raptim
nudate et clipeos in bella refigite captos.
sat patriae sumus, e numero si ad proelia nostro
nil minuit pauor. in patulis illa horrida campis
sit metuenda lues, muros haud fregerit umquam
exultare leuis nudato corpore Maurus.'
Dum Fabius lapsas acuit formidine mentes,
Varronem aduentare uagus per moenia rumor
spargit et occulto perfundit pectora motu:
haud secus ac, fractae rector si forte carinae
litoribus solus uacuis ex aequore sospes
aduatet, incerti trepidant, tendantne negentne
iactato dextras, ipsamque odere salutem
unius amissa superantis puppe magistri.
quam restare uiro labem, qui accedere portis
audeat ac dirum ueniat pauitantibus omen!
Hos mulcens questus Fabius deforme docebat
cladibus irasci uulgumque arcebat ab ira.
aduersis etenim ferri non esse uirorum
qui Martem inscribant genti, non posse dolores
condere et ex poena solacia poscere luctus.
si uero exprobrare sinant, sibi tristius illum
inluxisse diem, quo castris uiderit ire
Varronem, quam quo uideat remeare sine armis.
his dictis sedere minae, et conuersa repente
pectora: nunc fati miseret, nunc gaudia Poeno
consulibus reputant caesis erepta duobus.
ergo omne effundit longo iam se agmine uulgus
gratantum, magnaque actum se credere mente
testantur, quod fisus auis sceptrisque superbis
Laomedontiadum non desperauerit urbi.
Nec minus infelix culpae grandique pudore
turbatus, consul titubantem ad moenia gressum
portabat lacrimans: deiectum attollere uultum
ac patriam aspicere et luctus renouare pigebat.
quod uero reduci tum se populusque patresque
offerrent, non gratari, sed poscere natos
quisque suos fratresque simul miseraeque parentes
ire uidebantur laceranda ad consulis ora.
sic igitur muto lictore inuectus in urbem
damnatum superis aspernabatur honorem.
At patres Fabiusque, procul maerore remoto,
praecipitant curas. raptim delecta iuuenta
seruitia armantur, nec claudit castra saluti
postpositus pudor. infixum est Aeneia regna
Parcarum in leges quacumque reducere dextra
proque arce et sceptris et libertatis honore
uel famulas armare manus. primaeua suorum
corpora praetexto spoliant uelamine et armis
insolitis cingunt. puerilis casside uultus
clauditur atque hostis pubescere caede iubetur.
idem obsecrantis, captiuum uulgus ut auro
pensarent paruo (nec pauca fuere precantum
milia), miranti durarunt prodere Poeno.
cuncta adeo scelera et noxam superauerat omnem
armatum potuisse capi. tunc terga dedisse
damnatis Siculas longe meritare per oras
impositum, donec Latio decederet hostis.
haec tum Roma fuit: post te cui uertere mores
si stabat fatis, potius, Carthago, maneres.

LIBER VNDECIMVS

Nunc age, quos clades insignis Iapyge campo
uerterit ad Libyam populos Sarranaque castra,
expediam. stat nulla diu mortalibus usquam,
Fortuna titubante, fides. adiungere dextras
certauere palam rumpenti foedera Poeno
(heu nimium faciles laesis diffidere rebus!)
saeuior ante alios iras seruasse repostas
atque odium renouare ferox in tempore Samnis,
mox leuis et sero pressurus facta pudore
Bruttius, ambiguis fallax mox Apulus armis,
tum gens Hirpini uana indocilisque quieti
et rupisse indigna fidem: ceu dira per omnis
manarent populos foedi contagia morbi.
iamque Atella suas iamque et Calatia adegit,
fas superante metu, Poenorum in castra cohortes.
inde Phalanteo leuitas animosa Tarento 16
Ausonium laxare iugum. patefecit amicas
alta Croton portas Afrisque ad barbara iussa
Thespiadum docuit summittere colla nepotes.
idem etiam Locros habuit furor. ora uadosi
litoris, Argiuos Maior qua Graecia muros
seruat et Ionio luitur curuata profundo,
laetas res Libyae et fortunam in Marte secuta,
iurauit pauitans Tyrio sua proelia Marti.
iam uero, Eridani tumidissimus accola, Celtae
incubuere malis Italum ueteresque doloris
tota se socios properarunt iungere mole.
Sed fas id Celtis, fas impia bella referre
Boiorum fuerit populis: Capuaene furorem, 29
quem Senonum genti, placuisse, et Dardana ab ortu
moenia barbarico Nomadum sociata tyranno
quisnam mutato tantum nunc tempore credat?
luxus et insanis nutrita ignauia lustris
consumptusque pudor peccando unisque relictus
diuitiis probrosus honor lacerabat hiantem
desidia populum ac resolutam legibus urbem.
insuper exitio truculenta superbia agebat.
nec uitiis deerant uires. non largior ulli
Ausoniae populo (sic tum Fortuna fouebat)
aurique argentique modus; madefacta ueneno
Assyrio maribus uestis medioque dierum
regales epulae atque ortu conuiuia solis
deprensa et nulla macula non inlita uita.
tum populo saeui patres, plebesque senatus
inuidia laeta, et confidens dissona corda
seditio. sed enim interea temeraria pubis
delicta augebat pollutior ipsa senectus.
nec, quos uile genus despectaque lucis origo

601 *nostro* ed. Ven. Marsi teste Heinsio (sed uid. Class. Rev. 1902, p. 171), *nostr(a)e* S, *noster* P. **610** *tendantue negentue* (et hoc quidem Ch) S, corr. R[1]. **617** *ferri* Ch ('=belli', Postgate, fort. recte), *frangi* S. **618** *nec* Heins. **620** *uera* Gronou. **627** *actum* R[1], *arcum* F, *arctum* L O V. **633** ita Ch, *reuocare* S. **638** *muto* R[1], *multo* S, *nullo* Lefeb., *moto* (uel *amoto igitur*) Heins., *misso* L. Mueller. **641** *iuuentus* Lefeb. (sed cf. XVII 631, Mart. II 90. 1).

XI **5** *rumpentes* Blass. **9** *pensurus* Bentl. *fata* Ch. **11** *naua* Schrad. *quieti* Ch L F, *quietem* O V. **12** *nec r.* Bentl. **14** *galatia(-cia)* S, corr. Dausq. **18** *troton* L O V. **22** *lauitur* Liuin., *adluitur* ego. **23** *in morte* Marsus (*Marti* denuo in u. 24), *errore* Bas., *e more* Barth. **28** *fas sit* R[1], *fas, Di* Heins. **31** *nondum* S, corr. Gronou., *quondam* Benessa, *demum* Barth. **32** *quis, nisi* Ruperti. totus uersus Gronouio iure suspectus. **41** *maribus* Gronou. (cf. XIII 353, XV 116, 117), *manibus* S, *iam bis* Heins., *manicas* Ruperti. **43** *nulli* Heins., fort. recte. *maculam* idem. *inclita* Ch O. post h. u. uu. 51–54 inserendos censet Barth. **45** *laeta* Cm L, *latea* F, *lacera* O V, edd. uett., *elata* Heins., *feta* Schrad. **46** *interea. teneris* Heins., *-rae* Ruperti, *incestae* Thilo, *infectae* Bauer. *pubis* Barth., *pubes* S, *ephebis* Heins. **48** *dispectaque* Ch L F V.

foedabat, sperare sibi et deposcere primi
deerant imperia ac patriae pereuntis habenas.
quin etiam exhilar*are* uiris conuiuia caede
mos olim et miscere epulis spectacula dira
certantum ferro, saepe et super ipsa cadentum
pocula, respersis non parco sanguine mensis.
Has astu adgressus quo uerteret acrius aegras
ad Tyrios mentes, quae nulla sorte daturam
certus erat Romam (neque enim impetrata uolebat)—
Pacuuio fuit haud obscurum crimine nomen—
hortatur summi partem deposcere iuris
atque alternatos sociato consule fasces
et, si partita renuant sedisse curuli
aequatumque decus geminasque uidere secures,
ultorem ante oculos atque ora astare repulsae.
ergo electa manus gressu fert dicta citato.
antistat cunctis praecellens Virrius ore,
sed genus obscurum nullique furore secundus.
qui postquam coetu patrum ingentique senatu
impia dementis uulgi ac uix tota profudit
consulta *et* tumidis incendit uocibus aures,
concordi fremitu renuentum effunditur asper
toto e concilio clamor, tum quisque fatigat
increpitans, uocumque tremit certamine templum.
Hic Torquatus, auum fronte aequauisse seuera
nobilis, 'Heu Capua portantes talia dicta
Romuleis durastis' ait 'succedere muris,
ad quos non ausi Carthago atque Hannibal arma
post Cannas adferre suas? numquamne per auris
it uestras, in Tarpeia cum sede Latini
orarent paria, haud uerbis, haud uoce, sed acri
propulsum dextra, qui tum mandata superbo
ore adportabat, tanto per limina templi
turbine praecipitem reuoluti corporis actum,
ut saeuo adflictus saxo spectante piaret
tristia dicta Ioue et lueret uerba impia leto?
en ego progenies eius, qui sede Tonantis
expulit orantem et nuda Capitolia consul
defendit dextra.' rabidum hinc palmasque uirorum
intentantem oculis proanitaque facta parantem
ut uidit maiore adeo crudescere motu,
excipit his frendens Fabius: 'Pro cuncta pudendi!
sedes, ecce, uacat, belli uiduata procella:
quem, quaeso, e uobis huic imposuisse paratis
inque locum Pauli quemnam datis? an tua, Virri,
prima atque ante alios sors, concedente senatu,
te citat ac nostris aequat iam purpura Brutis?
i, demens, i, quo tendis; tibi perfida fasces
det Carthago suos.' medio feruore loquentis
impatiens ultra gemitu cohibere furorem
fulminea toruum exclamat Marcellus ab ira:
'Quae tandem et quam lenta tenet patientia mentem,
o confuse nimis Gradiui turbine Varro,
ut perferre queas furibunda insomnia consul?
nonne exturbatos iam dudum limine templi
praecipites agis ad portas, et discere cogis
semiuiros, quod sit nostro de more creati
consulis imperium? non umquam sobria pubes
et peritura breui, moneo, ocius urbe facesse.
muros ante tuos, ut par est, debita ductor
armatus responsa dabit.' consurgere cuncti
hinc pariter magnoque uiros clamore premebant.
necnon et foribus propere Campana iuuentus
extulit ipsa gradum, tantaeque dolore repulsae
concitus Hannibalem uoluebat Virrius ore.
Fuluius (huic nam spondebant praesagia mentis
uenturum decus, et Capuae pereuntis imago
iam tum erat ante oculos) 'Non si Carthaginis' inquit
'ductorem uestris deuinctum colla catenis
Romam uictor agis, posthac intrare Quirini
sacratas dabitur sedes. tende ocius, oro,
quo mens aegra uocat.' referunt haec inde citati
mixta minis et torua trucis responsa senatus.
Tantane, omnipotens, caligine mersa latere
fata placet? ueniet quondam felicior actas,
cum pia Campano gaudebit consule Roma
et per bella diu fasces perque arma negatos
ultro ad magnanimos referet secura nepotes.
poena superborum tamen haec durabit auorum,
quod non ante suos Capua ad suffragia mittet,
quam Carthago suos.
Postquam nunc dicta senatus,
nunc facta exposuit, tum ueris falsa per artem
Virrius admiscens cecinit fatale cruenti
turbatis signum belli. furiata iuuentus
arma, arma Hannibalemque uolunt. ruit undique uulgus
et Poenos in tecta uocant. ingentia facta
Sidonii iuuenis celebrant: ut ruperit Alpes
Herculei socius decoris diuisque propinquas
transierit cursu rupes, ut caede referta
clauserit Eridani uictor uada, uictor ut idem
Lydia Romano turbarit stagna cruore,
ut Trebiae ripas aeterno nomine famae
tradiderit Paulumque idem inter proelia et idem
Flaminium, proceres rerum, demiserit umbris.
his super excisam primori Marte Saguntum
et iuga Pyrenes et Hiberum et sacra parentis
iuratumque uiro bellum puerilibus annis
accumulant. unum, ducibus tot caede peremptis,
tot fusis acie, stare inter proelia nullis
attactum telis. superum cum munere detur
huic sociare uiro dextras et foedere iungi,
fastus exanguis populi uanumque tumorem
nimirum Capua et dominatum perferat urbis,
ceu famulis fasces aequataque iura negantis?
prorsus enim tanto potiorem nomine habendum
Varronem, ut fugiat consul fulgentior ostro.
Talia iactantes iam lectam sorte parabant
mittere quae Tyrios adiungat foedere pubem.
sed non inuictum ponebat pectore robur
tum solum Decius Capuae decus. isque receptus
in medios coetus (neque enim differre dabatur)
'Itis,' ait 'ciues, uiolanda ad iura parentum
damnatumque caput temerati foederis aris
iungitis hospitio? quae tanta obliuio recti?
magnu*m* atque in magnis positum populisque uirisque
*hau*d uersam ostentare fidem! nunc tempus inire
proelia pro Rutulis, nunc signa aciemque mouere,
dum trepidae res, et medicinam uulnera poscunt:
is locus officio, cum cessant prospera, eumque
dura ad opem Fortuna uocat. nam laeta fouere
haud quaquam magni est animi decus. huc, age, adeste.
noui dis animas similes et pectora magnis

51 *ex(h)ilare* S, corr. R^1. **52** *diro* Heins. **55** *Hae* Barth. **58** *Pacuuio* Dausq. (ad u. 313), *Paculo* Ch, *Patulo* O, *Pacc(-tt- V)ullo* L F V, *Pacuio* L. Mueller. datiuum caue mutes: cf. X 92 sqq., XIII 32. *carmine* L. Mueller, ad poetam referens. **62** *(a)equantumque* L F V. **66** *obscurus* Modius. **68** *profundit* S, corr. R^1. **69** *et* P, om. S. **71** *dum* Bauer, fort. recte. **77** *nunquamue* S, corr. R^1. **81** *apportabat* Ch, *asp.* S. *lumina* L F V. **87** *rapidum* Ch S, corr. Marsus. **88** *intentans* (*-tam* F) S, corr. Marsus. **90** *Pro monstra! pudendi sedes* Burm. **91** *sedes una* Schrad. **94** *alias* Ch, nonnulli. **100** *Quo* Heins. **102** *furibundi somnia* Burm. **103** *non ue* L F. *lumine* L F V. **105** *quid* ego. **112** *acta* Junta. **114** ita Ch, *hine iam* S. **118** *agis* Ch, *agas* S. **129** *suos. ruat* Schrad., *uiros* ego, sed cf. IX 181, 182. **132** *turbati* S, corr. R^1. **139** *turparit* Schrad. **149** *hinc* S, corr. R^1. **151** *urbi* Ch. **154** *fugit* ~, Lefeb. **162** post h. u. leuiter tantum interpungunt nonnulli. **163** *magnum* Bas., *magna* Ch S, *magnam* R^1. *positum* S ed. Ven. Marsi teste Heinsio (sed uid. Class. Rev. 1902, p. 171), *-am* Ch S. **164** *haud uersam* Burm., *aduersam* (*-sa* L F) Ch S, Heins. *ostentare* Ch O, *ostendere* L F V, unde *aduersa ostendere* (om. u. 163) Bentl. *aduersis seruare* Bas., *spectare* ego. **169** *hinc* L, *hoc* F, *his* ego.

nunquam angusta malis. capiunt, mihi credite, Cannas
et Trasimenna uada et Pauli memorabile letum.
hi sunt qui uestris infixum moenibus hostem
deiecere manu et Capuam eripuere superbis
Samnitum iussis. hi sunt qui iura dedere
terrore expulso Sidicinaque bella remorunt.
quos fugitis socios? quosue additis? ille ego sanguis
Dardanius, cui sacra pater, cui nomina liquit
ab Ioue ducta Capys magno cognatus Iulo,
ille ego semihomines inter Nasamonas et inter
saeuum atque aequantem ritus Garamanta ferarum
Marmarico ponam tentoria mixtus alumno,
ductoremque feram, cui nunc pro foedere proque
iustitia est ensis solaeque e sanguine laudes?
non ita, non Decio permixtum fasque nefasque,
haec ut uelle queat. nullo nos inuida tanto
armauit Natura bono, quam ianua mortis
quod patet et uita non aequa exire potestas.'
  Haec uana auersas Decius iactauit ad auris.
ast delecta manus iungebat foedera Poeno.
iamque aderat praemissa duci turbante tumultu
Autololes numerosa cohors. ipse agmine magno
festinata citus per campos signa mouebat.
et Decius: 'Nunc hora, uiri, nunc tempus. adeste,
dum Capua dignum, dum me duce dextera uindex
molitur facinus: procumbat barbara pubes.
pro se quisque alacres rapite hoc decus. hostis adire
si parat, obstructas praebete cadauere portas
et ferro purgate nefas. hic denique solus
eluerit sanguis maculatas crimine mentes.'
  Dumque ea nequiquam non ulli laeta profatur,
audita asperitate uiri coeptoque feroci,
multa feta gerens ira praecordia, Poenus
astabat muris propereque accersere lectos
immitem castris Decium iubet. horrida uirtus
armatumque fide pectus rectique cupido
et maior Capua mens imperterrita mole
inuicta stabat toruoque minacia uultu
iussa ducis uerbisque etiam incessebat amaris.
quem Libyae rector tot signa, tot arma ferentis
spernentem increpitans magno clamore profatur:
'Post Paulum, post Flaminium componimur, eheu,
uecordi Decio, mecum certasse uolenti
in decus et famam leti. rapite (ite citati)
signa, duces. pateatne mihi Campana uetante
urbs Decio, explorare libet, noua bella mouenti
cui patuere Alpes, saxa impellentia caelum
atque uni calcata deo.' suffuderat ora
sanguis et a toruo surgebant lumine flammae.
tum rictus spumans et anhelis faucibus acta
uersabant penitus dirum suspiria murmur.
sic urbem inuectus, toto comitante senatu
et uulgo ad spectanda ducis simul ora ruente,
effundit cunctam rabiem irarumque procellas.
  Necnon et Decio propiora pericula mentem
flammarant, tempusque adeo cernebat adesse,
quo laudes ducis inuicti superaret inermis.
non illum fuga, non clausi occuluere penates,
sed liber, ueluti nullus penetrasset in urbem
Hannibal, intrepido seruauerat otia uultu,
cum iuuenem saeuis, horrendum, concitus armis
inuadit globus et pedibus sublime sedentis
ductoris sistit. tonat inde ferocibus alte
incessens uictor dictis: 'Solusne ruentem
fulcire ac reuocare paras a funere Romam,
o demens? en, qui diuum mihi munera tanta
eripiat. Decio prorsus seruabar inerti
uincendus, Decio imbelli, cui femina nulla
orta in Agenoreis nostrae Carthaginis oris
cesserit. huic agedum (nam cur indigna feramus
magnanimi?), miles, meritas innecte catenas.'
dixerat haec, necdum finem conuicia norant:
inlatus uelut armentis super ardua colla
cum sese imposuit uictorque immane sub ira
infremuit leo et immersis grauis unguibus haesit,
mandit anhelantem pendens ceruice iuuencum.
at Decius, dum uincla ligant, 'Necte ocius' inquit
'(nam sic Hannibalem decet intrauisse) catenas,
foederis infausti pretium. sic uictima prorsus
digna cadit Decius. nec enim te sanguine laetum
humano sit fas caesis placasse iuuencis.
en dextra! en foedus! nondum tibi curia necdum
templorum intrati postes: iam panditur acri
imperio carcer. perge ac primordia tanta
accumula paribus factis. mihi fama sub umbras
te feret oppressum Capuae cecidisse ruinis.'
nec plura effari concessum. obnubitur atra
ueste caput, trahiturque ferox ante ora suorum.
  Exin uictor ouans sedato pectore tandem
spectandis urbis tectis templisque serenos
laetus circumfert oculos et singula discit:
quis muris sator, et pubes sit quanta sub armis,
quot bello pateant argenti aerisque talenta,
nunc qualis frenata acies, nunc deinde pedestris
copia quanta uiris. monstrant Capitolia celsa
Stellatisque docent campos Cereremque benignam.
iamque diem ad metas defessis Phoebus Olympo
impellebat equis, fuscabat et Hesperos umbra
paulatim infusa properantem ad litora currum:
instituunt de more epulas festamque per urbem
regifice extructis celebrant conuiuia mensis.
ipse, deum cultu et sacro dignatus honore,
praecipuis multoque procul splendentibus ostro
accipitur sublime toris. non una ministri
turba gregis: posuisse dapes his addita cura,
his adolere focos, his ordine pocula ferre;
necnon et certis struitur penus. aspera mensa
pondera caelati fulgent antiquitus auri.
eripiunt flammae noctem, strepituque mouentum
murmurat alta domus. stupet inconsuetus opimae
Sidonius mensae miles faciemque superbi
ignotam luxus oculis mirantibus haurit.
nescitur ipse silens et tantos damnat honores
esse epulis facilesque coli tanto agmine mensas,
donec pulsa fames et Bacchi munera duram
laxarunt mentem. tum frontis reddita demum
laetitia, et positae graniores pectore curae.
  Personat Euboica Teuthras testudine, Cymes
incola, et obtusas immiti murmure saeuae
inter bella tubae permulcet cantibus auris.
namque chaos, caecamque quondam sine sidere molem
non surgente die, ac mundum sine luce canebat.
tum deus ut liquidi disclusset stagna profundi
tellurisque globum media compage locasset;
ut celsum superis habitare dedisset Olympum,
castaque Saturni monstrabat saecula patris.
iamque Iouem et laetos per furta canebat amores
Electraeque toros Atlantidos, unde creatus

171 *augusta* L F. *Cannas* Ch F, *-i* L, *-e* O V. **175** *Sannitum* L O V. **177** *auditis* Ch. **179** *a* L F O. **180** *inter* O V, *nitor* L F. **181** *rictum* R². **188** *uitae* Heins. (*aequa* pro neutro accipiens). **198** *replete* ⸗ R¹, *obstructa prohibete —porta* Heins. **212** *Paullum* Cm. **215** *pateatne* Cm, *pateat* S. **232** *inuadunt* Ch., Heins. (*sistunt* in u. 233 legens). **237** *seruabat* S, corr. R². **240** *huc* L F. **241** *magnanimi* ego, *-o* L F, edd. (nota interrogationis in finem u. 240 remota), *-e* O V, *-e o* ⸗ R¹, *-e i* Heins. *i necte* Bentl. **244** *immanis ab* Heins. **249** *pressus* O V, *Poenis* Heins. **250** *cadat* V R¹. **252** *heu* (*foedus*) L F. **253** *posces* F, *-is* L. **255** *umbras* Cm, *-is* S. **257** *arta* Drak. **263** *lateant* Burm. (cf. II 606), *iaceant* Schrad., sed cf. u. 539. (*a*)*erisque* Ch L F O, *aurique* V, 'an *Ephyres* (aeris Corinthii)' Postgate. **266** *stellantisque* S, corr. Marsus. **269** *offusa* Drak. **273** *praecipuus* R². **279** 'an *ministrum*' Postgate. **284** *colit* Bentl. **286** *frontis* Ch S, *-ti* Marsus. **288** *teuthras* in lac. F² V², *tenthras* L, *theucras* O. *crines* S, corr. R¹. **453-458** huc transferendos esse docui Class. Rev. 1900, p. 306. **454** *fulgente* Schrad. **455** *disclusset* Bentl., *discisset* Ch F, *discussit* L, *-sse* O V, *-sset* F², nonnulli, *diuisset* Blass. **291** *iamque* R¹, *namque* S (recte, nisi illos uersus mecum transtuleris).

proles digna deum tum Dardanus, isque Tonanti
ut det Erichthonium magna de stirpe nepotem;
hinc Tros, hinc Ilus, generis tunc ordine longo
Assaracus, nulloque minor famaue manuue
tum Capys ut primis dederit sua nomina muris.
concelebrant plausu pariter Sidonia pubes
Campanaeque manus. ante omnis ductor honori
nominis augusto libat carchesia ritu;
cetera quem sequitur Bacchique e more liquorem
inrorat mensis turba ardescitque Lyaeo.
Interea, Tyrio resoluta in gaudia coetu
conuerso (neque enim, iuuenis non digne sileri,
tramittam tua coepta libens famamque negabo
quamquam imperfectis, magnae tamen indolis, ausis),
mens una, inuiolata mero nullisque uenenis
potandi exarmata decus, pugnaeque necisque
Sidoniae tacito uoluebat pectore molem.
quoque esset miranda magis tam sacra libido,
Pacuuio genitus patrias damnauerat artis.
is uariis oneratum epulis atque atria tardo
linquentem gressu comitatus pone parentem,
postquam posse datum meditata aperire nouosque
pandere conatus, et liber parte relicta
tectorum a tergo patuit locus, 'Accipe digna
et Capua et nobis' inquit 'consulta:' (togaque
armatum amota nudat latus) 'hoc ego bellum
conficere ense paro atque auulsum ferre Tonanti
rectoris Libyci uictor caput. hic erit ille,
qui polluta dolis iam foedera sanciet, ensis.
si perferre nequit spectacula tanta senectus
et tremit inceptis lasso maioribus aeuo,
at tu securis concede penatibus et me
linque meae menti. summum quod credis et aequas
Hannibalem superis, o quantum nomine maior
iam Poeno tibi natus erit!' uibrabat ab ore
ignis atrox, animusque uiri iam bella gerebat,
cum senior, tanti pondus conaminis aegra
iam dudum uix aure ferens, tremebundus ibidem
sternitur et pedibus crebro pauida oscula figens:
'Per si quid superest uitae, per iura parentis
perque tuam nostra potiorem, nate, salutem,
absiste inceptis, oro, ne sanguine cernam
polluta hospitia ac tabo repleta cruento
pocula et euersas pugnae certamine mensas.
tune illum, quem non acies, non moenia et urbes
ferre ualent, cum frons propior lumenque corusco
igne micat, tune illa uiri quae uertice fundit
fulmina pertuleris, si uiso intorserit ense
diram, qua uertit per campos agmina, uocem?
fallit te, mensas inter quod credis inermem.
tot bellis quaesita uiro, tot caedibus armat
maiestas aeterna ducem. si admoueris ora,
Cannas et Trebiam ante oculos Trasimennaque busta
et Pauli stare ingentem miraberis umbram.
quid? tanto in casu comitum iuxtaque iacentum
torpebunt dextrae? parce, oro, et desine uelle,
cui nequeas uictor superesse. an tristia uincla
et Decius non erudiunt componere mentem?'
Talia commemorans, famae maioris amore
flagrantem ut uidit iuuenem surdumque timori,
'Nil ultra posco, refer in conuiuia gressum;
approperemus:' ait 'non iam tibi pectora pubis
Sidoniae fodienda manu tutantia regem:
hoc iugulo dextram explora. namque haec tibi ferrum,
si Poenum inuasisse paras, per uiscera ferrum
nostra est ducendum. tardam ne sperne senectam.
opponam membra atque ensem extorquere negatum
morte mea eripiam.' lacrimae tunc ore profusae,
et magna superum cura seruatus in arma
Scipiadae Poenus, nec tantum fata dederunt
externa peragi dextra. pulcherrimus irae
et dignus fieri compos memorabilis ausi,
amisit quantam posito conamine laudem,
cui tantum est uoluisse decus. tum reddere sese
festinant epulis et tristia fronte serenant,
donec laeta uirum soluit conuiuia somnus.
Postera lux Phaethontis equos proferre parabat,
iam rapido summis curru splendente sub undis,
et iuuenis magno generatus Hamilcare duras
iam dudum exercet curas. Carthaginis arces
ire ferox Mago et patribus portare iubetur
nuntius acta ducis. praeda et captiua leguntur
corpora dereptaeque uiris sub Marte cruento
exuuiae, fausti superis libamina belli.
altera curarum Libycis dimittur oris
heu Decius, reduci lentas seruatus ad iras,
ni poenae iuuenem indignae miseratus ab alto
Iuppiter antiquam Batti uertisset ad urbem.
hic Pellaea uirum Ptolomaei sceptra uehentum
eripuere minis, resolutaque uincula collo.
atque eadem uitae custos mox deinde quieto
accepit tellus ossa inuiolata sepulchro.
Nec Venerem interea fugit exoptabile tempus
Poenorum mentes caeco per laeta premendi
exitio et luxu corda importuna domandi.
spargere tela manu passim fallentia natis
imperat et tacitas in pectora mittere flammas.
tum pueris dulce adridens: 'Eat improba Iuno
et nos (nec mirum, quid enim sumus?) acta secundis
despiciat. ualet illa manu, ualet illa lacertis:
paruula nos arcu puerili spicula sensim
fundimus, et nullus nostro de uulnere sanguis.
uerum, agite, o mea turba, precor (nunc tempus), adeste
et Tyriam pubem tacitis exurite telis.
amplexu multoque mero somnoque uirorum
profliganda acies, quam non perfregerit ensis,
non ignes, non immissis Gradiuus habenis.
combibat inlapsos ductor per uiscera luxus,
nec pudeat picto fultum iacuisse cubili,
nec crinem Assyrio perfundere pugnet amomo.
ille sub hiberno somnos educere caelo
iactator tectis malit consumere noctes,
ac ponat ritus uescendi saepe citato
dum residet sub casside equo, discatque Lyaeo
imbellem donare diem. tum deinde madenti
post epulas sit grata chelys, segnisque soporas
aut nostro uigiles ducat sub numine noctes.'
Haec postquam Venus, adplaudit lasciuus et alto
mittit se caelo niueis exercitus alis.
sentit flammiferas pubes Maurusia pennas,
et pariter fusis tepuerunt pectora telis.
Bacchi dona uolunt epulasque et carmina rursus
Pieria liquefacta lyra. non acer aperto
desudat campo sonipes, non ulla per auras
lancea nudatos exercet torta lacertos.
mollitae flammis lymphae languentia somno
membra fouent, miserisque bonis perit horrida uirtus.
ipse etiam, adflatus fallente Cupidine, ductor
instaurat mensas dapibus repetitque uolentum
hospitia et patrias paulatim decolor artis

294 *ericthonium* F, peiora L V O. 297 *primus* L, nonnulli. 298 *plausu* S, corr. R[1]. 300 *numinis* Dausq. *augusti* –. 307 *uni* Heins. 308 *potando* S, corr. Heins. *duci (Sidonio)* L. Mueller. *poenaeque* Heins., fort. recte: cf. VI 500. 310 *tum (cum* O) S, corr. R[1]. 311 *Pacuuio* P, *Paccullo* uel sim. Ch S. 313 *pene* L O V, *poenae* F, corr. R[1]. 324 *at tu* Ch. *et tu* S. *securus* D. Heins., *secretis* N. Heins. 337 *nec (moenia)* L O. 345 *lustra* Blass. 348 *belli* Heins. 349 *cura* Dausq. 366 *tanta* Heins. *ced(ted–* F)*ere* S, corr. R[1]. 369 *phe(foe–* F)*tontis* S. 370 ita Cm, *rapidos omnis* S. 371 *at* Heins. *crudas* Heins. 374 *nuntia facta* S, corr. Blass. (cf. Stat. Theb. II 651). 380 *Batti* R[1], *bacci* peiora S. 381 *pellea* O, peiora cett. 391 *aucta* R[1], *alta* Schrad. 392 *dispiciat* S, corr. R[1]. 394 *at* Heins. 396 *taedis* Heins. 403 *se ducere* Barth. 404 *teliz* O, *de* [illegible] Ch, *taedis* Barth, *dapibus* Heins., quo iudice uersus unus alterque exciderunt. 408 *chel(tel–* L)*is* S, corr. Marsus. 414 *cursus* L, *curant ego*, *pulsa* (*Pieriae lyrae*) Heins.

exuit, occulta mentem uitiante sagitta.
altera iam patria atque aequo sub honore uocatur
altera Carthago Capua, intactumque secundae
fortunae ingenium uitia adlectantia quassant.
nec luxus ullus mersaeque libidine uitae
Campanis modus: accumulant uariasque per artis
scaenarum certant epulas distinguere ludo,
ut strepit assidue Phrygiam ad Nilotica loton
†Memphis Amyclaeo passim lasciua Canopo.
inprimis dulcem, Poeno laetante, per auris
nunc uoce infundit Teuthras, nunc pectine cantum.
isque ubi mirantem resonantia pollice fila
ductorem uidit Libyae, canere inde superbas
Aoniae laudes sensim testudinis orsus,
concordem citharae mouit per carmina linguam
uincere linquentis uitam quae possit olores,
atque haec e multis carpsit mollissima mensae:
'Argolicis quondam populis, mirabile dictu,
exaudita chelys lapidem testudine felix
ducere et in muris posuisse uolentia saxa.
haec Amphionio uallauit pectine Thebas
ac silice aggeribus per se scandente uocatis
iussit in immensum cantatas surgere turris.
altera turbatum plectro moderata profundum
et tenuit phocas et in omni Protea forma
traxit et aequoreo portauit Ariona dorso.
iam quae Peliaca formabat rupe canendo
heroum mentes et magni pectora Achillis,
Centauro dilecta chelys, compesceret iras
percussa fide uel pelagi uel tristis Auerni.
(namque chaos, caecam quondam sine sidere molem
non surgente die, ac mundum sine luce canebat.
tum deus ut liquidi †discisset stagna profundi
tellurisque globum media compage locasset;
ut celsum superis habitare dedisset Olympum,
castaque S turni monstrabat saecula patris.)
sed quos pulsabat Riphaeum ad Strymona, nerui,
auditus superis, auditus manibus Orpheus,
emerito fulgent clara inter sidera caelo.
hunc etiam mater, tota comitante sororum
Aonidum turba, mater mirata canentem.
non illo Pangaea iuga aut Mauortius Haemus,
non illo modulante sonos stetit ultima Thrace:
cum siluis uenere ferae, cum montibus amnes,
immemor et dulcis nidi positoque uolatu
non mota uolucris captiua pependit in aethra.
quin etiam, Pagasaea ratis, cum caerula nondum
cognita terrere*nt* pontoque intrare negarent,
. . . .
ad puppim sacrae, cithara eliciente, carinae
adductum cantu uenit mare. pallida regna
Bistonius uates flammisque Acheronta sonantem
placauit plectro et fixit reuolubile saxum.
o dirae Ciconum matres Geticique furores
et damnata deis Rhodope! tulit ora reuulsa
in pontum, ripis utraque sequentibus, Hebrus.
tum quoque, cum rapidi caput a ceruice recisum
portarent fluctus, subito emicuere per undas
ad murmur cete toto exultantia ponto.'
Sic tunc Pierius bellis durata uirorum
pectora Castalio frangebat carmine Teuthras.
interea placida attulerant iam flamina terris
Magonem Libycis. lauro redimita subibat
optatos puppis portus, pelagoque micabant
captiua arma procul celsa fulgentia prora.
at patulo surgens iam dudum ex aequore late
nauticus implebat resonantia litora clamor,
et simul adductis percussa ad pectora tonsis
centeno fractus spumabat uerbere pontus.
nec lentum in medios rapienda ad gaudia uulgus
procurrit fluctus, elataque turba fauore
certatim ingenti celebrat noua gaudia plausu.
aequatur rector diuis: illum undique matres,
illum turba minor moniti gaudere nepotes,
et senior manus et iuxta populusque patresque
mactatis superum digna*n*tur honore iuuencis.
sic patriam Mago et portas ingressus ouantis
fraternae laudis fama. ruit inde senatus,
et multo patrum stipatur curia coetu.
tum diuos ueneratus annum de more uetusto
'Martem' ait 'egregium et fractas, quis Itala tellus
nitebatur, opes, pars ipse haud parua laborum,
nuntio. pugnatum superis in uota secundis.
est locus, Aetoli signat quem gloria regis,
possessus quondam prisca inter saecula Dauno.
umentis rapido circumdat gurgite campos
Aufidus et stagnis intercipit arua refusis,
mox fluctus ferit Hadriacos magnoque fragore
cedentem impellit retrorsus in aequora pontum.
hic Varro et magnum Latia inter nomina Paulus
nomen, quis rerum ducibus permissa potestas,
uixdum depulsa nigrae caligine noctis
inuadunt campum et late fulgentibus armis
accendunt ultro lucem surgentis Eoi.
nos contra (nam germanum furor acer agebat
optatae pugnae) castris cita signa mouemus.
intremit et tellus et pulsus mugit Olympus.
hic fluuium et campos abscondit caede uirorum
ductor, quo numquam maiorem ad bella tulerunt
rectorem terrae. uidi cum turbine saeuo
Ausonia et sonitu bellantis fusa per agros
uni terga daret. uidi cum Varro citato
auferretur equo, proiectis degener armis.
quin et magnanimum perfosso corpore telis
strage super socium uidi te, Paule, cadentem.
Aegatis ille et seruilia foedera larga
ultus caede dies: non plus optasse liceret
quam tum concessit dexter deus. altera iam lux
si talis redeat, populis sis omnibus una
tum, Carthago, caput terrasque colare per omnis.
testes hi stragis, quos signum inlustre superbis
mos laeua gestare uiris.' tum funditur ante
ora admirantum praefulgens anulus auro
datque fidem uerbis haud paruo insignis aceruo.
hinc iterum repetens, 'Restat nunc sedibus imis
uertenda atque aequanda solo iam subruta Roma.
adnitamur:' ait 'uires refouete tot haustas
casibus, et pateant non parca aeraria dextris
quas emimus bello. defit iam belua, tristis
Ausoniis terror, necnon alimenta fatigant.'
Atque ea dum memorat, toruo conuersus in ora
Hannonis uultu, quem gliscens gloria prauum
ductoris studio iam dudum agitabat acerbo:
'Iamne tibi dextras inceptaque nostra probamus?
iam fas Dardanio me non seruire colono?
anne iterum Hannibalem dedi placet? atra ueneno
inuidiae nigroque undantia pectora felle,
tandem tot titulis totque exorata tropaeis,

426 *adlectantia* Bothe, *adlatrantia* S, *adsultantia* Bentl., *oblectantia* Schrad., *adlabentia* Blass. **430** *ad Phrygiam* Heins., *Phrygiae ad Nilotida* Dausq. **431** h. u. e duobus esse conflatum et excidisse aliquid Hilbergio facile crediderim. *par iam* pro *passim* Schlichteisen, (*Amyclaei*) *simulans—Canopi* Thilo. **439** *musae* Heins. **440** *scopulis* Gronou. **442** ita Ch L F (cf. Stat. Theb. VII 665), *uolantia* O V. **449** *nam* S, corr. Dausq. **453–458** uid. post 290 supr. **459** *Rhodopeum* Ruperti. *nerui* R[1], *neru*(*uern*– V)*is* Ch S, –*os* Cellarius, et Schrad. qui u. 460 *auditos* legi uolt. **466** *fontibus* Schrad. **468** *mora* S, corr. R[1]. **469** *pegasaea* L F O. **470** *terrerent* ego, *terren*(*a*)*e* S, quod seruat Bauer, *nondum—terrenae* in parenthesi includens, *terrigenis* Marsus, *terrenis* Heins. *ponton* Liuin. *negaret* Marsus. post h. u. aliquid excidisse credo, nisi in 472 *uidit* (Burm.) aut *uerrit* (Ruperti) legendum. **481** *tum* V, *tu* O. **483** *placita appulerant* Heins. **497** *dignatur* S, corr. R[1]. **511** *hunc* Bothe. **522** *tonitru* (et fort. *bellanti*) Heins. **525** *magna nimium* F O V. **526** *stare* L F O. **529** *quam tum* Cm V, *quantum* L F O. **530** *eris* Withof. **531** *colere* S, corr. Gryphius. **538** *refouere* (nulla distinctione post *adnitamur* facta) P. **539** *ut* Ch. **540** *castris* Heins. **541** *clementa* O V. *fatiscunt* Burm. **544** *ductori* Ch S, corr. R[1]. **549** *exorata* Cm, *exornata* S, *exarmata* Schrad.

infelix muta. dextra en, en dextera, quam tu
Aeneadis lacerare dabas, et litora et amnes
et stagna et latos impleuit sanguine campos.'
haec Mago, atque animos fauor haud obscurus alebat.
Cui, simul inuidia atque ira stimulantibus, Hannon:
'Talia uesani iuuenis conuicia miror
haud equidem: tumet ingenio, fraternaque corda
non tarde agnoscas et uirus futtile linguae.
qui ne mutatum uanis absistere credat,
nunc pacem orandum, nunc improba foedere rupto
arma reponendu*m* et bellum exitiale cauendum
auctor ego. atque adeo uosmet perpendite, quaeso,
quid ferat: haud aliud nobis censere relictum est.
tela, uiros, aurum, classis, alimenta precatur
belligeramque feram. uictus non plura dedissem.
sanguine Dardanio Rutulos saturauimus agros,
et iacet in campis Latium. deponere curas
tandem ergo, bone, da uictor, liceatque sedere
in patria, liceat non exhaurire rapacis
impensis belli uacuatos saepe penates.
nunc en, nunc, inquam (falsa ut praesagia nostra
sint, oro, mensque augurio ludatur inani),
haud procul est funesta dies. atrocia noui
corda ac prospicio natas e cladibus iras.
uos ego, uos metuo, Cannae. summittite signa
atque adeo temptate, agedum, ac deposcite pacem:
non dabitur. parat ille dolor, mihi credite, maius
exitium accepto, citiusque haec foedera uictor
quam uictus dabit. atque adeo, qui tanta superbo
facta sonas ore et spumanti turbine perflas
ignorantum aures, dic, en, germanus in armis
ille tuus par Gradiuo, per saecula tellus
cui similem numquam ductorem in bella creauit,
moenia Romuleae cur nondum uiderit urbis?
scilicet e gremio matrum rapiamus in hostem
nondum portandis habiles grauioribus armis,
aeratas iussi texamus mille carinas,
atque omnis Libyae quaeratur belua terris,
ut longa imperia atque armatos proroget annos
Hannibal et regnum trahat usque in tempora fati?
uos uero (neque enim occulto circumdamur astu)
ne dulcis spoliate domos, castrisque potentum
atque opibus sancite modum. pax optima rerum
quas homini nouisse datum est, pax una triumphis
innumeris potior, pax custodire salutem
et ciuis aequare potens reuocetur in arcis
tandem Sidonias, et fama fugetur ab urbe
perfidiae, Phoenissa, tua. si tanta libido
armorum tenet atque enses non reddere perstat
poscenti patriae, nil suppeditare furori
hortor et haec fratri Magonem dicta referre.'
Plura adnectentem (neque enim satiauerat iras
dicendo) clamor turbat diuersa uolentum:
'Si Libyae decus, haud ulli superabilis armis,
Hannibal est irae tibi, destituemus ad ipsas
uictorem metas nec opum adiumenta feremus,
inuidia unius sceptra ut iam parta retardet?'
inde alacres tribuunt quae belli posceret usus
absentique suum iactant sub teste fauorem.
mox eadem terris placitum traducere Hiberis,
dum malus obtrectat facta immortalia liuor
nec sinit adiutas ductoris crescere laudes.

LIBER DVODECIMVS

Iam terra glaciale caput fecundaque nimbis
tempora et austrifero nebulosam uertice frontem
immitis condebat Hiems, blandisque salubre
uer Zephyris tepido mulcebat rura sereno.
prorumpit Capua Poenus uicinaque late
praemisso terrore quatit, ceu condita bruma,
dum Riphaea rigent Aquilonis flamina, tandem
euoluit serpens arcano membra cubili
et spondente die nouus emicat atque coruscum
fert caput et saniem sublatis faucibus efflat.
at Libyci ducis ut fulserunt signa per agros,
desolata metu cuncta, et suadente pauore
uallo se clausere simul trepidique salutis
expectant ipsis metuentes moenibus hostem.
Sed non ille uigor qui ruptis Alpibus arma
intulerat dederatque uias Trebiaque potitus
Maeonios Italo scelerauit sanguine fluctus
tunc inerat. molli luxu madefacta meroque
†inlecebris somni torpentia membra fluebant.
quis gelidas suetum noctes thorace grauatis
sub Ioue non aequo trahere et tentoria saepe
spernere, ubi hiberna ruerent cum grandine nimbi,
ac ne nocte quidem clipeiue ensesue reposti,
non pharetrae aut iacula, et pro membris arma fuere,
tum graue cassis onus maioraque pondera uisa
parmarum ac nullis fusae stridoribus hastae.
Prima instaurantem sensit certamina mitis
Parthenope, non diues opum, non spreta uigoris,
sed portus traxere ducem secura uolentem
aequora, quae peteret ueniens Carthagine puppis.
Sirenum dedit una suum (memorabile) nomen
Parthenope muris Acheloias, aequore cuius
regnauere diu cantus, cum dulce per undas
exitium miseris caneret non prospera nautis.
nunc molles urbi ritus atque hospita Musis
otia et exemptum curis grauioribus aeuum.
haec pone adgressus (nam frontem clauserat aequor)
moenia non ullas ualuit perfringere Poenus
tota mole uias frustraque inglorius ausi
pulsauit quatiens obstructas ariete portas.
stabat Cannarum Graia ad munimina uictor
nequiquam et cautae mentis consulta probabat
euentu, qui post Dauni stagnantia regna
sanguine Tarpeias ire abstinuisset ad arces.
'En, qui nos segnes et nescire addere cursum
factis iactastis, quod uobis scandere nuper
non acie ex ipsa concessum moenia Romae,
intrate atque epulas promissas sede Tonantis
his, quae Graia manus defendit, reddite tectis.'
talia iactabat famaeque pudore futurae,

550 alterum *en* om. Cm. 552 *Latios* Heins., *Latio compl.* Schrad. 554 *Hanno* S, corr. Blass. 558 *qui. quem ego. credat* Cm, *–as* S. 559 *orandum* Cm, *–am* S. 560 *reponenda* S, corr. R[1]. 564 *uictis* Liuin. *petisset* Heins. 591 *spoliata* S, corr. R[1]. 597 *tuae* Ch S, corr. Junt. 601 *sauciauerat* L F. 611 *sunt* L F O. *ad uitas* V, *attritas* (uel *ad iustas ductorem*) Heins., *ad metas* Ruperti.

XII 1 *terrae* O. 7 *flumina* S, corr. R[1], *flamine* Ruperti. 11 *ducis* (*dulcis* V) *libyci* L F V. 16 *impulerat* Heins. 18 *labefacta* Heins. 19 *et somni inlecebris* Heins., *inlecebraque omni* ego. 28 *tum spreta* Heins., *non laeta* Burm., sed uid. Drak. ad loc. 31, 32 post u. 36 transposui. 33 *suis* Heins., *suum et* Junt., *sacrum et* Withof. 37 *p(o)eno* S, corr. R[1]. *(a)egressus* S, corr. R[1]. 46 *fatis* R[1]. *nobis* L F O.

inritus incepti prima si absisteret urbe,
audebat cuncta atque acuebat fraudibus enses.
sed subitae muris flammae totoque fluebant
aggeris anfractu tela improuisa per auras.
haud secus, occuluit saxi quo uertice fetus
ales fulua Iouis, tacito si ad culmina nisu
euasit serpens terretque propincus hiatu,
illa hostem rostro atque adsuetis fulmina ferre
unguibus incessens nidi circumuolat orbem.
Tandem ad uicinos Cumarum uertere portus
defessus subiit uarioque lacessere motu
fortunam et famae turbando obstare sinistrae.
sed custos urbi Gracchus tutela uel ipsis
certior arcebat muris iterumque sedere
portis atque aditus iterum sperare uetabat.
lustrat inops animi rimaturque omnia circum
alite uectus equo rursusque hortatibus infit
laudum agitare suos: 'Pro di, quis terminus' inquit
'ante urbes standi Graias, oblite tuorum
factorum miles? quis erit modus? Alpibus astat
nimirum maior moles, et scandere caelum
pulsantis iubeo scopulos. quamquam altera detur
si similis tellus, aliaeque repente sub astra
exsurgant rupes, non ibis et arduus arma
me ducente feres? tene heu Cumanus hiantem
agger adhuc murusque tenet Gracchusue, moueri
non ausus portis? paruo in discrimine cerno
. . . .
an uobis gentes quaecumque labore parastis
casu gesta putent? per uos Tyrrhena fauentum
stagna deum, per ego et Trebiam cineresque Sagunti
obtestor, dignos iam nosmet reddite uestra
quam trahitis fama et reuocate in pectora Cannas.'
Sic ductor fessas luxu attritasque secundis
erigere et uerbis temptabat sistere mentes.
atque hic perlustrans aditus fulgentia cernit
arcis templa iugo, quorum tum Virrius, altae
immitis ductor Capuae, primordia pandit.
'Non est hoc' inquit 'nostri, quod suspicis, aeui:
maiores fecere manus. cum regna timeret
Dictaei regis (sic fama est) linquere terras
Daedalus inuenit nec toto signa sequenti
orbe dare, aetherias aliena tollere in auras
ausus se penna atque homini monstrare uolatus.
suspensum hic librans media inter nubila corpus
enauit superosque nouus conterruit ales.
natum etiam docuit falsae sub imagine plumae
attemptare uias uolucrum, lapsumque solutis
pennarum remis et non felicibus alis
turbida plaudentem uidit freta. dumque dolori
indulget subito motis ad pectora palmis,
nescius heu planctu duxit moderante uolatus.
hic pro nubiuago gratus pia templa meatu
instituit Phoebi atque audacis exuit alas.'
Virrius haec: sed enim ductor numerabat inertis
atque actos sine Marte dies ac stare pudebat.
ingemit aduersis respectansque inrita tecta
urbe Dicarchea parat exsatiare dolorem.
hic quoque nunc pelagus, nunc muri saxea moles
officit audenti defensantumque labores.
dumque tenet socios dura atque obsaepta uiarum
rumpere nitentis lentus labor, ipse propinqua
stagnorum terraeque simul miracula lustrat.
Primores adsunt Capuae: docet ille, tepentes
unde ferant nomen Baiae, comitemque dedisse
Dulichiae puppis stagno sua nomina monstrat.
ast hic Lucrino mansisse uocabula quondam
Cocyti memorat medioque in gurgite ponti
Herculeum commendat iter, qua discidit aequor
Amphitryoniades armenti uictor Hiberi.
ille, olim populis dictum Styga, nomine uerso
stagna inter celebrem nunc mitia monstrat Auernum:
tum tristi nemore atque umbris nigrantibus horrens
et formidatus uolucri letale uomebat
suffuso uirus caelo Stygiaque per urbes
religione sacer saeuum retinebat honorem.
huic uicina palus (fama est Acherontis ad undas
pandere iter) caecas stagnante uoragine fauces
laxat et horrendos aperit telluris hiatus
interdumque nouo perturbat lumine manis.
at iuxta caligantis longumque per aeuum
infernis pressas nebulis pallente sub umbra
Cimmerias iacuisse domos noctemque profundam
Tartareae narrant urbis. tum sulphure et igni
semper anhelantis coctoque bitumine campos
ostentant. tellus, atro exundante uapore
suspirans ustisque diu calefacta medullis,
aestuat et Stygios exhalat in aera flatus;
† parturit et tremulis metuendum exsibilat antris,
interdumque, cauas luctatus rumpere sedis
aut exire fretis, sonitu lugubre minaci
Mulciber immugit lacerataque uiscera terrae
mandit et exesos labefactat murmure montis.
tradunt Herculea prostratos mole Gigantas
tellurem iniectam quatere, et spiramine anhelo
torreri late campos, quotiensque minantur
rumpere compagem impositam, expallescere caelum.
apparet Prochyte saeuum sortita Mimanta,
apparet procul Inarime, quae turbine nigro
fumantem premit Iapetum flammasque rebelli
ore eiectantem et, si quando euadere detur,
bella Ioui rursus superisque iterare uolentem.
monstrantur Vesuuina iuga atque in uertice summo
depasti flammis scopuli stratusque ruina
mons circum atque Aetnae fatis certantia saxa.
necnon Misenum seruantem Idaea sepulcro
nomina et Herculeos uidet ipso in litore Baulos:
miratur pelagique minas terraeque labores.
Quae postquam perspecta uiro, regressus ad altos
inde Pheretiadum muros, frondentia lacto
palmite deuastat Nysaea cacumina Gauri.
hinc ad Chalcidicam transfert citus agmina Nolam.
campo Nola sedet crebris circumdata in orbem
turribus et celso facilem tutatur adiri
planitiem uallo, sed, qui non turribus arma
defendenda daret, uerum ultro moenia dextra
protegeret, Marcellus opem auxiliumque ferebat.
isque ubi Agenoream procul aduentare per aequor
et ferri ad muros nubem uidet, 'Arma, cruentus
hostis adest, capite arma, uiri' clamatque capitque.
circumstant rapidi iuuenes aptantque frementi

51 *incepta* S, corr. Dausq. *prima* Heins. (qui etiam *primi* coniec.), *primis* Ch O V, *-us* L F. **53** *e muris—pluebant* Heins. **55–59** post u. **65** legit Blass. **55** *quo* Blass, *quos* S, *quae* Heins., *cum* Liuin. an potius *quos—inuasit* legendum? **56** *uisu* L O V. **58** *fulmine* S, corr. R[1]. **61** *subiit* Ch, *defesso s.* Gronou. (*defessum*, *-os* alii). *subigit* S, *defessos s.* Barth. **65** *portus* Ch, *hostis* ego, alii alia. excidisse aliquid credit Heins. **75** *tene* Cm L F, *tenet* O V. **76** *gracchusque* F V, *Gracchumque—ausum* (distinctione plena post *portis* omissa) P. **77** post h. u. uersum excidisse credo qualis sit *utrum urbem hanc armis uos obsideatis an ille.* potuit tamen codd. lectio recta esse et innuere uelle Sil. inter eum qui nunquam se moueat et murum paruum aut nihil differre. **81** *uestrae* Ch, unde **82** *famae* Heins. **85** *hinc* Drak. **87** *infidus* Burm., *iam mitis* Schrad. **103** *Phoebo* R[1]. **106** *inuia* uel *coepta* Heins., *tela* ego. post h. u. excidisse aliquid credo. **116** *manasse* Koch, *transisse* Blass. **119** *uictor* Cm F, *uector* L O V. **123** *mouebat* S, corr. R[1]. **126** *hinc* S, corr. Liuin. **127** *uoramine* Ch. **131** *squalente* Corte. **135** *obstentant* V, *ostentat* Ch L O F. **138** *pars ruit* Barth, *par furit* uel *perfurit* Heins., *aut furit* ego. **140** *atque exire* Liuin. *foras* R[1]. **143** *gigantes* F O V. **145** *minantur* Ch S. **146** *impositum* S, corr. R[1]. **147** *Mimanta* Cd (si credendum: uid. ad I 570), *numanto* uel sim. S. **148** *inarme* S, corr. R[2]. **152** *uessuuina* F, *uesūna* O, *Besuina* Ch, *Vesuina* uel *Vesbina* Heins. **153** *fractusque* L F O. **154** *satis* O, *saxis* Dausq. **155** *seruante* L F, fort. recte, si *seruante—nomina* in parenthesi incluseris. **159** *Pheretiadum* Gronou., *-eciadum* Ch, *-ceh(-och-)iadum* S, *-ecyadum* R[1], *Dicarchaeum* Schrad. **161** *c(h)alchidicam* S, corr. R[1]. **170** *circumdant rapide* Heins.

sanguineas de more iubas. sonat inde, citato
agmina disponens passu : ‘Tu limina dextrae
seruabis portae, Nero ; tu conuerte cohortes
ad laeuam patrias et Larinatia signa,
clarum Volscorum, Tulli, decus. ast ubi iusso,
per tacitum ruptis subita ui fundite portis
telorum in campos nimbum. ferar ipse reuulsa
in medios equitumque traham certamina porta.’
 Dumque ea Marcellus, iam claustra reuellere Poeni
et scalis spretis temptabant rumpere muros.
insonuere tubae passim clamorque uirorum
hinnitusque, simul litui raucoque tumultu
cornua et in membris concussa furentibus arma.
fertur acerba lues disiectis incita portis
effusaeque ruunt inopino flumine turmae,
improbus ut fractis exundat molibus amnis,
propulsum ut Borea scopulis impingitur aequor,
ut rupto terras inuadunt carcere uenti.
nec torrente Libys uiso armorumque uirumque
deiectus spe *stare* ualet. dux Dardanus instat
attonito, praegressus equo, tergisque ruentum
incumbens hasta socios nunc uoce fatigat :
‘Perge, age, fer gressus. dexter deus, horaque nostra est.
hac iter ad muros Capuae,’ nunc rursus in hostem
conuersus : ‘Sta. quo raperis ? non terga tuorum,
te, ductor Libyae, increpito : sta. campus et arma
et Mars in manibus. dimitto e caede cohortes :
spectemur soli. Marcellus proelia posco.’
sic rector Latius, iuuenique inuadere pugnam
Barcaeo suadebat honor pretiumque pericli.
 Sed non haec placido cernebat pectore Iuno
coeptoque auertit suprema in fata ruentem.
sistere perculsos ille et reuocare laborat :
‘Talesne e gremio Capuae tectisque sinistris
egredimur ? state, o miseri, quis gloria summa
dedecori est. nil uos hodie, mihi credite, terga
uertentis fidum expectat. meruistis ut omnis
ingruat Ausonia, et saeuo Mauorte parastis
ne qua spes fusos pacis uitaeque maneret.’
uincebat clamore tubas uocisque uigore
quamuis obstructas saeuus penetrabat in auris.
 Polydamanteis iuuenis Pedianus in armis
bella agitabat atrox Troianaque semina et ortus
atque Antenorea sese de stirpe ferebat,
haud lenior generis fama sacroque Timauo
gloria et Euganeis dilectum nomen in oris.
huic pater Eridanus Venetaeque ex ordine gentes
atque Apono gaudens populus, seu bella cieret
seu Musas placidus doctaeque silentia uitae
mallet et Aonio plectro mulcere labores,
non ullum dixere parem, nec notior alter
Gradiuo iuuenis nec Phoebo notior alter.
qui postquam, effusis urgens uestigia frenis
Poenorum, iuxta galeam atque insigne perempti
agnouit spolium Pauli (puer illa gerebat
non paruo laetus ductoris munere Cinyps,
dilectus Poeno Cinyps, quo gratior ora
non fuit ac nulla nituit plus fronte decoris :
quale micat semperque nouum est quod Tiburis aura
pascit ebur, uel qui miro candoris honore
lucet in aure lapis rubris aduectus ab undis.)—
quem postquam egregium cristis et casside nota
fulgentem extremo Pedianus in agmine uidit,
ceu subita ante oculos Pauli emersisset imago
sedibus infernis amissaque posceret arma,
inuadit frendens : ‘Tune, ignauissime, sacri
portabis capitis, quae non sine crimine uester
inuidiaque deum gestaret tegmina ductor ?
en Paulus.’ uocat inde uiri ad spectacula manis
et fugientis agit costis penetrabile telum.
tum delapsus equo galeam atque insignia magni
consulis abrumpit dextra spoliatque nitentem.
soluitur omne decus leto, niueosque per artus
it Stygius color et formae populatur honores.
ambrosiae cecidere comae, uiolataque ceruix
marmoreum in iugulum collo labente recumbit.
haud secus Oceano rediens Cythereius ignis,
cum sese Veneri iactat splendore refecto,
si subita inuadat nubes, hebetatur et atris
decrescens tenebris languentia lumina condit.
ipse etiam rapta Pedianus casside nudos
attonitus stupet ad uultus irasque coercet.
tum galeam magno socium clamore reportans
inmitem quatiebat equum, spumantia saeuo
frena cruentantem morsu. cui turbidus armis
obuia Marcellus rapido tulit ora tumultu
adgnoscensque decus ‘Macte *o* uirtutis auitae,
macte Antenoride ! nunc’ inquit ‘rapta petamus,
quod superest, Libyci ductoris tegmina,’ et ardens
terrificis saeuam fundit stridoribus hastam.
nec forsan uoti uanus foret, obuia ni uis
Gestaris opposito tenuisset corpore telum.
qui dum uicinis ductorem protegit armis,
transabiit non hunc sitiens grauis hasta cruorem
ingentisque minas mutata morte peregit.
auehitur raptim ductor discrimine leti
turbatus cursumque furens ad castra capessit.
 Iamque fugae inmodicus tendit certamine gressum
praecipitem uersis Poenorum exercitus armis.
adsequitur telis hostis, longasque uiritim
exsatiant iras cladum caeloque cruentos
certatim ostentant et dis ultoribus enses.
ille dies primus docuit, quod credere nemo
auderet superis, Martis certamine sisti
posse ducem Libyae. raptant currusque urosque
Massylamque feram, et uiuis auulsa reportant
tegmina bellantum atque abeunt, sub cuspide terga
contenti uidisse ducis. tum Martis adaequant
Marcellum decori : graditur comitante triumpho
maior quam ferret cum uictor opima Tonanti.
 Inde furens, postquam uallo uix depulit hostem,
ductor Agenoreus ‘Quando hanc quantoque cruore
hostili labem eluerim ? mea terga uidere
contigit Ausoniae ? mene,’ inquit ‘summe deorum,
post Trebiam statuis tam turpi funere dignum ?
nosque, inuicta diu, nunc heu sine Marte iuuentus,
debellata bonis Capuae, non degener ipse
gestorum Ausoniis uerti uictricia signa :
uobis terga dedi. uidi, cum ad bella uocarem,
non secus atque Italo fugere a ductore pauentis.
quid relicum prisci Martis tibi, qui dare terga
me reuocante potes ?’ fundebat talia Poenus.
at Latiae sese Nolana ad moenia turmae
portantes spolia insigni clamore ferebant.
 At consueta grauis per longum audire suorum
euentus Roma et numquam recreata secundis,
adlato tandem faustae certamine pugnae
erigitur primoque deum se munere tollit.
ante omnis pigra in Martem fugiensque laborum,
dum bellum tonat, et sese furata iuuentus
dat poenas latebrae. tum, qui dulcedine uitae
inuenere dolos iurataque foedera Poeno
corrupere, notant et purgant crimine gentem.

171 *Marte* Schrad. *tonat* Liuin, *uolat* Heins., sed cf. XV 742. **177** *ferat* (*–it* O) S, corr. R[1]. **179** ita Ch L F, *euellere* O V. **180** *spretos* S, corr. Nodell. **182** *tinnitusque* R[1]. **184** *acerbum* S, corr. R[1]. *portis* ς R[2], *turmis* Ch, om. S. **189** *uiso* ς, *niso* V, *uisu* O, *nisu* Ch L F, *terrente—uisu* Marsus. **190** *deiectum* R[2]. *spe stare* Ruperti, *sperare* S. **191** *attonitis* Drak. *praegressus* Ch L F, *progr.* O V. **197** *e* L F V, *a* O, om. Ch. **205** *summo* Heins. **206** *decori* L F O. **208** *laeuo* uel *foedo* Heins. (*saeuus* in u. 211). **218** *opano* (*–uo* V) S, corr. R[2]. **220** *Aonios* S, corr. Heins. **221** *duxere* Heins. **222** *natior* Ch (sed *notior* Cm), *carior* Heins. **231** *Indis* R[1]. **242** *nitentem* Blass, *uid.* S (fort. recte : cf. 276, Verg. A. X 462, Stat. Theb. XI 560), *iac.* Burm. **245** *tum lactea ceruix* Heins. ; uiolatae enim costae sunt (u. 240). **248** *sacrat* uel *saccat* Ch. **251** *capta* O V. **254** *immitis* Schrad. **257** *o* R[1], om. S. **263** *quem* Bentl. **285** *statui* Heins. *tristi* O. *uulnere* ego. **293** *at* Bauer, *et* S. **294** *spolium* Ch. **296** *recreata* Cm L F, *–are* O V.

punitur patriam meditati linquere terram
consilium infelix scelerataque culpa Metelli.
talia corda uirum. sed enim nec femina cessat
mente aequare uiros et laudis poscere partem.
omnis, prae sese portans capitisque manusque
antiquum decus ac derepta monilia collo,
certatim matrona ruit belloque ministrant.
haud tanta cessisse uiros in tempore tali
laudis sorte piget, factoque in saecula ituro
laetantur tribuisse locum. tum celsa senatus
subsequitur turba. in medium certamine magno
priuatae cumulantur opes. nudare penatis
ac nihil arcanos uitae melioris ad usus
seposuisse iuuat. coit et sine nomine uulgus.
corpore sic toto ac membris Roma omnibus usa,
exanguis rursus tollebat ad aethera uultus.
  Addunt spem miseris dulcem Parnasia Cirrha
portantes responsa uiri. nam laeta ferebant
exaudisse adytis, sacra cum uoce tonaret
antrum et mugiret Phoebo iam intrata sacerdos:
'Soluite, gens Veneris, grauioris corde timores:
aduersa et quicquid duri sub Marte manebat
exhaustum est nobis. restant leuiora laborum
et sine pernicie terror. dis uota precesque
ferte modo et tepidos aris libate cruores,
neu date terga malis. aderit Gradiuus, et ipse
Delius auertet propiora pericula uates
Troianos notus semper minuisse labores.
sed uero, sed enim ante omnis altaria fument
centum festa Ioui: centum cadat hostia cultris.
ille trucem belli nubem saeuasque procellas
in Libyam uiplentus aget: spectabitis ipsi
aegida turbato quatientem in proelia mundo.'
atque ea Parnasi postquam clamata sub antris
adlatum, uulgique deus peruenit ad auris,
in Capitolinas certatim scanditur arces,
sternunturque Ioui et delubrum sanguine honorant;
tum paeana canunt responsaque fida precantur.
  Interea adsuetis senior Torquatus in armis
Sardoas patrio quatiebat milite terras.
namque ortum Iliaca iactans ab origine nomen
in bella Hampsagoras Tyrios renouata uocarat.
proles pulchra uiro nec tali digna parente
Hostus erat, cuius fretus fulgente iuuenta
ipse asper paci crudos sine uiribus annos
barbarici studio ritus refouebat in armis.
isque ubi Torquatum raptim properata ferentem
signa uidet pugnaeque auidas accedere dextras,
fraude loci nota latebrosa per auia saltus
euolat et prouisa fugae compendia captans
uirgulta tegitur ualle ac frondentibus umbris.
  Insula fluctisono circumuallata profundo
fastigatur aquis compressaque gurgite terras
enormis cohibet nudae sub imagine plantae:
inde Ichnusa prius Grais memorata colonis.
mox Libyci Sardus generoso sanguine fidens
Herculis ex sese mutauit nomina terrae.
adfluxere etiam et sedes posuere coactas
dispersi pelago post eruta Pergama Teucri.
nec paruum decus, aduecto cum classe paterna
agmine Thespiadum, terris, Iol*ae*, dedisti.
fama est, cum laceris Actaeon flebile membris
supplicium lueret spectatae *in* fonte Dianae,
attonitum nouitate mali fugisse parentem
per freta Aristaeum et Sardoos isse recessus.
Cyrenen monstrasse ferunt noua litora matrem.
serpentum tellus pura ac uiduata uenenis,
sed tristis caelo et multa uitiata palude.
qua uidet Italiam, saxoso torrida dorso
exercet scopulis late freta pallidaque intus
arua coquit nimium, Cancro fumantibus Austris.
cetera propensae Cereris nutrita fauore.
  Hoc habitu terrae nemorosa per inuia crebro
Torquatum eludens Hostus Sidonia pugnae
tela expectabat sociosque laboris Hiberos.
qui postquam appulsis animos auxere carinis,
haud mora: prorumpit latebris, aduersaque late
agmina inhorrescunt, longumque coire uidetur
et conferre gradum. media interualla patentis
corripiunt campi properatis eminus hastis,
donec ad expertos enses, fidissima tela,
peruentum. dira inde lues: caeduntque caduntque
alternique animas saeuo in mucrone relincunt.
  Non equidem innumeras caedes totque horrida facta
sperarim tanto digne pro nomine rerum
pandere nec dictis bellantum aequare calorem.
sed uos, Calliope, nostro donate labori
nota parum magni longo tradantur ut aeuo
facta uiri, et meritum uati sacremus honorem.
Ennius, antiqua Messapi ab origine regis,
miscebat primas acies, Latiaeque superbum
uitis adornabat dextra*m* decus. hispida tellus
miserunt Calabri: Rudiae genuere uetustae,
nunc Rudiae solo memorabile nomen alumno.
is prima in pugna (uates ut Thracius olim,
infestam bello quateret cum Cyzicus Argo,
spicula deposito Rhodopeia pectine torsit)
spectandum sese non parua strage uirorum
fecerat, et dextrae gliscebat caedibus ardor.
aduolat aeternum sperans fore pelleret Hostus
si tantam labem, ac perlibrat uiribus hastam.
risit nube sedens uani conamina coepti
et telum procul in uentos dimisit Apollo,
ac super his: 'Nimium iuuenis nimiumque superbi
sperata hausisti. sacer hic ac magna sororum
Aonidum cura est et dignus Apolline uates.
hic canet inlustri primus bella Itala uersu
attolletque duces caelo, resonare docebit
hic Lat*i*is *H*elicona modis nec cedet honore
Ascraeo famaue seni.' sic Phoebus, et Hosto
ultrix per geminum transcurrit tempus harundo.
uertuntur iuuenis casu perculsa per agros
agmina, et effusae pariter dant terga cateruae.
tum pater audita nati nece turbidus irae
barbaricum atque immane gemens transfigit anhelum
pectus et ad manis urget uestigia nati.
  At Libyae ductor, Marcello fractus et acri
contusus pugna, campos damnarat et arma:
uerterat ad miseras non aequi Martis Acerras.
inde, ubi permisit flammis atque ensibus urbem,
Nuceriae nihilo leuior nec parcior ira
incussit sese atque aequauit moenia terrae.
post Casilina sibi multum obluctatus iniquis
defendentum armis aegre reserauerat astu
limina et obsessis uitam pensauerat auro.

304 *meditati* Cm V, *-ta* O, *-ri* L F. **306** *nec* Cm, *non* S. **307** *mentem* S, corr. R¹ (sed cf. Cd ad X 472). **311** *tantae* Heins. *sessisse* L F, *sensisse* V. **312** *forte* Cd. **313** *iocum* L, *focum* F. **320** *Parnaside* Heins. *circa* L O V, om. Ch. **325** *aduersi en—duro* uel *aduerso en—duri* Heins. **333** *cadit* S, corr. R¹. **343** *turres* Heins. **347** *Hostus* Ch, *hortus* F, *ortus* L O V. *cumis* L O V. **351** *accendere* ꝛ R¹. **352** *tenebrosa* Ch. **353** *captans* Cm, *carpens* S. **354** *occulta* R¹, sed cf. Sall. a Seruio ad Aen. III 516 citatum: 'in ualle *uirgulta* nemorosaque.' **356** *fastigatur* Ch L F, *cast.* O V. **358** *ichnusa* R¹, *idunisa* uel sim. L V, om. F O. **364** *iol(yol-)e* S, corr. P. **365** *acta(cth- L)con* S, corr. R¹. **366** *in* R¹, om. S. **369** *Cyrenem* L F O. **370** *ac uiduata* R¹, *inuiduata* S. **371** *tristi* Heins. **374** *nimio* Heins. *feruentibus* Blass. **377** *hostis* S, corr. Heins. **379** *cui* Heins. **384** *exsertos* Liuin. **387** *fata* Heins. **393** ita Cd O V (*mass.* O), *mesapi* L F. **395** *dextra* S, corr. Gronou. **399** *Cyzicus* Ch, *cyricus* S. **400** *torsti* L F V. **403** *spernens* Ch S, corr. F². *hostis* Ch S, corr. R². **407** *nimium* S, *animi* ego (cf. V 18). *superbe* Scaliger, *superba* Liuin., *superbus* Thilo. **408** *spe fata* Heins., *spem uanam* Thilo, *spem tantam* ego, *sperare haec ausi est* Withof, (*superba*) *spe rata duxisti* Koestlin. **412** *latis* S, corr. R¹. *elicona* S, corr. R¹. **413** *Hosto* ex Ch. **417** *dum* S, corr. ꝛ. **424** *laeuior* F, *lenior* L. *irae* Gronou. **426** *iniqui* Ch. **427** *animis* Dausq.

iamque in Dauniacos transfundens agmina campos
flectebat rabiem quo praeda uel ira uocasset.
fumabat uersis incensa Petilia tectis,
infelix fidei miseraeque secunda Sagunto,
at quondam Herculeam seruare superba pharetram.
Verterat et mentem Tyria ad conata Tarentus,
portisque intrarant Poeni. sed enim arce corusca,
fisa loco, manus Ausoniae stipata sedebat.
hic, miranda mouens, classem quae condita portu
astabat (namque angustis e faucibus aequor
erumpit scopulos inter patuloque recessu
infundit campis secretum gurgite pontum)—
inclusas igitur, quibus haud enare dabatur
arce superposita, claustris maris extulit astu
perque auersa tulit portatas arua carinas.
lubrica roboreis aderant substramina plaustris,
atque recens caesi tergo prolapsa iuuenci
aequoream rota ducebat per gramina puppim.
et iam per collis dumosque ad litus adacta
innabat pelago ueniens sine remige classis.
Nuntius interea uectis non more carinis
terrentem freta curarum feruoribus implet,
dum procul Oebalios amet expugnare nepotes
et primus rostris sulcet naualibus arua,
adsessos Capuae muros: claustra ipsa reuelli
portarum, ac totum miseris incurrere bellum.
linquit coepta ferox, pennasque addente pudore
atque ira simul immani per proxima motu
euolat et minitans auida ad certamina fertur.
haud secus, amisso tigris si concita fetu
emicet, attonitae paucis lustratur in horis
Caucasus et saltu tramittitur alite Ganges,
donec fulmineo partus uestigia cursu
colligat et rabiem prenso consumat in hoste.
Obuius huic sparso Centenius agmine raptim
funditur audendi prauus facilisque periclis,
sed paruum decus Hannibali. nam uitis honore
perfunctus Latiae subito stimularat agrestis
semermemque manum sternendam obiecerat hosti.
bis septem demissa neci (nec substitit agmen)
milia, bis septem, quae non sollertior ense,
sed genus insignis, iustis ducebat in armis
Fuluius: ast aeque per corpora fusa iacentum
raptum iter est, uictorque moram non passus eundi.
exequiae tantum famam nomenque uolentem
mitificae mentis tenuerunt funere laeto.
namque per insidias, infandum, et ab hospite caesus,
conloquium et promissa petit dum perfida gentis
Lucanae, Gracchus caeco circumdatus astu
occiderat, laudemque Libys rapiebat humandi.
Sed nunc, ut scitum celerare ad moenia Poenum,
haud stabat res ulla loco: iam consul uterque
praecipites aderant, Nola uis omnis, et Arpis
aeui floridior Fabius rapida arma ferebat.
hinc Nero et hinc uolucris Silanus nocte dieque
impellebat agens properata ad bella cohortis.
undique conueniunt, pariterque opponere cunctos
uni ductores iuueni placet. arduus ipse
Tifata insidit, propior qua moenibus instat
collis, et e tumulis subiectam despicit urbem.
uerum ubi tot sese circumfundentibus armis
uallatas socium portas unaque negari
intrauisse sibi Capuaeque erumpere cernit,
anxius euentus, nunc ferro frangere coetum
obstantum meditatur, init nunc auia coepto
consilia atque astu quaerit tot milia portis
abstrahere artatis cinctosque resoluere muros.
sic igitur secum curasque ita corde fatigat:
'Quo, mens aegra, uocas? rursusne pericula sumam
non aecus regione loci, Capuaque uidente
terga dabo? an residens uicini uertice montis
excindi ante oculos patiar socialia tecta?
non ita me experti Fabius Fabiique magister
turbatum, Hesperio cum clausos milite collis
euasi uictor sparsosque per arua iuuencos
iactare accensis stimulaui cornibus ignes.
haud dum omnes abiere doli. defendere nobis
si Capuam ereptum est, dabitur circumdare Romam.'
Haec postquam placita, et tenuit sententia mentem,
non expectato, Titan dum gurgite lucem
spirantis proferret equos, impellit in agmen
uoce manuque uiros et coepta immania pandit:
'Perge, age, uince omnem, miles, uirtute laborem
et quantum humani possunt se tendere passus,
arduus accelera. Romam petis. hoc iter Alpes,
hoc Cannae strauere tibi. eia, incute muris
umbonem Iliacis Capuaeque repende ruinas:
quam tanti fuerit cadere, ut Palatia cernas
et demigrantem Tarpeia sede Tonantem.
Instincti glomerant gressus. Roma auribus haeret,
Roma oculis, creduntque ducis sollertibus actis
aptius id coeptum, quam si duxisset ab ipso
fatali Aeneadis campo. Vulturna citata
tramittunt alno uada postremique relincunt
tardandis Italis corruptas igne carinas.
tum Sidicina legunt pernicibus arua maniplis
Threiciamque Calen, uestras a nomine nati,
Orith*y*ia, domos. hinc Allifanus Iaccho
haud inamatus ager nymphisque habitata Casinis
rura euastantur. mox et uicinus Aquinas
et quae fumantem texere Giganta Fregellae
agmine carpuntur uolucri. fert concitus inde
per iuga celsa gradum, duris qua rupibus haeret
bellator Frusino, et surgit suspensa tumenti
dorso frugiferis Cerealis Anagnia glaebis.
iamque adeo est campos ingressus et arua Labici,
linquens Telegoni pulsatos ariete muros,
haud dign*a*m inter tanta moram. nec amoena retentant
Algida nec iuxta Iunonis tecta Gabinae.
praeceps ad ripas immani turbine fertur,
sulphureis gelidus qua serpit leniter undis
ad genitorem Anio labens sine murmure Thybrim.
Hic ut signa ferox dimensaque castra locauit
et ripas tremefecit eques, perterrita pulsis
Ilia prima uadis sacro se coniugis antro
condidit, et cunctae fugerunt gurgite nymphae.
at matres Latiae, ceu moenia nulla supersint,
attonitae passim furibundis gressibus errant.
ante oculos astant lacerae trepidantibus umbrae,
quaeque grauem ad Trebiam quaeque ad Ticina fluenta

429 *dauniu(a)gos* S, corr. Scaliger, *iamque uaga in Dauni* Thilo. **439** *inrumpit* Bothe. **440** *infundit* Cm, *diff.* L F, *eff.* O V. **442** *expulit* Heins. (*tulit* enim sequitur: sed cf. VII 421, XVI 51, 52, 590, 591, infr. 654). **443** *portatas* Ch, *portatus* (*p. in* O V) S. **444** *sederant* Ch, *sed erant* Lachm., *inerant* Heins. *substamina* L F O. **445** *inque* Lachm. **448** *inn(iuu–* L)*abant* S, corr. R^1. **451** *et pugnare* S, corr. R^1. **452** *et* R^2, *ut* S. **457** *auide* Drak., *naua* Heins. **462** *colligit* L F V. **463** *centennis* L O V, *certennuis* F, corr. P. **466** *subitos* Gronou. **468** *plus septem* Ruperti. **469** uulg. plene post *milia* distinguitur, sed uid. quae disputaui Class. Rev. 1900, p. 307. *quae. quoque* Ruperti. **472** *cuntis* S, corr. Bas. **475** *caeso* Ch S, corr. Marsus, *falso* Ruperti. **479** *nunc* ego, *non* S. **480** *haud stabat* ego, *astabat* S, *abstabat* (= *aberat*) Bauer, *sat stabat* Dausq., *restabat* (*spes*) Heins, *cessabat* Withof (plene post *ulla* distinguens). **482** *rabida* Ch. *ferebat* Ch, *–ant* S. **483** *uolucris* Ch, *–es* S. **487** *Tefata* Ch S, corr. P. *insidit* Ch, *incidit* S. **492** *aduentus* S, corr. Gronou. **493** *init* Cm, *huc* S. **497** *rursusue* S, corr. R^1. **498** *aequi* Heins. *Capuaue* Ruperti. **501** *Fabiique* Ch, *–oque* S. **502** *turbatum* Heins., *turbarum* Ch (?) S, *turmarum* P. *Hesperio* P, (*h*)*esperior* O V, *asperior* Ch (?, uid. ad II 53) L F, (*turbarum*) *expertem* Dausq., *experiens* Bauer (sed *experti* iam u. 501). **514** *strauere* Cm L F V, *statuere* O. **517** *denigrantem* Cm O. **522** *alno* Cm, *aluo* S. **526** *Orith(–yth–* L F)*ia* S. *Aelifanus* Cd. **527** *Casinis* Ch. *–ni* S. **529** *at* Ch L F, *ae* Heins. *fragellae* F O V. **531** *thuris* Ch. **534** *Labyci* Cd. **546** h. u. post u. 547 habuit Ch.

oppetiere necem: Paulus Gracchusque cruenti
Flaminiusque simul, miseris ante ora uagantur.
clausit turba uias. stat celsus et asper ab ira
ingentemque metum toruo domat ore senatus.
interdum tamen erumpunt sub casside fusae
per tacitum lacrimae: quidnam Fortuna minetur,
quidue parent superi? pubes dispersa per altas
stat turris atque huc uentum sub corde uolutat
ut iam Roma satis credat defendere muros.
  Poenus ut ad somnos uix totam cursibus actae
indulsit pubi noctem, uigil ipse nec ullam
ad requiem facilis credensque abscedere uitae
quod sopor eripiat tempus, radiantibus armis
induitur Nomadumque iubet prorumpere turmas.
inde leuis frenis circum pauitantia fertur
quadrupedante sono perculsae moenia Romae.
nunc aditus lustrat, clausas nunc cuspide pulsat
infesta portas fruiturque timore pauentum.
nunc lentus celsis astans in collibus intrat
urbem oculis discitque locos causasque locorum.
ac legeret uisu cuncta et penetraret in omnis
spectando partis, ni magno turbine adesset
Fuluius haud tota Capuae obsidione relicta.
tum demum castris turmas inflexit ouantis
spectata ductor satiatus pectora Roma.
atque ubi nox depulsa polo primaque rubescit
lampade Neptunus reuocatque Aurora labores,
effundit rupto persultans agmina uallo
et, quantum clamare ualet: 'Per plurima uestra,
o socii, decora et sacras in sanguine dextras,
uobis ite pares et tantum audete sub armis
quantum Roma timet. reliquam hanc exscindite molem:
nil quod uincatis toto restabit in orbe.
neu populi uos Martigenae tardarit origo:
intratam Senonum capietis milibus urbem
adsuetamque capi. fortasse curulibus altis
iam uos exemplo proauorum ad nobile letum
expectant de more senes mortique parantur.'
  Talibus hic Poenus, sed contra Oenotria pubes
non ullas uoces ducis aut praecepta requirit.
sat matres stimulant natique et cara supinas
tendentum palmas lacrimantiaque ora parentum.
ostentant paruos uagituque incita pulsant
corda uirum, armatis infigunt oscula dextris.
ire uolunt et pro muris opponere densi
pectora respectantque suos fletumque resorbent.
ut uero impulso patefactae cardine portae
et simul erupit motis exercitus armis,
funditur immixtus gemitu precibusque per altos
ad caelum muros clangor, sparsaeque solutis
crinibus exululant matres atque ubera nudant.
Fuluius anteuolans agmen 'Quis nesciat' inquit
'non sponte ad nostros Poenum uenisse penatis?
a portis fugit Capuae.' subnectere plura
conantem tristis caeli cum murmure uasto
turbauit fragor et subita de nube procellae.
  Iuppiter Aethiopum remeans tellure minantem
Romuleo Poenum ut uidit succedere uallo,
caelicolis raptim excitis defendere tecta
Dardana et in septem discurrere iusserat arces.
ipse e Tarpeio sublimis uertice cuncta,
et uentos simul et nubes et grandinis iras
fulminaque et tonitrus et nimbos conciet atros.
concussi tremuere poli, caelumque tenebris
clauditur, et terras caeco nox condit amictu.
instat tempestas oculis, hostique propinquo
Roma latet. iactae in turmas per nubila flammae
stridorem seruant, membrisque insibilat ignis.
hinc Notus, hinc Boreas, hinc fuscis Africus alis
bella mouent, quantis animos et pectora possint
irati satiare Iouis. fluit agmen aquarum
turbine confusum piceo et nigrante procella
atque omnis circa campos spumantibus undis
inuoluit. celsus summo de culmine montis
regnator superum sublata fulmina dextra
librauit clipeoque ducis non cedere certi
incussit. summa liquefacta est cuspis in hasta,
et fluxit ceu correptus fornacibus ensis.
  Ambustis sed enim ductor Sidonius armis
sistebat socios et caecum e nubibus ignem
murmuraque a uentis misceri uana docebat.
tandem, post clades socium caelique ruinam,
non hoste in nimbis uiso, non ense, referri
signa iubet castris maestasque resuscitat iras:
'Ventis debebis nimirum hiemisque procellis
unum, Roma, diem. sed non te crastina nobis
lux umquam eripiet, descendat Iuppiter ipse
in terras licet.' infrendens dum talia fatur,
ecce serenato clarum iubar emicat axe,
purgatusque nitet discussis nubibus aether.
Aeneadae sensere deum telisque repostis
summissas tendunt alta ad Capitolia dextras
et festa cingunt montis penetralia lauro.
tum uultus, modo non paruo sudore madentis,
nunc laetos Iouis aspectant: 'Da, summe deorum,
da, pater, ut sacro Libys inter proelia telo
concidat. haud alia potis est occumbere dextra.'
  Sic adeo orantes pressere silentia. postquam
abstulerat terras nigrantibus Hesperus umbris,
quem simul attollens rutilantem lampada Titan
obruit et uitae rediit mortalibus usus,
Poenus adest, nec se castris Oenotria pubes
continet. haud dum enses stricti, mediumque iacebat
tantum ad bella loci, quantum transmittere iactae
sufficerent hastae, cum fulgor hebescere caeli
per subitum coepit, densaeque subire tenebrae,
atque dies fugere, atque armari ad proelia rursus
Iuppiter. incumbunt uenti, crassusque rotante
Austro nimborum ferunt globus. intonat ipse,
quod tremat et Rhodope Taurusque et Pindus et Atlas.
audiuere lacus Erebi, mersusque profundis
agnouit tenebris caelestia bella Typhoeus.
inuadit Notus ac, piceam cum grandine multa
intorquens nubem, cunctantem et uana minantem
circumagit castrisque ducem succedere cogit.
  Verum ubi depositis saepsit sese aggere telis,
laeta serenati facies aperitur Olympi,
nullaque tam mitem credas habuisse Tonantem
fulmina, nec placido commota tonitrua caelo.
durat et adfirmans non ultra spondet in ipsos
† uenturam † crebra diem, modo patria uirtus
in dextras redeat, nec Romam excindere Poeni
credant esse nefas. ubi nam tunc fulmina tandem
inuiti latuisse Iouis, cum sterneret ensis
Aetolos campos? ubi, cum Tyrrhena natarent
stagna cruore uirum? 'Pugnat pro moenibus' inquit

559 *inclusit* O. 562 *numidumque* S, corr. F. 567 *laetus* R^{1}. 571 *toto* S, corr. R^{1}. 572 *influxit* O, *subduxit* Gronou., *subuexit* Schrad. 577 *nostra* F O V. 578 *saturatas* Heins., *satiatas* Drak. 582 *ne* Ch. 587 *hic* R^{2}, *hinc* L F V, *huic* (corr. in *his*) O. 596 *motis* Ch, *uictis* S, *iunctis* R^{1}. 598 *plangor* Heins. (sed obstrepit illud *funditur*). 603 *tristis. his dictis* Heins. *tum* (*dum* O) S, corr. R^{1}. 607 *caelicolas—excitos* Gronou. an *caelicolis* datiuus est (cf. Stat. Theb. VII 32, 33)? 619 *ruit* Heins. 631 *ense* V, *hoste* L F O, *urbe* Blass. 633 *Nimbis* Withof. 650 *claustris* Burm. (Roma enim exierant). 651 *mediique* Heins. *patebat* Gronou. 654 *per sudum* Schrad. *redire* Burm. (sed uid. ad 442 supr.). 659 *creb(r)i* L F O. 666 *iam* Junt. 668 *ductor at* ego. *offirmans* Liuin. 669 ita Ch, *u. crebro(-que* O V) *d.* S, *uentorum e caelo* (uel *uenturam caelo*) *rabiem* Dausq., *uenturam hanc Erebo rabiem* Bothe. sed me iudice H. non haec rursus esse uentura negat, sed dicit si uenerint non in (h. e. contra) ipsos uenire. an *has iras non nunc* (uel *adf. non uim*) *respondet in ipsos uentorum aut saeuire deum? iustus* (*-as* L) L F. 672 *inuicti* O V, edd. *latuisse* Ch, *lac.* F, *iac.* L O V. 673 *tum* L F.

'si rector superum tot iactis fulmine telis,
inter tot motus cur me contra arma ferentem
adflixisse piget? uentis hiemique fugaces
terga damus. remeet, quaeso, mens illa uigorque,
qua nobis, cum pacta patrum, cum foedera adessent,
integrare acies placitum.' sic pectora flammat,
donec ecum Titan spumantia frena resoluat.
nec nox composuit curas, somnusue frementem
ausus adire uirum, et redeunt cum luce furores.
rursus in arma uocat trepidos clipeoque tremendum
increpat atque armis imitatur murmura caeli.
Vt uero accepit tantum confidere diuis
Ausonios patres, summissaque Baetis ad oras
auxilia, et noctu progressum moenibus agmen,
sic agitare fremens obsessos otia, iamque
securam Hannibalis Romam, uiolentior instat.
iamque propinquabat muro, cum Iuppiter aegram
Iunonem adloquitur curis mulcetque monendo:
'Nullane Sidonio iuueni, coniunxque sororque
cara mihi, non ulla umquam sine fine feroci
addes frena uiro? fuerit delere Saguntum,
exaequare Alpes, imponere uincula sacro
Eridano, foedare lacus: etiamne parabit
nostras ille domos, nostras perrumpere in arces?
siste uirum. namque, ut cernis, iam flagitat ignes
et parat accensis imitari fulmina flammis.'
His dictis grates agit ac turbata per auras
deuolat et prensa iuuenis Saturnia dextra
'Quo ruis, o uecors, maioraque bella capessis
mortali quam ferre datum?' Iuno inquit (et atram
dimouit nubem ueroque apparuit ore)
'non tibi cum Phrygio res Laurentiue colono:
en, age (namque, oculis amota nube parumper,
cernere cuncta dabo), surgit qua celsus ad auras,
aspice, montis apex, uocitata Palatia regi
Parrhasio plena tenet et resonante pharetra
intenditque arcum et pugnas meditatur Apollo.
at, qua uicinis tollit se collibus altae
molis Auentinus, uiden', ut Latonia uirgo
accensas quatiat Phlegethontis gurgite taedas
exertos auide pugnae nudata lacertos?
parte alia, cerne, ut saeuis Gradiuus in armis
impleuit dictum proprio de nomine campum.
hinc Ianus mouet arma manu, mouet inde Quirinus,
quisque suo de colle deus. sed enim aspice, quantus
aegida commoueat nimbos flammasque uomentem
Iuppiter et quantis pascat ferus ignibus iras.
huc uultus flecte atque aude spectare Tonantem:
quas hiemes, quantos concusso uertice cernis
sub nutu tonitrus! oculis qui fulgurat ignis!
cede deis tandem et Titania desine bella.'
sic adfata uirum indocilem pacisque modique,
mirantem superum uultus et flammea membra
abstrahit ac pacem terris caeloque reponit.
Respectans abit et castris auulsa moueri
signa iubet ductor remeaturumque minatur.
redditur extemplo flagrantior aethere lampas,
et tremula infuso resplendent caerula Phoebo.
at procul e muris uidere ut signa reuelli
Aeneadae uersumque ducem, tacita ora uicissim
ostentant nutuque docent quod credere magno
non audent haerente metu, nec abire uolentis
sed fraudem insidiasque putant et Punica corda,
ac tacitae natis infigunt oscula matres:
donec procedens oculis sese abstulit agmen
suspectosque dolos dempto terrore resoluit.
tum uero passim sacra in Capitolia pergunt
inque uicem amplexi permixta uoce triumphum
Tarpeii clamant Iouis ac delubra coronant.
iamque omnis pandunt portas: ruit undique laetum
non sperata petens dudum sibi gaudia uulgus.
hi spectant, quo fixa loco tentoria regis
astiterint, hi, qua celsus de sede uocatas
adfatus fuerit turmas, ubi belliger Astur
atque ubi atrox Garamas saeuusque tetenderit Hammon.
corpora nunc uiua sparguntur gurgitis unda,
nunc Anienicolis statuunt altaria nymphis.
tum festam repetunt lustratis moenibus urbem.

LIBER TERTIVS DECIMVS

Segne iter emenso uix dum Tarpeia uideri
culmina desierant, toruos cum uersus ad urbem
ductor Agenoreus uultus remeare parabat.
castra locat, nulla laedens ubi gramina ripa
Tutia deducit tenuem sine nomine riuum
et tacite Tuscis inglorius adfluit undis.
hic modo primores socium, modo iussa deorum,
nunc sese increpitat: 'Dic o, cui Lydia caede
creuerunt stagna et concussa est Daunia tellus
armorum tonitru, quas exanimatus in oras
signa refers? qui mucro tuum, quae lancea tandem
intrauit pectus? si nunc existeret alma
Carthago ante oculos turrita celsa figura,
quas abitus, miles, causas, inlaese, dedisses?
"Imbres, o patria, et mixtos cum grandine nimbos
et tonitrus fugio." procul hanc expellite genti
femineam Tyriae labem, nisi luce serena
nescire ac liquida Mauortem agitare sub aethra.'
Terror adhuc inerat superum ac redolentia in armis
fulmina et ante oculos irati pugna Tonantis.
parendi tamen et cuicumque incumbere iusso
durabat uigor, ac sensim diffusus ad oras
signa reportandi crescebat in agmine feruor.
sic, ubi perrupit stagnantem calculus undam,
exiguos format per prima uolumina gyros,
mox tremulum uibrans motu gliscente liquorem
multiplicat crebros sinuati gurgitis orbes,
donec postremo laxatis circulus oris
contingat geminas patulo curuamine ripas.
At contra Argyripae prauum decus (inclita namque
semina ab Oenea ductoris stirpe trahebat

675 *fulminis alis* Heins. 679 *obessent* Blass. 685 *armis* R¹, *uenus* S, *amens* ego, *tumens* Hosius, *armisonusque* Eskuche. 689 *namque* Ch. 712 *qui* S, corr. Junta. 713 *uidetis* L, *uidens* O V. 715 *auidae* F. 716 *saeuus* F. 717 *impleret* S, corr. R¹. 720 *flammisque* L F O. 730 nimis abrupte post h. u. redditur lampas quam ablatam esse innuerat quidem poeta uu. 720 sqq., nec tamen plane dixerat (ut dixit locc. simm. 609 sqq., 653 sqq.). uu. 723, 724 libri septimi huc pertinere censeo. 735 *metuque* L, *uictumque* F. 738 *at* L F. 749 *Hammon* Marsus, *amon* V, *hannon* Ch L F O.

XIII 4 *radens* Heins., *lambens* Blass. 6 *tante* L F. 16 *gentis* S, corr. Drak., *gentes* Heins. 18 *liquido* S, corr. R¹. 22 *diffisus* O, *diffusis* L F. *oras* Blass., *auris* S. an *urbem* (cum *reportandi* iungendum)? 30 *argy*(*-gi-*? uid. Blass, p. 209)*ripae* Ch, *argyripa* L, *agrippe* F O V. *prauum* Ch (an *prouum*? uid. Bauerum ad loc.) L F V, *paruum* O, *proauum* Bothe. 31 *Oenea* Ch O, *aen.* F, *en.* L V.

Aetoli—Dasio fuit haud ignobile nomen:
laetus opum, sed clanda fides, seseque calenti
addiderat Poeno Latiae diffisus habenae)—
is uoluens ueterum memorata antiqua parentum
'Longo miles' ait 'quateret cum Teucria bello
Pergama et ad muros staret sine sanguine Mauors,
sollicitis Calchas (nam sic fortissimus heros
poscenti socero saepe inter pocula Dauno
narrabat memori Diomedes condita mente)—
sed Calchas Danais, nisi clausum ex sedibus arcis
armisonae curent simulacrum auellere diuae,
non umquam adfirmat Therapnaeis Ilion armis
cessurum aut Ledae rediturum nomen Amyclas.
quippe deis uisum, ne cui perrumpere detur
effigies ea quas umquam possederit urbes.
tum meus adiuncto monstratam euadit in arcem
Tydides Ithaco et dextra *a*molitus in ipso
custodes aditu templi caeleste reportat
Palladium ac nostris aperit mala Pergama fatis.
nam postquam Oenotris fundauit finibus urbem,
aeger delicti Phrygium placare colendo
numen et Iliacos parat exorare Penatis.
ingens iam templum celsa surgebat in arce,
Laomedonteae sedes ingrata Mineruae,
cum medios inter somnos altamque quietem
nec celata deam et minitans Tritonia uirgo:
"Non haec, Tydide, tantae pro laudis honore
digna paras: non Garganus nec Daunia tellus
debentur nobis. quaere in Laurentibus aruis
qui nunc prima locant melioris moenia Troiae.
huc uittas castumque refer penetrale parentum."
quis trepidus monitis Saturnia regna capessit.
iam Phryx condebat Lauinia Pergama uictor
armaque Laurenti figebat Troia luco.
uerum ubi Tyrrheni peruentum ad fluminis undas
castraque Tydides posuit fulgentia ripa,
Priamidae intremuere metu. tum pignora pacis
praetendens dextra ramum canentis oliuae
sic orsus Dauni gener inter murmura Teucrum:
"Pone, Anchisiade, memores irasque metusque.
quicquid ad Idaeos Xanthum Simoentaque nobis
sanguine sudatum Scaeaeque ad limina portae,
haud nostrum est: egere dei duraeque sorores.
nunc age, quod superest cur non melioribus aeui
ducimus auspiciis? dextras iungamus inermis:
foederis en haec testis erit." ueniamque precatus
Troianam ostentat trepidis de puppe Mineruam.
haec ausos Celtas inrumpere moenia Romae
corripuit leto neque tot de milibus unum
ingentis populi patrias dimisit ad aras.'
His fractus ductor conuelli signa maniplis
optato laetis abitu iubet. itur in agros
diues ubi ante omnis colitur Feronia luco
et sacer umectat Flauinia rura Capenas.
fama est intactas longaeui ab origine fani
creuisse, in medium congestis undique donis,
immensum per tempus opes, lustrisque relictum
innumeris aurum solo seruante pauore.
hac auidas mentes ac barbara corda rapina
polluit atque armat contemptu pectora diuum.
auia tunc longinqua placent, quae sulcat aratro
ad freta porrectis Trinacria Bruttius aruis.
Dum Libys haud laetus Regina ad litora tendit,
uictor summoto patriis a finibus hoste
Fuluius infaustam Campana ad moenia clausis
portabat famam miserisque extrema mouebat.
tum prensans passim, cuicumque est nomen in armis:
'Dedecus hoc defende manu: cur perfida et urbi
altera Carthago nostrae post foedera rupta
et missum ad portas Poenum, post iura petita
consulis alterni stat adhuc et turribus altis
Hannibalem ac Libycas expectat lenta cohortis?'
miscebat dictis facta et nunc robore celsas
educi turris, quis uinceret ardua muri,
cogebat, nunc coniunctas astringere nodis
instabat ferroque trabes, quo frangeret altos
portarum postes quateretque morantia claustra.
hic latera intextus stellatis axibus agger,
hic grauida armato surgebat uinea dorso.
at postquam properata satis quae commonet usus,
dat signum atque alacer scalis transcendere muros
imperat ac saeuis urbem terroribus implet.
Tum subito dextrum offulsit conatibus omen.
cerua fuit, raro terris spectata colore,
quae candore niuem, candore anteiret olores.
hanc agreste Capys donum, cum moenia sulco
signaret, grato paruae mollitus amore
nutrierat sensusque hominis donarat alendo.
inde exuta feram docilisque accedere mensis
atque ultro blanda attactu gaudebat erili.
aurato matres adsuetae pectine mitem
comere et umenti fluuio reuocare colorem.
numen erat iam cerua loci, famulamque Dianae
credebant, ac tura deum de more dabantur.
haec aeui uitaeque tenax felixque senectam
mille indefessos uiridem duxisse per annos
saeclorum numero Troianis condita tecta
aequabat. sed iam longo nox uenerat aeuo.
nam, subito incursu saeuorum agitata luporum
qui noctis tenebris urbem (miserabile bello
prodigium) intrarant, primos ad luminis ortus
extulerat sese portis pauidaque petebat
consternata fuga positos ad moenia campos.
exceptam laeto iuuenum certamine ductor
mactat, diua, tibi (tibi enim haec gratissima sacra)
Fuluius atque 'Adsis,' orat 'Latonia, coeptis.'
inde alacer fidensque dea circumdata clausis
arma mouet, quaque obliquo curuantur in or*bem*
moenia flexa sinu, spissa uallata corona
alligat et telis in morem indaginis ambit.
Dum pauitant, spumantis equi fera corda fatigans
euehitur porta sublimis Taurea cristis
bellator, cui Sidonius superare lacerto
ductor et Autololas dabat et Maurusia tela.
is trepido ac lituum tinnitu stare neganti
imperitans uiolenter equo, postquam auribus hostis
uicinum sese uidet et clamare propincu*m*,
'Claudius huic' inquit (praestabat Claudius arte
bellandi et merita mille inter proelia fama)
'huic' inquit 'solum, si qua est fiducia dextrae,
det sese campo atque ineat certamina mecum.'
Vna mora Aeneadae, postquam uox attigit auris,
dum daret auspicium *i*usque in certamina ductor:
praeuetitum namque et capital committere Martem
sponte uiris. erumpit ouans, ut Fuluius ammo
imperio soluit, patulumque inuectus in aequor
erigit undantem glomerato puluere nubem.

32 *Aetoli Dasio* Heins., *Aetolidas id* uel peiora S, *Autolidas id* Ch (sed uid. Blass. p. 211). **34** *diffusus* F V. **48** *Titides* F, peiora L O V. *molitus* S, corr. Gronou. **50** *male* R^1. **51** *nam* Ch S (ad *nostris fatis* refero), *sed* Junta. **61** *meliori* Heins. **62** *uittas* Cm, *intras* S. **68** *pignore* Ch. **72** *simcont(h)aque* L O V. **78** *trepidus* Ch. **81** *aras* Ch S, *oras* R^1. **84** *annoso* uel *antiquo* Heins. **85** *fluuialia* S, corr. Latinius. **86** *fani* Cm, *fauni* S. **94** *lentus* Heins. (cf. Liu. XXVI 12). **98** *dum* L F O. **99** *urbis* Ch. **101** *admissum* O; sed Roma ab Hannibale obsessa (XII 507 sqq.) hic tangitur. **111** *at* Ch L, *ac* F O V. **114** *cum* S, corr. Dausq. *offulsit* Ch, *eff.* S. **129** *mors* Marsus, *nex* Bothe. **136** *diua tibi enim gr. s.* Ch, *tibi enim hanc gr. s.* Heins. **139** *ore* S, corr. Bas. an *arcum*? **140** *situ* Gronou. **142** *pauitans* S, corr. Marsus. *colla* Schrad. **144** *parere* Heins., *superante* Markland, *Sidonios* et **145** *robur* Withof. **146** *strepitu* Burm. *ac lituum* Cd, *alit.* S. **147** *imperitat* Bauer (sed uid. alteram eius coniecturam in u. seq.). **148** *uidit* (seruata codd. lectione in fine uersus) Blass. *clamore propinquo* S, corr. Bauer. sed ego aut u. 147 *hosti* aut u. 148 *uidet, hic* legendum puto. **149** *hinc* F O et **151** *hinc* L F O, fort. recte in utroque loco. **153** *V. m. Aeneadae usque in certamina ductor* (e u. seq.) Cc. **154** *usque* Cc S, corr. Liuin. **155** *praeuehitur* L O V.

indignatus opem ammenti socioque iuuare
expulsum nodo iaculum atque accersere uires
Taurea uibrabat nudis conatibus hastam:
inde ruens ira telum contorquet in auras.
at non idem animus Rutulo: speculatur et omni
corpore perlustrat qua sit certissima ferro
in uulnus via, nunc uibrat, nunc comprimit hastam
mentiturque minas. mediam tunc transiit ictu
parmam, sed grato fraudata est sanguine cuspis.
tum strictum propere uagina detegit ensem.
et iam ferrata rapiebat calce uolantem
Taurea cornipedem fugiens minitantia fata.
nec Rutulus leuior cedentis perdere terga:
nam profugo rapidus fusis instabat habenis,
utque metus uictum, sic ira et gloria portis
uictorem immisit meritique cupido cruoris.
ac dum uix oculis, uix credunt mentibus hostem
confisum nullo comitante inrumpere tectis,
per mediam propere trepidantum interritus urbem
egit ecum auersaque euasit ad agmina porta.
Hinc ardore pari nisuque incurrere muris
ignescunt animi penetrataque tecta subire.
tela simul flammaeque micant. tunc saxeus imber
ingruit, et summis ascendunt turribus hastae.
nec pronum audendi uirtute excellere cuiquam:
aequarunt irae dextras. Dictaea per auras
tranat et in medium perlabitur urbis harundo.
laetatur non hortandi, non plura monendi
Fuluius esse locum. rapiunt sibi quisque laborem.
quos ubi tam erectos animi uidet, et super esse
factorum sibi quemque ducem, ruit impete uasto
ad portam magnaeque optat discrimina famae.
Tres claustra aequaeuo seruabant corpore fratres,
quis delecta manus centeni cuique ferebant
excubias unaque locum statione tenebant.
forma ex his Numitor, cursu plantaque uolucri
praestabat Laurens, membrorum mole Taburnus.
sed non una uiris tela: hic mirabilis arcu,
ille hastam quatere ac medicatae cuspidis ictu
proelia moliri et nudo non credere ferro,
tertius aptabat flammis ac sulphure taedas:
qualis Atlantiaco memoratur litore quondam
monstrum Geryones immane tricorporis irae,
cui tres in pugna dextrae uaria arma gerebant:
una ignes saeuos, ast altera pone sagittas
fundebat, ualidam torquebat tertia cornum,
atque uno diuersa dabat tria uulnera nisu.
hos ubi non aequis uariantes proelia consul
conspexit telis et portae limina circum
stragem ac perfusos subeuntum sanguine postis,
concitat intortam furiatis uiribus hastam.
letum triste ferens auras secat Itala taxus
et, qua nudarat, dum fundit spicula ab alto,
arcum protendens Numitor latus, ilia transit.
at non obsaepto contentus limine Martem
exercere, leuis bello, sed turbidus ausi,
Virrius incauto feruore eruperat amens
reclusa in campum porta miseramque furori
uincentum obtulerat pubem. ruit obuia in arma
Scipio et oblatum metit insatiabilis agmen.
Tifata umbrifero generatum monte Calenum
nutrierant audere truecem, nec corpore magno
mens erat inferior. subsidere saepe leonem,
nudus inire caput pugnas, certare iuuenco
atque obliqua trucis deducere cornua tauri
adsuerat crudoque † aliqua se attollere facto.
is, dum praecipites expellit Virrius urbe,
seu spreto, seu ne fieret mora, nudus in aequor
thorace exierat leuiorque premebat anhelos
pondere loricae et palantis uictor agebat.
iamque Veliternum media transegerat aluo,
iam solitum aequali ludo committere equestris
Scipiadae pugnas Marium tellure reuulso
perculerat saxo. miser implorabat amicum
cum gemitu expirans, scopulusque premebat hiantem.
sed ualidas saeuo uires duplicante dolore
effudit lacrimas pariter cornumque sonantem
Scipio, solamen properans optabile in armis
hostem prostrato morientem ostendere amico.
tranauit, uolucris liquidas ceu scinderet auras,
hasta uiri pectus rupitque immania membra:
quanta est uis agili per caerula summa Liburnae,
quae, pariter quotiens reuocatae ad pectora tonsae
percussere fretum, uentis fugit ocior et se,
quam longa est, uno remorum praeterit ictu.
Ascanium Volesus, proiectis ocius armis
quo lenior peteret muros, per aperta uolantem
adsequitur planta. deiectum protinus ense
ante pedes domini iacuit caput, ipse secutus
corruit ulterior procursus impete truncus.
nec spes obsessis ultra reserata tueri
moenia: conuertunt gressus recipique precantis
(infandum) excludunt socios dum cardine uerso
obnixi torquent obices, munimina sera.
acrius hoc instant Itali clausosque fatigant.
et, ni caeca sinu terras nox conderet atro,
perfractae rapido patuissent milite portae.
Sed non in requiem pariter cessere tenebrae:
hinc sopor impauidus, qualem uictoria mouit;
at Capua aut maestis ululantum flebile matrum
questibus aut gemitu trepidantum exterrita patrum
tormentis finem metamque laboribus orat.
mussat perfidiae ductor coetuque senatus
Virrius a Poeno nullam docet esse salutem,
uociferans pulsis uiuendi e pectore curis:
'Speraui sceptra Ausoniae pepigique, sub armis
si dexter Poenis deus et Fortuna fuisset,
ut Capuam Iliaci migrarent regna Quirini.
qui quaterent muros Tarpeiaque moenia, nisi;
nec mihi poscendi uigor afuit, alter ut aequos
portaret fasces nostro de nomine consul.
hactenus est uixisse satis. dum copia noctis,
cui cordi comes aeterna est Acherontis ad undam
libertas, petat ille meas mensasque dapesque
et uictus mentem fuso per membra Lyaeo
sopitoque necis morsu medicamina cladis
hauriat ac placidis exarmet fata uenenis.'
haec ait et turba repetit comitante penatis.
Aedibus in mediis consurgens ilice multa
extruitur rogus, hospitium commune peremptis.
nec uulgum cessat furiare dolorque pauorque.
nunc menti Decius serae redit et bona uirtus
exilio punita truci. despectat ab alto
sacra Fides agitatque uirum fallacia corda.
uox occulta subit passim diffusa per auras:
'Foedera, mortales, ne saeuo rumpite ferro,

162 *furens* Heins., *amens* Blass. **163** *at* V, *ac* L F O. *speculatur* Liuin., *spectatur* S, Gronou. (*ut omni* legens), Ruperti (*in o. c. perlustrans* legens). **166** *transiit* Ch (cf. X 252), -(*f*)*igit* S. **167** *fundata* S, corr. Marsus. **168** *deripit* Burm. **169** *quatiebat* Heins. **171** *at* Thilo. *prendere* Cm, *prodere* L F. **172** *iam* Burm. **178** *aduersaque* S, corr. Heins. **182** *succedunt* Markland, *adduntur* Heins., *accedunt* Drak., alii alia: sed. cf. datiuum cum *intrare* saepius a Silio usurpatum. **183** *audenti* ς, nonnulli. *uirtutem* L F O, unde *u. extendere* Heins. **188** *quam ubi* S, corr. R^1. **188** *animum* O V. *superesse* S, corr. Barth. **189** *factorum* Bauer, *fortunam* S, *-ae* ed. Ven. Marsi teste Heinsio, sed uid. Class. Rev. 1902, p. 170. **194** *uolucris* Ch. **195** *laburnus* S, corr. Heins. **199** *armabat* Burm. **202** *pugnam* Heins., fort. recte. **213, 214** *obsaepti—exercere tenus ualli* Heins. **224** *aliqua* Ch, *oblique* (*-qua* F) S (ex u. 223), *aquilae* (*fato*) Postgate, *deis* ego. *facto* Ch F, *fato* L O V. **231** *maci*(*-ti-*)*um* L F O. **232** *pertulerat* S, corr. R^1. **238** *finderet* L F. **250** *precantis* Ch, *petentis* S. **251** *dum* ego, *tum* S, *nam* Bauer. **252** *saeua* Burm., *aena* Barth. **255** *rabido* Marsus. **257** *mouit* Ch V, *nouit* L F O (fort. recte: cf. Stat. Theb. XII 8), *fouit* Heins. **258** *at* R^1, *aut* S. **261** *perfidia et* Heins. *ductorque caputque* S, corr. ego. **268** ita Cm, *hoc m. p. u. adfuit* S. **270** *mortis* uel *uoti est* Heins. **273** *uinctus* Heins. **283** *aures* O V.

sed castam seruate Fidem. fulgentibus ostro
haec potior regnis. dubio qui frangere rerum
gaudebit pacta ac tenuis spes linquet amici,
non illi domus, aut coniunx, aut uita manebit
umquam expers luctus lacrimaeque. aget aequore semper
ac tellure premens, aget aegrum nocte dieque
despecta ac uiolata Fides.' adit omnia iamque
concilia ac mensas contingit et abdita nube
accumbitque toris epulaturque improba Erinys.
ipsa etiam Stygio spumantia pocula tabo
porrigit et large poenas letumque ministrat.
Virrius interea, dum dat penetrare medullas
exitio, ascenditque pyram atque amplexibus haeret
iungentum fata et subici iubet ocius ignis.
Stringebant tenebrae metas, uictorque ruebat.
iamque superstantem muro sociosque Milonem
uoce attollentem pubes Campana uidebat.
pandunt attoniti portas trepidoque capessunt
castra inimica gradu, quis leto auertere poenas
defuerant animi. patet urbs confessa furorem
et reserat Tyrio maculatas hospite sedes.
matronae pueríque ruunt maestumque senatus
concilium nullique hominum lacrimabile uulgus.
stabant innixi pilis exercitus omnis
spectabantque uiros et laeta et tristia ferre
indocilis nunc propexis in pectora barbis
uerrere humum, nunc foedantis in puluere crinem
canentem et turpi lacrima precibusque pudendis
femineum tenues ululatum fundere in auras.
Atque ea dum miles miratur inertia facta
expectatque ferox sternendi moenia signum,
ecce repens tacito percurrit pectora sensu
religio et saeuas componit numine mentis,
ne flammam taedasque uelint, ne templa sub uno
in cinerem traxisse rogo. subit intima corda
perlabens sensim mitis deus. ille superbae
fundamenta Capyn posuisse antiquitus urbi
non cuiquam uisus passim monet, ille refusis
in spatium immensum campis habitanda relinqui
utile tecta docet. paulatim atrocibus irae
languescunt animis, et uis mollita senescit.
Pan Ioue missus erat seruari tecta uolente
Troia, pendenti similis Pan semper et imo
uix ulla inscribens terrae uestigia cornu.
dextera lasciuit caesa Tegeatide capra
uerbera laeta mouens festa per compita cauda.
cingit acuta comas et opacat tempora pinus,
ac parua erumpunt rubicunda cornua fronte.
stant aures, imoque cadit barba hispida mento.
pastorale deo baculum, pellisque sinistrum
uelat grata latus tenerae de corpore dammae.
nulla in praeruptum tam prona et inhospita cautes,
in qua non librans corpus similisque uolanti
cornipedem tulerit praecisa per auia plantam.
interdum inflexus medio nascentia tergo
respicit adridens hirtae ludibria caudae,
obtendensque manum solem inferuescere fronti
arcet et umbrato perlustrat pascua uisu.
hic, postquam mandata dei perfecta malamque
sedauit rabiem et permulsit corda furentum,
Arcadiae uolucris saltus et amata reuisit
Maenala, ubi argutis longe de uertice sacro
dulce sonans calamis ducit stabula omnia cantu.
At legio Ausonidum, flammas ductore iubente
arceri portis stantisque relinquere muros
(mite decus mentis), condunt ensesque facesque.
multa deum templis domibusque nitentibus auro
egeritur praeda et uictus alimenta superbi,
quisque bonis periere, uirum de corpore uestes
femineae mensaeque alia tellure petitae
poculaque Eoa luxum inritantia gemma.
nec modus argento, caelataque pondera facti
tantum epulis auri, tum passim corpora longo
ordine captiua, et domibus deprompta talenta,
pascere longincum non deficientia bellum,
immensique greges famulae ad conuiuia turbae.
Fuluius, ut finem spoliandis aedibus acre
belligero reuocante dedit, sublimis ab alto
suggestu, magnis fautor non futtilis ausis,
'Lanuuio generate,' inquit 'quem Sospita Iuno
dat nobis, Milo, Gradiui cape uictor honorem,
tempora murali cinctus turrita corona.'
tum sontes procerum meritosque piacula prima
acciet et iusta punit commissa securi.
†hic atrox uirtus (nec enim occuluisse probarim
spectatum uel in hoste decus) clamore feroci
Taurea 'Tune' inquit 'ferro spoliabis inultus
te maiorem anima, et iusso lictore recisa
ignauos cadet ante pedes fortissima ceruix?
haud umquam hoc nobis dederit deus.' inde minaci
obtutu toruum contra et furiale renidens
bellatorem alacer per pectora transigit ensem.
cui ductor: 'Patriam moriens comitare cadentem.
qui nobis animus, quae dextera cuique uiritim,
decernet Mauors. tibi, si rebare pudendum
iussa pati, licuit pugnanti occumbere letum.'
Dum Capua infaustam luit haud sine sanguine culpam,
interea geminos terra crudelis Hibera
Fortuna abstulerat permiscens tristia laetis
Scipiadas, magnumque decus magnumque dolorem.
forte Dicarchea iuuenis dum sedit in urbe
Scipio post belli repetens extrema penatis,
huc tristis lacrimas et funera acerba suorum
fama tulit. duris quamquam non cedere suetus
pulsato lacerat uiolenter pectore amictus.
non comites tenuisse ualent, non ullus honorum
militiaene pudor. pietas irata sinistris
caelicolis furit atque odit solacia luctus.
iamque dies iterumque dies absumpta querelis:
uersatur species ante ora oculosque parentum.
ergo excire parat manis animasque suorum
adloquioque uirum tantos mulcere dolores.
hortatur uicina palus, ubi signat Auerni
squalentem introitum stagnans Acherusius umor.
noscere uenturos agitat mens protinus annos.
Sic ad Cymaeam, quae tum sub nomine Phoebi
Autonoe tripodas sacros antrumque tenebat,
fert gressus iuuenis consultaque pectoris aegri
pandit et aspectus orat contingere patrum.
nec cunctata diu uates 'Mactare repostis
mos umbris' inquit 'consueta piacula nigras
sub lucem pecudes reclusaeque abdere terrae
manantem iugulis spirantum caede cruorem.
tunc populos tibi regna suos pallentia mittent.
cetera quae poscis maiori uate canentur.
namque tibi Elysio repetita oracula campo
eliciam ueterisque dabo inter sacra Sibyllae
cernere fatidicam Phoebei pectoris umbram.

291 *dispecta* S, corr. R^1. *namque* Cd. **304** *defuerunt* Heins. **307** *inlacrimabile* Dausq. **310** *propessis* F, *propensis* L, *propcis* O. **327** *simili* L F O. *imo* Ch, *uno* S, *unco* Barth. **330** *festae—caudae* Liuin., *festo—coetu* Bauer, *ludo* Heins., alii alia. **332** *fronde* S, corr. R^1. **333** *imoque* Cm, *sumoque* L, *summoque* O V, *imaque* F^2 in lac. (suprascr. *simoque*). **335** *rapta* Heins. *damnae* uel peiora S, corr. R^1. **347** *sonant* S, corr. Heins., *sonat* R^1. **355** *oca* S, corr. R^1. *lucem* Blass. **360** *com(m)unia* F O V. **363** *auctor* Scaliger. **364** *Lanuuio* Ch F^2 in lac., *Ianuino* L, *Lauin(n)o* O V. *hosvita* S, corr. R^1. **368** *acciit* P. *infra* S, corr. P, *stricta* Blass. **369** *uisu* Bentl., an *atrox in uictis*? *probarim* Cm, *precarim* Ch, *pre(pro- V)carum* L O V, *praeclarum* (*l* suprascr. m. 2 ut uid.) F, *probatum* P, *-tur* Markland. **372** *animam* S, corr. Bauer. **378** *cuique* Gronou., *quidue* S, Withof (*uiri sim* legens). fortasse post *dextera*, non *uiritim*, distinguendum. **380** *iusta* Junt. **385** *consedit* Marsus, *tum sedit* Heins. **389** *pulsata* S, corr. R^1. **399** h. u. post u. 396 legit Bothe. **400** *Cymaeam* Ch L, *crim.* F, *crin.* O V. *numine* Heins. **401** *Actonite* F, *Autone* L O V, corr. R^1. **404** *cunctam* S, corr. R^1. **406** *sed* S, corr. R^1. *ad(d)ere* S, corr. R^1.

uade, age et, a medio eum se nox umida cursu
flexerit, ad fauces uicini castus Auerni
duc praedicta sacris duro placamina Diti:
mella simul tecum et puri fer dona Lyaei.'

Hoc alacer monitu et promissae nomine uatis,
adparat occulto monstrata piacula coepto.
inde ubi nox iussam procedens contigit horam,
et spatia aequarunt tenebras transacta futuras,
consurgit stratis pergitque ad turbida portae
ostia Tartareae, penitus quis abdita uates
promissa implerat Stygioque sedebat in antro.
tum, qua se primum rupta tellure recludit
inuisus caelo specus atque eructat acerbam
Cocyti laxo suspirans ore paludem,
inducit iuuenem ferroque cauare refossam
ocius urget humum atque arcanum murmur anhelans
ordine mactari pecudes iubet. ater operto
ante omnis taurus regi, tum proxima diuae
caeditur Hennaeae casta ceruice iuuenca.
inde tibi, Alecto, tibi, numquam laeta Megaera,
corpora lanigerum procumbunt lecta bidentum.
fundunt mella super Bacchique et lactis honorem.
'Sta, iuuenis, faciemque, Erebo quae surgit ab omni,'
exclamat uates 'patere. accedentia cerno
Tartara et ante oculos adsistere tertia regna.
ecce ruunt uariae species et quicquid ab imo
natum hominum extinctumque chao est' (iam cuncta uidebat,
Cyclopas Scyllamque et pastos membra uirorum
Odrysiae telluris equos): 'contende tueri
eductumque tene uagina interritus ensem.
quaecumque ante animae tendent potare cruorem
dissice, dum castae procedat imago Sibyllae.
interea cerne, ut gressus inhumata citatos
fert umbra et properat tecum coniungere dicta,
cui datur ante atros absumpti corporis ignes
sanguine non tacto solitas effundere uoces.'
aspicit et subito turbatus Scipio uisu
'Quinam te, qui casus,' ait 'dux maxime, fessae
eripuit patriae, cum talis horrida poscant
bella uiros? nec enim dextra concesserit ulli
Appius aut astu. decimum lux rettulit ortum,
ut te, cum Capua remearem, uulnera uidi
mulcentem, hoc uno maestum, quod adire nequires
saucius ad muros et Martis honore careres.'

Contra quae ductor: 'Fesso mihi proxima tandem
lux gratos Phaethontis equos auertit et atris
aeternum demisit aquis. sed lenta meorum
dum uanos ritus cura et sollemnia uulgi
exequitur, cessat flammis imponere corpus,
ut portet tumulis per longum membra paternis.
quod te per nostri Martis precor aemula facta,
arce quae putris artus medicamina seruant
daque uago portas quamprimum Acherontis adire.'

Tunc iuuenis: 'Gens o ueteris pulcherrima Clausi,
haud ulla ante tuam, quamquam non parua fatigent,
curarum prior extiterit. namque ista per omnis
discrimen seruat populos uariatque iacentum
exequias tumuli et cinerum sententia discors.
tellure, ut perhibent, (is mos anticus) Hibera
exanima obscenus consumit corpora uultur.
regia cum lucem posuerunt membra, probatum est
Hyrcanis adhibere canes. Aegyptia tellus
claudit odorato post funus stantia saxo
corpora et a mensis exanguem haud separat umbram.
exhausto instituit Pontus uacuare cerebro
ora uirum et longum medicata reponit in aeuum.
quid qui reclusa nudos Garamantes harena
infodiunt? quid qui saeuo sepelire profundo
exanimos mandant Libycis Nasamones in oris?
at Celtae uacui capitis circumdare gaudent
ossa, nefas, auro ac mensis ea pocula seruant.
Cecropidae ob patriam Mauortis sorte peremptos
decreuere simul communibus urere flammis.
at gente in Scythica suffixa cadauera truncis
lenta dies sepelit putri liquentia tabo.'

Talia dum memorant, umbra ueniente Sibyllae
Autonoe 'Finem hic' inquit 'sermonibus adde
alternis. haec, haec ueri fecunda sacerdos,
cui tantum patuit rerum, quanto ipse negarit
plus nouisse deus. me iam comitante tuorum
tempus abire globo et pecudes imponere flammis.'

At grauida arcanis Cymes anus attigit ore
postquam sacrificum delibauitque cruorem,
in decus egregiae uultus intenta iuuentae
'Aetherea fruerer cum luce, haud segniter' inquit
'Cymaeo populis uox nostra sonabat in antro.
tum te permixtum saeclis rebusque futuris
Aeneadum cecini. sed non sat digna mearum
cura tuis uocum. nec enim conquirere dicta
aut seruare fuit proauis sollertia uestris.
uerum age, disce, puer, quando cognoscere cordi est,
iam tua deque tuis pendentia Dardana fatis.
namque tibi cerno properatum oracula uitae
hinc petere et patrios uisu contingere manis.
armifero uictor patrem ulcisceris Hibero
creditus ante annos Martem, ferroque resolues
gaudia Poenorum et missum laetabere bello
omen, Hiberiacis uicta Carthagine terris.
maius ad imperium posthac capiere, nec ante
Iuppiter absistet cura, quam cuncta fugarit
in Libyam bella et uincendum duxerit ipse
Sidonium tibi rectorem. pudet urbis iniquae
quod post haec decus hoc patriaque domoque carebit.'
sic uates gressumque lacus uertebat ad atros.

Tum iuuenis 'Quaecumque datur sors durior aeui,
obnitemur,' ait 'culpa modo pectora cessent.
sed, te oro, quando uitae tibi causa labores
humanos iuuisse fuit, siste, inclita uirgo,
paulisper gressum et nobis manisque silentum
enumera Stygiaeque aperi formidinis aulam.'

Adnuit illa quidem, sed 'Non optanda recludis
regna:' ait 'hic tenebras habitant uolitantque per umbras
innumeri quondam populi. domus omnibus una.
in medio uastum late se tendit inane:
huc, quicquid terrae, quicquid freta et igneus aer
nutriuit primo mundi genitalis ab aeuo
Mors communis agit: descendunt cuncta, capitque
campus iners quantum interiit restatque futurum.
cingunt regna decem portae: quarum una receptat
belligeros dura Gradiui sorte creatos;

415 *sacra et* ego. 422 *ad(d)ita* S, corr. R^1. 429 *acer* O V. *aperto* L V. 430 *dum* S, corr. R^1. 435 *Stat* L. 438 *ipso* ego. 439 *uidebis* Ruperti, fort. recte. 444 *discite* O. *precedat* S, corr. R^1. 445 *inhumata* R^1, *–acia* L, *–antia* F, *–ana* O V. 446 *fert* O V, *est* L F. 459 *dimisit* Cd. 464 *patris* Ch S, corr. Dausq., *Phariis* Barth. 466 *Tum* O V. *Claudi* S, corr. Marsus (? uid. Class. Rev. 1902, p. 170). 468 *nam iusta* (*seruant*) Liuin. 475 *taxo* D. Heins., *succo* Schrad., *gypso* Burm. 477 *Poenus* uel *Parthus* Schrad. 478 *medicata* Ch, *meccata* L, *mechiata* F, *mercata* O V. 486 *ac* S, corr. R^1. 487 *tabe* Heins. (ita certe u. citat ad III 342). 491 *quantum* S, corr. Barth (sed cf. Hor. Sat. I 5. 41). *negauit* ego. 494 *cri(cry– L)nes* S, corr. Marsus, *Cymeias* Heins. *auus* L F O. 498 *crinco* (*–aca* F) F O V. 499 *promissum* Bothe. 500 *tec(cec– F)um* F O V. 503 *quomodo* L, *q̄uo* F O, *quoniam* Ch. 505 *terno* L F, *certum* Heins., cui tamen totus locus medicinae alicuius maioris egere uisus est, iure ut opinor. *properandum* Scaliger. 508 *Marti* R^1, uulg., sed codd. lect. iure defendit Lefebure: cf. VI 611. 511 *rapiere* Heins. 517 *Dum* Ch, *Cum* Heins. 519 *quomodo* L F O. 523 *Adimit* etc. L O V. 527 *aether* R^1. 529 alii *huc—descendunt* coniungunt, *Mors —agit* in parenthesi includentes. 532 *cruda* Heins. *crematos* Lefeb., *necatos* Ruperti, sed cf. Manil. IV 220 sqq. impr. 230.

altera, qui legis posuere atque inclita iura
gentibus et primas fundarunt moenibus urbes;
tertia ruricolas, Cereris iustissima turba
quae uenit ad manis et fraudum inlaesa ueneno.
exin, qui laetas artis uitaeque colendae
inuenere uiam nec dedignanda parenti
carmina fuderunt Phoebo, sua limina seruant.
proxima, quos uenti saeuaeque hausere procellae,
naufraga porta rapit: sic illam nomine dicunt.
finitima huic noxa grauido et peccasse fatenti
uasta patet populo: poenas Rhadamanthus in ipso
expetit introitu mortumque exercet inanem.
septima femineis reseratur porta cateruis,
umentis ubi casta fouet Proserpina lucos.
infantum hinc gregibus uersasque ad funera taedas
passis uirginibus turbaeque in limine lucis
est iter extinctae et uagitu ianua nota.
tum seducta loco et laxata lucida nocte
claustra nitent, quae secreti per limitis umbram
Elysios ducunt campos: hic turba piorum,
nec Stygio in regno, caeli nec posta sub axe,
uerum ultra Oceanum sacro contermina fonti
Lethaeos potat latices, obliuia mentis.
extrema hinc auro fulgens iam lucis honorem
sentit et admoto splendet ceu sidere lunae.
hac animae caelum repetunt ac mille peractis
oblitae Ditem redeunt in corpora lustris.
has passim nigrum pandens Mors lurida rictum
itque reditque uias et portis omnibus errat.
'Tum iacet in spatium sine corpore pigra uorago
limosique lacus: large exundantibus urit
ripas saeuus aquis Phlegethon et turbine anhelo
flammarum resonans saxosa incendia torquet.
parte alia torrens Cocytos sanguinis atri
uerticibus furit et spumanti gurgite fertur.
at, magnis semper diuis regique deorum
iurari dignata palus, picis horrida riuo,
fumiferum uoluit Styx inter sulphura limum.
tristior his Acheron sanie crassoque ueneno
aestuat et gelidam eructans cum murmure harenam
descendit nigra lentus per stagna palude.
hanc potat saniem non uno Cerberus ore,
haec et Tisiphones sunt pocula, et atra Megaera
hanc sitit ac nullo rabies restinguitur haustu.
ultimus erumpit lacrimarum fontibus amnis
ante aulam atque aditus et inexorabile limen.
'Quanta cohors omni stabulante per atria monstro
excubat et manis permixto murmure terret!
Luctus edax Maciesque, malis comes addita morbis,
et Maeror pastus fletu et sine sanguine Pallor
Curaeque Insidiaeque atque hinc queribunda Senectus,
hinc angens utraque manu sua guttura Liuor
et, deforme malum ac sceleri procliuis, Egestas
Errorque infido gressu et Discordia gaudens
permiscere fretum caelo. sedet ostia Ditis
centenis suetus Briareus recludere palmis
et Sphinx uirgineos rictus infecta cruore
Scyllaque Centaurique truces umbraeque Gigantum.
Cerberus hic ruptis peragrat cum Tartara uinclis,
non ipsa Alecto, non feta furore Megaera
audet adire ferum, dum fractis mille catenis
uiperea latrans circumligat ilia cauda.
'Dextra uasta comas nemorosaque brachia fundit
taxus Cocyti rigua frondosior unda.
hic dirae uolucres pastusque cadauere uultur
et multus bubo ac sparsis strix sanguine pennis
Harpyiaeque fouent nidos atque omnibus haerent
condensae foliis: saeuit stridoribus arbor.
has inter formas coniunx Iunonis Auernae
suggestu residens cognoscit crimina regum.
stant uincti, seroque piget sub iudice culpae:
circum errant Furiae Poenarumque omnis imago.
quam uellent numquam sceptris fulsisse superbis!
insultant duro imperio non digna nec aequa
ad superos passi manes, quaeque ante profari
non licitum uiuis, tandem permissa queruntur.
tunc alius saeuis religatur rupe catenis,
ast alius subigit saxum contra ardua montis,
uipereo domat hunc aeterna Megaera flagello.
talia letiferis restant patienda tyrannis.
sed te maternos tempus cognoscere uultus,
cuius prima uenit non tardis passibus umbra.'
Astabat fecunda Iouis Pomponia furto.
namque ubi cognouit Latio surgentia bella
Poenorum Venus, insidias anteire laborans
Iunonis fusa sensim per pectora patrem
impleuit flamma. quae ni prouisa fuissent,
Sidonia Iliacas nunc uirgo accenderet aras.
ergo ubi gustatus error admonuitque Sibylla
et dedit alternos ambobus noscere uultus,
sic iuuenis prior: 'O magni mihi numinis instar,
cara parens, quam, te ut nobis uidisse liceret,
optassem Stygias uel leto intrare tenebras!
quae sors nostra fuit, cui te, cum prima subiret,
eripuit sine honore dies et funere carpsit?'
excipit his mater: 'Nullos, o nate, labores
mors habuit nostra: aetherio dum pondere partum
exsoluor, miti dextra Cyllenia proles
imperio Iouis Elysias deduxit in oras
attribuitque paris sedes, ubi magna moratur
Alcidae genetrix, ubi sacro munere Leda.
uerum age, nate, tuos ortus, ne bella pauescas
ulla nec in caelum dubites te attollere factis,
quando aperire datur nobis, nunc denique disce.
sola die caperem m dio cum forte petitos
ad requiem somnos, subitus mihi membra ligauit
amplexus, non ille meo ueniente marito
adsuetus facilisque mihi. tum luce corusca,
implebat quamquam languentia lumina somnus,
uidi, crede, Iouem. nec me mutata fefellit
forma dei, quod squalentem conuersus in anguem
ingenti traxit curuata uolumina gyro.
sed mihi post partum non ultra ducere uitam
concessum. heu, quantum gemui, quod spiritus ante
hace tibi quam noscenda darem discessit in auras!'
his alacer colla amplexu materna petebat,
umbraque ter frustra per inane petita fefellit.
Succedunt simulacra uirum concordia, patris
unanimique simul patrui. ruit ipse per umbram
oscula uana petens iuuenis fumoque uolueri
et nebulis similes animas adprendere certat.
'Quis te, care pater, quo stabant Itala regna
exosus Latium deus abstulit? hei mihi! nam cur
ulla fuere adeo quibus a te saeuus abessem
momenta? opposito mutassem pectore mortem.
quantos funeribus uestris gens Itala passim
dat gemitus! tumulus nobis censente senatu
Mauortis geminus surgit per gramina campo.'
nec passi plura, in medio sermone loquentis
sic adeo incipiunt. prior haec genitoris imago:
'Ipsa quidem uirtus sibimet pulcherrima merces;
dulce tamen uenit ad manis, cum gratia uitae
durat apud superos nec edunt obliuia laudem.
uerum age, fare, decus nostrum, te quanta fatiget

535 *ruricolas Cereris,* interpungit Heins. *certissima* F. *turba* S, *cura* ego. 541 *capit* Buchwald. 546 *umentis* (*ubi?*) Ch, *uiuentis ubi* (*tibi* O) O V, (*h*)*umentibus* L F. 560 *hac* Ch, Bauer. 563 *late* R[1]. *et* (*ex* F) *exund.* S, corr. R[1]. 568 *ac* L F. 572 *calidam* Schrad. 573 *pigra* Schrad. 575 *tesiphones* (?) Cm. 576 *hanc* Blass, *hinc* Cm S, exquisitius et fort. recte. *restinguitur* Cm L F, *ext.* O V. 588 *ausus* Schrad., sed uid. Rossbach, Rh. Mus. 1893, p. 595. 593 *tractis* Schrad. 600 *ardor* L F O. 603 *seraeque* Heins. 611 *alterna* Heins. 620 *Sidonis* Heins. 625 *intrasse* F. 627 *mersit* Bentl., sed cf. V 591. 629 *patrum* F, *partu* Marsus, (*aetherii*) *partus* Heins., *patris* ego. 636 *nobiscum denique* Ch. 640 *coruscas* Ch, *-cans* Heins., *-cum* Lefeb. 641 *somno* S, corr. R[1]. 646 *gemini* F O, *ge*//// V. 654 *quod st.* Ch. 656 *lacuus* Bothe. 659 *nobis* L F. 661 *plúres med.* Ch, *plura et med.* Heins.

militia. heu, quotiens intrat mea pectora terror,
cum repeto, quam saeuus eas, ubi magna pericla
contingunt tibi. per nostri, fortissime, leti
obtestor causas, Martis moderare furori.
sat tibi sint documenta domus. octaua terebat
arentem culmis messem crepitantibus aestas,
ex quo cuncta mihi calcata meoque subibat
germano deuicta iugum Tartessia tellus.
nos miserae muros et tecta renata Sagunto,
nos dedimus Baetem nullo potare sub hoste,
nobis indomitus conuertit terque quaterque
germanus terga Hannibalis. pro barbara numquam
impolluta fides! peterem cum uictor adesum
cladibus Hasdrubalem, subito uenale, cohortes
Hispanae, uulgus, Libyci quas fecerat auri
Hasdrubal, abrupto liquerunt agmine signa.
tunc hostis socio desertos milite multum
ditior ipse uiris spisso circumdedit orbe.
non segnis nobis nec inultis, nate, peracta est
illa suprema dies, et laude inclusimus aeuum.'
  Excipit inde suos frater coniungere casus:
'Excelsae turris post ultima rebus in artis
subsidium optaram supremaque bella ciebam.
fumantis taedas ac lata incendia passim
et mille iniecere faces. nil nomine leti
de superis queror: haud paruo data membra sepulcro
nostra cremauerunt in morte haerentibus armis.
sed me luctus habet, geminae ne clade ruinae
cesserit adfusis oppressa Hispania Poenis.'
  Contra quae iuuenis turbato fletibus ore:
'Di, quaeso, ut merita est, dignus pro talibus ausis
Carthago expendat poenas. sed continet acris
Pyrenes populos qui uestro Marte probatus
excepit fessos et notis Marcius armis
successit bello. fusos quoque fama ferebat
uictores acie atque exacta piacula caedis.'
  His laeti rediere duces loca amoena piorum,
prosequiturque oculis puer aduenerat(us) euntis.
iamque aderat multa uix adgnoscendus in umbra
Paulus et epoto fundebat sanguine uerba:
'Lux Italum, cuius spectaui Martia facta
multum uno maiora uiro, descendere nocti
atque habitanda semel subigit quis uisere regna?'
cui contra talis effundit Scipio uoces:
'Armipotens ductor, quam sunt tua fata per urbem
lamentata diu! quam paene ruentia tecum
traxisti ad Stygias Oenotria tecta tenebras.
tum tibi defuncto tumulum Sidonius hostis
constituit laudemque tuo quaesiuit honore.'
dumque audit lacrimans hostilia funera Paulus,
ante oculos iam Flaminius, iam Gracchus et aegro
absumptus Cannis stabat Seruilius ore.
  Appellare uiros erat ardor et addere uerba,
sed raptabat amor priscos cognoscere manis.
nunc meritum saecla Brutum immortale securi
nomen, nunc superos aequantem laude Camillum,
nunc auro Curium non umquam cernit amicum.
ora Sibylla docet uenientum et nomina pandit.
hic fraudes pacis Pyrrhumque a limine portae
reiecit uisus orbus, tulit ille ruentem
Thybridis in ripas regem solusque reuulso
pone ferox ponte exclusit redeuntia regna.
'Si tibi dulce uirum, primo qui foedera bello
Phoenicum pepigit, uidisse: hic inclitus ille
aequoreis uictor cum classe Lutatius armis.
si studium et saeuum cognoscere Hamilcaris umbram,
ille est (cerne procul) cui frons nec morte remissa
irarum seruat rabiem. si iungere cordi est
conloquium, sine gustato det sanguine uocem.'
atque ubi permissum et sitiens se impleuit imago,
sic prior increpitat non mitis Scipio uultu:
'Taliane, o fraudum genitor, sunt foedera nobis,
aut haec Sicania pepigisti captus in ora?
bella tuus toto natus contra omnia pacta
exercet Latio et perruptis molibus Alpis
eluctatus adest: feruet gens Itala Marte
barbarico, et refluunt obstructi stragibus amnes.'
post quae Poenus ait: 'Decimum modo coeperat annum
excessisse puer, nostro cum bella Latinis
concepit iussu, licitum nec fallere diuos
iuratos patri. quod si Laurentia uastat
nunc igni regna et Phrygias res uertere temptat,
o pietas, o sancta fides, o uera propago!
atque utinam amissum reparet decus!' inde citato
celsus abit gressu, maiorque recessit imago.
  Exin designat uates, qui iura sub armis
poscenti dederint populo primique petitas
miscuerint Italis Piraeo litore leges.
laetatur spectatque uirum insatiabilis ora
Scipio et appellet cunctos, ni magna sacerdos
admoneat turbae innumerae: 'Quot milia toto
credis in orbe, puer, lustras dum singula uisu,
descendisse Erebo? nullo non tempore abundans
umbrarum huc agitur torrens, uectatque capaci
agmina mole Charon, et sufficit improba puppis.'
post haec ostendens iuuenem sic uirgo profatur:
'Hic ille est, tellure iugus qui uictor in omni
cursu signa tulit, cui peruia Bactra Dahaeque,
qui Gangen bibit et Pellaeo ponte Niphaten
astrinxit, cui stant sacro sua moenia Nilo.'
incipit Aeneades: 'Libyci certissima proles
Hammonis, quando exuperat tua gloria cunctos
indubitata duces similique cupidine rerum
pectora nostra calent, quae te uia, fare, superbum
ad decus et summas laudum perduxerit arces.'
ille sub haec: 'Turpis lenti sollertia Martis.
audendo bella expediuus. pigra extulit artis
haud umquam sese uirtus. tu magna gerendi
praecipita tempus: mors atra impendet agenti.'
haec effatus abit. Croesi mox aduolat umbra,
diues apud superos, sed mors aequarat egenis.
  Atque hic Elysio tendentem limite cernens
effigiem iuuenis, caste cui uitta ligabat
purpurea effusos per colla nitentia crines,
'Dic,' ait 'hic quinam, uirgo? nam luce refulget
praecipua frons sacra uiro, multaeque secuntur
mirantes animae et laeto clamore frequentant.
qui uultus! quam, si Stygia non esset in umbra,
dixissem facile esse deum!' 'Non falleris:' inquit
docta comes Triuiae 'meruit deus esse uideri,
et fuit in tanto non paruum pectore numen.
carmine complexus terram, mare, sidera, manis
et cantu Musas et Phoebum aequauit honore.
atque haec cuncta prius quam cerneret ordine terris

670 *causa* Cb, *om.* Heins. 671 *sint* Cb L F V, *sunt* O. 674 *deuicta ego* (cf. XVI 647), *deuexa* S. 676 *baetym* F. 681 *libya* L F, *Libyco—auro* R[1], uulg (*ceperat auro* Schrad.), *Libyae* (*as ego* cf. IV 648) *qu. f. auro* Blass. 686 *laude indulsimus* Heins. 700 *mar(c)tius* L F O. 708 *nocti* Cm, *nosti* (*-ei*) S. 713 *regna* L. Mueller, sed cf. u. 128 supr. 722 *aequantum* L F, (*superis*) *aequatum* Ven. Marsi (?): uid. Class. Rev. 1902, p. 170, *aequandum* Heins. 725 *perrumque* O V, *pyrrhumque* L F, *prelumque* F corr. *portat* S, corr. R[1]. 726 *deicerit* S, corr. Withof. 736 *semipleuit* L O V. 737 *miti* R[1], edd. 739 *haud* Heins., sublato interrogationis signo. 740 *nostro* Blass. 742 *fluctatus* S, corr. F. 744 *Demum* F O V (sed corr. F). 755 *spiratque* S, corr. R[1]. *uicum* L F. 757 *in numera* S, corr. R[1]. *Quod* S, corr. R[1]. 759 *herebo* F[2], *crebro* L, *credo* O V. 761 *nec* L. Mueller, *uix* Bauer (sed cf. *capaci mole* et u. 529 supr.). 762 *iuuenem* Cm, *-ni* S. 764 *cursim* Modius. *dacaeque* Cm, *dab(a)eque* S, corr. Mod. 765 *gangem* F V. *pelraeo* Cm, *pallaeo* S. 770 *fare* Cm, *sulsci* (O V)*re* S. 771 *arces* Cm, *artis* S. 773 *artis* Cb, *astris* S. 775 *egenti* S, corr. R[1]. 779 *castae* F, Lefeb. (ad *effigiem* referens). *uicta* L F O. 784 *quam* Cb S, *quem* R[1]. 785 *facie* Heins. 789 *Homerus* Schrad.

prodidit ac uestram tulit usque ad sidera Troiam.'
Scipio perlustrans oculis laetantibus umbram,
'Si nunc fata darent, ut Romula facta per orbem
hic caneret uates, quanto maiora futuros
facta eadem intrarent hoc' inquit 'teste nepotes!
felix Aeacide, cui tali contigit ore
gentibus ostendi, creuit tua carmine uirtus.'
Sed, quae tanta adeo grassantum turba, requirens,
heroum effigies maiorisque accipit umbras.
inuicto stupet Aeacide, stupet Hectore magno
Aiacisque gradum uenerandaque Nestoris ora
miratur, geminos aspectat laetus Atridas
iamque Ithacum corde aequantem Peleia facta.
uicturam hinc cernit Ledaei Castoris umbram:
alternam lucem peragebat in aethere Pollux.
Sed subito uultus monstrata Lauinia traxit.
nam uirgo admonuit tempus cognoscere manis
femineos, ne cunctantem lux alma uocaret.
'Felix haec' inquit 'Veneris nurus ordine longo
Troiugenas iunxit sociata prole Latinis.
uis et Martigenae thalamos spectare Quirini?
Hersiliam cerne: hirsutos cum sperneret olim
gens uicina procos, pastori rapta marito
intrauitque casae culmique e stramine fultum
pressit laeta torum et soceros reuocauit ab armis.
aspice Carmentis gressus. Euandria mater
haec fuit et uestros tetigit praesaga labores.
uis et, quos Tanaquil uultus gerat? haec quoque castae
augurio ualuit mentis uenturaque dixit
regna uiro et dextros agnouit in alite diuos.
ecce pudicitiae Latium decus, inclita leti
fert frontem atque oculos terrae Lucretia fixos.
non datur, heu tibi, Roma (nec est, quod malle deceret),
hanc laudem retinere diu. Verginia iuxta,
cerne, cruentato uulnus sub pectore seruat,
tristia defensi ferro monumenta pudoris,
et patriam laudat miserando in uulnere dextram.
illa est, quae Thybrim, quae fregit Lydia bella,
nondum passa marem, qualis optabit habere
quondam Roma uiros, contemptrix Cloelia sexus.'
cum subito aspectu turbatus Scipio poscit,
quae poenae causa, et qui sint in crimine manes,
tum uirgo: 'Patrios fregit quae curribus artus
et stetit adductis super ora trementia frenis,
Tullia non ullos satis exhaustura labores
ardenti Phlegethonte natat. fornacibus atris
fons rapidus furit atque ustas sub gurgite cautes
egerit et scopulis pulsat flagrantibus ora.
illa autem, quae tondetur praecordia rostro
alitis (en quantum resonat plangentibus alis
armiger ad pastus rediens Iouis!), hostibus arcem
uirgo, immane nefas, adamato prodidit auro
Tarpeia et pactis reserauit claustra Sabinis.
iuxta (nonne uides? neque enim leuiora domantur
delicta) inlatrat ieiunis faucibus Orthrus,
armenti quondam custos immanis Hiberi,
et morsu petit et polluto euiscerat ungue.
nec par poena tamen sceleri: sacraria Vestae
polluit exuta sibi uirginitate sacerdos.
sed satis haec uidisse, satis.'
Mox deinde: 'Videnti
nunc animas tibi, quae potant obliuia, paucas
in fine enumerasse paro et remeare tenebris.
hic Marius: nec multa dies iam restat ituro
aetheriam in lucem. ueniet tibi origine parua
in longum imperium consul. nec Sulla morari
iussa potest aut amne diu potare soporo:
lux uocat et nulli diuum mutabile fatum.
imperium hic primus rapiet, sed gloria culpae,
quod reddet solus, nec tanto in nomine quisquam
existet, Sullae qui se uelit esse secundum.
ille, hirta cui subrigitur coma fronte, decorum
et gratum terris Magnus caput: ille deum gens,
stelligerum attollens apicem, Troianus Iulo
Caesar auo. quantas moles, cum sede reclusa
hinc tandem erumpent, terraque marique mouebunt!
heu miseri, quotiens toto pugnabitis orbe,
nec leuiora lues quam uictus crimina, uictor.'
Tum iuuenis lacrimans: 'Restare haec ordine duro
lamentor rebus Latiis. sed luce remota
si nulla est uenia et merito mors ipsa laborat,
perfidiae Poenus quibus aut Phlegethontis in undis
exuret ductor scelus, aut quae digna renatos
ales in aeternum laniabit morsibus artus?'
'Ne metue:' exclamat uates 'non uita sequetur
inuiolata uirum: patria non ossa quiescent.
namque ubi fractus opum magnae certamine pugnae
pertulerit uinci turpemque orare salutem,
rursus bella uolet Macetum instaurare sub armis.
damnatusque doli desertis coniuge fida
et dulci nato linquet Carthaginis arces
atque una profugus lustrabit caerula puppe.
hinc Cilicis Tauri saxosa cacumina uiset.
pro! quanto leuius mortalibus aegra subire
seruitia atque hiemes aestusque fugamque fretumque
atque famem, quam posse mori! post Itala bella
Assyrio famulus regi falsusque cupiti
Ausoniae motus dubio petet aequora uelo,
donec Prusiacas delatus segniter oras
altera seruitia imbelli patietur in aeuo
et latebram munus regni. perstantibus inde
Aeneadis reddique sibi poscentibus hostem,
pocula furtiuo rapiet properata ueneno
ac tandem terras longa formidine soluet.'
Haec uates, Erebique cauis se reddidit umbris.
tum laetus socios iuuenis portumque reuisit.

796 (*a*)*cacida* (sed *e* suprascr.) F. **798** *gratantum* S, corr. Lefeb. **799** *aspicit* Liuin. **800** *inuicto* Thilo, *ire uiro* S, *inde u.* Marsus, *inque u.* Ernesti, *inde fero* Burm., *inque uno* Liuin., alii alia. an *umbras ire uirum: stupet*? **801** *uenerandoque* L F. **809** *mirus* L F O. **814** *extramine* L F O. **817** *nostros* S, corr. Marsus. *praesago* S, corr. R[1]. **828** *spreuit* Blass. *tela* Schrad. **829** *optabat* S, corr. Bentl. **838** *ingerit* Bothe. **841** *artem* L F V. **847** *pollutam* Lefeb. **850** *Vid(iub–)entem* S, corr. R[1], *nepotum* Postgate. ante *uidenti* primus distinxit Withof, sed totus locus mihi displicet. **855** *silla* F O, *sylla* V. **860** *syllae* L V, *sillae* F O. **865** *hinc* Blass, *hanc* Ch, *hac* S. **866** ita Ch, *pugnabit in* L F, *–abitur* O V. **868** *dura* Heins. **875** *quiessent* L F. **885** *nosse* Bentl., fort. recte. **886** *fassusque* F O V, *cassusque* Heins. **889** *imbellis* L O V, *limbelli* F. **894** *reddidit* Cm, *ret(t)ulit* S, fort. recte (*reddi* iam u. 891).

LIBER QVARTVS DECIMVS

Flectite nunc uestros, Heliconis numina, cantus
Ortygiae pelagus Siculique ad litoris urbes.
muneris hic uestri labor est, modo Daunia regna
Aeneadum, modo Sicanios accedere portus,
aut Macetum lustrare domos et Achaica rura
aut uaga Sardoo uestigia tinguere fluctu
uel Tyriae quondam regnata mapalia genti
extremumue diem et terrarum inuisere metas.
sic poscit sparsis Mauors agitatus in oris.
ergo age, qua litui, qua ducunt bella, sequamur.
 Ausoniae pars magna iacet Trinacria tellus,
ut semel expugnante Noto et uastantibus undis
accepit freta caeruleo propulsa tridente.
namque per occultum caeca ui turbinis olim
impactum pelagus laceratae uiscera terrae
discidit et medio perrumpens arua profundo
cum populis pariter conuulsis transtulit urbes.
ex illo seruans rapidus diuortia Nereus
saeuo diuiduos coniungi pernegat aestu.
sed spatium, quod dissociat consortia terrae,
latratus fama est (sic arta interuenit unda)
et matutinos uolucrum tramittere cantus.
multa solo uirtus: iam reddere faenus aratris,
iam montis umbrare olea, dare nomina Baccho
cornipedemque citum lituis generasse ferendis,
nectare Cecropias Hyblaeo accedere ceras.
hic et Paeonios arcano sulphure fontis,
hic Phoebo digna et Musis uenerabere uatum
ora excellentum, sacras qui carmine siluas
quique Syracosia resonant Helicona camena.
promptae gens linguae, ast eadem, cum bella cieret,
portus aequoreis sueta insignire tropaeis.
 Post dirum Antiphatae sceptrum et Cyclopia regna
uomere uerterunt primum noua rura Sicano—
Pyrene misit populos, qui nomen ab amne
ascitum patrio terrae imposuere uacanti.
mox Ligurum pubes Siculo ductore nouauit
possessis bello mutata uocabula regnis.
nec Cres dedecori fuit accola: duxerat actos
moenibus e centum non fausta ad proelia Minos,
Daedaleam repetens poenam. qui fraude nefanda
postquam perpetuas iudex concessit ad umbras
Cocalidum insidiis, fesso Minoia turba
bellandi studio Siculis subsedit in oris.
miscuerunt Phrygiam prolem Troianus Acestes
Troianusque Helymus, structis qui pube secuta
in longum ex sese donarunt nomina muris.
nec Zanclaea gerunt obscuram moenia famam,
dextera quam tribuit posito Saturnia telo.
sed decus Hennacis haud ullum pulchrius oris,
quam quae Sisyphio fundauit nomen ab Isthmo
et multum ante alias Ephyraeis fulget alumnis.
hic Arethusa suum piscoso fonte receptat
Alpheon sacrae portantem signa coronae.
 At non aecus amat Trinacria Mulciber antra.
nam Lipare uastis subter depasta caminis
sulphureum uomit exeso de uertice fumum.
ast Aetna eructat tremefactis cautibus ignis
inclusi gemitus, pelagique imitata furorem
murmure per caecos tonat inrequieta fragoris
nocte dieque simul. fonte e Phlegethontis ut atro
flammarum exundat torrens piceaque procella
semiambusta rotat liquefactis saxa cauernis.
sed quamquam largo flammarum exaestuet intus
turbine et adsidue subnascens profluat ignis,
summo cana iugo cohibet, mirabile dictu,
uicinam flammis glaciem, aeternoque rigore
ardentes horrent scopuli: stat uertice celsi
collis hiemps calidaque niuem tegit atra fauilla.
 Quid referam Aeolio regnatas nomine terras
uentorumque domos atque addita claustra procellis?
hic uersi penitus Pelopea ad regna Pachyni
pulsata Ionio respondent saxa profundo.
hic contra Libyamque situm Caurosque furentis
cernit deuexas Lilybaeon nobile chelas.
at, qua diuersi lateris frons tertia terrae
uergit in Italiam prolato ad litora dorso,
celsus harenosa tollit se mole Pelorus.
 His longo mitis placide dominator in aeuo
praefuerat terris Hieron, tractare sereno
imperio uulgum pollens et pectora nullo
parentum exagitare metu, pactamque per aras
haud facilis temerare fidem socialia iura
Ausoniis multos seruarat casta per annos.
uerum, ubi fata uirum fragili soluere senecta,
primaeuo cessit sceptrum exitiale nepoti,
et placida indomitos accepit regia mores.
namque bis octonis nondum rex praeditus annis
caligare alto in solio nec pondera regni
posse pati et nimium fluxis confidere rebus.
iamque breui nullum, delicta tuentibus armis,
fas notum ignotumque nefas. uilissima regi
cura pudor. tam praecipiti materna furori
Pyrrhus origo dabat stimulos proauique superbum
Aeacidae genus atque aeternus carmine Achilles.
ergo ardor subitus Poenorum incepta fouendi,
nec sceleri mora: *iam* iungit noua foedera, pacto
cederet ut Siculis uictor Sidonius oris.
sed stabant Poenae, tumulumque negabat Erinys,
qua modo pactus erat socium non cernere, terra.
saeuos namque pati fastus iuuenemque cruento
flagrantem luxu et miscentem turpia diris
haud ultra faciles, quos ira metusque coquebat,
iurati obtruncant. nec iam modus ensibus: addunt
femineam caedem atque insontum rapta sororum
corpora prosternunt ferro. noua saeuit in armis
libertas iactatque iugum: pars Punica castra,
pars Italos et nota uolunt, nec turba furentum
defit quae neutro sociari foedere malit.
 Tali Trinacriae motu rebusque Sicanis
exitio regis trepidis, sublimis honore
(tertia nam Latios renouarat purpura fasces)
Marcellus classem Zanclaeis appulit oris.

XIV 1 *Heliconia* Heins. 3 *hine* Ruperti. 5 *Achaia* O, Drak. 12 *senies* S, corr. R¹. 19 *aestus* S, corr. R¹. 22 *et* F, *e* L O V. 23 *faenus* Cm V, *s(a)euus* L F O. 24 *monitis* S, corr. R¹. *dea* L O V. 26 *accendere* S, corr. Barth. 28 *uenerabile* L F O. 33 *antiphe(a)e* L F, *-phe* O V, corr. R¹. 34 *Sicani* ⁊, nonnulli: sed cf. X 93, XI 58, XIII 30 sqq., 527 infra. 36 *abscitum* S, corr. R¹. *uocanti* S, corr. Marsus. 37 *ligurum patrio* (ex u. 36) *pubes* L F V. 39 *res* Ch L F O. 40 *e centum* Ch, *o centum* L, *erentum* O V, peiora F. 48 *zanclaea* R² (*zaneclea* iam R¹), *zanelea* uel peiora S. 50 *hannacis* (*-aois* O V) Cd S, *Aetnacis* Scaliger. 51 *(H)ista* Ch S, corr. Marsus. 58 *eruptat* L F V. 59 *mutata* S, corr. R¹. 65 *profluat* Ch L F, *perfl.* O V. 66 *eaua* L O V. 67 *glaciemque* L F O. *aeterno, -ne* (om. *que*) L O. 69 *calidaque* (S) def. Postgate, *calidamque* Drak., *altamque* Dausq., *gelidamque* Schrad. *iuueni* L O V. *tegit* F ex corr., *tetigit* S. 70 *numine* Heins. 75 *Lilybeon* R¹, *liby(a)eon* L F, *li(l)breon* O V. 87 *indomitus* L F. 88 *perditus* Ch, *proditus* Heins. (=natus), Burm. (=renuntiatus). 90 *flexis* S, corr. R¹. 93 *iam* Heins. *furore* S, corr. R¹. 97 *iam iungit* Bauer, *iungit* S, *coniungit* D. Heins., alii alia. 102 *diris* Ch, *ducis* S.

atque ubi cuncta uiro caedesque exposta tyranni
ambiguaeque hominum mentes, Carthaginis arma
quos teneant et quanta locos, quod uulgus amicum
duret Troiugenis, quantos Arethusa tumores
concipiat perstetque suas non pandere portas,
incumbit bello ac totam per proxima raptim
armorum effundit flammato pectore pestem.
non aliter Boreas, Rhodopes a uertice praeceps
cum sese immisit decimoque uolumine pontum
expulit in terras, sequitur cum murmure molem
eiecti maris et stridentibus adfremit alis.
prima Leontinos uastarunt proelia campos,
regnatam diro quondam Laestrygone terram.
instabat ductor, cui tarde uincere Graias
par erat ac uinci turmas. ruit aequore toto
(femineum credas maribus concurrere uulgum)
et Cereri placitos fecundat sanguine campos.
sternuntur passim, pedibusque euadere letum
eripuit rapidus Mauors. nam ut cuique salutem
promisit fuga, praeueniens dux occupat ense.
'Ite, gregem metite imbellem ac succidite ferro:'
clamat cunctantis urgens umbone cateruas
'pigro luctandi studio certamen in umbra
molle pati docta et gaudens splendescere oliuo
stat, mediocre decus uincentum, ignaua iuuentus.
haec laus sola datur, si uiso uincitis hoste.'
ingruit audito ductore exercitus omnis,
solaque, quod superest, secum certamina norunt,
quis dextra antistet spoliisque excellat opimis.
Euboici non per scopulos inlisa Caphereo
Euripi magis unda furit, pontumue sonantem
eicit angusto uiolentius ore Propontis,
nec feruet maiore fretum rapiturque tumultu
quod ferit Herculeas extremo sole columnas.
Mite tamen dextrae decus inter proelia tanta
enituit fama. miles Tyrrhenus (Asilo
nomen erat) captus quondam ad Trasimenna fluenta,
seruitium facile et dominantis mollia iussa
expertus Beryae, patrias remearat ad oras
sponte fauentis eri, repetitisque impiger armis
tum ueteres Siculo casus Mauorte piabat.
atque is, dum medios inter fera proelia miscet,
inlatus Beryae, cui, pacta ad regia misso
Poenorum a populis sociataque bella gerenti,
aerato cassis munimine clauserat ora,
inuadit ferro iuuenem trepideque ferentem
instabilis retro gressus prosternit harena.
at miser audita uictoris uoce trementem
cunctantemque animam Stygia ceu sede reducens,
cassidis a mento male fidae uincula rumpit
iungebatque preces atque addere uerba parabat.
sed subito aspectu et noto conterritus ore
Tyrrhenus ferrumque manu reuocauit et ultro
talia cum gemitu lacrimis effudit obortis:
'Ne, quaeso, supplex lucem dubiusque precare:
fas hostem seruare mihi. multo optimus ille
militiae, cui postremum est primumque, tueri
inter bella fidem: tu letum euadere nobis
das prior et seruas nondum seruatus ab hoste.
haud equidem dignum memet, quae tristia uidi,
abnuerim dignumque iterum in peiora reuolui,
si tibi per medios ignis mediosque per ensis
non dederit mea dextra uiam.' sic fatur et ultro
attollit uitaque exaequat munera uitae.
At, compos Sicula primum certaminis ora
coepti, Marcellus uictricia signa quieto
agmine progrediens Ephyraea ad moenia uertit.
inde Syracosias castris circumdedit arces.
sed ferri languebat amor. sedare monendo
pectora caeca uirum atque iras euellere hauebat.
nec (renuant si forte sibi et si mitia malle
credant esse metum) laxis seruatur omissa
obsidio claustris: quin contra intentior ipse
inuigilat cautis, fronte inperterritus, armis
et struit arcana necopina pericula cura.
haud secus Eridani stagnis ripaue Caystri
innatat albus olor pronoque immobile corpus
dat fluuio et pedibus tacitas eremigat undas.
Interea, dum incerta labat sententia clausis,
exciti populi atque urbes socia arma ferebant:
incumbens Messena freto minimumque reuulsa
discreta Italia atque Osco memorabilis ortu:
tum Catane, nimium ardenti uicina Typhoeo
et generasse pios quondam celeberrima fratres,
et cui non licitum fatis, Camarina, moueri:
tum, quae nectareis uocat ad certamen Hymetton,
audax Hybla, fauis, palmaque arbusta Selinus
et, iusti quondam portus, nunc litore solo
subsidium infidum fugientibus aequora, Myl*ae*:
necnon altus Eryx, necnon e uertice celso
Centuripae largoque uirens Entella Lyaeo,
Entella, Hectoreo dilectum nomen Acestae.
non T*h*apsos, non e tumulis glacialibus Acrae
defuerunt. Agyrina manus geminoque Lacone
Tyndaris attollens sese adfluit. altus equorum
mille rapit turmam atque hinnitibus aera flammat
puluercam uoluens Acragas ad inania nubem.
ductor Grosphus erat, cuius caelata gerebat
taurum parma trucem, poenae monimenta uetustae.
ille, ubi torreret subiectis corpora flammis,
mutabat gemitus mugitibus, actaque ueras
credere erat stabulis armenta effundere uoces,
haud impune quidem: nam dirae conditor artis
ipse suo moriens immugit flebile tauro.
uenit ab amne trahens nomen Gela, uenit Halaesa
et qui praesenti domitant periura Palici
pectora supplicio, Troianaque uenit Acesta,
quique per Aetnaeos Acis petit aequora fines
et dulci gratam Nereida perluit unda.
aemulus ille tuo quondam, Polypheme, calori,
dum fugit agrestem uiolenti pectoris iram,
in tenuis liquefactus aquas euasit et hostem
et tibi uictricem, Galatea, immiscuit undam.
necnon qui potant Hypsamque Alabimque sonoro*s*
et perlucentem splendenti gurgite Achaten,
qui fontis, uage Chrysa, tuos et pauperis aluei
Hipparin ac facilem superari gurgite parco
Pantagian rapidique colunt uada flaua Symaethi.
litora Thermarum, prisca dotata camena,
armauere suos, qua mergitur Himera ponto
Aeolio. nam diuiduas se scindit in oras
nec minus occasus petit incita quam petit ortus.
Nebrodes gemini nutrit diuortia fontis,
quo mons Sicania non surgit ditior umbrae.
Henna deum lucis sacra*s* dedit ardua dextra*s*.
hic specus ingentem laxans telluris hiatum
caecum iter ad manis tenebroso limite pandit,
qua nouus ignotas Hymenaeus uenit in oras.
hac Stygius quondam stimulante cupidine rector

132 *rabidus* Markland. 141 *morunt* Heins. 143 *Euboica* Ch. 144 *erupi* L O V. 148 *inter* R¹, *nostre* S. 152 *Beryae* ex Ch. (in quo *patrias Beryae* fuisse uidetur). 161 *at* Ch O V, *ac* L F. 162 *luctantemque* Blass. 172 *des* L F O. 173 *indignum* S, corr. Blass. 177 *uictoque* Heins. 179 *quieta* S, corr. R¹. 183 *hauebat* Cd, *habebat* S. 185 *mecum* L F. *reseratur* Blass. 187 *fronte* Ch L F, *frontem* O, om. V. 200 *selimis* (*-nis*) S, corr. Dausq. 202 *myle* S, corr. Liuiu. 204 *uirctis* L O. 205 *hectore(a)e* uel sim. S, corr. R¹. 206 *tapsos* S, corr. Dausq. *atrae* L F. 207 *agathir(thy-* F)*na* S (sed cf. 259), corr. Gronou. 208 *adfluit* Ch, *adfuit* S. *altor* Junt. 209 *flammant* Ch L F O, Dausq. (*turmas quae* legens). 210 *agragos* S, *-as* R¹. *inania* Gronou., *menia* S. 218 *halaesa* Ch, *uchal(-he-* O V)*sa* S. 219 *domitauit* S, corr. R¹, *damnant* Heins. (sed cf. XIII 844). 226 *gulatea* L F, *galeata* V. 227 *sonoro* S, corr. Marsus. 228 *achatem* F O V. 229 ita Ch, *uagechyrsa* F, peiora L O V. 230 *Hipparin* Heins., *-em* S, *-im* Ch. 231 *Pantagiam* F O V. *symathi* S, corr. Dausq. 236 *diuooertia* L F (sed *ọẹ* F). 238 *sacra—dextra* S, corr. Heins., *sacram—dextram* Marsus. 241 *ad auras* Blass. 242 *ac* Heins.

ausus adire diem, maestoque Acheronte relicto
egit in inlicitas currum per inania terras.
tum rapta praeceps Hennaea uirgine flexit
attonitos caeli uisus lucemque pauentis
in Styga rursus equos et praedam condidit umbris.
Romanos Petraea duces, Romana petiuit
foedera Callipolis lapidosique Engyon arui,
Hadranum Ergetiumque simul telaque superba
lanigera Melite et litus piscosa Calacte,
quaeque procelloso Cephaloedias ora profundo
caeruleis horret campis pascentia cete,
et qui correptas sorbentem uerticis haustu
atque iterum e fundo iaculantem ad sidera puppis
Tauromenitana cernunt de sede Charybdim.
haec Latium manus et Laurentia signa fouebat.
 Cetera Elissaeis aderat gens Sicana uotis.
mille Agathyrna dedit perflataque Trogilos Austris,
mille Thoanteae sedes Phacelina Dianae.
tergemino uenit numero fecunda Panhormos,
seu siluis sectere feras seu retibus aequor
uerrere seu caelo libeat traxisse uolucrem.
non Herbesos iners, non Naulocha pigra pericli
sederunt, non frondosis Morgentia campis
abstinuit Marte infido. comitata Menaeis
uenit Amastra uiris et paruo nomine Tisse
et Netum et Mutyce pubesque liquentis Achaeti.
Sidonios Drepane atque undae clamosus Helorus
et mox seruili uastata Triocala bello,
Sidonios Arbela ferox et celsus Ietas
et bellare Tabas docilis Cossyraque parua
nec maior † Megara iunctae concordibus ausis
iuuere et strato Gaulum spectabile ponto,
cum sonat alcyones cantu nidosque natantis
immota gestat sopitis fluctibus unda.
ipsa Syracusae patulos urbs inclita muros
milite collecto uariisque impleuerat armis.
ductores facilem impelli laetamque tumultus
uaniloquo plebem furiabant insuper ore :
numquam hoste intratos muros et quattuor arces,
et Salaminiacis quantam Eoisque tropaeis
ingenio portus urbs inuia fecerit umbram,
spectatum proauis : ter centum ante ora triremes
unum naufragium, mersasque impune profundo
clade pharetrigeri subnixas regis Athenas.
flammabant uulgum geniti Carthagine fratres,
Poeni matre genus, sed quos, sub crimine pulsus
urbe Syracosia, Libycis eduxerat oris
Trinacrius genitor, geminaque a stirpe parentum
astus miscebant Tyrios leuitate Sicana.
 Quae cernens ductor, postquam immedicabile uisum
seditio, atque ultro bellum surgebat ab hoste,
testatus diuos Siculorum amnesque lacusque
et fontis, Arethusa, tuos, ad bella uocari
inuitum (quae sponte diu non sumpserit, hostem
induere arma sibi), telorum turbine uasto
adgreditur muros atque armis intonat urbi.
par omnis simul ira rapit, certantque ruuntque.
turris multiplici surgens ad sidera tecto
exibat, tabulata decem cui crescere Graius
fecerat et multas nemorum consumpserat umbras.
armatam hinc igni pinum et deuoluere saxa
certabant calidaeque picis diffundere pestem.
huic procul ardentem iaculatus lampada Cimber
conicit et lateri telum exitiabile figit.
pascitur adiutus Vulcanus turbine uenti,
gliscentemque trahens turris per uiscera labem
perque altam molem et totiens nascentia tecta
scandit ouans rapidusque uorat crepitantia flammis
robora et, ingenti simul exundante uapore
ad caelum, uictor nutantia culmina lambit.
implentur fumo et nebula caliginis atrae,
nec cuiquam euasisse datur, ceu fulminis ictu
correptae rapido in cineres abiere ruinae.
 Par contra pelago miseris fortuna carinis.
namque ubi se propius tectis urbique tulere,
qua portus muris pacatas adplicat undas,
improuisa nouo pestis conterruit astu.
trabs fabre teres atque erasis undique nodis
nauali similis malo praefixa gerebat
uncae tela manus : ea celso ex aggere muri
bellantis curui rapiebat in aera ferri
unguibus et mediam reuocata ferebat in urbem.
nec solos uis illa uiros, quin saepe triremem
belligerae rapuere trabes, cum desuper actum
incuterent puppi chalybem morsusque tenacis.
qui, simul adfixo uicina in robora ferro
sustulerant sublime ratem, miserabile uisu,
per subitum rursus laxatis arte catenis
tanta praecipitem reddebant mole profundo
ut totam haurirent undae cum milite puppem.
his super insidiis angusta foramina murus
arte cauata dabat, per quae *clam* fundere tela
tutum erat, opposito mittentibus aggere ualli.
nec sine fraude labos, arta ne rursus eodem
spicula ab hoste uia uicibus contorta redirent.
calliditas Graia atque astus pollentior armis
Marcellum tantasque minas terraque marique
arcebat, stabatque ingens ad moenia bellum.
 Vir fuit Isthmiacis decus immortale colonis,
ingenio facile ante alios telluris alumnos,
nudus opum, sed cui caelum terraeque paterent.
ille, nouus pluuias Titan ut proderet ortu
fuscatis tristis radiis, ille, haereat anne
pendeat instabilis tellus, cur foedere certo
hunc adfusa globum Tethys circumliget undis
nouerat atque una pelagi lunaeque labores,
et pater Oceanus qua lege effunderet aestus.
non illum mundi numerasse capacis harenas
uana fides. puppis etiam constructaque saxa
feminea traxisse ferunt contra ardua dextra.
 Hic dum Italum ductorem astu Teucrosque fatigat,
adnabat centum late Sidonia uelis
classis subsidio et scindebat caerula rostris.
erigitur subitas in spes Arethusia proles
adiungitque suas portu progressa carinas.
nec contra Ausonius tonsis aptare lacertos
addubitat mersisque celer fodit aequora remis.
uerberibus torsere fretum : salis icta frequenti
albescit pulsu facies, perque aequora late
spumat canenti sulcatus gurgite limes.
insultant pariter pelago, ac Neptunia regna
tempestate noua trepidant. tum uocibus aequor

246 *uisu* R^{1}. 249 *Engyon* Heins., *engion* Ch, *eugyon* L, peiora F O V. *arui* Ch L, *artu* (*-cu*) F O V. 250 *Ergetiumque* ex Ch F. 251 *Calacte* Cluuer., *melacte* S. 256 ita Ch, *Tauromentana* S. 257 *mouebat* S, corr. Barth. 259 *agat(h)ina* S, corr. R^{1}. *trogylos* L F, *troylos* Ch. 260 *faeclina* Ch, *p(h)aeclina* uel peiora S. *Dianae* ex Ch. 263 *sect(-cc- L)ere* Cm L F, *sectare* O V. 268 *necum* L O V. *mytice* (uel sim.) Ch S, corr. Cluuer. *achaeti* Ch, *archaeti* L, peiora F O V, *Acithi* Dausq. 269 *helosus* S, corr. R^{1}. 270 *Triocala* R^{2}, *-chala* etc. S. 271 *arbeia* Ch S, corr. Cluuer. *ferax* Heins. 272 *tubas* Ch. 273 fort. *Motye*, quod pro uerbo sequenti coni. Dausq. *iuntae* Ch, *mite* O, *mute* V. 275 *indosque* L F. 277 *syracosae* Ch L F, *-cosie* Lachm. *muro* S, corr. R^{1}. 281 *hosti* Heins. (sed cf. II 356, VI 642 al.). 292 *uisa* Bothe. 296 *inuitum qu(a)e* R^{1}, *inuitumque a* S, *inuitum quia* Ch. *deum* Heins., *sua* Schrad. 301 *grauis* L F. 303 *huic* L F. 305 *hinc* L F V. 307 *adiutus* ς, *-to* S. 309 *crescentia* Cm, edd. post Modium ; sed cf. III 530. 311 *rora* S, corr. R^{1}. 312 *nitentia* S, corr. Dausq. 315 *abire* S, corr. R^{1}. 325 *ulla* Ch. *fixura uiros* Heins. *sept(r)iremem* L O V. 327 *tenaci* Ch. 334 *clam* Burm., *cum* Ch L F, *con-* O V. an *tum*? certe *clam* poetam magis decet. 336 *nec* Marsus, *tum* S, *non* ego (ut *labos* in adpositione sit). *artae* (*uiae*) Heins. 341 *isthumacis* uel sim. S, corr. R^{1}. 342 *facili* Bothe. an *Siculae*? 344 *nouo* Heins. 345 *amne* S, corr. R^{1}. 347 *ulnis* Heins. 349 *refunderet* Heins. 351 *una* Ch V.

personat, et clamat scopulis clamoris imago.
ac iam diffusus uacua bellator in unda
cornibus ambierat patulos ad proelia fluctus,
nauali claudens umentem indagine campum :
ac simili curuata sinu diuersa ruebat
classis et artabat lunato caerula gyro.
nec mora : terrificis saeuae stridoribus aeris,
per uacuum late cantu resonante profundum,
incr*e*puere tubae, quis excitus aequore Triton
expauit tortae certantia murmura conchae.
uix meminere maris : tam uasto ad proelia nisu
incumbunt proni positisque in margine puppis
extremae plantis nutantes spicula torquent.
sternitur effusis pelagi media area telis,
celsaque anhelatis exurgens ictibus alnus
caerula nigranti findit spumantia sulco.
Ast aliae latere atque incussi roboris ictu
detergent remos, aliae per uiscera pinus
tramissis ipso retinentur uulnere rostris
quo retinent. medias inter sublimior ibat
terribilis uisu puppis, qua nulla per omne
egressa est Libycis maior naualibus aeuum.
sed quater haec centum numeroso remige pontum
pulsabat tonsis, ueloque superba capaci
cum rapidum hauriret Borean et cornibus omnis
colligeret flatus, lento se robore agebat,
intraret fluctus solis ce*u* pulsa lacertis :
procurrunt leuitate agili docilesque regentis
audiuisse manum Latio cum milite puppes.
Has ut per laeuum uenientis aequor Himilco
in latus obliquas iussamque incurrere proram
conspexit, propere diuis in uota uocatis
aequoris, intento uolucrem de more sagittam
adsignat ueruo, utque oculis librauit in hostem
et calamo monstrauit iter, diuersa relaxans
brachia deduxit uultu comitante per auras
in uulnus telum ac residentis puppe magistri
adfixit plectro dextram. nec deinde regenda
puppe manus ualuit flectenti immortua clauo.
dumque ad opem accurrit ceu capta nauita puppe,
ecce iterum fatoque pari neruoque sagitta
in medium perlapsa globum transuerberat ictu
orba gubernacli subeuntem munera Taurum.
Inrumpit Cumana ratis, quam Corbulo ductor
lectaque complebat Stabiarum litore pubes.
numen erat celsae puppis uicina Dione.
sed superingestis propior quia subdita telis
bella capessebat, media subsedit in unda
diuisitque fretum. clamantum spumeus ora
Nereus implet aquis, palmaeque, trahente profundo,
luctantum frustra summis in fluctibus extant.
hic audax ira magno per caerula saltu
Corbulo transgressus (nam textam robore turrim
appulerant nexae ferri compage triremes)
euadit tabulata super flammaque comantem
multifida pinum celso de culmine quassat.
inde atros alacer pastosque bitumine torquet,
ammentante Noto, Poenorum aplustribus ignes.
intrat diffusos pestis Vulcania passim
atque implet dispersa foros : trepidatur omisso
summis remigio, sed enim tam rebus in artis
fama mali nondum tanti penetrarat ad imos.
at rapidus feruor, per pinguis unguine taedas
inlapsus, flammis uictricibus insonat alueo.
qua nondum tamen intulerat uim Dardana lampas
parcebatque uapor, saxorum grandine dirus
arcebat fatumque ratis retinebat Himilco.
hic miser, igniferam dum uentilat aere pinum,
murali saxo per lubrica sanguine transtra
uoluitur in fluctus Lycchaei uulnere Cydnus.
fax nidore graui foedauit comminus auras
ambusto instridens pelago. ferus inde citatum
missile adorata contorquet Sabratha puppe
(Hammon numen erat Libycae gentile carinae
cornigeraque sedens spectabat caerula fronte) :
'Fer, pater, adflictis, fer,' ait 'Garamantice uates,
rebus opem inque Italos da certa effundere tela.'
has inter uoces tremulo uenit agmine cornus
et Neptunicolae transuerberat ora Telonis.
Vrgebant nihilo leuius iam in limine mortis,
quos fuga praecipitis partem glomerarat in unam
puppis, adhuc uacuam taedae. sed, proxima cursu
fulmineo populatus, inuitabilis ardor
correptam flammis inuoluit ouantibus alnum.
primus, ope aequorei funis delapsus in undas,
qua nondum Stygios glomerabat Mulciber aestus,
ambustus socium remis aufertur Himilco.
proxima nudarunt miserandi fata Batonis
desertam ductore ratem. bonus ille per artem
crudo luctari pelago atque exire procellas.
idem, quid Boreas, quid uellet crastinus Auster,
anteibat, nec peruigilem tu fallere uultum
obscuro quamuis cursu, Cynosura, ualeres.
is, postquam aduersis nullus modus, 'Accipe nostrum,
Hammon, sanguinem,' ait 'spectator cladis iniquae.'
atque, acto in pectus gladio, dextra inde cruorem
excipit et large sacra inter cornua fundit.
Hos inter Daphnis, deductum ab origine nomen
antiqua, fuit infelix, cui linquere saltus
et mutare casas infido marmore uisum.
at princeps generis quanto maiora parauit
intra pastorem sibi nomina ! Daphnin amarunt
Sicelides Musae, dexter donauit auena
Phoebus Castalia et iussit, proiectus in herba
si quando caneret, laetos per prata, per arua
ad Daphnin properare greges riuosque silere.
ille ubi septena modulatus harundine carmen
mulcebat siluas, non umquam tempore eodem
Siren adsuetos effudit in aequore cantus,
Scyllaei tacuere canes, stetit atra Charybdis,
et laetus scopulis audiuit iubila Cyclops.
progeniem hauserunt et nomen amabile flammae.
Innatat ecce super transtris fumantibus asper
Ornytos ac longam sibimet facit aequore mortem,
qualis Oiliades, fulmen iaculante Minerua,
surgentis domuit fluctus ardentibus ulnis.
transigitur ualida medius, dum se adleuat, alni
cuspide Marmarides Sciron. pars subnatat unda
membrorum, pars extat aquis totumque per aequor
portatur, rigido, miserandum, immortua rostro.
accelerant puppes utrimque atque ora ruentum
sanguinei feriunt remorum aspergine rores.
ipse adeo senis ductor Rhoeteius ibat
pulsibus et ualido superabat remige uentos.
quam rapidis puppem manibus frenare Lilaeus
dum temptat, saeua truncatur membra bipenni,
ac fert haerentis trabibus ratis incita palmas.
Sicania Aeoliden portabant transtra Podaetum.
hic, aeno quamquam nondum excessisset ephebos,
seu laeui traxere dei, seu feruida corda
nec sat maturus laudum bellique cupido,

365 *clangit* Ruperti. 369 *at* R¹. 370 *arabat* Ch, *arquabat* Heins. 371 *terrifici* Heins. 373 *incubuere* S, corr. Gronou., *increpuere* Heins. *tritim* (*-tin* F) L F O. 379 *alnus* V² in lac., *almis* L F O. 380 *candenti* Schrad. *fundit* F O V. 381 *latera* Bothe. 387 *sed* S, *nam* Lefeb. 391 *ceu* Liuin., *si* L F V, *se* O. *lacertis :* interpunxit Postgate. 400 *diduxit* Ch L F. 403 *flectendo* Gronou. 407 *gubernandi* O V. 408 *Campana* Drak. 409 *stab(u)larum* S, corr. R², *Baiarum* Heins. 410 *nomen* Ch. *Lucrina* Heins. (sed more eius saeculi innuere maluit poeta). 411 *quae* S, corr. Bauer (cf. u. 296), *qua* Bentl. 421 *atrox* F V. 425 *iam* Heins., *tum* Bauer. 427 *at* R¹, *ac* S, *nec* Blass. 434 *Lycchaei* ex Ch. *Cydnus* Marsus, *Cidnus* R², *cyduns* etc. S. 449 *aequoreas* Heins. 452 *Batonis* ex Ch F. 465 *parabit* S, corr. Marsus, *-bat* iam R¹. 466 *inter pastores* Heins. *daphni'* L, *daphini* F, *daph(i)um* O V. 475 *laeta e* Heins., *lentus* Lefeb. *sedauit* Gronou. *sibila* Heins. 476 *auserunt* L F. 480 *urgentis* Heins. 492 *Podareen* Schrad., *Podaethum* Postgate (cf. 507).

arma puer niueis aptarat picta lacertis
et freta gaudebat celsa turbare Chimaera.
iamque super Rutula, super et Garamantide pinu
ibat ouans, melior remo meliorque sagitta,
et iam turrigerum demerserat aequore Nessum.
heu puero malesuada rudi noua gloria pugnae!
dum cristam galeae trucis exuuiasque precatur
de duce Marcello superos temerarius, hasta
excepit raptim uulnus letale remissa,
pro qualis! seu splendentem sub sidera nisu
exigeret discum, iaculo seu nubila supra
surgeret, aligeras ferret seu puluere plantas
uix taeto, uel dimensi spatia improba campi
transiret uelox saltu, decuere labores.
sat prorsus, sat erat decoris discrimine tuto,
sat laudis. cur facta, puer, maiora petebas?
illum, ubi labentem pepulerunt tela sub undas,
ossa Syracosio fraudatum naufraga busto,
fleuerunt freta, fleuerunt Cyclopia saxa
et Cyane et Anapus et Ortygie Arethusa.
Parte alia Perseus (puppem hanc Tiberinus agebat)
quaque uehebatur Crantor Sidonius Io
concurrunt. iniecta ligant hinc uincula ferri
atque illinc, steteruntque rates ad proelia nexae.
nec iaculo aut longe certatur harundine fusa:
comminus et gladio terrestria proelia miscent.
perrumpunt Itali, qua caedes prima reclusit
monstrauitque uiam; uasta sed mole catenas
hortatur socios et uincla abrumpere ferri
ac parat hostili resoluta puppe receptos
auehere et paribus pelago diducere ab armis—
Aetnaeo Polyphemus erat nutritus in antro
atque inde antiquae nomen feritatis amabat.
ubera praebuerat paruo lupa, corporis alti
terribilis moles, mens aspera, uultus in ira
semper et ad caedes Cyclopia corde libido.
isque relaxatis membrorum pondere uinclis
impulerat puppim et mergebat gurgite tonsas
duxissetque ratem, pressa Laronius hasta
ni propere duro nitentem exurgere uelox
adfixet transtro. uix morte incepta remittit:
namque manus seruat dum suetos languida ductus,
ignauum summo traxit super aequore remum.
Perculsi cuneo Poeni densentur in unum,
quod caret hoste, latus, subito cum pondere uictus,
insiliente mari, summergitur alueus undis.
scuta uirum cristaeque et inerti spicula ferro
tutelaeque deum fluitant. hic robore fracto
pugnat inops chalybis seseque in proelia rursus
armat naufragio, remis male feruidus ille
festinat spoliare ratem, discrimine nullo
nautarum interdum conuulsa sedilia torquens.
non plectro ratis aut frangendae in uulnera prorae
parcitur, et pelago repetuntur nantia tela.
uulneribus patulis intrat mare. mox sua ponto
singultante anima propulsa refunditur unda.
nec desunt, qui correptos complexibus artis
immergant pelago et, iaculis cessantibus, hostem
morte sua perimant. remeantum gurgite mentes
crudescunt, ac pro ferro stat fluctibus uti.
haurit sanguineus contorta cadauera uertex.
hinc clamor, gemitus illinc mortesque fugaeque
remorumque fragor flictuque sonantia rostra.
perfusum bello feruet mare. fessus acerbis
terga fuga celeri Libyae conuertit ad oras
exigua sese furatus Himilco carina.
Concessere mari tandem Graiusque Libysque,
et iam captiuae uinclis ad litora longo
ordine ducuntur puppes. flagrantibus alto
stant aliae taedis. splendet lucente profundo
Mulciber, et tremula uibratur imagine pontus.
ardet nota fretis Cyane pennataque Siren,
ardet et Europe, niuei sub imagine tauri
uecta Ioue ac prenso tramittens aequora cornu,
et quae fusa comas curuum per caerula piscem
Nereis umenti moderatur roscida freno.
uritur undiuagus Python et corniger Hammon
et, quae Sidonios uultus portabat Elissae,
bis ternis ratis ordinibus grassata per undas.
at uinclis trahitur cognata in litora Anapus
Gorgoneasque ferens ad sidera Pegasus alas.
ducitur et Libyae puppis signata figuram
et Triton captiuus et ardua rupibus Aetne,
spirantis rogus Enceladi, Cadmeaque Sidon.
Nec mora tum trepidos hac clade inrumpere muros
signaque ferre deum templis iam iamque fuisset,
ni subito importuna lues inimicaque pestis,
inuidia diuum pelagique labore parata,
polluto miseris rapuisset gaudia caelo.
criniger aestiferis Titan feruoribus auras
et patulam Cyanen lateque palustribus undis
stagnantem Stygio Cocyti oppleuit odore
temporaque autumni laetis florentia donis
foedauit rapidoque accendit fulminis igni.
fumabat crassus nebulis caliginis aer,
squalebat tellus uitiato feruida dorso
nec uictum dabat aut ullas languentibus umbras,
atque ater picea uapor expirabat in aethra.
uim primi sensere canes. mox nubibus atris
fluxit deficiens penna labente uolucris.
inde ferae siluis sterni. tum serpere labes
Tartarea atque haustis populari castra maniplis.
arebat lingua, et gelidus per uiscera sudor
corpore manabat tremulo. descendere fauces
abnuerant siccae iussorum alimenta ciborum.
aspera pulmonem tussis quatit, et per anhela
igneus efflatur sitientum spiritus ora.
lumina ferre grauem uix sufficientia lucem
unca uare iacent, saniesque immixta cruore
expuitur, membrisque cutis tegit ossa peresis.
heu dolor! insignis notis bellator in armis
ignauo rapitur leto. iactantur in ignem
dona superba uirum, multo Mauorte parata.
succubuit medicina malis. cumulantur aceruo
labentum et magno cineres sese aggere tollunt.
passim etiam deserta iacent inhumataque late
corpora, pestiferos tetigisse timentibus artus.
serpit pascendo crescens Acherusia pestis
nec leuiore quatit Trinacria moenia luctu
Poenorumque parem castris fert atra laborem.
aequato par exitio et communis ubique
ira deum atque eadem leti uersatur imago.
Nulla tamen Latios fregit uis dura malorum,
incolumi ductore, uiros, cladem que rependit
unum inter strages tutum caput. ut grauis ergo
primum letiferos repressit Sirius aestus,
et minuere auidae mortis contagia pestes,

502 *trux* Blass. **504** *remissa,* interpunxit Postgate. **505** *uisu* L F V. **508** *taeta* L F V. *dimens* uel sim. S, corr. R¹. **509** *decuere* Ch, *docuere* S, *nocuere* Barth. **511** *fata* ϛ. **515** *Ortygies* Ruperti. **523** *uastas et* S, corr. Lefeb., *u. et Macla* Marsus, *uasta dux mole* Thilo. sed Polyphemus hortatur: cf. ad 34 supr. **530** *multus* Heins. **531** *cyclopeia* S. **534** *Latronius* Ch, Bauer. **536** *adfixae* F, *-it* O V. **538** ita Ch, *somno* S, *summa (attraxit)* Marsus. *aequora* S, corr. Bauer. **539** *Percussi* S, corr. Bas. **543** *fluctant* S, corr. R¹. *freto* L F. **547** post h. u. aliquid excidisse puto: *discrimine nullo* et *interdum* alterum *interdum* requirunt. **549** *pascitur* S, corr. Benessa. **553** *cassantibus* L F O. **554** *mole* Heins. **558** ita Cm L, *fluctuque* F O V. **559** *fossus* L F. **561** *in muleo (-to)* F O V. **565** *nant* Heins. *c(a)edis* S, corr. R¹, *textis* Heins. **569** *ioui* V, edd. recc. **573** *Sidoniae* Bentl. **575** *uinctus* Heins. **580** *tum ego, quin* S. **581** *ianuamque* L F. *ruisset* Heins. **582** *ni* R¹, *et* S. **583** *uapore* Heins. **586** *cyanem* F, *tranem* O V. **593** *piceam—aethram* Scaliger. **597** *austis* L F. **598** *ardebat* Ruperti. **599** *fauci* uel *fauce (sicca)* Heins. **600** *siccas* Drak., *saeptae* Ruperti (conl. Lucr. VI 1148). *iustorum* u. *missorum* quidam apud Dausq. **607** *uictantur* S, corr. R¹. **609** *acerui* Heins. **618** *dira* Heins. **620** *egro* F, *aegre* Heins.

ceu, sidente Noto cum se maria alta reponunt,
propulsa inuadit piscator caerula cumba,
sic tandem ereptam morbis grassantibus armat
Marcellus pubem, lustratis rite maniplis.
circumstant alacres signa auditisque tubarum
respirant laeti clangoribus. itur in hostem,
et, si fata ferant, iuuat inter proelia ferro
posse mori. socium miseret, qui sorte pudenda
in morem pecudum effudere cubilibus atris
inlaudatam animam. tumulos inhonoraque busta
respiciunt, et uel nullo iacuisse sepulcro
quam debellari morbis placet. ardua primus
ad muros dux signa rapit. tenuata iacendo
et macie in galeis abscondunt ora, malusque,
ne sit spes hosti, uelatur casside pallor.
infundunt rapidum conuulsis moenibus agmen
condensique ruunt: tot bellis inuia tecta
tot*que* uno introitu capiuntur militis arces.
Totum, qua uehitur Titan, non ulla per orbem
tum sese Isthmiacis aequassent oppida tectis.
tot delubra deum totque intra moenia portus,
adde fora et celsis suggesta theatra columnis
certantisque mari moles, adde ordine longo
innumeras spatioque domos aequare superbas
rura. quid, inclusos porrecto limite longis
porticibus sacros iuuenum certamine lucos?
quid tot captiuis fulgentia culmina rostris
armaque fixa deis, aut quae Marathonius hostis
perdidit aut Libya quae sunt aduecta subacta?
hic Agathocleis sedes ornata tropaeis,
hic mites Hieronis opes; hic sancta uetustas
artificum manibus. non usquam clarior illo
gloria picturae saeclo; non aera iuuabat
†quem scire Ephyren; fuluo certauerit auro
uestis spirantis referens subtemine uultus—
quae radio caelat Babylon uel murice picto
laeta Tyros, quaeque Attalicis uariata per artem
aulaeis scribuntur acu aut Memphitide tela.
iam simul argento fulgentia pocula, mixta
quis gemma quaesitus honos, simulacra deorum
numen ab arte datum seruantia; munera Rubri
praeterea ponti depexaque uellera ramis,
femineus pudor.
His tectis opibusque potitus
Ausonius ductor, postquam sublimis ab alto
aggere despexit trepidam clangoribus urbem,
inque suo positum nutu, stent moenia regum
an nullos oriens uideat lux crastina muros,
ingemuit nimio iuris tantumque licere
horruit et propere reuocata militis ira
iussit stare domos, indulgens templa uetustis
incolere atque habitare deis. sic parcere uictis
pro praeda fuit, et sese contenta nec ullo
sanguine pollutis plausit Victoria pennis.
tu quoque ductoris lacrimas, memorande, tulisti,
defensor patriae, meditantem in puluere formas
nec turbatum animi tanta feriente ruina.
ast relicum uulgus resoluta in gaudia mente
certarunt uicti uictoribus. aemulus ipse
ingenii superum seruando condidit urbem.
ergo extat saeclis stabitque insigne tropaeum
et dabit antiquos ductorum noscere mores.
Felices populi, si, quondam ut bella solebant,
nunc quoque inexhaustas pax nostra relinqueret
urbes!
at, ni cura uiri qui nunc dedit otia mundo
effrenum arceret populandi cuncta furorem,
nudassent auidae terrasque fretumque rapinae.

LIBER QVINTVS DECIMVS

At noua Romuleum carpebat cura senatum,
quis trepidas gentes Martemque subiret Hiberum
attritis rebus. geminus iacet hoste superbo
Scipio, belligeri Mauortia pectora fratres.
hi*nc* metus, in Tyrias ne iam Tartessia lêges
concedat tellus propioraque bella pauescat.
anxia turba patrum quasso medicamina maesti
imperio circumspectant diuosque precantur
qui laceris ausit ductor succedere castris.
Absterret iuuenem patrios patruique piare
optantem manis tristi conterrita luctu
et reputans annos cognato sanguine turba:
si gentem petat infaustam, inter busta suorum
decertandum hosti, qui fregerit arma duorum,
qui consulta ducum, ac flagret meliore Gradiuo:
nec promptum teneris immania bella lacertis
moliri regimenque rudi deposcere in aeuo.
Has lauri residens iuuenis uiridante sub umbra
aedibus extremis uoluebat pectore curas,
cum subito adsistunt, dextra laeuaque per auras
adlapsae, haud paulum mortali maior imago,
hinc Virtus, illinc Virtuti inimica Voluptas.
altera Achaemenium spirabat uertice odorem
ambrosias diffusa comas et ueste refulgens,
ostrum qua fuluo Tyrium suffuderat auro.
fronte decor quaesitus acu, lasciuaque crebras
ancipiti motu iaciebant lumina flammas.
alterius dispar habitus: frons hirta nec umquam
composita mutata coma, stans uultus, et ore
incessuque uiro propior laetique pudoris
celsa umeros niueae fulgebat stamine pallae.
Occupat inde prior promissis fisa Voluptas:
'Quis furor hic non digne puer consumere bello
florem aeui? Cannaene tibi grauiorque palude
Maeonius Stygia lacus excessere Padusque?
quem tandem ad finem bellando fata lacesses?
tune etiam temptare paras Atlantica regna
Sidoniasque domos? moneo, certare periclis
desine et armisonae caput obiectare procellae.
ni fugis hos ritus, Virtus te saeua iubebit
per medias uolitare acies mediosque per ignis.
haec patrem patruumque tuos, haec prodiga Paulum,

629 *ferunt* L F, fort. recte. 634 *primis* F O V. 636 *macie in* Barth., *maciem* S, *macie* Dausq. (uid. Class. Rev. 1902, p. 171). 640 *tot* S, corr. Liuin. 642 *isthimacis* etc. S, corr. R[1]. 648 *certamina* Ruperti (ut in adpositione sit). 649 *qui* L F O. 653 *hinc* (*sancta*) S, corr. R[1]. *uetusta* O V. post h. u., non post *manibus*, distingui uult Burm. 654 *illo* Ch L F, *ullo* O V. 655 *iuuabat* Ch L F, *-ant* O V, *uacabant* (= *derant*) Marsus. 656 *quaesisse* (*quaesita* Ruperti, fort. recte) *ex Ephyre* Lefeb., *ascire ex E.* Bauer, *quae* (*qui* Gronou.) *scirent Ephyren* R[1]. *certaret ut* S, corr. Barth. 662 *gemina* S, corr. R[1]. 665 *pudor* Ch L F O, *labor* V, *sudor* (omisso *his*) Heins., 'an *splendor*' Postgate. 670 *nimio* Blass (*nimium* iam R[1]), *in uno* F O V, *iuno* L, *nimius* Heins. *uiris* L O V, unde *nimias uires* quoque idem Heins. 680 *certarent* S, corr. R[1]. 682 *sedis* L O V. 686 *ac* Ch.

XV 5 *hic* S, corr. Benessa. 6 *proprioraque* F O V. *pauescit* (distinctione pleniore a fine uersus remota et post *patrum* posita) Blass. 7 *patres* Heins., sed cf. VII 416, 417, IX 621. 9 *quis* Heins. *uacuis* Burm. 10 *patruosque* Heins. 19 *aed. et mediis* Ruperti. 25 *quae* Gronou. 28, 29 *ora incessusque* Dausq. (*incessusque* iam Ald.). 42 *hoc* (*prodiga*) S, corr. R[1].

haec Decios Stygias Erebi detrusit ad undas,
dum cineri titulum memorandaque nomina bustis
praetendit nec sensurae, quod gesserit, umbrae.
at si me comitere, puer, non limite duro
iam tibi decurrat concessi temporis aetas.
haud umquam trepidos abrumpet bucina somnos,
non glaciem Arctoam, non experiere furentis
ardorem Cancri nec mensas saepe cruento
gramine compositas. aberunt sitis aspera et haustus
sub galea puluis †partique minore† labores.
sed current albusque dies horaeque serenae,
et molli dabitur uictu sperare senectam.
quantas ipse deus laetos generauit in usus
res homini plenaque dedit bona gaudia dextra!
atque idem, exemplar lenis mortalibus aeui,
imperturbata placidus tenet otia mente.
illa ego sum, Anchisae Venerem Simoentos ad undas
quae iunxi, genèris uobis unde editus auctor.
illa ego sum, uerti superum quae saepe parentem
nunc auis in formam, nunc torui in cornua tauri.
huc aduerte aures. currit mortalibus aeuum,
nec nasci bis posse datur: fugit hora, rapitque
Tartareus torrens ac secum ferre sub umbras,
si qua animo placuere, negat. quis luce suprema
dimisisse meas sero non ingemit horas?'
Postquam conticuit finisque est addita dictis,
tum Virtus 'Quasnam iuuenem florentibus' inquit,
'pellicis in fraudes annis uitaeque tenebras,
cui ratio et magnae caelestia semina mentis
munere sunt concessa deum? mortalibus alti
quantum caelicolae, tantumdem animalibus isti
praecellunt cunctis. tribuit namque ipsa minores
hos terris Natura deos; sed foedere certo
degeneres tenebris animas damnauit Auernis.
at, quis aetherii seruatur seminis ortus,
caeli porta patet. referam quid cuncta domantem
Amphitryoniaden? quid, cui, post Seras et Indos
captiuo Liber cum signa referret ab Euro,
Caucaseae currum duxere per oppida tigres?
quid suspiratos magno in discrimine nautis
Ledaeos referam fratres uestrumque Quirinum?
nonne uides, hominum ut celsos ad sidera uultus
sustulerit deus ac sublimia finxerit ora,
cum pecudes uolucrumque genus formasque ferarum
segnem atque obscenam passim strauisset in aluum?
ad laudes genitum, capiat si munera diuum,
felix ad laudes hominum genus. huc, age, paulum
aspice (nec longe repetam), modo Roma minanti
impar Fidenae contentaque crescere asylo
quo sese extulerit dextris: idem aspice, late
florentis quondam luxus quas uerterit urbes.
quippe nec ira deum tantum nec tela nec hostes,
quantum sola noces animis inlapsa, Voluptas.
Ebrietas tibi foeda comes, tibi Luxus et atris
circa te semper uolitans Infamia pennis.
mecum Honor ac Laudes et laeto Gloria uultu
et Decus ac niueis Victoria concolor alis.
me cinctus lauro producit ad astra Triumphus.
casta mihi domus et celso stant colle penates:
ardua saxoso perducit semita cliuo.
asper principio (neque enim mihi fallere mos est)
prosequitur labor. adnitendum intrare uolenti,
nec bona censendum, quae Fors infida dedisse
atque eadem rapuisse ualet. mox celsus ab alto
infra te cernes hominum genus. omnia contra
experienda manent quam spondet blanda Voluptas.
stramine proiectus duro patiere sub astris
insomnis noctes frigusque famemque domabis.
idem iustitiae cultor, quaecumque capesses,
testis factorum stare arbitrabere diuos.
tunc, quotiens patriae rerumque pericula poscent,
arma feres primus, primus te in moenia tolles
hostica, nec ferro mentem uincere nec auro.
hinc tibi non Tyrio uitiatas murice uestes
nec donum deforme uiro fragrantis amomi
sed dabo, qui uestrum saeuo nunc Marte fatigat
imperium, superare manu laurumque superbam
in gremio Iouis excisis deponere Poenis.'
Quae postquam cecinit sacrato pectore Virtus,
exemplis laetum uultuque audita probantem
conuertit iuuenem. sed enim indignata Voluptas
non tenuit uoces. 'Nil uos iam demoror ultra:'
exclamat 'uenient, uenient mea tempora quondam,
cum docilis nostris magno certamine Roma
seruiet imperiis, et honos mihi habebitur uni.'
sic quassans caput in nubis se sustulit atras.
At iuuenis plenus monitis ingentia corde
molitur iussaeque calet uirtutis amore.
ardua rostra petit, nullo fera bella uolente,
et grauia ancipitis deposcit munera Martis.
arrecti cunctorum animi: pars lumina patris,
pars credunt toruos patrui reuirescere uultus.
sed quamquam instinctis tacitus tamen aegra pericli
pectora subrepit terror, molemque pauentes
expendunt belli, et numerat fauor anxius annos.
Dumque ea confuso percenset murmure uulgus,
ecce per obliceum caeli squalentibus auro
effulgens maculis ferri inter nubila uisus
anguis et ardenti radiare per aera sulco,
quaque ad caeliferi tendit plaga litus Atlantis
perlabi resonante polo. bis terque coruscum
addidit augurio fulmen pater, et uaga late
per subitum moto strepuere tonitrua mundo.
tum uero capere arma iubent genibusque salutant
summissi augurium: *hac* iret qua ducere diuos
perspicuum et patrio monstraret semina signo.
Certatim comites rerum bellique ministros
adglomerant sese atque acris sociare labores
exposcunt, laudumque loco est isdem esse sub armis.
tum noua caeruleum descendit classis in aequor.
it comes Ausonia atque in terras transit Hiberas:
ut, cum saeua fretis immisit proelia, Corus
Isthmon curuata sublime superiacit unda
et spumante ruens per saxa gementia fluctu
Ionium Aegaeo miscet mare. celsus in arma
emicat ac prima stans Scipio puppe profatur:
'Diue tridentipotens, cuius maria ire per alta
ordimur, si iusta paro, decurrere classi
da, pater, ac nostros ne sperne iuuare labores.
per pontum pia bella ueho.' leuis inde secunda
aspirans aura propellit carbasa flatus.
iamque agiles, Tyrrhena sonant qua caerula, puppes
Ausonium euasere latus Ligurumque citatis
litora tramittunt proris. hinc gurgite ab alto
tellurem procul inrumpentem in sidera cernunt,
aerias Alpis. occurrunt moenia Grais
condita Massiliae: populis haec cincta superbis,
barbarus immani cum territet accola ritu,
antiquae morem patriae cultumque habitumque
Phocais armiferas inter tenet hospita gentes.

45 *quid* R[1]. *gesseris* Heins. 49 *experire* S, corr. R[1]. 52 *pastique* Heins., *plenique* Ruperti (fort. recte), *raptique* (= properati: cf. IV 485) ego. *minore* S, *timore* R[1], uulg., *in Marte* Bauer, *in morte* uel (*patrisque*) *e more* Blass. possis etiam *raptoque in Marte* (cf. u. 440). 57 *leuis* L F V. 58 *tener* L F O, *terit* Heins. 67 *auras* Heins. 74 *minore* S, corr. R[1]. 75 *deos* R[1], *deo* S, fort. recte. 78 *donantem* S, corr. R[1]. 79 *Amphitryoniadem* S, corr. R[1]. 85 *fixerit* Ch. 87 *pastu* Blass. 88, 89 *diuum felix*, interpungunt alii. 92 *quo* Marsus, *que* S, *quam* P. 93 *uerteret* S, corr. R[1]. 95 *uoces* L F V. 96 *feda* S, *fida* R[1]. 100 *produeit* Ch L F, *perd.* O V. 105 *dedisset* S, corr. Barth. 112 *astare* Heins. 113 *tu* Heins. 117 *flagrantis* L F V. 135 *instinetis* Cm, om. S, *-tos* Bothe. *periclis* S, corr. Heins. 145 *ter* Barth. *sudum* Drak. (sed ipse reiecit, conl. VII 594, X 504 al.). *erepuere* Schrad. 147 *hac* Postgate, *ac* Cd, *atque* S. 149 *operum* Heins. 150 *adglomerat* L F O. *alaeres* Schrad. 151 *isse* Dausq. 155 *superiacit* Wagner (ad Verg. Aen. XI 625), *suberig(-eger- F)it* S, *superrigat* Heins. 163 *carbasia* L F. 168 ita Cm, *Graio* S. 170 *in imam* L V, *minam* O. 171 ita Cm O, *cultusque* L F V (*que* om. O V).

hinc legit Ausonius sinuatos gurgite ductor
anfractus pelagi. nemoroso uertice celsus
apparet collis, fugiuntque in nubila siluae
Pyrenes, tunc Emporiae ueteresque per ortus
Graiorum uulgus, tunc hospita Tarraco Baccho.
considunt portu. securae gurgite clauso
stant puppes, positusque labor terrorque profundi.
Nox similes morti dederat placidissima somnos:
uisa uiro stare effigies ante ora parentis
atque hac aspectu turbatum uoce monere:
'Nate, salus quondam genitoris, nate, parentis
et post fata decus, bellorum dira creatrix
euastanda tibi tellus, et caede superbi
ductores Libyae cauta uirtute domandi,
qui sua nunc trinis diducunt agmina castris.
si conferre manum libeat, coeantque uocatae
hinc atque hinc acies, ualeat quis ferre ruentis
tergemina cum mole uiros? absiste labore
ancipiti, sed nec segnis potiora capesse.
urbs colitur Teucro quondam fundata uetusto,
nomine Carthago: Tyrius tenet incola muros.
ut Libyae sua, sic terris memorabile Hiberis
haec caput est. non ulla opibus certauerit auri,
non portu celsoue situ, non dotibus arui
uberis aut agili fabricanda ad tela uigore.
inuade auersis, nate, hanc ductoribus urbem:
nulla acies famae tantum praedaeue pararit.'
Talia monstrabat genitor propiusque monebat,
cum iuuenem sopor et dilapsa reliquit imago.
surgit et infernis habitantia numina lucis
ac supplex patrios compellat nomine manis:
'Este duces bello et monstratam ducite ad urbem;
uobis ultor ego et Sarrano murice fulgens
inferias mittam fusis insignis Hiberis
et tumulis addam sacros certamine ludos.'
Praegreditur celeratque uias et corripit agmen
pernici rapidum cursu camposque fatigat.
sic, ubi prosiluit Pisaeo carcere praeceps,
non solum ante alios, sed enim, mirabile dictu,
ante suos it uictor ecus, currumque per auras
haud ulli durant uisus aequare uolantem.
iamque Hyperionia lux septima lampade surgens
sensim attollebat propius subeuntibus arces
urbis et admoto crescebant culmina gressu,
ac pelago uectus seruata Laelius hora
quam dederat ductor subigendae ab moenia classi
a tergo adfusis cingebat tecta carinis.
Carthago, impenso naturae adiuta fauore,
excelsos tollit pelago circumflua muros.
artatas ponti fauces modica insula claudit,
qua Titan ortu terras aspergit Eoo.
at, qua prospectat Phoebi iuga sera cadentis,
pigram in planitiem stagnantis egerit undas
quas auget ueniens refluusque reciprocat aestus.
sed gelidas a fronte sedet sublimis ad Arctos
urbs imposta iugo pronumque excurrit in aequor
et tuta aeterno defendit moenia fluctu.
Audax, ceu plano gradiens uictricia campo
ferret signa, iugum certabat scandere miles.
(Aris ductor erat. qui contra, amplexus in artis
auxilium atque excelsa loci, praesepserat arcem.)
pugnabat natura soli, paruoque superne
bellantum nisu passim per prona uoluti
truncato instabiles fundebant corpore uitam.
uerum ubi concessit pelagi reuolubilis unda
et fluctus rapido fugiebat in aequora lapsu,
quaque modo excelsae sulcarant caerula puppes
hac impune dabat Nereus transcurrere planta,
hinc tacite nitens informidatus adire
ductor Dardanius subitam trahit aequore pubem
perque undas muris pedes aduolat. inde citati
a tergo accelerant, qua fisus fluctibus Aris
incustoditam sine milite liquerat urbem.
tum prostratus humi, miserandum, uicta catenis
Poenus colla dedit populumque addixit inermem.
hanc oriens uidit Titan, cum surgeret, urbem
uallari castris captamque aspexit eandem
ocius Hesperio quam gurgite tingueret axem.
Aurora ingrediens terris exegerat umbras:
principio statuunt aras. cadit ardua taurus
uictima Neptuno pariter pariterque Tonanti.
tum merita aequantur donis, ac praemia uirtus
sanguine parta capit: phaleris hic pectora fulget,
hic torque aurato circumdat bellica colla,
ille nitet celsus muralis honore coronae.
Laelius ante omnis, cui dextera clara domusque,
ter dena boue et aequorei certaminis alto
donatur titulo Poenique recentibus armis
rectoris. tunc hasta uiris, tunc Martia cuique
uexilla, ut meritum, et praedae libamina dantur.
Postquam perfectae laudes hominumque deumque,
captiuae spectantur opes digestaque praeda:
hoc aurum patribus, bello haec Martique talenta,
hoc regum donis, diuum hoc ante omnia templis,
cetera bellantum dextrae pulchroque labori.
quin etiam accitus populi regnator Hiberi,
cui sponsa et sponsae defixus in ossibus ardor.
hanc notam formae concessit laetus ouansque
indelibata gaudenti uirgine donum.
tum uacui curis uicino litore mensas
instituunt festoque agitant conuiuia ludo.
Laelius effatur: 'Macte, o uenerande, pudici,
ductor, macte animi. cedat tibi gloria lausque
magnorum heroum celebrataque carmine uirtus.
mille Mycenaeus qui traxit in aequora proras
rector, et Inachiis qui Thessala miscuit arma,
femineo socium uiolarunt foedus amore,
nullaque tum Phrygio steterunt tentoria campo
captiuis non plena toris: tibi barbara soli
sanctius Iliaca seruata est Phoebade uirgo.'
haec atque his paria alterno sermone serebant,
donec Nox atro circumdata corpus amictu
nigrantis inuexit equos suasitque quietem.
Emathio interea tellus Aetola tumultu
feruebat, Macetum subitis perculsa carinis.
proximus hinc hosti dextras iungebat Acarnan.
causa noui motus Poenis regique Philippo
in bellum Ausonium sociatae foedere uires.
hic, gente egregius ueterisque ab origine regni,
Aeacidum sceptris proauoque tumebat Achille.
ille et nocturnis conterruit Oricon armis,
quaque per Illyricum Taulantius incola litus
exiguos habitat non ullo nomine muros,
turbidus incessit telis. ille aequore uectus
nunc et Phaeacum Thesprotiaque arua lacessens
Epirum cassis lustrabat futtilis ausis,
nunc et Anactoria signa ostentauit in ora
Ambraciosque sinus Olpaeaque litora bello
perfudit rapido. pepulit uada feruida remis
Leucatae et Phoebi uidit citus Actia templa.
nec portus Ithacae, Laertia regna, Samenque
liquit inaccessam fluctuque sonantia cano

188 *liceat* Heins. **195** *illa* Dausq. (sc. Africana). *urbi* uel *aut ui* Heins. **198** *aduersis* S, corr. Marsus. **203** *numine* uel peiora S, corr. R¹. **207** *certamina* Lefeb. (cf. XIV 648). **208** *Praegreditur* Ch, *Progr.* S (sed uid. uu. 210–213). mihi quidem abruptior esse sermo et excidisse aliquid uidetur. **215** *proprius* F O V. **217** *at* V, fort. recte. **222** *ponit* S, corr. R¹. **228** *plenumque* Postgate. **229** *alterno* Gronou., *Aetneo* R¹. **232, 233** post u. 229 legendos censeo. nunc enim militi in u. 231 memorato Aris est ductor, quod tamen satis negat contextus. **232** *cuncta* (*auxilia*) Dausq., *cunctum* Bothe (ne *naturae* latere putes, uid. u. 234). **233** ita Cm, *auxiliumque e. l. prae*(*pro–* O)*ceps*(*-eess–* L O)*erat artem* S. *qua excelsa loci* Barth, alii alia. **241** *taciti nectens* S, corr. Dausq., *hinc agit et nitens* ego. **244** *ascendunt* ego. **261** *hasto* S, corr. R¹. **270** *huic* Dausq. **274** *effatur* Ch L F, *adf.* O V. *uenerabile* L F. **280** *steterant* O V. **283** *ferebant* S, corr. Heins. **288** *hinc* Ch F, *huic* L V, om O. **294** *Taulentius* Ch. **300** *Ambroti*(*-si–* O)*osque* S, corr. R¹. *Olpaea* Bauer, *pelluca* S. **304** *inaccensam* Ch.

saxa Cephallenum et scopulosis Neriton aruis.
ille etiam, Pelopis sedes et Achaica adire
moenia praegaudens, tristem Calydona Dianae
Oeneasque domos, Curetica tecta, subibat,
promittens contra Hesperiam sua proelia Grais.
tum lustrata Ephyre Patraeque et regia Pleuron
Parnasusque biceps Phoeboque loquentia saxa.
ac saepe ad patrios bello reuocante penatis,
cum modo Sarmaticus regna infestaret Orestes,
aspera nunc Dolopum uis exundasset in agros,
incepto tamen haud facilis desistere uano
belli per Graias umbram circumtulit oras:
donec, nunc pelago, nunc terra exutus, omisit
spem positam in Tyriis et supplex foedera sanxit
Dardana nec legem regno accepisse refugit.
Tunc et Tyndarei Latias fortuna Tarenti
auxit opes laudemque simul. nam perfida tandem
urbs Fabio deuicta seni, postremus in armis
ductoris titulus cauti. sollertia tutum
tum quoque adepta decus, captis sine sanguine muris.
namque ut compertum, qui Punica signa regebat
feminea exuri flamma, tacitusque quietae
exin uirtuti placuit dolus, ire sorori
(nam castris erat in Rutulis) germanus amatae
cogitur et magnis muliebria uincere corda
pollicitis, si reclusas tramittere portas
concedat Libycus rector. uotique potitus
euicto Fabius Poeno circumdata telis
incustodita penetrauit moenia nocte.
Sed quisnam auersos Phoebum tunc iungere ab urbe
Romulea dubitaret equos, qui tempore eodem
Marcellum acciperet letum oppetiisse sub armis?
moles illa uiri calidoque habitata Gradiuo
pectora et haud ullis umquam tremefacta periclis,
heu quantum Hannibalem clara factura ruina,
procubuere. iacet campis Carthaginis horror,
forsan Scipiadae confecti nomina belli
rapturus, si quis paulum deus adderet aeuo.
Collis Agenoreum dirimebat ab aggere uallum
Ausonio (Dauni Mauors consederat aruis).
curarum comes et summi Crispinus honoris
Marcello socius communia bella ciebat.
ad quem Marcellus: 'Gestit lustrare propinquas
mens siluas medioque uiros imponere monti,
ne Libys occultis tumulum prior occupet ausis.
si cordi est, te participem, Crispine, laboris
esse uelim. numquam desunt consulta duobus.'
haec ubi sedere, ardentis attollere sese
iam dudum certant in equos. Marcellus, ut arma
aptantem natum aspexit laetumque tumultu,
'Vincis' ait 'nostros mirando ardore uigores.
sit praematurus felix labor. urbe Sicana
qualem te uidi, nondum permitteret aetas
cum tibi bella, meo tractantem proelia uultu!
huc, decus, huc, nostrum, lateri te iunge paterno
et me disce nouum Martem temptare magistro.'
tum pueri colla amplectens sic pauca precatur:
'Summe deum, Libyco, faxis, de praeside nunc his,
his umeris tibi opima feram.' nec plura, sereno
sanguineos fudit cum Iuppiter aethere rores
atque atris arma aspersit non prospera guttis.
uixdum finitis intrarant uocibus artas
letiferi collis fauces, cum turba uolucris
inuadunt Nomades iaculis nimboque feruntur
aetherio similes, caeca fundente latebra
armatos in bella globos. circumdata postquam
nil restare uidet uirtus quod debeat ultra
iam superis, magnum secum portare sub umbras
nomen mortis hauet. tortae nunc eminus hastae
altius insurgit, nunc saeuit comminus ense.
forsan et enasset rapidi freta saeua pericli,
ni telum aduersos nati uenisset in artus.
tum patriae tremuere manus, laxataque luctu
fluxerunt rigidis arma infelicia palmis.
obuia nudatum tramittit lancea pectus,
labensque impresso signauit gramina mento.
At postquam Tyrius saeua inter proelia ductor
infixum aduerso uidit sub pectore telum,
immane exclamat: 'Latias, Carthago, timere
desine iam leges: iacet exitiabile nomen,
Ausonii columen regni. sed dextera nostrae
tam similis non obscurus mittatur ad umbras.
magnanima inuidia uirtus caret.' alta sepulcri
protinus extruitur caeloque educitur ara.
conuectant siluis ingentia robora: credas
Sidonium cecidisse ducem. tum tura dapesque
et fasces clipeusque uiri, pompa ultima, fertur.
ipse facem subdens 'Laus' inquit 'parta perennis:
Marcellum abstulimus Latio. deponere forsan
gens Italum tandem arma uelit. uos ite superbae
exequias animae et cinerem donate supremi
muneris officio: numquam hoc tibi, Roma, negabo.'
alterius par atque eadem fortuna laborum
consulis: exanimem sonipes ad signa reuexit.
Talia in Ausonia. sed non et talis Hiberis
armorum euentus campis. Carthaginis omnes
per subitum raptae pernix uictoria late
terruerat gentes. ducibus spes una salutis,
si socias iungant uires. ingentibus orsum
auspiciis iuuenem, ceu patria gestet in armis
fulmina, sublimi uallatam uertice montis
et scopulis urbem, cumulatam strage uirorum,
non toto rapuisse die, qua Martius ille
Hannibal in terra consumpto uerterit anno
nec pube aequandam nec opum ubertate Saguntum.
Proximus, adplicito saxosis aggere siluis,
tendebat fratris spirans ingentia facta
Hasdrubal. hic robur mixtusque rebellibus Afris
Cantaber, hic uolucri Mauro pernicior Astur;
tantaque maiestas terra rectoris Hibera,
Hannibalis quantus Laurenti terror in ora.
forte dies priscum Tyriis solemnis honorem
rettulerat, quo primum orsi Carthaginis altae
fundamenta nouam coepere mapalibus urbem.
et laetus, repetens gentis primordia, ductor
festa coronatis agitabat gaudia signis,
pacificans diuos. fraternum laena nitebat
demissa ex umeris donum, quam foederis arti
Trinacrius Libyco rex inter munera pignus
miserat, Aeoliis gestatum insigne tyrannis.
aurata puerum rapiebat ad aethera penna
per nubes aquila intexto librata uolatu.
antrum ingens iuxta, quod acus simulauit in ostro,
Cyclopum domus. hic recubans manantia tabo
corpora letifero sorbet Polyphemus hiatu.
circa fracta iacent excussaque morsibus ossa.
ipse manu extenta Laertia pocula poscit
permiscetque mero ructatos ore cruores.
Conspicuus Siculi Tyrius subteminis arte
gramineas pacem superum poscebat ad aras:
ecce inter medios hostilia nuntius arma,
quadrupedante inuectus equo, aduentare ferebat.
turbatae mentes, imperfectusque deorum
cessit honos. ruptis lincunt altaria sacris:

305 *scopulosae—arcis* Heins. 306 *achaia* O V. 307 *praegaudens* Ch, *gauisus* S. 311 *phoebo* L F O. 313 *Dalmaticus* Schrad. 323 *ductores* S, corr. R¹. 325 *et* Ch. 327 *sororis* Ch. 339 *fractura* S, corr. Gronou., qui et *quanta—clarum* legit. 347 *propinquus* S, corr. R¹. 356 *praematuro* Heins. 358 *ritu* Heins., *ductu* Withof. 368 *momades* et sim. S, corr. R¹. 373 *habet* S, corr. R¹. 375 ita Cm O V, *euasset* L F. 376 ita Cm, *euenisset* S. 386 *obscurus* Bauer (cf. X 306), *-as* S. 389 *connectant* S, corr. Marsus. 390 *tapesque* Koestlin. 398 *exanimum* F O V. 406 *et scopulis* Heins., *ex oculis* S. *cumulata* Heins., *non multa* ego. 407 *quo* Ch, *cum* Liuin. 409 *non* (*pube*) Ch. 412 *hic Vasco* Schrad. 413 *in auro* L F O. 418 *corpore* L F, *capere* O, *saepsere* Heins. 421 *lacua* S, corr. R¹. 426 *intesto* L F. 438 *cesset* Ch, *-at* Heins.

clauduntur uallo, tenuemque ut roseida misit
lucem Aurora polo, rapiunt certamina Martis.
audax Scipiadae stridentem Sabbura cornum
excepit, geminaeque acies uelut omine motae.
exclamat Latius ductor: 'Prima hostia uobis,
sacrati manes, campo iacet. en age, miles,
in pugnam et caedes, qualis spirantibus ire
adsueras ducibus, talis rue.' dumque ea fatur,
incumbunt. Myconum Laenas Cirtamque Latinus
et Thysdrum Maro et incestum Catilina Nealcen
germanae thalamo obtruncat. cadit obuius acri
Kartalo Nasidio, Libycae regnator harenae.
te quoque Pyrenes uidit conterrita tellus
permixtum Poenis et uix credenda furentem,
magnum Dardaniae, Laeli, decus, omnia felix
cui natura dedit, nullo renuente deorum
ille foro auditus, cum dulcia soluerat ora,
aequabat Pyliae Neleia mella senectae.
ille, ubi suspensi patres et curia uocem
posceret, ut cantu ducebat corda senatus.
idem, cum subitum campo perstrinxerat auris
murmur triste tubae, tanto feruore ruebat
in pugnam atque acies, ut natum ad sola liqueret
bella: nihil uitae peragi sine laude placebat.
tunc et furtiua tractantem proelia luce
deiecit Galam. sacris Carthaginis illum
supposito mater partu subduxerat olim,
sed stant nulla diu deceptis gaudia diuis.
tunc Alabim Murrum atque Dracen demisit ad umbras,
femineo clamore Dracen extrema rogantem.
huius ceruicem gladio inter uerba precesque
amputat: abscisо durabant murmura collo.
At non ductori Libyco par ardor in armis.
frondosi collis latebras ac saxa capessit
auia, nec caedes extremaue damna mouebant
agminis. Italiam profugus spectabat et Alpis,
praemia magna fugae. tacitum dat tessera signum:
dimissa in collis pugna siluasque ferantur
dispersi et summam, quicumque euaserit, arcem
Pyrenes culmenque petat. tum primus honore
armorum exuto et parma celatus Hibera
in montis abit atque uolens palantia linquit
agmina. desertis Latius uictricia signa
immittit miles castris. non urbe recepta
plus ulla partum praedae, tenuitque moratas
a caede, ut Libycus ductor prouiderat, iras:
fluminei ueluti deprensus gurgitis undis,
auulsa parte inguinibus causaque pericli,
enatat intento praedae fiber auius hoste.
impiger occultis Poenus postquam abditur umbris,
saxosae fidens siluae, maiora petuntur
rursus bella retro et superari certior hostis.
Pyrenes tumulo clipeum cum carmine figunt:
HASDRVBALIS SPOLIVM GRADIVO SCIPIO VICTOR.
Terrore interea posito trans ardua montis
Bebrycia populos armabat Poenus in aula,
mercandi dextras largus belloque parata
prodigere in bellum facilis. praemissa feroces
augebant animos argenti pondera et auri
parta metalliferis longo discrimine terris.
hinc noua complerunt haud tardo milite castra
uenales animae, Rhodani qui gurgite gaudent,
quorum serpit Arar per rura pigerrimus undae.
iamque hieme adfecta mitescere coeperat annus:
inde iter ingrediens rapidum per Celtica rura
miratur domitas Alpis ac peruia montis
ardua et Herculeae quaerit uestigia plantae
germanique uias diuinis comparat ausis.
Vt uero uentum in culmen, castrisque resedit
Hannibalis, 'Quos Roma,' inquit 'quos altius, oro,
attollit muros, qui post haec moenia fratri
uicta meo stent incolumes? sit gloria dextrae
felix tanta precor, neue usque ad sidera adisse
inuideat laeuus nobis deus.' agmine celso
inde alacer, qua munitum decliuis ab alto
agger monstrat iter, properatis deuolat armis.
non tanto strepuere metu primordia belli:
nunc geminum Hannibalem, nunc iactant bina coire
hinc atque hinc castra, et pastos per prospera bella
sanguine ductores Italo coniungere Martem
et duplicare acies: uenturum ad moenia cursu
hostem praecipiti et uisurum haerentia porta
spicula Elissaeis nuper contorta lacertis.
His super infrendens sic secum Oenotria Tellus:
'Tantone, heu superi! spernor contempta furore
Sidoniae gentis, quae quondam sceptra timentem
nati Saturnum nostris considere in oris
et regnare dedi? decima haec iam uertitur aestas
ex quo proterimur. iuuenis, cui sola supersunt
in superos bella, extremo de litore rapta
intulit arma mihi temeratisque Alpibus ardens
in nostros descendit agros. quot corpora texi
caesorum, stratis totiens deformis alumnis!
nulla mihi floret bacis felicibus arbor:
immatura seges rapido succiditur ense:
culmina uillarum nostrum delapsa feruntur
in gremium foedantque suis mea regna ruinis.
hunc etiam, uastis qui nunc sese intulit oris,
perpetiar, miseras quaerentem exurere belli
reliquias? tum me scindat uagus Afer aratro
et Libys Ausoniis commendet semina sulcis,
ni cuncta exultant quae latis agmina campis
uno condiderim tumulo.' dum talia uersat,
et thalamos claudit Nox atra deumque hominumque,
tendit Amyclaei praeceps ad castra nepotis.
is tum Lucanis cohibentem finibus arma
Poenum uicini seruabat caespite ualli.
hic iuuenem adgreditur Latiae telluris imago:
'Clausorum decus atque erepto maxima Romae
spes Nero Marcello, rumpe atque expelle quietem.
magnum aliquid tibi, si patriae uis credere fatis,
audendum est, quod depulso quoque moenibus hoste
uictores fecisse tremant. fulgentibus armis
Poenus inundauit campos, qua Sena relictum
Gallorum a populis seruat per saecula nomen.
ni propere alipedes rapis ad certamina turmas,
serus deletae post auxiliabere Romae.
surge, age, fer gressus. patulos regione Metauri
damnaui tumulis Poenorum atque ossibus agros.'
His dictis abit atque abscedens uisa pauentem
attrahere et fractis turmas propellere portis.
rumpit flammato turbatus corde soporem
ac supplex geminas tendens ad sidera palmas
tellurem Noctemque et caelo sparsa precatur
astra ducemque uiae tacito sub lumine Phoeben.
inde legit dignas tanta ad conamina dextras,
quaque iacet superi Larinas accola ponti,
qua duri bello gens Marrucina fidemque
exuere indocilis sociis Frentanus in armis,
tum, qua uitiferos domitat Praetutia pubes
laeta laboris agros, et penna et fulmine et undis
hibernis et Achaemenio uelocior arcu
euolat. hortator sibi quisque: 'Age, perge, salutem

441 *sabura* L. **443** *primo* S, corr. R[1]. **446** *adsuetas* L F. **447** *Laenas* ex Ch F. **448** *tysdrum* uel peiora F O V. **450** *Cartalo* Cm, *Castabo* S. *Nasidio* Cm, *nas.* S. **452** *furentis* Ch. **455** *fero* S, corr. R[1]. *dulci cum* S, corr. R[1]. *soluerat* Ch, *solueret* S. **463** *et* Ch L F, *c* O V. *luci* Ch L, *luo* F. **467** *Murrum atque* Ch S sed uitiose, *Maurumque* ego. *tracen*, *-cm* S, corr. R[1]. **468** *negantem* Bothe, *morantem* Thilo. **471** *arma* Bothe. **477** *artem* S, corr. R[1]. **479** *par(per- L)uia* L F. **480** *uolans* R[1]. **484** *prouiderit* Ch. **488** *additur* S, corr. P. **498** *parca* L F. **500** *rodani* F, *r(h)odan* L O V. **508** *acius* S, corr. R[1], *acrius* Bauer. **511** *neu quisquam* Heins. **517** *belli* Heins. **527** *sola cui* L F O. **535** *terga* Heins. **536** *hunc* Ch, *nunc* (*num* F) S. *armis* Ruperti, fort. recte. **537** *bello* Drak. **545** *ualli* F[1] in marg., *ual* F, *uallis* L, *uallum* O V. **548** *uero* S, corr. R[1]. **549** *addere* S, corr. ego, *te addere fastis* Blass., *uires* Ruperti. **555** *del(dil- V)ectae* F V.

Ausoniae ancipites superi et, stet Roma cadatne,
in pedibus posuere tuis,' clamantque ruuntque.
hortandi genus acer habet praecedere ductor:
illum augent cursus adnisi aequare sequendo
atque indefessi noctemque diemque feruntur.
At Roma, aduersi tantum mala gliscere belli
accipiens, trepidare metu nimiumque Neronem
sperauisse queri, atque uno sibi uulnere posse
auferri restantem animam. non arma nec aurum
nec pubem nec, quem fundat, superesse cruorem.
scilicet Hasdrubalem inuadat, qui ad proelia soli
Hannibali satis esse nequit? iam rursus, ubi arma
auertisse suo cognorit deuia uallo,
haesurum portis Poenum. uenisse, superbo
qui fratri certet, cui maxima gloria cedat
urbis deletae. fremit amens corde sub imo
ordo patrum ac magno interea meditatur amore
seruandi decoris, quonam se fine minanti
seruitio eripiat diuosque euadat iniquos.
hos inter gemitus obscuro noctis opacae
succedit castris Nero, quae coniuncta feroci
Liuius Hasdrubali uallo custode tenebat.
belliger is quondam scitusque accendere Martem
floruerat primo clarus pugnator in aeuo,
mox falso laesus non aequi crimine uulgi
secretis ruris tristes absconderat annos.
sed, postquam grauior moles terrorque periclo
poscebat propiore uirum, reuocatus ad arma
tot caesis ducibus patriae donauerat iram.
At non Hasdrubalem fraudes latuere recentum
armorum, quamquam tenebris Nox texerat astus.
pulueris in clipeis uestigia uisa mouebant
et, properi signum accursus, sonipesque uirique
substricti corpus. bis clarum bucina signum
praeterea gemino prodebat iuncta magistro
castra regi. uerum, fratri si uita supersit,
qui tandem licitum socias coniungere uires
consulibus? sed enim solum, dum uera patescant,
cunctandi restare dolum Martemque trahendi.
Nec consulta fugae segni formidine differt.
nox somni genetrix mortalia pectora curis
purgarat, tenebraeque horrenda silentia alebant:
erepit suspensa ferens uestigia castris
et muta elabi tacito iubet agmina passu.
inlunem nacti per rura tacentia noctem
accelerant uitantque sonos. sed percita falli
sub tanto motu Tellus nequit: implicat actas
caeco errore uias umbrisque fauentibus arto
circumagit spatio sua per uestigia ductos.
nam, qua curuatas sinuosis flexibus amnis
obliquat ripas refluoque per aspera lapsu
in sese redit, hac, casso ducente labore,
exiguum inuoluunt frustratis gressibus orbem,
inque errore uiae tenebrarum munus ademptum.
Lux urget panditque fugam. ruit acer apertis
turbo equitum portis, atque omnis ferrea late
tempestas operit campos. nondum arma manusque
permixtae: iam tela bibunt praemissa cruorem.
hinc iussae Poenum fugientem sistere pennae
Dictaeae uolitant, hinc lancea turbine nigro
fert letum cuicumque uiro, quem prenderit ictus.
deponunt abitus curam trepidique coactas
constituunt acies et spes ad proelia uertunt.
Ipse inter medios (nam rerum dura uidebat)
Sidonius ductor, tergo sublimis ab alto
quadrupedantis equi, tendens uocemque manusque:
'Per decora, extremo uobis quaesita sub axe,
per fratris laudes oro, uenisse probemus
germanum Hannibalis. Latio Fortuna laborat
aduersis documenta dare atque ostendere, quantus
uerterit in Rutulos domitor telluris Hiberae,
suetus ad Herculeas miles bellare columnas.
forsitan et pugnas ueniat germanus in ipsas.
digna uiro, digna, obtestor, spectacula pleno
corporibus properate solo. quicumque timeri
dux bello poterat, fratri iacet. unica nunc spes
e poena ac latebris infracto Liuius aeuo
damnatum offertur uobis *caput*. ite, agite, oro,
sternite ductorem, cum quo concurrere fratri
sit pudor, et turpi finem donate senectae.'
At contra Nero: 'Quid cessas clusisse labores
ingentis belli? pedibus tibi gloria, miles,
parta ingens: nunc accumula coepta ardua dextra.
heu temere abducto liquisti robore castra,
ni factum absoluit uictoria. praecipe laudem:
aduentu cecidisse tuo memorabitur hostis.'
Parte alia insignis nudatis casside canis
Liuius: 'Huc, iuuenes, huc me spectate ruentem
in pugnas, quantumque meus patefecerit ensis,
tantum intrate loci, et tandem praecludite ferro
iam nimium patulas Poenis grassantibus Alpis.
quod ni ueloci prosternimus agmina Marte
et fulmen subitum Carthaginis Hannibal adsit,
qui deus infernis quemquam nostrum eximat umbris?'
hinc galea capite accepta dicta horrida ferro
sancit et obtectus senium fera proelia miscet.
illum, per cuneos et per densissima campi
corpora tot dantem leto quot spicula torsit,
turbati fugere Macae, fugere feroces
Autololes Rhodanique comas intonsa iuuentus.
Fatidicis Nabis ueniens Hammonis harenis
improba miscebat securus proelia fati,
ceu tutante deo, ac patriis spolia Itala templis
fixurum uano tumidus promiserat ore.
ardebat gemma Garamantide caerula uestis,
ut cum sparsa micant stellarum lumina caelo,
et gemmis galeam clipeumque accenderat auro.
casside cornigera dependens infula sacros
prae se terrores diuumque ferebat honorem.
arcus erat pharetraeque uiro atque incocta cerastis
spicula, et armatus peragebat bella ueneno.
necnon, cornipedis tergo de more repostus,
sustentata genu per campum pondera conti
Sarmatici prona aduersos urgebat in hostis.
tum quoque transfixum telo per membra, per arma
consulis ante oculos magno clamore Sabellum
asportabat ouans et ouans Hammona canebat.
non tulit hanc iram tantosque in corde tumores
barbarico senior telumque intorsit et una
praedam animamque simul uictori uictor ademit.
Adsilit, audito tristis clamore ruinae,
Hasdrubal, et coeptantem Arabum raptare perempto
gemmiferi spolium cultus auroque rigentis
exuuias iaculum a tergo perlibrat ad ossa.
iam correpta miser geminis uelamina palmis
carpebat propere et trepidos nudauerat artus:
concidit ac sacras uestes atque aurea fila
reddidit exanimo, spoliatum lapsus in hostem.
at Canthus Rutilum, Canthus possessor harenae

572 *cadatue* L F V. 574 *hauet* Bauer. 575 *ardent* uel *urgent* Heins. 577 *At* R^1, *Atque* S. *tantum et m.* L F O, *t. en m.* Lefeb. 579 *spirauisse* Heins. 581 *nec* (*quem*) R^1, *ne* S. *fundant* R^1. 582 *qui* Cm, om. S. 586 *cedet* S, corr. R^1. 600 ita Cm L F, *deuouerat* O V. 601 *Ae* L F. 604 *properi* C teste Dausq., *propere* S. 605 *strieti* Ch. *clarum quoque b. s.* Ch. et Heins. (*bis* omittens), *cantans b. s.* Thilo, *elaro b. signo* Blass., fort. recte. 606 *prodebant* S, corr. Thilo. 614 *erepit* Ch F, *erip(u)it* L O V. 615 *multa* S, corr. R^1. 616 ita Ch, *in lumen* S. 617 *uitantque* Cm, *uitant* S. *sonos* Cm F, *socios* L O V. 619 *fauentibus* Thilo, *ferentibus* S, *tegentibus* Blass. 626 *surgit* Bothe. 632 ita Cm L, *p̄ndit* F, *prendidit* O V. 635 *iubebant* Heins. 645 *uiri o* Heins. 648 *e* S, *et* Cm. *poena ae* ego (cf. XVII 108, *p. et* iam Modius), *poneae* (uel *pone ac*) F, *poena* Cm, *pene* L V, *poeno* O, *poenae* Barth. *latebris* Cm F, *lateribus* L O V F^2. 649 *caput* R^1, om. S. 651 *turpis* S, corr. Modius, quo teste lituram hic habuit C. 655 *abducta* L, *ad(d)uete* O V. 656 *praeripe* R^1. 660 *prefecerit* L F O. 680 *diuique* Lefeb. 684 *su(b)stenta* L F O. 686 *tum* Cm, *tantum* S. 697 *tepidos* Marsus. 700 *rutulum* O.

qua celebre inuicti nomen posuere Philaeni,
ditem ouium Rutilum obtruncat, cui mille sub altis
lanigerae balant stabulis. ipse otia molli
exercens cura gelido nunc flumine soles
frangebat nimios pecori, nunc laetus in herba
tondebat niueae splendentia uellera lanae,
aut, pecus e pastu cum sese ad tecta referret,
noscentis matres spectabat ouilibus agnos.
occubuit clipei transfixo proditus aere
et sero ingemuit stabulis exire paternis.
Acrius hoc Italum pubes incurrit et urget:
ut torrens, ut tempestas, ut flamma corusci
fulminis, ut Borean pontus fugit, ut caua currunt
nubila, cum pelago caelum permiscuit Eurus.
procerae stabant, Celtarum signa, cohortes,
prima acies. hos impulsu cuneoque feroci
laxat uis subita, et fessos errore uiarum
nec soli faciles longique laboris anhelos
auertit patrius genti pauor. addere tergo
hastas Ausonius teloque instare sequaci
nec donare fugam. cadit uno uulnere Thyrmis,
non uno Rhodanus, profligatumque sagitta
lancea deturbat Morinum et iam iamque cadentem.
cedentis urget, totas largitus habenas,
Liuius acer equo et turmis abeuntibus infert
cornipedem. tunc auersi *fugi*entia colla
disicit ense Mosae. percussit pondere terram
cum galea ex alto lapsum caput: at residentem
turbatus rapuit sonipes in proelia truncum.
hic Cato (nam medio uibrabat et ipse tumultu)
'Si, primas' inquit 'bello cum amisimus Alpes,
hic iuueni oppositus Tyrio foret! hei mihi quanta
cessauit Latio dextra, et quot funera Poenis
donarunt praui suffragia tristia campi!'
Iamque inclinabant acies, cunctisque pauorem
Gallorum induerat pauor, et Fortuna ruebat
Sidonia: ad Rutulos Victoria uerterat alas.
celsus ceu prima reflorescente iuuenta
ibat consul ouans, maior maiorque uideri.
ecce trahens secum canentem puluere turmam
ductor Agenoreus subit, intorquensque lacertis
tela sonat: 'Cohibete fugam. cui cedimus hosti?
nonne pudet? conuersa senex marcentibus annis
agmina agit. nunc, quaeso, mihi nunc dextera in armis
degenerat, nostrique piget? mihi Belus auorum
principium, mihi cognatum Sidonia Dido
nomen, et ante omnis bello numerandus Hamilcar
est genitor. mihi, cui cedunt montesque lacusque
et campi atque amnes, frater. me magna secundum
Carthago putat Hannibali, me Baetis in oris
aequant germano passae mea proelia gentes.'
talia dum memorat, medios ablatus in hostis,
ut noua conspecti fulserunt consulis arma,
hastam praepropero nisu iacit. illa per oras
aerati clipei et loricae tegmina summo
incidit haud felix umero parceque petitum
perstrinxit corpus nec multo tincta cruore,
uana sed optanti promisit gaudia Poeno.
Turbati Rutuli, confusaque pectora uisu
terrifico. tunc increpitans conamina consul:
'Femineis laesum uana inter cornua corpus
unguibus aut palmis credas puerilibus ictum.
ite, docete, uiri, Romanae uulnera sueriint
quanta adferre manus.' tum uero effunditur ingens
telorum uis, et densa sol uincitur umbra.
iamque per extentos alterna strage uirorum
corpora fusa iacent campos, demersaque in undam
iunxerunt cumulo crescente cadauera ripas:
ut, cum uenatu saltus exercet opacos
Dictynna et laetae praebet spectacula matri,
aut Pindi nemora excutiens aut Maenala lustrans
(omnis Naiadum plenis comitata pharetris
turba ruit, striduntque sagittiferi goryti),
tum per saxa ferae perque ipsa cubilia fusae,
per uallis fluuiosque atque *an*tra uirentia musco
multa strage iacent: exultat uertice montis
gratam perlustrans oculis Latonia praedam.
Andito ante alios senioris uulnere, rumpit
per medios Nero saeuus iter, uisaque uirorum
aequali pugna 'Quid enim, quid deinde relictum est
Italiae fatis? hunc si non uincitis hostem,
Hannibalem uincetis?' ait. ruit ocius amens
in medios, Tyriumque ducem inter prima frementem
agmina ut aspexit, rabidi ceu belua ponti,
per longum sterili ad pastus iactata profundo,
cum procul in fluctu piscem male saucia uidit,
aestuat et lustrans nantem sub gurgite praedam
absorbet late permixtum piscibus aequor:
non telo mora, non dictis. 'Haud amplius' inquit
'elabere mihi. non hic nemora auia fallent
Pyrenes, nec promissis frustrabere uanis,
ut quondam terra fallax deprensus Hibera
euasti nostram mentito foedere dextram.'
Haec Nero, et intorquet iaculum, nec futtilis ictus.
nam latere extremo cuspis librata resedit.
inuadit stricto super haec interritus ense
conlapsique premens umbone trementia membra,
'Si qua sub extremo casu mandata referri
germano uis forte tuo, portabimus' inquit.
contra Sidonius: 'Leto non terreor ullo.
utere Marte tuo, dum nostris manibus adsit
actutum uindex. mea si suprema referre
fratri uerba paras, mando, Capitolia uictor
exurat cinerique Iouis permisceat ossa
et cineres nostros.' cupientem adnectere plura
feruentemque ira mortis transuerberat ense
et rapit infidum uictor caput. agmina fuso
sternuntur duce non ultra fidentia Marti.
Iamque diem solisque uias nox abstulit atra,
cum uires parco uictu somnoque reducunt,
ac, nondum remeante die, uictricia signa,
qua uentum, referunt clausis formidine castris.
tum Nero procera sublimia cuspide portans
ora ducis caesi 'Cannas pensauimus,' inquit
'Hannibal, et Trebiam et Trasimenni litora tecum
fraterno capite. i, duplica nunc perfida bella
et geminas accerse acies. haec praemia restant
qui tua tramissis optarint Alpibus arma.'
compressit lacrimas Poenus minuitque ferendo
constanter mala et inferias in tempore dignas
missurum fratri clauso commurmurat ore.
tum castris procul amotis, aduersa quiete
dissimulans, dubia exclusit certamina Martis.

701 *eui* Heins. **707** *saepta* Heins. **708** *poscentis* (*matrem*) Heins. **710** *exisse* R[1], fort. recte. *parentis* Ch. **713** *borea p. furit* Heins. **721** *Thyrmis* ex Ch F. **722** *sagittae* S, corr. Lefeb. sed totus locus mihi suspectus. **726** *turgentia* S, corr. Heins. **727** *disicit* Heins., *destitit* S, *discidit* R[2] (fort. recte), *deicit* ego. **730** *uibrarat* S, corr. R[1]. **737** *rutilos* Ch. *uerteret* L F O. **744** *num—num* Heins. **747** *mirandus* O, (*belli*) *memorandus* Heins. **751** *aequat* Ch. **752** *ablatis* L F. **755** *tegmine* O. *summa* Drak. **761** *caesum* Gronou. *carmina* Gronou., *iurgia* Liuin., *proelia* Ruperti. **763** *docere* S, corr. R[1]. **771** *Cynthi* Schrad. **773** *ruunt* Cc, fort. recte: uid. ad u. 7 supr. **775** *atra* S, corr. R[1]. **785** *pastus sectata* (omisso *ad*) Blass. **788** *late* R[1], *lattae*, *lete*, etc. S. **795** *librata* Ch L F (cf. I 540), *uibrata* O V. **805** *et* R[1], *ut* S. **809** *uices* R[1], fort. recte, *iubar* Heins. **813** *uero* L O V. **823** *dubii* Heins.

LIBER SEXTVS DECIMVS

Bruttia maerentem casus patriaeque suosque
Hannibalem accepit tellus. hic aggere saeptus
in tempus posita ad renouandum bella coquebat:
abditus ut silua, stabulis cum cessit ademptis,
amisso taurus regno gregis auia clauso
molitur saltu certamina iamque feroci
mugitu nemora exterret perque ardua cursu
saxa ruit, sternit siluas rupesque lacessit
irato rabidus cornu: tremit omnis ab alto
prospectans scopulo pastor noua bella parantem.
sed uigor hausurus Latium, si cetera Marti
adiumenta forent, praua obtrectante suorum
inuidia, reuocare animos ac stare negata
cogebatur ope et senio torpescere rerum.
parta tamen formido manu et tot caedibus olim
quaesitus terror uelut inuiolabile telis
seruabant saerumque caput, proque omnibus armis
et castrorum opibus dextrisque recentibus unum
Hannibalis sat nomen erat. tot dissona lingua
agmina, barbarico tot discordantia ritu
corda mirum mansere gradu, rebusque retusis
fidas ductoris tenuit reuerentia mentes.
Nec uero Ausonia tantum se laetus agebat
Dardanidis Mauors: iam terra cedit Hibera
auriferis tandem Phoenix depulsus ab aruis,
iam Mago exutus castris agitante pauore
in Libyam propero tramisit caerula uelo.
ecce aliud decus haud uno contenta fauore
nutribat Fortuna duci. nam concitus Hannon
aduentabat, agens crepitantibus agmina caetris
barbara, et indigenas serus raptabat Hiberos.
non ars aut astus belli uel dextera deerat,
si non Scipiadae concurreret. omnia ductor
magna adeo Ausonius maiori mole premebat:
ut Phoebe stellas, ut fratris lumina Phoeben
exuperant montisque Atlas et flumina Nilus,
ut pater Oceanus Neptunia caerula uincit.
uallantem castra (obscuro nam uesper Olympo
fundere non aequam trepidanti coeperat umbra*m*)
adgreditur Latius rector, subitoque tumultu
caeduntur passim coepti munimina ualli
imperfecta super. contexere herbida lapsos
pondera, et in tumuli concessit caespes honorem.
Vix uni mens digna uiro, nonisse minores
quam deceat pretiumque operis sit tradere famae.
Cantaber ingenio membrorum et mole timeri
uel nudus telis poterat Larus. hic fera gentis
more securigera miscebat proelia dextra
et, quamquam fundi se circum pulsa uideret
agmina, deleta gentilis pube cateruae
caesorum implebat solus loca: seu foret hostis
comminus, expleri gaudebat uulnere frontis
aduersae, seu laeua acies in bella uocaret,
obliquo telum reflexum Marte rotabat.
at, cum pone ferox auersi in terga ueniret
uictor, nil trepidans retro iactare bipennem
callebat, nulla belli non parte timendus.
huic ducis inuicti germanus turbine uasto
Scipio contorquens hastam, cudone comantis
disiecit crinis. namque altius acta cucurrit
cuspis et elata procul est eiecta securi.
at iuuenis, cui telum ingens accesserat ira,
barbaricam adsiliens magno clamore bipennem
incutit. intremuere acies, sonuitque per auras
pondere belligero pulsati tegminis umbo,
haud impune quidem. remeans nam dextera ab ictu
decisa est gladio ac dilecto immortua telo.
qui postquam murus miseris ruit, agmina concors
auertit fuga confestim dispersa per agros.
nec pugnae species, sed poenae tristis imago
illa erat, hinc tantum caedentum atque inde ruentum.
per medios Hannon palmas post terga reuinctus
ecce trahebatur lucemque (heu dulcia caeli
lumina!) captiuus lucem inter uincla petebat.
cui rector Latius: 'Tanta, en, qui regna reposcant,
quis cedat toga et armiferi gens sacra Quirini.
seruitio si tam faciles, cur bella refertis?'
Haec inter celerare gradum, coniungat ut arma,
Hasdrubalem ignarum cladis praenuntius adfert
explorator eques. raptat dux obuia signa
ac, postquam optatam laetus contingere pugnam
uidit et ad letum magno uenientia cursu
agmina, suspiciens caelum 'Nil amplius' inquit
'uos hodie posco, superi. protraxtis ad arma
quod profugos, satis est: in dextra cetera nobis
nota, uiri. rapite, ite, precor. uocat ecce furentis
hinc pater, hinc patruus. gemina o mihi numina belli,
ducite, adeste, sequor. dignas spectabitis, aut me
praescia mens fallit, uestro iam nomine caedes.
nam quis erit tandem campis telluris Hiberae
bellandi modus? en umquam lucebit in orbe
ille dies, quo te armorum, Carthago, meorum
aspiciam sonitus admotaque bella trementem?'
Dixerat, et raucus stridenti murmure clangor
increpuit: tonuere feris clamoribus astra.
concurrunt, quantumque rapit uiolentia ponti
et Notus et Boreas et inexorabilis Auster,
cum mergunt plenas tumefacta sub aequora classes,
aut cum letiferos accendens Sirius ignis
torret anhelantem saeuis ardoribus orbem,
tantum acies hominumque ferox discordia ferro
demetit. haud ullus terrarum aequarit hiatus
pugnarum damna, aut strages per inhospita lustra
umquam tot dederit rabies horrenda ferarum.
iam campi uallesque madent, hebetataque tela.
et Libys occubuere et amantes Martis Hiberi.
stat tamen una loco perfossis debilis armis
luctaturque acies, qua concutit Hasdrubal hastam.
nec finem daret ille dies animosaque uirtus,
ni perlapsa uiro loricae tegmen harundo
et parco summum uiolasset uulnere corpus
suasissetque fugam. rapido certamina linquit
in latebras euectus equo noctisque per umbram
ad Tartessiacos tendit per litora portus.
Proximus in pugna ductori Marte manuque
regnator Nomadum fuerat, mox foedere longo
cultuque Aeneadum nomen Masinissa superbum.
huic fesso, quos dura fuga et nox suaserat atra,
carpenti somnos subitus rutilante coruscum
uertice fulsit apex, crispamque inuoluere uisa est

XVI **1** *Bruct(-cc O)ia* L F O. **4** *cesset* L F. **9** ita Ch L F, *rapidus* O V. **13** *ac stare* Liuin., *agitare* S. **28** *uno* Ch, om. S, *paruo, primo* F suprascr. et in mg. **30** ita Cm S, *crepidantibus* Ch. **34** *magnum* Heins. **35** *fratri* S, corr. R¹. **36** *et* Ch, *ut* S. **38** *iam* R¹, *cum* ego. **39** *umbra* S, corr. R¹. **42** post *imperfecta* distinguit R¹, uulg. **45** *operae* Junt. **46** *ingenti m. mole* Heins. **47** *teli* Heins. **49** *sese* S, corr. R¹. **54** *refluxum* Ch, *reflexus* Lefeb. **55** *auersa* Heins. **60** *trinis* L F. **61** *reiecta* Heins. **71** ita Ch, *ced(cad- O)entum* S. **75** *heu* L F. **83** *Nihil* O V. **84** *protraxtis* Ch, *-etis* S. **93** *tonitrus* Heins. **110** *tegmine* S (et cf O in XV 755), corr. Dausq., *tegmina* Liuin. **113** *auectus* Heins. **117** *massinissa* L F O (et L O iterum ad u. 158).

mitis flamma comam atque hirta se spargere fronte.
concurrunt famuli et serpentis tempora circum
festinant gelidis restinguere fontibus ignis;
at grandaeua ducum praenoscens omina mater
'Sic, sic, caelicolae, portentaque uestra secundi
condite:' ait 'dure*t* capiti per saecula lumen.
ne uero, ne, nate, deum tam laeta pauesce
prodigia aut sacras metue inter tempora flammas.
hic tibi Dardaniae promittit foedera gentis,
hic tibi regna dabit regnis maiora paternis
ignis et adiunget Latiis tua nomina fatis.'
sic uates, iuuenisque animum tam clara mouebant
monstra, nec a Poenis ulli uirtutis honores,
Hannibal ipse etiam iam iamque modestior armis.
  Aurora obscuri tergebat nubila caeli
uixque Atlantiadum rubefecerat ora sororum:
tendit in Ausonios et adhuc hostilia castra.
atque, ubi se uallo intulerat, ductorque benigno
accepit Latius uultu, rex talibus infit:
'Caelestum monita et sacrae responsa parentis
disque tua, o Rutulum rector, gratissima uirtus
auulsum Tyriis huc me duxere uolentem.
si tibi non segnes tua contra fulmina saepe
uisi stare sumus, dignam te, nate Tonantis,
adferimus dextram. nec nos aut uana subegit
incertae mentis leuitas et mobile pectus,
aut spes et laeti sectamur praemia Martis:
perfidiam fugio et periuram ab origine gentem.
tu, quando Herculeis finisti proelia metis,
nunc ipsam belli nobiscum inuade parentem.
ille tibi, qui iam gemino Laurentia lustro
possedit regna et scalas ad moenia Romae
admouet, in Libyam flammis ferroque trahendus.'
  Sic Nomadum ductor. tunc dextra Scipio dextram
amplexus: 'Si pulchra tibi Mauorte uidetur,
pulchrior est gens nostra fide. dimitte bilinguis
ex animo socios. magna hinc te praemia clarae
uirtutis, Masinissa, manent, citiusque uel armis
quam gratae studio uincetur Scipio mentis.
cetera quae Libyam portari incendia suades,
expediet tempus. nec enim sunt talia rerum
non meditata mihi, et mentem Carthago fatigat.'
hinc iuueni dona insignem uelamine picto
dat chlamydem stratumque ostro, quem ceperat ipse
deiecto uictor Magone animique probarat,
cornipedem, tum, qua diuum libabat ad aras
Hasdrubal, ex auro pateram galeamque comantem.
exin firmato sociali foedere regis
uertendas agitat iam nunc Carthaginis arces.
  Massylis regnator erat ditissimus oris
nec nudus uirtute Syphax, que*m* iura petebant
innumerae gentes extremaque litore Tethys.
multa uiro terra ac sonipes et belua, terror
bellorum, nec non Marti delecta iuuentus.
nec foret, aut ebore aut solido qui uinceret auro
Gaetulisue magis fucaret uellus aenis.
has adiungere opes auidus reputansque laborem,
si uertat rex ad Poenos, dare uela per altum
imperat atque animo iam tum Africa bella capessit.
uerum ubi peruentum, et portus tenuere carinae,
iam trepida fugiens per proxima litora puppe
Hasdrubal adflictis aderat noua foedera quaerens
rebus et ad Tyrios Massylia signa trahebat.
  Audito pariter populorum in regna duorum
aduenisse duces, qui tota mole laborent
disceptentque armis terrarum uter imperet orbi,
celsus mente Syphax acciri in tecta benigne
imperat et tanto regni se tollit honore.
tum laetos uoluens oculos aduersa per ora,
sic Latium adfatur iuuenem ac prior incipit ultro:
'Quam te, Dardanide pulcherrime, mente serena
accipio intueorque libens! quamque ora recordor
laetus Scipiadae! reuocat tua forma parentem.
nam repeto, Herculeas Erythia ad litora Gades
cum studio pelagi et spectandis aestibus undae
uenissem, magnos uicina ad flumina Baetis
ductores miro quodam me cernere amore.
tum mihi dona uiri praeda delecta tulere,
arma simul regnoque meo tum cognita primum
cornipedum frena atque arcus, quis cedere nostra
nunc norunt iacula, et ueteris tribuere magistros
militiae, qui dispersas sine lege cateruas
uestro formarent ritu ad certamina Martis.
ast ego, cum contra, nostris quae copia regnis,
nunc auri ferrem, niuei nunc munera dentis,
nil ualui precibus. solos sibi cepit uterque,
quos cohibebat ebur uaginae sectilis, enses.
quare, age, laetus haue nostros intrare penatis
ac, mea quando adfert Libycum fortuna per undas
ductorem, facili, quae dicam, percipe mente.
et uos, qui Tyriae regitis Carthaginis arces,
Hasdrubal, huc aures, huc quaeso aduertite sensus.
quanta per Ausonios populos torrentibus armis
tempestas ruat et Latio suprema minetur,
utque bibant Tyrium bis quinos saeua per annos
Sicana nunc tellus, nunc litora Hibera cruorem,
cui nescire licet? quin ergo tristia tandem
considunt bella, et depositis arma uolentes?
tu Libya, tu te Ausonia cohibere memento.
haud deformis erit uobis ad foedera uersis
pacator mediusque Syphax.' subiungere plura
non passus, gentis morem arbitriumque senatus
Scipio demonstrat, uanique absistere coepti
spe iubet et patres docet haec expendere solos.
suadendi modus hic, quodque est de parte diei
exacti super ad mensas et pocula uertunt,
atque, epulis postquam finis, dant corpora somno
et dura in noctem curarum uincula soluunt.
  Iamque nouum terris pariebat limine primo
egrediens Aurora diem, stabulisque subibant
ad iuga solis equi, necdum ipse ascenderat axem,
sed prorupturis rutilabant aequora flammis:
exigit e stratis corpus uultuque sereno
Scipio contendit Massyli ad limina regis.
illi mos patrius fetus nutrire leonum
et catulis rabiem atque iras expellere alendo.
tum quoque fulua manu mulcebat colla iubasque
et fera tractabat ludentum interritus ora.
Dardanium postquam ductorem accepit adesse,
induitur chlamydem, regnique insigne uetusti
gestat laeua decus. cinguntur tempora uitta
albente, ac lateri de more adstringitur ensis.
hinc in tecta uocat, secretisque aedibus hospes
sceptrifero cum rege pari sub honore residunt.
  Tum prior his infit terrae pacator Hiberae:
'Prima mihi, domitis Pyrenes gentibus, ire
ad tua regna fuit properantem et maxima cura,
o sceptri uenerande Syphax. nec me aequore saeuus
tardauit medio pontus. non ardua regnis
quaesumus aut inhonora tuis: coniunge Latinis
unanimum pectus sociusque accede secundis.
non tibi Massylae gentes extentaque tellus
Syrtibus et latis proauita potentia campis
amplius attulerint decoris, quam Romula uirtus

124 *ae* S, corr. R^1. *omnia* L F O. 125 *Sic sit* R^1, fort. recte. 126 *dure* S, corr. R^1. 127 *tum* O, *tu* V 131 *latus* L F. *fastis* Cm, nonnulli. 134 *annis* Bentl. 150 *hanc* Marsus, *hinc* Liuin. 151 *tergemino* Dausq. (sed cf. 215), 157 *hic* Liuin. *dare* L F V. 160 *quod* Blass. *in Libyam* Bas., *Libyae* Heins. 168 *sociati* Heins. 171 *quem* Schrad., *quo* S, *cui* Heins. 172 *gentis* S, corr. R^1. 175 *fuit* Liuin. 191 *Dardanida* R^1. 197 *quondam* O V. 200 *cornipedem* S, corr. R^1. 201 *nunc* Schrad., *non* S, *iam* Blass, *non nolint* Gronou., *qui e. nostro non norint iaculo* Heins. 204 *contra* Withof, *nos(ues- V)tra* S, *uestro* P. *in nostris* R^2 (*m nostris* R^1). 208 *haue* Ch, *habe* S, *habes* Ruperti, *ames* uel *ades* Blass. 212 *hinc* (*aures*) L F. 215 *ter quinos* Dausq. (uid. ad u. 151). 223 *uanique* Ch F, *namque* L O V. 226 *exacta* S, corr. R^1. 229 *limine* Cm, *lum.* S. 233 *erigit* Blass. 241 *uicta* S, corr. R^1. 244 *sceptrigero* O V. 252 *praetentaque* Heins.

certa iuncta fide et populi Laurentis honores.
cetera quid referam? non ullus scilicet ulli
aceus caelicolum, qui Dardana laeserit arma.'
Audiuit laeto Massylus et adnuit ore
complexusque uirum 'Firmemus prospera' dixit
'omina, nec uotis superi concordibus absint,
cornigerumque Iouem Tarpeiumque ore uocemus.'
et simul extructis caespes surrexerat aris
uictimaque admotae stabat subiecta bipenni,
cum subito abruptis fugiens altaria taurus
exiluit uinclis mugituque excita late
impleuit tecta et fremitu suspiria rauco
congeminans trepida terrorem sparsit in aula.
uittaque, maiorum decoramen, fronte sine ullo
delapsa attactu nudauit tempora regis.
talia caelicolae casuro tristia regno
signa dabant, saeuique aderant grauia omina fati.
hunc fractum bello regem solioque reuulsum,
tempus erit, cum ducet agens ad templa Tonantis
qui tunc orabat socialia foedera supplex.
his actis repetit portum puppesque secundo
dat uento et notis reddit se Scipio terris.
Concurrere auidae gentes, uariosque subacta
Pyrene misit populos. mens omnibus una:
concordes regem appellant regemque salutant.
scilicet hunc summum norunt uirtutis honorem.
sed, postquam miti reiecit munera uultu,
Ausonio non digna uiro, patriosque uicissim
edocuit ritus et Romam nomina regum
monstrauit nescire pati, tum uersus in unam,
quae restat, curam, nullo super hoste relicto,
et Latios simul et uulgum Baetisque Tagique
conuocat ac medio in coetu sic deinde profatur
'Quando ita caelicolum nobis propensa uoluntas
adnuit, extremo Libys ut deiectus ab orbe
aut his occideret campis, aut axe relicto
Hesperio patrias exul lustraret harenas:
iam uestra tumulos terra celebrare meorum
est animus pacemque dare exposcentibus umbris.
mente fauete pari atque aures aduertite uestras.
septima cum solis renouabitur orbita caelo,
quique armis ferroque ualent, quique arte regendi
quadriiugos pollent currus, quis uincere planta
spes est, et studium iaculis impellere uentos,
adsint ac pulchrae certent de laude coronae.
praemia digna dabo, e Tyria spolia incluta praeda,
nec quisquam nostri discedet muneris expers.'
sic donis uulgum laudumque cupidine flammat.
Iamque dies praedicta aderat, coetuque sonabat
innumero campus, simulatasque ordine iusto
exequias rector lacrimis ducebat obortis.
omnis Hiber, omnis Latio sub nomine miles
dona ferunt tumulisque super flagrantibus addunt.
ipse, tenens nunc lacte, sacro nunc plena Lyaeo
pocula, odoriferis aspergit floribus aras.
tum manis uocat excitos laudesque uirorum
cum fletu canit et ueneratur facta iacentum.
Inde refert sese circo et certamina prima
incohat ac rapidos cursus proponit equorum.
fluctuat aequoreo fremitu rabieque fauentum,
carceribus nondum reseratis, mobile uulgus
atque fores oculis et limina seruat equorum.
iamque, ubi prolato sonuere repagula signo
et toto prima emicuit uix ungula cornu,
tollitur in caelum furiali turbine clamor,
pronique ac similes certantibus ore secuntur
quisque suos currus magnaque uolantibus idem
uoce locuntur equis. quatitur certamine circus
spectantum, ac nulli mentem non abstulit ardor:
instant praeceptis et equos clamore gubernant.
fuluus, harenosa surgens tellure, sub auras
erigitur globus atque operit caligine densa
cornipedumque uias aurigarumque labores.
hic studio furit acris equi, furit ille magistri.
hos patriae fauor, hos accendit nobile nomen
antiqui stabuli. sunt quos spes grata fatiget
et noua ferre iugum ceruix. sunt, cruda senectus
quos iuuet et longo sonipes spectatus in aeuo.
Euolat ante omnis rapidoque per aera curru
Callaicus Lampon fugit atque ingentia tranat
exultans spatia et uentos post terga relinquit.
conclamant plausuque fremunt uotique peractam
maiorem credunt praerepto limite partem.
at, quis interior cura et prudentia circi
altior, effusas primo certamine uires
damnare et cassis longe increpitare querelis
indispensato lassantem corpora nisu:
'Quo nimius, quo, Cyrne, ruis?' (nam Cyrnus agebat)
'uerbera dimitte et reuoca moderatus habenas.'
heu surdas aures! fertur securus equorum
nec meminit, quantum campi decurrere restet.
Proximus, a primo distans, quantum aequore currus
occupat ipse, loci tantum, sed proximus ibat
Astur Panchates: patrium frons alba nitebat
insigne et patrio pes omnis concolor albo.
ingentes animi, membra haud procera decusque
corporis exiguum, sed tum sibi fecerat alas
concitus atque ibat campo indignatus habenas:
crescere sublimem atque augeri membra putares.
Cinyphio rector cocco radiabat Hiberus.
Tertius aequata currebat fronte Peloro
Caucasus. ipse asper, nec qui ceruicis amaret
adplausae blandos sonitus clausumque cruento
spumeus admorsu gauderet mandere ferrum.
at docilis freni et melior parere Pelorus
non umquam effusum sinuabat deuius axem,
sed laeuo interior stringebat tramite metam,
insignis multa ceruice et plurimus idem
ludentis per colla iubae. mirabile dictu,
nullus erat pater: ad Zephyri noua flamina campis
Vettonum eductum genetrix effuderat Harpe.
nobilis hunc Durius stimulabat in aequore currum,
Caucasus antiquo fidebat Atlante magistro.
ipsum Aetola, uago Diomedi condita, Tyde
miserat: exceptum Troiana ab origine equorum
tradebant, quos Aeneae Simoentos ad undas
uictor Tydides magnis abduxerat ausis.
iamque fere medium euecti certamine campum
in spatio addebant, nisusque adprendere primos
Panchates animosus equos super altior ire
et praecedentem iam iamque ascendere currum
pone uidebatur, curuatisque ungula prima
Callaicum quatiens pulsabat calcibus axem.
At postremus Atlas, sed non et segnior ibat
postremo Durio: pacis de more putares
aequata fronte et concordi currere freno.
sensit ut exhaustas, qui proximus ibat, Hiberus
Callaicas Cyrni uires, nec ut ante salire
praecipitem currum, et fumantis uerbere cogi
adsiduo uiolenter equos, ceu monte procella

255 *iuncta* Cm L F, *inuicta* O V. 267 *congeminans* Liuin., *-ant* S. 268 *uictaque* S, corr. R^1. 272 *hi(n)c* O V. 280 *norant* Drak. 285 *nulla—relicta* van Veen. 290 *accideret* F, *exc.* Ch. 292 *nostra* L F. 293 *fert animus* Heins. 294 *fauere* S, corr. R^1. 300 *prima* L F O. *et* S, corr. Liuin. 309 *roribus* Heins. 311 *canit et* Barth, *cantet* (*c. et* V) S, *caneret* Ch. 314 *aequato* Heins., *aetherio* Postgate, *interea* uel *incerto* Schrad. 318 *moto* Heins. *curru* Schrad. 321 *cursus* Ch. 323 *spectantum* ego, *certantum* S, *hortantum* Bentl. 324 *praecipites* Modius, teste Dausq. 333 *raptoque* Heins. *aequora* Schrad. *curru* Ch L F, *cursu* O V. 334 *Lampo* Ch. 337 *praecepto* O. *limine* Heins. (sed cf. 390 infr., Stat. Th. VI 420 = 442). 342 *nimius* R^2, *mimus* V, *minus* L F O. *Cyrne* et *Cyrnus* Bas, *crin.*, *cryn.*, *cern.* S. *ruis* R^1, *ruit* S. 348, 349 *patrio insigni* Salmasius. 349 *pes summus* Gronou. 351 *tum* S, *enim* Heins. 354, 355 *Hiberus—currebat* Cm Cc, om. S. 356 ita Cm, *Caufasus* uel sim. S. 357 *durumque* ego. 365 *Vectonum* L O V. *arpe* L, *alpe* F. 367 *sidebat* L F. 368 *ty(ti-)be* S, corr. Marsus. 370 ita Ch, *tadebant* F, *ead.* L O V. *simoentis* uel peiora F O V. 373 *spatia* R^1 (cf. Verg. Georg. I 513). 379 *Durius* Liuin. 382 *Cyrni* ex Cm L.

cum subita ex alto ruit, usque ad colla repente
cornipedum protentus et in capita ardua pendens
concitat ardentem, quod ferret lora secundus,
Panchatem uocesque addit cum uerbere mixtas:
'Tene, Astur, certante feret quisquam aequore palmam
erepto? consurge, uola, perlabere campum
adsuetis uelox pennis. decrescit anhelo
pectore consumptus Lampon, nec restat hianti,
quem ferat ad metas, iam spiritus.' haec ubi dicta,
tollit se sonipes, ceu tunc e carcere primo
corriperet spatium, et nitentem opponere curuos
aut aequare gradus Cyrnum post terga relinquit.
confremit et caelum et percussus uocibus altis
spectantum circus. fertur sublime per auras
altius attollens ceruicem uictor ouantem
Panchates sociosque trahit prior ipse ingalis.
At postremus Atlas, Durius postremus in orbem
exercent artis: laeuos nunc adpetit ille
conatus, nunc ille premit certatque subire
dexter, et alterni nequiquam fallere temptant:
donec confisus primaeuae flore iuuentae
oblicum Durius conuersis pronus habenis
opposuit currum atque euersum propulit axem
Atlantis senio inualidi, sed iusta querentis:
'Quo ruis? aut quinam hic rabidi certaminis est mos?
et nobis et equis letum commune laboras.'
dumque ea proclamat, perfracto uoluitur axe
cernuus, ac pariter fusi, miserabile, campo
discordes sternuntur equi. quatit aequore aperto
lora suis uictor, mediaque Pelorus harena
surgere nitentem fugiens Atlanta reliquit.
nec longum Cyrni defessos prendere currus.
hunc quoque cunctantem et sero moderamina equorum
discentem rapido praeteruolat incitus axe.
impellit currum clamor uocesque fauentum,
iamque etiam dorso atque umeris trepidantis Hiberi
ora superposuit sonipes, flatusque uapore
terga premi et spumis auriga calescere sentit.
incubuit campo Durius misitque citatos
uerbere quadrupedes, nec frustra: aequare uidetur,
aut etiam aequauit iuga praecedentia dexter.
attonitus tum spe tanta: 'Genitore, Pelore,
te Zephyro eductum nunc nunc ostendere tempus.
discant, qui pecudum ducunt ab origine nomen,
quantum diuini praecellat seminis ortus.
uictor dona dabis statuesque altaria patri.'
et, ni successu nimio laetoque pauore
proditus elapso foret inter uerba flagello,
forsan sacrasset Zephyro, quas uouerat, aras.
tum uero infelix, ueluti delapsa corona
uictoris capiti foret, in se uersus ab ira
auratam medio discindit pectore uestem,
ac lacrimae simul et questus ad sidera fusi.
nec iam subducto parebat uerbere currus.
pro stimulis dorso quatiuntur inania lora.
Interea metis certus iam laudis agebat
sese Panchates et praemia prima petebat
arduus. effusas lenis per colla, per armos
uentilat aura iubas, tum mollia crura superbi
attollens gressus magno clamore triumphat.
par donum solido argento caelata bipennis
omnibus, at uario distantia cetera honore.
primus ecum uolucrem, Massyli munera regis
haud spernenda, tulit. tulit hinc uirtute secundus
e Tyria, quae multa iacet, duo pocula, praeda,
aurifero perfusa Tago. uillosa leonis
terga feri et cristis horrens Sidonia cassis
tertius inde honor est. postremo munere Atlantem,
quamuis perfracto senior subsederat axe,
accitum donat ductor, miseratus et aeuum
et sortem casus. famulus florente iuuenta
huic datur, adiuncto gentilis honore galeri.
His actis ductor laeta ad certamina plantae
inuitat positisque accendit pectora donis:
'Hanc primus galeam (hac acies terrebat Hiberas
Hasdrubal), hunc ensem, cui proxima gloria cursus,
accipiet: caeso pater hunc detraxit Hyempsae.
tertius extremam tauro solabere palmam.
cetera contenti discedent turba duobus
quisque ferox iaculis, quae dat gentile metallum.'
Fulgentes pueri Tartessos et Hesperos ora
ostendere simul uulgi clamore secundo.
hos Tyria misere domo patria inclita Gades.
mox subit aspersus prima lanugine malas
Baeticus: hoc dederat puero cognomen ab amne
Corduba et haud paruo certamina laeta fouebat.
inde comam rutilus, sed cum fulgore niuali
corporis, impleuit caueam clamoribus omnem
Eurytus: excelso nutritum colle crearat
Saetabis, atque aderant trepidi pietate parentes.
tum Lamus et Sicoris, proles bellacis Ilerdae,
et Theron, potator aquae, sub nomine Lethes
quae fluit immemori perstringens gurgite ripas.
Qui postquam arrecti plantis et pectora proni
pulsantesque aestu laudum exultantia corda
accepere tuba spatium, exiluere per auras
ocius effusis neruo exturbante sagittis.
diuersa et studia et clamor, pendentque fauentes
unguibus atque suos, ut cuique est gratia, anheli
nomine quemque cient. grex inclitus aequore fertur
nullaque tramissa uestigia signat harena,
omnes primaeui flauentiaque ora decori,
omnes ire leues atque omnes uincere digni.
Extulit incumbens medio iam limite gressum
Eurytus et primus breuibus, sed primus, abibat
praecedens spatiis. instat non segnius acer
Hesperos ac prima stringit uestigia planta
praegressae calcis. satis est huic esse priori,
huic sperare sat est fieri se posse priorem.
acrius hoc tendunt gressus animique uigore
corpora agunt. auget pueris labor ipse decorem.
ecce leui nisu postremoque agmine currens,
postquam sat uisus sibi concepisse uigoris,
celsus inexhaustas effundit turbine uires
non expectato subitusque erumpit et auras
praeuehitur Theron: credas Cyllenida plantam
aetherio nexis cursu talaribus ire.
iamque hos iamque illos, populo mirante, relinquit
et, modo postremus, nunc ordine tertia palma,
Hesperon infestat sua per uestigia pressum.
nec iam, quem sequitur tantum, sed prima coronae
spes trepidat tantis uenientibus Eurytus alis.
quartus sorte loci, sed, si tres ordine seruent
inceptos cursus, nequiquam uana laborans,
Tartessos fratrem medio Therone premebat.
nec patiens ultra tollit sese aequore Theron
igneus et plenum praeteruolat Hesperon irae.
unus erat super, et metae propioribus aegros
urebat finis stimulis; quascumque reliquit

393 *qui* Lefeb. 396 *Cyrnum* ex R^2, *currum* O V. 402, 403 *laeuo conatu* Heins. 412 *cernius* F, *germn*(*gerim*–)*us* O V. 414 *peloros* L. 415 *relinquit* P. 416 *cyrin* F, *cirrin* O V. 417 *nunc* L F O. 426 *peloro* S, corr. R^1. 431 *ni* R^1, *tu* S. *fauore* Gronou. (sed cf. III 215). 433 *nouerat* S, corr. R^1. 440 *certis* S, corr. R^1. 442 *leuis* S, corr. R^1. *armos* R^1, *āmos* F, *amos* L, *annos* O V. 446 *at* Ch, *ac* S. 448 *huic* P. 452 *et* O, *at* Heins. *Atlantem* Liuin., –*is* S, –*a* Heins. 456 *hinc* S, corr. R^1. 457 *lectae* Heins. 463 *discedens* Ch. 465 *tartessos* R^2 (*tarth.* R^1), *tarc.* S. 467 *indita* L F. 468 *mox* Cm, *nox* (*nos* O) S. *asperus* Cm. 469 *patrio* Heins. 470 ita Cm, *parto certamine* S et (*parco* legens R^1), *a paruo* ego. 471 *uulgore* S, corr. R^1. 473 *Euritus* S, corr. P. 475 *lanius* L O, *lanus* (–*nus* m. 2) V. 484 *incitus* Heins. 487 an *aeque*? 488 *Et tulit* S, corr. R^1. 489 *Euritus* Ch S, corr. R^1. 492 *progressae* O V. *hinc* L F O. 493 *hinc* S, corr. R^1. 497 *uisus* Cm F (e corr.), *nisus* L, *uisu* O V. 499 *et* Ch L F, *ad* O V. 500 *Cyllenide planta* Barth. 506 *urguentibus* Bauer, *conterritus* Withof. *curut*(–*it*–)*us* S, corr. R^1. 509 *therona* S, corr. R^1.

hinc labor, hinc penetrans pauor in praecordia uires,
dum sperare licet, breuia ad conamina uterque
aduocat: aequantur cursus, pariterque ruebant.
et forsan gemina meruissent praemia palma,
perueeti simul ad metas, ni, terga secutus
Theronis, fusam late per lactea colla
Hesperos ingenti tenuisset saeuus ab ira
traxissetque comam. tardato laetus ouansque
Eurytus euadit iuuene atque ad praemia uictor
emicat et galeae fert donum insigne coruscae.
cetera promisso donata est munere pubes
intonsasque comas uiridi redimita corona
bina tulit patrio quatiens hastilia ferro.
Hinc grauiora uirum certamina, comminus ensis
destrictus bellique feri simulacra cientur.
nec, quos culpa tulit, quos crimina noxia uitae,
sed uirtus animusque ferox ad laudis amorem,
hi creuere pares ferro; spectacula digna
Martigena uulgo suetique laboris imago.
hos inter gemini (quid iam non regibus ausum?
aut quod iam regni restat scelus?) impia circo
innumero fratres, cauea damnante furorem,
pro sceptro armatis inierunt proelia dextris.
is genti mos dirus erat, patriumque petebant
orbati solium lucis discrimine fratres.
concurrere animis, quantis confligere par est
quos regni furor exagitat, multoque eruore
exsatiata simul portantes corda sub umbras
occubuere. pari nisu per pectora adactus
intima descendit mucro; superaddita saeuis
ultima uulneribus uerba; et, conuicia uoluens,
dirus in inuitas effugit spiritus auras.
nec manes pacem passi. nam corpora iunctus
una cum raperet flamma rogus, impius ignis
dissiluit, cineresque simul iacuisse negarunt.
cetera distincto donata est munere turba,
ut uirtus et dextra fuit. duxere iuuencos
impressis dociles terram proscindere aratris,
duxere adsuetos lustra exagitare ferarum
uenatu iuuenes, quos dat Maurusia praeda.
necnon argenti necnon insignia uestis
captiuae pretia et sonipes et crista nitenti
insurgens cono, spolia exuuiaeque Libyssae.
Tum iaculo petiere decus, spectacula circi
postrema, et metae certarunt uincere finem
Burnus auis pollens, quem misit ripa †metalli
qua Tagus auriferis pallet turbatus harenis,
et Glagus insignis uentos anteire lacerto,
et, cuius numquam fugisse hastilia cerui
praerapida potuere fuga, uenator Aconteus,
Indibilisque, diu laetus bellare Latinis,
iam socius, uolucresque uagas deprendere nube
adsuetus iaculis, idem et bellator, Ilerdes.
laus Burni prima, infixit qui spicula metae:
est donum serua albentis inuertere lanas
murice Gaetulo docta. at, quem proxima honorant
praemia, uicinam metae qui propulit hastam,
accepto laetus puero discessit Ilerdes,
cui ludus nullam cursu non tollere dammam.
tertia palma habuit geminos insignis Aconteus
nec timidos agitare canes latratibus aprum.
Quos postquam clamor plaususque probauit honores,
germanus ducis atque effulgens Laelius ostro
nomina magna uocant laeti manesque iacentum
atque hastas simul effundunt. celebrare iuuabat
sacratos cineres atque hoc decus addere ludis.
ipse etiam mentis testatus gaudia uultu
ductor, ut aequauit meritis pia pectora donis,
et frater thoraca tulit multiplicis auri,
Laelius Asturica rapidos de gente iugales,
contorquet magnis uictricem uiribus hastam
consurgens umbrisque dari testatur honorem.
hasta uolans, mirum dictu, medio incita campo
substitit ante oculos et terrae infixa cohaesit.
tum subitae frondes celsoque cacumine rami
et latam spargens quercus, dum nascitur, umbram.
ad maiora iubent praesagi tendere uates:
id monstrare deos atque hoc portendere signis.
Quo super augurio, pulsis de litore cunctis
Hesperio Poenis, ultor patriaeque domusque
Ausoniam repetit Fama ducente triumphum.
nec Latium curis ardet flagrantius ullis,
quam iuueni Libyam et summos permittere fasces.
sed non par animis nec bello prospera turba
ancipiti senior temeraria coepta uetabant
magnosque horrebant cauta formidine casus.
Ergo, ubi delato consul sublimis honore
ad patres consulta refert deturque potestas
orat delendae Carthaginis, altius orsus
hoc grandaeua modo Fabius pater ora resoluit:
'Haud equidem metuisse queam, satiatus et aeui
et decoris, cui iam superest et gloria et aetas,
ne credat nos inuidiae certamine consul
laudibus obtrectare suis. satis inclita nomen
gestat fama meum, nec egent tam prospera laude
facta noua. uerum et patriae, dum uita manebit,
deesse nefas animumque nefas scelerare silendo.
bella noua in Libyae moliris ducere terras?
hostis enim deest Ausoniae, nec uincere nobis
est satis Hannibalem. petitur quae gloria maior
litore Elissaeo? stimuli si laudis agunt nos,
hanc segetem mete. composuit propioribus ausis
dignum te Fortuna parem. uult Itala tellus
ductoris saeui, uult tandem, haurire cruorem.
quo Martem aut quo signa trahis? restinguere primum est
ardentem Italiam. tu fessos auius hostis
deseris ac septem denudas proditor arces.
an, cum tu Syrtim ac sterilis uastabis harenas,
non dira illa lues notis iam moenibus urbis
adsiliet uacuumque Iouem sine pube, sine armis
inuadet? quanti, ut cedas Romamque relinquas,
emerit! et tanto percussi fulmine belli
sicine te, ut nuper Capua est accitus ab alta
Fuluius, aequoreis Libyae reuocabimus oris?
uince domi et trinis maerentem funera lustris
Ausoniam purga bello. tum tende remotos
in Garamantas iter Nasamoniacosque triumphos
molire. angustae prohibent nunc talia coepta
res Italae. pater ille tuus, qui nomina uestrae
addidit haud segnis genti, cum consul Hiberi
tenderet ad ripas, reuocato milite primus
descendenti auide superatis Alpibus ultro
opposuit sese Hannibali. tu consul abire
a uictore paras hoste atque auellere nobis
scilicet hoc astu Poenum? si deinde sedebit
impauidus nec te in Libyam tuaque arma sequetur,
capta damnabis consulta improuida Roma.
sed fac turbatum conuertere signa tuaeque
classis uela sequi. nempe idem erit Hannibal, idem
cuius tu uallum uidisti e moenibus urbis.'

516 *aequatur* Marsus. **518** *ni* F², *in* S. **522** *Eurytus* ex L et F corr. **529** *crimine n. uita* Heins. **531** *hys* O, *hic* Heins. **533** *quos* Heins. **534** *quod* V, *quoque* L F O. *regnis* ς. **537** *durus* F. **539** *animus* L F¹, *-as* O. **545** *inuisas* Blass. **546** *iuncta* Bas. **547** *flammam* S, corr. R¹. **555** hic desiit Col., manu barbara, ut ait Heins., mutilatus. **559** *Burnus* ex F. *agris* Hoeufft. *ripa, metallis* interpungit Bothe, *harenas* in u. seq. legens: sub *metalli* latet aliquid, fort. urbis alicuius nomen. **562** *cerni* L F O. **564** *Ludibilisque* S, corr. R¹. **567** *Burni* ex F. **567** et **570** *mente* S (in O uu. 567-571 desunt), corr. P. **568** *est* V, *et* L F. **589** *fit* Burm. *subnascitur* Schrad. **591** *signi* uel *signo* Heins. **594** *Ausonium* ego. *addicente* Heins., *donante* Withof. **603** *resoluet* S, corr. F suprascr. **605** *tam* S, corr. Heins. **607** *indita* L F. **612** *ausonia* L F O. **619** *obuius* O V, Lefeb. (*hosti* legens). **624** *credas* O V. *qu. ut cedas R. r. emerito* (=seni) *est* Drak. **625** *emerito ast* S, corr. L. Mueller. *perculsi* Marsus (*-culso* iam R¹). **631** *augustae* L F.

haec Fabius, seniorque manus paria ore fremebat.
Tum contra consul: 'Caesis ductoribus olim
magnanimis gemino leto, cum tota subisset
Sidonium possessa iugum Tartessia tellus,
non Fabio, non, quis eadem est sententia cordi,
quoquam ad opem uerso, fateor, primoribus annis
excepi nubem belli solusque ruenti
obieci caelo caput atque in me omnia uerti.
tum grandaeua manus puero male credita bella
atque idem hic uates temeraria coepta canebat.
dis grates laudemque fero, sub numine quorum
gens Troiana sumus: puer ille et futtilis aetas
imbellesque anni necdum maturus ad arma
Scipio restituit terras inlaesus Hiberas
Troiugenis, pepulit Poenos, solisque secutus
extremas ad Atlanta uias, exegit ab orbe
Hesperio nomen Libyae nec rettulit †auri
signa prius, quam fumantis circa aequora uidit
Romano Phoebum soluentem litore currus.
asciuit reges idem. nunc ultimus actis
restat Carthago nostris labor. hoc sator aeui
Iuppiter aeterni monet. Hannibali ecce senectus
intremit aut aegros simulat mentita timores,
ne finem longis tandem peperisse ruinis
sit noster titulus. certe iam dextera nobis
experta, et robur florentibus auximus annis.
ne uero fabricate moras, sed currere sortem
hanc sinite ad ueterum delenda opprobria cladum
quam mihi seruauere dei. sat gloria cauto
non uinci pulchra est Fabio, peperitque sedendo
omnia Cunctator. nobis nec Mago nec Hannon
nec Gisgone satus nec Hamilcare terga dedisset,
si segnes clauso traheremus proelia uallo.
Sidoniusne puer uix pubescente iuuenta
Laurentis potuit populos et Troia adire
moenia flauentemque sacro cum gurgite Thybrim
et potuit Latium longo depascere bello:
nos Libyae terris tramittere signa pigebit
et Tyrias agitare domos? secura pericli
litora lata patent, et opima pace quieta
stat tellus. timeat tandem Carthago timeri
adsueta, et nobis, quamuis Oenotria nondum
Hannibale arua uacent, superesse intellegat arma.
illum ego, quem uosmet cauti consultaque uestra
in Latio fecere senem, cui tertia large
fundenti nostrum ducuntur lustra cruorem,
illum ego ad incensas trepidantem et sera pauentem
aduertam patriae sedes. an Roma uidebit
turpia Agenoreae muris uestigia dextrae:
Carthago immunis nostros secura labores
audiet interea et portis bellabit apertis?
tum uero pulset nostras iterum improbus hostis
ariete Sidonio turris, si templa suorum
non ante audierit Rutulis crepitantia flammis.'
Talibus accensi patres, fatoque uocante,
consulis adnuerunt dictis, faustumque precati
ut foret Ausoniae, tramittere bella dederunt.

LIBER SEPTIMVS DECIMVS

Hostis ut Ausoniis decederet aduena terris,
fatidicae fuerant oracula prisca Sibyllae
caelicolum Phrygia genetricem sede petitam
Laomedonteae sacrandam moenibus urbis:
aduectum exciperet numen, qui lectus ab omni
concilio patrum praesentis degeret aeui
optimus. en nomen melius maiusque triumphis!
iamque petita aderat Latia portante Cybebe
puppe, atque ante omnis magno cedente senatu
obuius accitis properabat Scipio sacris,
qui, genitus patruo ductoris ad Africa bella
tunc lecti, multa fulgebat imagine auorum.
isque ubi longinquo uenientia numina ponto
accepit supplex palmis Tuscique sonora
Thybridis adduxit sublimis ad ostia puppim,
femineae tum deinde manus subiere, per amnem
quae traherent celsam religatis funibus alnum.
circum arguta cauis tinnitibus aera, simulque
certabant rauco resonantia tympana pulsu,
semiuirique chori, gemino qui Dindyma monte
casta colunt, qui Dictaeo bacchantur in antro,
quique Idaea iuga et lucos nouere silentis.
hos inter fremitus ac laeto uota tumultu
substitit adductis renuens procedere uinclis
sacra ratis subitisque uadis immobilis haesit.
tum puppe a media magno clamore sacerdos:
'Parcite pollutis contingere uincula palmis
et procul hinc, moneo, procul hinc, quaecumque profanae,
ferte gradus nec uos casto miscete labori,
dum satis est monuisse deae. quod si qua pudica
mente ualet, si qua inlaesi sibi corporis astat
conscia, uel sola subeat pia munera dextra.'
Hic, prisca ducens Clausorum ab origine nomen,
Claudia, non aequae populi male credita famae,
in puppim uersis palmisque oculisque profatur:
'Caelicolum genetrix, numen, quod numina nobis
cuncta creas, cuius proles terramque fretumque
sideraque et manis regnorum sorte gubernant,
si nostrum nullo uiolatum est crimine corpus,
testis, diua, ueni et facili me absolue carina.'
tum secura capit funem, fremitusque leonum
audiri uisus subito, et grauiora per auris
nulla pulsa manu sonuerunt tympana diuae.
fertur prona ratis (uentos impellere credas)
contraque aduersas ducentem praeuenit undas.
extemplo maior cunctis spes pectora mulcet
finem armis tandem finemque uenire periclis.
Ipse alacer Sicula discedens Scipio terra
abscondit late propulsis puppibus aequor,
cui numen pelagi placauerat hostia taurus,
iactaque caeruleis innabant fluctibus exta.
tunc a sede deum purumque per aethera lapsae
armigerae Iouis ante oculos coepere uolucres
aequoreas monstrare uias ac ducere classem.
augurium clangor laetum dabat. inde secuti
tantum praegressos liquida sub nube uolatus
quantum non frustra speculantum lumina seruant,

644 *fremebant* O. **651** *celo* L O V, *telo* R[1]. *in me* F, *mine* L O V. **660** *urbi* Dausq., fort. recte, *inde* Heins., *ora* Bauer, *ante* P, (*audi*) Liuin. **661** *citra* Barth, *iuxta* ego. (an *fumanti aequore*? cf. *sequenti* Ou. M. VIII 190.) **665** (*H*)*annibalem* Marsus, fort. recte. **667** *nec* S, corr. Marsus. **672** *seruare* S, corr. R[1]. **680** *deposcere* S, corr. Barth. **690** *cauentem* Ruperti. **691** *auertam* R[1]. **695** *improbet* S, corr. F. **696** *deorum* Bothe. **700** *forte* L F O.

XVII **1** *discederet* O, *descend.* V. **5** *acciperet* O. **6** *degerit* F O. **7** *en* L. Mueller, *heu* S (cf. XVI 75). **8** *aderant* Junt. *Cybeben* F, peiora L O V, corr. Drak., *Cybele* R[2]. **9** *censente* Heins. **13** *tremencia* O, *tranantia* Barth. **14** *sonoram* Heins., ad cymbala referens. **16** *subire* L F O. **18** *canis* S, corr. R[1]. **34** *aequa—fama* S, corr. Heins *mala* R[1]. **38** *regno consorte* Barth. **42** *grauia aera* Heins. *auras* R[1]. **51** *iuuabant* S, corr. R[1].

litora Agenoreae tenuerunt perfida terrae.
Nec segnis tanta in semet ueniente procella
Africa terribilem magno sub nomine molem
regis opes contra et Massyla parauerat arma,
spesque Syphax Libycis una et Laurentibus unus
terror erat. campos pariter uallesque refusas
litoraque impleratat nullo decorare tapete
cornipedem Nomas adsuetus, densaeque per auras
condebant iaculis stridentibus aethera nubes.
immemor hic dextraeque datae iunctique per aras
foederis, et mensas testis atque hospita iura
fasque fidemque simul, prauo mutatus amore,
ruperat atque toros regni mercede pararat.
uirgo erat eximia specie claroque parente,
Hasdrubalis proles, thalamis quam cepit ut altis,
ceu face succensus prima taedaque iugali,
uertit opes gener ad Poenos, Latiaeque soluto
foedere amicitiae dotalia transtulit arma.
Sed non Ausonio curarum extrema Syphacem
ductori monuisse fuit, missique minantur:
stet regno, reputet superos, pacta hospita seruet:
longe coniugia ac longe Tyrios hymenaeos
inter Dardanias acies fore. sanguine quippe,
si renuat, blando nimium facilique marito
statura obsequia et thalami flagrantis amores.
Sic Latius permixta minis, *s*ed cassa monebat
ductor. nam surdas coniunx obstruxerat aures.
ergo, asper monitis frustra nitentibus, enses
aduocat et castas polluti foederis aras
testatus uaria Martem mouet impiger arte.
castra, leui calamo cannaque intecta palustri,
qualia Maurus amat dispersa mapalia pastor,
adgreditur, furtum armorum tutantibus umbris,
ac tacita spargit celata incendia nocte.
inde, ubi collecti rapidam diffundere pestem
coeperunt ignes et se per pinguia magno
pabula ferre sono, clare expatiantur in auras
et fumos uolucri propellunt lumine flammae.
it totis inimica lues cum turbine castris,
atque alimenta uorat strepitu Vulcanus anhelo
arida, et ex omni manant incendia tecto.
sentitur plerisque prius, quam cernitur, ignis
excitis somno, multorumque ora uocantum
auxilium inuadunt flammae. fluit undique uictor
Mulciber et rapidis amplexibus arma uirosque
corripit: exundat pestis, semustaque castra
albenti uolitant per nubila summa fauilla.
ipsius ingenti regis tentoria saltu
lugubre increpitans late circumuolat ardor,
hausissetque uirum, trepidus ni clade satelles
e somno ae stratis rapuisset inulta precantem.
Verum ubi mox iuncto sociarant aggere uires
Massylus Tyriusque duces, aceitaque regno
lenierat pubes infaustae uulnera noctis,
ira pudorque dabant et coniunx, tertius ignis,
immanis animos, adflataque barbarus ora
castrorum flammis et se uelamine nullo
uix inter trepidas ereptum ex hoste cateruas
frendebat minitans: sed enim non luce Syphacem
nec claro potuisse die nec sole tuente
a quoquam uinci. iactarat talia uecors,
sed iam claudebat flatus nec plura sinebat
Atropos et tumidae properabat stamina linguae.
namque, ubi prosiluit castris, ceu turbidus amnis,
qui siluas ac saxa trahens per deuia praeceps
uoluitur et ripas spumanti gurgite laxat,
ante omnis praeuectus equo trahit agmina uoce.
contra naua manus Rutuli celsusque ruebat
uiso rege procul raptis exercitus armis,
ac sibi quisque: 'Videsne? uidesne, ut in agmine primo
Massylus uolitet deposcens proelia rector?
fac nostrum hoc, mea dextra, decus. uiolauit et aras
caelicolum et casti ductoris foedera rupit.
sit satis hunc castris semel effugisse crematis.'
sic secum taciti et certatim spicula fundunt.
prima in cornipedis sedit spirantibus ignem
naribus hasta uolans erexitque ore cruento
quadrupedem elatis pulsantem calcibus auras.
corruit asper ecus confixaque cuspide membra
huc illuc iactans rectorem prodidit hosti.
inuadunt uanumque fugae atque attollere fessos
adnitentem artus reuocato a uulnere telo
corripiunt, tum uincla uiro manicaeque, pudendu*m*,
addita, et, exemplum non umquam fidere laetis,
sceptriferas arta palmas uinxere catena.
ducitur ex alto deiectus culmine regni,
qui modo sub pedibus terras et sceptra patensque
litora ad Oceani sub nutu uiderat aequor.
prostratis opibus regni Phoenissa metuntur
agmina, et inuisus Marti notusque fugarum
uertit terga citus damnatis Hasdrubal ausis.
Stabat Carthago, truncatis undique membris,
uni *in*nixa uiro, tantoque fragore ruentem
Hannibal absenti retinebat nomine molem.
id relicum fessos opis auxiliique eiere
rerum extrema iubent, huc confugere pauentes,
postquam se superum desertos numine cernunt.
nec mora: propulsa sulcant uada salsa carina,
qui reuocent patriaeque ferant mandata monentis,
ne lentus nullas uideat Carthaginis arces.
Quarta Aurora ratem Dauni deuexerat oras,
et fera ductoris turbabant somnia mentem.
namque grauis euris carpit dum nocte quietem,
cernere Flaminium Gracchumque et cernere Paulum
uisus erat simul aduersos mucronibus in se
destrictis ruere atque Itala depellere terra,
omnisque a Cannis Trasimennique omnis ab undis
in pontum impellens umbrarum exercitus ibat.
ipse fugam cupiens notas euadere ad Alpes
quaerebat terraeque ulnis amplexus utrisque
haerebat Latiae, donec uis saeua profundo
truderet et rapidis daret asportare procellis.
His aegrum uisis adeunt mandata ferentes
legati patriaeque extrema pericula pandunt:
Massyla ut ruerint arma, ut ceruice catenas
regnator tulerit Libyae, letoque negato
seruetur noua pompa Ioui, Carthago laboret
ut trepidi Hasdrubalis, qui rerum agitarit habenas,
non una concussa fuga. se, triste profatu,
uidisse, arderent cum bina in nocte silenti
castra, et luceret sceleratis Africa flammis.
praerapidum iuuenem minitari, Bruttia seruet
litora dum Poenus, detracturum ignibus atris,
in quam se referat, patriam suaque inclita facta.
haec postquam dicta, et casus patuere metusque,
effundunt lacrimas dextramque ut numen adorant.
Audiuit torno obtutu defixus et aegra
expendit tacite cura secum ipse uolutans

60, 61 *molem, r. opes*, interpungit Bauer. 77 *minentur* S, corr. Heins. 78 *recto* Bothe. 79 *longa coniugia* S, corr. R[1]. 83 *minis* F[2], *nimis* L F, *unius* O V. *sed* Liuin., *et* S, *at* Barth. *mouebat* O V. 87 *uafra* Heins. 88 *intorta* L O, *intexta* Heins. 90 *uitentibus* uel sim. O V, *inuitantibus* Heins. 91 *celerata* Heins. 92 *coniecti* Heins., sed cf. IX 602. *rabidam* F. 94 *clarae* Burm., *late* Heins. 95 *flumine* Barth. 96 *ceu* Heins. 97 *uolat* S, corr. R[1]. 101 *furit* Heins. 102 *mulcifer* L F. 104 *ardenti* R[1]. 107 *ni* F e corr., *in* S. 108 *inulta* Postgate (coll. Hor. Carm. I 28, 33), *multa* S, *dira* Barth. *pauentem* Nodell, *frementem* Ruperti, *rogantem* fort. 115 *morte* Withof. 116 *etenim* Schrad. 117 *nitente* Bauer. 120 *properabant* F, peiora L O V, corr. P. 125 *uana* S, sed in F corr. e *naua*. *laetusque* Withof. 127 *Videsne uides* L O V. *in* om. L O. 131 *sat satis* S, corr. R[1]. 138 *uanamque fugam* S, corr. Liuin., *clauduntque f.* Bauer. 139 *e* V. 140 *tunc* O V. *pudendum* Liuin., *-da* S, *-dae* Dausq., fort. recte. 147 *et* S, *at* Barth. *figurarum* L F. 150 *nixa* S, corr. Heins. 156 *monentis* Heins., *-es* S. 166 *capiens* O. 175 *trepida* Liuin. 176 *profatur* S, corr. P. 184, 185 *aegram—curam* ς. 185 *tacito* O.

an tanti Carthago foret. sic deinde profatur:
'O dirum exitium mortalibus! o nihil umquam
crescere nec magnas patiens exurgere laudes
inuidia! euersam iam pridem excindere Romam
atque aequasse solo potui, traducere captam
seruitum gentem Latioque imponere leges.
dum sumptus dumque arma duci fessosque secundis
summisso tirone negant recreare maniplos,
dumque etiam Cerere et uictu fraudasse cohortis
Hannoni placet, induitur tota Africa flammis,
pulsat Agenoreas Rhoeteia lancea portas.
nunc patriae decus et patriae nunc Hannibal unus
subsidium, nunc in nostra spes ultima dextra.
uertentur signa, ut patres statuere, simulque
et patriae muros et te seruabimus, Hannon.'
  Haec ubi detonuit, celsas e litore puppes
propellit multumque gemens mouet aequore classem.
non terga est ausus cedentum inuadere quisquam,
non reuocare uirum: cuncti praestare uidentur,
quod sponte abscedat, superi, tandemque resoluat
Ausoniam. uentos optant, et litora ab hoste
nuda uidere sat est: ceu flamina comprimit Auster
cum fera et abscedens reddit mare, nauita parco
interea uoto non auras poscit amicas
contentus caruisse Noto, pacemque quietam
pro facili cursu reputat satis. omnis in altum
Sidonius uisus conuerterat undique miles:
ductor defixos Itala tellure tenebat
intentus uultus, manantesque ora rigabant
per tacitum lacrimae, et suspiria crebra ciebat,
haud secus ac patriam pulsus dulcisque penatis
linqueret et tristis exul traheretur in oras.
  Vt uero adfusis puppes procedere uentis
et sensim coepere procul subsidere montes,
nullaque iam Hesperia et musquam iam Daunia tellus,
hic secum infrendens: 'Mentisne ego compos et hoc nunc
indignus reditu, qui memet finibus umquam
amorim Ausoniae? flagrasset subdita taedis
Carthago, et potius cecidisset nomen Elissae.
quid? tunc sat compos, qui non ardentia tela
a Cannis in templa tuli Tarpeia, Iouemque
detraxi solio? sparsissem incendia montis
per septem bello uacuos gentique superbae
Iliacum exitium et proauorum fata dedissem.
cur porro haec angant? nunc, nunc inuadere ferro
quis prohibet rursumque ad moenia tendere gressus?
ibo et, castrorum relegens monumenta meorum,
qua uia nota *uocat*, remeabo Anienis ad undas.
flectite in Italiam proras, auertite classem:
faxo ut uallata reuocetur Scipio Roma.'
  Talibus ardentem furiis Neptunus ut alto
prospexit uertique rates ad litora uidit,
quassans caeruleum genitor caput aequora fundo
eruit et tumidum mouet ultra litora pontum.
extemplo uentos imbresque et rupe procellas
concitat Aeolias ac nubibus aethera condit.
tum, penitus telo molitus regna tridenti
intima, ab occasu Tethyn impellit et ortu
ac totum Oceani turbat caput. aequora surgunt
spumea et inlisu scopulus tremit omnis aquarum.
primus se attollens Nasamonum sedibus Auster
nudauit Syrtim correpta nubilus unda.
insequitur sublime ferens nigrantibus alis
abruptum Boreas ponti latus. intonat ater
discordi flatu et partem rapit aequoris Eurus.
hinc rupti reboare poli, atque hinc crebra micare
fulmina, et in classem ruere implacabile caelum.
consensere ignes nimbique et fluctus et ira
uentorum, noctemque freto imposuere tenebrae.
ecce, intorta Noto ueniensque a puppe procella
antemnae immugit (stridorque immite rudentum
sibilat) ac similem monti nigrante profundo
ductoris frangit super ora trementia fluctum.
exclamat uoluens oculos caeloque fretoque:
'Felix o frater diuisque aequate cadendo,
Hasdrubal! egregium fortis cui dextera in armis
pugnanti peperit letum, et cui fata dedere
Ausoniam extremo tellurem adprendere morsu.
at mihi Cannarum campis, ubi Paulus, ubi illae
egregiae occubuere animae, dimittere uitam
non licitum, uel, cum ferrem in Capitolia flammas,
Tarpeio Iouis ad manis descendere telo.'
  Talia dum maeret, diuersis flatibus acta
in geminum ruit unda latus puppimque sub atris
aequoris aggeribus tenuit, ceu turbine mersam.
mox nigris alte pulsa exundantis harenae
uerticibus ratis aetherias remeauit ad auras
et fluctus supra uento librante pependit.
at geminas Notus in scopulos atque horrida saxa
dura sorte rapit, miserandum et triste, biremis.
increpuere ictu prorae. tum murice acuto
dissiliens sonuit rupta compage carina.
hic uaria ante oculos facies: natat aequore toto
arma inter galeasque uirum cristasque rubentis
florentis Capuae gaza et seposta triumpho
Laurens praeda ducis, tripodes mensaeque deorum
cultaque nequiquam miseris simulacra Latinis.
tum Venus emoti facie conterrita ponti
talibus adloquitur regem maris: 'Hoc satis irae
interea, genitor: satis ad maiora minarum.
cetera parce, precor, pelago, ne tollat acerba
hoc Carthago decus, nullo superabile bello
progenuisse caput, nostrosque in funera Poeni
Aeneadas undis totoque eguisse profundo.'
  Sic Venus. et tumidi considunt gurgite fluctus.

*

obuiaque aduersis propellunt agmina castris.
  Dux, uetus armorum scitusque accendere corda
laudibus, ignifero mentes furiabat in iram
hortatu decorisque urebat pectora flammis:
'Tu mihi Flaminii portas rorantia caesi
ora ducis: nosco dextram. tu primus in ictus
ingentis Pauli ruis ac defigis in ossa
mucronem. tibi pugnacis gestantur opima
Marcelli, Gracchusque cadens tibi proluit ensem.
ecce manus, quae pulsantem te, belliger Appi,
moenia sublimis Capuae de culmine muri
excelso fusa moribundum perculit hasta.
ecce aliud fulmen dextrae, quo nobile nomen
Fuluius excepit non unum pectore uulnus.
hue prima te siste acie, cui consul in armis
Crispinus cecidit. me tu comitare per hostis,
qui nobis, memini, ad Cannas laetissimus irae
Seruili fers ora ducis suffixa ueruto.
cerno flagrantis oculos uultumque timendum
non ipso minus ense tuum, fortissime Poenum
o iuuenis, qualem uidi, cum flumine saeuo
insignis Trebiae complexum ingentibus ulnis
mersisti fundo luctantem uana tribunum.
at tu, qui gelidas Ticini primus ad undas
Scipiadae patris tinxisti sanguine ferrum,
incepta exequere et nati mihi redde cruorem.
horrescamne ipsos, ueniant si ad proelia, diuos,
cum stetis, turmae, uidi contermina caelo

187 *durum* O V. **202** *fremens* Heins. **203** *redeuntum* O V. **204** *cunctis* Liuin. **211** *satis* Scaliger, *salis* S (quod ferri poterat). **221** *haec* R¹, uulgo. **225** *horrentia* Schrad. **231** *quid* Heins. **233** *uia notat* S, corr. Postgate, *nota mihi est* R¹. **234** *ac uertite* Liuin., *age uertite* Heins. **236** *ab alto* V. **245** *fremit* Schrad. **247** *syrtem* L F O. **249** *acer* O. **255** *rupe* S, corr. Heins. **257** *migrante* Barth. **258** *frementia* Drak. **264** *et illae* O. **271** *altae* L F O. **278** *hic. it* Heins. **283** *tum* Baner, *cum* S. **289** *motoque* Heins. **290** post h. u. lacunam statuit Drak. (post u. 291 iam Barth). **293** *iras* V. **295** *caede* Ernesti (mortui enim Flaminii corpus non esse inuentum constat). **299** *perluit* Drak. **302** *per*(*pro-* O V)*tulit* S, corr. Gryph., *propulit* R¹. **306** *comitante* S, corr. Bas. **307** *uobis* L O V. **317** *si* om. O V, fort. recte. **318** *steteris* F. *certamina* O V. *cum steteris turma. uidi—cum iuga caelestis* R¹.

quas iuga caleantis summas uolitare per Alpis,
cum uideam, quorum ferro manibusque capaces
arsere Argyripae campi? num segnior ibis
nunc mihi, qui primus torques in moenia telum
Dardana, nec nostrae facilis concedere laudi?
te*n*' uero, tene extimulem, qui, fulmina contra
et nimbos tonitrusque ac summi numinis iras
cum starem, perferre sonos ac uana iubebas
nubila et ante ducem Capitolia celsa petebas?
quid nos, quis claro deletum est Marte Saguntum,
exhorter, quos nobilitant primordia belli?
ut meque et uobis dignum, defendite, quaeso,
praeteritas dextrae laudes. diuum ipse fauore
uincendoque senex patriam post trina labantem
lustra et non uisos tam longa aetate penatis
ac natum et fidae iam pridem coniugis ora
confisus uobis repeto. non altera restat
iam Liby*ae*, nec Dardaniis pugna altera restat.
certatus nobis hodie dominum accipit orbis.'
Hannibal haec. sed non patiens remorantia uerba
Ausonius miles, quotiens dux coeperat ora
soluere ad effatus, signum pugnamque petebant.
Haec procul aeria speculantem nube sororem
ut uidit diuum genitor maestosque sub acri
obtutu uultus, sic ore effatus amico est:
'Qui te mentis edunt morsus? da noscere coniunx.
num Poeni casus ducis et Carthaginis angit
cura tuae? sed enim reputa tecum ipsa furores
Sidonios. gentem contra et fatalia regna
Teucrorum quis erit, quaeso, germana, rebelli
fractis foederibus populo modus? ipsa malorum
non plus Carthago tulit exhausitque laboris,
quam pro Cadmea *sub*i*i*sti exercita gente.
turbasti maria ac terras iuuenemque ferocem
immisti Latio. tremuerunt moenia Romae,
perque bis octonos primus fuit Hannibal annos
humani generis. tempus componere gentes.
ad finem uentum, et claudenda est ianua belli.'
Tum supplex Iuno: 'Neque ego, haec mutare laborans
quis est fixa dies, pendenti nube resedi,
nec reuocare acies bellumue extendere quaero.
quae donare potes, quoniam mihi gratia languet
et cecidit iam primus amor, nil fila sororum
aduersus posco: uertat terga Hannibal hosti,
ut placet, et cineres Troiae Carthagine reg*n*ent.
illud te gemini per mutua pignora amoris
et soror et coniunx oro: tranare pericla
magnanimum patiare ducem uitamque remittas
neue sinas captum Ausonias perferre catenas.
stent etiam contusa malis mea moenia, fracto
nomine Sidonio, et nostro seruentur honori.'
Sic Iuno, et contra breuiter sic Iuppiter orsus:
'Do spatium muris, ut uis, Carthaginis altae.
stent lacrimis precibusque tuis. sed percipe, coniunx,
quatenus indulsisse uacet. non longa supersunt
fata urbi, uenietque pari sub nomine ductor,
qui nunc seruatas euertat funditus arces.
aetherias quoque, uti poscis, trahat Hannibal auras,
ereptus pugnae. miscere hic sidera ponto
et terras implere uolet redeuntibus armis:
noui feta uiri bello praecordia. sed lex
muneris haec esto nostri: Saturnia regna
ne post haec uideat, repetat neue amplius umquam
Ausoniam. nunc instanti raptum auehe leto
ne, latis si miscebit fera proelia campis,
Romulei nequeas iuuenis subducere dextrae.'
Dum statuit fata Omnipotens urbique ducique,
inuadunt acies pugnam et clamore lacessunt
sidera. non alio grauiores tempore uidit
aut populos tellus aut, qui patria arma mouerent,
maioris certare duces. discriminis alta
in medio merces, quicquid tegit undique caelum.
ibat Agenoreus praefulgens ductor in ostro,
excelsumque caput penna nutante leuabat
crista rubens. saeuus magno de nomine terror
praecedit, Latioque micat bene cognitus ensis.
at contra ardenti radiabat Scipio cocco,
terribilem ostentans clipeum, quo patris et una
caelarat patrui spirantis proelia dira
effigies: flammam ingentem frons alta uomebat.
sub tanta cunctis ui telorumque uirumque
in ducibus stabat spes et uictoria solis.
quin etiam, fauor ut subigit plerosque metusue,
Scipio si Libycis esset generatus in oris,
sceptra ad Agenoreos credunt uentura nepotes,
Hannibal Ausonia genitus si sede fuisset,
haud dubitant terras Itala in dicione futuras.
Contremuere aurae, rapido uibrantibus hastis
turbine, et horrificam traxere per aethera nubem.
inde ensis propiorque acies et comminus ora
admota ac dira flagrantia lumina flamma.
sternitur, in medium contemptrix turba pericli
quae primis se praecipitem tulit obuia telis,
gentilemque bibit tellus inuita cruorem.
feruidus ingenii Masinissa et feruidus aeui
in primas Macetum turmas immania membra
infert et iaculo circumuolat alite campum.
caerulus haud aliter, cum dimicat, incola T*h*yles
agmina falcigero circumuenit arta couinno.
Graia phalanx patrio densarat more cateruas
iunctisque astabat nulli penetrabilis hastis.
immemor has pacti post foedus in arma Philippus
miserat et quassam refouebat Agenoris urbem.
rarescit multo laxatus uulnere miles
atque aperit patulas prostrato corpore late
inter tela uias. inrumpit mole ruinae
Ausonius globus et periuria Graia resignat.
Archemorum Rutilus, Teucrum Norbanus (et ambo
Mantua pubenti genetrix dimiserat aeuo),
obtruncat Samium bellacis dextra Caleni,
at Clytium Selius, Pellaeum et uana tumentem
ad nomen patriae Clytium: sed gloria Pellae
haud ualuit misero defendere Daunia tela.
Saeuior his Latius uastabat Bruttia signa
Laelius increpitans: 'Adeone Oenotria tellus
detestanda fuit, quam per maria aspera perque
insanos Tyrio fugeretis remige fluctus?
sed fugisse satis fuerit. Latione cruore
insuper externas petitis perfundere terras?'
haec dicens Silarum meditantem in proelia telo
praeuenit. hasta uolans imo sub gutture sedit
et uitae uocisque uias simul incita clausit.
Vergilio Caudinus, acerbo Laus Amano

319 *caleastis* S, corr. Lefeb., *dum i. caleatis* Heins. (plene post *turmae* in u. 318 interpungens). **324** *ten'* Heins., *te* S. *tene* Scaliger, *tete* S. **328** *quis uos* S, corr. R^1. *deleta—Saguntus* Bas. (alibi feminino genere semper utitur Sil.). **329** *ex(s)ortes* S, corr. P (*exhortere* iam R^1). **331** *dextra* L F, Bauer. **333** *uietos* S, corr. R^1. **336** om. L F. *Libyae* R^1, *-e* O V. **339** *quatiens* S, corr. Liuin. **340** *adfatus* O. **343** *adfatus* Heins. **344** *edant* Heins. (signo interrogantis post *morsus* sublato). **351** *subiisti* Gronou., *tulisti* S (*re* suprascr. V), *tolerasti* Heins., *coniunx tu* ego, (*tu*) *exercita gente tulisti* R^2 (*tu* add. Marsus). **355** *gentem* S, corr. Bothe, *mentem* Schrad. **356** *et* om. R^2, *est* Bauer. **361** *cessit* Schrad. **363** *regent* S, corr. R^1. **366** *uitaeque* Marsus. **369** *sidonie* S, corr. Marsus. **370** *at* Drak. **377** *at miscere* Bothe. **387** *maiores* Schrad. **388** *paria* Marsus. **399** *iunctis* Schrad. *ui* O V, *in* L F. *uirorumque* O. **410** *sternitur*, interpunxit Postgate. *pugna* L F O. **412** *inuisa* L F O. **413** *ingenti* S, corr. R^1. **414** *turbas* S, sed in O corr. ex *turmas*. **416** *tyles* F, *tile(s)* L O V. **419** *iunctisque* Bauer, *inui(c)tisque* L F O, *immitisque* V. *astabat* V. **420** *hos* Heins. *pactum* Bothe. **422** *lassatus* L O V. *funere* Heins. **424** *more* Burm. (sed cf. IX 504). **425** *resignant* S, corr. R^1. **426** *Rullus* Liuin. **427** *pubenti* Schrad., *bibenti* S, *labenti* R^1. **428** *Samium* R^2, *san(sen– O)ium* S. **429** *elytium* R^2, *clitium* L F, *decium* O V. *Salius* Liuin. **430** *ob* Schrad. *clitium* L O V. **432** *latios* S, sed in O corr. ex *latius*, *l ate* Liuin. **441** *Virgilio* O V. *Laus* Blass, *sans* S, *Saris* R^1, *Sarnus* Heins.

sternitur. accendunt iras uultusque uirorum
armorumque habitus noti et uox consona linguae.
quos ubi nudantis conspexit Hamilcare cretus
terga fuga, 'State ac nostram ne prodite gentem'
uociferans subit et conuertit proelia dextra:
qualis in aestiferis Garamantum feta ueneno
attollit campis feruenti pastus harena
colla Paraetonius serpens lateque per auras
undantem torquet perfundens nubila tabem.
continuo infesta portantem cuspide uulnus
impedit anteuolans Herium, cui nobile nomen
Marrucina domus clarumque Teate ferebat.
atque illi magnum nitenti et laudibus hostis
arrecto capuli ad finem manus incita sedit,
quaerebatque miser morienti lumine fratrem,
cum iuuenis subit et leto stimulatus acerbo
Pleminius saeuum mucronem ante ora coruscat
ac fratrem magno minitans clamore reposcit.
huic proles Barcae: 'Germanum reddere uero
si placet, haud renuo. maneant modo foedera nostra:
Hasdrubalem reuocate umbris. egone aspera ponam
umquam in Romanos odia, aut mansuescere corda
uostra sinam, parcamque uiro quem terra crearit
Itala? tum manes inimicos sede repellat
aeterna socioque abigat me frater Auerno.'
sic ait et clipei propulsum pondere toto,
lubrica qua tellus lapsantis sanguine fratris
fallebat nisus, prosternit et occupat ense.
extendit labens palmas, Heriumque iacentem
amplexus, iuncta leniuit morte dolores.
tum Libys inuadit mixtae certamina turbae
conuertitque ruens per longum hostilia terga,
ut cum fulminibus permixta tonitrua mundum
terrificant, summique labat domus alta parentis:
omne hominum terris trepidat genus, ipsaque ob ora
lux atrox micat, et praesens astare uiritim
creditur intento perculsis Iuppiter igne.
Parte alia, ceu sola forent discrimina campo
quo misceret agens truculentum Scipio Martem,
aspera pugna nouas uaria sub imagine leti
dat formas. hic ense iacet prostratus adacto,
hic saxo perfracta gemit lacrimabilis ossa,
ast hos, turpe, pauor fusos proiecit in ora,
horum aduersa dedit Gradiuo pectora uirtus.
ipse super strages ductor Rhoeteius instat,
qualis apud gelidum currus quatit altior Hebrum
et Geticas soluit feruenti sanguine Mauors
lactus caede niues, glaciemque Aquilonibus actam
perrumpit stridens sub pondere belliger axis.
iamque ardore truci lustrans fortissima quaeque
nomina obit ferro. claris spectata per orbem
stragibus occumbit late inter tela iuuentus:
qui muros rapuere tuos miserasque nefandi
principium belli fecere, Sagunte, ruinas,
qui sacros, Trasimenne, lacus, Phaethontia quique
polluerant tabo stagna, ac fiducia tanta
quos tulit, ut superum regi soliumque domosque
irent direptum: mactantur comminus uno
exitio, redduntque animas, temerata ferebant
qui secreta deum et primos reserasse negatas
gressibus humanis Alpis. formidinis huius
plena acies propere retro exanimata ruebat:
haud secus ac tectis urbis Vulcania pestis
cum sese infudit, rapidusque incendia flatus
uentilat et uolucris spargit per culmina flammas,
attonitum erumpit subita formidine uulgus,
lateque ut capta passim trepidatur in urbe.
Verum ubi cunctari taedet dispersa uirorum
proelia sectantem et leuiori Marte teneri,
omnes in causam belli auctoremque malorum
uertere iam uires tandem placet. Hannibal unus
dum restet, non, si muris Carthaginis ignis
subdatur caesique cadant exercitus omnis,
profectum Latio. contra, si concidat unus,
nequiquam fore Agenoreis cuncta arma uirosque.
illum igitur lustrans circumfert lumina campo
rimaturque ducem. iuuat in certamina summa
ferre gradum, cuperetque uiro concurrere, tota
spectante Ausonia. celsus clamore feroci
prouocat increpitans hostem et noua proelia poscit.
Quas postquam audiuit uoces conterrita Iuno,
ne Libyci ducis impauidas ferrentur ad aures,
effigiem informat Latiam propereque coruscis
attollit cristis, addit clipeumque iubasque
Romulei ducis atque umeris imponit honorem
fulgentis saguli, dat gressum habitusque cientis
proelia et audacis adicit sine corpore motus.
tum par effigies fallacis imagine uana
cornipedis moderanda cito per denia passu
belligerae datur ad speciem certaminis umbrae.
sic Poeni ducis ante oculos exultat et ultro
Scipio Iunoni simulatus tela coruscat.
at, uiso laetus rectore ante ora Latino
et tandem propius sperans ingentia, Poenus
quadrupedi citus imponit uelocia membra
et iacit aduersam properati turbinis hastam.
dat terga et campo fugiens uolat ales imago
tramittitque acies. tum uero, ut uictor et alti
iam compos uoti, ferrata calce cruentat
cornipedem et largas Poenus quatit asper habenas:
'Quo fugis, oblitus nostris te cedere regnis?
nulla tibi Libyca latebra est, o Scipio, terra.'
haec ait et stricto sequitur mucrone nolantem,
donec longinquo frustratum duxit in arua
diuersa spatio procul a certamine pugnae.
tum fallax subito simulacrum in nubila cessit.
fulmineus ductor 'Quisnam se numine caeco
composuit nobis' inquit 'deus? aut latet idem
cur monstro? tantumne obstat mea gloria diuis?
sed non auelles umquam, quicumque secundus
caelicolum stas Ausoniae, non artibus hostem
eripies uerum nobis.' frena inde citati
conuertit furibundus equi campumque petebat,
cum subito occultae pestis conlapsa tremore
cornipedis moles ruit atque efflauit anhelo
pectore Iunonis curis in nubila uitam.
tum uero impatiens 'Vestra est haec altera, uestra
fraus,' inquit 'superi: non fallitis. aequore mersum
texissent scopuli, pelagusque hausisset et undae!
anne huic seruabar leto? mea signa secuti,
quis pugnae auspicium dedimus, caeduntur, et absens
accipio gemitus uocesque ac uerba uocantum
Hannibalem. quis nostra satis delicta piabit
Tartareus torrens?' simul haec fundebat et una
spectabat dextram ac leti feruebat amore.
Tunc Iuno, miserata uirum, pastoris in ora
uertitur ac siluis subito procedit opacis
atque his adloquitur uersantem ingloria fata:
'Quaenam te siluis accedere causa subegit
armatum nostris? num dura ad proelia tendis,
magnus ubi Ausoniae reliquos domat Hannibal armis?

442 *cultusque* Schrad. 445 *fugae* Scaliger. 452 *impetit* Heins. 454 *intenti* S, corr. R1. 455 *fodit* O, unde *inguina f* Liuin., *ilia f.* Ruperti. 460 *hinc* L O V. *Auerno* Heins. 461, 462 *foedera, nostrum H. reuocari* Heins. *reuocare* R1. 464 *parcamque* L F O. 465 *dum* L V. *inimicos* Liuin., *-a* S, D. Heins. (*aeternum* in u. seq. legens), *-us* Cellarius. *repellant* S, corr. R1. an *inimica—repellant hae terrae* (cf. X 546). 476 *in terris* Bas. 478 *perculsus* F O V. 480 *quo* ego, *qua* S. *misceret* Blass, *miscret* S, *miscebat* R1. *truculentus* O V. 487 *acrior* Bothe. 489 *s(a)ede* S, corr. R1. 496 *quique tuos* Liuin. 497 *polluerunt* Heins. 498 *regis* uel 499 *dereptum* (*ereptum*) van Veen. 500 *ferebat* S, corr. R1. 501 *quos* Heins. *primo* S, corr. Heins., *-i* Liuin. *pressere* Bas. 509 *diuersa* Heins. 533 *iunone* S, corr. R1. 534 *at* Liuin., *ac* S. 535 *spirans* Heins. 542 *credere* Bothe. 546 *diuerso* 'alii' apud Heins., *-ae* Heins., sed cf. IX 575. 548 *flamineus* S, corr. R1. 553 *citatis* S, corr. Heins. 554 *equis* O V. 558 *a. nostra* L F. 559 *fallitis, -cis* L F. 561 *hinc* S, corr. R1. 567 *Tum* O V. 570 *succedere* Liuin. 572 *arma* F O V.

si uelox gaudes ire et compendia grata
sunt tibi, uicino in medios te tramite ducam.'
adnuit atque onerat promissis pectora largis
pastoris patresque docet Carthaginis altae
magna repensuros, nec se leuiora daturum.
praecipitem et uasto superantem proxima saltu
circumagit Iuno ac fallens regione uiarum
non gratam inuito seruat celata salutem.
  Interea Cadmea manus, deserta pauensque,
non ullum Hannibalem, nusquam certamina cernit
saeui nota ducis. pars ferro occumbere credunt,
pars damnasse aciem et diuis cessisse sinistris.
ingruit Ausonius uersosque agit aequore toto
rector. iamque ipsae trepidant Carthaginis arces:
impletur terrore uago cuncta Africa pulsis
agminibus, uolucrique fuga sine Marte ruentes
tendunt attonitos extrema ad litora cursus
ac Tartessiacas profugi sparguntur in oras;
pars Batti petiere domos, pars flumina Lagi.
sic ubi, ui caeca tandem deuictus, ad astra
euomuit pastos per saecula Vesbius ignis
et pelago et terris fusa est Vulcania pestis,
uidere Eoi, monstrum admirabile, Seres
lanigeros cinere Ausonio canescere lucos.
  At fessum tumulo tandem regina propinquo
sistit Iuno ducem, facies unde omnis et atrae
apparent admota oculis uestigia pugnae.
qualem Gargani campum Trebiaeque paludem
et Tyrrhena uada et Ph*ae*t*h*ontis uiderat amnem
strage uiru*m* undantem, talis, miserabile uisu,
prostratis facies aperitur dira maniplis.
tunc superas Iuno sedes turbata reuisit.
iamque propinquabant hostes tumuloque subibant,
cum secum Poenus: 'Caelum licet omne soluta
in caput hoc compage ruat terraeque dehiscant,
non ullo Cannas abolebis, Iuppiter, aeuo,
decedesque prius regnis, quam nomina gentes
aut facta Hannibalis sileant. nec deinde relinquo
securam te, Roma, mei, patriaeque superstes
ad spes armorum uiuam tibi. nam modo pugna
praecellis, resident hostes: mihi satque superque
ut me Dardaniae matres atque Itala tellus,
dum uiuam, expectent nec pacem pectore norint.'
sic rapitur paucis fugientum mixtus, et altos
inde petit retro montis tutasque latebras.
  Hic finis bello. reserantur protinus arces
Ausonio iam sponte duci. iura improba adempta
armaque, et incisae leges, opibusque superbis
uis fracta, et posuit gestatas belua turris.
excelsae tum saeua rates spectacula Poenis
flammiferam accepere facem, subitaque procella
arserunt maria, atque expauit lumina Nereus.
  Mansuri compos decoris per saecula rector,
deuictae referens primus cognomina terrae,
securus sceptri, repetit per caerula Romam
et patria inuehitur sublimi tecta triumpho.
ante Syphax feretro residens captiua premebat
lumina, et auratae seruabant colla catenae.
hic Hannon clarique genus Phoenissa iuuenta
et Macetum primi atque incocti corpora Mauri,
tum Nomades notusque sacro, cum lustrat harenas,
Hammoni Garamas et semper naufraga Syrtis.
mox uictas tendens Carthago ad sidera palmas
ibat et effigies orae iam lenis Hiberae,
terrarum finis Gades ac laudibus olim
terminus Herculeis Calpe Baetesque lauare
solis equos dulci consuetus fluminis unda,
frondosumque apicem subigens ad sidera mater
bellorum fera Pyrene nec mitis Hiberus,
cum simul inlidit ponto, quos attulit, amnes.
sed non ulla magis mentesque oculosque tenebat,
quam uisa Hannibalis campis fugientis imago.
ipse astans curru atque auro decoratus et ostro
Martia praebebat spectanda Quiritibus ora,
qualis odoratis descendens Liber ab Indis
egit pampineos frenata tigride currus;
aut cum Phlegraeis, confecta mole Gigantum,
incessit campis tangens Tirynthius astra.
salue, inuicte parens, non concessure Quirino
laudibus ac meritis non concessure Camillo:
nec uero, cum te memorat de stirpe deorum,
prolem Tarpei mentitur Roma Tonantis.

578 *uasti—saltus* Heins., sed cf. XII 456. 580 *dea laeta* Heins. 584 *superis* O V. 588 *morte* S, corr. R[1], *more* Heins. 590 *hi* Lefeb. *cartes(s)iacas* S, corr. R[1]. 591 *bacc(h)i* L F O. *largi* S, corr. R[1]. 592 *ui* R[1], *in* S. 597 *At* Junt., *Et* S. 600 *garganii* S, corr. R[1]. 601 *phetontis* uel peiora S. 602 *uirum* R[2], *uera* S, *fera* P, fort. recte, *atra* Blass. 604 *tum* O V. 607 *dehiscat* L F O. 613 *proeellis* O. locum iure suspectum infeliciter temptarunt. 616 *immixtus* Heins. 620 *aeraque* Heins., *aruaque* Dausq. 631 *iuuentas* Heins., sed uid. ad X 641. 636 *leuis* S, corr. R[2]. 637 *et finis* Heins. (sed cf. I 620, II 400, ubi copula simili modo omissa est).

P. PAPINI STATI

THEBAIDOS

LIBER PRIMVS

FRATERNAS acies alternaque regna profanis
decertata odiis sontesque euoluere Thebas,
Pierius menti calor incidit. unde iubetis
ire, deae? gentisne canam primordia dirae,
Sidonios raptus et inexorabile pactum
legis Agenoreae scrutantemque aequora Cadmum?
longa retro series, trepidum si Martis operti
agricolam infandis condentem proelia sulcis
expediam penitusque sequar, quo carmine muris
iusserit Amphion Tyrios accedere montes,
unde graues irae cognata in moenia Baccho,
quod saeuae Iunonis opus, cui sumpserit arcus
infelix Athamas, cur non expauerit ingens
Ionium socio casura Palaemone mater;
atque adeo iam nunc gemitus et prospera Cadmi
praeteriisse sinam: limes mihi carminis esto
Oedipodae confusa domus, quando Itala nondum
signa nec Arctoos ausim spirare triumphos
bisque iugo Rhenum, bis adactum legibus Histrum
et coniurato deiectos uertice Dacos
aut defensa prius uix pubescentibus annis
bella Iouis, tuque ut, Latiae decus addite famae,
quem noua mature subeuntem exorsa parentis
aeternum sibi Roma cupit (licet artior omnes
limes agat stellas et te plaga lucida caeli,
Pleiadum Boreaeque et hiulci fulminis expers,
sollicitet, licet ignipedum frenator equorum
ipse tuis alte radiantem crinibus arcum
imprimat, aut magni cedat tibi Iuppiter aequa
porte poli), maneas hominum contentus habenis,
undarum terraeque potens, et sidera dones.
tempus erit, cum Pierio tua fortior oestro
facta canam: nunc tendo chelyn satis arma referre
Aonia et geminis sceptrum exitiale tyrannis
nec furiis post fata modum flammasque rebelles
seditione rogi tumulisque carentia regum
funera et egestas alternis mortibus urbes,
caerula cum rubuit Lernaeo sanguine Dirce
et Thetis arentes adsuetum stringere ripas
horruit ingenti uenientem Ismenon aceruo.
quem prius heroum, Clio, dabis? inmodicum irae
Tydea? laurigeri subitos an uatis hiatus?
urget et hostilem propellens caedibus amnem
turbidus Hippomedon, plorandaque bella proterui
Arcados atque alto Capaneus horrore canendus.
Impia iam merita scrutatus lumina dextra
merserat aeterna damnatum nocte pudorem
Oedipodes longaque animam sub morte tenebat.
illum indulgentem tenebris imaeque recessu
sedis inaspectos caelo radiisque penates
seruantem tamen adsiduis circumuolat alis
saeua dies animi, scelerumque in pectore Dirae.
tunc uacuos orbes, crudum ac miserabile uitae
supplicium, ostentat caelo manibusque cruentis
pulsat inane solum saeuaque ita uoce precatur:
'Di, sontes animas angustaque Tartara poenis
qui regitis, tuque umbrifero Styx liuida fundo,
quam uideo, multumque mihi consueta uocari
adnue, Tisiphone, peruersaque uota secunda:
si bene quid merui, si me de matre cadentem
fouisti gremio et traiectum uulnere plantas
firmasti, si stagna peti Cirrhaea bicorni
interfusa iugo, possem cum degere falso
contentus Polybo, trifidaeque in Phocidos arto
longaeuum implicui regem secuique trementis
ora senis, dum quaero patrem, si Sphingos iniquae
callidus ambages te praemonstrante resolui,
si dulces furias et lamentabile matris
conubium gauisus ini noctemque nefandam
saepe tuli natosque tibi, scis ipsa, paraui,
mox auidus poenae digitis caedentibus ultro
incubui miseraque oculos in matre reliqui:
exaudi, si digna precor quaeque ipse furenti
subiceres. orbum uisu regnisque carentem
non regere aut dictis maerentem flectere adorti,
quos genui quocumque toro; quin ecce superbi
(pro dolor!) et nostro iamdudum funere reges
insultant tenebris gemitusque odere paternos.
hisne etiam funestus ego? et uidet ista deorum
ignauus genitor? tu saltem debita uindex
huc ades et totos in poenam ordire nepotes.
indue quod madidum tabo diadema cruentis
unguibus abripui, uotisque instincta paternis
i media in fratres, generis consortia ferro
dissiliant. da, Tartarei regina barathri,
quod cupiam uidisse nefas, nec tarda sequetur
mens iuuenum; modo, Dira, ueni: mea pignora nosces.'
Talia dicenti crudelis diua seueros
aduertit uultus. inamoenum forte sedebat
Cocyton iuxta, resolutaque uertice crines
lambere sulphureas permiserat anguibus undas.

I **16** *limen* maluit Baehr(ens). **18** *sperare* ω (= codices omnes, exceptis si qui seorsim nominantur), corr. N. Heins(ius). **22** *Ioui* Lachm. *teque o* P(uteanus cod. Paris. 8051), corr. Heins. *tuque ut* Lachm. **23** *maturi* ω, corr. Lachm. **24** *illas* P[1]. **28** *late* Schrader. **29** *aut* ω, *ac* Baehr. **32** *pierio* (suprascr. *l. laurigero*) P ς (= codices nonnulli), *laurigero* B(ambergensis cod. iv 11) ς. **33** interpunxit Bentl(ey). **39** *Tethys et* Lachm. **45** *alto* Lachm., *alio* ω. **48** *sub nocte* B ς. **52** *lues animi* Friesemann, *curae* idem. *pelluntque* Baehr. **64** *arto* P[1], *arce* P corr. ς. **69** *inii* P ς. **72** *in mente* Bentl., *in morte* Peyrared. **74** *carentem* P ς, *parentem* B ς. **77** uersum spurium esse putabat Barth. probante Lachm. *in funere* P. **81** *penates* Koestlin. **83** *abripui* P, *abrupi* B ς. **87** *digna* P B ς, corr. Lachm., *diua* O. Muell(er), *mea digna* (*ueni modo*) *p. n.* Baehr.

ilicet igne Iouis lapsisque citatior astris
tristibus exsiluit ripis: discedit inane
uulgus et occursus dominae pauet; illa per umbras
et caligantes animarum examine campos
Taenariae limen petit inremeabile portae.
Sensit adesse dies, piceo nox obuia nimbo
lucentes turbauit equos; procul arduus Atlas
horruit et dubia caelum ceruice remisit.
arripit extemplo Maleae de ualle resurgens
notum iter ad Thebas; neque enim uelocior ullas
itque reditque uias cognataue Tartara mauult.
centum illi stantes umbrabant ora cerastae,
turba minax diri capitis; sedet intus abactis
ferrea lux oculis, qualis per nubila Phoebes
Atracia rubet arte labor; suffusa ueneno
tenditur ac sanie gliscit cutis; igneus atro
ore uapor, quo longa sitis morbique famesque
et populis mors una uenit; riget horrida tergo
palla et caerulei redeunt in pectora nodi:
Atropos hos atque ipsa nouat Proserpina cultus.
tunc geminas quatit ira manus: haec igne rogali
fulgurat, haec uiuo manus aera uerberat hydro.
Vt stetit, abrupta qua plurimus arce Cithaeron
occurrit caelo, fera sibila crine uirenti
congeminat, signum terris, unde omnis Achaei
ora maris late Pelopeaque regna resultant.
audiit et medius caeli Parnasus et asper
Eurotas, dubiamque iugo fragor impulit Oeten
in latus, et geminis uix fluctibus obstitit Isthmos.
ipsa suum genetrix curuo delphine uagantem
abripuit frenis gremioque Palaemona pressit.
Atque ea Cadmeo praeceps ubi culmine primum
constitit adsuetaque infecit nube penates,
protinus attoniti fratrum sub pectore motus,
gentilisque animos subiit furor aegraque laetis
inuidia atque parens odii metus, inde regendi
saeuus amor, ruptaeque uices iurisque secundi
ambitus impatiens, et summo dulcius unum
stare loco, sociisque comes discordia regnis.
sic ubi delectos per torua armenta iuuencos
agricola imposito sociare adfectat aratro,
illi indignantes, quis nondum uomere multo
ardua nodosos ceruix descendit in armos,
in diuersa trahunt atque aequis uincula laxant
uiribus et uario confundunt limite sulcos:
haud secus indomitos praeceps discordia fratres
asperat. alterni placuit sub legibus anni
exilio mutare ducem. sic iure maligno
fortunam transire iubent, ut sceptra tenentem
foedere praecipiti semper nouus angeret heres.
haec inter fratres pietas erat, haec mora pugnae
sola nec in regem perduratura secundum.
et nondum crasso laquearia fulua metallo,
montibus aut alte Grais effulta nitebant
atria, congestos satis explicitura clientes;
non impacatis regum aduigilantia somnis
pila, nec alterna ferri statione gementes
excubiae, nec cura mero committere gemmas
atque aurum uiolare cibis: sed nuda potestas
armauit fratres, pugna est de paupere regno.
dumque uter angustae squalentia iugera Dirces
uerteret aut Tyrii solio non altus ouaret
exulis ambigitur, periit ius fasque bonumque
et uitae mortisque pudor. quo tenditis iras,
a, miseri? quid si peteretur crimine tanto
limes uterque poli, quem Sol emissus Eoo
cardine, quem portu uergens prospectat Hibero,
quasque procul terras obliquo sidere tangit
auius aut Borea gelidas madidiue tepentes
igne Noti? quid si Phrygiae Tyriaeque sub unum
conuectentur opes? loca dira arcesque nefandae
suffecere odio, furiisque immanibus emptum
Oedipodae sedisse loco. iam sorte cadebat
dilatus Polynicis honos. quis tunc tibi, saeue,
quis fuit ille dies, uacua cum solus in aula
respiceres ius omne tuum cunctosque minores
et nusquam par stare caput? iam murmura serpunt
plebis Echioniae, tacitumque a principe uulgus
dissidet, et, qui mos populis, uenturus amatur.
Atque aliquis, cui mens humili laesisse ueneno
summa nec impositos umquam ceruice uolenti
ferre duces, 'Hancne Ogygiis' ait 'aspera rebus
fata tulere uicem, totiens mutare timendos
alternoque iugo dubitantia subdere colla?
partiti uersant populorum fata manuque
fortunam fecere leuem. semperne uicissim
exulibus seruire dabor? tibi, summe deorum
terrarumque sator, sociis hanc addere mentem
sedit? an inde uetus Thebis extenditur omen,
ex quo Sidonii nequiquam blanda iuuenci
pondera Carpathio iussus sale quaerere Cadmus
exul Hyanteos inuenit regna per agros,
fraternasque acies fetae telluris hiatu
augurium seros dimisit ad usque nepotes?
cernis, ut erectum torua sub fronte minetur
saeuior adsurgens dempto consorte potestas.
quas gerit ore minas, quanto premit omnia fastu!
hicne umquam priuatus erit? tamen ille precanti
mitis et adfatu bonus et patientior aequi.
quid mirum? non solus erat. nos, uilis in omnes
prompta manus casus, domino cuicumque parati:
qualiter hinc gelidus Boreas, hinc nubifer Eurus
uela trahunt, nutat mediae fortuna carinae,
(heu dubio suspensa metu tolerandaque nullis
aspera sors populis!) hic imperat, ille minatur.'
At Iouis imperio rapidi super atria caeli
lectus concilio diuum conuenerat ordo
interiore polo. spatiis hinc omnia iuxta,
primaeque occiduaeque domus et fusa sub omni
terra atque unda die; mediis sese arduus infert
ipse deis, placido quatiens tamen omnia uultu,
stellantique locat solio; nec protinus ausi
caelicolae, ueniam donec pater ipse sedendi
tranquilla iubet esse manu. mox turba uagorum
semideum et summis cognati nubibus Amnes
et compressa metu seruantes murmura Venti
aurea tecta replent. mixta conuexa deorum
maiestate tremunt, radiant maiore sereno
culmina et arcano florentes lumine postes.
postquam iussa quies siluitque exterritus orbis,
incipit ex alto (graue et immutabile sanctis
pondus adest uerbis, et uocem Fata sequuntur):
'Terrarum delicta nec exsaturabile Diris
ingenium mortale queror. quonam usque nocentum
exigar in poenas? taedet saeuire corusco
fulmine, iam pridem Cyclopum operosa fatiscunt
bracchia et Aeoliis desunt incudibus ignes.
atque adeo tuleram falso rectore solutos

102 *cognataue* B ς, *cognataque* P ς. **104** *minor* ω, corr. Lachm. **106** *decor* Lachm., *albor* Baehr. **112** *ira minas t manus* B, *ira minas* ς, *illa manus* H(elmstadiensis cod. 319 b), *ira minax* Heins., *ira minans* uel *minax* Gronou. **122** *abrimuit* P B ς, *arripuit* ς. **125** *attonitae f. s. p. mentes* Lachm., *attonito* Baehr. **126** *gentilesque* B ς. **129** *dulcius uni* Heins. **130** *regni* ς Scaliger. **131** *sicuti* Baehr. **135** *et iniquis uincula* Wakefield. **144** *fulta* ς, *culta* Gebhard. **153** *artus* Baehr. **154** *perit* P. **155** *irae* Lachm. **157** *emersus* Heins. **158** *porta u. p. Ibera* Π (= Parisinus cod. 8052) Gruter. **160** *aut notus aut boree* P. **161** *non* (*quid* P^2) *si* P. **162** *conuerrentur* F. Modius, *conferrentur* Baehr. 'an *sola d.*?' Postgate. **164** *toro* Schrader. *carebat* ω, corr. Bernart. **174** *pacta* et **177** *breuem* Baehr. **179** *caecis* Gruter. **181** *Sidonius* Lachm. **184** *hiatus* Lachm. **186** *erecta toruum* Baehr., *ut e rictu* O. Muell. **190** *effatu* B. **196** *mors* P^1. **197** *imperiis* B ς. **199** *huic* Markl(and). *iusta* ς, *iustis* Peyr. **200** *effusa* P ω, *et fusa* corr. Markl. **202** *nutu* Heins., sed cf. VIII 82. **205** *iuuet ecce* P. **208** *templa* Markl. **209** *fremunt* P^2. **210** *et aeterno* uel *aetherio fulgentes* Friesemann. **213** *facta* Burm(ann). *secuntur* P B ς. **214** *exsuperabile* B ς. **219** *adeo* ς, *ideo* P B ς. *anne ideo* Baehr.

solis equos, caelumque rotis errantibus uri,
et Phaethontea mundum squalere fauilla.
nil actum, neque tu ualida quod cuspide late
ire per inlicitum pelago, germane, dedisti.
nunc geminas punire domos, quis sanguinis auctor
ipse ego, descendo. Perseos alter in Argos
scinditur, Aonias fluit hic ab origine Thebas.
mens cunctis †imposta manet : quis funera Cadmi
nesciat et totiens excitam a sedibus imis
Eumenidum bellasse aciem, mala gaudia matrum
erroresque feros nemorum et reticenda deorum
crimina? uix lucis spatio, uix noctis abactae
enumerare queam mores gentemque profanam.
scandere quin etiam thalamos hic impius heres
patris et immeritae gremium incestare parentis
adpetiit, proprios monstro reuolutus in ortus.
ille tamen superis aeterna piacula soluit
proiecitque diem, nec iam amplius aethere nostro
uescitur; at nati (facinus sine more!) cadentes
calcauere oculos. iam iam rata uota tulisti,
dire senex! meruere tuae, meruere tenebrae
ultorem sperare Iouem. noua sontibus arma
iniciam regnis, totumque a stirpe reuellam
exitiale genus. belli mihi semina sunto
Adrastus socer et superis, a, iuncta sinistris
conubia. hanc etiam poenis incessere gentem
decretum; neque enim arcano de pectore fallax
Tantalus et saeuae periit iniuria mensae.'
  Sic pater omnipotens. ast illi saucia dictis
flammato uersans inopinum corde dolorem
talia Iuno refert: 'Mene, o iustissime diuum,
me bello certare iubes? scis, semper ut arces
Cyclopum magnique Phoroneos inclita fama
sceptra uiris opibusque iuuem, licet improbus illic
custodem Phariae somno letoque iuuencae
extinguas, saeptis et turribus aureus intres.
mentitis ignosco toris: illam odimus urbem.
quam uultu confessus adis, ubi conscia magni
signa tori tonitrus agis et mea fulmina torques.
facta luant Thebae: cur hostes eligis Argos?
quin age, si tanta est thalami discordia sancti,
et Samon et ueteres armis exscinde Mycenas,
uerte solo Sparten. cur usquam sanguine festo
coniugis ara tuae, cumulo cur turis Eoi
laeta calet? melius uotis Mareotica fumat
Coptos et aerisoni lugentia flumina Nili.
quod si prisca luunt auctorum crimina gentes
subuenitque tuis sera haec sententia curis,
percensere aeui senium: quo tempore tandem
terrarum furias abolere et saecula retro
emendare sat est? iamdudum ab sedibus illis
incipe, fluctiuaga qua praeterlabitur unda
Sicanios longe relegens Alpheos amores.
Arcades hic tua (nec pudor est) delubra nefastis
imposuere locis, illic Mauortius axis
Oenomai Geticoque pecus stabulare sub Haemo
dignius, abruptis etiamnum inhumata procorum
reliquiis trunca ora rigent. tamen hic tibi templi
gratus honos, placet Ida nocens mentitaque manes
Creta tuos. me Tantaleis consistere tectis
quae tandem inuidia est? belli deflecte tumultus
et generis miseresce tui. sunt impia late
regna tibi, melius generos passura nocentes.'
  Finierat precibus miscens conuicia Iuno.
at non ille grauis dictis, quamquam aspera motu,
reddidit haec: 'Equidem haud rebar te mente secunda
laturam, quodcumque tuos, licet aequus, in Argos
consulerem, neque me, detur si copia, fallit
multa super Thebis Bacchum ausuramque Dionen
dicere, sed nostri reuerentia ponderis obstat.
horrendos etenim latices, Stygia aequora fratris
obtestor, mansurum et non reuocabile uerbum,
nil fore, quod dictis flectar. quare impiger alis
portantes praecede Notos, Cyllenia proles,
aera per liquidum regnisque inlapsus opacis
dic patruo; superas senior se attollat ad auras
Laius, extinctum nati quem uulnere nondum
ulterior Lethes accepit ripa profundi
lege Erebi: ferat haec diro mea iussa nepoti:
germanum exilio fretum Argolicisque tumentem
hospitiis, quod sponte cupit, procul impius aula
arceat, alternum regni infitiatus honorem.
hinc causae irarum, certo reliqua ordine ducam.'
  Paret Atlantiades dictis genitoris et inde
summa pedum propere plantaribus inligat alis,
obnubitque comas et temperat astra galero.
tum dextrae uirgam inseruit, qua pellere dulces
aut suadere iterum somnos, qua nigra subire
Tartara et exsangues animare adsueuerat umbras.
desiluit, tenuique exceptus inhorruit aura.
nec mora, sublimis raptim per inane uolatus
carpit et ingenti designat nubila gyro.
  Interea patriis olim uagus exul ab oris
Oedipodionides furto deserta pererrat
Aoniae. iam iamque animi male debita regna
concipit, et longum signis cunctantibus annum
stare gemit. tenet una dies noctesque recursans
cura uirum, si quando humilem decedere regno
germanum et semet Thebis opibusque potitum
cerneret; hac aeuum cupiat pro luce pacisci.
nunc queritur ceu tarda fugae dispendia, sed mox
attollit flatus ducis et sedisse superbus
deiecto iam fratre putat: spes anxia mentem
extrahit et longo consumit gaudia uoto.
tunc sedet, Inachias urbes Danaeiaque arua
et caligantes abrupto sole Mycenas
ferre iter impauidum, seu praeuia ducit Erinys,
seu fors illa uiae, siue hac inmota uocabat
Atropos. Ogygiis ululata furoribus antra
deserit et pingues Baccheo sanguine colles.
inde plagam, qua molle sedens in plana Cithaeron
porrigitur lassumque inclinat ad aequora montem,
praeterit. hinc arte scopuloso in limite pendens
infames Scirone petras Scyllaeaque rura
purpureo regnata seni mitemque Corinthon
linquit et in mediis audit duo litora campis.
  Iamque per emeriti surgens confinia Phoebi
Titanis late, mundo subuecta silenti,
rorifera gelidum tenuauerat aera biga;
iam pecudes uolucresque tacent, iam Somnus amaris
inrepsit curis pronusque ex aethere nutat,
grata laboratae referens obliuia uitae.
sed nec puniceo rediturum nubila caelo
promisere iubar, nec rarescentibus umbris
longa repercusso nituere crepuscula Phoebo:
densior a terris et nulli peruia flammae

227 *cunis* Bury. *imposita* P H. *inposta* B ς, *imposta* M (= codices alteram recensionem praestantes, qui non seorsim citantur), *impasta* Barth, *inmota* Peyr., *infesta* Barcl., *infausta* Cruc., *in praua* Baehr. *mouet* B ς. *munera* Koestl. 230 *feros hominum* Markl., *feros, memorum* Muell. 235 *monstro* P B ς, *monstrum* ς (*monstrum!*) Scaliger. 244 *adiuncta* ω, corr. Lachm., *sat iuncta* Baehr. 246 *arcani* Baehr. 255 *restinguas* B ς. 260 *tanti* Gronou. 264 *fumant* P. 267 *haec sera subuenitque tuis* B. 268 *a quo* Maduig, *atque hoc tempore* Sandstr(oem). 270 *sat est: iamdudum* distinxit Sandstr. 279 *considere regnis* uel *terris* Heins. 283 *miscens precibus* B ς. 284 *at non ille graui dictis* (*quamquam aspera*) *motu* Barth, *quamquam aspera motus reddidit* Gruter. 287 *si detur* ς. 288 *thebas* P. *dionem* P B ς. 291 *et non reuocabile* Muell., *et inreuocabile* P B ς, *atque inreuocabile* Burm. *uerbum* Scriuer., *uerum* ω. 292 *alis* Gruter ex codice uno, *ales* ω. 295 *se tollat* B ς. 298 *hic* P. 302 *hae caussae* Lachm., cui uersus spurius esse uidebatur. *dicam* B ς. 304 *alas* P. 314 *animi* Muell., *animis* ω, *animus* Baehr. 319 *pro laude* ς Peerlk(amp). 322 *iam* P, *se* B ς. 323 *praesumit* Baehr. 329 *Pentheo sanguine* Barth. 332 *Actes scopuloso limite* Markl. 334 *ditemque* Schrad., *mollemque* Lachm. 337 *et late* P. *subiecta* B ς. 339 *amaris* Lindenb(rog), *auaris* ω. 340 *inrepsit* P, *inrepit* G(udianus cod. 52), *irrepit* uel *surrepit* Heins., *inserpit* B ς. *ex aethere* P, *per aera* ω. 345 *densior Atraciis* Sandstr.

subtexit nox atra polos. iam claustra rigentis
Aeoliae percussa sonant, uenturaque rauco
ore minatur hiemps. uenti transuersa frementes
confligunt axemque emoto cardine uellunt,
dum caelum sibi quisque rapit; sed plurimus Auster
inglomerat noctem. tenebrosa uolumina torquens,
defunditque imbres, sicco quos asper hiatu
praesolidat Boreas: nec non abrupta tremescunt
fulgura, et attritus subita face rumpitur aether.
iam Nemea, iam Taenariis contermina lucis
Arcadiae capita alta madent: ruit agmine facto
Inachus et gelidas surgens Erasinus in undas.
puluerulenta prius calcataque flumina nullae
aggeribus tenuere morae, stagnoque refusa est
funditus et ueteri spumauit Lerna ueneno.
frangitur omne nemus, rapiunt antiqua procellae
bracchia siluarum, nullisque aspecta per aeuum
solibus umbrosi patuere aestiua Lycaei.
ille tamen, modo saxa iugis fugientia ruptis
miratus, modo nubigenas e montibus amnes
aure pauens passimque insano turbine raptas
pastorum pecorumque domos, non segnius amens
incertusque uiae per nigra silentia uastum
haurit iter: pulsat metus undique et undique frater.
ac uelut hiberno deprensus nauita ponto,
cui neque Temo piger neque amico sidere monstrat
Luna uias, medio caeli pelagique tumultu
stat rationis inops, iam iamque aut saxa malignis
expectat submersa uadis aut uertice acuto
spumantes scopulos erectae incurrere prorae:
talis opaca legens nemorum Cadmeius heros
accelerat, uasto metuenda umbone ferarum
excutiens stabula, et prono uirgulta refringit
pectore; dat stimulos animo uis maesta timoris,
donec ab Inachiis uicta caligine tectis
emicuit lucem deuexa in moenia fundens
Larisaeus apex. illo spe concitus omni
euolat, hinc celsae Iunonia templa Prosymnae
laeuus habens, hinc Herculeo signata uapore
Lernaei stagna atra uadi, tandemque reclusis
infertur portis. actutum regia cernit
uestibula: hic artus imbri uentoque rigentes
proicit ignotaeque adclinis postibus aulae
inuitat tenuis ad dura cubilia somnos.
Rex ibi tranquille, medio de limite uitae
in senium uergens, populos Adrastus habebat,
diues auis et utroque Iouem de sanguine ducens.
hic sexus melioris inops, sed prole uirebat
feminea, gemino natarum pignore fultus.
cui Phoebus generos (monstrum exitiabile dictu!
mox adaperta fides) fato ducente canebat
saetigerumque suem et fuluum aduentare leonem.
id uoluens non ipse pater, non docte futuri
Amphiarae uides (etenim uetat auctor Apollo);
tantum in corde sedens aegrescit cura parenti.
Ecce autem antiquam fato Calydona relinquens
Olenius Tydeus (fraterni sanguinis illum
conscius horror agit) eadem sub nocte sopora
lustra terit, similesque Notos dequestus et imbres,
infusam tergo glaciem et liquentia nimbis
ora comasque gerens subit uno tegmine, cuius
fusus humo gelida partem prior hospes habebat.
hic uero ambobus rabiem fortuna cruentam
attulit: haud passi sociis defendere noctem
culminibus paulum, alterni nil uerba minasque
cunctantur; mox ut iactis sermonibus irae
intumuere satis, tum uero erectus uterque
exertare umeros nudamque lacessere pugnam.
celsior ille gradu procera in membra simulque
integer annorum, sed non et uiribus infra;
Tydea fert animus, totosque infusa per artus
maior in exiguo regnabat corpore uirtus.
iam crebros ictus ora et caua tempora circum
obnixi ingeminant, telorum aut grandinis instar
Rhiphaeae, flexoque genu uacua ilia tundunt:
non aliter quam Pisaeo sua lustra Tonanti
cum redeunt crudisque uirum sudoribus ardet
puluis; at hinc teneros caueae dissensus ephebos
concitat, exclusaeque expectant praemia matres.
sic alacres odio nullaque cupidine laudis
accensi incurrunt, scrutatur et intima uultus
unca manus penitusque oculis cedentibus intrat.
forsan et accinctos lateri (sic ira ferebat)
nudassent enses, meliusque hostilibus armis
lugendus fratri, iuuenis Thebane, iaceres,
ni rex, insolitum clamorem et pectore ab alto
stridentes gemitus noctis miratus in umbris,
mouisset gressus, magnis cui saucia curis
pendebat somno iam deteriore senectus.
isque ubi progrediens numerosa luce per alta
atria dimotis aduerso limine claustris
terribilem dictu faciem, lacera ora putresque
sanguineo uidet imbre genas: 'Quae causa furoris,
externi iuuenes (neque enim meus audeat istas
ciuis in usque manus), quisnam implacabilis ardor
exturbare odiis tranquilla silentia noctis?
usque adeone angusta dies et triste, parumper
pacem animo somnumque pati? sed prodite tandem,
unde orti, quo fertis iter, quae iurgia? nam uos
haud humiles tanta ira docet, generisque superbi
magna per effusum clarescunt signa cruorem.'
Vix ea, cum mixto clamore obliqua tuentes
incipiunt una: 'Rex o mitissime Achiuum,
quid uerbis opus? ipse undantes sanguine uultus
aspicis.' haec passim turbatis uocis amarae
confudere sonis; inde orsus in ordine Tydeus
continuat: 'Maesti cupiens solacia casus
monstriferae Calydonis opes Acheloiaque arua
deserui; uestris haec me ecce in finibus ingens
nox operit. tecto caelum prohibere quis iste
arcuit? an quoniam prior haec ad limina forte
molitus gressus? pariter stabulare bimembres
Centauros unaque ferunt Cyclopas in Aetna
compositos (sunt et rabidis iura insita monstris
fasque suum) sociae nouisse cubilia terrae.
sed quid ego? aut hodie spoliis gauisus abibis,
quisquis es, his, aut me, si non effetus oborto
sanguis hebet luctu, magni de stirpe creatum
Oeneos et Marti non degenerare paterno
accipies.' 'Nec nos animi nec stirpis egentes—'
ille refert contra, sed mens sibi conscia fati
cunctatur proferre patrem. tunc mitis Adrastus:
'Immo agite, et positis, quas nox inopinaque suasit
aut uirtus aut ira, minis succedite tecto.
iam pariter coeant animorum in pignora dextrae.
non haec incassum diuisque absentibus acta;
forsan et has uenturus amor praemiserit iras,
ut meminisse iuuet.' nec uana uoce locutus

346 [illegible] P. 349 [illegible] Muell. *uerrunt* Baehr. 351 *noctem et tenebrosa u. torquet* B ς. 355 *nemeae* P G ς. [illegible] B ς. 356 [illegible]*gno* (suprascr. *ę facto*) P. 357 *surgens* B ς. *urgens* G, *uergens* P H. *in undas* P ς, *ad arctos* P marg. B ς. *ad auras* Duebner, *gelida s. E. in unda* Muell. 358 *calcandaque* B ς. 365 *miratus* B ς. *miratur* P ς. 366 [illegible] Lachm. 367 interpunxit Menke. 371 *nec amico* G. 379 *animo* om. P. *mixta timore* Peyr. 384 *labore* Peyr. 389 [illegible] P. *teneras* B, *teneros* Gronou. 390 *tranquillae* ω, corr. Muell. 393 *uigebat* Wakefield. 396 *fato* P, *aeuo* B ς. 398 [illegible] P. *haec* B ς. 399 uersum om. B (in contextu, sed in marg. pr. m. exhibet). 400 *parentis* ς, *pauenti* Heins. 'ex optimo cod.' 402 *Oeneus* Heins., coll. V 661. 406 *rigens* Heins. 410 *alterni* P, *alternis* B ς. *in* ω, corr. Baehr. 416 *totos* B ς. 422 *redduni* B ς. 427 *intrat* P, *instat* B ς. 433 *sobria* ω, corr. Lachm. 436 *demotis* B ς. 439 [illegible] *ire* Burm., *audeat istic* uel *istac* Hand. 455 *quid* Baehr. 456 *arcuit* (corr. ex *arguit*) K (= Gudianus cod. 54) c[1], *arguit* P B M. 457 *molitus* P ς, *molitur* B M. *partem* P. 459 interpunctionem corr. Housman. 460 *nobis genere* c. ω, corr. Postgate. *binos sociare* Housman, *norunt sociare* Baehr. 462 *oborto* P. *ab orto* B, *aborto* ς. 465 *egemus* B ς. 468 *quas* B[2] ς, *quae* P B[1] ς. 470 *in* P ς, [illegible] B *en* uel *ut* Baehr., delet Lachm. 472 *forsitan* P. *praemiserat* B ς.

fata senex, siquidem hanc perhibent post uulnera iunctis
isse fidem, quanta partitum extrema proteruo
Thesea Pirithoo, uel inanem mentis Oresten
opposito rabidam Pylade uitasse Megaeram.
tunc quoque mulcentem dictis corda aspera regem
iam faciles (uentis ut decertata residunt
aequora, laxatisque diu tamen aura superstes
immoritur uelis) passi subiere penates.
  Hic primum lustrare oculis cultusque uirorum
telaque magna uacat: tergo uidet huius inanem
impexis utrimque iubis horrere leonem,
illius in speciem, quem per Teumesia tempe
Amphitryoniades fractum iuuenalibus annis
ante Cleonaei uestitus proelia monstri.
terribiles contra saetis ac dente recuruo
Tydea per latos umeros ambire laborant
exuuiae, Calydonis honos. stupet omine tanto
defixus senior, diuina oracula Phoebi
agnoscens monitusque datos uocalibus antris.
obtutu gelida ora premit, laetusque per artus
horror iit; sensit manifesto numine ductos
adfore, quos nexis ambagibus augur Apollo
portendi generos, uultu fallente ferarum,
ediderat. tunc sic tendens ad sidera palmas:
'Nox, quae terrarum caelique amplexa labores
ignea multiuago transmittis sidera lapsu,
indulgens reparare animum, dum proximus aegris
infundat Titan agiles animantibus ortus,
tu mihi perplexis quaesitam erroribus ultro
aduehis alma fidem ueterisque exordia fati
detegis: adsistas operi tuaque omina firmes.
semper honoratam dimensis orbibus anni
te domus ista colet; nigri tibi, diua, litabunt
electa ceruice greges, lustraliaque exta
lacte nouo perfusus edet Vulcanius ignis.
salue prisca fides tripodum obscurique recessus!
deprendi, Fortuna, deos.' sic fatus, et ambos
innectens manibus tecta interioris ad aulae
progreditur. canis etiamnum altaribus ignes
sopitum cinerem et tepidi libamina sacri
seruabant; adolere focos epulasque recentes
instaurare iubet. dictis parere ministri
certatim accelerant; uario strepit icta tumultu
regia: pars ostro *ard*entes auroque sonantes
emunire toros altosque inferre tapetas,
pars teretes leuare manu ac disponere mensas.
ast alii tenebras et opacam uincere noctem
adgressi tendunt auratis uincula lychnis.
his labor inserto torrere exsanguia ferro
uiscera caesarum pecudum, his cumulare canistris
perdomitam saxo Cererem. laetatur Adrastus
obsequio feruere domum. iamque ipse superbis
fulgebat stratis solioque effultus eburno:
parte alia iuuenes siccati uulnera lymphis
discumbunt, simul ora notis foedata tuentur
inque uicem ignoscunt. tunc rex longaeuus Acasten
(natarum haec altrix eadem et fidissima custos
lecta sacrum iustae Veneri occultare pudorem)
imperat acciri tacitaque immurmurat aure.
  Nec mora praeceptis, cum protinus utraque uirgo
arcano egressae thalamo: mirabile uisu,
Pallados armisonae pharetratae que ora Dianae
aequa ferunt, terrore minus. noua deinde pudori
uisa uirum facies: pariter pallorque ruborque
purpureas hausere genas, oculique uerentes
ad sanctum rediere patrem. postquam ordine mensae
uicta fames, signis perfectam auroque nitentem
Iasides pateram famulos ex more poposcit,
qua Danaus libare deis seniorque Phoroneus
adsueti. tenet haec operum caelata figuras:
aureus anguicomam praesecto Gorgona collo
ales habet, iam iamque uagas (ita uisus) in auras
exsilit; illa graues oculos languentiaque ora
paene mouet uiuoque etiam pallescit in auro.
hinc Phrygius fuluis uenator tollitur alis,
Gargara desidunt surgenti et Troia recedit,
stant maesti comites, frustraque sonantia lassant
ora canes umbramque petunt et nubila latrant.
hanc undante mero fundens uocat ordine cunctos
caelicolas, Phoebum ante alios, Phoebum omnis ad aram
laude ciet comitum famulumque euincta pudica
fronde manus, cui festa dies largoque refecti
ture uaporatis lucent altaribus ignes.
  'Forsitan, o iuuenes, quae sint ea sacra quibusque
praecipuum causis Phoebi obtestemur honorem'
rex ait 'exquirant animi. non inscia suasit
religio, magnis exercita cladibus olim
plebs Argiua litant; animos aduertite, pandam.
postquam caerulei sinuosa uolumina monstri,
terrigenam Pythona, deus septem orbibus atris
amplexam Delphos squamisque annosa terentem
robora, Castaliis dum fontibus ore trisulco
fusus hiat nigro sitiens alimenta ueneno,
perculit, absumptis numerosa in uulnera telis,
Cirrhaeique dedit centum per iugera campi
uix tandem explicitum, noua deinde piacula caedi
perquirens nostri tecta haud opulenta Crotopi
attigit. huic primis et pubem ineuntibus annis
mira decore pios seruabat nata penates
intemerata toris. felix, si Delia numquam
furta nec occultum Phoebo sociasset amorem!
namque ut passa deum Nemeaei ad fluminis undam,
bis quinos plena cum fronte resumeret orbes
Cynthia, sidereum Latonae feta nepotem
edidit; ac poenae metuens (neque enim ille coactis
donasset thalamis ueniam pater) auia rura
eligit ac natum saepta inter ouilia furtim
montiuago pecoris custodi mandat alendum.
non tibi digna, puer, generis cunabula tanti
gramineos dedit herba toros et uimine querno
texta domus; clausa arbutei sub cortice libri
membra tepent, suadetque leues caua fistula somnos,
et pecori commune solum. sed fata nec illum
concessere larem; uiridi nam caespite terrae
proiectum temere et patulo caelum ore trahentem
dira canum rabies, morsu depasta cruento,
dissicit. hic uero attonitas ut nuntius aures
matris adit, pulsi ex animo genitorque pudorque
et metus: ipsa ultro saeuis plangoribus amens
tecta replet, uacuumque ferens uelamine pectus
occurrit confessa patri; nec motus et atro
imperat (infandum!) cupientem occumbere leto.
sero memor thalami maestae solacia morti,
Phoebe, paras monstrum infandis Acheronte sub imo
conceptum Eumenidum thalamis, cui uirginis ora
pectoraque; aeternum stridens a uertice surgit
et ferrugineam frontem discriminat anguis.
haec tum dira lues nocturno squalida passu
inlabi thalamis, animasque a stirpe recentes
abripere altricum gremiis morsuque cruento

474 *per uulnera* P. *iunctam* Baehr. 475 *esse* ω, corr. Gruter. 480 *tandem* Peyr. 486 *iuuenalibus* P B[1] ς, *iuuenilibus* B al. m. *armis* Imhof. 487 *uestitur* (suprascr. *tus*) P, *uestitur* B ς. 488 *terribilis* P. 491 *diuinaque* G T(aurinensis cod.), *diuinaque carmina* Burm. 505 *demensis* Lachm. 511 *ulterioris* ω, corr. Schrader. 517 *ardentes* Bury, *tenues* ω, *tinctos* Muell. 518 *alteque* P, *altesque* (suprascr. *o*) B, *altosque* ς. 529 *accesten* B ς. 532 *tacitoque i. ore* Koestl. 536 *aequiperant* Baehr. *minis* Lachm. 537 *causa* Baehr. *uirum ut facies* Heins. 544 *aureus* ω, *Perseus* Bentl. 553 *aras* B ς. 561 *litant* P. 563 *artis* et 566 *nigro inficiens* Baehr. 569 *caedi* cod. Behotti, *cędi* B, *caedis* P ς. 571 *pubescentibus* ς. 572 *pio* ω, corr. Bentl. 573 *dulcia* Muell., *deuia* Baehr. 575 *nemei* P ς, *nemaei* B. 578 *poena* P, unde *poenam* Baehr. 583 *sed* P. 587 *uiridi* P ς, *uiridis* B ς. 590 *dissicit* B ς, *dissiect* P. 592 *saeuis* B ς, *męstis* P ς. 596 *mortis* Priscian, p. 69 H. 599 *aeternumque rigens* Koestl. 601 *tum* P B ς, *tam* ς.

deuesci et multum patrio pinguescere luctu.
haud tulit armorum praestans animique Coroebus
seque ultro lectis iuuenum, qui robore primi
famam posthabita faciles extendere uita,
obtulit. illa nouos ibat populata penates
portarum in biuio; lateri duo corpora paruum
dependent, et iam unca manus uitalibus haeret
ferratique ungues tenero sub corde tepescunt:
obuius huic, latus omne uirum stipante corona,
fit iuuenis, ferrumque ingens sub pectore duro
condidit, atque imas animae mucrone corusco
scrutatus latebras tandem sua monstra profundo
reddit habere Ioui. iuuat ire et uisere iuxta
liuentes in morte oculos uterique nefandam
proluuiem et crasso squalentia pectora tabo,
qua nostrae cecidere animae. stupet Inacha pubes,
magnaque post lacrimas etiamnunc gaudia pallent.
hi trabibus duris (solacia uana dolori)
proterere exanimos artus asprosque molares
deculcare genis, nequit iram explere potestas.
illam et nocturno circum stridore uolantes
impastae fugistis aues, rabidamque canum uim
oraque sicca ferunt trepidorum inhiasse luporum.
saeuior in miseros fatis ultricis ademptae
Delius insurgit, summaque biuerticis umbra
Parnasi residens arcu crudelis iniquo
pestifera arma iacit, camposque et celsa Cyclopum
tecta superiecto nebularum incendit amictu.
labuntur dulces animae, Mors fila Sororum
ense metit captamque tenens fert manibus urbem.
quaerenti, quae causa, duci, quid ab aethere laeuus
ignis et in totum regnaret Sirius annum,
idem auctor Paean rursus iubet ire cruento
inferias monstro iuuenes, qui caede potiti.
Fortunate animi longumque in saecula digne
promeriture diem! non tu pia degener arma
occulis aut certae trepidas occurrere morti.
comminus ora ferens Cirrhaei in limine templi
constitit et sacras ita uocibus asperat iras:
'Non missus, Thymbraee, tuos supplexue penates
aduenio: mea me pietas et conscia uirtus
has egere uias. ego sum, qui caede subegi,
Phoebe, tuum mortale nefas, quem nubibus atris
et squalente die, nigra quem tabe sinistri
quaeris, inique, poli. quodsi monstra effera magnis
cara adeo superis, iacturaque uilior orbi
mors hominum et saeuo tanta inclementia caelo est,
quid meruere Argi? me, me, diuum optime, solum
obiecisse caput fatis praestabat. an illud,
sacue, magis cordi, quod desolata domorum
tecta uides, ignique datis cultoribus omnis
lucet ager? sed quid fando tua tela manusque
demoror? expectant matres, supremaque fiunt
uota mihi. satis est: merui, ne parcere uelles.
proinde moue pharetras arcusque intende sonoros
insignemque animam leto demitte; sed illum,
pallidus Inachiis qui desuper imminet aruis,
dum morior, dispelle globum.' sors aequa merentes
respicit. ardentem tenuit reuerentia caedis
Letoiden, tristemque uiro submissus honorem
largitur uitae; nostro mala nubila caelo
diffugiunt, at tu stupefacti a limine Phoebi
exoratus abis. inde haec stata sacra quotannis
sollemnes recolunt epulae, Phoebeaque placat
templa nouatus honos. has forte inuisitis aras
uos quae progenies? quamquam Calydonius Oeneus,
et Parthaoniae, si dudum certus ad aures
clamor iit, tibi iura domus. tu pande, quis Argos
aduenias, quando haec uariis sermonibus hora est.'
 Deiecit maestos extemplo Ismenius heros
in terram uultus, taciteque ad Tydea laesum
obliquare oculos; tum longa silentia mouit:
'Non super hos diuum tibi sum quaerendus honores,
unde genus, quae terra mihi, quis defluat ordo
sanguinis antiqui: piget inter sacra fateri.
sed si praecipitant miserum cognoscere curae,
Cadmus origo patrum, tellus Mauortia Thebe,
est genetrix Iocasta mihi.' tum motus Adrastus
hospitiis (agnouit enim): 'Quid nota recondis?
scimus' ait 'nec sic auersum fama Mycenis
uoluit iter. regnum et furias oculosque pudentes
nouit et Arctois si quis de solibus horret
quique bibit Gangen aut nigrum occasibus intrat
Oceanum, et si quos incerto litore Syrtes
destituunt. ne perge queri casusque priorum
adnumerare tibi: nostro quoque sanguine multum
errauit pietas, nec culpa nepotibus obstat.
tu modo dissimilis rebus mereare secundis
excusare tuos. sed iam temone supino
languet Hyperboreae glacialis portitor ursae.
fundite uina focis, seruatoremque parentum
Letoiden uotis iterumque iterumque canamus.
Phoebe parens, seu te Lyciae Patarea niuosis
exercent dumeta iugis, seu rore pudico
Castaliae flauos amor est tibi mergere crines,
seu Troiam Thymbraeus habes, ubi fama uolentem
ingratis Phrygios umeris subiisse molares,
seu iuuat Aegaeum feriens Latonius umbra
Cynthus et adsiduam pelago non quaerere Delon:
tela tibi longeque feros lentandus in hostes
arcus, et aetherii dono cessere parentis
aeternum florere genas. tu doctus iniquas
Parcarum praenosse manus fatumque quod ultra est
et summo placitura Ioui, quis letifer annus,
bella quibus populis, quae mutent sceptra cometae.
tu Phryga submittis citharae, tu matris honori
terrigenam Tityon Stygiis extendis harenis.
te uiridis Python Thebanaque mater ouantem
horruit in pharetris. ultrix tibi torua Megaera
ieiunum Phlegyan subter caua saxa iacentem
aeterno premit accubitu dapibusque profanis
instimulat, sed mixta famem fastidia uincunt.
adsis, o memor hospitii, Iunoniaque arua
dexter ames, seu te roseum Titana uocari
gentis Achaemeniae ritu, seu praestat Osirim
frugiferum, seu Persei sub rupibus antri
indignata sequi torquentem cornua Mithram.'

604 *deuesci* P ς, *diuesci* B ς, *depasci* G. 608 *stabat* Koch. 613 *fit* P, *it* ς, *id* B[1]. 619 *pubes* P ς, *plebes* B ς. 620 *per* Baehr. 622 *exanimes* B ς. *scabrosque molares* Heins. 623 *uoluptas* Burm. 631 *intendit* Maduig. 634 *quid* Baehr., *quis* ω. 639 *promeruisse* Friesemann. 649 *orbi* P B ς, *orbis* ς. 653 *lene* P B ς, corr. Bentl., *laeue* Gronou. 655 *luget* Heins. *aer* schol. Menke. 656 *figunt* P, *fundunt* ς. 659 *dimitte* P B ς. 660 *aruis* δ (= codex Coll. Emmanuelis Cantab.), *agris* γ (= codex Bibliothecae Acad. Cantab.), *Argis* ω. 661 *dispelle* P, *depelle* B ς. *sors* P, *fors* B ς. 663 *Letoiden* P B. *iam mitis honorem* Burm. 670 *porthaoniae* B ς. 672 *hac* P, *haec* B ς. *horae* P, *hora est* B ς. 673 *maestos lacrymans* Barth cum uno cod. Par. 674 *laeuum* Koestl., *laesos* Baehr. 679 *miserantem noscere* Lachm. 680 *thebae* P, *thebę* B. 684 *parentis* uel *pudendos* Lachm. 692 *etiam* P ς, *et iam* B ς. 700 *subiisse* δ, *subisse* P B ς. *nunc* Kohlmann. 704 *parentes* P B ς, corr. Barth. 705 *genae* Weber, *aeternae florere genae* Lachm. 718 *gentis ut Inachiae ritus* Sandstr. *osirim* P ς, *osirin* B ς. 719 *persaei* P nescio an recte, sed cf. Lucan VI 449.

LIBER SECVNDVS

Interea gelidis Maia satus aliger umbris
iussa gerens magni remeat Iouis; undique pigrae
ire uetant nubes et turbidus implicat aer,
nec Zephyri rapuere gradum, sed foeda silentis
aura poli. Styx inde nouem circumflua campis,
hinc obiecta uias torrentum incendia claudunt.
pone senex trepida succedit Laius umbra
uulnere tardus adhuc; capulo nam largius illi
transabiit animam cognatis ictibus ensis
impius, et primas Furiarum pertulit iras;
it tamen et medica firmat uestigia uirga.
tum steriles luci possessaque manibus arua
et ferrugineum nemus adstupet, ipsaque tellus
miratur patuisse retro, nec liuida tabes
inuidiae functis quamquam et iam lumine cassis
defuit. unus ibi ante alios, cui laeua uoluntas
semper et ad superos (hinc et grauis exitus aeui)
insultare malis rebusque aegrescere laetis,
'Vade' ait 'o felix, quoscumque uocaris in usus,
seu Iouis imperio, seu maior adegit Erinys
ire diem contra, seu te furiata sacerdos
Thessalis arcano iubet emigrare sepulcro,
heu dulces uisure polos solemque relictum
et uirides terras et puros fontibus amnes,
tristior has iterum tamen intrature tenebras.'
Illos ut caeco recubans in limine sensit
Cerberus, aeque omnes capitum subrexit hiatus,
saeuus et intranti populo: iam nigra tumebat
colla minax, iam sparsa solo turbauerat ossa,
ni deus horrentem Lethaeo uimine mulcens
ferrea tergemino domuisset lumina somno.
Est locus (Inachiae dixerunt Taenara gentes),
qua formidatum Maleae spumantis in auras
it caput et nullos admittit culmine uisus.
stat sublimis apex uentosque imbresque serenus
despicit et tantum fessis insiditur astris.
[illic exhausti posuere cubilia uenti,
fulminibusque iter est; medium caua nubila montis
insumpsere latus, summos nec praepetis alae
plausus adit colles nec rauca tonitrua pulsant.]
ast ubi prona dies, longos super aequora fines
exigit atque ingens medio natat umbra profundo.
interiore sinu frangentia litora curuat
Taenaros, expositos non audax scindere fluctus.
illic Aegaeo Neptunus gurgite fessos
in portum deducit equos, prior haurit harenas
ungula, postremi soluuntur in aequora pisces.
hoc, ut fama, loco pallentes deuius umbras
trames agit nigrique Iouis uacua atria ditat
mortibus. Arcadii perhibent si uera coloni,
stridor ibi et gemitus poenarum, atroque tumultu
feruet ager; saepe Eumenidum uocesque manusque
in medium sonuere diem, Letique triformis
ianitor agricolas campis auditus abegit.
hac et tunc fusca uolucer deus obsitus umbra
exsilit ad superos, infernaque nubila uultu
discutit et uiuis adflatibus ora serenat.
inde per Arcturum mediaeque silentia Lunae
arua super populosque meat. Sopor obuius illi
Noctis agebat equos, trepidusque adsurgit honori
numinis et recto decedit limite caeli.
inferior uolat umbra deo, praereptaque noscit
sidera principiumque sui; iamque ardua Cirrhae
pollutamque suo despectat Phocida busto.
uentum erat ad Thebas; gemuit prope limina nati
Laius et notos cunctatur inire penates.
ut uero et celsis suamet iuga nixa columnis
uidit et infectos etiamnum sanguine currus,
paene retro turbatus abit: nec summa Tonantis
iussa nec Arcadiae retinent spiramina uirgae.
Et tunc forte dies noto signata Tonantis
fulmine, praerupti cum te, tener Euhie, partus
transmisere patri. Tyriis ea causa colonis
insomnem ludo certatim educere noctem
suaserat; effusi passim per tecta, per agros,
serta inter uacuosque mero crateras anhelum
proflabant sub luce deum; tunc plurima buxus
aeraque taurinos sonitu uincentia pulsus.
ipse etiam gaudens nemorosa per auia sanas
impulerat matres Baccho meliore Cithaeron:
qualia per Rhodopen rabido conuiuia coetu
Bistones aut mediae ponunt conuallibus Ossae.
illis semianimum pecus excussaeque leonum
ore dapes, et lacte nouo domuisse cruorem
luxus: at Ogygii si quando adflauit Iacchi
saeuus odor, tunc saxa manu, tunc pocula pulchrum
spargere et immerito sociorum sanguine fuso
instaurare diem festasque reponere mensas.
Nox ea, cum tacita uolucer Cyllenius aura
regis Echionii stratis adlapsus, ubi ingens
fuderat Assyriis exstructa tapetibus alto
membra toro. pro gnara nihil mortalia fati
corda sui! capit ille dapes, habet ille soporem.
tunc senior quae iussus agit; neu falsa uideri
noctis imago queat, longaeui uatis opacos
Tiresiae uultus uocemque et uellera nota
induitur. mansere comae propexaque mento
canities pallorque suus, sed falsa cucurrit
infula per crines, glaucaeque innexus oliuae
uittarum prouenit honos: dein tangere ramo
pectora et has uisus fatorum expromere uoces:
'Non somni tibi tempus, iners, qui nocte sub alta,
germani secure, iaces: ingentia dudum
acta uocant rerumque graues, ignaue, paratus.
tu ueluti, magnum si iam tollentibus Austris
Ionium nigra iaceat sub nube, magister
immemor armorum uersantisque aequora claui
cunctaris. iamque ille nouis (scit fama) superbit
conubiis uiresque parat, quis regna capessat,
quis neget; inque tua senium sibi destinat aula.
dant animos socer augurio fatalis Adrastus
dotalesque Argi, nec non in foedera uitae
pollutus placuit fraterno sanguine Tydeus.
hinc tumor, et longus fratri promitteris exul.
ipse deum genitor tibi me miseratus ab alto
mittit: habe Thebas, caecumque cupidine regni
ausurumque eadem germanum expelle, nec ultra
fraternos inhiantem obitus sine fidere coeptis
fraudibus aut Cadmo dominas inferre Mycenas.'
Dixit, et abscedens (etenim iam pallida turbant

II 3 *turbidus* ω Seru., *torpidus* Baehr., *turpidus* cod. Roffensis. **5** *campis. ripis* Bentl. **9** *animam* P, *costas* B ς. **17** et **18** transp. Muell. **27** *atque* ω, corr. R. Vnger (*alte* Lachm., *ecce* Baehr.). **35** *serenos* P. **37–40** desunt in P B ς exstant in marg. P B alia manu additi, in contextu habent ς. **38** *iter est.* 'an *quies?*' Postgate. **44** *expositus* cod. Barth. Baehr. *scandere* ω, corr. Kohlmann. **49** *ditant* P. **50** *arcanus, perhibent* Muell. **53** *Lethesque* Friesemann. **55** *furua* Lachm. **58** *mutaeque* Valckenaer. **62** *uolat* B ς, *meat* P ς ex u. 59. **67** *et celsis* P B ς, *excelsis* ς. **69** *pone* Muell. *sed* Duebn. (ut et u. 70). **71** *torto* Lachm., *moto* Baehr. **72** *praerepti* Heins. **77** *tunc* P ς, *tum* B ς. **78** *Tyrrhenos sonitus u. pulsu* Lachm., *taurinas s. u. pelles* Baehr. **84** *furorem* P. **100** *dein* B ς. *dehinc* P ς. **102** interpunxit Muell. *Nunc s. t. tempus, iners? quid* Barth. **108** *scit* P B, *sic* ς, *sic* uel *it* Lachm. **118** *sidere* Gronou., *diffidere coeptis* Wakefield.

sidera lucis equi) ramos ac uellera fronti
deripuit, confessus auum, dirique nepotis
incubuit stratis, iugulum mox caede patentem
nudat et undanti perfundit uulnere somnum.
illi rupta quies, attollit membra toroque
eripitur plenus monstris, uanumque cruorem
excutiens simul horret auum fratremque requirit.
qualis ubi audito uenantum murmure tigris
horruit in maculas somnosque excussit inertes,
bella cupit laxatque genas et temperat ungues,
mox ruit in turmas natisque alimenta cruentis
spirantem fert ore uirum: sic excitus ira
ductor in absentem consumit proelia fratrem.
Et iam Mygdoniis elata cubilibus alto
impulerat caelo gelidas Aurora tenebras,
rorantes excussa comas multumque sequenti
sole rubens; illi roseus per nubila seras
aduertit flammas alienumque aethera tardo
Lucifer exit equo, donec pater igneus orbem
impleat atque ipsi radios uetet esse sorori:
cum senior Talaionides nec longa morati
Dircaeusque gradum pariterque Acheloius heros
corripuere toris. illos post uerbera fessos
exceptamque hiemem cornu perfuderat omni
Somnus; at Inachio tenuis sub pectore regi
tracta quies, dum mente deos inceptaque uersat
hospitia et quae sint generis adscita repertis
fata mouet. postquam mediis in sedibus aulae
congressi inque uicem dextras iunxere locumque,
quo serere arcanas aptum atque euoluere curas,
insidunt, prior his dubios compellat Adrastus:
'Egregii iuuenum, quos non sine numine regnis
inuexit nox dextra meis, quibus ipse per imbres
fulminibus mixtos intempestumque Tonantem
has meus usque domus uestigia fecit Apollo,
non equidem obscurum uobis plebique Pelasgae
esse rear, quantis conubia nostra procorum
turba petant studiis; geminae mihi namque, nepotum
laeta fides, aequo pubescunt sidere natae.
quantus honos quantusque pudor, (ne credite patri)
et super hesternas licuit cognoscere mensas.
has tumidi solio et late dominantibus armis
optauere uiri (longum enumerare Pheraeos
Oebaliosque duces) et Achaea per oppida matres
spem generis, nec plura tuus despexerat Oeneus
foedera Pisaeisque socer metuendus habenis.
sed mihi nec Sparta genitos nec ab Elide missos
iungere fas generos: nobis hic sanguis et aulae
cura meae longo promittitur ordine fati.
di bene, quod tales stirpemque animosque uenitis,
ut responsa iuuent: hic durae tempore noctis
partus honos, haec illa uenit post uerbera merces.'
Audierant, fixosque oculos per mutua paulum
ora tenent, uisique inter sese ordine fandi
cedere. sed cunctis Tydeus audentior actis
incipit: 'O quam te parcum in praeconia famae
mens agitat matura tuae, quantumque ferentem
fortunam uirtute domas! cui cedat Adrastus
imperiis? quis te solio Sicyonis auitae
excitum infrenos componere legibus Argos
nesciat? atque utinam his manibus permittere gentes,
Iuppiter aeque, uelis, quas Doricus alligat intus
Isthmos et alterno quas margine submouet infra!
non fugeret diras lux intercisa Mycenas,
saeua nec Eleae gemerent certamina ualles,
*
Eumenidesque aliis aliae sub regibus, et quae
tu potior, Thebane, queri: nos uero uolentes
expositique animis.' hic interfatus et alter
subicit: 'Anne aliquis soceros accedere tales
abnuat? exulibus quamquam patriaque fugatis
nondum laeta Venus, tamen omnis corde resedit
tristitia, adfixique animo cessere dolores.
nec minus haec laeti trahimus solacia, quam si
praecipiti conuulsa Noto prospectet amicam
puppis humum. iuuat ingressos felicia regni
omina, quod superest fati uitaeque laborum
fortuna transire tua.' nec plura morati
consurgunt, dictis impensius aggerat omne
promissum Inachius pater, auxilioque futurum
et patriis spondet reduces inducere regnis.
Ergo alacres Argi, fuso rumore per urbem
aduenisse duci generos primisque hymenaeis
egregiam Argian nec formae laude secundam
Deipylen tumida iam uirginitate iugari,
gaudia mente parant; socias it Fama per urbes,
finitimisque agitatur agris procul usque Lycaeos
Partheniosque super saltus Ephyraeaque rura.
nec minus Ogygias eadem dea turbida Thebas
insilit ac totis perfundit moenia pinnis:
Labdaciumque ducem praemissae consona nocti
territat; hospitia et thalamos et foedera regni
permixtumque genus (quae tanta licentia monstro,
quis furor?) et iam bella canit.
Diffuderat Argos
expectata dies: laeto regalia coetu
atria complentur, species est cernere auorum
comminus et uiuis certantia uultibus aera.
tantum ausae perferre manus! pater ipse bicornis
in laeuum prona nixus sedet Inachus urna;
hunc tegit Iasiusque senex placidusque Phoroneus,
et bellator Abas indignatusque Tonantem
Acrisius nudoque ferens caput ense Coroebus,
toruaque iam Danai facinus meditantis imago;
exin mille duces. foribus cum immissa superbis
unda fremit uulgi, procerum manus omnis et alto
quis propior de rege gradus, stant ordine primi.
interior sacris calet et sonat aula tumultu
femineo; casta matrem cinxere corona
Argolides, pars uirginibus circum undique fusae
foedera conciliant noua solanturque timorem.
ibant insignes uultuque habituque uerendo
candida purpureum fusae super ora pudorem
deiectaeque genas; tacite subit ille supremus
uirginitatis amor, primaeque modestia culpae
confundit uultus; tunc ora rigantur honestis
imbribus, et generos lacrimae *et* iuuere parentes.
non secus ac supero pariter si cardine lapsae
Pallas et asperior Phoebi soror, utraque telis,
utraque torua genis flauoque in uertice nodo,
illa suas Cyntho comites agat, haec Aracyntho;
tunc, si fas oculis, non umquam longa tuendo
expedias, cui maior honos, cui gratior, aut plus
de Ione; mutatosque uelint transumere cultus,
et Pallas deceat pharetras et Delia cristas.
Certant laetitia superosque in uota fatigant
Inachidae, quae cuique domus sacrique facultas.
hi fibris animaque litant, hi caespite nudo,
nec minus auditi, si mens accepta, merentur
ture deos fractisque obtendunt limina siluis.
ecce metu subito (Lachesis sic dura iubebat)
impulsae mentes excussaque gaudia patri
et turbata dies. innuptam limite adibant
Pallada, Munychiis cui non Argiua per urbes

126 *eripitur* P, *erigitur* ω. 130 *et iam parat* Baehr. 135 *dispulerat* uel *depulerat* Lachm. 136 *uultumque* Gifanius. 153 *nox atra* B ς. 155 *domus* P, *domos* ceteri. 157 *reor* ς. 160 *mi credite* Baehr. 162 *aruis* P marg. B¹. 166 *Pisaeisue* Lachm. 172 *uulnera* Barth. 182 *intus* P, *undis* ceteri. post 185 aliquid excidisse recte Duebn. suspicatus est. 185 *aliis aliae essent r.* (sine lacuna) Baehr. 188 *sie* ω, corr. Lachm. 203 *argian* B K Prisc. II 8, 46, p. 72 H, *argiam* P ς. 208 *uadens dea* Baehr. 209 *ae* Muell. cum uno codice, *haec* P B ς, *et* γ edd. 213 *est iam* ω, corr. Lachm. 223 *cum* P B ς. *foribusque* ς, *foribus tum* Baehr. 224 *uolgi* P. 227 *matrum* B ς, *matres* δ. 235 *teneros l. i. parentes* ω, corr. Lachm., *generos l. i. pauentes* Sandstr., *iuuere pauores* Barth. 247 *meretur* B ς. 250 *patri* P, *patris* B ς, *uulgi* ς. 251 *limine* P B ς, corr. Baehr., *lumine* edd. 252 *per orbes* uel potius *per orbem* Maduig, *audita per orbem* Kocstl.

posthabita est Larisa iugis; huic more parentum
Iasides, thalamis ubi casta adolesceret aetas,
uirgineas libare comas primosque solebant
excusare toros. celsam subeuntibus arcem
in gradibus summi delapsus culmine templi,
Arcados Euhippi spolium, cadit aereus orbis,
praemissasque faces, festum nubentibus ignem,
obruit, eque adytis simul exaudita remotis
nondum ausos firmare gradum tuba terruit ingens.
in regem conuersi omnes formidine prima,
mox audisse negant; cunctos tamen omina rerum
dira mouent, uariisque metum sermonibus augent.
nec mirum: nam tum infaustos donante marito
ornatus, Argia, geris dirumque monile
Harmoniae. longa est series et nota malorum:
persequar, unde nouis tam saeua potentia donis.
  Lemnius haec, ut prisca fides, Mauortia longum
furta dolens, capto postquam nil obstat amori
poena nec ultrices castigauere catenae,
Harmoniae dotale decus sub luce iugali
struxerat. hoc, docti quamquam maiora, laborant
Cyclopes, notique operum Telchines amica
certatim iuuere manu; sed plurimus ipsi
sudor. ibi arcano florentes igne zmaragdos
cingit et infaustas percussum adamanta figuras
Gorgoneosque orbes Siculaque incude relictos
fulminis extremi cineres uiridumque draconum
lucentes a fronte iubas; hic flebile germen
Hesperidum et dirum Phrixei uelleris aurum;
tum uarias pestes raptumque interplicat atro
Tisiphones de crine ducem, et quae pessima ceston
uis probat; haec circum spumis lunaribus ungit
callidus atque hilari perfundit cuncta ueneno.
non hoc Pasithea blandarum prima sororum,
non Decor Idaliusque puer, sed Luctus et Irae
et Dolor et tota pressit Discordia dextra.
prima fides operi, Cadmum comitata iacentem
Harmonia uersis in sibila dira querellis
Illyricos longo sulcauit pectore campos.
improba mox Semele uix dona nocentia collo
induit, et fallax intrauit limina Iuno.
teque etiam, infelix, perhibent, Iocasta, decorum
possedisse nefas; uultus hac laude colebas,
heu quibus, heu placitura toris! post longior ordo.
tunc donis Argia nitet uilesque sororis
ornatus sacro praeculta superuenit auro.
uiderat hoc coniunx perituri uatis et aras
ante omnes epulasque trucem secreta coquebat
inuidiam, saeuis detur si quando potiri
cultibus, heu nihil auguriis adiuta propinquis.
quos optat gemitus, quantas cupit impia clades!
digna quidem: sed quid miseri decepta mariti
arma, quid insontes nati meruere furores?
  Postquam regales epulas et gaudia uulgi
bisseni clusere dies, Ismenius heros
respicere ad Thebas iamque et sua quaerere regna.
quippe animum subit illa dies, qua, sorte benigna
fratris, Echionia steterat priuatus in aula,
respiciens descisse deos trepidoque tumultu
dilapsos comites, nudum latus omne fugamque
fortunae. namque una soror producere tristes
exulis ausa uias; etiam hanc in limine primo
liquerat et magna lacrimas incluserat ira.
tunc quos excedens hilares, quis cultus iniqui
praecipuus ducis, et profugo quos ipse notarat
ingemuisse sibi, per noctem ac luce sub omni
digerit; exedere animum dolor iraque demens
et, qua non grauior mortalibus addita curis,
spes, ubi longa uenit. talem sub pectore nubem
consilii uoluens Dirceu Cadmique negatas
apparat ire domos: ueluti dux taurus amata
ualle carens, pulsum solito quem gramine uictor
iussit ab erepta longe mugire iuuenca,
cum profugo placuere tori ceruixque recepto
sanguine magna redit fractaeque in pectora quercus,
bella cupit pastusque et capta armenta reposcit
iam pede, iam cornu melior (pauet ipse reuersum
uictor, et attoniti uix agnouere magistri):
non alias tacita iuuenis Teumesius iras
mente acuit. sed fida uias arcanaque coniunx
senserat; utque toris primo complexa iacebat
Aurorae pallore uirum, 'Quos, callide, motus
quamue fugam moliris?' ait 'nil transit amantes.
sentio, peruigiles acuunt suspiria questus,
numquam in pace sopor. quotiens haec ora natare
fletibus et magnas latrantia pectora curas
admota deprendo manu? nil foedere rupto
conubiisue super moueor uiduaque iuuenta,
etsi crudus amor necdum post flammea toti
intepuere tori: tua me, properabo fateri,
angit, amate, salus. tune incomitatus, inermis
regna petes? poterisque tuis decedere Thebis,
si neget? atque illum sollers deprendere semper
Fama duces tumidum narrat raptoque superbum
difficilemque tibi: necdum consumpserat annum.
me quoque nunc uates, nunc exta minantia diuos
aut auium lapsus aut turbida noctis imago
terret, et a, memini, numquam mihi falsa per umbras
Iuno uenit. quo tendis iter? ni conscius ardor
ducit et ad Thebas melior socer.' hic breue tandem
risit Echionius iuuenis tenerumque dolorem
coniugis amplexu solatus et oscula maestis
tempestiua genis posuit lacrimasque repressit:
'Solue metus animo, dabitur, mihi crede, medentum
consiliis tranquilla dies; te fortior annis
nondum cura decet. sciat haec Saturnius olim
fata parens, oculosque polo demittere si qua
Iustitia et rectum terris defendere curat:
fors aderit lux illa tibi, qua moenia cernes
coniugis et geminas ibis regina per urbes.'
  Sic ait, et caro raptim se limine profert.
Tydea iam socium coeptis, iam pectore fido
aequantem curas (tantus post iurgia mentes
uinxit amor) socerumque adfatur tristis Adrastum.
fit mora consilio, cum multa mouentibus una
iam potior cunctis sedit sententia, fratris
pertemptare fidem tutosque in regna precando
explorare aditus. audax ea munera Tydeus
sponte subit; nec non et te, fortissime gentis
Aetolum, multum lacrimis conata morari
Deipyle, sed iussa patris tutique regressus
legato iustaeque preces uicere sororis.
  Iamque emensus iter siluis ac litore durum,
qua Lernaea palus ambustaque sontibus alte
intepet hydra uadis, et qua uix carmine raro
longa sonat Nemea nondum pastoribus ausis,
qua latus Eoos Ephyres quod uergit ad Euros
Sisyphiique sedent portus irataque terrae
curua Palaemonio secluditur unda Lechaeo.
hinc praeteruectus Nisum et te, mitis Eleusin,
laeuus abit, iamque arua gradu Teumesia et arces

253 *huic* corr. anon., *hic* ω. 257 *delapsus* P ς Bentl., *delapsum* B ς. 265 *nam tu* ς. 267 *sed* ω, corr. Baehr. 268 otiosum putat Lachm. 269 *hoc* Schrader. 270 *coepto* Heins. 277 *iungit* Heins. *infaustae p. a. figurae* idem. 278 *relectos* Heins. 279 *hesterni* Heins. *crines* Wesseling. 280 *his* Koestl., *hinc* Baehr. 282 *tunc* P ς. 283 *cęstom* P S(angermanensis cod. Paris 13046). 287 *Idaliusue* Lachm. 295 *luce* Baehr. 297 *tunc* P ς Prisc., p. 41 H, *tum* B ς, 311 *suspirans* Barth. 320 *curis* P, *cura* B ς. 322 *consilio* P^1 B ς. 327 *pectore* B M ς. *quercus* P^1 B^1, *uires* P^2 B^2. 328 *pastusque* P ς, *saltusque* B ς. *rapta* H. 331 *tacitas* B ς, *tacite* P. 332 *coquit* Heins. 338 *iactantia* B^2 ς. 339 interpunxit Schrader. 343 *amate* ς, *amata* P B ς. *tangit* Bentl. 344 *petes* K, *petis* P p, *petens* B. 347 *consumpserit* δ Bentl. 350 *territat* ς. 354 *solatus* P B^1 ς, *solatur* ς. 356 *merentum* P ς Prisc. p. 351 H, *merentium* B, corr. Schrader, *parentum* Baehr. 357 *dies* P B ς Prisc., *quies* Schrader. 359 *dimittere* ω, corr. Menke. *si quos* ω, corr. Bernart. 368 *nam* B ς. 369 *praetentare* D. Heins. 379 *conuergit* Baehr. 380 *intrataque* Heins. 383 *habet* ς. *gradu* om. P.

intrat Agenoreas; ibi durum Eteoclea cernit
sublimem solio saeptumque horrentibus armis.
iura ferus populo trans legem ac tempora regni
iam fratris de parte dabat; sedet omne paratus
in facinus queriturque fidem tam sero reposci.
  Constitit in mediis (ramus manifestat oliuae
legatum) causasque uiae nomenque rogatus
edidit; utque rudis fandi pronusque calori
semper erat, iustis miscens tamen aspera coepit:
'Si tibi plana fides et dicti cura maneret
foederis, ad fratrem completo iustius anno
legatos hinc ire fuit teque ordine certo
fortunam exuere et laetum descendere regno,
ut uagus ille diu passusque haut digna per urbes
ignotas pactae tandem succederet aulae.
sed quia dulcis amor regni blandumque potestas,
posceris: astriferum iam uelox circulus orbem
torsit et amissae redierunt montibus umbrae,
ex quo frater inops ignota per oppida tristes
exul agit casus; et te iam tempus aperto
sub Ioue ferre dies terrenaque frigora membris
ducere et externos submissum ambire penates.
pone modum laetis; satis ostro diues et auro
conspicuus tenuem germani pauperis annum
risisti; moneo, regnorum gaudia temet
dedoceas patiensque fugae mereare reuerti.'
  Dixerat. ast illi tacito sub pectore dudum
ignea corda fremunt, iacto uelut aspera saxo
comminus erigitur serpens, cui subter inanes
longa sitis latebras totumque agitata per artus
conuocat in fauces et squamea colla uenenum:
'Cognita si dubiis fratris mihi iurgia signis
ante forent nec clara odiorum arcana paterent,
sufficeret uel sola fides, quod toruus et illum
mente gerens, ceu saepta nouus iam moenia laxet
fossor et hostiles inimicent classica turmas,
praefuris. in medios si comminus orsa tulisses
Bistonas aut refugo pallentes sole Gelonos,
parcior eloquio et medii reuerentior aequi
inciperes. neque te furibundae crimine mentis
arguerim: mandata refers. nunc omnia quando
plena minis, nec sceptra fide nec pace sequestra
poscitis, et propior capulo manus, haec mea regi
Argolico, nondum aequa tuis, uice dicta reporta:
quae sors iusta mihi, quae non indebitus annis
sceptra dicauit honos, teneo longumque tenebo.
te penes Inachiae dotalis regia dono
coniugis, et Danaae (quid enim maioribus actis
inuideam?) cumulentur opes, felicibus Argos
auspiciis Lernamque regas; nos horrida Dirces
pascua et Euboicis artatas fluctibus oras,
non indignati miserum dixisse parentem
Oedipoden: tibi larga (Pelops et Tantalus auctor)
nobilitas, propiorque fluat de sanguine iuncto
Iuppiter. anne feret luxu consueta paterno
hunc regina larem? nostrae cui iure sorores
anxia pensa trahant, longo quam sordida luctu
mater et ex imis auditus forte tenebris
offendat sacer ille senex. iam pectora uulgi
adsueuere iugo: pudet heu plebisque patrumque,
ne totiens incerta ferant mutentque gementes
imperia et dubio pigeat parere tyranno.
non parcit populis regnum breue; respice, quantus
horror, et attoniti nostro in discrimine ciues!
hosne ego, quis certa est sub te duce poena, relinquam?
iratus, germane, uenis. fac uelle: nec ipsi,
si modo notus amor meritique est gratia, patres
reddere regna sinent.' Non ultra passus, et orsa
iniecit mediis sermonibus obuia: 'Reddes,'
ingeminat 'reddes; non si te ferreus agger
ambiat aut triplices alio tibi carmine muros
Amphion auditus agat, nil tela nec ignes
obstiterint, quin ausa luas nostrisque sub armis
captiuo moribundus humum diademate pulses.
tu merito; ast horum miseret, quos sanguine uiles
coniugibus natisque infanda ad proelia raptos
proicis excidio, bone rex. o quanta Cithaeron
funera sanguineusque uadis, Ismene, rotabis!
haec pietas, haec magna fides! nec crimina gentis
mira equidem duco: sic primus sanguinis auctor
incestique patrum thalami; sed fallit origo:
Oedipodes tu solus eras, haec praemia morum
ac sceleris, uiolente, feres! nos poscimus annum;
sed moror.' haec audax etiamnum in limine retro
uociferans iam tunc impulsa per agmina praeceps
euolat. Oeneae uindex sic ille Dianae
erectus saetis et aduncae fulmine malae,
cum premeret Pelopea phalanx, saxa obuia uoluens
fractaque perfossis arbusta Acheloia ripis,
iam Telamona solo, iam stratum Ixiona linquens
te, Meleagre, subit: tibi demum cuspide lata
haesit et obnixo ferrum laxauit in armo.
talis adhuc trepidum linquit Calydonius heros
concilium infrendens, ipsi ceu regna negentur,
festinatque uias ramumque precantis oliuae
abicit. attonitae tectorum e culmine summo
aspectant matres, saeuoque infanda precantur
Oenidae tacitoque simul sub pectore regi.
  Nec piger ingenio scelerum fraudisque nefandae
rector eget. iuuenum fidos, lectissima bello
corpora, nunc pretio, nunc ille hortantibus ardens
sollicitat dictis, nocturnaque proelia saeuus
instruit, et (sanctum populis per saecula nomen)
legatum insidiis tacitoque inuadere ferro
(quid regnis non uile?) cupit. quas quaereret artes,
si fratrem, Fortuna, dares! o caeca nocentum
consilia! o semper timidum scelus! exit in unum
plebs ferro iurata caput; ceu castra subire
apparet aut celsum crebri arietis *ictibus* urbis
inclinare latus: densi sic agmine facto
quinquaginta altis funduntur in ordine portis.
macte animi, tantis dignus qui crederis armis!
  Fert uia per dumos propior, qua calle latenti
praecelerant densaeque legunt compendia siluae.
lecta dolis sedes: gemini procul urbe malignis
faucibus urgentur colles, quas umbra superne
montis et incuruis claudunt iuga frondea siluis;
insidias natura loco caecamque latendi
struxit opem; mediasque arte secat aspera rupes
semita, quam subter campi deuexaque latis
arua iacent spatiis. contra importuna crepido,
Oedipodioniae domus alitis; hic fera quondam
pallentes erecta genas suffusaque tabo
lumina, concretis infando sanguine plumis
reliquias amplexa uirum semesaque nudis
pectoribus stetit ossa premens uisuque frementi
conlustrat campos, si quis concurrere dictis
hospes inexplicitis aut comminus ire uiator
audeat et dirae commercia iungere linguae;
nec mora, quin acuens exertos protinus ungues
liuentesque manus strictosque in uulnera dentes
terribili adplausu circum hospita surgeret ora;
et latuere doli, donec de rupe cruenta,

389 *ramo* ς. 393 *atque ieti* Gudius, *et pacti* Postgate. 396 *discedere* ς. 403 *aperto* P, *apertos* B ς. 413 *totumque* P, *totosque* ω. 417 *quod* Postgate, *quam* P S, *qua* ς. *seruo sed* P (unde *toruos et* Postgate), *toruus et* ceteri. 422 *alloquio* B ς. 427 *aequata uice* Barth. 431 *aulis* Maduig. 437 *fluit* D. Heins. 442 *saeer* P ς, *socer* B ς. *uolgi* P. 447 *ut attoniti* Koestl. 450 *sic mihi* Lachm. 453 *ingeminans* Markl. 454 *alius* Schrader. 461 *sanguineisque* ς. 462 *mentis* Muell. 463 *mire* P B[1] ς, *mira* B[2] ς. 465 *Oedipodis* (sc. filius) Iortin. 467 *regis* P ς, *retro* B ς. 474 *tibi* P ς, *ibi* B ς. 475 *lassauit* Maduig. 476 *linquit* P ς, *liquit* B ς. 479 *culmine* B ς, *limine* P ς, *limite* G. 480 *prospectant* B ς. 492 *crebris arietibus* ω, cf. L. Mueller, de Re Metr.², p. 438, *crebri arietis ictibus* Vnger. 494 *artis* Muell. 499 *quos—superni* ω, corr. Muell. 502 *-que* om. B ς. 509 *trementi* B ς, *trementis* Lachm. 514 *strictosque* Housman, *fractosque* ω, *factosque* Koestl., *in uulnere* B ς.

heu, simili deprensa uiro, cessantibus alis
tristis inexpletam scopulis adfligeret aluum.
monstrat silua nefas, horrent uicina iuuenci
gramina, damnatis auidum pecus abstinet herbis.
non Dryadum placet umbra choris, non commoda sacris
Faunorum, diraeque etiam fugere uolucres
prodigiale nemus. tacitis huc gressibus acti
deueniunt peritura cohors, hostemque superbum
adnixi iaculis et humi posita arma tenentes
expectant densaque nemus statione coronant.
  Coeperat umenti Phoebum subtexere palla
Nox et caeruleam terris infuderat umbram.
ille propinquabat siluis et ab aggere celso
scuta uirum cristasque uidet rutilare comantes,
qua laxant rami nemus aduersaque sub umbra
flammeus aeratis lunae tremor errat in armis.
obstipuit uisis, ibat tamen, horrida tantum
spicula et inclusum capulo tenus admouet ensem.
ac prior 'Vnde, uiri, quidue occultatis in armis?'
non humili terrore rogat. nec reddita contra
uox, fidamque negant suspecta silentia pacem.
ecce autem uasto Chthonii contorta lacerto,
quo duce freta cohors, fuscas interuolat auras
hasta; sed audenti deus et fortuna recessit.
per tamen Olenii tegimen suis hirtaque saetis
terga super laeuos umeros uicina cruori
effugit et uiduo iugulum ferit inrita ligno.
tunc horrere comae sanguisque in corda gelari.
huc ferus atque illuc animum pallentiaque ira
ora ferens (nec tanta putat sibi bella parari):
'Ferte gradum contra campoque erumpite aperto!
quis timor audendi, quae tanta ignauia? solus,
solus in arma uoco.' Neque in his mora; quos ubi plures,
quam ratus, innumeris uidet excursare latebris,
hos prodire iugis, illos e uallibus imis
crescere, nec paucos campo, totumque sub armis
conlucere iter, ut clausas indagine profert
in medium uox prima feras, quae sola medendi
turbata ratione uia est, petit ardua dirae
Sphingos et abscisis infringens cautibus uncas
exsuperat iuga dira manus, scopuloque potitus,
unde procul tergo metus et uia prona nocendi,
saxum ingens, quod uix plena ceruice gementes
uertere humo ualeant murisque inferre iuuenci,
rupibus auellit; dein toto sanguine nixus
sustinet, immanem quaerens librare ruinam,
qualis in aduersos Lapithas erexit inanem
magnanimus cratera Pholus. stupet obuia leto
turba superstantem atque emissi turbine montis
obruitur; simul ora uirum, simul arma manusque
fractaque commixto sederunt pectora ferro.
quattuor hic adeo disiecti mole sub una
congemuere, fuga tremefactum protinus agmen
excutitur coeptis. neque enim temnenda iacebant
funera: fulmineus Dorylas, quem regibus ardens
aequabat uirtus, Martisque e semine Theron
terrigenas confisus auos, nec uertere cuiquam
frena secundus Halys, sed tunc pedes occubat aruis,
Pentheumque trahens nondum te Phaedimus aequo,
Bacche, genus. quorum ut subitis exterrita fatis
agmina turbatam uidit laxare cateruam,
quae duo sola manu gestans acclinia monti
fixerat, intorquet iacula et fugientibus addit.
mox in plana libens, nudo ne pectore tela
inciderent, saltu praeceps defertur et orbem,
quem procul oppresso uidit Therone uolutum,
corripuit, tergoque et uertice tegmina nota
saeptus et hostili propugnans pectora parma
constitit. inde iterum densi glomerantur in unum
Ogygidae firmantque gradum; trahit ocius ensem
Bistonium Tydeus, Mauortia munera magni
Oeneos, et partes pariter diuisus in omnes
hos obit atque illos ferroque micantia tela
decutit; impeditant numero seque ipsa uicissim
arma premunt, nec uis conatibus ulla, sed ipsae
in socios errare manus et corpora turba
inuolui prolapsa sua; manet ille ruentes
angustus telis et inexpugnabilis obstat.
non aliter Getica (si fas est credere) Phlegra
armatum immensus Briareus stetit aethera contra,
hinc Phoebi pharetras, hinc toruae Pallados angues,
inde Pelethroniam praefixa cuspide pinum
Martis, at hinc lasso mutata Pyracmone temnens
fulmina, cum toto nequiquam obsessus Olympo
tot queritur cessare manus: non segnior ardet
huc illuc clipeum obiectans, seque ipse recedens
circuit, interdum trepidis occurrit et instat
spicula deuellens, clipeo quae plurima toto
fixa tremunt armantque uirum, saepe aspera passum
uulnera, sed nullum uitae in secreta receptum
nec mortem sperare ualet. rotat ipse furentem
Deilochum, comitemque illi iubet ire sub umbras
Phegea sublata minitantem bella securi
Dircaeumque Gyan et Echionium Lycophontem.
iam trepidi sese quaerunt numerantque, nec idem
caedis amor, tantamque dolent rarescere turbam.
  Ecce Chromis Tyrii demissus origine Cadmi
(hunc utero quondam Dryope Phoenissa grauato
rapta repente choris onerisque oblita ferebat,
dumque trahit prensis taurum tibi cornibus, Euhan,
procidit impulsus nimiis conatibus infans)
tunc audax iaculis et capti pelle leonis
pinea nodosae quassabat robora clauae
increpitans: 'Vnusne, uiri, tot caedibus unus
ibit ouans Argos? uix credet fama reuerso.
heus socii, nullaene manus, nulla arma ualebunt?
haec regi promissa, Cydon, haec, Lampe, dabamus?'
dum clamat, subit ore cauo Teumesia cornus,
nec prohibent fauces; atque illi uoce repleta
intercepta natat prorupto in sanguine lingua.
stabat adhuc, donec transmissa morte per artus
labitur immorsaque cadens obmutuit hasta.
  Vos quoque, Thespiadae, cur infitiatus honora
arcuerim fama? fratris moribunda leuabat
membra solo Periphas (nil indole clarius illa
nec pietate fuit), laeua marcentia colla
sustentans dextraque latus; singultibus artum
exhaurit thoraca dolor, nec uincla coercent
undantem fletu galeam, cum multa gementi
pone grauis curuas perfringit lancea costas.
exit et in fratrem, cognataque pectora telo
conserit; ille oculos †etiamnum in luce natantes
sistit et aspecta germani morte resoluit.
at cui uita recens et adhuc in uulnere uires
'Hos tibi complexus, haec dent' ait 'oscula nati.'
procubuere pares fatis (miserabile uotum
mortis) et alterna clauserunt lumina dextra.
  Protinus idem ultro iaculo parmaque Menoeten

518 *adfigeret* Oudendorp. **530** *galeasque* B ς. **536** *credita* P. **538** *chromi* P, *chronii* B ς, corr. Gronou. **541** *atraque* ω, corr. Heins., *artaque* Menke. **544** *corde* ς. **549** *nec in his* Muell. **551** *deire* P schol. G m. sec. prob. Gronou. **556** *abcisis* B, *abscissis* ς. **559** *sex plena* Barth, *uix dena* Maduig. **560** *murisque ualent* ω, corr. Kooten, *murisque queant* Baehr. **561** *euellit* P ς. **566** *simul arma uirum simul ora manusque* Beh., *simul ora u. s. ora manusque* P, *simul ora u. s. arma m.* ς. **568** *disiecti* p Lachm., *disiecta* P, *deiecti* B ς. **577** *turbata u. l. caterua* P ς. **580** *ne in pectore* P ς. **583** *tegmine noto* B ς. **590** *impediat* P. **593** *inuoluit* P B ς, corr. Heins. *cruentum* B ς, *cruentis* ς. **595** *Geticae—Phlegrae* ω, corr. Schrader. **597** *Palladis* B ς. *anguis* P. **599** *motata* Lachm. *Pyragmoni* Muell. **604** *diuellens* B ς. **605** *passus* B ς. **607** *properare* Baehr. *ualens* Maduig, *iubet* Imhof. **608** *per umbras* P ς. **619** *nodosam q. r. clauam* P ς, *nodosa q. r. claua* B ς, corr. anonymus. **622** *heu* ω, corr. Muell. **630** *arcuerim* K Bernart, *arguerim* P B ς. **634** *uexauit* Muell. **637** *leto* Nauk. **638** *et adhuc in* P, *etiamnum in* ceteri, *extrema l.* Markl., an *dubia iam luce*?

proterrebat agens trepidis uestigia retro
passibus urgentem, donec defecit iniqua
lapsus humo, pariterque manus distractus in ambas
orat et a iugulo nitentem sustinet hastam:
'Parce per has stellis interlabentibus umbras,
per superos noctemque tuam: sine, tristia Thebis
nuntius acta feram uulgique per ora pauentis
contempto te rege canam: sic inrita nobis
tela cadant, nullique tuum penetrabile ferro
pectus, et optanti uictor reueharis amico.'
dixerat. ille nihil uultum mutatus 'Inanes
perdis' ait 'lacrimas, et tu, ni fallor, iniquo
pollicitus mea colla duci: nunc arma diemque
proice; quid timidae sequeris compendia uitae?
bella manent.' simul haec, et crassum sanguine telum
iam redit; ille super dictis infensus amaris
prosequitur uictos: 'Non haec trieterica uobis
nox patrio de more uenit, non orgia Cadmi
cernitis aut auidas Bacchum scelerare parentes.
nebridas et fragiles thyrsos portare putastis
imbellem ad sonitum maribusque incognita ueris
foeda Celaenaea committere proelia buxo?
hic aliae caedes, alius furor: ite sub umbras,
o timidi paucique!' haec intonat; ast tamen illi
membra negant, lassusque ferit praecordia sanguis.
iam sublata manus cassos defertur in ictus,
tardatique gradus, clipeum nec sustinet umbo
mutatum spoliis, gelidus cadit imber anhelo
pectore, tunc crines ardentiaque ora cruentis
roribus et taetra morientum aspargine manant:
ut leo, qui campis longe custode fugato
Massylas depastus oues, ubi sanguine multo
luxuriata fames ceruixque et tabe grauatae
consedere iubae, mediis in caedibus astat
aeger, hians uictusque cibis; nec iam amplius irae
crudescunt: tantum uacuis ferit aera malis
molliaque eiecta delambit uellera lingua.
  Ille etiam Thebas spoliis et sanguine plenus
isset et attonitis sese populoque ducique
ostentasset ouans, ni tu, Tritonia uirgo,
flagrantem multaque operis caligine plenum
consilio dignata uirum: 'Sate gente superbi
Oeneos, absentes cui dudum uincere Thebas
adnuimus, iam pone modum nimiumque secundis
parce deis: huic una fides optanda labori.
fortuna satis usus abi.' restabat acerbis
funeribus socioque gregi non sponte superstes
Haemonides (ille haec praeuiderat, omina doctus
aeris et nulla deceptus ab alite) Maeon,
nec ueritus prohibere ducem; sed fata monentem
priuauere fide. uita miserandus inerti
damnatur; trepido Tydeus immitia mandat:
'Quisquis es Aonidum, quem crastina munere nostro
manibus exemptum mediis Aurora uidebit,
haec iubeo perferre duci: cinge aggere portas,
tela noua, fragiles aeuo circum inspice muros,
praecipue stipare uiros densasque memento
multiplicare acies! fumantem hunc aspice late
ense meo campum: tales in bella uenimus.'
  Haec ait, et meritae pulchrum tibi, Pallas, honorem
sanguinea de strage parat, praedamque iacentem
comportat gaudens ingentiaque acta recenset.
quercus erat tenerae iam longum oblita iuuentae
aggere camporum medio, quam plurimus ambit
frondibus incuruis et crudo robore cortex.
huic leues galeas perfossaque uulnere crebro
inserit arma ferens, huic truncos ictibus enses
subligat et tractas membris spirantibus hastas.
corpora tunc atque arma simul cumulata superstans
incipit; oranti nox et iuga longa resultant:
'Diua ferox, magni decus ingeniumque parentis
bellipotens, cui torua genis horrore decoro
cassis et asperso crudescit sanguine Gorgon,
nec magis ardentes Mauors hastataque pugnae
impulerit Bellona tubas, huic adnue sacro,
seu Pandionio nostras inuisere noctes
monte uenis, siue Aonia deuertis Itone
laeta choris, seu tu Libyco Tritone repexas
lota comas, qua te biiugo temone frementem
intemeratarum uolucer rapit axis equarum:
nunc tibi fracta uirum spolia informesque dicamus
exuuias. at si patriis Parthaonis aruis
inferar et reduci pateat mihi Martia Pleuron,
aurea tunc mediis urbis tibi templa dicabo
collibus, Ionias qua despectare procellas
dulce sit, et flauo tollens ubi uertice pontum
turbidus obiectas Achelous Echinadas exit.
hic ego maiorum pugnas uultusque tremendos
magnanimum effingam regum, figamque superbis
arma tholis, quaeque ipse meo quaesita reuexi
sanguine, quaeque dabis captis, Tritonia, Thebis.
centum ibi uirgineis uotae Calydonides aris
Actaeas tibi rite faces et ab arbore casta
nectent purpureas niueo discrimine uittas,
peruigilemque focis ignem longaeua sacerdos
nutriet, arcanum numquam spretura pudorem.
tu bellis, tu pace feres de more frequentes
primitias operum, non indignante Diana.'
dixerat, et dulces iter instaurabat ad Argos.

LIBER TERTIVS

At non Aoniae moderator perfidus aulae
nocte sub ancipiti, quamuis umentibus astris
longus ad Auroram superet labor, otia somni
accipit; inuigilant animo scelerisque parati
supplicium exercent curae; tum plurima uersat
pessimus in dubiis augur timor. 'Ei mihi' clamat,
'unde morae?' (nam prona ratus facilemque tot armis
Tydea, nec numero uirtutem animumque rependit)
'num regio diuersa uiae? num missus ab Argis
subsidio globus? an sceleris data fama per urbes
finitimas? paucosne, pater Gradiue, manuue
legimus indecores? at enim fortissimus illic
et Chromis et Dorylas et nostris turribus aequi
Thespiadae totos raperent mihi funditus Argos.
nec tamen ille meis, reor, impenetrabilis armis
acre gerens solidoque satos adamante lacertos
uenerat; heu segnes, quorum labor haeret in uno,

655 *uultu* P ς. 665 *manibusque* P. 671–672 *clipeum non sustinet. umbo mutatur* Barth. 672 *nutantem* Lachm., *mulctatum* Maduig, *nutat dum* Bury. 674 *et atra* B ς. *manent* P. 693 *aeris* P ς, *aeros* B ς, *heros* ς. 695 *uitae* Barth. 697 *aonide* Barth. 700 *circum inspice* P, *circumspice* ceteri. 712 *tractas* P ς, *fractas* B ς. 720 *noctes* Postgate, *uoces* P. *caedes* marg. P ς. 721 *uelis* B ς. 724 *intemeratorum* B ς. *aquarum* P, *equarum* ς, (*a*)*equorum* B ς. 734 *reuexo* Barth. 740 *spretura* P, *spectura* H, *inspectura* B ς, *infectura* Peyr.
III 1 *orae* P, *aulae* ceteri. 4 *patrati* B[2] Lachm. 5 *dirae* Muell. *tum* P, *tunc* ceteri, *curae, cum* Baehr. 13 *uiribus* Baehr. 16 *datos* codd., corr. Heins., *artos* Vnger.

si conserta manus.' uario sic turbidus aestu
angitur ac sese culpat super omnia, qui non
orantem in mediis legatum coetibus ense
perculerit foedasque palam satiauerit iras.
iam pudet incepti, iam paenitet. ac uelut ille
fluctibus Ioniis Calabrae datus arbiter alno
nec rudis undarum (portus sed linquere amicos
purior Olenii frustra gradus impulit astri),
cum fragor hiberni subitus Iouis, omnia mundi
claustra tonant multusque polos inclinat Orion,
ipse quidem malit terras pugnatque reuerti,
fert ingens a puppe Notus, tunc arte relicta
ingemit et caecas sequitur iam nescius undas:
talis Agenoreus ductor caeloque morantem
Luciferum et seros maerentibus increpat ortus.

Ecce sub occiduas uersae iam noctis habenas
astrorumque obitus, ubi primum maxima Tethys
impulit Eoo cunctantem Hyperiona ponto,
ima flagellatis, signum lugubre malorum,
ponderibus trepidauit humus, motusque Cithaeron
antiquas dedit ire niues; tunc uisa leuari
culmina septenaeque iugo concurrere portae.
et prope sunt causae: gelido remeabat Eoo
iratus fatis et tristis morte negata
Haemonides; necdum ora patent, dubiusque notari
signa dabat magnae longe manifesta ruinae
planctuque et gemitu; lacrimas nam protinus omnes
fuderat. haud aliter saltu deuertitur orbus
pastor ab agrestum nocturna strage luporum,
cuius erile pecus siluis inopinus abegit
imber et hibernae uentosa cacumina lunae:
luce patent caedes; domino perferre recentes
ipse timet casus, haustaque informis harena
questibus implet agros, stabulique silentia magni
odit et amissos longo eiet ordine tauros.

Illum congestae portarum ad limina matres
ut solum uidere (nefas!), nulla agmina circum
magnanimosque duces, nil ausae quaerere tollunt
clamorem, qualis bello supremus apertis
urbibus, aut pelago iam descendente carina.
ut primum inuisi cupido data copia regis,
'Hanc tibi de tanto donat ferus agmine Tydeus
infelicem animam, siue haec sententia diuum
seu fortuna fuit seu, quod pudet ora fateri,
uis inuicta uiri. uix credo et nuntius: omnes
procubuere, omnes. noctis uaga lumina testor
et socium manes et te, mala protinus ales,
qua redeo, non hanc lacrimis meruisse nec astu
crudelem ueniam atque inhonorae munera lucis.
sed mihi iussa deum placitoque ignara moueri
Atropos atque olim non haec data ianua leti
eripuere necem. iamque ut mihi prodiga uitae
pectora et extremam nihil horrescentia mortem
aspicias, bellum infandum ominibusque negatam
mouisti, funeste, aciem; dum pellere leges
et consanguineo gestis regnare superbus
exule, te series orbarum excisa domorum
planctibus adsiduis, te diro horrore uolantes
quinquaginta animae circum noctesque diesque
adsilient; neque enim ipse moror.' iam mouerat iras
rex ferus, et tristes ignescunt sanguine uultus.

Inde ultro Phlegyas et non cunctator iniqui
Labdacus (hos regni ferrum penes) ore manuque
proturbare parant. sed iam nudauerat ensem
magnanimus uates, et nunc trucis ora tyranni,
nunc ferrum aspectans: 'Numquam tibi sanguinis huius
ius erit aut magno feries imperdita Tydeo
pectora; uado equidem exultans ereptaque fata
insequor et comites feror expectatus ad umbras.
te superis fratrique—' et iam media orsa loquentis
absciderat plenum capulo latus; ille dolori
pugnat et ingentem nisu duplicatus in ictum
corruit, extremisque animae singultibus errans
alternus nunc ore uenit nunc uulnere sanguis.
excussae procerum mentes, turbataque mussant
concilia; ast illum coniunx fidique parentes
seruantem uultus et toruum in morte peracta,
non longum reducem laetati, in tecta ferebant.
sed ducis infandi rabidae non hactenus irae
stare queunt; uetat igne rapi, pacemque sepulcri
impius ignaris nequiquam manibus arcet.

Tu tamen egregius fati mentisque nec umquam
(sic dignum est) passure situm, qui comminus ausus
uadere contemptum reges, quaque ampla ueniret
libertas, sancire uiam: quo carmine dignam,
quo satis ore tuis famam uirtutibus addam,
augur amate deis? non te caelestia frustra
edocuit lauroque sua dignatus Apollo est,
et nemorum Dodona parens Cirrhaeaque uirgo
*g*audebit tacito populos suspendere Phoebo.
nunc quoque Tartareo multum diuisus Auerno
Elysias, i, carpe plagas, ubi manibus axis
inuius Ogygiis nec sontis iniqua tyranni
iussa ualent, durant*que* habitus et membra cruentis
inuiolata feris, nudoque sub axe iacentem
et nemus et tristis uolucrum reuerentia seruat.

At nuptae exanimes puerique aegrique parentes
moenibus effusi per plana, per inuia, passim
quisque suas auidi ad lacrimas miserabile currunt
certamen, quos densa gradu comitantur euntes
milia solandi studio, pars uisere flagrant
unius acta uiri et tantos in nocte labores.
feruet iter gemitu et plangoribus arua reclamant.
ut uero infames scopulos siluamque nefandam
peruentum, ceu nulla prius lamenta nec atri
manassent imbres, sic ore miserrimus uno
exoritur fragor, aspectuque accensa cruento
turba furit: stat sanguineo discissus amictu
Luctus atrox caesoque inuitat pectore matres.
scrutantur galeas frigentum inuentaque monstrant
corpora, prociduae super externosque suosque.
hae pressant in tabe comas, hae lumina signant
uulneraque alta replent lacrimis, pars spicula dextra
nequiquam parcente trahunt, pars molliter aptant
bracchia trunca loco et ceruicibus ora reponunt.

At uaga per dumos uacuique in puluere campi
magna parens iuuenum, gemini nunc funeris, Ide
squalentem sublata comam liuentiaque ora
ungue premens (nec iam infelix miserandaque, uerum
terror inest lacrimis), per et arma et corpora passim
canitiem impexam dira tellure uolutans
quaerit inops natos omnique in corpore plangit.
Thessalis haud aliter bello gauisa recenti,
cui gentile nefas hominem renouare canendo,
multifida attollens antiqua lumina cedro
nocte subit campos uersatque in sanguine functum
uulgus et explorat manes, cui plurima busto
imperet ad superos: animarum maesta queruntur
concilia, et nigri pater indignatur Auerni.

Illi in secessu pariter sub rupe iacebant
felices, quos una dies, manus abstulit una
peruia uulneribus media trabe pectora nex
ut uidit lacrimisque oculi patuere profusis,

39 *consurgere* Schrader. 54 *circa* P. 55 *magnanimosue* Lachm. *nil* P ς, *nihil* B ς. 57 *desidente* Heins. 61 *ira* (*ore* sec. m. suprascr.) P ς, *ira* B ς, *ora* ς, *ore* ς, *ire* ς, *rubet ira* Gronou., *fugit ira* Baehr. 67 *placidoque* P. 70 *sortem* Markl. 71 *negantem* idem. 72 *tollere* Schrader, *fallere* Baehr. 73 *gliscis* B ς. 75 *uolentes* P B. 80 *ire* ω, corr. Muell. 87 *fatrique* P, *fatique* Muell. 88 *absciderat* P, *abstulerat* ceteri. 98 *ingratis* Lachm. 100 *si dignum est* P ς, *sic dignum* ς, *si dignum* B, *indignum* edd. uett., *sic dignum est* Kohlmann. 101 *contemptum regis* P B ς, *contemptu regis* Peyr., *contemptim regi* Maduig, *contemptor regis* Muell., *contemptim reges* maluit Postgate. 107 *audebit* ω, corr. Markl., *audiuit tecto* Lachm. 111 *durant* ω, corr. Muell. 115 *auia* P ς, *inuia* B ς, *ardua* ς. 130 *rigant* P ς, *replent* B ς. 134 *tunc* B ς. 136 *igne tremens* P[1]. 138 *inpexam* ς, *inplexam* P, *implexam* B ς. *dura* Lachm. 141 *renouare* P B ς, *reuocare* ς.

'Hosne ego complexus genetrix, haec oscula, nati,
uestra tuor? sic uos extremo in fine ligauit
ingenium crudele necis? quae uulnera tractem,
quae prius ora premam? uosne illa potentia matris,
uos uteri fortuna mei, qua tangere diuos
rebar et Ogygias titulis anteire parentes?
a, quanto melius dextraque in sorte iugatae,
quis steriles thalami nulloque ululata dolore
respexit Lucina domum! mihi quippe malorum
causa labor; sed nec bellorum in luce patenti
conspicui factis aeternaque gentibus ausi
quaesistis miserae uulnus memorabile matri,
sed mortem obscuram numerandaque funera passi
heu quantus furto cruor et sine laude iacetis!
quin ego non dextras miseris complexibus ausim
diuidere et tanti consortia rumpere leti:
ite diu fratres indiscretique supremis
ignibus et caros urna confundite manes!'
Nec minus interea digesta strage suorum
hic Chthonium coniunx, hic mater Penthea clamat
Astyoche, puerique rudes, tua, Phaedime, proles,
amissum didicere patrem, Marpessaque pactum
Phyllea, sanguineumque lauant Acamanta sorores.
tunc ferro retegunt siluas collisque propinqui
annosum truncant apicem, qui conscius actis
noctis et inspexit gemitus; ibi grandior aeuo
ante rogos, dum quisque suo nequit igne reuelli,
concilium infaustum dictis mulcebat Aletes:
'Saepe quidem infelix uarioque exercita ludo
fatorum gens nostra fuit, Sidonius ex quo
hospes in Aonios iecit sata ferrea sulcos,
unde noui fetus et formidata colonis
arua suis. sed nec ueteris cum regia Cadmi
fulmineum in cinerem monitis Iunonis iniquae
consedit, neque funerea cum laude potitus
infelix Athamas trepido de monte ueniret,
semianimem heu laeto referens clamore Learchum,
hic gemitus Thebis, nec tempore clarius illo
Phoenissae sonuere domus, cum lassa furorem
uicit et ad comitum lacrimas expauit Agaue.
una dies similis fato specieque malorum
aequa fuit, qua magniloquos luit impia flatus
Tantalis, innumeris cum circumfusa ruinis
corpora tot raperet terra, tot quaereret ignes.
talis erat uulgi status, et sic urbe relicta
primaeuique senesque et longo examine matres
inuidiam planxere deis miseroque tumultu
bina per ingentes stipabant funera portas.
meque ipsum memini (necdum apta doloribus aetas)
flesse tamen gemituque meos aequasse parentes.
illa tamen superi; nec quod tibi, Delia, castos
prolapsum ad fontes specula temerare profana
heu dominum insani nihil agnouere Molossi,
deflerim magis, aut uerso quod sanguine fluxit
in subitos regina lacus: sic dura Sororum
pensa dabant uisumque Ioui. nunc regis iniqui
ob noxam immeritos patriae tot culmina ciues
exuimus, nec adhuc calcati foederis Argos
fama subit, et iam bellorum extrema dolemus.
quantus equis quantusque uiris in puluere crasso
sudor! io quanti crudele rubebitis amnes!
uiderit haec bello uiridis manus: ast ego donec
dum licet igne meo terraque insternar auita!'
haec senior, multumque nefas Eteoclis aceruat
crudelem infandumque uocans poenasque daturum.
unde ea libertas? iuxta illi finis et aetas
torta retro, seraeque decus uelit addere morti.
Haec sator astrorum iamdudum e uertice mundi
prospectans primoque imbutas sanguine gentes
Gradiuum acciri propere iubet. ille furentes
Bistonas et Geticas populatus caedibus urbes
turbidus aetherias currus urgebat ad arces,
fulmine cristatum galeae iubar armaque in auro
tristia, terrificis monstrorum animata figuris,
incutiens: tonat axe polus clipeique cruenta
lux rubet, et solem longe ferit aemulus orbis.
hunc ubi Sarmaticos etiamnum efflare labores
Iuppiter et tota perfusum pectora belli
tempestate uidet: 'Talis mihi, nate, per Argos,
talis abi, sic ense madens, hac nubilus ira.
exturbent resides frenos et uincla perosi
te cupiant, tibi praecipites animasque manusque
deuoueant, rape cunctantes et foedera turba,
cui dedimus, tibi fas ipsos incendere bello
caelicolas pacemque meam. iam semina pugnae
ipse dedi: remeat portans immania Tydeus
ausa, ducis scelus et turpis primordia belli,
insidias fraudesque, suis quas ultus in armis.
adde fidem. uos o superi, meus ordine sanguis,
ne pugnare odiis, neu me temptare precando
certetis; sic Fata mihi nigraeque Sororum
iurauere colus: manet haec ab origine mundi
fixa dies bello, populique in proelia nati.
quod ni me ueterum poenas sancire malorum
gentibus et diros sinitis punire nepotes
(arcem hanc aeternam, gentis sacraria nostrae,
testor et Elysios, etiam mihi numina, fontes),
ipse manu Thebas correptaque moenia fundo
excutiam uersasque solo super Inacha tecta
effundam turres aut stagna in caerula uertam
imbre superiecto, licet ipsa in turbine rerum
Iuno suos colles templumque amplexa laboret.'
Dixit, et attoniti iussis (mortalia credas
pectora) di cuncti uocemque animosque tenebant:
non secus ac longa uentorum pace solutum
aequor et imbelli recubant ubi litora somno,
siluarumque comas et abacto flamine nubes
mulcet iners aestas; tunc stagna lacusque sonori
detumuere, tacent exusti solibus amnes.
Gaudet ouans iussis et adhuc temone calenti
feruidus in laeuum torquet Gradiuus habenas.
iamque iter extremum caelique abrupta tenebat,
cum Venus ante ipsos nulla formidine gressum
figit equos; cessere retro iam iamque rigentes
suppliciter posuere iubas. tunc pectora summo
acclinata iugo uultumque obliqua madentem
incipit (interea dominae uestigia iuxta
spumantem proni mandunt adamanta iugales):
'Bella etiam in Thebas socer (o pulcherrima bella!)
ipse paras ferroque tuos abolere nepotes?
nec genus Harmoniae nec te conubia caelo
festa nec hae quicquam lacrimae, furibunde, morantur?
criminis haec merces? hoc fama pudorque relictus,
hoc mihi Lemniacae de te meruere catenae?
perge libens; at non eadem Vulcania nobis
obsequia, et laesi seruit tamen ira mariti!
illum ego perpetuis mihi desudare caminis
si iubeam uigilesque operi transmittere noctes,
gaudeat ornatusque nouos ipsique laboret
arma tibi; tu!—sed scopulos et aena precando
flectere corda paro; solum hoc tamen anxia, solum

151 *ego* om. P. *genitrix* P. 157 *ah* P^1 ς Markl., *at* P^2 B ς. 161 *fatis* P. 163 *numerosaque* P, *numerandaque* B ς. *uulnera* P^2 ς, *funera* B ς. 170 *hic croniũ* P ς, *hic thonium* B ς, cf. II 538. 180 *fuit* P^1, *ruit* ceteri. 185 *nec* Muell. 191 *speciemque* P. 192 *magnilocus iuit* P. *fastus* Lachm. 194 *corpora quot* ς Markl. *quot quaereret* G. 196 *senes* P B ς, corr. Barth. 197 *dei* uel *deum* Lachm. 198 *bissena* Imhof. *angentes* Muell. 199 *laboribus* P. 200 *et gemitu maestos imitata parentes* Seruius ad Aen. XII 65. 202 *ad* om. P. *temerante* B marg. ς. 203 *nihil* P, *non* B ς. 207 *lumina* Koch. 208 *extulimus* Menke, *exuimur* Koestl. 211 an *quantoque cruore*? 214 *acerbat* Heins. 217 *torta* δ, *tota* ω. *decus uelit* P ς, *uelit decus* B ς. 230 *ac* ς. 231 *uincla* Bentl., *cuncta* ω. 234 *quae* ς. 238 uersum spurium iudicauit Barth. 242 *lustrauere* Seruius ad Aen. VIII 409. 246 *mentis* ω, corr. Lachm. 250 *uerram* P. 254 *sic cuncti* ω, corr. Lachm. 257 *abactus* P ς, *nec abactus* Baehr. 259 *exusti* P G, *exhausti* ς. 269 *soccero pulcherrima* P, *pulcherrime* B ς. 272 *pacta* Heins. 280 *tu* om. P. 281 *hoc* om. B ς.

obtestor, quid me Tyrio sociare marito
progeniem caram infaustisque dabas hymenaeis,
dum fore praeclaros armis et uiuida rebus
pectora uipereo Tyrios de sanguine iactas
demissumque Iouis serie genus? a! mea quanto
Sithonia mallem nupsisset uirgo sub Arcto
trans Borean Thracasque tuos. indigna parumne
pertulimus, diuae Veneris quod filia longum
reptat et Illyricas eiectat uirus in herbas?
nunc gentem immeritam—' lacrimas non pertulit ultra
Bellipotens, hastam laeua transumit et alto
(haud mora) desiluit curru, clipeoque receptam
laedit in amplexu dictisque ita mulcet amicis:
'O mihi bellorum requies et sacra uoluptas
unaque pax animo! soli cui tanta potestas
diuorumque hominumque meis occurrere telis
impune et media quamuis in caede frementes
hos adsistere equos, hunc ensem auellere dextra.
nec mihi Sidonii genialia foedera Cadmi
nec tua, cara, fides (ne falsa incessere gaude!)
exciderunt: prius in patrui deus infera mergar
stagna et pallentes agar exarmatus ad umbras.
sed nunc fatorum monitus mentemque supremi
iussus obire patris (neque enim Vulcania tali
imperio manus apta legi), quo pectore contra
ire Iouem dictasque parem contemnere leges,
cui modo (pro uires!) terras caelumque fretumque
attremere oranti tantosque ex ordine uidi
delituisse deos? sed ne mihi corde supremos
concipe, cara, metus, quando haec mutare potestas
nulla datur; cum iam Tyriis sub moenibus ambae
bellabunt gentes, adero et socia arma iuuabo.
tunc me sanguineo late deferuere campo
res super Argolicas haud sic deiecta uidebis;
hoc mihi ius, nec fata uetant.' sic orsus aperto
flagrantes immisit equos. non ocius alti
in terras cadit ira Iouis, si quando niualem
Othryn et Arctoae gelidum caput institit Ossae
armauitque in nube manum: uolat ignea moles
saeua dei mandata ferens, caelumque trisulca
territat omne coma iamdudum aut ditibus agris
signa dare aut ponto miseros inuoluere nautas.
Iamque remensus iter fesso Danaeia Tydeus
arua gradu uiridisque legit deuexa Prosymnae
terribilis uisu. stant fulti puluere crines,
squalidus ex umeris cadit alta in uulnera sudor,
insomnesque oculos rubor excitat, oraque retro
soluit anhela sitis: mens altum spirat honorem
conscia factorum. sic nota in pascua taurus
bellator redit, aduerso cui colla suoque
sanguine proscissisque natant palearibus armi;
tunc quoque lassa tumet uirtus multumque superbit
pectore despecto; uacua iacet hostis harena
turpe gemens crudosque uetat sentire dolores.
talis erat; medias etiam non destitit urbes,
quidquid et Asopon ueteresque interiacet Argos,
inflammare odiis, multumque et ubique retexens
legatum sese Graia de gente petendis
isse super regnis profugi Polynicis, at inde
uim, noctem, scelus, arma, dolos, ea foedera passum
regis Echionii, fratri sua iura negari.
prona fides populis; deus omnia credere suadet
armipotens, geminatque acceptos fama pauores.
Vtque introgressus portas (et forte uerendus
concilio pater ipse duces cogebat Adrastus)
improuisus adest, iam illinc a postibus aulae
uociferans: 'Arma, arma uiri, tuque optime Lernae
ductor, magnanimum si quis tibi sanguis auorum,
arma para! nusquam pietas, non gentibus aequum
fas aut cura Iouis; melius legatus adissem
Sauromatas rabidos seruatoremque cruentum
Bebrycii nemoris. nec iussa incuso pigetue
officii: iuuat isse, iuuat, Thebasque nocentes
explorasse manu; bello me, credite, bello,
ceu turrim ualidam aut artam compagibus urbem,
delecti insidiis instructique omnibus armis
nocte doloque uiri nudum ignarumque locorum
nequiquam clausere; iacent in sanguine mixti
ante urbem uacuam. nunc o, nunc tempus in hostes,
dum trepidi exanguesque metu, dum funera portant,
nunc, socer, haec dum non manus excidit; ipse ego fessus
quinquaginta illis heroum immanibus umbris
uulneraque ista ferens putri insiccata cruore
protinus ire peto!' trepidi de sedibus astant
Inachidae, cunctisque prior Cadmeius heros
accurrit uultum deiectus et 'O ego diuis
inuisus uitaeque nocens haec uulnera cerno
integer? hosne mihi reditus, germane, parabas?
in me haec tela mei? pro uitae foeda cupido!
infelix, fratri facinus tam grande negaui.
et nunc uestra quidem maneant in pace quieta
moenia, nec uobis tanti sim causa tumultus
hospes adhuc. scio (nec me adeo res dextra leuauit),
quam durum natis, thalamo quam triste reuelli,
quam patria; non me ullius domus anxia culpet
respectentue truces obliquo lumine matres.
ibo libens certusque mori, licet optima coniunx
†auditusque iterum† reuocet socer; hunc ego Thebis,
hunc, germane, tibi iugulum et tibi, maxime Tydeu,
debeo.' sic uariis pertemptat pectora dictis
obliquatque preces. commotae questibus irae
et mixtus lacrimis caluit dolor; omnibus ultro
non iuuenum modo, sed gelidis et inertibus aeuo
pectoribus mens una subit, uiduare penates,
finitimas adhibere manus, iamque ire. sed altus
consiliis pater imperiique haud flectere molem
inscius: 'Ista quidem superis curaeque medenda
linquite, quaeso, meae, nec te germanus inulto
sceptra geret, neque nos auidi promittere bellum.
at nunc egregium tantoque in sanguine ouantem
excipite Oeniden, animosaque pectora laxet
sera quies: nobis dolor haud rationis egebit.'
Turbati extemplo comites et pallida coniunx
Tydea circum omnes fessum bellique uiaeque
stipantur. laetus mediis in sedibus aulae
constitit, ingentique exceptus terga columna,
uulnera dum lymphis Epidaurius eluit Idmon,
nunc uelox ferro, nunc ille tepentibus herbis
mitior, ipse alta seductus mente renarrat
principia irarum, quaeque orsus uterque uicissim,
quis locus insidiis, tacito quae tempora bello,
qui contra quantique duces, ubi maximus illi
sudor, et indicio seruatum Maeona tristi
exponit. cui fida manus proceresque socerque
adstupet oranti, Tyriusque incenditur exul.
Soluerat Hesperii deuexo margine ponti
flagrantes Sol pronus equos rutilamque lauabat
Oceani sub fonte comam, cui turba profundi
Nereos et rapidis accurrunt passibus Horae,
frenaque et auratae textum sublime coronae
deripiunt, laxant calidis umentia loris
pectora; pars meritos uertunt ad molle iugales
gramen et erecto currum temone supinant.
nox subiit curasque hominum motusque ferarum

286 *demissum* (om. *que*) P. 290 *deiectat* P ς. 294 *lenit* Muell. 300 *genitalia* B ς. 301 *nec falsa* P. 302 *exciderunt* B K, *exciderint* P ς, *exciderant* ς. *mergam* P. 303 *exanimatus* Schrader. 304 *factorum* P. 309 *totosque* Barth, *cunctosque* Muell. coll. u. 254. 324 *remensus* P ς, *emensus* B ς. 325 *diuersa* P. 327 an *atra*? 329 *sorbet* B ς. 332 *proscissique* B ς. 333 *tum* ς. 334 *pectore; despectus* Baehr. 345 *uerendus* P B, *uerendos* ς. 352 *auidos* ω, corr. Wakefield. 362 *dum capulo nondum* B ς. 367 *en ego* B ς. 370 *mei* P, *dabas* ω. 372 *quieta* P G, *serena* B ς. 377 *respectentque* B ς. 379 *Argiuusque* Koestl., *augustusque* Bury, *largitusque torum* Lachm. 390 *uos* ς, *nos pauidi* Baehr. 397 *columnae* P. 399 *tepentibus* P, *potentibus* ς, *pentibus* B (al. m. corr. in *potentibus*). 412 *laxant roseis* B ς, *laxantque aliae fumantia* Muell.

composuit nigroque polos inuoluit amictu,
illa quidem cunctis, sed non tibi mitis, Adraste,
Labdacioque duci: nam Tydea largus habebat
perfusum magna uirtutis imagine somnus.
et iam noctiuagas inter deus armifer umbras
desuper Arcadiae fines Nemeaeaque rura
Taenariumque cacumen Apollineasque Therapnas
armorum tonitru ferit et trepidantia corda
implet amore sui. comunt Furor Iraque cristas,
frena ministrat equis Pauor armiger. at uigil omni
Fama sono uanos rerum succincta tumultus
ante uolat currum flatuque impulsa gementum
alipedum trepidas denso cum murmure plumas
excutit: urget enim stimulis auriga cruentis
facta, infecta loqui, curruque infestus ab alto
terga comamque deae Scythica pater increpat hasta.
qualis ubi Aeolio dimissos carcere uentos
dux prae se Neptunus agit magnoque uolentes
inicit Aegaeo; tristis comitatus eunti
circum lora fremunt nimbique hiemesque profundae
nubilaque et uulso terrarum sordida fundo
tempestas: dubiae motis radicibus obstant
Cyclades, ipsa tua Mycono Gyaroque reuelli,
Dele, times magnique fidem testaris alumni.
Septima iam nitidum terris Aurora deisque
purpureo uehit ore diem, Perseius heros
cum primum arcana senior sese extulit aula,
multa super bello generisque tumentibus amens
incertusque animi, daret armis iura nouosque
gentibus incuteret stimulos, an frena teneret
irarum et motos capulis adstringeret enses.
hinc pacis tranquilla mouent, atque inde pudori
foeda quies, flectique noua dulcedine pugnae
difficiles populi; dubio sententia tandem
sera placet, uatum mentes et prouida ueri
sacra mouere deum. sollers tibi cura futuri,
Amphiarae, datur, iuxtaque Amythaone cretus
iam senior (sed mente uiret Phoeboque) Melampus
adsociat passus: dubium, cui pronus Apollo
*pect*ora Cirrhaea satiarit largius unda.
principio fibris pecudumque in sanguine diuos
explorant; iam tum pauidis maculosa bidentum
corda negant diraque nefas minitantia uena.
ire tamen uacuoque sedet petere omina caelo.
Mons erat audaci seductus in aethera dorso
(nomine Lernaei memorant Apesanta coloni),
gentibus Argolicis olim sacer; inde ferebant
nubila suspenso celerem temerasse uolatu
Persea, cum raptos pueri perterrita mater
prospexit de rupe gradus ac paene secuta est.
huc gemini uates sanctam canentis oliuae
fronde comam et niueis ornati tempora uittis
euadunt pariter, madidos ubi lucidus agros
ortus et algentes laxauit sole pruinas.
ac prior Oeclides solita prece numen amicat:
'Iuppiter omnipotens (nam te pernicibus alis
addere consilium uolucresque implere futuri
ominaque et causas caelo deferre latentes
accipimus), non Cirrha deum promiserit antro
certius, aut frondes lucis quas fama Molossis
Chaonias sonuisse tibi, licet aridus Hammon
inuideat Lyciaeque parent contendere sortes
Niliacumque pecus patrioque aequatus honori
Branchus, et undosae que*m* rusticus accola Pisae
Pana Lycaonia nocturnum exaudit in umbra:
ditior ille animi, cui tu, Dictaee, secundas
impuleris manifestus aues. mirum unde, sed olim
hic honor alitibus, superae seu conditor aulae
sic dedit effusum chaos in noua semina texens,
seu quia mutatae nostraque ab origine uersis
corporibus subiere Notos, seu purior axis
amotumque nefas et rarum insistere terris
uera docent; tibi, summe sator terraeque deumque,
scire licet. nos Argolicae primordia pugnae
uenturumque sinas caelo praenosse laborem.
si datur et duris sedet haec sententia Parcis
soluere Echionias Lernaea cuspide portas,
signa feras laeuusque tones; tunc omnis in astris
consonet arcana uolucris bona murmura lingua.
si prohibes, hic necte moras dextrisque profundum
alitibus praetexe diem.' sic fatus, et alto
membra locat scopulo; tunc plura ignotaque iungit
numina et immensi fruitur caligine mundi.
Postquam rite diu partiti sidera cunctas
perlegere animis oculisque sequacibus auras,
tunc Amythaonius longo post tempore uates:
'Nonne sub excelso spirantis limite caeli,
Amphiarae, uides, cursus ut nulla serenos
ales agat liquidoque polum complexa meatu
pendeat aut fugiens placabile planxerit omen?
non comes obscurus tripodum, non fulminis ardens
uector adest, flauaeque sonans auis unca Mineruae
non uenit auguriis melior; qui*n* uultur et altis
desuper accipitres exultauere rapinis.
monstra uolant, dirae stridunt in nube uolucres,
nocturnaeque gemunt striges et feralia bubo
damna canens. quae prima deum portenta sequamur?
hisne dari, Thymbraee, polum? simul ora recuruo
ungue secant rabidae planctumque imitantibus alis
exagitant Zephyros et plumea pectora caedunt.'
ille sub haec: 'Equidem uarii, pater, omina Phoebi
saepe tuli: iam tum, prima cum pube uirentem
semideos inter pinus me Thessala reges
duceret, hic casus terraeque marisque canentem
obstipuere duces, nec me uentura locuto
saepius in dubiis auditus Iasoni Mopsus.
sed similes non ante metus aut *mo*nstra notaui
prodigiosa magis; quamquam maiora parantur.
huc aduerte animum: clara regione profundi
aetheros innumeri statuerunt agmina cygni,
siue hos Strymonia Boreas eiecit ab Arcto,
seu fecunda refert placidi clementia Nili.
fixerunt cursus; has rere in imagine Thebas:
nam sese immoti gyro atque in pace silentes
ceu muris ualloque tenent. sed fortior ecce
aduentat per inane cohors; septem ordine fuluo
armigeras summi Iouis exultante caterua
intuor: Inachii sint hi tibi, concipe, reges.
inuasere globum niuei gregis uncaque pandunt
caedibus ora nouis et strictis unguibus instant.
cernis inexperto rorantes sanguine uentos,
et plumis stillare diem? quae saeua repente
uictores agitat leto Iouis ira sinistri?
hic excelsa petens subita face solis inarsit
submisitque animos, illum uestigia adortum
maiorum uolucrum tenerae deponitis alae.
hic hosti implicitus pariter ruit, hunc fuga retro
uoluit agens sociae linquentem fata cateruae.
hic nimbo glomeratus obit, hic praepete uiua
pascitur immoriens; spargit caua nubila sanguis.'
'Quid furtim inlacrimas?' 'Illum, uenerande Melampu,
qui cadit, agnosco.' trepidos sic mole futuri
cunctaque iam rerum certa sub imagine passos
terror habet uates; piget inrupisse uolantum
concilia et caelo mentem insertasse uetanti,

417 *mitis* om. P. 426 *uarios* B ς. 431 *comasque* B ς. 432 *demissos* P ς. 433 *uolantes* B ς. 434 *incitat* (*inicit* al. m.) P. 443 *angens* (sc. *se*) Gronou., *haerens* Barth. 444 *ferosque* B ς. 445 *aut frena* P. 450 *ac* B ς. 453 *uiret* P, *uirens* B ς. interpunxit Kohlm. 454 *pronus* P^1 δ^2, *primus* P^2, *dexter* B ς, *pectora* Bentl. 455 *pectora* Leo, *oraque* ω. 461 *aphesanta* P B, corr. Muell. 470 *solitum* Muell. 478 *aequatus* schol. Theb. VIII 198, *aequalis* ω. 479 *qui* ω, corr. Muell. 481 *certior* Lachm. 484 *offusum* P. 494 *uolucrum* P. 499 *cunctas* ς, *cuncta* P ς, *cunctis* B^1 ς. 508 *quin* Bernart, *qui* P ς. 513 *tu rere polum?* Muell. 517 *puppe* P. 521 *iasone* ω, corr. Barth. 522 *monstra* Muell., *astra* ω. 527 *caeli* P. 528 *has* P, *hac* ceteri. 533 *sint* P G L, *sunt* B ς. 537 *quę* P, *quam* ceteri. 542 *huc fuga* P. 546 *lacrimas* B ς.

auditique odere deos. unde iste per orbem
primus uenturi miseris animantibus aeger
creuit amor? diuumne feras hoc munus, an ipsi,
gens auida et parto non umquam stare quieti,
eruimus, quae prima dies, ubi terminus acui,
quid bonus ille deum genitor, quid ferrea Clotho
cogitet? hinc fibrae et uolucrum per nubila sermo
astrorumque uices numerataque semita lunae
Thessalicumque nefas. at non prior aureus ille
sanguis auum scopulisque satae uel robore gentes
mentibus his usae; siluas amor unus humumque
edomuisse manu; quid crastina uolueret aetas
scire nefas homini. nos prauum et flebile uulgus
scrutari penitus superos: hinc pallor et irae,
hinc scelus insidiaeque et nulla modestia uoti.
Ergo manu uittas damnataque uertice serta
deripit abiectaque inhonorus fronde sacerdos
inuiso de monte redit; iam bella tubaeque
comminus, absentesque fremunt sub pectore Thebae.
ille nec aspectum uulgi nec fida tyranni
conloquia aut coetus procerum perferre, sed atra
sede tegi, et superum clausus negat acta fateri.
te pudor et curae retinent per rura, Melampu.
Bissenos premit ora dies populumque ducesque
extrahit incertis. et iam suprema Tonantis
iussa fremunt agrosque uiris annosaque uastant
oppida; bellipotens prae se deus agmina passim
mille rapit; liquere domus dilectaque laeti
conubia et primo plorantes limine natos:
tantus in attonitos cecidit deus. arma paternis
postibus et fixos superum ad penetralia currus
uellere amor; tunc fessa putri robigine pila
haerentesque situ gladios in saeua recurant
uulnera et attrito cogunt iuuenescere saxo.
hi teretes galeas magnorumque aerea suta
thoracum et tunicas chalybum squalore crepantes
pectoribus temptare, alii Cortynia lentant
cornua; iam falces auidis et aratra caminis
rastraque et incurui saeuum rubuere ligones.
caedere nec ualidas sanctis e stirpibus hastas,
nec pudor emerito clipeum uestisse iuuenco.
Inrupere Argos maestique ad limina regis
bella animis, bella ore fremunt; it clamor ad auras,
quantus Tyrrheni gemitus salis, aut ubi temptat
Enceladus mutare latus; super igneus antris
mons tonat, exundant apices fluctusque Pelorus
contrahit, et sperat tellus abrupta reuerti.
Atque hic ingenti Capaneus Mauortis amore
excitus et longam pridem indignantia pacem
corda tumens (huic ampla quidem de sanguine prisco
nobilitas; sed enim ipse manu praegressus auorum
facta, diu tuto superum contemptor et aequi
impatiens largusque animae, modo suaserit ira),
unus ut e siluis Pholoes habitator opacae
inter et Aetnaeos aequus consurgere fratres,
ante fores, ubi turba ducum uulgique frementis,
Amphiarae, tuas 'Quae tanta ignauia' clamat,
'Inachidae uosque o socio de sanguine Achiui?
unius (heu pudeat!) plebeia ad limina ciuis
tot ferro accinctae gentes animisque paratae
pendemus? non si ipse cauo sub uertice Cirrhae
quisquis is est, timidis famaeque ita uisus Apollo
mugiat insano penitus seclusus in antro,
expectare queam, dum pallida uirgo tremendas
nuntiet ambages. uirtus mihi numen et ensis,
quem teneo! iamque hic timida cum fraude sacerdos
exeat, aut hodie, uolucrum quae tanta potestas,
experiar.' laetum fremit adsensuque furentem
implet Achaea manus. tandem prorumpere adactus
Oeclides, alio curarum agitante tumultu:
'Non equidem effreno iuuenis clamore profani
dictorumque metu, licet hic insana minetur,
elicior tenebris; alio mihi debita fato
summa dies, uetitumque dari mortalibus armis.
sed me uester amor nimiusque arcana profari
Phoebus agit; uobis uentura atque omne, quod ultra est,
pandere maestus eo; nam te, uesane, moneri
ante nefas, unique tacet tibi noster Apollo.
quo, miseri, fatis superisque obstantibus arma,
quo rapitis? quae uos Furiarum uerbera caecos
exagitant? adeone animarum taedet? et Argos
exosi? nil dulce domi? nulla omina curae?
quid me Persei secreta ad culmina montis
ire gradu trepido superumque inrumpere coetus
egistis? potui pariter nescire, quis armis
casus, ubi atra dies, quae fati exordia cunctis,
quae mihi. consulti testor penetralia mundi
et uolucrum adfatus et te, Thymbraee, uocanti
non alias tam saeue mihi, quae signa futuri
pertulerim: uidi ingentis portenta ruinae,
uidi hominum diuumque metus hilaremque Megaeram
et Lachesin putri uacuantem saecula penso.
proicite arma manu: deus ecce furentibus obstat,
ecce deus! miseri, quid pulchrum sanguine uicto
Aoniam et diri saturare noualia Cadmi?
sed quid uana cano, quid fixos arceo casus?
ibimus.' hic presso gemuit semel ore sacerdos.
Illi iterum Capaneus: 'Tuus o furor auguret uni
ista tibi, ut serues uacuos inglorius annos
et tua non umquam Tyrrhenus tempora circum
clangor eat. quid uota uirum meliora moraris?
scilicet ut uanis auibus natoque domoque
et thalamis potiare iacens, sileamus inulti
Tydeos egregii perfossum pectus et arma
foederis abrupti? quodsi bella effera Graios
ferre uetas, i Sidonios legatus ad hostes:
haec pacem tibi serta dabunt. tua prorsus inani
uerba polo causas abstrusaque semina rerum
eliciunt? miseret superum, si carmina curae
humanaeque preces. quid inertia pectora terres?
primus in orbe deos fecit timor! et tibi tuto
nunc eat iste furor; sed prima ad classica cum iam
hostilem Ismenon galeis Dircenque bibemus,
ne mihi tunc, moneo, lituos atque arma uolenti
obuius ire pares uenisque aut alite uisa
bellorum proferre diem: procul haec tibi mollis
infula terrificique aberit dementia Phoebi:
illic augur ego et mecum quicumque parati
insanire manu.' rursus fragor intonat ingens
hortantum et uasto subter uolat astra tumultu.
ut rapidus torrens, animos cui uerna ministrant
flamina et exuti concreto frigore montes,
cum uagus in campos frustra prohibentibus exit
obicibus, resonant permixto turbine tecta,
arua, armenta, uiri, donec stetit improbus alto
colle minor magnoque inuenit in aggere ripas:
haec alterna ducum nox interfusa diremit.
At gemitus Argia uiri non amplius aequo
corde ferens sociumque animo miserata dolorem,
sicut erat laceris pridem turpata capillis
et fletu signata genas, ad celsa uerendi
ibat tecta patris, paruumque sub ubere caro
Thessandrum portabat auo iam nocte suprema
ante nouos ortus, ubi sola superstite plaustro
Arctos ad oceanum fugientibus inuidet astris.
utque fores iniit magnoque adfusa parenti est,

558 *semina* P ϛ. 561 *haec ausae* B ϛ. 564 *scrutati* B ϛ. 573 interpunxit Baehr. 574 *bisseno p. o. die* B ϛ. 576 *animosaque* Muell. coll. Silu. V 3, 108. 577 *praeses deus* Muell. 582 *tela* B ϛ. 583 *recuruant* B ϛ. 585 *hi* K, *hic* P B. 595 *super* P G, *procul* B ϛ. *ignibus atris* Friesemann. 608 *socii* P. 624 *mori* Muell. 628 *silet* B ϛ. 630 *quo* P. 634 *superosque* B ϛ. 636 *et atra* B ϛ. 641 *nefas* B ϛ. 644 *uestro* ϛ Barth, *uicto* P B ϛ, *iuncto* Heins. 648 *Illi* Lachm., *Illum* ω. *auguret* Muell., *augur et* ω. 649 *argos* B ϛ. 656 *Sidonias l. a. urbes* B ϛ. 658 *nomina* P unde *momina* Baehr. 664 *tum* P, *te* Bernart. 665 *uentisque* ω, corr. Heins. 672 *flumina* B ϛ. *montes* P G ϛ, *colles* B ϛ, 677 *dicta* Barth, *sic* Koestl. 680 *turpata* P H, *turbata* B ϛ.

'Cur tua cum lacrimis maesto sine coniuge supplex
limina nocte petam, eessem licet ipsa profari,
scis genitor. sed iura deum genialia testor
teque pater, non ille iubet, sed peruigil angor,
ex quo primus Hymen mouitque infausta sinistram
Iuno facem, semper lacrimis gemituque propinquo
exturbata quies. non si mihi tigridis horror
aequoreaeque super rigeant praecordia cautes,
ferre queam; tu solus opem, tu summa medendi
iura tenes; da bella, pater, generique iacentis
aspice res humiles, atque hanc, pater, aspice prolem
exulis; huic olim generis pudor. o ubi prima
hospitia et iunctae testato numine dextrae!
hic certe est, quem fata dabant, quem dixit Apollo;
non egomet tacitos Veneris furata calores
culpatamue facem: tua iussa uerenda tuosque
dilexi monitus. nunc qua feritate dolentis
despiciam questus? nescis, pater optime, nescis,
quantus amor castae misero nupsisse marito.
et nunc maesta quidem graue et inlaetabile munus,
ut timeam doleamque, rogo; sed cum oscula rumpet
maesta dies, cum rauca dabunt abeuntibus armis
signa tubae saeuoque genas fulgebitis auro,
ei mihi! eare parens, iterum fortasse rogabo.'
Illius umenti carpens pater oscula uultu:
'Non equidem has umquam culparim, nata, querellas;
pone metus, laudanda rogas nec digna negari.
sed mihi multa dei (nec tu sperare, quod urges,
desine), multa metus regnique uolubile pondus
subiciunt animo. ueniet, qui debitus istis,
nata, modus, neque te incassum fleuisse quereris.
tu solare uirum, neu sint dispendia iustae
dura morae: magnos cunctamur, nata, paratus.
proficitur bello.' dicentem talia nascens
lux monet ingentesque iubent adsurgere curae.

LIBER QVARTVS

Tertius horrentem Zephyris laxauerat annum
Phoebus et angustum cogebat limite uerno
longius ire diem, cum fracta impulsaque fatis
consilia et tandem miseris data copia belli.
prima manu rutilam de uertice Larisaeo
ostendit Bellona facem dextraque trabalem
hastam intorsit agens, liquido quae stridula caelo
fugit et Aoniae celso stetit aggere Dirces.
mox et castra subit ferroque auroque coruscis
mixta uiris turmale fremit; dat euntibus enses,
plaudit equos, uocat ad portas; hortamina fortes
praeueniunt, timidisque etiam breuis addita uirtus.
Dicta dies aderat. cadit ingens rite Tonanti
Gradiuoque pecus, nullisque secundus in extis
pallet et armatis simulat sperare sacerdos.
iamque suos circum pueri nuptaeque patresque
funduntur mixti summisque a postibus obstant.
nec modus est lacrimis: rorant clipeique iubaeque
triste salutantum, et cunctis dependet ab armis
suspiranda domus; galeis iuuat oscula clausis
inserere amplexuque truces deducere conos.
illi, quis ferrum modo, quis mors ipsa placebat,
dant gemitus fractaeque labant singultibus irae.
sic ubi forte uiris longum super aequor ituris,
cum iam ad uela Noti et scisso redit ancora fundo,
haeret amica manus: certant innectere collo
bracchia, manantesque oculos hinc oscula turbant,
hinc magni caligo maris, tandemque relicti
stant in rupe tamen; fugientia carbasa uisu
dulce sequi, patriosque dolent crebrescere uentos.
[stant tamen, et nota puppim de rupe salutant.]
Nunc mihi, Fama prior mundique arcana Vetustas,
cui meminisse ducum uitasque extendere curae,
pande uiros, tuque o nemoris regina sonori,
Calliope, quas ille manus, quae mouerit arma
Gradiuus, quantas populis solauerit urbes,
sublata molire lyra: neque enim altior ulli
mens hausto de fonte uenit. rex tristis et aeger
pondere curarum propiorque abeuntibus annis
inter adhortantes uix sponte incedit Adrastus,
contentus ferro cingi latus; arma manipli
pone ferunt, uolucres portis auriga sub ipsis
comit equos, et iam inde iugo luctatur Arion.
huic armat Larisa uiros, huic celsa Prosymna,
aptior armentis Midea pecorosaque Phlius,
quaeque pauet longa spumantem ualle Charadron
Neris, et ingenti turritae mole Cleonae
et Lacedaemonium Thyrea lectura cruorem.
iunguntur memores transmissi ab origine regis,
qui Drepani scopulos et oliuiferae Sicyonis
culta serunt, quos pigra uado Langia tacenti
lambit et anfractu riparum incuruus Elisson.
saeuus honos fluuio: Stygias lustrare seueris
Eumenidas perhibetur aquis, huc mergere suetas
ora et anhelantes poto Phlegethonte cerastas,
seu Thracum uertere domos, seu tecta Mycenes
impia Cadmeumue larem; fugit ipse natantes
amnis, et innumeris liuescunt stagna uenenis.
it comes Inoas Ephyre solata querellas
Cenchreaeque manus, uatum qua conscius amnis
Gorgoneo percussus equo, quaque obiacet alto
Isthmos et a terris maria inclinata repellit.
Haec manus Adrastum numero ter mille secuti
exultant; pars gaesa manu, pars robora flammis
indurata diu (non unus namque maniplis
mos neque sanguis) habent, teretes pars uertere fundas
adsueti uacuoque diem praecingere gyro.
ipse annis sceptrisque subit uenerabilis aeque:
ut possessa diu taurus meat arduus inter
pascua iam laxa ceruice et inanibus armis,
dux tamen: haud illum bello attemptare iuuencis
sunt animi; nam trunca uident de uulnere multo
cornua et ingentes plagarum in pectore nodos.
Proxima longaeuo profert Dircaeus Adrasto
signa gener, cui bella fauent, cui commodat iras
cuncta cohors: huic et patria de sede uolentes

689 *genialia* B ς, *genitalia* P¹. 696 *tacentis* B ς. 698 *obuia* B ς. 699 *funesto* P ς, *manifesto* Baehr., cf. I 494. 705 *castae* P schol. Lucan. II 347, *causae* B ς. 710 *pater* B ς. 721 *monet* π (cod. coll. S. Petr. Cant.), *mouet* ω.
IV 1 *annus* P. 2 *angusto* P. *uernum* P. 4 *miseri* B M. 8 *aduersae* B M. 11 *hortamine* P. 16 *nuptaeque* P G, *innuptaeque* ς, *innubtaeq.* B. 23 *fractaque* P. *ira* P. 25 *anchora* P B. 29 uersum om. B ς. 30 uersum om. B ς. 31 uersum om. P G. 36 *spoliauerit* B M. 38 *tristibus aeger* P. 41 *ministri* Markl. 45 *philus* P, *philos* B ς, *phyllos* ς, corr. Muell. 47 *ingentes* P. 48 *thyla electura* P, *thyre leetura* B M, corr. Weber. 49 *regis* P, *reges* B M. 51 *strangilla* P. 52 *elissos* B ς. 54 *sueta* P, *suetae* B M, corr. Baehr. 55 *tuto* B M, *usto* Nauke. 56 *Mycenes* Gronou., *Mycenis* ω. 57 *lauantes* Schrader. 64 *caesa* P. 66 *habet* P ς, *inest* B ς, corr. Muell. *uertice* P.

aduenere uiri, seu quos mouet exul et haesit
tristibus aucta fides, seu quis mutare potentes
praecipuum, multi, melior quos causa querenti
conciliat; dederat nec non socer ipse regendas
Aegion Arenenque, et quas Theseia Troezen
addit opes, ne rara mouens inglorius iret
agmina, neu raptos patriae sentiret honores.
idem habitus, eadem arma uiro, quae debitus hospes
hiberna sub nocte tulit: Teumesius implet
terga leo et gemino lucent hastilia ferro,
aspera nulnifico subter latus ense riget Sphinx.
iam regnum matrisque sinus fidasque sorores
spe uotisque tenet, tamen et de turre suprema
attonitam totoque extantem corpore longe
respicit Argian; haec mentem oculosque reducit
coniugis et dulces auertit pectore Thebas.
Ecce inter medios patriae ciet agmina gentis
fulmineus Tydeus, iam laetus et integer artus,
ut primae strepuere tubae: ceu lubricus alta
anguis humo uerni blanda ad spiramina solis
erigitur liber senio et squalentibus annis
exutus laetisque minax interuiret herbis:
a miser, agrestum si quis per gramen hianti
obuius et primo fraudauerit ora ueneno!
huic quoque praesentes Aetolis urbibus adfert
belli fama uiros: sensit scopulosa Pylene
fletaque cognatis auibus Meleagria Pleuron
et praeceps Calydon, et quae Ioue prouocat Iden
Olenos, Ioniis et fluctibus hospita portu
Chalcis et Herculea turpatus gymnade uultus
amnis; adhuc imis uix truncam attollere frontem
ausus aquis glaucoque caput submersus in antro
maeret, anhelantes aegrescunt puluere ripae.
omnibus aeratae propugnant pectora crates,
pilaque saeua manu, patrius stat casside Mauors.
undique magnanimum pubes delecta coronant
Oeniden, hilarem bello notisque decorum
uulneribus; non ille minis Polynicis et ira
inferior, dubiumque adeo, cui bella gerantur.
Maior at inde nouis it Doricus ordo sub armis,
qui ripas, Lyrcie, tuas, tua litora multo
uomere suspendunt, fluuiorum ductor Achiuum,
Inache (Persea neque enim uiolentior exit
amnis humo, cum Taurum aut Pliadas hausit aquosas
spumeus et genero tumuit Ioue), quos celer ambit
Asterion Dryopumque trahens Erasinus aristas,
et qui rura domant Epidauria (dexter Iaccho
collis, at Henneae Cereri negat); auia Dyme
mittit opem densasque Pylos Neleia turmas;
nondum nota Pylos iuuenisque aetate secunda
Nestor, et ire tamen peritura in castra negauit.
hos agitat pulchraeque docet uirtutis amorem
arduus Hippomedon; capiti tremit aerea cassis
ter niueum scandente iuba, latus omne sub armis
ferrea suta terunt, umeros ac pectora late
flammeus orbis habet, perfectaque uiuit in auro
nox Danai: sontes Furiarum lampade nigra
quinquaginta ardent thalami; pater ipse cruentis
in foribus laudatque nefas atque inspicit enses.
illum Palladia sonipes Nemeaeus ab arce
deuehit arma pauens umbraque immane uolanti
implet agros longoque attollit puluere campum.
non aliter siluas umeris et utroque refringens
pectore montano duplex Hylaeus ab antro
praecipitat (pauet Ossa) uias, pecudesque feraeque
procubuere metu; non ipsis fratribus horror
afuit, ingenti donec Peneia saltu
stagna subit magnumque obiectus detinet amnem.
Quis numerum ferri gentesque et robora dictu
aequarit mortale sonans? suus excit in arma
antiquam Tiryntha deus; non fortibus illa
infecunda uiris famaque immanis alumni
degenerat, sed lapsa situ fortuna, neque addunt
robur opes; rarus uacuis habitator in aruis
monstrat Cyclopum ductas sudoribus arces.
dat tamen haec iuuenum tercentum pectora, uulgus
innumerum bello, quibus haud ammenta nec enses
triste micant: flauae capiti tergoque leonum
exuuiae gentilis honos, et pineus armat
stipes, inexhaustis artantur tela pharetris.
Herculeum paeana canunt, uastataque monstris
omnia; frondosa longum deus audit ab Oeta.
dat Nemea comites, et quas in proelia uires
sacra Cleonaei cogunt uineta Molorchi.
gloria nota casae, foribus simulata salignis
hospitis arma dei, paruoque ostenditur aruo,
robur ubi et laxos qua reclinauerit arcus
ilice, qua cubiti sedeant uestigia terra.
At pedes et toto despectans uertice bellum
quattuor indomitis Capaneus erepta iuuencis
terga superque rigens iniectu molis aenae
uersat onus; squalet triplici ramosa corona
Hydra recens obitu: pars anguibus aspera uiuis
argento caelata micat, pars arte †reperta
conditur et fuluo moriens nigrescit in auro;
circum amnis torpens et ferro caerula Lerna.
at laterum tractus spatiosaque pectora seruat
nexilis innumero chalybum subtemine thorax,
horrendum, non matris opus; galeaque corusca
prominet arte gigans; atque uni missilis illi
cuspide praefixa stat frondibus orba cupressus.
huic parere dati, quos fertilis Amphigenia
planaque Messene montosaque nutrit Ithome,
quos Thryon et summis ingestum montibus Aepy,
quos Helos et Pteleon, Getico quos flebile uati
Dorion; hic fretus doctas anteire canendo
Aonidas mutos Thamyris damnatus in annos
ore simul citharaque (quis obuia numina temnat?)
conticuit praeceps, qui non certamina Phoebi
nosset et inlustres Satyro pendente Celaenas.
Iamque et fatidici mens expugnata fatiscit
auguris; ille quidem casus et dira uidebat
signa, sed ipsa manu cunctanti iniecerat arma
Atropos obrueratque deum, nec coniugis absunt
insidiae, uetitoque domus iam fulgurat auro.
hoc aurum uati fata exitiale monebant
Argolico; scit et ipsa (nefas!) sed perfida coniunx
dona uiro mutare uelit, spoliisque potentis
imminet Argiae raptoque excellere cultu.
illa libens (nam regum animos et pondera belli
hac nutare uidet, pariter si prouidus heros
militet) ipsa sacros gremio Polynicis amati
exuerat cultus haud maesta atque insuper addit:
'Non haec apta mihi nitidis ornatibus' inquit,
'tempora, nec miserae placeant insignia formae
te sine: sat dubium coetu solante timorem
fallere et incultos aris aduerrere crines.
scilicet (infandum!), cum tu claudare minanti
casside ferratusque sones, ego diuitis aurum

77 *et actis* Muell. 86 *et* om. B ς. 90 *instantem* P. 94 *integer ausi* O. Erdmann. 95 *primum* B ς. *alte* Imhof. 100 *siccauerit* ω. 101 *praestantes* ω. 103 *fetaque* P. 106 *Calchis* P B. 109 *arescunt* Menke. 110 *pectore* P. 112 *dilecta* P. 124 *et* P G. *hetneae* B, *Ennaeae* Grotius. 125 *opes* B ς. 126 et 127 uersus Muell. hic alienos ducit. 141 interpunxit Muell. 144 *obiectu* Peyr. 145 an *belli*? *dictu* P ς, *dicto* B M. 148 *famamque* Heins., *famamue* Markl., *famaeue* Baehr. 149 *addit* Barclay. 151 *structas* Haupt, *eductas* Muell. 152 *turgentum* Muell. 154 *flauent* ω. 159 *aequasque in proelia* Sandstr. 160 *dumeta* Friesemann. 161–164 uersus damnat Muell. 167 *iniectum* Heins. 170 *torre repressa* Barth, *arte recurua* Lachm., *retorta* Muell., *resecta* Baehr. 171 *nigrescit* P G[1], *ignescit* B ς. 175 *galeaque* Bentl. *corusco—acre* Gronou., *coruscae* Muell. 176 *arte* δ B (*t* in *c* corr.), *arce* P M. 179 *montanaque* B ς. *ithyme* P. 181 *quod flebile* P. 183 *multos* ω, corr. Gronou. 193 *ipsa* Sandstr., *ipse* P ω. 199 *deposuit nexus* B ς, *exuitur cultus* Heins. 203 *aduerrere* Eutych. Gronou., *aucrrere* P, *aduertere* ω. 204 *infandum* P G, *heu superi* B M. *claudare* ς, *cludare* B ς, *claudere* P G ς. *minaci* B ς.

Harmoniae dotale geram? dabit aptior ista
fors deus, Argolicasque habitu praestabo maritas,
cum regis coniunx, cum te mihi sospite templa
uotiuis implenda choris; nunc induat illa,
quae petit et bellante potest gaudere marito.'
sic Eriphylaeos aurum fatale penates
inrupit scelerumque ingentia semina mouit,
et graue Tisiphone risit gauisa futuris.
  Taenariis hic celsus equis, quam dispare coetu
Cyllarus ignaro generarat Castore prolem,
quassat humum; uatem cultu Parnasia monstrant
uellera: frondenti crinitur cassis oliua,
albaque puniceas interplicat infula cristas.
arma simul pressasque iugo moderatur habenas.
hinc atque inde morae iaculis, et ferrea curru
silua tremit; procul ipse graui metuendus in hasta
eminet et clipeo uictum Pythona coruscat.
huius Apollineae currum comitantur Amyclae,
quos Helos et dubiis Malea uitata carinis
plaudentique habiles Caryae resonare Dianae,
quos Pharis uolucrumque parens Cythereia Messe,
Taygetique phalanx et oloriferi Eurotae
dura manus. deus ipse uiros in puluere crudo
Arcas alit nudaeque modos uirtutis et iras
ingenerat; nigor inde animis et mortis honorae
dulce sacrum. gaudent natorum fata parentes
hortanturque mori, deflent iamque omnis ephebum
turba, coronato contenta est funere mater.
frena tenent duplexque inserto missile nodo,
exserti ingentes umeros, chlamys horrida pendet,
et cono Ledaeus apex. non hi tibi solum,
Amphiarae, merent: auget resupina maniplos
Elis, depressae populus subit incola Pisae,
qui te, flaue, natant terris, Alphee, Sicanis
aduena, tam longo non umquam infecte profundo.
curribus innumeris late putria arua lacessunt
et bellis armenta domant: ea gloria genti
infando de more et fractis durat ab usque
axibus Oenomai; strident spumantia morsu
uincula, et effossas niueus rigat imber harenas.
  Tu quoque Parrhasias ignara matre cateruas
a! rudis annorum, (tantum noua gloria suadet!),
Parthenopaee, rapis; saltus tunc forte remotos
torua parens (neque enim haec iuueni foret ire potestas)
pacabat cornu gelidique auersa Lycaei.
pulchrior haud ulli triste ad discrimen ituro
uultus et egregiae tanta indulgentia formae;
nec desunt animi, ueniat modo fortior aetas.
quas non ille duces nemorum fluuiisque dicata
numina, quas magno non abstulit igne Napaeas?
ipsam, Maenalia puerum cum uidit in umbra,
Dianam, tenero signantem gramina passu,
ignouisse ferunt comiti Dictaeaque tela
ipsam et Amyclaeas umeris aptasse pharetras.
prosilit audaci Martis percussus amore,
arma, tubas audire calens et puluere belli
flauentem sordere comam captoque referri
hostis equo: taedet nemorum, titulumque nocentem
sanguinis humani pudor est nescire sagittas.
igneus ante omnes auro micat, igneus ostro,
undantemque sinum nodis inrugat Hiberis,
imbelli parma pictus Calydonia matris
proelia; trux laeua sonat arcus, et aspera plumis
terga Cydonea corytos harundine pulsat
electro pallens et iaspide clarus Eoa.
cornipedem trepidos suetum praeuertere ceruos,
uelatum geminae deiectu lyncis et arma
mirantem grauioris eri, sublimis agebat,
dulce rubens uiridique genas spectabilis aeuo.
Arcades huic ueteres astris lunaque priores
agmina fida datis, nemorum quos stirpe rigenti
fama satos, cum prima pedum uestigia tellus
admirata tulit; nondum arua domusque nec urbes
conubiisue modus; quercus laurique ferebant
cruda puerperia, ac populos umbrosa creauit
fraxinus, et feta uiridis puer excidit orno.
hi lucis stupuisse uices noctisque feruntur
nubila et occiduum longe Titana secuti
desperasse diem. rarescunt alta colonis
Maenala, Parthenium fugitur nemus, agmina bello
Rhipeque et Stratie uentosaque donat Enispe.
non Tegea, non ipsa deo uacat alite felix
Cyllene templumque Aleae nemorale Mineruae
et rapidus Clitor et qui tibi, Pythie, Ladon
paene socer candensque iugis Lampia niuosis
et Pheneos nigro Styga mittere credita Diti.
uenit et Idaeis ululatibus aemulus Azan
Parrhasiique duces, et quae risistis, Amores,
grata pharetrato Nonacria rura Tonanti,
diues et Orchomenos pecorum et Cynosura ferarum.
Aepytios idem ardor agros Psophidaque celsam
uastat et Herculeo uulgatos robore montes
monstriferumque Erymanthon et aerisonum Stymphalon.
Arcades hi, gens una uiris, sed dissona cultu
scinditur: hi Paphias myrtos a stirpe recuruant
et pastorali meditantur proelia trunco,
his arcus, his tela sudes, his cassida crines
integit, Arcadii morem tenet ille galeri,
ille Lycaoniae rictu caput asperat ursae.
  Hos belli coetus iurataque pectora Marti
milite uicinae nullo iuuere Mycenae;
funereae tunc namque dapes mediique recursus
solis, et hic alii miscebant proelia fratres.
  Iamque Atalantaeas implerat nuntius aures,
ire ducem bello totamque impellere natum
Arcadiam: tremuere gradus, elapsaque iuxta
tela; fugit siluas pernicior alite uento
saxa per et plenis obstantia flumina ripis,
qualis erat, correpta sinus et uertice flauum
crinem sparsa Noto; raptis uelut aspera natis
praedatoris equi sequitur uestigia tigris.
ut stetit aduersisque impegit pectora frenis
(ille ad humum pallens): 'Vnde haec furibunda cupido,
nate, tibi? teneroque unde improba pectore uirtus?
tu bellis aptare uiros, tu pondera ferre
Martis et ensiferas inter potes ire cateruas?
quamquam utinam *quires*! nuper te pallida uidi,
dum premis obnixo uenabula comminus apro,
poplite succiduo resupinum ac paene ruentem;
et ni curuato torsissem spicula cornu,
nunc ubi bella tibi? nil te mea tela iuuabunt
nec teretes arcus maculis nec discolor atris
hic, cui fidis, equus; magnis conatibus instas,
uix Dryadum thalamis Erymanthiadumque furori
nympharum mature puer. sunt omina uera:
mirabar, cur templa mihi tremuisse Dianae
nuper et inferior uultu dea uisa, sacrisque
exuuiae cecidere tholis; hoc segnior arcus
difficilesque manus et nullo in uulnere certae.
expecta, dum maior honos, dum firmius aeuum,
dum roseis uenit umbra genis uultusque recedunt
ore mei; tunc bella tibi ferrumque, quod ardes,
ipsa dabo, et nullo matris reuocabere fletu.

206 *aptius isto* Imhof. 207 *Argolidasque* Heins. 213 *futuri* δ quod prob. Bentl. 217 *crinitus* P. 219 *prensasque* ϛ prob. Gronou., *prensisque iugum m. habenis* Markl. 224 *pylos* P ω, corr. Kohlmann. 226 hic uersum unum deesse putat Muell. 227 *oloriferi* P ϛ, *oliuiferi* B ϛ. 232 *deflet* ω. 247 *armorum* ϛ. 248 *tunc* P G, *tum* B, *tum saltus forte* ϛ. 249 *hae* Barth. 254 *deas* ϛ. 255 *abtulit* P, *impulit* B ϛ. 264 *pudor et* Markl. 268 *tonat* P. 270 uersus deest in B ϛ. 276 *uos* ϛ. 279 *conubiisque* B M. 288 *alte* uel *altae* B ϛ. 289 *cliton* ω. 291 *phencos* G, *feneos* (*p* suprascr.) P, *peneos* B ϛ. 296 *Aepytios* B, *Aegyptios* P, *Aepitios* uel *Epitios* ϛ, *Aegytios* Duebner. 308–343 in P alia manu scripti leguntur. 309 *Atalanta tuas* Barth. 314 *colleeta* Heins. 318 *illa ad eum* Peyr. 322 *uires* ω, corr. Postgate. *quamquam utinam! uidi, nuper* Bentl. 324 *pone* B. 335 *et firmius* B M.

nunc refer arma domum! uos autem hunc ire sinetis,
Arcades, o saxis nimirum et robore nati!'
plura cupit; fusi circum natusque ducesque
solantur minuuntque metus, et iam horrida clangunt
signa tubae. nequit illa pio dimittere natum
complexu multumque duci commendat Adrasto.
At parte ex alia Cadmi Mauortia plebes,
maesta ducis furiis nec molli territa fama,
quando his uulgatum descendere uiribus Argos,
tardius illa quidem regis causaeque pudore,
uerum bella mouet. nulli destringere ferrum
impetus, aut umeros clipeo clausisse paterno
dulce nec alipedum iuga comere, qualia belli
gaudia; deiecti trepidas sine mente, sine ira
promisere manus; hic aegra in sorte parentem
unanimum, hic dulces primaeuae coniugis annos
ingemit, et gremio miseros adcrescere natos.
bellator nulli caluit deus; ipsa uetusto
moenia lapsa situ magnaeque Amphionis arces
iam fessum senio nudant latus, et fide sacra
aequatos caelo surdum atque ignobile muros
firmat opus. tamen et Boeotis urbibus ultrix
adspirat ferri rabies, nec regis iniqui
subsidio, quantum socia pro gente mouentur.
ille uelut pecoris lupus expugnator opimi,
pectora tabenti sanie grauis hirtaque saetis
ora cruentata deformis hiantia lana,
decedit stabulis huc illuc turbida uersans
lumina, si duri comperta clade sequantur
pastores, magnique fugit non inscius ausi.
Accumulat crebros turbatrix Fama pauores:
hic iam dispersos errare Asopide ripa
Lernaeos equites; hic te, bacchate Cithaeron,
ille rapi Teumeson ait noctisque per umbras
nuntiat excubiis uigiles arsisse Plataeas.
nam Tyrios sudare lares et sanguine Dircen
inriguam fetusque nouos iterumque locutam
Sphinga petris, cui non et scire licentia passim
et uidisse fuit? nouus his super anxia turbat
corda metus: sparsis subito correpta canistris
siluestris regina chori decurrit in aequum
uertice ab Ogygio trifidamque huc tristis et illuc
lumine sanguineo pinum disiectat et ardens
erectam attonitis implet clamoribus urbem:
'Omnipotens Nysaee pater, cui gentis auitae
pridem lapsus amor, tu nunc horrente sub Arcto
bellica ferrato rapidus quatis Ismara thyrso
pampineumque iubes nemus inreptare Lycurgo,
aut tumidum Gangen aut claustra nouissima rubrae
Tethyos Eoasque domos flagrante triumpho
perfuris, aut Hermi de fontibus aureus exis.
at tua progenies, positis gentilibus armis
quae tibi festa litant? bellum lacrimasque metumque
cognatumque nefas, iniusti munera regni,
pendimus. aeternis potius me, Bacche, pruinis
trans et Amazoniis ululatum Caucason armis
siste ferens, quam monstra ducum stirpemque profanam
eloquar. en urges; alium tibi, Bacche, furorem
iuraui: similes uideo concurrere tauros;
idem ambobus honos unusque ab origine sanguis;
ardua conlatis obnixi cornua miscent
frontibus alternaque truces moriuntur in ira.
tu peior, tu cede nocens, qui solus auita
gramina communemque petis defendere montem.
a miseri morum! bellastis sanguine tanto,
et saltum dux alter habet.' sic fata gelatis
uultibus et Baccho iam demigrante quieuit.
At trepidus monstro et uariis terroribus impar
longaeui rex uatis opem tenebrasque sagaces
Tiresiae, qui mos incerta pauentibus, aeger
consulit. ille deos non larga caede iuuencum,
non alacri pinna aut uerum salientibus extis,
nec tripode implicito numerisque sequentibus astra,
turea nec supra uolitante altaria fumo
tam penitus, durae quam mortis limine manes
elicitos, patuisse refert, Lethaeaque sacra
et mersum Ismeni subter confinia ponto
miscentis parat ante ducem, circumque bidentum
uisceribus laceris et odori sulpuris aura
graminibusque nouis et longo murmure purgat.
Silua capax aeui ualidaque incurua senecta,
aeternum intonsae frondis, stat peruia nullis
solibus; haud illam brumae minuere, Notusue
ius habet aut Getica Boreas impactus ab ursa.
subter operta quies, uacuusque silentia seruat
horror et exclusae pallet male lucis imago.
nec caret umbra deo: nemori Latonia cultrix
additur; hanc picea cedroque et robore in omni
effictam sanctis occultat silua tenebris.
huius inaspectae luco stridere sagittae
nocturnique canum gemitus, ubi limina patrui
effugit inque nouae melior redit ora Dianae;
aut ubi fessa iugis, dulcesque altissima somnos
lux mouet, hic late iaculis circum undique fixis
effusam pharetra ceruicem excepta quiescit.
extra immane patens tellus Mauortia campi,
fetus ager Cadmo, durus qui uomere primo
post consanguineas acies sulcosque nocentes
ausus humum uersare et putria sanguine prata
eruit; ingentes infelix terra tumultus
lucis adhuc medio solaque in nocte per umbras
expirat, nigri cum uana in proelia surgunt
terrigenae; fugit incepto tremibundus ab aruo
agricola insanique domum rediere iuuenci.
Hic senior uates (Stygiis accommoda quippe
terra sacris, uiuoque placent sola pinguia tabo)
uelleris obscuri pecudes armentaque sisti
atra monet, quaecumque gregum pulcherrima ceruix
ducitur; ingemuit Dirce maestusque Cithaeron,
et noua clamosae stupuere silentia ualles.
tum fera caeruleis intexit cornua sertis
ipse manu tractans, notaeque in limite siluae
principio largos nouiens tellure cauata
inclinat Bacchi latices et munera uerni
lactis et Actaeos imbres suadumque cruorem
manibus; adgeritur, quantum bibit arida tellus.
trunca dehinc nemora aduoluunt, maestusque sacerdos
tris Hecatae totidemque satis Acheronte nefasto
uirginibus iubet esse focos; tibi, rector Auerni,
quamquam infossus humo superat tamen agger in auras
pineus; hunc iuxta cumulo minor ara profundae
erigitur Cereri; frontes atque omne cupressus
intexit plorata latus. iamque ardua ferro
signati capita et frugum libamine puro
in uulnus cecidere greges; tunc innuba Manto
exceptum pateris praelibat sanguen, et omnes
ter circum acta pyras sancti de more parentis
semineces fibras et adhuc spirantia reddit
uiscera, nec rapidas cunctatur frondibus atris
subiectare faces. atque ipse sonantia flammis
uirgulta et tristes crepuisse ut sensit aceruos

347 *hic* P. **350** *plausisse* Schrader. **352** *disiecti* P. **357** *lassa* B M, *laxa* Lachm. **364** *tabentis* P. **374** *sudasse* B M. **376** *est* B M. **378** *capillis* Barth. **381** *deiectat* B ς. **384** *nisaee* siue *nisee* ω. **391** *queis* Peyr. *litat* ς. **393** *aetneis* P. **396** *urgens* P. **401** *tuque prior* Heins. *tu caede* Baehr. **403** *quorum* Baehr. *bellastis* P, *bellatis* ω. **404** *en* Heins. **410** *salientibus* P pr. m. Petau., *spirantibus* P sec. m. B ς, '*spirantibus aut salientibus i. e. saliendo monstrantibus uerum*' schol. Gudian. **413** *limine* ς, *limite* P B ς Prisc. X 4. post u. **414** uersum excidisse putat Muell. **421** *minuisse* Peyr. **423** *opaca* ς. **424** *mala* ω. **426** *piceae cedrique* ω, corr. Muell. **429** *patris* Grotius. an *Ditis*? **431** *aut* B M, *ast* P al. m. **434** *patens* P ς, *patent* B ς, *patet* ς. **435** *Cadmo. durus, qui* Barth. **437** *mollia* P. **441** *tremebundus* ω. **444** *multoque* B ς. *placet* P. **450** *limite* (*n* al. m. suprascr.) P. **460** *frontes* B ς, *frondes* P ς. **464** *sanguinem* B M.

Tiresias (illi nam plurimus ardor anhelat
ante genas impletque cauos uapor igneus orbes),
exclamat (tremuere rogi et uox terruit ignem):
'Tartareae sedes et formidabile regnum
mortis inexpletae, tuque, o saeuissime fratrum,
cui seruire dati manes aeternaque sontum
supplicia atque imi famulatur regia mundi,
soluite pulsanti loca muta et inane seuerae
Persephones uulgusque caua sub nocte repostum
elicite, et plena redeat Styga portitor alno.
ferte simul gressus, nec simplex manibus esto
in lucem remeare modus; tu separe coetu
Elysios, Persei, pios, uirgaque potenti
nubilus Arcas agat; contra per crimina functis,
qui plures Erebo pluresque e semine Cadmi,
angue ter excusso et flagranti praeuia taxo,
Tisiphone, dux pande diem, nec lucis egentes
Cerberus occursu capitum detorqueat umbras.'
Dixerat, et pariter senior Phoebeaque uirgo
erexere animos; illi formidine nulla,
quippe in corde deus; solum timor obruit ingens
Oedipodioniden, uatisque horrenda canentis
nunc umeros nunc ille manus et uellera pressat
anxius inceptisque uelit desistere sacris.
qualis Gaetulae stabulantem ad confraga siluae
uenator longo motum clamore leonem
expectat firmans animum et sudantia nisu
tela premens; gelat ora pauor gressusque tremescunt,
quis ueniat quantusque, sed horrida signa frementis
accipit et caeca metitur murmura cura.
Atque hic Tiresias nondum aduentantibus umbris
'Testor' ait 'diuas, quibus hunc saturauimus ignem
laeuaque conuulsae dedimus carchesia terrae,
iam nequeo tolerare moram. cassusne sacerdos
audior? an, rabido iubeat si Thessala cantu,
ibitis? et Scythicis quotiens medicata uenenis
Colchis aget, trepido pallebunt Tartara motu?
nostri cura minor, si non attollere bustis
corpora nec plenas antiquis ossibus urnas
egerere et mixtos caelique Erebique sub unum
funestare deos libet aut exsanguia ferro
ora sequi atque aegras functorum carpere fibras?
ne tenues annos nubemque hanc frontis opacae
spernite, ne, moneo; et nobis saeuire facultas.
nouimus et quidquid dici noscique timetis,
et turbare Hecaten, ni te, Thymbraee, uererer
et triplicis mundi summum, quem scire nefastum.
illum—sed taceo: prohibet tranquilla senectus.
iamque ego uos—' auide subicit Phoebeia Manto:
'Audiris, genitor, uulgusque exsangue propinquat.
panditur Elysium chaos, et telluris opertae
dissilit umbra capax, siluaeque et nigra patescunt
flumina, liuentes Acheron eiectat harenas.
fumidus atra uadis Phlegethon incendia uoluit,
et Styx discretis interflua manibus obstat.
ipsum pallentem solio circumque ministras
funestorum operum Eumenidas Stygiaeque seueros
Iunonis thalamos et torua cubilia cerno.
in speculis Mors atra sedet dominique silentes
adnumerat populos; maior superimminet ordo.
arbiter hos dura uersat Gortynius urna
uera minis poscens adigitque expromere uitas
usque retro et tandem poenarum lucra fateri.
quid tibi monstra Erebi, Scyllas et inane furentes
Centauros solidoque intorta adamante Gigantum
uincula et angustam centeni Aegaeonis umbram?'
'Immo' ait, 'o nostrae regimen uircsque senectae,
ne uulgata mihi. Quis enim remeabile saxum
fallentesque lacus Tityonque alimenta uolucrum
et caligantem longis Ixiona gyris
nesciat? ipse etiam, melior cum sanguis, opertas
inspexi sedes, Hecate ducente, priusquam
obruit ora deus totamque in pectora lucem
detulit. Argolicas magis huc appelle precando
Thebanasque animas; alias auertere gressus
lacte quater sparsas maestoque excedere luco,
nata, iube; tum qui uultus habitusque, quis ardor
sanguinis adfusi, gens utra superbior adsit,
dic agedum nostramque mone per singula noctem.'
Iussa facit carmenque serit, quo dissipat umbras,
quo reciet sparsas; qualis, si crimina demas,
Colchis et Aeaco simulatrix litore Circe.
tunc his sacrificum dictis adfata parentem:
'Primus sanguineo submittit inertia Cadmus
ora lacu, iuxtaque uirum Cythereia proles
insequitur, geminusque bibit de uertice serpens.
terrigenae comites illos, gens Martia, cingunt,
quis aeui mensura dies, manus omnis in armis,
omnis et in capulo; prohibent obstantque ruuntque
spirantum rabie, nec tristi incumbere sulco
cura, sed alternum sitis exhaurire cruorem.
proxima natarum manus est fletique nepotes.
hic orbam Autonoen et anhelam cernimus Ino
respectantem arcus et ad ubera dulce prementem
pignus et oppositis Semelen a uentre lacertis.
Penthea iam fractis genetrix Cadmeia thyrsis,
iamque remissa deo, pectusque adaperta cruentum,
insequitur planctu; fugit ille per auia Lethes
et Stygios super usque lacus, ubi mitior illum
flet pater et lacerum componit corpus Echion.
tristem nosco Lycum dextramque in terga reflexum
Aeoliden, umero iactantem funus onusto.
necdum ille aut habitus aut uersae crimina formae
mutat Aristaeo genitus: frons aspera cornu,
tela manu, reicitque canes in uulnus hiantes.
ecce autem magna subit inuidiosa caterua
Tantalis et tumido percenset funera uultu,
nil deiecta malis; iuuat effugisse deorum
numina et insanae plus iam permittere linguae.'
Talia dum patri canit intemerata sacerdos,
illius elatis tremefacta adsurgere uittis
canities tenuesque impelli sanguine uultus.
nec iam firmanti baculo nec uirgine fida
nititur, erectusque solo 'Desiste canendo,
nata' ait 'externae satis est mihi lucis, inertes
discedunt nebulae, et uultum niger exserit aer.
umbrisne an supero dimissus Apolline complet
spiritus? en uideo quaecumque audita: sed ecce
maerent Argolici deiecto lumine manes!
toruus Abas Proetusque nocens mitisque Phoroneus
truncatusque Pelops et saeuo puluere sordens
Oenomaus largis umectant imbribus ora.
auguror hinc Thebis belli meliora. quid autem
hi grege condenso (quantum arma et uulnera monstrant,
pugnaces animae) nobis in sanguine multo
oraque pectoraque et falso clamore leuatas
intendunt sine pace manus? rex, fallor, an hi sunt
quinquaginta illi? cernis Chthoniumque Chrominque

470 *illi et iam* Sandstr. **472** *impulit* B M schol. **482** *persee* P ς, *persaee* B, corr. Parrhasius, *Persea, cie* R. Vnger. **484** *semine* Barth Heins., cf. X 663, *sanguine* P B M. **490** *tremor* B ς. **496** *suadentia* P. **501** *diuae* P B M, corr. Muell., *diras* Heins. **502** *conuulsa—terra* Peyr. **505** *medicata* P G, *armata* B ς. **506** *agit* P. **509** *caeli* (*que* om.) P. **510** *morsu* P marg. **514** *nouimus* P G, *scimus enim* B ς. **515** *turparem* Bachr. **519** *exsangue* P. **521** *umbo* Markl. **525** *pollentem* Barth. **527** *maesta* B ς. *dominisque* Heins. **531** *nimis* ω. **533** *furenti* P. **548** *moue* B. **549** *dissipat* P ς, *dissipet* B ς. **550** *reciet* P, *regit et* B M, *regat* ς, *quoue eiet* Imhof. *demat* P. **555** *insequitur gemin'q. bibit* P ς, *effluit amborum geminus* B ς. **557** *quis* Nauke e schol., *his* ω. **559** *spiranti* (corr. in *-tum*) δ, *spiranti in* Bachr. *fosso* P. **560** ita P ς, *cuperent haurire* B ς, *cupiunt haurire* ς, *sitis est haurire* Menke. **561** *flexique* P. **566** *iam dimissa* B ς. *adaperta* edd. inde a Gronou., *adoperta* ω. **568** *super usque* ς, *super ipse* P, *superosque* B M. *ianitor* P. **572** *uisae* Bachr. **574** *pelle manus* Koch. **576** *luctu* ω, corr. Schrader. **585** *excrit* (i.e. nudat) Lachm., *exuit* ω. **586** *dimissus* P, *me missus* ω. **587** *quacumque* P. **593** *hii* δ, *hi* Gronou., *hic* ω.

Phegeaque et nostra praesignem Maeona lauro.
ne saeuite, duces, nihil hic mortalibus ausum,
credite, consiliis: hos ferrea neuerat annos
Atropos. existis casus: bella horrida nobis,
atque iterum Tydeus.' dicit, uittaque ligatis
frondibus instantes abigit monstratque cruorem.
Stabat inops comitum Cocyti in litore maesto
Laius, immiti quem iam deus ales Auerno
reddiderat, dirumque tuens obliqua nepotem
(noscit enim uultu) non ille aut sanguinis haustus,
cetera ceu plebes, aliumue accedit ad imbrem,
immortale odium spirans. sed prolicit ultro
Aonius uates: 'Tyriae dux inclite Thebes,
cuius ab interitu non ulla Amphionis arces
uidit amica dies, o iam satis ulte cruentum
exitium et multum placata minoribus umbra,
quos miserande fugis? iacet ille in funere longo,
quem fremis, et iunctae sentit confinia mortis,
obsitus exhaustos paedore et sanguine uultus
eiectusque die: sors leto durior omni,
crede mihi! quaenam immeritum uitare nepotem
causa tibi? confer uultum et satiare litanti
sanguine uenturasque nices et funera belli
pande uel infensus uel res miserate tuorum.
tunc ego et optata uetitam transmittere Lethen
puppe dabo placidumque pia tellure reponam
et Stygiis mandabo deis.' mulcetur honoris
muneribus tinguitque genas, dein talia reddit:
'Cur tibi uersanti manes, aequaeue sacerdos,
lectus ego augurio tantisque potissimus umbris,
qui uentura loquar? satis est meminisse priorum.
nostrane praeclari, pudeat, consulta nepotes
poscitis? illum, illum sacris adhibete nefastis,
qui laeto fodit ense patrem, qui semet in ortus
uertit et indignae regerit sua pignora matri.
et nunc ille deos Furiarumque atra fatigat
concilia et nostros rogat haec in proelia manes.
quodsi adeo placui deflenda in tempora uates,
dicam equidem, quo me Lachesis, quo torua Megaera
usque sinunt: bellum, innumero uenit undique bellum
agmine, Lernaeosque trahit fatalis alumnos
Gradiuus stimulis; hos terrae monstra deumque
tela manent pulchrique obitus et ab igne supremo
sontes lege morae. certa est uictoria Thebis,
ne trepida, nec regna ferox germanus habebit,
sed Furias geminumque nefas miserosque per enses
(ei mihi!) crudelis uincit pater.' haec ubi fatus,
labitur et flexa dubios ambage relinquit.
Interea gelidam Nemeen et conscia laudis
Herculeae dumeta uaga legione tenebant
Inachidae; iam Sidonias auertere praedas,
sternere, ferre domos ardent instantque. quis iras
flexerit, unde morae, medius quis euntibus error,
Phoebe, doce: nos rara manent exordia famae.
Marcidus edomito bellum referebat ab Haemo
Liber; ibi armiferos geminae iam sidera brumae
orgia ferre Getas canumque uirescere dorso
Othryn et uinifera Rhodopen adsueuerat umbra,
et iam pampineos materna ad moenia currus
promouet; effrenae dextra laeuaque sequuntur
lynces, et uda mero lambunt retinacula tigres.
post exsultantes spolia armentalia portant
seminecesque lupos scissasque Mimallones ursas.
nec comitatus iners: sunt illic Ira Furorque
et Metus et Virtus et numquam sobrius Ardor
succiduique gradus et castra simillima regi.
isque ubi puluerea Nemeen efferuere nube
conspicit et †solem radiis ignescere ferri,
necdum compositas belli in certamina Thebas,
concussus uisis, quamquam ore et pectore marcet,
aeraque tympanaque et biforem reticere tumultum
imperat, attonitas qui circum plurimus aures,
atque ita: 'Me globus iste meamque exscindere gentem
apparat; ex longo recalet furor; hoc mihi saeuum
Argos et indomitae bellum ciet ira nouercae.
usque adeone parum cineri data mater iniquo
natalesque rogi quaeque ipse micantia sensi
fulgura? reliquias etiam fusaeque sepulcrum
paelicis et residem ferro petit impia Theben.
nectam fraude moras; illum, illum tendite campum,
tendite, io, comites.' Hyrcanae ad signa iugales
intumuere iubas, dicto prius adstitit aruis.
Tempus erat, medii cum solem in culmina mundi
tollit anhela dies, ubi tardus hiantibus aruis
stat uapor atque omnes admittunt aethera luci.
undarum uocat ille deas mediusque silentum
incipit: 'Agrestes fluuiorum numina Nymphae
et nostri pars magna gregis, perferte laborem,
quem damus. Argolicos paulum mihi fontibus amnes
stagnaque et errantes obducite puluere riuos.
praecipuam Nemeen, qua nostra in moenia bellis
nunc iter, ex alto fugiat liquor; adiuuat ipse
Phoebus adhuc summo, cesset ni uestra uoluntas,
limite; uim coeptis indulgent astra, meaeque
aestifer Erigones spumat canis. ite uolentes,
ite in operta soli; post uos ego gurgite pleno
eliciam, et quae dona meis amplissima sacris,
uester habebit honos, nocturnaque furta licentum
cornipedum et cupidas Faunorum arcebo rapinas.'
Dixerat; ast illis tenuis percurrere uisus
ora situs, uiridisque comis exhorruit umor.
protinus Inachios haurit sitis ignea campos:
diffugere undae, squalent fontesque lacusque,
et caua feruenti durescunt flumina limo.
aegra solo macies, tenerique in origine culmi
inclinata seges, deceptum margine ripae
stat pecus, atque amnes quaerunt armenta natatos.
sic ubi se magnis refluus suppressit in antris
Nilus et Eoae liquentia pabula brumae
ore premit, fumant desertae gurgite ualles
et patris undosi sonitus exspectat hiulca
Aegyptos, donec Phariis alimenta rogatus
donet agris magnumque inducat messibus annum.
aret Lerna nocens, aret Lyrcius et ingens
Inachus aduoluensque natantia saxa Charadrus
et numquam in ripis audax Erasinus et aequus
fluctibus Asterion: ille alta per auia notus
audiri et longe pastorum rumpere somnos.
Vna tamen tacitas, sed iussu numinis, undas
haec quoque secreta nutrit Langia sub umbra.
nondum illi raptus dederat lacrimabile nomen
Archemorus, nec fama deae; tamen auia seruat
et nemus et fluuium; manet ingens gloria nympham,
cum tristem Hypsipylen ducibus sudatus Achaeis
ludus et atra sacrum recolet trieteris Ophelten.
Ergo nec ardentes clipeos uectare nec artos

602 *iterum mars. haec* Pᶜ, *iterum deus haec* B pr. m. al. m., *ti* suprascr. ut fieret *tideus. uittasque* P Heins. 613 *exilium* P. 614 *quos* B ς. 615 *premis* ω. 616 *exhausto* P. 622 *ego te* ς. 625 *tinguitque* P B S M. 643 *furiae* ω, corr. Koestl., *per furias* Peyr. 645 *reliquit* P. 652 *Marcidus Edono* Markl. 653 *gelidae* P, *geminae* P marg. *sidera* P, *sidere* B ς. 655 *uuiferā* P pr. m., *icaria* P marg. ω. 657 *secuntur* B c. 664 *efferuescere* P, sed cf. VII 795. 665 *solem radiis ignescere ferri* ω, *solis r. i. ferrum* Maduig, *siluam r. i. ferri* Koestl. coll. V 10, IX 592. an *atque solum*? 670 *manus ista* B ς. 671 *et longe* B ς. 676 *improba* B ς. 687 *arentes* Peyr. *subducite* Muell. 688 *praecipuus nemees* B ς. 690 *ad hoc* B ς. 697 *tenuis* P B (in ras.) ς, *tenuior* ς Gronou., *tenuia ora perurere* Koestl. 698 *ora sinus* Maduig, *solque sinus* Koestl. *exaruit* ς, *exaruit* uel *euanuit* (e codd.) Heins. 702 sq. uerba *tenerique —seges* desunt in codd. fere omnibus. 702 *in margine* Barth. 705 *suppresserit antris* P. 712 *aduerrensque* B ς. post u. 716 in solo P haec leguntur: *raptarunt* (uel *rapta ruit*) *phaetontis equos magnumque laborem.* Muell. (El. Stat. p. 24) ita corrigenda esse censet: *raptarat Phaethontis equo magnoque labore.* 717 an *hic*? 721 *dum* Barth. 722 *recolet* Barth, *recolit* P B ς.

thoracum nexus (tantum sitis horrida torret)
sufficiunt; non ora modo angustisque perusti
faucibus, interior sed uis quatit; aspera pulsu
corda, gelant uenae, et siccis cruor aeger adhaeret
uisceribus; tunc sole putris, tunc puluere tellus
exhalat calidam nubem. non spumeus imber
manat equum: siccis inlidunt ora lupatis,
ora catenatas procul exsertantia linguas;
nec legem dominosue pati, sed perfurit aruis
flammatum pecus. huc illuc impellit Adrastus
exploratores, si stagna Licymnia restent,
si quis Amymones superet liquor: omnia caecis
ignibus hausta sedent, nec spes umentis Olympi,
ceu flauam Libyen desertaque pulueris Afri
conlustrent nullaque umbratam nube Syenen.
Tandem inter siluas (sic Euhius ipse pararat)
errantes subitam pulchro in maerore tuentur
Hypsipylen; illi quamuis et ab ubere Opheltes
non suus, Inachii proles infausta Lycurgi,
dependet, neglecta comam nec diues amictu,
regales tamen ore notae, nec mersus acerbis
exstat honos. tunc haec adeo stupefactus Adrastus:
'Diua potens nemorum (nam te uultusque pudorque
mortali de stirpe negant) [quae laeta sub isto
igne poli non quaeris aquas,] succurre propinquis
gentibus; Arquitenens seu te Latonia casto
de grege transmisit thalamis, seu lapsus ab astris
non humilis fecundat amor (neque enim ipse deorum
arbiter Argolidum thalamis nouus), aspice maesta
agmina. nos ferro meritas exscindere Thebas
mens tulit, imbelli sed nunc sitis aspera fato
submittitque animos et inertia robora carpit.
da fessis in rebus opem, seu turbidus amnis,
seu tibi foeda palus; nihil hac in sorte pudendum,
nil humile est; tu nunc uentis pluuioque rogaris
pro Ioue, tu refugas uires et pectora bellis
exanimata reple: sic hoc tibi sidere dextro
crescat onus. tantum reduces det flectere gressus
Iuppiter, o quanta belli donabere praeda!
Dircaeos tibi, diua, greges numerumque rependam
sanguinis, et magna hic lucus signabitur ara.'
Dixit, et orantis media inter anhelitus ardens
uerba rapit, cursuque animae labat arida lingua;
idem omnes pallorque uiros flatusque soluti
oris habet. reddit demisso Lemnia uultu:
'Diua quidem uobis, etsi caelestis origo est,
unde ego? mortales utinam haud transgressa fuissem
luctibus! altricem mandati cernitis orbam
pignoris; at nostris an quis sinus uberaque ulla,
scit deus, et nobis regnum tamen et pater ingens.
sed quid ego haec, fessosque optatis demoror undis?
mecum age nunc, si forte uado Langia perennes
seruat aquas; solet et rabidi sub limite Cancri
semper, et Icarii quamuis iuba fulguret astri,
ire tamen.' simul haerentem, ne tarda Pelasgis
dux foret, a miserum uicino caespite alumnum
(sic Pareae uoluere) locat ponique negantis
floribus adgestis et amico murmure dulces
solatur lacrimas: qualis Berecyntia mater,
dum paruum circa iubet exultare Tonantem
Curetas trepidos; illi certantia plaudunt
orgia, sed magnis resonat uagitibus Ide.
At puer in gremio uernae telluris et alto
gramine nunc faciles sternit procursibus herbas
in uultum nitens, caram modo lactis egeno
nutricem plangore ciens iterumque renidens
et teneris meditans uerba inluctantia labris
miratur nemorum strepitus aut obuia carpit
aut patulo trahit ore diem nemorique malorum
inscius et uitae multum securus inerrat.
sic tener Odrysia Mauors niue, sic puer ales
uertice Maenalio, talis per litora reptans
improbus Ortygiae latus inclinabat Apollo.
Illi per dumos et opaca uirentibus umbris
deuia pars cingunt, pars arta plebe sequuntur
praeceleranque ducem. medium subit illa per agmen
non humili festina modo; iamque amne propinquo
rauca sonat ualles, saxosumque impulit aures
murmur: ibi exultans conclamat ab agmine primus
sicut erat leuibus tollens uexilla maniplis
Argus 'aquae!' longusque uirum super ora cucurrit
clamor 'aquae!' sic Ambracii per litora ponti
nauticus in remis iuuenum monstrante magistro
fit sonus inque uicem contra percussa reclamat
terra, salutatus cum Leucada pandit Apollo.
Incubuere uadis passim discrimine nullo
turba simul primique, nequit secernere mixtos
aequa sitis, frenata suis in curribus intrant
armenta, et pleni dominis armisque feruntur
quadripedes; hos turbo rapax, hos lubrica fallunt
saxa, nec implicitos fluuio reuerentia reges
proterere aut mersisse uado clamantis amici
ora. fremunt undae, longusque a fontibus amnis
diripitur, modo lene uirens et gurgite puro
perspicuus nunc sordet aquis egestus ab imis
alueus; inde toros riparum et proruta turbant
gramina; iam crassus caenoque et puluere torrens,
quamquam expleta sitis, bibitur tamen. agmina bello
decertare putes iustumque in gurgite Martem
perfurere aut captam tolli uictoribus urbem.
Atque aliquis regum medio circumfluus amni:
'Siluarum, Nemea, longe regina uirentum,
lecta Ioui sedes, quae tum non Herculis actis
dura magis, rabidi cum colla comantia monstri
frangeret et tumidos animam angustaret in artus:
hac saeuisse tenus populorum in coepta tuorum
sufficiat; tuque o cunctis insuete domari
solibus, aeternae largitor corniger undae,
laetus eas, quacumque domo gelida ora resoluis
immortale tumens; neque enim tibi cana repostas
bruma niues raptasque alio de fonte refundit
arcus aquas grauidiue indulgent nubila Cori,
sed tuus et nulli ruis expugnabilis astro.
te nec Apollineus Ladon nec Xanthus uterque
Spercheosque minax Centaureusque Lycormas
praestiterint; tu pace mihi, tu nube sub ipsa
armorum festasque super celebrabere mensas,
a Ioue primus honos. bellis modo laetus ouantes
accipias fessisque libens iterum hospita pandas
flumina defensasque uelis agnoscere turmas.'

724 *torquet* B ς. **728** *putri* P. **735** *superest* B ς. **739** *parabat* ω. **741** *ad ubera* P. **743** *nec laeta* B ς. **747** sq. uerba *quae laeta—aquas*, desunt in P, leguntur in ceteris. **754** *aspera* P ς, *anxia* B ς. **759** *tu pectora* Barth. *bello* ω. **764** *plebis et hic magna* ω. **776** *rapidi* B M. *limine* B pr. m., *lumine* B rec. m. ς. **777** *fulgurat* ς, *fulgorat* B, *iubar urgueat* Baehr. **780** *ponique negantis* lemma schol. Bamb. et Paris. Gronou., *ponitque negantem* P B ς. **788** *egenus* Friesemann. **789** *clangore* P B M, *clamore* G, corr. Baehr. **790** *eluctantia* Wopkens. **797** *secuntur* B c. **798** *alta* P. **804** *Arcas* P. **811** *in cursibus* B ς, *incursibus* Vnger. **813** *quadripedes* B, *quadrupedes* P ς. *turba* P ς. **818** *perspicuis* Heins. *egressus* P. *imo* ω. **819** *tori* P. **820** *sordens* P. **821** *belli* P, *bellum* Markl. **823** *et* B ς. **826** *ioui* P ς, *iouis* B ς. *quae tum* D(eycksianus) Kohlm., *quam tu* P, *quam tum* B ς, *quam nunc* edd. **827** *comantia* P ς, *minantia* B ς. **828** *angeret* ω, corr. Schrader. **829** *incoepta* B ς, *incepta* P, corr. Duebner. **838** *Spercheusque* P, *Sperchiusque* B ς. **840–841** interpunctionem corr. Housman. **841** *belli* δ Bentl. **843** *defessasque* B ς.

LIBER QVINTVS

Pulsa sitis fluuio, populataque gurgitis alueum
agmina linquebant ripas amnemque minorem;
acrior et campum sonipes rapit et pedes arua
implet ouans, rediere uiris animique minaeque
uotaque, sanguineis mixtum ceu fontibus ignem
hausissent belli magnasque in proelia mentes.
dispositi in turmas rursus legemque seueri
ordinis, ut cuique ante locus ductorque, monentur
instaurare uias. tellus iam puluere primo
crescit, et armorum transmittunt fulgura siluae.
qualia trans pontum Phariis defensa serenis
rauca Paraetonio decedunt agmina Nilo,
cum fera ponit hiemps: illae clangore fugaci,
umbra fretis aruisque, uolant, sonat auius aether.
iam Borean imbresque pati, iam nare solutis
amnibus et nudo iuuat aestiuare sub Haemo.
Hic rursus simili procerum uallante corona
dux Talaionides, antiqua ut forte sub orno
stabat, et admoti nixus Polynicis in hastam:
'At tamen, o quaecumque es' ait 'cui, gloria tanta,
uenimus innumerae fatum debere cohortes
(quem non ipse deum sator aspernetur honorem):
dic age, quando tuis alacres absistimus undis,
quae domus aut tellus, animam quibus hauseris astris?
dic, quis et ille pater? neque enim tibi numina longe,
transierit fortuna licet, maiorque per ora
sanguis, et adflicto spirat reuerentia uultu.'
Ingemit, et paulum fletu cunctata modesto
Lemnias orsa refert: 'Immania uulnera, rector,
integrare iubes, Furias et Lemnon et artis
arma inserta toris debellatosque pudendo
ense mares; redit ecce nefas et frigida cordi
Eumenis. o miserae, quibus hic furor additus! o nox!
o pater! illa ego nam, pudeat ne forte benignae
hospitis, illa, duces, raptum quae sola parentem
occului. quid longa malis exordia necto?
et uos arma uocant magnique in corde paratus.
hoc memorasse sat est: claro generata Thoante
seruitium Hypsipyle uestri fero capta Lycurgi.'
Aduertere animos, maiorque et honora uideri
parque operi tanto; cunctis tunc noscere casus
ortus amor, pater ante alios hortatur Adrastus:
'Immo age, dum primi longe damus agmina uulgi
(nec facilis Nemea latas euoluere uires,
quippe obtenta comis et ineluctabilis umbra),
pande nefas laudesque tuas gemitusque tuorum,
unde hos aduenias regno deiecta labores.
dulce loqui miseris ueteresque reducere questus.'
Incipit: 'Aegaeo premitur circumflua Nereo
Lemnos, ubi ignifera fessus respirat ab Aetna
Mulciber; ingenti tellurem proximus umbra
uestit Athos nemorumque obscurat imagine pontum;
Thraces arant contra: Thracum fatalia nobis
litora, et inde nefas. florebat diues alumnis
terra, nec illa Samo fama Delone sonanti
peior et innumeris quas spumifer adsilit Aegon.
dis uisum turbare domos, nec pectora culpa
nostra uacant: nullos Veneri sacrauimus ignes,
nulla deae sedes; mouet et caelestia quondam
corda dolor lentoque inrepunt agmine Poenae.
illa Paphon ueterem centumque altaria linquens
nec uultu nec crine prior soluisse iugalem
ceston et Idalias procul ablegasse uolucres
fertur; erant certe, media quae noctis in umbra
diuam alios ignes maioraque tela gerentem
Tartareas inter thalamis uolitasse sorores
uulgarent, utque implicitis arcana domorum
anguibus et saeua formidine nupta replesset
limina, nec fidi populum miserata mariti.
protinus a Lemno teneri fugistis Amores,
mutus Hymen uersaeque faces et frigida iusti
cura tori; nullae redeunt in gaudia noctes,
nullus in amplexu sopor est, Odia aspera ubique
et Furor et medio recubat Discordia lecto.
cura uiris tumidos aduersa Thracas in ora
eruere et saeuam bellando frangere gentem.
cumque domus contra stantesque in litore nati,
dulcius Edonas hiemes Arctonque prementem
excipere, aut tandem tacita post proelia nocte
fractorum subitas torrentum audire ruinas.
illae autem tristes (nam me tunc libera curis
uirginitas annique tegunt) sub nocte dieque
adsiduis aegrae in lacrimis solantia miscent
conloquia, aut saeuam spectant trans aequora Thracen.
Sol operum medius summo librabat Olympo
lucentes, ceu staret, equos; quater axe sereno
intonuit, quater antra dei fumantis anhelos
exseruere apices, uentisque absentibus Aegon
motus et ingenti percussit litora ponto:
cum subito horrendas aeui matura Polyxo
tollitur in furias thalamisque insueta relictis
euolat. insano ueluti Teumesia thyias
rapta deo, cum sacra uocant Idaeaque suadet
buxus et a summis auditus montibus Euhan:
sic erecta genas aciemque offusa trementi
sanguine desertam rabidis clamoribus urbem
exagitat, clausasque domus et limina pulsans
concilium uocat; infelix comitatus eunti
haerebant nati. atque illae non segnius omnes
erumpunt tectis, summasque ad Pallados arces
impetus: huc propere stipamur et ordine nullo
congestae; stricto mox ense silentia iussit
hortatrix scelerum et medio sic orsa profari:
'Rem summam instinctu superum meritique doloris,
o uiduae (firmate animos et pellite sexum!)
Lemniades, sancire paro; si taedet inanes
aeternum seruare domos turpemque iuuentae
flore situm et longis steriles in luctibus annos,
inueni, promitto, uiam (nec numina desunt),
qua renouanda Venus: modo par insumite robur
luctibus, atque adeo primum hoc mihi noscere detur.
tertia canet hiemps; cui conubialia uincla
aut thalami secretus honos? cui coniuge pectus
intepuit? cuius uidit Lucina labores?
(dicite) uel iustos cuius pulsantia menses
nota tument? qua pace feras uolueresque iugari

V 1 *alueum* uulg., *altum* P, *aluum* B ς. 5 *sanguinei* π δ. 11 *deprensa* P. 13 *cogit* P. 14 *arduus* Muell., *arcticus* Baehr. 18 *ut* om. δ Muell. 20 sq. *cui g. t. uenimus, innumerae et fantur* Sandstr., *cui, gloria tanta, uouimus i. fanum* Muell., *cui gloria tanta* (sc. *est*), *en uni* (sc. *tibi*) *innumeras* Baehr., *uidimus innumeras* Imhof. 23 *absistimus* P, *adsistimus* B ς. 30 *atris* H Muell. 41 *patri tanto* Koestl. 68 *nupta replesset* P, quod restituit Postgate interpunctione mutata, *cuncta repleuit* ω. 71 *mutus* P B1, *motus* B2. 78 *tristius* Seru. ad Aen. XII 365. *Edonas* Seru., *edonias* ω. *frementem* B ς. *Hebrumque niualem* Seru. 83 *in* om. B ς. 92 *thyias* P, *thyas* B ς. 95 *exserta genas* Vnger; at cf. II 506 Ach. I 764. *effusa* ω, corr. Heins. 96 *deiectam* Barth. *rapidis* P Beh. G T r (= cod. Roffensis) π. 99 *illa* Baehr. 103 an *e medio*? *ausa* ω, corr. Bentl. 109 *deerunt* Heins. 113 *thalamis* B ς. *cui* P ς, *quae* B, *quod* ς. 115 an *poscentia*? cf. Markl. ad Silu. V 2. 125.

mos datus. heu segnes! potuitne ultricia Graius
uirginibus dare tela pater laetusque dolorum
sanguine securos iuuenum perfundere somnos?
at nos uulgus iners! quodsi propioribus actis
est opus, ecce animos doceat Rhodopeia coniunx,
ulta manu thalamos pariterque epulata marito.
nec uos immunis scelerum securaue cogo.
plena mihi domus atque ingens, en cernite, sudor.
quattuor hos una, decus et solacia patris,
in gremio, licet amplexu lacrimisque morentur,
transadigam ferro saniemque et uulnera fratrum
miscebo patremque super spirantibus addam.
ecqua tot in caedes animum promittit?' agebat
pluribus; aduerso nituerunt uela profundo:
Lemnia classis erat. rapuit gauisa Polyxo
fortunam atque iterat: 'Superisne uocantibus ultro
desumus? ecce rates! deus hos, deus ultor in iras
adportat coeptisque fauet. nec imago quietis
uana meae: nudo stabat Venus ense, uideri
clara mihi somnosque super 'Quid perditis aeuum?'
inquit 'age auersis thalamos purgate maritis.
ipsa faces alias melioraque foedera iungam.'
dixit, et hoc ferrum stratis, hoc, credite, ferrum
imposuit. quin o miserae, dum tempus agi rem,
consulite; en ualidis spumant euersa lacertis
aequora, Bistonides ueniunt fortasse maritae.'
Hinc stimuli ingentes, magnusque aduoluitur astris
clamor. Amazonio Scythiam feruere tumultu
lunatumque putes agmen descendere, ubi arma
indulget pater et saeui mouet ostia belli.
nec uarius fremor aut studia in contraria rapta
dissensus, ut plebe solet: furor omnibus idem,
idem animus solare domos iuuenumque senumque
praecipitare colos plenisque adfrangere paruos
uberibus ferroque omnes exire per annos.
tunc uiridi luco (lucus iuga celsa Mineruae
propter opacat humum niger ipse, sed insuper ingens
mons premit et gemina pereunt caligine soles),
hic sanxere fidem, tu Martia testis Enyo
atque inferna Ceres, Stygiaeque Acheronte recluso
ante preces uenere deae; sed fallit ubique
mixta Venus, Venus arma tenet, Venus admouet iras.
nec de more cruor: natum Charopeia coniunx
obtulit, accingunt sese et mirantia ferro
pectora congestisque auidae simul undique dextris
perfringunt, ac dulce nefas in sanguine uiuo
coniurant, matremque recens circumuolat umbra.
talia cernenti mihi quantus in ossibus horror,
quisue per ora color! qualis cum cerua cruentis
circumuenta lupis, nullum cui pectore molli
robur et in uolucri tenuis fiducia cursu,
praecipitat suspensa fugam, iam iamque teneri
credit et elusos audit concurrere morsus.
illi aderant; primis iamque offendere carinae
litoribus, certant saltu contingere terram
praecipites. miseri, quos non aut horrida uirtus
Marte sub Odrysio aut medii inclementia ponti
hauserit! alta etiam superum delubra uaporant
promissasque trahunt pecudes: niger omnibus aris
ignis, et in nullis spirat deus integer extis.
tardius umenti noctem deiecit Olympo
Iuppiter et uersum miti, reor, aethera cura
sustinuit, dum fata uetant, nec longius umquam
cessauere nouae perfecto sole tenebrae.
sera tamen mundo uenerunt astra, sed illis
et Paros et nemorosa Thasos crebraeque relucent
Cyclades; una graui penitus latet obruta caelo
Lemnos, in hanc tristes nebulae, et plaga caeca superne
texitur, una uagis Lemnos non agnita nautis.
iam domibus fusi et nemorum per opaca sacrorum
ditibus indulgent epulis uacuantque profundo
aurum immane mero, dum quae per Strymona pugnae,
quis Rhodope gelidoue labor sudatus in Haemo,
enumerare uacat. nec non, manus impia, nuptae
serta inter festasque dapes quo maxima cultu
quaeque iacent; dederat mites Cytherea suprema
nocte uiros longoque breuem post tempore pacem
nequiquam et miseros perituro adflauerat igni.
conticuere chori, dapibus ludoque licenti
fit modus et primae decrescunt murmura noctis,
cum consanguinei mixtus caligine Leti
rore madens Stygio morituram amplectitur urbem
Somnus et inplacido fundit grauia otia cornu
secernitque uiros. uigilant nuptaeque nurusque
in scelus, atque hilares acuunt fera tela Sorores.
inuasere nefas, cuncto sua regnat Erinys
pectore. non aliter Scythicos armenta per agros
Hyrcanae clausere leae, quas exigit ortu
prima fames, auidique implorant ubera nati.
quos tibi, nam dubito, scelerum de mille figuris
expediam casus? Elymum temeraria Gorge
euinctum ramis altaque in mole tapetum
efflantem somno crescentia uina superstans
uulnera disiecta rimatur ueste, sed illum
infelix sopor admota sub morte refugit.
turbidus incertumque oculis uigilantibus hostem
occupat amplexu, nec segnius illa tenentis
pone adigit costas, donec sua pectora ferro
tangeret. is demum sceleri modus; ora supinat
blandus adhuc oculisque tremens et murmure Gorgen
quaerit et indigno non soluit bracchia collo.
non ego nunc uulgi quamquam crudelia pandam
funera, sed propria luctus de stirpe recordor:
quod te, flaue Cydon, quod te per colla refusis
intactum, Crenaee, comis (quibus ubera mecum
obliquumque a patre genus) fortemque, timebam
quem desponsa, Gyan uidi lapsare cruentae
uulnere Myrmidones, quodque inter serta torosque
barbara ludentem fodiebat Epopea mater.
flet super aequaeuum soror exarmata Lycaste
Cydimon, heu similes perituro in corpore uultus
aspiciens floremque genae et quas finxerat auro
ipsa comas, cum saeua parens iam coniuge fuso
adstitit impellitque minis atque inserit ensem.
ut fera, quae rabiem placido desueta magistro
tardius arma mouet stimulisque et uerbere crebro
in mores negat ire suos, sic illa iacenti
incidit undantemque sinu conlapsa cruorem
excipit et laceros premit in noua uulnera crines.
ut uero Alcimeden etiamnunc murmure trunco
ferre patris uultus et egentem sanguinis ensem
conspexi, riguere comae atque in uiscera saeuus
horror iit: meus ille Thoas, mea dira uideri
dextra mihi. extemplo thalamis turbata paternis
inferor. ille quidem dudum (quis magna tuenti
somnus?) agit uersans secum, etsi lata recessit
urbe domus, quinam strepitus, quae murmura noctis,
cur fremibunda quies. trepido scelus ordine pando,
quis dolor, unde animi: 'Vis nulla arcere furentes;
hac sequere, o miserande; premunt aderuntque moranti,
et mecum fortasse cades.' his motus et artus
erexit stratis. ferimur per deuia uastae
urbis et ingentem nocturnae caedis aceruum
passim, ut quosque sacris crudelis uespera lucis

126 *moretur* P. 128 *simul* (rec. m. suprascr. *super*) P. 140 *agit* ω, corr. Heins. 147 *rapti* ω, corr. Baehr. 151 *saeuire* L. Muell. 152 *uiridis late* B ϛ. 155 *tum M.* Δ (= Coll. S. Ioh. ap. Cant. cod.). 182 *paphos* B ϛ, *pharos* G. 185 *lemnon* P. 195 *thori* δ. 199 *inplacido* P B (ex *inplacito* corr.). *implicito* π ϛ Heins. 204 *exiit* P. *antro* Lachm. 205 *auidi cum* Muell. 206 interpunxit Lach. *tibi iam* Baehr. 207 *helymum* P, Verg. Aen. V 73. 300, *Elymum* Kohlm. nam graece est Ἔλυμος; cf. Ou. Met. XII 455. 212 *incertusque* B Prisc. p. 159. 216 *per murmura* δ prob. Bentl. 224 *myrmidones* P, *myrmidonis* B ϛ. *quemque* Gronou. 230 *ingerit* P marg. 236 *etiamnunc* P, *etiamnum in* B ϛ. *truncos* ω, corr. Barth. 249 *et* P, *ibi* B, *ubi* ϛ.

strauerat, occulta speculamur nube latentes.
hic impressa toris ora exstantesque reclusis
pectoribus capulos magnarum et fragmina trunca
hastarum et ferro laceras per corpora uestes,
crateras pronos epulasque in caede natantes
cernere erat, iugulisque modo torrentis apertis
sanguine commixto redeuntem in pocula Bacchum.
hic iuuenum manus et nullis uiolabilis armis
turba senes, positique patrum super ora gementum
semineces pueri trepidas in limine uitae
singultant animas. gelida non saeuius Ossa
luxuriant Lapitharum epulae, si quando profundo
Nubigenae caluere mero; uix primus ab ira
pallor, et impulsis surgunt ad proelia mensis.
tunc primum sese trepidis sub nocte Thyoneus
detexit, nato portans extrema Thoanti
subsidia, et multa subitus cum luce refulsit.
agnoui: non ille quidem turgentia sertis
tempora nec flaua crinem distinxerat uua:
nubilus indignumque oculis liquentibus imbrem
adloquitur: 'Dum fata dabant tibi, nate, potentem
Lemnon et externis etiam seruare timendam
gentibus, haud umquam iusto mea cura labori
destitit: absciderunt tristes crudelia Parcae
stamina, nec dictis, supplex quae plurima fudi
ante Iouem frustra, lacrimisque auertere luctus
contigit; infandum natae concessit honorem.
accelerate fugam, tuque, o mea digna propago,
hac rege, uirgo, patrem, gemini qua bracchia muri
litus eunt: illa, qua rere silentia, porta
stat funesta Venus ferroque accincta furentes
adiuuat: unde manus, unde haec Mauortia diuae
pectora? tu lato patrem committe profundo.
succedam curis.' ita fatus in aera rursus
soluitur et nostrum, uisus arcentibus umbris,
mitis iter longae clarauit limite flammae.
qua data signa, sequor; dein curuo robore clausum
dis pelagi uentisque et Cycladas Aegaeoni
amplexo commendo patrem, nec fletibus umquam
sit modus alternis, ni iam dimittat Eoo
Lucifer astra polo. tunc demum litore rauco
multa metu reputans et uix confisa Lyaeo
diuidor, ipsa gradu nitente, sed anxia retro
pectora, nec requies, quin et surgentia caelo
flamina et e cunctis prospectem collibus undas.
exoritur pudibunda dies, caelumque retexens
auersum Lemno iubar et declinia Titan
opposita iuga nube refert. patuere furores
nocturni, lucisque nouae formidine cunctis
(quamquam inter similes) subitus pudor; impia terrae
infodiunt scelera aut festinis ignibus urunt.
iam manus Eumenidum captasque refugerat arces
exsaturata Venus; licuit sentire, quid ausae,
et turbare comas et lumina tinguere fletu.
insula diues agris opibusque armisque uirisque,
nota situ et Getico nuper ditata triumpho,
non maris incursu, non hoste, nec aethere laeuo
perdidit una omnes orbata excisaque fundo
indigenas: non arua uiri, non aequora uertunt,
conticuere domus, cruor altus et oblita crasso
cuncta rubent tabo, magnaeque in moenibus urbis
nos tantum, et saeui spirant per culmina manes.
ipsa quoque arcanis tecti in penetralibus alto
molior igne pyram, sceptrum super armaque patris
inicio et notas regum uelamina uestes,
ac prope maesta rogum confusis ignibus adsto
ense eruentato, fraudemque et inania busta
plango metu, si forte premant, eassumque parenti
omen et hac dubios leti precor ire timores.
his mihi pro meritis, ut falsi criminis astu
parta fides, regno et solio considere patris
supplicium datur. anne illis obsessa negarem?
accessi, saepe ante deos testata fidemque
immeritasque manus; subeo (pro dira potestas!)
exsangue imperium et maestam sine culmine Lemnon.
iam magis atque magis uigiles dolor angere sensus,
et gemitus clari, et paulatim inuisa Polyxo,
iam meminisse nefas, iam ponere manibus aras
concessum et multum cineres iurare sepultos.
sic ubi ductorem trepidae stabulique maritum,
quem penes et saltus et adultae gloria gentis,
Massylo frangi stupuere sub hoste iuuencae,
it truncum sine honore pecus, regemque peremptum
ipse ager, ipsi amnes et muta armenta queruntur.
ecce autem aerata dispellens aequora prora
Pelias intacti late subit hospita ponti
pinus; agunt Minyae, geminus fragor ardua canet
per latera, abruptam credas radicibus ire
Ortygiam aut fractum pelago decurrere montem.
ast ubi suspensis siluerunt aequora tonsis,
mitior et senibus cygnis et pectine Phoebi
uox media de puppe uenit, maria ipsa carinae
accedunt. post nosse datum est: Oeagrius ille
acclinis malo mediis intersonat Orpheus
remigiis tantosque iubet nescire labores.
illis in Scythicum Borean iter oraque primi
Cyaneis artata maris. nos Thracia uisu
bella ratae uario tecta incursare tumultu,
densarum pecudum aut fugientum more uolucrum.
heu ubi nunc furiae? portus amplexaque litus
moenia, qua longe pelago despectus aperto,
scandimus et celsas turres; huc saxa sudesque
armaque maesta uirum atque infectos caedibus enses
subuectant trepidae; quin et squalentia texta
thoracum et uultu galeas intrare soluto
non pudet; audaces rubuit mirata cateruas
Pallas, et aduerso risit Gradiuus in Haemo.
tunc primum ex animis praeceps amentia cessit,
nec ratis illa salo, sed diuum sera per aequor
iustitia et poenae scelerum aduentare uidentur.
iamque aberant terris quantum Cortynia currunt
spicula, caeruleo grauidam cum Iuppiter imbri
ipsa super nubem ratis armamenta Pelasgae
sistit agens; inde horror aquis, et raptus ab omni
sole dies miscet tenebras, quis protinus unda
concolor; obnixi lacerant caua nubila uenti
diripiuntque fretum, nigris redit umida tellus
uerticibus, totumque Notis certantibus aequor
pendet et arquato iamiam prope sidera dorso
frangitur, incertae nec iam prior impetus alno,
sed labat exstantem rostris modo gurgite in imo,
nunc caelo Tritona ferens. nec robora prosunt
semideum heroum, puppemque insana flagellat
arbor et instabili procumbens pondere curuas
raptat aquas, remique cadunt in pectus inanes.
nos quoque per rupes murorumque aggere ab omni,
dum labor ille uiris fretaque indignantur et Austros,
desuper inualidis fluitantia tela lacertis
(quid non ausa manus?) Telamona et Pelea contra
spargimus, et nostro petitur Tirynthius arcu.
illi (quippe simul bello pelagoque laborant)
pars clipeis munire ratem, pars aequora fundo
egerere; ast alii pugnant, sed inertia motu
corpora, suspensaeque carent conamine uires.

257 *commixto* ω, *pereommixto* P, *permixto* Kohl. **261** *secius* Markl. **269** *destrinxerat* P B. **274** *absciderint* δ ς, *absciderant* π ς. **280** *rara* B ς. **290** *fit* ω, corr. Gronou. **291** *tum* B ς. **293** *nitens sed et a.* B ς. **297** *declinantia* P, *decliuia* ς. **300** *habitus* ω, corr. Bentl. *rubor* B ς. **304** *turpare* Baehr. **308** *fundo* δ, *mundo* ω, *excitaque fundo* Bentl. **315** *uelamina* P G, *gestamina* B ς. **316** *crinibus* gloss. Gud. Lachm. **320** *et falsi* ς Heins., *falsi in criminis* P. **321** *regna* P. **325** *coniuge* adgnoscit schol. **336** *hospita* P B ς, *ostia* Colb., *hostia* π ς. **346** *primi* P, *primum* B ς. **347** *maris* P B pr. m., *uadis* B al. m. ς. **348** *uela* Heins. **357** *auerso* P G unde *auersus* coni. Baehr. *ab Haemo* D. Heins. **361** *aberant terris* P ς, *aberant terrae* B ς, *aderant terrae* ς. **368** *certantibus* P, *portantibus* B ς. **369** *arquato* P B marg., *aequato* ς. **370** *iam nec* B ς. **374** *pectore* P, *pondere* P marg. ς.

instamus iactu telorum, et ferrea nimbis
certat hiemps, uastaeque sudes fractique molares
spiculaque et multa crinitum missile flamma
nunc pelago, nunc puppe cadunt, dat operta fragorem
pinus, et abiunctis regemunt tabulata cauernis.
talis Hyperborea uiridis niue uerberat agros
Iuppiter; obruitur campis genus omne ferarum,
deprensaeque cadunt uolucres, et messis amaro
strata gelu, fragor inde iugis, inde amnibus irae.
ut uero elisit nubes Ioue tortus ab alto
ignis et ingentes patuere in fulmine nautae,
deriguere animi, manibusque horrore remissis
arma aliena cadunt, rediit in pectora sexus.
cernimus Aeacidas murisque immane minantem
Ancaeum et longa pellentem cuspide rupes
Iphiton; at toto manifestus in agmine supra est
Amphitryoniades, puppemque alternus utrimque
ingrauat et medias ardet descendere in undas.
at leuis et miserae nondum mihi notus Iason
transtra per et remos impressaque terga uirorum
nunc magnum Oeniden, nunc ille hortatibus Idan
et Talaum et cana rorantem aspergine ponti
Tyndariden iterans gelidique in nube parentis
uela laborantem Calain subnectere malo
uoce manuque rogat; quatiunt impulsibus illi
nunc freta, nunc muros, sed nec spumantia cedunt
aequora et incussae redeunt a turribus hastae.
ipse graues fluctus clauumque audire negantem
lassat agens Tiphys palletque et plurima mutat
imperia ac laeuas dextrasque obtorquet in undas
proram naufragis auidam concurrere saxis,
donec ab extremae cuneo ratis Aesone natus
Palladios oleae, Mopsi gestamina, ramos
extulit et socium turba prohibente poposcit
foedera; praecipites uocem inuoluere procellae.
tunc modus armorum, pariterque exhausta quierant
flamina, confusoque dies respexit Olympo.
quinquaginta illi, trabibus de more reuinctis,
eminus abrupto quatiunt noua litora saltu,
magnorum decora alta patrum, iam fronte sereni
noscendique habitu, postquam tumor iraque cessit
ultibus. arcana sic fama erumpere porta
caelicolas, si quando domos litusque rubentum
Aethiopum et mensas amor est intrare minores;
dant fluuii montesque locum, tum terra superbit
gressibus et paulum respirat caelifer Atlans.
hic et ab adserto nuper Marathone superbum
Thesea et Ismarios, Aquilonia pignora, fratres,
utraque quis rutila stridebant tempora pinna,
cernimus, hic Phoebo non indignante priorem
Admetum et durae similem nihil Orphea Thracae,
tunc prolem Calydone satam generumque profundi
Nereos. ambiguo uisus errore lacessunt
Oebalidae gemini; chlamys huic, chlamys ardet et illi,
ambo hastile gerunt, umeros exsertus uterque,
nudus uterque genas, simili coma fulgurat astro.
audet iter magnique sequens uestigia mutat
Herculis et tarda quamuis se mole ferentem
uix cursu tener aequat Hylas Lernaeaque tollens
arma sub ingenti gaudet sudare pharetra.
ergo iterum Venus et tacitis corda aspera flammis
Lemniadum pertemptat Amor. tunc regia Iuno
arma habitusque uirum pulchraeque insignia gentis
mentibus insinuat, certatimque ordine cunctae
hospitibus patuere fores; tunc primus in aris
ignis, et infandis uenere obliuia curis;
tunc epulae felixque sopor noctesque quietae,
nec superum sine mente, reor, placuere fatentes.
forsitan et nostrae fatum excusabile culpae
noscere cura, duces. cineres furiasque meorum
testor, ut externas non sponte aut crimine taedas
attigerim (scit cura deum), etsi blandus Iason
uirginibus dare uincla nouis; sua iura cruentum
Phasin habent, alios Colchi generatis amores.
iamque exuta gelu tepuerunt sidera longis
solibus, et uelox in terga reuoluitur annus.
iam noua progenies partusque in uota soluti,
et non speratis clamatur Lemnos alumnis.
nec non ipsa tamen thalami monimenta coacti
enitor geminos, duroque sub hospite mater
nomen aui renouo; nec quae fortuna relictis
nosse datur, iam plena quater quinquennia pergunt,
si modo fata sinunt aluitque rogata Lycaste.
detinuere animi maris, et clementior Auster
uela uocat: ratis ipsa moram portusque quietos
odit et aduersi tendit retinacula saxi.
inde fugam Minyae, sociosque appellat Iason
efferus, o utinam iam tunc mea litora rectis
praeteruectus aquis, cui non sua pignora cordi,
non promissa fides; certe stat fama remotis
gentibus: aequorei redierunt uellera Phrixi.
ut stata lux pelago uenturumque aethera sensit
Tiphys et occidui rubuere cubilia Phoebi,
heu iterum gemitus, iterumque nouissima nox est
uix reserata dies, et iam rate celsus Iason
ire iubet, primoque ferit dux uerbere pontum.
illos e scopulis et summo uertice montis
spumea porrecti dirimentes terga profundi
prosequimur uisu, donec lassauit hiantes
lux oculos longumque polo contexere uisa est
aequor et extremi pressit freta margine caeli.
fama subit portus, uectum trans alta Thoanta
fraterna regnare Chio, mihi crimina nulla,
et uacuos arsisse rogos; fremit impia plebes,
sontibus accensae stimulis facinusque reposcunt.
quin etiam occultae uulgo increbrescere uoces:
"Solane fida suis, nos autem in funera laetae?
num deus haec fatumque? quid imperat urbe nefanda?"
Talibus exanimis dictis (et triste propinquat
supplicium, nec regna iuuant) uaga litora furtim
incomitata sequor funestaque moenia linquo,
qua fuga nota patris: sed non iterum obuius Euhan;
nam me praedonum manus huc appulsa tacentem
abripit et uestras famulam transmittit in oras.'
Talia Lernaeis iterat dum regibus exul
Lemnias et longa solatur damna querella,
immemor absentis (sic di suasistis) alumni,
ille graues oculos languentiaque ora comanti
mergit humo, fessusque diu puerilibus actis
labitur in somnos, prensa manus haeret in herba.
Interea campis, nemoris sacer horror Achaei,
terrigena exoritur serpens, tractuque soluto
immanem sese uehit ac post terga relinquit.
liuida fax oculis, tumidi stat in ore ueneni
spuma uirens, ter lingua uibrat, terna agmina adunci
dentis, et auratae crudelis gloria frontis
prominet. Inachio sanctum dixere Tonanti
agricolae, cui cura loci et siluestribus aris
pauper honos; nunc ille dei circumdare templa
orbe uago labens, miserae nunc robora siluae
atterit et uastas tenuat complexibus ornos;
saepe super fluuios geminae iacet aggere ripae
continuus, squamisque incisus adaestuat amnis.
sed nunc, Ogygii iussis quando omnis anhelat
terra dei trepidaeque latent in puluere Nymphae,
saeuior anfractu laterum sinuosa retorquens

395 *lumine* ς. 396 *animis* Barth. 397 *rediit* P, cf. VI 664, VIII 517, *redeunt* B ς, *redeuntque* ς. 400 *attonito* ω, corr. Menke, *attonitae* Gronou. 408 *laboranti* Bentl. 425 *timor* ω, corr. Bentl. 428 *iterare* Schrader. 452 *fouentes* Lachm. 454 *cineres* P π, *cinerem* B ς. 456 *et sic blandus* Peyr., *sit blandus* (om. *et*) Sandstr., *scit blandus* Baehr. 462 *celebratur* B ς. 466 *datum* B ς. *uergunt* Lachm. 470 *aduersi* P ς, *adsucti* B ς. 481 *e scopulis* ς, *et scopulis* P ς. 483 *cuntes* ω, corr. anon. apud Heins. 490 *increscere* P. 491 *lactae* Baehr. 492 *num* G, *non* P B ς. *quid* P ς, *quod* ς. 494 *furtim* P ς, *furto* B ς. 496 *mota* Baehr. 497 *iacentem* Peyr., *latentem* Baehr. 506 *erigitur* B ς. 511 'an *Inachii*?' Muell. 517 *incensus* Schrader. 519 *tepidaeque* Koestl.

terga solo siccique nocens furit igne ueneni.
stagna per arentesque lacus fontesque repressos
uoluitur et uacuis fluuiorum in uallibus errat,
incensusque siti liquidum nunc aera lambit
ore supinato, nunc arua gementia radens
pronus adhaeret humo, si quid uiridantia sudent
gramina; percussae calidis adflatibus herbae,
qua tulit ora, cadunt, moriturque ad sibila campus:
quantus ab Arctois discriminat aethera plaustris
anguis et usque Notos alienumque exit in orbem;
quantus et ille sacri spiris intorta mouebat
cornua Parnasi, donec tibi, Delie, fixus
uexit harundineam centeno uulnere siluam.
Quis tibi, parue, deus tam magni pondera fati
sorte dedit? tune hoc uix prima ad limina uitae
hoste iaces? an ut inde sacer per saecula Grais
gentibus et tanto dignus morerere sepulcro?
occidis extremae destrictus uerbere caudae
ignaro serpente puer, fugit ilicet artus
somnus, et in solam patuerunt lumina mortem.
Cum tamen attonito moriens uagitus in auras
excidit et ruptis immutuit ore querellis,
qualia non totas peragunt insomnia uoces,
audiit Hypsipyle, facilemque negantia cursum
exanimis genua aegra rapit; iam certa malorum
mentis ab augurio sparsoque per omnia uisu
lustrat humum quaerens et nota uocabula paruo
nequiquam ingeminans: nusquam ille, et prata recentes
amisere notas. uiridi piger accubat hostis
collectus gyro spatiosaque iugera complet,
sic etiam obliqua ceruicem expostus in aluo.
horruit infelix uisu longoque profundum
incendit clamore nemus; nec territus ille,
sed iacet. Argolicas ululatus flebilis aures
impulit; extemplo monitu ducis aduolat ardens
Arcas eques causamque refert. tum squamea demum
toruus ad armorum radios fremitumque uirorum
colla mouet: rapit ingenti conamine saxum,
quo discretus ager, uacuasque impellit in auras
arduus Hippomedon, quo turbine bellica quondam
librati saliunt portarum in claustra molares.
cassa ducis uirtus: iam mollia colla refusus
in tergum serpens uenientem exhauserat ictum.
dat sonitum tellus, nemorumque per auia densi
dissultant nexus. 'At non mea uulnera' clamat
et trabe fraxinea Capaneus subit obuius 'umquam
effugies, seu tu pauidi ferus incola luci,
siue deis, utinamque deis, concessa uoluptas,
non, si consertum super haec mihi membra Giganta
subueheres.' uolat hasta tremens et hiantia monstri
ora subit linguaeque secat fera uincla trisulcae,
perque iubas stantes capitisque insigne corusci
emicat, et nigri sanie perfusa cerebri
figitur alta solo. longus uix tota peregit
membra dolor, rapido celer ille uolumine telum
circuit auulsumque ferens in opaca refugit
templa dei; hic magno tellurem pondere mensus
implorantem animam dominis adsibilat aris.
illum et cognatae stagna indignantia Lernae,
floribus et uernis adsuetae spargere Nymphae,
et Nemees reptatus ager, lucosque per omnes
siluicolae fracta gemuistis harundine, Fauni.
ipse etiam e summa iam tela poposcerat aethra
Iuppiter, et dudum nimbique hiemesque coibant,
ni minor ira deo grauioraque tela mereri
seruatus Capaneus; moti tamen aura cucurrit
fulminis et summas libauit uertice cristas.
Iamque pererratis infelix Lemnia campis,
liber ut angue locus, modico super aggere longe
pallida sanguineis infectas roribus herbas
prospicit. huc magno cursum rapit effera luctu
agnoscitque nefas, terraeque inlisa nocenti
fulminis in morem non uerba in funere primo,
non lacrimas habet: ingeminat misera oscula tantum
incumbens animaeque fugam per membra tepentem
quaerit hians. non ora loco, non pectora restant,
rapta cutis, tenuia ossa patent nexusque madentes
sanguinis imbre noui, totumque in uulnere corpus.
ac uelut aligerae sedem fetusque parentis
cum piger umbrosa populatus in ilice serpens,
illa redit querulaeque domus mirata quietem
iam stupet impendens aduectosque horrida maesto
excutit ore cibos, cum solus in arbore paret
sanguis et errantes per capta cubilia plumae.
Vt laceros artus gremio miseranda recepit
intexitque comis, tandem laxata dolori
uox inuenit iter, gemitusque in uerba soluti:
'O mihi desertae natorum dulcis imago,
Archemore, o rerum et patriae solamen ademptae
seruitiique decus, qui te, mea gaudia, sontes
extinxere dei, modo quem digressa reliqui
lasciuum et prono uexantem gramina cursu?
heu ubi siderei uultus? ubi uerba ligatis
imperfecta sonis risusque et murmura soli
intellecta mihi? quotiens tibi Lemnon et Argo
sueta loqui et longa somnum suadere querella!
sic equidem luctus solabar et ubera paruo
iam materna dabam, cui nunc uenit irritus orbae
lactis et infelix in uulnera liquitur imber.
nosco deos: o dura mei praesagia somni
nocturnique metus, et numquam impune per umbras
attonitae mihi uisa Venus! quos arguo diuos?
ipsa ego te (quid enim timeam moritura fateri?)
exposui fatis. quae mentem insania traxit?
tantane me tantae tenuere obliuia curae?
dum patrios casus famaeque exorsa retracto
ambitiosa meae (pietas haec magna fidesque!),
exsolui tibi, Lemne, nefas; ubi letifer anguis,
ferte, duces, meriti si qua est mihi gratia duri,
si quis honos dictis, aut uos extinguite ferro,
ne tristes dominos orbamque inimica reuisam
Eurydicen, quamquam haud illi mea cura dolendo
cesserit. hocne ferens onus inlaetabile matris
transfundam gremio? quae me prius ima sub umbras
mergat humus?' simul haec terraque et sanguine uultum
sordida magnorum circa uestigia regum
uertitur, et tacite maerentibus imputat undas.
Et iam sacrifici subitus per tecta Lycurgi
nuntius implerat lacrimis ipsumque domumque,
ipsum aduentantem Persei uertice sancto
montis, ubi aucrso dederat prosecta Tonanti,
et caput iratis rediens quassabat ab extis.
hic sese Argolicis immunem seruat ab armis
haud animi uacuus, sed templa araeque tenebant.
necdum etiam responsa deum monitusque uetusti
exciderant et uox adytis accepta profundis:
'Prima, Lycurge, dabis Dircaeo funera bello.'
id cauet, et maestus uicini puluere Martis
angitur ad lituos periturusque inuidet armis.
Ecce (fides superum!) laceras comitata Thoantis
aduehit exsequias, contra subit obuia mater,
femineos coetus plangentiaque agmina ducens.
at non magnanimo pietas ignaua Lycurgo:
fortior ille malis, lacrimasque insana resorbet
ira patris, longo rapit arua morantia passu
uociferans: 'Illa autem ubinam, cui parua cruoris

524 *incertusque sui* ω, corr. Schrader. 529–533 post u. 517 inseruit O. Muell. 543 *qualis* Baehr. 545 *trahit* Lachm. 556 *tunc* B ϛ. 561 *uibrati* Oudendorp. 562 *duci* B ϛ. *nam* ϛ. 563 *euaserat* in uno libro Barth. Baehr. *excluserat* Heins. 564 *auia* P ϛ, *aera* B ϛ. 574 *hasta* P ϛ, *acta* Heins. 577 *dehinc magno* coniecit Muell., *magno hic* Baehr. 583 *e summa* P ϛ, *a summa* π, *summa* B ϛ. 593 *in uulnere* Bentl. 602 *stat super* B ϛ. 604 *cara* B ϛ. 606 *dolore* ω, corr. Heins. 615 *argos* (sed *s* add. in G) ω, corr. Gronou. 618 *ori* B marg. ϛ, *oris* Vnger. 620 *o uera* coni. Muell. coll. IX 631, 886. 646 *et uox adytis* G, *uoxque adytis* B ϛ, *uoxque ex adytis* ϛ, *exciderant adytis* P. 649 *periturisque* codd., corr. Lachm. 650 interpunxit Lachm. 651 *aduenit* ϛ.

laetaue damna mei? uiuitne? impellite raptam,
ferte citi comites; faxo omnis fabula Lemni
et pater et tumidae generis mendacia sacri
exciderint.' ibat, letumque inferre parabat
ense furens rapto; uenienti Oeneius heros
impiger obiecta proturbat pectora parma,
ac simul infrendens: 'Siste hunc, uesane, furorem,
quisquis es!' et pariter Capaneus acerque reducto
adfuit Hippomedon rectoque Erymanthius ense,
ac iuuenem multo praestringunt lumine; at inde
agrestum pro rege manus. quos inter Adrastus
mitius et sociae ueritus commercia uitae
Amphiaraus ait 'Ne—quaeso; absistite ferro,
unus auum sanguis, neue indulgete furori,
tuque prior.' sed non sedato pectore Tydeus
subicit: 'Anne ducem seruatricemque cohortis
Inachiae ingratis coram tot milibus ausis
mactare in tumulos (quanti pro funeris ultor!),
cui regnum genitorque Thoas et lucidus Euhan
stirpis auus? timidone parum, quod gentibus actis
undique in arma tuis inter rapida agmina pacem
solus habes? habeasque, et te uictoria Graium
inueniat tumulis etiamnum haec fata gementem.'
  Dixerat, et tandem cunctante modestior ira
ille refert: 'Equidem non uos ad moenia Thebes
rebar et hostiles huc aduenisse cateruas.
pergite in excidium, socii si tanta uoluptas
sanguinis, imbuite arma domi, atque haec inrita dudum
templa Iouis (quid enim haud licitum?) ferat impius ignis,
si uilem, tanti premerent cum pectora luctus,
in famulam ius esse ratus dominoque ducique.
sed uidet haec, uidet ille deum regnator, et ausis
sera quidem, manet ira tamen.' sic fatus, et arces
respicit. atque illic alio certamine belli
tecta fremunt; uolucres equitum praeuerterat alas
fama recens, geminos alis amplexa tumultus:
illi ad fata rapi atque illi iam occumbere leto
sic meritam Hypsipylen iterant, creduntque, nec irae
fit mora, iamque faces et tela penatibus instant,
uertere regna fremunt raptumque auferre Lycurgum,
cum Ioue cumque aris; resonant ululatibus aedes
femineis, uersusque dolor dat terga timori.
  Alipedum curru sed enim sublimis Adrastus
secum ante ora uirum fremibunda Thoantida portans
it medius turmis, et 'Parcite, parcite!' clamat
'nil actum saeue, meritus nec tale Lycurgus
excidium, gratique inuentrix fluminis ecce.'
sic ubi diuersis maria euertere procellis
hinc Boreas Eurusque, illinc niger imbribus Auster,
pulsa dies regnantque hiemes, uenit aequoris alti
rex sublimis equis, geminusque ad spumea Triton
frena natans late pelago dat signa cadenti,
et iam plana Thetis, montesque et litora crescunt.
  Quis superum tanto solatus funera uoto
pensauit lacrimas inopinaque gaudia maestae
rettulit Hypsipylae? tu gentis conditor, Euhan,
qui geminos iuuenes Lemni de litore uectos
intuleras Nemeae mirandaque fata parabas.
causa uiae genetrix, nec inhospita tecta Lycurgi
praebuerant aditus, et protinus ille tyranno
nuntius extinctae miserando uulnere prolis.
ergo adsunt comites (pro fors et caeca futuri
mens hominum!) regique fauent; sed Lemnos ad aures
ut primum dictusque Thoas, per tela manusque
inruerant, matremque auidis complexibus ambo
diripiunt flentes alternaque pectora mutant.
illa uelut rupes immoto saxea uisu
haeret et expertis non audet credere diuis.
ut uero et uultus et signa Argoa relictis
ensibus atque umeris amborum intextus Iason,
cesserunt luctus, turbataque munere tanto
corruit, atque alio maduerunt lumina fletu.
addita signa polo, laetoque ululante tumultu
tergaque et aera dei motas crepuere per auras.
  Tunc pius Oeclides, ut prima silentia uulgi
mollior ira dedit placidasque accessus ad aures:
'Audite, o ductor Nemeae lectique potentes
Inachidae, quae certus agi manifestat Apollo.
iste quidem Argolicis haud olim indebitus armis
luctus adest, recto descendunt limite Parcae:
et sitis interitu fluuiorum et letifer anguis,
et puer, heu nostri signatus nomine fati,
Archemorus, cuncta haec superum demissa suprema
mente fluunt. differte animos festinaque tela
ponite; mansuris donandus honoribus infans.
et meruit; det pulchra suis libamina uirtus
manibus, atque utinam plures inuectere pergas,
Phoebe, moras, semperque nouis bellare uetemur
casibus, et semper Thebe funesta recedas!
at uos magnorum transgressi fata parentum
felices, longum quibus hinc per saecula nomen,
dum Lernaea palus et dum pater Inachus ibit,
dum Nemea tremulas campis iaculabitur umbras,
ne fletu uiolate sacrum, ne plangite diuos:
nam deus iste, deus, Pyliae nec fata senectae
maluerit, Phrygiis aut degere longius annis.'
finierat, caeloque cauam nox induit umbram.

LIBER SEXTVS

Nuntia multiuago Danaas perlabitur urbes
Fama gradu, sancire nouo sollemnia busto
Inachidas ludumque super, quo Martia bellis
praesudare paret seseque accendere uirtus.
Graium ex more decus: primus Pisaea per arua
hunc pius Alcides Pelopi certauit honorem
puluereumque fera crinem detersit oliua;
proxima uipereo celebrauit libera nexu
Phocis Apollineae bellum puerile pharetrae;
mox circum tristes seruata Palaemonis aras
nigra superstitio, quotiens animosa resumit
Leucothea gemitus et amica ad litora festa
tempestate uenit: planctu conclamat uterque
Isthmos, Echioniae responsant flebile Thebae.
et nunc eximii regum, quibus Argos alumnis
conexum caelo, quorumque ingentia tellus
Aonis et Tyriae suspirant nomina matres,
concurrunt nudasque mouent in proelia uires.
ceu primum ausurae trans alta ignota biremes,
seu Tyrrhenam hiemem seu stagna Aegaea lacessant,

659 *falso* P, corr. marg. 664 *retecto* Imhof. 665 *rectoque* B ς, *rectorque* P ς, *raptoque* p. 668 *uittae* B ς. 673 *gratis* Lachm. *ausis* Kohlm., *ausus* P, *audes* ω. 674 *auctor* Lachm. 681 *nunc* Baehr., *nam* Koestl. 682 *at* Barth. 692 *agilis complexa* Lachm. 699 *alipedi* Anglus anon. 708 *patenti* P marg., *cadendi* Barth. 710 *munera* ς, *munere* B ς. *uota* B ς, *uoti* ς. 725 *ad uultus* Sandstr. 727 *numine tanto* Barth. 732 *accessus* B ς, *accessit* P. 739 *dimissa* P ς. *superna* Heins. 745 *recedat* B ς. 752 *maluerim* P.
VI 8 *celebratur* P. 13 *utrimque* Lachm. 18 *in puluere uires* Heins. 20 *lacessant* P ς, *lacessunt* π ς.

tranquillo prius arma lacu clauumque leuesque
explorant remos atque ipsa pericula discunt ;
at cum experta cohors, tunc pontum inrumpere fretae
longius ereptasque oculis non quaerere terras.
 Clara laboriferos caelo Tithonia currus
extulerat uigilesque deae pallentis habenas
et Nox et cornu fugiebat Somnus inani ;
iam plangore uiae, gemitu iam regia mugit
flebilis, acceptos longe nemora auia frangunt
multiplicantque sonos. sedet ipse exutus honoro
uittarum nexu genitor squalentiaque ora
sparsus et incultam ferali puluere barbam.
asperior contra planctusque egressa uiriles
exemplo famulas premit hortaturque nolentes
orba parens, lacerasque super prorumpere nati
reliquias ardet totiensque auulsa refertur.
arcet et ipse pater. mox ut maerentia dignis
uultibus Inachii penetrarunt limina reges,
ceu noua tunc clades et primo saucius infans
uulnere letalisue inrumperet atria serpens,
sic alium ex alio quamquam lassata fragorem
pectora congeminant, integratoque resultant
accensae clamore fores ; sensere Pelasgi
inuidiam et lacrimis excusant crimen obortis.
 Ipse, datum quotiens intercisoque tumultu
conticuit stupefacta domus, solatur Adrastus
adloquiis genitorem ultro, nunc fata recensens
resque hominum duras et inexorabile pensum,
nunc aliam prolem mansuraque numine dextro
pignora. nondum orsis modus, et lamenta redibant.
ille quoque adfatus non mollius audit amicos,
quam trucis Ionii rabies clamantia ponto
uota uirum aut tenues curant uaga fulmina nimbos.
 Tristibus interea ramis teneraque cupresso
damnatus flammae torus et puerile feretrum
texitur : ima uirent agresti stramina cultu ;
proxima gramineis operosior area sertis,
et picturatus morituris floribus agger ;
tertius adsurgens Arabum strue tollitur ordo
Eoas complexus opes incanaque glaebis
tura et ab antiquo durantia cinnama Belo.
summa crepant auro, Tyrioque attollitur ostro
molle supercilium, teretes hoc undique gemmae
inradiant, medio Linus intertextus acantho
letiferique canes : opus admirabile semper
oderat atque oculos flectebat ab omine mater.
arma etiam et ueterum exuuias circumdat auorum
gloria mixta malis adflictaeque ambitus aulae,
ceu grande exsequiis onus atque immensa ferantur
membra rogo, sed cassa tamen sterilisque dolentes
fama iuuat, paruique augescunt funere manes.
inde ingens lacrimis honor et miseranda uoluptas,
muneraque in cineres annis grauiora feruntur.
(namque illi et pharetras breuioraque tela dicarat
festinus uoti pater insontesque sagittas ;
iam tunc et nota stabuli de gente probatos
in nomen pascebat equos) cinctusque sonantes
armaque maiores exspectatura lacertos.
[spes auidae ! quas non in nomen credula uestes
urgebat studio cultusque insignia regni
purpureos sceptrumque minus? cuncta ignibus atris
damnat atrox suaque ipse parens gestamina ferri,
si damnis rabidum queat exsaturare dolorem.]
parte alia gnari monitis exercitus instat
augusris aeriam truncis nemorumque ruina
montis opus cumulare pyram, quae crimina caesi
anguis et infausti cremet atra piacula belli.
[his labor accisam Nemeen umbrosaque tempe
praecipitare solo lucosque ostendere Phoebo.]
sternitur extemplo ueteres incaedua ferro
silua comas, largae qua non opulentior umbrae
Argolicos inter saltusque educta Lycaeos
extulerat super astra caput : stat sacra senectae
numine, nec solos hominum transgressa ueterno
fertur auos, Nymphas etiam mutasse superstes
Faunorumque greges. aderat miserabile luco
excidium : fugere ferae, nidosque tepentes
absiliunt (metus urget) aues ; cadit ardua fagus,
Chaoniumque nemus brumaeque inlaesa cupressus ;
procumbunt piceae, flammis alimenta supremis,
ornique iliceaeque trabes metuendaque suco
taxus et infandos belli potura cruores
fraxinus atque situ non expugnabile robur.
hinc audax abies et odoro uulnere pinus
scinditur, adclinant intonsa cacumina terrae
alnus amica fretis nec inhospita uitibus ulmus.
dat gemitum tellus : non sic euersa feruntur
Ismara, cum fracto Boreas caput extulit antro,
non grassante Noto citius nocturna peregit
flamma nemus ; linquunt flentes dilecta locorum
otia cana Pales Siluanusque arbiter umbrae
semideumque pecus ; migrantibus adgemit illis
silua, nec amplexae dimittunt robora Nymphae :
ut cum possessas auidis uictoribus arces
dux raptare dedit, uix signa audita, nec urbem
inuenias ; ducunt sternuntque abiguntque feruntque
immodici, minor ille fragor quo bella gerebant.
 Iamque pari cumulo geminas hanc tristibus umbris ;
ast illam superis aequus labor auxerat aras,
cum signum luctus cornu graue mugit adunco
tibia, cui teneros suetum producere manes
lege Phrygum maesta. Pelopem monstrasse ferebant
exsequiale sacrum carmenque minoribus umbris
utile, quo geminis Niobe consumpta pharetris
squalida bissenas Sipylon deduxerat urnas.
 Portant inferias arsuraque fercula primi
Graiorum, titulisque pios testantur honores
gentis quisque suae ; longo post tempore surgit
colla super iuuenum (numero dux legerat omni)
ipse fero clamore torus. cinxere Lycurgum
Lernaei proceres, genetricem mollior ambit
turba, nec Hypsipyle raro subit agmine ; uallant
Inachidae memores, sustentant liuida nati
bracchia et iuuentae concedunt plangere matri.
 Illic infaustos ut primum egressa penates
Eurydice, nudo uocem de pectore rumpit
planctuque et longis praefata ululatibus infit :
'Non hoc Argolidum coetu circumdata matrum
speraui te, nate, sequi, nec talia demens
fingebam uotis annorum elementa tuorum,
nil saeuum reputans ; etenim his in finibus acui
unde ego bella tibi Thebasque ignara timerem ?
cui superum nostro committere sanguine pugnas
dulce ? quis hoc armis uouit scelus ? at tua nondum,
Cadme, domus, nullus Tyrio grege plangitur infans.
primitias egomet lacrimarum et caedis acerbae
ante tubas ferrumque tuli, dum deside cura
credo sinus fidos altricis et ubera mando.
quidni ego ? narrabat seruatum fraude parentem
insontesque manus. en ! quam ferale putemus
abiurasse sacrum et Lemni gentilibus unam
immunem furiis, haec illa (et creditis ausae),
haec pietate potens solis abiecit in aruis
non regem dominumque, alienos impia partus,

25 *Clara ubi roriferos* Lachm. 30 *honorę* P. 35 *prorumpere* P G, *procumbere* ω. 41 *fragore* P. uu. 51–53 om. P, adscr. al. m. 'deficiunt tres,' leguntur in ς, non interpretatur schol. 61 *bello* B ς schol. 63 *huc* P. 70 *toro* uel *thoro* ς. 73 interpunxit Muell. 74 *phaleras* B ς. 76 *stabuli* P H, *stabulis* ω. 77 *in morem* Withof. uu. 79–83 desunt in P (adscr. al. m. 'deficiunt V') B[1], non interpretatur schol. 79 *quas non uestes male credula mater* Barth. 82 *parat* Sandstr. 86 *onus* codd., corr. Weber coll. Aen. V 119. uu. 88, 89 desunt in P (adscr. al. m. 'deficiunt duo') B[1], non interpretatur schol. 97 *nidoque* Heins. 103 *aque* Lachm. 121 *teneros solitum deducere* Seru. ad Aen. V 138. 142 *ignora* P. 152 sq. interpunctionem corr. Muell. *haec illa ut* schol., *haec illa, et credimus, ausa est* Barth, *hac illa (et creditis ausam?) hac pietate potens?* Gronou. 154 *dominumue* B ς.

hoc tantum, siluaeque infamis tramite liquit,
quem non anguis atrox (quid enim hac opus, ei mihi, leti
mole fuit?), tantum caeli uiolentior aura
impulsaeque Noto frondes cassusque ualeret
exanimare timor. nec uos incessere luctu
orba habeo, fixum matri immotumque manebat
hac altrice nefas; atquin et blandus ad illam,
nate, magis, solam nosse atque audire uocantem,
ignarusque mei: nulla ex te gaudia matri.
illa tuos questus lacrimososque impia risus
audiit et uocis decerpsit murmura primae.
illa tibi genetrix semper dum uita manebat,
nunc ego. sed miserae mihi nec punire potestas
sic meritam! quid dona, duces, quid inania fertis
iusta rogis? illam (nil poscunt amplius umbrae),
illam, oro, cineri simul excisaeque parenti
reddite, quaeso, duces, per ego haec primordia belli,
cui peperi; sic aequa gemant mihi funera matres
Ogygiae.' sternit crines iteratque precando:
'reddite, nec uero crudelem auidamque uocate
sanguinis: occumbam pariter, dum uulnere iusto
exsaturata oculos, unum impellamur in ignem.'
sic ait abruptisque inmutuit ore querellis:
[Talia uociferans alia de parte gementem
Hypsipylen (neque enim illa comas nec pectora seruat)
agnouit longe, et socium indignata dolorem:
'Hoc saltem, o proceres, tuque o, cui pignore nostro
partus honos, prohibete nefas, auferte supremis
inuisam exsequiis. quid se funesta parenti
miscet et in nostris spectatur et ipsa ruinis?
cui luget complexa suos?' sic fata repente
concidit, abruptisque obmutuit ore querellis.]
non secus ac, primo fraudatum lacte iuuencum
cui trepidae uires et solus ab ubere sanguis
seu fera seu duras auexit pastor ad aras,
nunc uallem spoliata parens, nunc flumina questu,
nunc armenta mouet uacuosque interrogat agros;
tunc piget ire domum, maestoque nouissima campo
exit et oppositas impasta auertitur herbas.
  At genitor sceptrique decus cultusque Tonantis
inicit ipse rogis, tergoque et pectore fusam
caesariem ferro minuit sectisque iacentis
obnubit tenuia ora comis, ac talia fletu
uerba pio miscens: 'Alio tibi, perfide, pacto,
Iuppiter, hunc crinem uoti reus ante dicaram,
si pariter uirides nati libare dedisses
ad tua templa genas, sed non ratus ore sacerdos,
damnataeque preces; ferat haec, quae dignior, umbra.'
  Iam face subiecta primis in frondibus ignis
exclamat; labor insanos arcere parentes.
stant iussi Danaum atque obtentis eminus armis
prospectu uisus interclusere nefasto.
ditantur flammae; non umquam opulentior illic
ante cinis: crepitant gemmae, atque immane liquescit
argentum, et pictis exsudat uestibus aurum;
nec non Assyriis pinguescunt robora sucis,
pallentique croco strident ardentia mella,
spumantesque mero paterae uerguntur et atri
sanguinis et rapti gratissima cymbia lactis.
  Tunc septem numero turmas (centenus ubique
surgit eques) uersis ducunt insignibus ipsi
Graiugenae reges, lustrantque ex more sinistro
orbe rogum et stantes inclinant puluere flammas.
ter curuos egere sinus inlisaque telis
tela sonant, quater horrendum pepulere fragorem
arma, quater mollem famularum bracchia planctum.
semianimas alter pecudes spirantiaque ignis
accipit armenta; hic luctus abolere nouique
funeris auspicium uates (quamquam omina sentit
uera) iubet: dextri gyro et uibrantibus hastis
hac redeunt, raptumque suis libamen ab armis
quisque iacit, seu frena libet seu cingula flammis
mergere seu iaculum summae seu cassidis umbram.
[multa gemunt contra raucis concentibus agri,
et lituis aures circum pulsantur acutis.
terretur clamore nemus: sic Martia uellunt
signa tubae, nondum ira calet, nec sanguine ferrum
inrubuit, primus bellorum comitur ore
uultus horrisono: stat adhuc incertus in alta
nube quibus sese Mauors indulgeat armis.]
  Finis erat, lassusque putres iam Mulciber ibat
in cineres; instant flammis multoque soporant
imbre rogum, posito donec cum sole labores
exhausti; seris uix cessit cura tenebris.
  Roscida iam nouiens caelo dimiserat astra
Lucifer et totidem Lunae praeuenerat ignes
mutato nocturnus equo, nec conscia fallit
sidera et alterno deprenditur unus in ortu;
mirum opus accelerasse manus: stat saxea moles,
templum ingens, cineri rerumque effictus in illa
ordo docet casus: fessis hic flumina monstrat
Hypsipyle Danais, hic reptat flebilis infans,
hic iacet, extremum tumuli: circum asperat orbem
squameus; (expectes morientis ab ore cruenta
sibila,) marmorea sic uoluitur anguis in hasta.
  Iamque auidum pugnas uisendi uulgus inermes
fama uocat, cunctis aruis ac moenibus adsunt
exciti; illi etiam, quis belli incognitus horror,
quos effeta domi, quos prima reliquerat aetas,
conueniunt: non aut Ephyraeo in litore tanta
umquam aut Oenomai fremuerunt agmina circo.
  Collibus incuruis uiridique obsessa corona
uallis in amplexu nemorum sedet; hispida circum
stant iuga, et obiectus geminis umbonibus agger
campum exire uetat, longo quem tramite planum
gramineae frontes sinuataque caespite uiuo
mollia non subitis augent fastigia cliuis.
illic conferti, iam sole rubentibus aruis,
bellatrix sedere cohors; ibi corpore mixto
metiri numerum uultusque habitusque suorum
dulce uiris, tantique iuuat fiducia belli.
centum ibi nigrantes, armenti robora, tauros
lenta mole trahunt; idem numerusque colorque
matribus et nondum lunatis fronte iuuencis.
exin magnanimum series antiqua parentum
inuehitur, miris in uultum animata figuris.
  Primus anhelantem duro Tirynthius angens
pectoris attritu sua frangit in ossa leonem.
haud illum impauidi, quamuis et in aere suumque
Inachidae uidere decus. pater ordine iuncto
laeuus harundineae recubans super aggere ripae
cernitur emissaeque indulgens Inachus urnae.
Io post tergum, iam prona dolorque parentis,
spectat inocciduis stellatum uisibus Argum.

160 *orba meo* G. *abeo* (*h* eras.) P, *abeo* B pr. m., *habeo* B² M, *aueo* coni. Muell. **161** *et illam* B ς. **172** *gerant* P G. uu. **177–185** desunt in K et B pr. m., duo extremi 184 et 185 desunt in P, non interpretatur schol. **180** *pignora nostri* P. **181** *proturbata tori prohibete supremis* P. **182** *inuitam* P. *quia se fecisse parenti* P. **183** *et* om. P. **184** *dixitque repente* B marg. M. **203** *ignis: exclamant* (*labor insanos arcere*) *parentes* Baehr. **204** *danaum* P B G, *danai* ς. *stant iussi* (sc. *parentes*)*: Danai atque:* O. Muell. El. Stat. p. 26. **213** *turmae* P. **214** *urget* π ς. **222** *omnia* P B. *sensit* B ς. **223** *dextris* P, *dextro* G. **224** *uelamen* K π ς. uu. **227–233** desunt in P B ς, leguntur in B marg. manu recentissima, nullum ex eis interpretatur schol. **231** *comitur ore* K (in ras.). *illo* B marg. edd., *ille* Muell. **232** *horrisono* K, *honore suo* R(ehdigeranus), *honoris opus* B marg. edd. **235** *tristant* P¹. **236** *positos* B ς. **237** *exhausit* B ς. **241** *deperditur* uel *dependitur* Isidorus Or. III 70. 19. *ortum* P. **242** *accelerante manu* Δ. **243** *effectus* ω, corr. Sucquetius. *illo* ς. **246** *orbis* c Muell., *orbem* ω. **250** *cunctos* P B ς, *cunctis* ς (*inermes fama uocat cunctos*) Kohlm., *iunctis* (i.e. *uicinis*) *aruis* Gronou. **252** *domus* P B². **259** *frondes* B ς. **261** *confertim* B ς. **269** *miris uultus* Heins. **274** *recubans* P π ς, *recubansque* B ς. *super aggere* P ς, *sub aggere* B π ς.

ast illam melior Phariis erexerat aruis
Iuppiter atque hospes iam tunc Aurora colebat.
Tantalus inde parens, non qui fallentibus undis
imminet aut refugae sterilem rapit aera siluae,
sed pius et magni uehitur conuiua Tonantis.
parte alia uictor curru Neptunia tendit
lora Pelops, prensatque rotas auriga natantes
Myrtilos et uolucri iam iamque relinquitur axe.
et grauis Acrisius speciesque horrenda Coroebi
et Danae culpata sinus, et in amne reperto
tristis Amymone, paruoque Alcmena superbit
Hercule, tergemina crinem circumdata luna.
iungunt discordes inimica in foedera dextras
Belidae fratres; sed uultu mitior astat
Aegyptus, Danai manifestum agnoscere ficto
ore notas pacisque malae noctisque futurae.
mille dehinc species. tandem satiata uoluptas
praestantesque uiros uocat ad sua praemia uirtus.
  Primus sudor equis. dic inclita, Phoebe, regentum
nomina, dic ipsos; neque enim generosior umquam
alipedum conlata acies, ceu praepete cursu
confligant densae uolucres aut litore in uno
Aeolus insanis statuat certamina uentis.
  Ducitur ante omnes rutilae manifestus Arion
igne iubae. Neptunus equo, si certa priorum
fama, pater; primus teneris laesisse lupatis
ora et litoreo domitasse in puluere fertur,
uerberibus parcens; etenim insatiatus eundi
ardor et hiberno par inconstantia ponto.
saepe per Ionium Libycumque natantibus ire
interiunctus equis omnesque adsuerat in oras
caeruleum deferre patrem; stupuere relicta
nubila, certantes Eurique Notique sequuntur.
nec minor in terris bella Eurysthea gerentem
Amphitryoniaden alto per gramina sulco
duxerat, illi etiam ferus indocilisque teneri.
mox diuum dono regis dignatus Adrasti
imperia et multum mediis mansueuerat annis.
tunc rector genero Polynici indulget agendum
multa monens, ubi feruor equo, qua suetus ab arte
mulceri, ne saeua manus, ne liber habenis
impetus. 'Vrge alios' inquit 'stimulisque minisque;
ille ibit, minus ipse uoles.' sic ignea lora
cum daret et rapido Sol natum imponeret axi,
gaudentem lacrimans astra insidiosa docebat
nolentesque teri zonas mediamque polorum
temperiem: pius ille quidem et formidine cauta,
sed iuuenem durae prohibebant discere Parcae.
Oebalios sublimis agit, spes proxima palmae,
Amphiaraus equos; tua furto lapsa propago,
Cyllare, dum Scythici diuersus ad ostia ponti
Castor Amyclaeas remo permutat habenas.
ipse habitu niueus, niuei dant colla iugales,
concolor est albis et cassis et infula cristis.
  Quin et Thessalicis felix Admetus ab oris
uix steriles compescit equas. Centaurica dicunt
semina: credo, adeo sexum indignantur, et omnis
in uires adducta Venus; noctemque diemque
adsimulant, maculis internigrantibus albae:
tantus uterque color, credi nec degener illo
de grege, Castaliae stupuit qui sibila cannae
laetus et audito contempsit Apolline pasci.
  Ecce et Iasonidae iuuenes, noua gloria matris
Hypsipyles, subiere iugo, quo uectus uterque,
nomen auo gentile Thoas atque omine dictus
Euneos Argoo. geminis eadem omnia: uultus,
currus, equi, uestes, par et concordia uotis,
uincere uel solo cupiunt a fratre relinqui.
  It Chromis Hippodamusque, alter satus Hercule magno,
alter ab Oenomao: dubites, uter effera presset
frena magis. Getici pecus hic Diomedis, at ille
Pisaei iuga patris habet, crudelibus ambo
exuuiis diroque imbuti sanguine currus.
metarum instar erat hinc nudo robore quercus,
olim omnes exuta comas, hinc saxeus umbo
arbiter agricolis; finem iacet inter utrumque,
quale quater iaculo spatium, ter harundine uincas.
  Interea cantu Musarum nobile mulcens
concilium citharaeque manus insertus Apollo
Parnasi summo spectabat ab aethere terras;
orsa deum (nam saepe Iouem Phlegramque suique
anguis opus fratrumque pius cantarat honores)
tunc aperit, quis fulmen agat, quis sidera ducat
spiritus, unde animi fluuiis, quae pabula uentis,
quo fonte immensum uiuat mare, quae uia solis
praecipitet noctem, quae porrigat, imane tellus
an media et rursus mundo succincta latenti.
finis erat, differt auidas audire sorores,
dumque chelyn lauro textumque inlustre coronae
subligat et picto discingit pectora limbo,
haud procul Herculeam Nemeen clamore reductus
adspicit atque illic ingens certaminis instar
quadriiugi. noscit cunctos, et forte propinquo
constiterant Admetus et Amphiaraus in aruo.
tunc secum: 'Quisnam iste duos, fidissima Phoebi
nomina, commisit deus in discrimina reges?
ambo pii carique ambo; nequeam ipse priorem
dicere. Peliacis hic cum famularer in aruis
(sic Iouis imperia et nigrae uoluere Sorores),
tura dabat famulo nec me sentire minorem
ausus; at hic tripodum comes et pius artis alumnus
aetheriae. potior meritis tamen ille, sed huius
extrema iam fila colu; datur ordo senectae
Admeto serumque mori; tibi nulla supersunt
gaudia, nam Thebae iuxta et tenebrosa uorago.
scis miser, et nostrae pridem cecinere uolucres.'
dixit, et os fletu paene inuiolabile tinctus
extemplo Nemeen radiante per aethera saltu
ocior et patrio uenit igne suisque sagittis.
ipse olim in terris, caelo uestigia durant,
claraque per zephyros etiamnunc semita lucet.
  Et iam sortitus Prothous uersarat aena
casside, iamque locus cuique est et liminis ordo.
terrarum decora ampla uiri, decora aequa iugales,
diuum utrumque genus, stant uno margine clausi,
spesque audaxque una metus et fiducia pallens.
nil fixum cordi: pugnant exire pauentque,
concurrit summos animosum frigus in artus.
qui dominis, idem ardor equis; face lumina surgunt,
ora sonant morsu, spumisque et sanguine ferrum
uritur, impulsi nequeunt obsistere postes
claustraque, compressae transfumat anhelitus irae.
stare adeo miserum est, pereunt uestigia mille
ante fugam, absentemque ferit grauis ungula campum.
circumstant fidi, nexusque et torta iubarum
expediunt firmantque animos et plurima monstrant.
  Insonuit contra Tyrrhenum murmur, et omnes
exsiluere loco. quae tantum carbasa ponto,
quae bello sic tela uolant, quae nubila caelo?
amnibus hibernis minor est, minor impetus igni,
tardius astra cadunt, glomerantur tardius imbres.
[tardius e summo decurrunt flumina monte.]
  Emissos uidere atque agnouere Pelasgi.
et iam rapti oculis, iam caeco puluere mixti

281 *refuga* P^{1}. *siluae* ω, *refuga silua* Baehr. 293 *notas* P, *nefas* ω. 296 *inclita* P R, *inclite* B ς. 299 *tensae* P. 308 *adsuerat* P, *adsuetus* B ς. 309 *deferre* G ς, *differre* P, *perferre* ς, *transferre* ς, *ferre* S B, *portasse* ς. 310 *secuntur* P B ς. 313 *illi* P Gronou., *ille* B ς. 337 *calor* Koestl. 341 *iugo prouectus uterque* Barth. 344 *notis* P, *uoti* ω. 347 *pressit* P. 353 *facit* P. 358 *deo* P. 359 *pios* P ς. *cantabat* B π ς. 362 *bibat* P. *solis* P, *soles* ceteri. 363 *quo* P. 372 *duos* ω, *duo* P. 380 *colu* P, *colo* ς. 382 *nam* P G, *iam* ω. 387-388 Guieto monente damnat Muell. 388 *etiamnum* B ς. 391 *decora aequa* P G, *decora ampla* K ς, *decorique* B ς. 393 *audax unaque* P. 407 *minor est Iouis* (supra scr. † *minor*) *i. i.* Δ, *minor et Iouis impetus igni* Bernart e cod. Lips., *minor impetus et Iouis igni* π. 409 uersum ex Horatio (Carm. IV 2 5) confictum esse iudicat Bentl. *in summos montes* π ς.

una in nube latent, uultusque umbrante tumultu
uix inter sese clamore et nomine noscunt.
euoluere globum, et spatio quo quisque ualebat
diducti (delet sulcos iterata priores
orbita.) nunc auidi prono iuga pectore tangunt,
nunc pugnante genu et pressis duplicantur habenis.
colla toris crinita tument, stantesque repectit
aura iubas, bibit albentes humus arida nimbos.
fit sonus immanisque pedum tenuisque rotarum.
nulla manus requies, densis insibilat aer
uerberibus; gelida non crebrior exsilit Arcto
grando, nec Oleniis manant tot cornibus imbres.
Senserat adductis alium praesagus Arion
stare ducem loris, dirumque expauerat insons
Oedipodioniden; iam illinc a limine discors
iratusque oneri insolito truculentior ardet.
Inachidae credunt accensum laudibus; ille
aurigam fugit, aurigae furiale minatur
efferus, et campo dominum circumspicit omni.
ante tamen cunctos sequitur longeque secundus
Amphiaraus agit, quem Thessalus aequat eundo
Admetus; iuxta gemini, nunc Euneos ante
et nunc ante Thoas, cedunt uincuntque, nec umquam
ambitiosa pios conlidit gloria fratres.
postremum discrimen erat Chromis asper et asper
Hippodamus, non arte rudes, sed mole tenentur
cornipedum; prior Hippodamus fert ora sequentum,
fert gemitus multaque umeros incenditur aura.
sperauit flexae circa compendia metae
interius ductis Phoebeius augur habenis
anticipasse uiam; nec non et Thessalus heros
spe propiore calet, dum non cohibente magistro
spargitur in gyros dexterque exerrat Arion.
iam prior Oeclides et iam non tertius ibat
Admetus, laxo cum tandem ex orbe reductus
aequoreus sonipes premit euaditque parumper
gauisos; subit astra fragor, caelumque tremescit,
omniaque excusso patuere sedilia uulgo.
sed nec lora regit nec uerbera pallidus audet
Labdacides: lassa ueluti ratione magister
in fluctus, in saxa ruit nec iam amplius astra
respicit et uictam proiecit casibus artem.
Rursus praecipites in recta ac deuia campi
obliquant tenduntque uias, iterum axibus axes
inflicti, radiisque rotae: pax nulla fidesque.
bella geri ferro leuius, bella horrida credas;
is furor in laudes. trepidant mortemque minantur,
multaque transuersis praestringitur ungula campis.
nec iam sufficiunt stimuli, non uerbera; uoce
nominibusque cient Pholoen Admetus et Irin
fumantemque Thoen, rapidum Danaeius augur
Ascheton increpitans meritumque uocabula Cygnum.
audit et Herculeum Strymon Chromin, Euneon audit
igneus Aethion; tardumque Cydona lacessit
Hippodamus, uariumque Thoas rogat ire Podarcen.
solus Echionides errante silentia curru
maesta tenet trepidaque timet se uoce fateri.
Vixdum coeptus equis labor, et iam puluere quarto
campum ineunt, iamque et tepidis sudoribus artus
effeti, et crassum rapit eiectatque uaporem
cornipedum flammata sitis, nec iam integer illis
impetus, et longi suspendunt ilia flatus.
hic anceps Fortuna diu decernere primum
ausa uenit. ruit, Haemonium dum feruidus instat
Admetum superare, Thoas, nec pertulit ullam
frater opem. uelit ille quidem, sed Martius ante
obstitit Hippodamus mediasque immisit habenas.
mox Chromis Hippodamum metae interioris ad orbem
uiribus Herculeis et toto robore patris
axe tenet prenso, luctantur abire iugales
nequiquam frenosque et colla rigentia tendunt:
ut Siculas si quando rates tenet aestus et ingens
Auster agit, medio stant uela tumentia ponto.
tunc ipsum fracto curru deturbat, et isset
ante Chromis; sed Thraces equi ut uidere iacentem
Hippodamum, redit illa fames, iam iamque trementem
partiti furiis, ni frena ipsosque frementes
oblitus palmae retro Tirynthius heros
torsisset uictusque et conlaudatus abisset.
At tibi promissos iamdudum Phoebus honores,
Amphiarae, cupit. tandem ratus apta fauori
tempora puluerei uenit in spatia horrida circi,
cum iam in fine uiae, et summum uictoria nutat;
anguicomam monstri effigiem, saeuissima uisu
ora, mouet siue ille Erebo seu finxit in actu
temporis, innumera certe formidine cultum
tollit in astra nefas. non illud ianitor atrae
impauidus Lethes, non ipsae horrore sine alto
Eumenides uidisse queant, turbasset euntes
Solis equos Martisque iugum. nam flauus Arion
ut uidit, saliere iubae, atque erectus in armos
stat sociumque iugi comitesque utrimque laboris
secum alte suspendit equos. ruit ilicet exul
Aonius nexusque diu per terga uolutus
exuit; abripitur longe moderamine liber
currus; at hunc putri praeter tellure iacentem
Taenarii currus et Thessalus axis et heros
Lemnius obliqua, quantum uitare dabatur,
transabiere fuga. tandem caligine mersum
erigit adcursu comitum caput aegraque tollit
membra solo, et socero redit haud speratus Adrasto.
Quis mortis, Thebane, locus, nisi dura negasset
Tisiphone, quantum poteras dimittere bellum?
te Thebe fraterque palam, te plangeret Argos,
te Nemea, tibi Lerna comas Larisaque supplex
poneret, Archemori maior colerere sepulcro.
Tum uero Oeclides, quamquam iam certa sequenti
praemia, cum uacuus domino praeiret Arion,
ardet adhuc cupiens uel inanem uincere currum.
dat uires refouetque deus; uolat ocior Euro,
ceu modo carceribus dimissus in arua solutis,
uerberibusque iubas et terga lacessit habenis
increpitans Caerumque leuem Cygnumque niualem.
nunc, saltem dum nemo prior, rapit igneus orbes
axis, et effusae longe sparguntur harenae.
dat gemitum tellus et iam tunc saeua minatur.
forsitan et uicto prior isset Arione Cygnus,
sed uetat aequoreus uinci pater: hinc uice iusta
gloria mansit equo, cessit uictoria nati.
Huic pretium palmae gemini cratera ferebant
Herculeum iuuenes: illum Tirynthius olim
ferre manu sola spumantemque ore supino
uertere, seu monstris uictor seu Marte, solebat.
Centauros habet arte truces aurumque figuris
terribile: hic mixta Lapitharum caede rotantur
saxa, faces aliique iterum crateres, ubique
ingentes morientum irae; tenet ipse furentem
Hylaeum et torta molitur robora barba.
at tibi Maeonio fertur circumflua limbo
pro meritis, Admete, chlamys repetitaque multo
murice: Phrixei natat hic contemptor ephebus
aequoris et picta tralucet caerulus unda;

414 *uolebat* B ς. 415 *deducti* P G ς. 417 *et* P, om. ω. 427 *solito* P. 433 *euneus* P π. 436 *erat* P, *erant* B ς. 440 *circa* P, *circum* ω. 446 *et ab* G, *ab* P B ς, *ex* M. 450 *audet* P, *addit* ω. 456 *infligi* Gronou. 458 *it* P G, *its* S, *is* B K M, *his* (*i. is*) r. *iam* H. *laudes* P G H, *laude est* B K S M. 462 *fumantemque* P G, *funalemque* B K ς. 465 *tardum calydona* B ς. 466 *tardumque* P. *podagrum* π Bentl. 471 *iniectatque* B K ς. 476 *praetulit* ω, corr. Baehr. 481 *presso* P G. 496 *actu* anon. Heidelb. coll. XII 187, *artus* P, *astu* B K ς, *ictu* R. Vnger, *astus* uulg. 515 *thebae* B ς. 518 *tunc* B ς. 519 *uacuus domitore* R. Vnger. 522 *demissus* P ς. 524 *increpitans caecumque* P, corr. Muell. turbantur alius aliter codices. 526 *effusę* P Barth., *offossae* B[1], *effossę* K ς. 527 *tum* P G. 528 *uictor* P ς. 533 *solida* Heins. 534 *monstri* B ς, *monstri is* Baehr. 536 *rotantur* P, *notantur* ω. 538 *ferentem* Heins. 539 *tortam* P. 543 *picea* C. Dilthey.

in latus ire manus mutaturusque uidetur
bracchia, nec siccum speres in stamine crinem ;
contra autem frustra sedet anxia turre suprema
Sestias in speculis, moritur prope conscius ignis.
has Adrastus opes dono uictoribus ire
imperat ; at generum famula solatur Achaea.
Sollicitat tunc ampla uiros ad praemia cursu
praeceleres : agile studium et tenuissima uirtus,
pacis opus, cum sacra uocant, nec inutile bellis
subsidium, si dextra neget. prior omnibus Idas,
nuper Olympiacis umbratus tempora ramis,
prosilit ; excipiunt plausu Pisaea iuuentus
Eleaeque manus. sequitur Sicyonius Alcon,
et bis in Isthmiaca uictor clamatus harena
Phaedimus, alipedumque fugam praegressus equorum
ante Dymas, sed tunc aeuo tardante secutus.
multi et, quos uarii tacet ignorantia uulgi,
hinc atque hinc subiere. sed Arcada Parthenopaeum
appellant densique cient uaga murmura circi.
nota parens cursu ; quis Maenaliae Atalantes
nesciat egregium decus et uestigia cunctis
indeprensa procis? onerat celeberrima natum
mater, et ipse procul fama iam notus inermes
narratur ceruas pedes inter aperta Lycaei
tollere et emissum cursu deprendere telum.
tandem expectatus uolucri super agmina saltu
emicat et torto chlamydem diffibulat auro.
effulsere artus, membrorumque omnis aperta est
laetitia, insignes umeri, nec pectora nudis
deteriora genis, patuitque in corpore uirtus.
ipse tamen formae laudem aspernatur et arcet
mirantes ; tunc Palladios non inscius haustus
incubuit pinguique cutem fuscatur oliuo.
hoc Idas, hoc more Dymas aliique nitescunt.
sic ubi tranquillo perlucent sidera ponto
uibraturque fretis caeli stellantis imago,
omnia clara nitent, sed clarior omnia supra
Hesperos exsertat radios, quantusque per altum
aethera, caeruleis tantus monstratur in undis.
proximus et forma nec multum segnior Idas
cursibus atque aeuo iuxta prior ; attamen illi
iam tenuem pingues florem induxere palaestrae,
deserpitque genis nec se lanugo fatetur
intonsae sub nube comae. tunc rite citatos
explorant acuuntque gradus, uariasque per artes
exstimulant docto languentia membra tumultu :
poplite nunc sidunt flexo, nunc lubrica forti
pectora conlidunt plausu, nunc ignea tollunt
crura breuemque fugam necopino fine reponunt.
Vt ruit atque aequum submisit regula limen,
corripuere leues spatium, campoque refulsit
nuda cohors : uolucres isdem modo tardius aruis
isse uidentur equi ; credas e plebe Cydonum
Parthorumque fuga totidem exsiluisse sagittas.
non aliter celeres Hyrcana per auia cerui,
cum procul impasti fremitum accepere leonis
siue putant, rapit attonitos fuga caeca metusque
congregat, et longum dant cornua mixta fragorem.
Effugit hic oculos rapida puer ocior aura
Maenalius, quem deinde gradu premit horridus Idas
inspiratque umero, flatuque et pectoris umbra
terga premit. post ambiguo discrimine tendunt
Phaedimus atque Dymas, illis celer imminet Alcon.
flauus ab intonso pendebat uertice crinis
Arcados ; hoc primis Triuiae pascebat ab annis
munus et, Ogygio uictor cum Marte redisset,
nequiquam patriis audax promiserat aris.
tunc liber nexu lateque in terga solutus
occursu Zephyri retro fluit et simul ipsum
impedit infestoque uolans ostenditur Idae.
inde dolum iuuenis fraudique accommoda sensit
tempora ; iam finem iuxta, dum limina uictor
Parthenopaeus init, correpto crine reductum
occupat, et longe primus ferit ostia portae.
Arcades arma fremunt, armis defendere regem,
ni raptum decus et meriti reddantur honores,
contendunt totoque parant descendere circo.
sunt et quis Idae placeat dolus. ipse regesta
Parthenopaeus humo uultumque oculosque madentes
obruit, accessit lacrimarum gratia formae.
pectora nunc maerens nunc ora indigna cruento
ungue secat meritamque comam, furit undique clamor
dissonus, ambiguumque senis cunctatur Adrasti
consilium. tandem ipse refert : 'Compescite litem,
o pueri ! uirtus iterum temptanda ; sed ite
limite non uno, latus hoc conceditur Idae,
tu diuersa tene, fraus cursibus omnis abesto.'
Audierant, dictoque manent. mox numina supplex
adfatu tacito iuuenis Tegeaeus adorat :
'Diua potens nemorum (tibi enim hic tibi crinis honori
debitus, eque tuo uenit haec iniuria uoto),
si bene quid genetrix, si quid uenatibus ipse
promerui, ne, quaeso, sinas hoc omine Thebas
ire, nec Arcadiae tantum meruisse pudorem.'
auditum manifesta fides : uix campus euntem
sentit, et exilis plantis interuenit aer,
rasaque non fracto uestigia puluere pendent.
inrumpit clamore fores, clamore recurrit
ante ducem prensaque fouet suspiria palma.
finiti cursus, operumque insignia praesto.
Arcas equum dono, clipeum gerit improbus Idas ;
cetera plebs Lyciis uadit contenta pharetris.
Tunc uocat, emisso si quis decernere disco
impiger et uires uelit ostentare superbas.
it iussus Pterelas, et aenae lubrica massae
pondera uix toto curuatus corpore iuxta
deicit ; inspectant taciti expenduntque laborem
Inachidae. mox turba ruunt, duo gentis Achaeae,
tres Ephyreiadae, Pisa satus unus, Acarnan
septimus ; et plures agitabat gloria, ni se
arduus Hippomedon cauea stimulante tulisset
in medios, lateque ferens sub pectore dextro
orbem alium : 'Hunc potius, iuuenes, qui moenia saxis
frangere, qui Tyrias deiectum uaditis arces,
hunc rapite : ast illud cui non iaculabile dextrae
pondus?' et abreptum nullo conamine iecit
in latus. absistunt procul attonitique fatentur
cedere ; uix unus Phlegyas acerque Menestheus
(hos etiam pudor et magni tenuere parentes)
promisere manum ; concessit cetera pubes
sponte et adorato rediit ingloria disco.
qualis Bistoniis clipeus Mauortis in aruis
luce mala Pangaea ferit solemque refulgens
territat incussaque dei graue mugit ab hasta.
Pisaeus Phlegyas opus incohat, et simul omnes
abstulit in se oculos ex uiso corpore uirtus
promissa. ac primum terra discumque manumque
asperat, excusso mox circum puluere uersat,
quod latus in digitos, mediae quod certius ulnae
conueniat, non artis egens : hic semper amori
ludus erat, patriae non tantum ubi laudis obiret

544 *manu* Markl. *lentaturusque* Peyr., *motaturusque* Baehr. **545** *spectes* Markl. **547** *scopulis* P. **568** *comprendere* Seru. ad Aen. IX 559. **572** *insignes* P B ς, *insignesque* ς. *nuda* Δ. **573** *patuitque* (*p* ex *l* corr.) b (= Bernensis 156) Peyr., *aluitque in corpore uirtus* P pr. m., *latuitque in corpore uultus* P sec. m. B M schol. **577** *rore* Baehr. **579** *stillantis* P ς. **581** *exercet* ω, corr. Schrader. **589** *instimulant* K ς. **599** *seu* uel *si* Bentl. *inpasti* P G, *infasti* K, *infausti* B ς. **612** *fluit* Bentl., *fugit* P B ς. **613** *ostenditur* P G ς, *obtenditur* B ς. **617** *longae* B ς. **620** *descendere* H, *discendere* P, *decedere* B K ς, *discedere* G. **627** *concilium* P B ς. **633** *tibi enim hic crinis* P. **636** *me* Baehr. *nomine* P. **640** *raraque* ω, corr. Heins. **641** *irrupit* B ς. **642** *fouet* P, *leuat* B ς. **645** *uadit* P ς, *gaudet* B ς. **646** *discernere* P. **666** *refringens* Imhof. **669** *ex uiso* Baehr., *ea uiso* P, *exhausto* B ς, *ex uasto* Muell.

sacra, sed alternis Alpheon utrimque solebat
metari ripis et, qua latissima distant,
non umquam merso transmittere flumina disco.
ergo operum fidens non protinus horrida campi
iugera, sed caelo dextram metitur, humique
pressus utroque genu collecto sanguine discum
ipse super sese rotat atque in nubila condit.
ille citus sublime petit similisque cadenti
crescit in aduersum, tandemque exhaustus ab alto
tardior in terram redit atque immergitur aruis.
sic cadit, attonitis quotiens auellitur astris,
solis opaca soror; procul auxiliantia gentes
aera crepant frustraque timent, at Thessala uictrix
ridet anhelantes audito carmine bigas.
conlaudant Danai, sed non tibi molle tuenti,
Hippomedon, maiorque manus speratur in aequo.
Atque illi extemplo, cui spes infringere dulce
immodicas, Fortuna uenit. quid numina contra
tendere fas homini? spatium iam immane parabat,
iam ceruix conuersa, et iam latus omne redibat:
excidit ante pedes elapsum pondus et ictus
destituit frustraque manum demisit inanem.
ingemuere omnes, rarisque ea uisa uoluptas.
inde ad conatus timida subit arte Menestheus
cautior, et multum te, Maia crete, rogato
molis praeualidae castigat puluere lapsus.
illa manu magna et multo felicior exit,
nec partem exiguam circi transuecta quieuit.
fit sonus, et fixa signatur terra sagitta.
Tertius Hippomedon ualida ad certamina tardos
molitur gressus; namque illum corde sub alto
et casus Phlegyae monet et fortuna Menesthei.
erigit adsuetum dextrae certamen, et alte
sustentans rigidumque latus fortesque lacertos
consulit ac uasto contorquet turbine, et ipse
prosequitur. fugit horrendo per inania saltu
iamque procul meminit dextrae seruatque tenorem
discus, nec dubia iunctaue Menesthea uictum
transabiit meta: longe super aemula signa
consedit uiridesque umeros et opaca theatri
culmina ceu latae tremefecit mole ruinae:
quale uaporifera saxum Polyphemus ab Aetna
lucis egente manu tamen in uestigia puppis
auditae iuxtaque inimicum exegit Vlixen.
[sic et Aloidae, cum iam calcaret Olympum
desuper Ossa rigens, ipsa glaciale ferebat
Pelion et trepido sperabant iungere caelo.]
Tum genitus Talao uictori tigrin inanem
ire iubet, fuluo quae circumfusa nitebat
margine et extremos auro mansueuerat ungues.
Gnosiacos arcus habet et uaga tela Menestheus.
'At tibi,' ait 'Phlegya, casu frustrante sinistro,
hunc, quondam nostri decus auxiliumque Pelasgi,
ferre damus, neque enim Hippomedon inuiderit, ensem.
nunc opus est animis: infestos tollite caestus
comminus; haec bellis et ferro proxima uirtus.'
Constitit immanis cerni immanisque timeri
Argolicus Capaneus, ac dum nigrantia plumbo
tegmina cruda boum non mollior ipse lacertis
induitur, 'Date tot iuuenum de milibus unum
huc' ait 'atque utinam potius de stirpe ueniret
aemulus Aonia, quem fas demittere leto,
nec mea crudelis ciuili sanguine uirtus.'
obstipuere animi, fecitque silentia terror.
tandem insperatus nuda de plebe Laconum
prosilit Alcidamas; mirantur Dorica regum
agmina, sed socii fretum Polluce magistro
norant et sacras inter creuisse palaestras.
ipse deus posuitque manus et bracchia finxit
(materiae suadebat amor); tunc saepe locauit
comminus, et simili stantem miratus in ira
sustulit exsultans nudumque in pectora pressit.
Illum indignatur Capaneus ridetque uocantem
ut miserans, poscitque alium, tandemque coactus
restitit, et stimulis iam languida colla tumescunt.
fulmineas alte suspensi corpora plantis
erexere manus; tuto procul ora recessu
armorum in speculis, aditusque ad uulnera clusi.
hic, quantum Tityos Stygiis consurgat ab aruis,
si toruae patiantur aues, tanta undique pandit
membrorum spatia et tantis ferus ossibus exstat.
hic paulo ante puer, sed enim maturius aeuo
robur, et ingentes spondet tener impetus annos,
quem uinci haud quisquam saeuo neque sanguine tingi
malit, et erecto timeat spectacula uoto.
Vt sese permensi oculis et uterque priorem
sperauere locum, non protinus ira nec ictus:
alternus paulum timor et permixta furori
consilia, inclinant tantum contraria iactu
bracchia et explorant caestus hebetantque terendo.
doctior hic differt animum metuensque futuri
cunctatus uires dispensat: at ille nocendi
prodigus incautusque sui ruit omnis et ambas
consumit sine lege manus atque inrita frendit
insurgens seque ipse premit. sed prouidus astu
et patria uigil arte Lacon hos reicit ictus,
hos cauet; interdum nutu capitisque citati
integer obsequio, manibus nunc obuia tela
discutiens, instat gressu uultuque recedit:
saepe etiam iniustis conlatum uiribus hostem
(is uigor ingenio, tanta experientia dextrae est)
ultro audax animis intratque et obumbrat et alte
adsilit. ut praeceps cumulos agit unda minantes
in scopulos et fracta redit, sic ille furentem
circuit expugnans; leuat ecce diuque minatur
in latus inque oculos; illum rigida arma cauentem
auocat ac manibus necopinum interserit ictum
callidus et mediam designat uulnere frontem.
iam cruor, et tepido signantur tempora riuo.
nescit adhuc Capaneus subitumque per agmina murmur
miratur; uerum ut fessam super ora reduxit
forte manum et summo maculas in uellere uidit,
non leo, non iaculo tantum indignata recepto
tigris: agit toto cedentem feruidus aruo
praecipitatque retro iuuenem atque in terga supinat,
dentibus horrendum stridens, geminatque rotatas
multiplicatque manus. rapiunt conamina uenti,
pars cadit in caestus; motu Spartanus acuto
mille cauet lapsas circum caua tempora mortes
auxilioque pedum, sed non tamen immemor artis
aduersus fugit et fugiens tamen ictibus obstat.
Et iam utrumque labor suspiriaque aegra fatigant.
tardius ille premit, nec iam hic obsistere uelox,
defectique ambo genibus pariterque quierunt.
sic ubi longa uagos lassarunt aequora nautas
et signum de puppe datum, posuere parumper
bracchia: uix requies, iam uox citat altera remos.

676 *metari* P, *metiri* ω. 679 *sic* P·Dan. *ubique* P. 683 *cessit* Guietus. *in aduersos* Seru. ad Aen. XII 856. 699 *crete* Schrader, *create* P, *nate* B ς. 700 *praegrauidae* B ς. 701 *ille* P p. *multo* P G π, *multum* B ς. 707 *certamen* P prob. Barthio qui confert Verg. Ecl. 7. 16, *gestamen* ω. 710 *et fugit* P. 712 *iunctaque* P G. 713 *metas* P. 718 *inicum* P. 719–721 codices duo tresue nullius pretii habent: iure damnantur: post u. 706 ponit Helm. *celaret—ipsum—ferebant* malebat Gronou. 729 interpunxit Kohlm. *tollite* P, *tollere* ceteri. 731 *timeri* P B[1] ς, *tueri* K ς B[2]. 736 *dimittere* P B ς. 737 *nec* ω, *ne* Barth. *crudescat* Barth. 744 *materiae* P B ς, *materiam* uel *materiem* ς, *materiam (suadebat amor)* Gronou., *(materiam subdebat amor)* Barth. 746 *in* P G, *ad* B K ς. 749 *corda* Barth. 751 *erexere* B K ς, *exercere* P, *exeruere* Muell. 753 *quantum* P B ς, *quantus* K ς. 758 *aut* P B[1]. *nec* ς. 759 *at erecto* Koestl. 766 *cunctatur* P, *cunctator* Baehr. 770 *reicit* P ς, *eicit* ς, *eiecit* ς. 776 *intratque* ω, *intrat* P, *probante* Muell., *instatque* Beh. 777 *cumulos agit* P, *cumulo salit* ω. 781 *et* B ς. 795 *auersus* B ς. 797 *absistere* ω, corr. Baehr. 800 *ad* Barth. *signum d. p. datum* P B ς, *signo d. p. dato* K ς. 801 *citat* P ς, *ciet* B K ς.

ecce iterum immodice uenientem eludit et exit
sponte ruens mersusque umeris: effunditur ille
in caput, adsurgentem alio puer improbus ictu
perculit euentuque impalluit ipse secundo.
clamorem Inachidae, quantum non litora, tollunt,
non nemora. illum ab humo conantem ut uidit Adrastus
tollentemque manus et non toleranda parantem:
'Ite, oro, socii, furit, ite, opponite dextras,
festinate, furit, palmamque et praemia ferte!
non prius, effracto quam misceat ossa cerebro,
absistet, uideo, moriturum auferte Lacona.'
nec mora, prorumpit Tydeus, nec iussa recusat
Hippomedon; tunc uix ambo conatibus ambas
restringunt cohibentque manus ac plurima suadent:
'Vincis, abi; pulchrum uitam donare minori.
noster et hic bellique comes.' nil frangitur heros,
ramumque oblatumque manu thoraca repellit
uociferans: 'Liceat! non has ego puluere crasso
atque cruore genas, meruit quibus iste fauorem
semiuir, infodiam mittamque informe sepulcro
corpus et Oebalio donem lugere magistro?'
dicit; at hunc socii tumidum et uicisse negantem
auertunt, contra laudant insignis alumnum
Taygeti longeque minas risere Lacones.
Iamdudum uariae laudes et conscia uirtus
Tydea magnanimum stimulis urgentibus angunt.
ille quidem et disco bonus et contendere cursu,
nec caestu bellare minor, sed corde labores
ante alios erat uncta pale. sic otia Martis
degere et armiferas laxare adsueuerat iras
ingentes contra ille uiros Acheloia circum
litora felicesque deo monstrante palaestras.
Ergo ubi luctandi iuuenes animosa citauit
gloria, terrificos umeris Aetolus amictus
exuitur patriumque suem. leuat ardua contra
membra Cleonaeae stirpis iactator Agylleus,
Herculea nec mole minor, sic grandibus alte
insurgens umeris hominem super improbus exit.
sed non ille rigor patriumque in corpore robur:
luxuriant artus, effusaque sanguine laxo
membra natant; inde haec audax fiducia tantum
Oenidae superare parem. quamquam ipse uideri
exiguus, grauia ossa tamen nodisque lacerti
difficiles. numquam hunc animum Natura minori
corpore nec tantas ausa est includere uires.
Postquam oleo gauisa cutis, petit aequor uterque
procursu medium atque hausta uestitur harena.
tum madidos artus alterno puluere siccant,
collaque demersere umeris et bracchia late
uara tenent. iam tunc astu deducit in aequum
callidus et celsum procuruat Agyllea Tydeus,
submissus tergo et genibus uicinus harenae.
ille autem, Alpini ueluti regina cupressus
uerticis urguentes ceruicem inclinat in Austros,
uix sese radice tenens, terraeque propinquat,
iamdudum aetherias eadem reditura sub auras:
non secus ingentes artus praecelsus Agylleus
sponte premit paruumque gemens duplicatur in hostem,
et iam alterna manus frontemque umerosque latusque
collaque pectoraque et uitantia crura lacessit.
interdumque diu pendent per mutua fulti
bracchia, nunc saeui digitorum uincula frangunt.
non sic ductores gemini gregis horrida tauri
bella mouent; medio coniunx stat candida prato
uictorem expectans, rumpunt obnixa furentes
pectora, subdit amor stimulos et uulnera sanat:
fulmineo sic dente sues, sic hispida turpes
proelia uillosis ineunt complexibus ursi.
Vis eadem Oenidae; nec sole aut puluere fessa
membra labant, riget arta cutis durisque laborum
castigata toris. contra non integer ille
flatibus alternis aegroque effetus hiatu
exuit ingestas fluuio sudoris harenas
ac furtim rapta sustentat pectora terra.
instat agens Tydeus fictumque in colla minatus
crura subit; coeptis non eualuere potiri
frustratae breuitate manus, uenit arduus ille
desuper oppressumque ingentis mole ruinae
condidit. haud aliter collis scrutator Hiberi
cum subiit longeque diem uitamque reliquit,
si tremuit suspensus ager subitumque fragorem
rupta dedit tellus, latet intus monte soluto
obrutus, ac penitus fractum obtritumque cadauer
indignantem animam propriis non reddidit astris.
acrior hoc Tydeus, animisque et pectore supra est.
nec mora, cum uinclis onerique elapsus iniquo
circuit errantem et tergo necopinus inhaeret,
mox latus et firmo celer implicat ilia nexu,
poplitibus genua inde premens euadere nodos
nequiquam et lateri dextram insertare parantem
improbus, horrendum uisu ac mirabile pondus,
sustulit. Herculeis pressum sic fama lacertis
terrigenam sudasse Libyn, cum fraude reperta
raptus in excelsum, nec iam spes ulla cadendi,
nec licet extrema matrem contingere planta.
Fit sonus, et laetos attollunt agmina plausus.
tunc alte librans inopinum sponte remisit
obliquumque dedit, procumbentemque secutus
colla simul dextra, pedibus simul inguina uinxit.
deficit obsessus soloque pudore repugnat.
tandem pectus humi pronamque extensus in aluum
sternitur, ac longo maestus post tempore surgit,
turpia signata linquens uestigia terra.
palmam autem dextra laeuaque nitentia dono
arma ferens Tydeus: 'Quid si non sanguinis huius
partem haud exiguam (scitis) Dircaeus haberet
campus? ubi hae nuper Thebarum foedera plagae?'
haec simul ostentans quaesitaque praemia laudum
dat sociis, sequitur neglectus Agyllea thorax.
Sunt et qui nudo subeant concurrere ferro.
iamque aderant instructi armis Epidaurius Agreus
et nondum fatis Dircaeus agentibus exul.
dux uetat Iasides: 'Manet ingens copia leti,
o iuuenes! seruate animos auidumque furorem
sanguinis aduersi. tuque o, quem propter auita
iugera, dilectas cui desolauimus urbes,
ne, precor, ante aciem ius tantum casibus esse
fraternisque sinas (abigant hoc numina!) uotis.'
sic ait, atque ambos aurata casside ditat.
tum generum, ne laudis egens, iubet ardua necti
tempora Thebarumque ingenti uoce citari
uictorem: dirae recinebant omina Parcae.
Ipsum etiam proprio certamina festa labore
dignari et tumulo supremum hunc addere honorem
hortantur proceres ac, ne uictoria desit
una ducum numero, fundat uel Lyctia cornu
tela rogant, tenui uel nubila transeat hasta.
obsequitur gaudens, uiridique ex aggere in aequum
stipatus summis iuuenum descendit; at illi
pone leues portat pharetras et cornua iussus
armiger: ingentem iactu transmittere circum
eminus et dietae dare uulnera destinat orno.
Quis fluere occultis rerum neget omina causis?
fata patent homini, piget inseruare, peritque
uenturi praemissa fides: sic omina casum

815 *prohibentque* B K ς. 816 *pulchrum est* B ς. 819 *uulnere* P. 820 *quibus ista iuuenta* P. 821 'an *effodiam?*' Postgate. 823 *dicit* P, cf. X 848, XII 692, Ach. I 343, *dixit* ω. 827 *ungentibus* B K ς. 829 *sed cura* Markl. 830 *pales* P B ς schol., cf. Ach. II 155. 840 *uigor* anon. Heidelb. 842 *unde* P ς, *inde* B ς. 851 *uasta* ς, *curua* ς. 855 *urguenti* P. *austro* Baehr. 861 *nictantia* Burm. Sec. 867 *uulnera suadet* Leo. 868 *fulminei* B ς. 876 *fictumque* P B π ς, *ictumque* M. 879 *more ruinae* Gronou. 880 *concidit* P. 884 *obductumque* B K ς. 917 *delectas* P. 919 *abiciant* P. 921 *generum* P, *genero* ω. 923 *recinebant* P ς, *retinebant* B ς. *parrae* Muell. 925 *tumulis* P. 929 *aecum* P. 936 *promissa* B K ς. *cassa* Muell.

fecimus, et uires hausit Fortuna nocendi.
Campum emensa breui fatalis ab arbore tacta,
horrendum uisu, per quas modo fugerat auras,
uenit harundo retro uersumque a fine tenorem
pertulit, et notae iuxta ruit ora pharetrae.
multa duces errore serunt: hi nubila et altos
occurrisse Notos, aduersi roboris ictu
tela repulsa alii. penitus latet exitus ingens
monstratumque nefas: uni remeabile bellum
et tristes domino spondebat harundo recursus.

LIBER SEPTIMVS

Atque ea cunctantes Tyrii primordia belli
Iuppiter haud aequo respexit corde Pelasgos,
concussitque caput, motu quo celsa laborant
sidera proclamatque adici ceruicibus Atlans.
tunc ita uelocem Tegees adfatur alumnum:
'I, medium rapido Borean inlabere saltu
Bistonias, puer, usque domos axemque niuosi
sideris, Oceano uetitum qua Parrhasis ignem
nubibus hibernis et nostro pascitur imbri.
atque ibi seu posita respirat cuspide Mauors
(quamquam inuisa quies), seu, quod reor, arma tubasque
insatiatus auet caraeque in sanguine gentis
luxuriat: propere monitus iramque parentis
ede, nihil parcens. nempe olim accendere iussus
Inachias acies atque omne, quod Isthmius umbo
distinet et raucae circumtonat ira Maleae:
illi uix muros limenque egressa iuuentus
sacra colunt; credas bello rediisse, tot instant
plausibus, offensique sedent ad iusta sepulcri.
hicne tuus, Gradiue, furor? sonat orbe recusso
discus et Oebalii coeunt in proelia caestus.
at si ipsi rabies ferrique insana uoluptas
qua tumet, immeritas cineri dabit impius urbes
ferrum ignemque ferens, implorantesque Tonantem
sternet humi populos miserumque exhauriet orbem.
nunc lenis belli nostraque remittitur ira.
quod ni praecipitat pugnas dictoque iubentis
ocius impingit Tyriis Danaa agmina muris
(nil equidem crudele minor), sit mite bonumque
numen, et effreni laxentur in otia mores,
reddat equos ensemque mihi, nec sanguinis ultra
ius erit: aspiciam terras pacemque iubebo
omnibus; Ogygio sat erit Tritonia bello.'
Dixerat; at Thracum Cyllenius arua subibat;
atque illum Arctoae labentem cardine portae
tempestas aeterna plagae praetentaque caelo
agmina nimborum primique Aquilonis hiatus
in diuersa ferunt: crepat aurea grandine multa
palla, nec Arcadii bene protegit umbra galeri.
hic steriles delubra notat Mauortia siluas
(horrescitque tuens), ubi mille furoribus illi
cingitur auerso domus immansueta sub Haemo.
ferrea compago laterum, ferro apta teruntur
limina, ferratis incumbunt tecta columnis.
laeditur aduersum Phoebi iubar, ipsaque sedem
lux timet, et durus contristat sidera fulgor.
digna loco statio: primis salit Impetus amens
e foribus caecumque Nefas Iraeque rubentes
exsanguesque Metus, occultisque ensibus adstant
Insidiae geminumque tenens Discordia ferrum.
innumeris strepit aula Minis, tristissima Virtus
stat medio, laetusque Furor uultuque cruento
Mors armata sedet; bellorum solus in aris
sanguis et incensis qui raptus ab urbibus ignis.
terrarum exuuiae circum et fastigia templi
captae insignibant gentes, caelataque ferro
fragmina portarum bellatricesque carinae,
et uacui currus protritaque curribus ora,
paene etiam gemitus: adeo uis omnis et omne
uulnus. ubique ipsum, sed non usquam ore remisso
cernere erat: talem diuina Mulciber arte
ediderat; nondum radiis monstratus adulter
foeda catenato luerat conubia lecto.
Quaerere templorum regem uix coeperat ales
Maenalius, tremit ecce solum et mugire refractis
corniger Hebrus aquis; tunc quod pecus utile bello
uallem infestabat, trepidas spumare per herbas,
signa aduentantis, clausaeque adamante perenni
dissiluere fores. Hyrcano in sanguine pulcher
ipse subit curru, diraque aspargine latos
mutat agros, spolia a tergo flentesque cateruae:
dant siluae nixque alta locum; regit atra iugales
sanguinea Bellona manu longaque fatigat
cuspide. deriguit uisu Cyllenia proles
submisitque genas: ipsi reuerentia patri,
si prope sit, dematque minas nec talia mandet.
'Quod Iouis imperium, magno quid ab aethere portas?'
occupat Armipotens 'neque enim hunc, germane, sub axem
sponte uenis hiemesque meas, cui roscida iuxta
Maenala et aestiui clementior aura Lycaei.'
ille refert consulta patris. nec longa moratus,
sicut anhelabant, iuncto sudore uolantes
Mars impellit equos, resides in proelia Graios
ipse etiam indignans. uidit pater altus et irae
iam lenior tardo flectebat pondere uultum.
ut si quando ruit debellatasque relinquit
Eurus aquas, pax ipsa tumet pontumque iacentem
exanimis iam uoluit hiemps: nondum arma quiescunt
omnia, nec toto respirant pectore nautae.
Finierat pugnas honor exsequialis inermes,
necdum aberant coetus, cunctisque silentibus heros
uina solo fundens cinerem placabat Adrastus
Archemori: 'Da, parue, tuum tricteride multa
instaurare diem, nec saucius Arcadas aras
malit adire Pelops Eleaque pulset eburna
templa manu, nec Castaliis altaribus anguis,
nec sua pinigero magis adnatet umbra Lechaeo.
nos te lugenti, puer, infitiamur Auerno,
maestaque perpetuis sollemnia iungimus astris,
nunc festina cohors: at si Boeotia ferro

937 *hausit* P ς, *auxit* B ς. 943 *aduersi* P G, *aduerso* B ς. 945 *monstratumque* (*nefas!*) *uni* Markl. distinguendum censebat.

VII 6 *Boream praelabere* Heins. 7 *puer* P, *super* ceteri. 12 *habet* ω, corr. Schrader, *obit* uel *abit* Baehr. 14 *accedere* P H. 16 *destinet* P, *detinet* G H. 17 *illic* Peyr. 19 *effusique* idem. 27 *ni* P ς, *nisi* B M. 29 *minor* P, *moror* Baehr. 34 *at* K, *et* P B M. *arma* P. 43 *apta* P, *arcta* π ω. 46 *dirus* M. 56 *insignabant* P[1]. 59 *pone aciem genitus* Vnger. *ad omne* uel *aderat* pro *adeo* Barth. 65 *mugibere fractis* P. 66 *bello* P, *bellis* ceteri. 70 *laetos* Barth. 77 *magnoque et ab* P. 83 *residens* P, *residesque* ω. 84 *irae* Peyr., *ira* ω. 85 *tarde fl. pondera uultus* Imhof. 86 *relinquit* P ς, *reliquit* B ς. 88 *quiescunt* P marg., *carinis* ω. 91 *questus* Peyr. 92 *pacabat* P. 94 *adfras* P. 98 *lugendum* Lachm.

nectere tecta dabis, magnis tunc dignior aris,
tunc deus, Inachias nec tantum culta per urbes
numina, captiuis etiam iurabere Thebis.'
dux ea pro cunctis, eadem sibi quisque mouebat.
  Iam pronis Gradiuus equis Ephyraea premebat
litora, qua summas caput Acrocorinthus in auras
tollit et alterna geminum mare protegit umbra.
inde unum dira comitum de plebe Pauorem
quadripedes anteire iubet: non alter anhelos
insinuare metus animoque auertere uires
aptior; innumerae monstro uocesque manusque
et facies quamcumque uelit; bonus omnia credi
auctor et horrificis lymphare incursibus urbes.
si geminos soles ruituraque suadeat astra,
aut nutare solum aut ueteres descendere siluas,
a, miseri uidisse putant. tunc acre nouabat
ingenium: falso Nemeaeum puluere campum
erigit; attoniti tenebrosam a uertice nubem
respexere duces; falso clamore tumultum
auget, et arma uirum pulsusque imitatur equorum,
terribilemque uagas ululatum spargit in auras.
exsiluere animi, dubiumque in murmure uulgus
pendet: 'Vbi iste fragor? nu*m* fallimur aure? sed unde
puluereo stant astra globo? num Ismenius ultro
miles? ita est: ueniunt. tanta autem audacia Thebis?
an dubitent? agedum inferias et busta colamus.'
haec Pauor attonitis; uariosque per agmina uultus
induitur, nunc Pisaeis e milibus unus,
nunc Pylius, nunc ore Lacon, hostesque propinquos
adiurat turmasque metu consternat inani.
nil falsum trepidis. ut uero amentibus ipse
incidit et sacrae circum fastigia uallis
turbine praeuectus rapido ter sustulit hastam,
ter concussit equos, clipeum ter pectore plausit:
arma, arma (insani!) sua quisque ignotaque nullo
more rapit, mutant galeas alienaque cogunt
ad iuga cornipedes; ferus omni in pectore saeuit
mortis amor caedisque, nihil flagrantibus obstat:
praecipitant redimuntque moras. sic litora uento
incipiente fremunt, fugitur cum portus; ubique
uela fluunt, laxi iactantur ubique rudentes;
iamque natant remi, natat omnis in aequore summo
ancora, iam dulcis medii de gurgite ponti
respicitur tellus comitesque a puppe relicti.
  Viderat Inachias rapidum glomerare cohortes
Bacchus iter; gemuit Tyriam conuersus ad urbem,
altricemque domum et patrios reminiscitur ignes,
purpureum tristi turbatus pectore uultum:
non crines, non serta loco, dextramque reliquit
thyrsus, et intactae ceciderunt cornibus uuae.
ergo ut erat lacrimis lapsoque inhonorus amictu
ante Iouem (et tunc forte polum secretus habebat)
constitit, haud umquam facie conspectus in illa
(nec causae latuere patrem), supplexque profatur:
'Exscindisne tuas, diuum sator optime, Thebas?
saeua adeo coniunx? nec te telluris amatae
deceptique laris miseret cinerumque meorum?
esto, olim inuitum iaculatus nubibus ignem,
credimus: en iterum atra refers incendia terris,
nec Styge iurata, nec paelicis arte rogatus.
quis modus? an nobis pater iratusque bonusque
fulmen habes? sed non Danaeia limina talis
Parrhasiumque nemus Ledaeasque ibis Amyclas.
scilicet e cunctis ego neglectissima natis
progenies? ego nempe tamen, qui dulce ferenti
pondus eram, cui tu dignatus limina uitae
praereptumque uter*um* et maternos reddere menses.
adde, quod imbellis rarisque exercita castris
turba meas acies, mea tantum proelia norunt,
nectere fronde comas et ad inspirata rotari
buxa: timent thyrsos nuptarum et proelia matrum.
unde tubas Martemque pati, qui feruidus ecce
quanta parat? quid si ille tuos Curetas in arma
ducat et innocuis iubeat decernere peltis?
quin etiam inuisos (sic hostis defuit?) Argos
elicis! o ipsis, genitor, grauiora periclis
iussa: nouercales luimus ditare Mycenas!
cedo equidem. quo sacra tamen ritusque peremptae
gentis et, in tumulos si quid male feta reliquit
mater, abire iubes? Thracen siluasque Lycurgi?
anne triumphatos fugiam captiuus ad Indos?
da sedem profugo! potuit Latonia frater
saxa (nec inuideo) defigere Delon et imis
commendare fretis; cara submouit ab arce
hostiles Tritonis aquas; uidi ipse potentem
gentibus Eois Epaphum dare iura, nec ullas
Cyllene secreta tubas Minoaue curat
Ida: quid heu tantum nostris offenderis aris?
hic tibi (quando minor iam nostra potentia) noctes
Herculeae placitusque uagae Nycteidos ardor,
hic Tyrium genus et nostro felicior igne
taurus: Agenoreos saltem tutare nepotes.'
  Inuidiam risit pater, et iam poplite flexum
sternentemque manus tranquillus ad oscula tollit
inque uicem placida orsa refert: 'Non coniugis ista
consiliis, ut rere, puer, nec saeua roganti
sic expostus ego: immoto deducimur orbe
fatorum; ueteres seraeque in proelia causae.
nam cui tanta quies irarum aut sanguinis usus
parcior humani? uidet axis et ista per aeuum
mecum aeterna domus, quotiens iam torta reponam
fulmina, quam rarus terris hic imperet ignis.
quin etiam inuitus magna ulciscendaque passis
aut Lapithas Marti aut ueterem Calydona Dianae
expugnare dedi; meaque est iactura pigetque
tot mutare animas, tot reddere corpora uitae.
Labdacios uero Pelopisque a stirpe nepotes
tardum abolere mihi; scis ipse (ut crimina mittam
Dorica), quam promptae superos incessere Thebae;
te quoque—sed, quoniam uetus excidit ira, silebo.
non tamen aut patrio respersus sanguine Pentheus,
aut matrem scelerasse toris et crimine fratres
progenuisse reus, lacero tua lustra repleuit
funere: ubi hi fletus? ubi tunc ars tanta precandi?
ast ego non proprio diros impendo dolori
Oedipodionidas: rogat hoc tellusque polusque
et pietas et laesa fides naturaque, et ipsi
Eumenidum mores. sed tu super urbe moueri
parce tua: non hoc statui sub tempore rebus
occasum Aoniis, ueniet suspectior aetas
ultoresque alii: nunc regia Iuno queretur.'
  His ille auditis mentemque habitumque recepit;
ut cum sole malo tristique rosaria pendent
usta Noto, si clara dies Zephyrique refecit
aura polum, redit omnis honos, emissaque lucent
germina et informes ornat sua gloria uirgas.
  Nuntius attonitas iamdudum Eteoclis ad aures
explorata ferens longo docet agmine Graios
ire duces, nec iam Aoniis procul afore campis;
quacumque ingressi, tremere ac miserescere cunctos
Thebarum; qui stirpe, refert, qui nomine et armis.

110 sic P G ς, *animumque a. ueris* B K M, *aduertere ueris* S. **112** *quamcumque uelit* P, *quacumq. uelit* B, *quascumque uelit* R, *quaecunque uelit* G, *quaecumque libet* ς, *quantumque libet* Heins. **116** *putant* P ς, *putent* B ς. *iuuabat* Menke. **118** *a* om. P. **122** *exiliere* P p G H, *exsiliere animis* Barth. *murmura* Heins. **123** *num* correxi, *ni* ω. *et unde* P, *sed inde* B[1]. **125** *tantam* P, *tanta est autem* S, *tanta estne audacia* G T edd. uett. **152** *polus* Baehr. **158** *es tu* Baehr. **159** *en iterata* Barth. **165** *ferentis* P **167** *praereptumque iter et* ω, corr. Barth. **172** *qui* P c, *quin* ω. *feruidus iste* Barth. **177** *luimus* P, *ruimus* ω, *ruimur* Barth. **179** *in tumulo* Nauke. **183** *unis* P S. **187** *Cyllenes* Heins. e codd. *minoaue* M edd., *minoiaue* P B ς. **189** *noctis* P. **194** *tendentemque* Koch. **201** *iam certa* Markl. **205** *mea* (om. *que*) P B ς. **208** *adolere* P. **212** *et* Baehr., *aut* ω. **213** *reos* P[2]. **214** *hi* P, *is* T, om. ω. **223** *rosalia* P. *pendent* P, *pallent* ω. **230** (*quacumque ingressus*) Peyr.

ille metum condens audire exposcit et odit
narrantem: hic socios dictis stimulare suasque
metiri decernit opes. exciuerat omnem
Aoniam Euboeamque et Phocidos arua propinquae
Mars: ita dulce Ioui. longe fugit ordine uelox
tessera: propellunt acies, seseque sub armis
ostentant; subeunt campo, qui proximus urbi
damnatus bellis patet exspectatque furores.
nondum hostes contra, trepido tamen agmine matres
conscendunt muros, inde arma nitentia natis
et formidandos monstrant sub casside patres.
Turre procul sola nondum concessa uideri
Antigone populis teneras defenditur atra
ueste genas; iuxtaque comes, quo Laius ibat
armigero; tunc uirgo senem regina ueretur.
quae sic orsa prior: 'Spesne obstatura Pelasgis
haec uexilla, pater? Pelopis descendere totas
audimus gentes: dic, o precor, extera regum
agmina; nam uideo, quae noster signa Menoeceus,
quae noster regat arma Creon, quam celsus aena
Sphinge per ingentes Homoloidas exeat Haemon.'
sic rudis Antigone, senior cui talia Phorbas:
'Mille sagittiferos gelidae de colle Tanagrae
promouet ecce Dryas; hic, cui niuea arma tridentem
atque auro rude fulmen habent, Orionis alti
non falsus uirtute nepos: procul, oro, paternum
omen et innuptae procul excidat ira Dianae.
iungunt se castris regisque in nomen adoptant
Ocalea Medeonque et confertissima lucis
Nisa Dionaeisque auibus circumsona Thisbe.
proximus Eurymedon, qui pastoralia Fauni
arma patris pinuque iubas imitatur equinas,
terribilis siluis: reor et Mauorte cruento
talis erit. dites pecorum comitantur Erythrae,
qui Scolon densamque iugis Eteonon iniquis,
qui breue litus Hyles Atalanteamque superbi
Schoenon habent notique colunt uestigia campi;
fraxineas Macetum uibrant de more sarisas
saeuaque difficiles excludere uulnera peltas.
ecce autem clamore ruunt Neptunia plebes
Onchesti, quos pinigeris Mycalesos in agris
Palladiusque Melas Hecataeaque gurgite nutrit
Gargaphie, quorumque nouis Haliartos aristis
inuidet et nimia sata laeta superuenit herba.
tela rudes trunci, galeae uacua ora leonum,
arborei dant scuta sinus. hos regis egenos
Amphion en noster agit (cognoscere pronum,
uirgo), lyra galeam tauroque insignis auito.
macte animo iuuenis, medios parat ire per enses
nudaque pro caris opponere pectora muris.
uos etiam nostris, Heliconia turba, uenitis
addere rebus opem; tuque, o Permesse, canoris
et felix Olmie, uadis armastis alumnos
bellorum resides. patriis concentibus audis
exsultare gregem, quales, cum pallida cedit
bruma, renidentem deducunt Strymona cygni.
ite alacres, numquam uestri morientur honores,
bellaque perpetuo memorabunt carmine Musae.'
Dixerat, et paulum uirgo interfata loquenti:
'Illi autem, quanam iunguntur origine fratres?
sic certe paria arma uiris, sic exit in auras
cassidis aequus apex; utinam haec concordia nostris!'
cui senior ridens: 'Non prima errore uidendi
falleris, Antigone: multi hos (nam decipit aetas)
dixerunt fratres. pater est natusque, sed aeui
confudere modos: puerum Lapithaona nymphe
Dircetis expertem thalami crudumque maritis
ignibus ante diem cupido uiolauit amore
improba conubii; nec longum, et pulcher Alatreus
editus, ac primae genitorem in flore iuuentae
consequitur traxitque notas et miscuit annos.
et nunc sic fratres mentito nomine gaudent,
plus pater; hunc olim iuuat et uentura senectus.
tercentum genitor totidemque in proelia natus
exercent equites: hi deseruisse feruntur
exilem Glisanta Coroniamque, feracem
messe Coroniam, Baccho Glisanta colentes.
sed potius celsos umbrantem hunc aspice late
Hypsea quadriiugos; clipei septemplice tauro
laeua, ter insuto seruantur pectora ferro,
pectora: nam tergo numquam metus. hasta uetustum
siluarum decus, emissae cui peruia semper
armaque corporaque et numquam manus inrita uoti.
Asopos genuisse datur, dignusque uideri
tunc pater, abreptis cum torrentissimus exit
pontibus, aut natae tumidus cum uirginis ultor
flumina concussit generum indignata Tonantem.
namque ferunt raptam patriis Aeginan ab undis
amplexu latuisse Iouis: furit amnis et astris
infensus bellare parat (nondum ista licebant
nec superis); stetit audaces effusus in iras,
conseruitque manum, nec quem imploraret habebat,
donec uix tonitru submotus et igne trisulco
cessit. adhuc ripis animosus gurges anhelis
fulmineum cinerem magnaeque insignia poenae
gaudet et Aetnaeos in caelum efflare uapores.
talem Cadmeo mirabimur Hypsea campo,
si modo placabit felix Aegina Tonantem.
ducit Itonaeos et Alalcomenaea Mineruae
agmina, quos Midea, quos uuida suggerit Arne,
Aulida qui Graeamque serunt uiridesque Plataeas,
et sulco Peteona domant refluumque meatu
Euripum, qua noster, habent, teque ultima tractu
Anthedon, ubi gramineo de litore Glaucus
poscentes inrupit aquas, iam crine genisque
caerulus, et mixtos expauit ab inguine pisces.
glandibus et torta Zephyros incidere funda
cura: Cydoneas anteibunt gaesa sagittas.
tu quoque praeclarum forma, Cephise, dedisses
Narcissum, sed Thespiacis iam pallet in agris
trux puer; orbata florem, pater, adluis unda.
quis tibi Phoebeas acies ueteremque reuoluat
Phocida? qui Panopen, qui Daulida, qui Cyparisson,
et ualles, Lebadea, tuas et Hyampolin acri
subnixam scopulo, uel qui Parnason utrumque
aut Cirrham tauris Anemoriamque supinant
Coryciumque nemus, propellentemque Lilaeam
Cephisi glaciale caput, quo suetus anhelam
ferre sitim Python amnemque auertere ponto?
omnibus immixtas cono super aspice laurus
armaque uel Tityon uel Delon habentia, uel quas
hic deus innumera laxauit caede pharetras.

233 *hic* P Gronou., *hinc* ω, *his* B[1]. 236 *longe* P, *longo* ω. 239 *belli* Koestl. 240 *contra* B G, *confa* P in ras., *circa* ς M. 248 *totas* ω P, ead. m. suprascr. ⁊ *tantas*. 251 *regat* P, *gerat* B S M, *rogat* G. 255 *tridenti* P. 256 *habet* P. 258 *procul* P G, *uetus* ω. 260 *Oeclaliae* P[1], *Oebalidae* P[2], *Ocaleae* B edd., *Ocalea* Kohlm. 261 *Nisa* B ς, *Nysa* P M. 262 *qui* P, *cui* B S M. 263 *pinuque* P H ς, *pinusque* B M ς. 267 *atalanteamque* P G, *atalantaeumque* M edd. 269 *macetum uibrant* P G, *uibrant macetum* B M. 274 *Gargaphile* P. 275 *niuea* P. 279 *lyra/////* B, *lyram* P, *lyram galea* ς. 283 *permense* P, *Termesse* Barth. 284 *Olmie* Gronou., *hormie* P B ς. *armastis* P, *armatis* ω. 290 *loquenti* P π, *docenti* ω. uu. 296–383 in B exciderunt. 296 *aeuo* P. 297 *lapithaona* P S G, *lapithonia* edd., cf. XI 32 sqq. *nymphae* P, *nympha* ω. 298 *Dercetis* P. *mariti* P ς. 304 *una o. i. euentura* Barth. 311 *triplici* Seru. ad Aen. VII 633. *seruantur* P Seru., *seruantem* M, *seruant* G ς. *pectora* P Seru., *ingentia* S M, *nitentia* G. 312 *nusquam* Heins. 314 *corporaque* P p, *pectoraque* M ς. 316 *abruptis* M. 323 *manus* ς edd. 324 *uix* P G ς, *ui* ς. 329 *placabit* P, *placauit* ω. 330 *alcomenia* P. 331 *medon* P, *mide et* ς, corr. Duebn. *uuida* Heins. e codd. cf. Hom. Il. II 507, *uiuida* P, *(h)umida* S M. 332 *ereanque* P. 333 *refluuntque* P. 334 *qua noster*, al. m. suprascr., *o glauce* P. *habent* P, *abit* ς. 336 *inrumpit* P L. 337 *pristes* Gronou. 338 *incedere* P unde *incendere* Postgate. 340 *formae* D. Heins. 342 *oblata* P, *ornata* G. *adluis* P, *abluit* uel *alluit* ς. 348 *litecim* P, *liceam* G. 351 *intextas* Bentl. 353 *innumera* M, *innumeras* P ς. *lassauit* P T.

Iphitus asper agit, genitor cui nuper ademptus
Naubolus Hippasides, tuus, o mitissime Lai,
hospes; adhuc currus securaque lora tenebam,
cum tua subter equos iacuit conuulsa cruentis
ictibus, o utinam nostro cum sanguine, ceruix!'
  Dicenti maduere genae, uultumque per omnem
pallor iit, uocisque repens singultus apertum
intercepit iter; refouet frigentis amicum
pectus alumna senis; redit atque exile profatur:
'O mihi sollicitum decus ac suprema uoluptas,
Antigone! seras tibi demoror improbus umbras,
fors eadem scelera et caedes uisurus anitas,
donec te thalamis habilem integramque resignem:
hoc satis, et fessum uita dimittite, Parcae.
sed dum labor iners, quanti (nunc ecce reuiso)
transabiere duces: Clonin atque in terga comantes
non ego Abantiadas, non te, saxosa Caryste,
non humiles Aegas altumque Capherea dixi.
et iam acies obtusa negat, cunctique resistunt,
et tuus armatis iubet ecce silentia frater.'
  Vix ea turre senex, cum rector ab aggere coepit:
'Magnanimi reges, quibus haud parere recusem
ductor et ipse meas miles defendere Thebas,
non ego uos stimulare parem (nam liber in arma
impetus, et meritas ultro iurastis in iras),
nec laudare satis dignasque rependere grates
sufficiam; referent superi uestraeque subacto
hoste manus: urbem socia de gente subistis
tutari, quam non aliis populator ab oris
belliger externaue satus tellure, sed hostis
indigena adsultat, cui castra aduersa regenti
hic pater, hic genetrix, hic iunctae stirpe sorores,
hic erat et frater. cerne en ubicumque nefandus
exscidium moliris auis: uenere uolentes
Aoniae populi, nec sum tibi, saeue, relictus.
quid uelit ista cohors, et te sentire decebat:
reddere regna uetant.' sic fatus, et omnia rite
disponit, qui bella gerant, qui moenia seruent,
quas in fronte manus, medio quas robore sistat.
perspicuas sic luce fores et uirgea pastor
claustra leuat, dum terra recens; iubet ordine primo
ire duces, media stipantur plebe maritae;
ipse leuat grauidas et humum tractura parentum
ubera, succiduasque adportat matribus agnas.
  Interea Danai noctemque diemque sub armis,
noctem iterum rursusque diem (sic ira ferebat)
ingeminant: contempta quies, uix aut sopor illis
aut epulae fecere moram; properatur in hostem
more fugae. nec monstra tenent, quae plurima nectit
prodigiale canens certi fors praeuia fati.
quippe ferunt diros monitus uolucresque feraeque
sideraque auersique suis decursibus amnes,
infestumque tonat pater et mala fulgura lucent;
terrificaeque adytis uoces clausaeque deorum
sponte fores; nunc sanguineus nunc saxeus imber,
et subiti Manes flentumque occursus auorum.
tunc et Apollineae tacuere oracula Cirrhae,
et non adsuetis pernox ululauit Eleusin
mensibus, et templis Sparte praesaga reclusis
uidit Amyclaeos (facinus!) concurrere fratres.
Arcades insanas latrare Lycaonis umbras
nocte ferunt tacita, saeuo decurrere campo
Oenomaum sua Pisa refert; Acheloon utroque
deformem cornu uagus infamabat Acarnan.
Perseos effigiem maestam exorantque Mycenae
confusum Iunonis ebur; mugire potentem
Inachon agricolae, gemini maris incola narrat
Thebanum toto planxisse Palaemona ponto.
haec audit Pelopea phalanx, sed bellicus ardor
consiliis obstat diuum prohibetque timeri.
  Iam ripas, Asope, tuas Boeotaque uentum
flumina; non ausae transmittere protinus alae
hostilem fluuium; forte et trepidantibus ingens
descendebat agris, animos sine imbrifer arcus,
seu montana dedit nubes, seu fluminis illa
mens fuit obiectusque uado pater arma uetabat.
tunc ferus Hippomedon magno cum fragmine ripae
cunctantem deiecit equum, ducibusque relictis
gurgite de medio frenis suspensus et armis
'Ite uiri,' clamat 'sic uos in moenia primus
ducere, sic clusas uoueo perfringere Thebas.'
praecipitant cuncti fluuio puduitque secutos.
ac uelut ignotum si quando armenta per amnem
pastor agit, stat triste pecus, procul altera tellus
omnibus et late medius timor: ast ubi ductor
taurus init fecitque uadum, tunc mollior unda,
tunc faciles saltus uisaeque accedere ripae.
  Haud procul inde iugum tutisque accommoda castris
arua notant, unde urbem etiam turresque uidere
Sidonias; placuit sedes fidique receptus,
colle per excelsum patulo, quem subter aperto
arua sinu, nullisque aliis a montibus instant
despectus; nec longa labor munimina durus
addidit: ipsa loco mirum natura fauebat.
in uallum elatae rupes deuexaque fossis
aequa et fortuito ductae quater aggere pinnae;
cetera dant ipsi, donec sol montibus omnis
erepsit rebusque dedit sopor otia fessis.
  Quis queat attonitas dictis ostendere Thebas?
urbem in conspectu belli suprema parantis
territat insomnem nox atra diemque minatur.
discurrunt muris; nil saeptum horrore sub illo,
nil fidum satis, inualidaeque Amphionis arces.
rumor ubique alius, pluresque adnuntiat hostes
maioresque timor; spectant tentoria contra
Inachia externosque suis in montibus ignes.
hi precibus questuque deos, hi Martia tela
belligerosque hortantur equos, hi pectora fletu
cara premunt miserique rogos et crastina mandant
funera. si tenuis demisit lumina somnus,
bella gerunt; modo lucra morae, modo taedia uitae
attonitis, lucemque timent lucemque precantur.
it geminum excutiens anguem et bacchatur utrisque
Tisiphone castris; fratrem huic, fratrem ingerit illi,
aut utrique patrem: procul ille penatibus imis
excitus implorat Furias oculosque reposcit.
  Iam gelidam Phoeben et caligantia primus
hauserat astra dies, cum iam tumet igne futuro
Oceanus lateque nouo Titane reclusum
aequor anhelantum radiis subsidit equorum:
ecce truces oculos sordentibus obsita canis
exsangues Iocasta genas et bracchia planctu
nigra ferens ramumque oleae cum uelleris atri
nexibus, Eumenidum uelut antiquissima, portis
egreditur magna cum maiestate malorum.
hinc atque hinc natae, melior iam sexus, aniles
praecipitantem artus et plus quam possit euntem
sustentant. uenit ante hostes, et pectore nudo
claustra aduersa ferit tremulisque ululatibus orat
admitti: 'Reserate uiam! rogat impia belli
mater; in his aliquod ius exsecrabile castris

354 *asper* P ς, *acer* ς. 356 *tenebam* P, *tenebat* ω. 359 *Dicenti* P, *Dicentis* ς. 361 *fringentis* P. 362 *exinde* Bentl. 369 *clonin* P ς, *clomin* ς, *clonium* M. *conantis* P. 372 *cuneique* Heins. 374 *rector* P G ς, *ductor* ς. 392 *corpore* Barth. 393 *perspicua* ς. 394 *primo* P ς, *primos* B M. 396 *iuuat* Imhof. *ualidas* P. *tractura* P ς, *tactura* ς. 404 *serunt* Wakef. 412 *parte* P. 414 *Arcados* P B ς. 418 *memorantque* Bentl. 420 *accola* Schrad. 424 *boetaque* B ς, *boetiaq.* P. 428 *tabes, seu numinis* Markl. 434 *clusas* P, *clausas* ω. 438 *tumor* Muell. 439 *uiam* Barth. 442 *uidere* ς, *uideri* P B, *uidere est* edd. uett., *uiderent* Barth. 445 *nullisque* P, *nullique* ω. *instant* P, *obstant* ω. 451 *derepsit* Heins. 453 *parantis* P, *parantem* ω, *pauentem* Bernart. 457 *alius* Gronou., *alios* P ς, *alius* uel *altus* B, *altus* ς, *auctus* Heins. 461 *pignora* Weber. 468 *poenatibus omnes* P. 470 *gelida* P S. 471 *timet* P. 473 *subsedit* P G ς. 475 *exangues* P ς, *ex(s)anguesque* B M ς. 480 *possit* P, *posset* ω. 481 *sed p.* P. 482 *que* om. P T. 483 *reserate* P G ς, *reserare* B M ς. 484 *impetrabile* Bentl.

huic utero est.' trepidi uisam expauere manipli
auditamque magis; remeat iam missus Adrasto
nuntius: excipiunt iussi medioque per enses
dant iter. illa duces ut primum aspexit Achiuos,
clamorem horrendum luctu furiata resoluit:
'Argolici proceres, ecquis monstrauerit hostem,
quem peperi? quanam inueniam, mihi dicite, natum
sub galea?' uenit attonitae Cadmeius heros
obuius, et raptam lacrimis gaudentibus implet
solaturque tenens, atque inter singula matrem,
matrem iterat, nunc ipsam urgens, nunc cara sororum
pectora, cum mixta fletus anus asperat ira:
'Quid molles lacrimas uenerandaque nomina fingis,
rex Argiue, mihi? quid colla amplexibus ambis
inuisamque teris ferrato pectore matrem?
tune ille exsilio uagus et miserabilis hospes?
quem non permoueas? longae tua iussa cohortes
exspectant, multoque latus praefulgurat ense.
a miserae matres! hunc te noctesque diesque
deflebam; si uerba tamen monitusque tuorum
dignaris, dum castra silent suspensaque bellum
horrescit pietas, genetrix iubeoque rogoque:
i mecum patriosque deos arsuraque saltem
tecta uide, fratremque—quid aufers lumina?—fratrem
adloquere et regnum iam me sub iudice posce.
aut dabit, aut ferrum causa meliore resumes.
anne times, ne forte doli, et te conscia mater
decipiam? non sic miseros fas omne penates
effugit: uix Oedipoda ducente timeres.
nupsi equidem peperique nefas, sed diligo tales
(a dolor!) et uestros etiamnum excuso furores.
quodsi adeo perstas, ultro tibi, saeue, triumphum
detulimus: religa captas in terga sorores,
inice uincla mihi: grauis huc utcumque feretur
et pater. ad uestrum gemitus nunc uerto pudorem,
Inachidae, liquistis enim paruosque senesque
et lacrimas has quisque domi: sua credite matri
uiscera! si uobis hic paruo in tempore carus
(sitque precor), quid me, oro, decet? quidue ista, Pelasgi,
ubera? ab Hyrcanis hoc Odrysiisue tulissem
regibus, et si qui nostros uicere furores.
adnuite, aut natum complexa superstite bello
hic moriar.' tumidas frangebant dicta cohortes,
nutantesque uirum galeas et sparsa uideres
fletibus arma piis. quales ubi tela uirosque
pectoris impulsu rabidi strauere leones,
protinus ira minor, gaudentque in corpore capto
securam differre famem: sic flexa Pelasgum
corda labant, ferrique auidus mansueuerat ardor.
Ipse etiam ante omnes nunc matris ad oscula uersus,
nunc rudis Ismenes, nunc flebiliora precantis
Antigones (uariaque animum turbante procella
exciderat regnum), cupit ire, et mitis Adrastus
non uetat; hic iustae Tydeus memor occupat irae:
'Me potius, socii, qui fidum Eteoclea nuper
expertus (nec frater eram), me opponite regi,
cuius adhuc pacem egregiam et bona foedera gesto
pectore in hoc. ubi tunc fidei pacisque sequestra
mater eras, pulchris cum me nox uestra morata est
hospitiis? nempe haec trahis ad commercia natum?
duc illum in campum, uestro qui sanguine pinguis
spirat adhuc pinguisque meo. tu porro sequeris,
heu nimium mitis, nimiumque oblite tuorum?
scilicet infestae cum te circum undique dextrae
nudabunt enses, haec flebit et arma quiescent?
tene ille, heu demens, semel intra moenia clausum
possessumque odiis Argiua in castra remittet?
ante haec excusso frondescet lancea ferro,
Inachus ante retro nosterque Achelous abibit.
sed mite adloquium et saeuis pax quaeritur armis:
haec quoque castra patent, needum meruere timeri.
an suspectus ego? abscedo et mea uulnera dono.
intret: et hic genetrix eadem mediaeque sorores.
finge autem pactis euictum excedere regnis,
nempe iterum reddes?' rursus mutata trahuntur
agmina consiliis: subito ceu turbine caeli
obuius aduersum Boreae Notus abstulit aequor.
arma iterum furiaeque placent; fera tempus Erinys
adripit et primae molitur semina pugnae.
Errabant geminae Dircaea ad flumina tigres,
mite iugum, belli quondam uastator Eoi
currus, Erythraeis sed nuper uictor ab oris
Liber in Aonios meritas dimiserat agros.
illas turba dei seniorque ex more sacerdos
sanguinis oblitas atque Indum gramen olentes
palmite maturo uariisque ornare corymbis
curat et alterno maculas interligat ostro.
iamque ipsi colles, ipsa has (quis credat?) amabant
armenta, atque ausae circum mugire iuuencae;
quippe nihil grassata fames: manus obuia pascit,
exceptantque cibos fusoque horrenda supinant
ora mero, uaga rure quies; si quando benigno
urbem iniere gradu, domus omnis et omnia sacris
templa calent, ipsumque fides intrasse Lyaeum.
has ubi uipereo tactas ter utramque flagello
Eumenis in furias animumque redire priorem
impulit, erumpunt non agnoscentibus agris.
ceu duo diuerso pariter si fulmina caelo
rupta cadant longumque trahant per nubila crinem:
non aliter cursu rapidae atque immane frementes
transiliunt campos aurigamque impete uasto,
Amphiarae, tuum (nec defuit omen, eriles
forte is primus equos stagna ad uicina trahebat)
corripiunt; mox Taenarium (qui proximus) Idan
Aetolumque Acamanta premunt: fuga torua per agros
cornipedum, uisa donec flammatus Aconteus
strage uirum, cui sueta feras prosternere uirtus
(Arcas erat), densis iam fida ad moenia uersas
insequitur telis, multumque hastile resumens
ter quater adducto per terga, per ilia telo
transigit. illae autem longo cum limite fusi
sanguinis ad portas utrimque exstantia dueunt
spicula semianimes, gemituque imitante querellas
saucia dilectis adclinant pectora muris.
templa putes urbemque rapi facibusque nefandis
Sidonios ardere lares, sic clamor apertis
exoritur muris; mallent cunabula magni
Herculis aut Semeles thalamum aut penetrale ruisse
Harmoniae. cultor Baccheus Acontea Phegeus
iam uacuum telis geminoque in sanguine ouantem
comminus ense petit; subeunt Tegeaea iuuentus
auxilio tardi: iam supra sacra ferarum
corpora maerenti iuuenis iacet ultio Baccho.
Rumpitur et Graium subito per castra tumultu
concilium; fugit exsertos Iocasta per hostes
iam non ausa preces; natas ipsamque repellunt
qui modo tam mites, et praeceps tempore Tydeus
utitur: 'Ite age, nunc pacem sperate fidemque!
num saltem differre nefas potuitue morari,
dum genetrix dimissa redit?' sic fatus aperto
ense uocat socios. saeuus iam clamor, et irae
hinc atque inde calent; nullo uenit ordine bellum,

486 *r. inmisssus* P, *cum inmissus* Baehr. 501 *quam* Peyr. *longae* P B, *longe* ς. 509 *posces* P c. 513 *effugit* P ς, *effugiet* B M ς. *oedipode* ω, corr. Weber. 522 *sit* P. *hoc* B. 524 *Odrysiisue* P, *Odrysisque* φ (= Coll. S. Petri ap. Cant. cod. fragm.) ς. 530 *rabidi* P ς, *rapidi* B M ς. 534 *ante oculos* B ς. 535 *crudis* P. 553 *abibunt* B ς, *adibit* G. 559 *reddet* Peyr. 566 *sed* P, *quas* ω. 567 *diemiserat* P. 575 *exceptantque* P, *excipiunt* P², *expectantque* ω. *dapes* B ς. 579 *tacitas* P. 581 *agris* δ prob. Bentl., *argis* P M, *antris* B ς. 583 *trahunt* P. 588 *Idan* P, *idam* ω. 590 *uisu, donec* Barth. 595 *transicit* P Barth. 600 *hic* Menke. 602 *tumulum* Gruter. 603 *hermiones* ς. 605 *tegea* P G ς, *tegaea* B. 607 *maerentum* Peyr. 608 *rumpitur ecce graui* P². 609 *consilium* M edd. *exertos* P, *externos* ω, *excitos* Baehr. 613 *num* P ς B, *nunc* ς, *non* Imhof. *potuitue* ς prob. Bentl., *potuitne* P M,

confusique duces uulgo, et neglecta regentum
imperia; una equites mixti peditumque cateruae
et rapidi currus; premit indigesta ruentes
copia, nec sese uacat ostentare nec hostem
noscere. sic subitis Thebana Arginaque pubes
conflixere globis; retro uexilla tubaeque
post tergum et litui bellum inuenere secuti.
tantus ab exiguo crudescit sanguine Mauors!
uentus uti primas struit intra nubila uires,
lenis adhuc, frondesque et aperta cacumina gestat,
mox rapuit nemus et montes patefecit opacos.
  Nunc age, Pieriae (non nos longinqua, sorores,
consulimus), uestras acies uestramque referte
Aoniam; uidistis enim, dum Marte propinquo
horrent Tyrrhenos Heliconia plectra tumultus.
  Sidonium Pterelan sonipes male fidus in armis
rumpentem frenos diuersa per agmina raptat
iam liber, sic fessa manus: uenit hasta per armos
Tydeos et laeuum iuueni transuerberat inguen
labentemque adfigit equo; fugit ille perempto
consertus domino, nec iam arma aut frena tenentem
portat adhuc: ceu nondum anima defectus utraque
cum sua Centaurus moriens in terga recumbit.
certat opus ferri: sternunt alterna furentes
Hippomedon Sybarin, Pylium Periphanta Menocceus,
Parthenopaeus Ityn: Sybaris iacet ense cruento,
cuspide trux Periphas, Itys insidiante sagitta.
Caeneos Inachii ferro Mauortius Haemon
colla rapit, cui diuiduum trans corpus hiantes
truncum oculi quaerunt, animus caput; arma iacentis
iam rapiebat Abas: cornu deprensus Achiua
dimisit moriens clipeum hostilemque suumque.
  Quis tibi Baccheos, Eunaee, relinquere cultus,
quis lucos, uetitus quibus emansisse sacerdos,
suasit et adsuetum Bromio mutare furorem?
quem terrere queas? clipei penetrabile textum
pallentes hederae Nysaeaque serta coronant,
candida pampineo subnectitur instita pilo,
crine latent umeri, crescunt lanugine malae,
et rubet imbellis Tyrio subtemine thorax,
bracchiaque in manicis et pictae uincula plantae
carbaseique sinus, et fibula rasilis auro
Taenariam fulua mordebat iaspide pallam,
quam super a tergo uelox corytus et arcus
pendentesque sonant aurata lynce pharetrae.
it lymphante deo media inter milia longum
uociferans: 'Prohibete manus, haec omine dextro
moenia Cirrhaea monstrauit Apollo iuuenca;
parcite, in haec ultro scopuli uenere uolentes.
gens sacrata sumus: gener huic est Iuppiter urbi
Gradiuusque socer; Bacchum haud mentimur alumnum
et magnum Alciden.' iactanti talia frustra
turbidus aeria Capaneus occurrit in hasta.
qualis ubi primam leo mane cubilibus atris
erexit rabiem et saeuo speculatur ab antro
aut ceruum aut nondum bellantem fronte iuuencum,
it fremitu gaudens; licet arma gregesque lacessant
uenantum, praedam uidet et sua uulnera nescit:
sic tum congressu Capaneus gauisus iniquo
librabat magna uenturam mole cupressum.
ante tamen 'Quid femineis ululatibus' inquit,
'terrificas, moriture, uiros? utinam ipse ueniret,
cui furis! haec Tyriis cane matribus!' et simul hastam
expulit; illa uolans, ceu uis non ulla moretur
obuia, uix sonuit clipeo et iam terga reliquit.
arma fluunt, longisque crepat singultibus aurum,
eruptusque sinus uicit cruor. occidis audax,
occidis Aonii puer altera cura Lyaei.
marcida te fractis planxerunt Ismara thyrsis,
te Tmolos, te Nysa ferax Theseaque Naxos
et Thebana metu iuratus in orgia Ganges.
  Nec segnem Argolicae sensere Eteoclea turmae,
parcior ad ciues Polynicis inhorruit ensis.
eminet ante alios iam formidantibus arua
Amphiaraus equis ac multo puluere uertit
campum indignantem: famulo decus addit inane
maestus et extremos obitus inlustrat Apollo.
ille etiam clipeum galeamque incendit honoro
sidere; nec tarde fratri, Gradiue, dedisti,
ne qua manus uatem, ne quid mortalia bello
laedere tela queant: sanctum et uenerabile Diti
funus eat. talis medios aufertur in hostes
certus et ipse necis; uires fiducia leti
suggerit; inde uiro maioraque membra diesque
laetior et numquam tanta experientia caeli,
si uacet: auertit morti contermina Virtus.
ardet inexpleto saeui Mauortis amore,
et fruitur dextra atque anima flagrante superbit.
hicne hominum casus lenire et demere fatis
iura frequens? quantum subito diuersus ab illo,
qui tripodas laurusque sequi, qui doctus in omni
nube salutato uolucrem cognoscere Phoebo.
innumeram ferro plebem, ceu letifer annus
aut iubar aduersi graue sideris, immolat umbris
ipse suis: iaculo Phlegyan iaculoque superbum
Phylea, falcato Clonin et Cremetaona curru
comminus hunc stantem metit, hunc a poplite sectum,
cuspide nunc missa Chromin Iphinoumque Sagenque
intonsumque Gyan sacrumque Lycorea Phoebo
(inuitus: iam fraxineum demiserat hastae
robur, et excussis apparuit infula cristis),
Alcathoum saxo, cui circum stagna Carysti
et domus et coniunx et amantes litora nati.
uixerat ille diu pauper scrutator aquarum,
decepit tellus, moriens hiemesque Notosque
laudat et experti meliora pericula ponti.
  Adspicit has longe iamdudum Asopius Hypseus
palantum strages ardetque auertere pugnam,
quamquam haud ipse minus curru Tirynthia fundens
robora; sed uiso praesens minor augure sanguis:
illum armis animisque cupit. prohibebat iniquo
agmine consertum cunei latus; inde superbus
exseruit patriis electum missile ripis,
ac prius: 'Aonidum diues largitor aquarum,
clare Giganteis etiamnum, Asope, fauillis,
da numen dextrae: rogat hoc natusque tuique
quercus alumna uadi; fas et mihi spernere Phoebum,
si tibi conlatus diuum sator; omnia mergam
fontibus arma tuis tristesque sine augure uittas.'
audierat genitor: uetat indulgere uolentem
Phoebus, et aurigam iactus detorquet in Hersen.
ille ruit: deus ipse uagis succedit habenis,
Lernaeum falso simulans Haliacmona uultu.
tunc uero ardenti non ulla obsistere temptant
signa, ruunt solo terrore, et uulnera citra
mors trepidis ignaua uenit, dubiumque tuenti
presserit infestos onus impuleritne iugales.
sic ubi nubiferum montis latus aut noua uentis

622 *coniunexere* P, *confluxere* G H. 624 *in ambiguo* P. 625 *intra* P, *inter* ω. 632 *aruis* P. 634 *sed fixa manu* Peyr. 635 *iuueni* P B G ς, *iuuenis* S M ς. 640 *sternuntque* B M ς. 642 *ithyn* P. 645 *deciduum* Heins. 646 *animam* Peyr. 647 *depressus* Prisc. VI 83. 654 *pampineo* B ς, *pampineos* P, *purpureo* G. *filo* ς, *pileo* Imhof. 656 *subtegmine* B G ς. 663 *prohibente* P. 664 *iuuenta* P. 667 *mentitur* δ prob. Bentl. 670 *astris* P, *artis* Baehr. 671 *spectatur* P. 683 *ereptosque* P, *ereptusque* T, *eruptusque sinu* Heins. 692 *abdidit omne* P1, *addidit omne* P2. 698 *eat* P, *erat* ω. *aufertur* P B1, *infertur* B2 ς. 701 *latior* P, *letior* B. 705 *hicne* P, *hic* ω. 710 *aut iuuat* P. 711 *phlegyan* P B, *phlegyam* M. 712 *Chromin* P edd., *Clonium* Gronou. 714 *non missa* P B1, *demissa* ω, corr. Vollmer. *iphidnoumque* P. *sagemq.* P B. 716 *demiserat* P G, *dimiserat* B M ς. 725 *fundens* P, *fundit* B M ς. 729 *eiectum* P. 737 *in ersen* P, *in hertem* B, *inertem* ς, *in Harpyn* Vnger. 740 *nulla* P. 743 *infestos* P ς, *insessos* B M, *infessos* ς. *sonus* P.

soluit hiemps aut uicta situ non pertulit aetas,
desilit horrendus campo timor, arua uirosque
limite non uno longaeuaque robora secum
praecipitans, tandemque exhaustus turbine fesso
aut uallem cauat aut medios intercipit amnes.
non secus ingentique uiro magnoque grauatus
temo deo nunc hoc, nunc illo in sanguine feruet.
ipse sedens telis pariterque ministrat habenis
Delius, ipse docet iactus aduersaque flectit
spicula fortunamque hastis uenientibus aufert.
sternuntur terra Menaleus pedes, Antiphus alto
nil defensus equo, genitusque Heliconide nympha
Aethion, caesoque infamis fratre Polites,
conatusque toris uittatam attingere Manto
Lampus: in hunc sacras Phoebus dedit ipse sagittas.
et iam cornipedes trepidi ac moribunda reflantes
corpora rimantur terras, omnesque per artus
sulcus et incisis altum rubet orbita membris.
hos iam ignorantes terit impius axis, at illi
uulnere seminecis (nec deuitare facultas)
uenturum super ora uident; iam lubrica tabo
frena, nec insisti madidus dat temo, rotaeque
sanguine difficiles, et tardior ungula fossis
uisceribus: tunc ipse furens in morte relicta
spicula et e mediis exstantes ossibus hastas
auellit, strident animae currumque sequuntur.
Tandem se famulo summum confessus Apollo
'Vtere luce tua longamque' ait, 'indue famam,
dum tibi me iunctum mors inreuocata ueretur.
uincimur: immites scis nulla reuoluere Parcas
stamina; uade, diu populis promissa uoluptas
Elysiis, certe non perpessure Creontis
imperia aut uetito nudus iaciture sepulcro.'
ille refert contra, et paulum respirat ab armis:
'Olim te, Cirrhaee pater, peritura sedentem
ad iuga (quis tantus miseris honor?) axe trementi
sensimus; instantes quonam usque morabere manes?
audio iam rapidae cursum Stygis atraque Ditis
flumina tergeminosque mali custodis hiatus.
accipe commissum capiti decus, accipe laurus,
quas Erebo deferre nefas. nunc uoce suprema,
si qua recessuro debetur gratia uati,
deceptum tibi, Phoebe, larem poenasque nefandae
coniugis et pulchrum nati commendo furorem.'
desiluit maerens lacrimasque auertit Apollo:
tunc uero ingemuit currusque orbique iugales.
non aliter caeco nocturni turbine Cori
scit peritura ratis, cum iam damnata sororis
igne Therapnaei fugerunt carbasa fratres.
Iamque recessurae paulatim horrescere terrae
summaque terga quati grauiorque efferuere puluis
coeperat; inferno mugit iam murmure campus.
bella putant trepidi bellique hunc esse fragorem,
hortanturque gradus; alius tremor arma uirosque
mirantesque inclinat equos; iam fronde nutant
culmina, iam muri, ripisque Ismenos apertis
effugit; exciderunt irae, nutantia figunt
tela solo, dubiasque uagi nituntur in hastas
comminus inque uicem uiso pallore recedunt.
sic ubi nauales miscet super aequora pugnas
contempto Bellona mari, si forte benigna
tempestas, sibi quisque cauent, ensesque recondit
mors alia, et socii pacem fecere timores.
talis erat campo belli fluitantis imago.
siue laborantes concepto flamine terrae
uentorum rabiem et clusum eiecere furorem,
exedit seu putre solum carpsitque terendo
unda latens, siue hac uoluentis machina caeli
incubuit, siue omne fretum Neptunia mouit
cuspis et extremas grauius mare torsit in oras,
seu uati datus ille fragor, seu terra minata est
fratribus: ecce alte praeceps humus ore profundo
dissilit, inque uicem timuerunt sidera et umbrae.
illum ingens haurit specus et transire parantes
mergit equos; non arma manu, non frena remisit:
sicut erat, rectos defert in Tartara currus
respexitque cadens caelum campumque coire
ingemuit, donec leuior distantia rursus
miscuit arua tremor lucemque exclusit Auerno.

LIBER OCTAVVS

Vt subitus uates pallentibus incidit umbris
letiferasque domos regisque arcana sepulti
rupit et armato turbauit funere Manes,
horror habet cunctos, Stygiis mirantur in oris
tela et equos corpusque nouum; nec enim ignibus artus
conditus aut maesta niger aduentabat ab urna,
sed belli sudore calens, clipeumque cruentis
roribus et scissi respersus puluere campi.
necdum illum aut trunca lustrauerat obuia taxo
Eumenis, aut furuo Proserpina poste notarat
coetibus adsumptum functis; quin comminus ipsa
fatorum deprensa colus, uisoque pauentes
augure tunc demum rumpebant stamina Parcae.
illum et securi circumspexere fragorem
Elysii, et si quos procul ulteriore barathro
altera nox aliisque grauat plaga caeca tenebris.
tunc regemunt pigrique lacus ustaeque paludes,
umbriferaeque fremit sulcator pallidus undae,
dissiluisse nouo penitus telluris hiatu
Tartara et admissos non per sua flumina Manes.
Forte sedens media regni infelicis in arce
dux Erebi populos poscebat crimina uitae,
nil hominum miserans iratusque omnibus umbris.
stant Furiae circum uariaeque ex ordine Mortes,
saeuaque multisonas exsertat Poena catenas;
fata serunt animas et eodem pollice damnant:
uincit opus. iuxta Minos cum fratre uerendo
iura bonus meliora monet regemque cruentum
temperat; adsistunt lacrimis atque igne tumentes
Cocytos Phlegethonque, et Styx periuria diuum
arguit. ille autem supera compage soluta

746 *decidit* Schrad. *arma* P S L. 755 *terra* P B ς, *terrae* ς. *menaleus* P ς, *melaneus* ς. 757 *Aetion* P B. 760 *trepidi* P T, *trepida* B M ς. 766 *insiti* P^1. 768 *ferens* P. 770 *strident* P, *stridunt* ω. *secuntur* P B ς. 774 *fas nulla* Δ^1 δ Bentl. 775 *campis* G δ Bentl. 782 *trepide* P B^1, *rapide* B^2. *utraque* P. 791 *caelo* Prisc. XVIII 215. *chori* P B G. 792 *scit* (ead. m. suprascr. *sit ł est*) P, *seit* B, *stat* e cod. Lindenbr. scrib. cens. Heins. 798 *altus* e codd. Heins. 800 *muris* P. 801 *exciderant* P G ς, *exciderint* S. 806 *recondunt* δ Bentl. 810 *elusum* P B. 811 *ferendo* P ς. 817 *tremuerunt* M edd. 823 *excusit* P.

VIII 2 *regisque* P, *orbisque* ω. 5 *atris* ς edd. uett. 10 *fuluo* P S G. 14 *illum haud* Peyr. 15 *ulteriore* P Heins. e codd., *inferiore* ω. *balathro* P^1. 18 $\overset{fr}{\textit{gemit}}$ P, *tremit* Peyr. *umbrae* P. 25 *multisonans* P. *exertat* P, *excreet* ω. 26 *serunt* P G ς, *ferunt* B ς.

nec solitus sentire metus expauit oborta
sidera, iucundaque offensus luce profatur:
'Quae superum labes inimicum impegit Auerno
aethera? quis rupit tenebras uitaeque silentes
admonet? unde minae? uter haec mihi proelia fratrum?
congredior, pereant agedum discrimina rerum.
nam cui dulce magis? magno me tertia uictum
deiecit Fortuna polo, mundumque nocentem
seruo: nec iste meus dirisque en peruius astris
inspicitur. tumidusne meas regnator Olympi
explorat uires? habeo iam quassa Gigantum
uincula et aetherium cupidos exire sub axem
Titanas miserumque patrem: quid me otia maesta
saeuus et implacidam prohibet perferre quietem
amissumque odisse diem? pandam omnia regna,
si placet, et Stygio praetexam Hyperiona caelo.
Arcada nec superis (quid enim mihi nuntius ambas
itque reditque domus?) emittam et utrumque tenebo
Tyndariden. cur autem auidis Ixiona frango
uerticibus? cur non expectant Tantalon undae?
anne profanatum totiens Chaos hospite uiuo
perpetiar? me Pirithoi temerarius ardor
temptat et audaci Theseus iuratus amico,
me ferus Alcides, tum cum custode remoto
ferrea Cerbereae tacuerunt limina portae;
Odrysiis etiam pudet heu! patuisse querellis
Tartara: uidi egomet blanda inter carmina turpes
Eumenidum lacrimas iterataque pensa Sororum;
me quoque—sed durae melior uiolentia legis.
ast ego uix unum, nec celsa ad sidera, furto
ausus iter Siculo rapui conubia campo:
nec licuisse ferunt; iniustaeque a Ioue leges
protinus, et sectum genetrix mihi computat annum.
sed quid ego haec? i, Tartareas ulciscere sedes,
Tisiphone; si quando nouis asperrima monstris,
triste, insuetum, ingens, quod nondum uiderit aether,
ede nefas, quod mirer ego inuideantque sorores.
atque adeo fratres (nostrique haec omina sunto
prima odii), fratres alterna in uulnera laeto
Marte ruant; sit, qui rabidarum more ferarum
mandat atrox hostile caput, quique igne supremo
arceat exanimes et Manibus aethera nudis
commaculet: iuuet ista ferum spectare Tonantem.
praeterea ne sola furor mea regna lacessat,
quaere deis qui bella ferat, qui fulminis ignes
infestumque Iouem clipeo fumante repellat.
faxo haud sit cunctis leuior metus atra mouere
Tartara, frondenti quam iungere Pelion Ossae.'
dixerat; atque illi iamdudum regia tristis
attremit oranti, suaque et quae desuper urget
nutabat tellus: non fortius aethera uultu
torquet et astriferos inclinat Iuppiter axes.
'At tibi quos' inquit 'Manes, qui limite praeceps
non licito per inane ruis?' subit ille minantem
iam tenuis uisu, iam uanescentibus armis,
iam pedes: extincto tamen indeceptus in ore
augurii perdurat honos, obscuraque fronti
uitta manet, ramumque tenet morientis oliuae.
'Si licet et sanctis hic ora resoluere fas est
Manibus, o cunctis finitor maxime rerum,
at mihi, qui quondam causas elementaque noram,
et sator! oro, minas stimulataque corda remulce,
neue ira dignare hominem et tua iura timentem.
nam nec ad Herculeos (unde haec mihi pectora?) raptus,
nec Venerem inlicitam (crede his insignibus) ausi
intramus Lethen: fugiat ne tristis in antrum
Cerberus, aut nostros timeat Proserpina currus.
augur Apollineis modo dilectissimus aris,
testor inane Chaos (quid enim hic iurandus Apollo?),
crimine non ullo subeo noua fata, nec alma
sic merui de luce rapi; scit iudicis urna
Dictaei uerumque potest deprendere Minos.
coniugis insidiis et iniquo uenditus auro
Argolicas acies (unde haec tibi turba recentum
umbrarum, et nostrae ueniunt quoque funera dextrae)
non ignarus ini: subito me turbine mundi
(horret adhuc animus) mediis e milibus hausit
nox tua. quae mihi mens, dum per caua uiscera terrae
uado diu pendens et in aere uoluor operto?
ei mihi! nil ex me sociis patriaeque relictum,
uel captum Thebis; iam non Lernaea uidebo
tecta, nec attonito saltem cinis ibo parenti.
non tumulo, non igne miser lacrimisque meorum
productus, toto pariter tibi funere ueni,
nil istis ausurus equis; nec deprecor umbram
accipere et tripodum iam non meminisse meorum.
nam tibi praesagi quis iam super auguris usus,
cum Parcae tua iussa trahant? sed pectora flectas
et melior sis, quaeso, deis. si quando nefanda
huc aderit coniunx, illi funesta reserua
supplicia: illa tua, rector bone, dignior ira.'
accipit ille preces indignaturque moueri.
ut leo, Massyli cum lux stetit obuia ferri,
tunc iras, tunc arma citat; si decidit hostis,
ire supra satis est uitamque relinquere uicto.
Interea uittis lauroque insignis opima
currus et egregiis modo formidatus in armis,
luce palam fusus media nullique fugatus
quaeritur: absistunt turmae, suspectaque tellus
omnibus, infidi miles uestigia campi
circuit, atque auidae tristis locus ille ruinae
cessat et inferni uitatur honore sepulcri.
nuntius hortanti diuersa in parte maniplos
Adrasto, uix ipse ratus uidisse, Palaemon
aduolat et trepidans (steterat nam forte cadenti
proximus inspectoque miser pallebat hiatu)
'Verte gradum, fuge, rector' ait 'si Dorica saltem
terra loco patriaeque manent, ubi liquimus, arces.
non armis, non sanguine opus: quid inutile ferrum
stringimus in Thebas? currus humus impia sorbet
armaque bellantesque uiros; fugere ecce uidetur
hic etiam, quo stamus, ager. uidi ipse profundae
noctis iter ruptaque soli compage ruentem
illum heu, praesagis quo nullus amicior astris,
Oecliden, frustraque manus cum uoce tetendit.
mira loquor, sulcos etiamnum rector equorum
fumantemque locum et spumis madida arua reliquit.
nec commune malum est: tellus agnoscit alumnos,
stat Thebana acies.' stupet haec et credere Adrastus
cunctatur; sed Mopsus idem trepidusque ferebat
Actor idem: iam fama nouis terroribus audax
non unum cecidisse refert. sponte agmina retro
non expectato reuocantum more tubarum
praecipitant: sed torpet iter, falluntque ruentes
genua uiros; ipsique (putes sensisse) repugnant
cornipedes nulloque truces hortamine parent,
nec celerare gradum nec tollere lumina terra.
fortius incursant Tyrii, sed Vesper opacus
lunares iam ducit equos; data foedere paruo
maesta uiris requies et nox auctura timores.
Quae tibi tunc facies, postquam permissa gemendi

32 *solitos* P. 35 *rumpit* ϛ. 36 *admouet* M. *mina* P, *minas* Baehr., *minae* ω. 40 *inperuius* P. 46 *horrida* uel *inuia* Markl. 47 *praetextam* P. 55 *tum* P, *tunc* ω. 56 *patuerunt* B M. 64 *genitrix* P. 66 *et si* M. 69 *nostrique* P G, *nostrisque* ϛ, *nostris* ϛ. *omnia* P. 70 *odii* P G, *odiis* ω. 81 *urguet* P B. 87 *interceptus* ω, corr. Barth. 93 *ora* Geuart. 95 *proelia* P. 97 *ne* P, *nec* ω. 106 *dextra* P. 107 *inii* P G T. 110 *aperto* P ϛ. 114 *ipse* P. 124 *massyli* M, *massylii* P G, *massilii* π, *massili* B K. 125 *ira* P. *decidat* M edd. 126 *super* M edd. 127 *uictis* P. *lauruque* ϛ. 129 *media* P, *nulli* ω, *uisus media* Baehr. 132 *circumit* P B S. *utque* Barth. 138 *uerte fugam* P. 146 *tetendit* P M ϛ, *tetendi* B edd. 148 *lacum* Gronou. *ora* P. *reliquit* P ϛ, *reliqui* B M ϛ. 152 *Actor idem* M edd., *Actorides* P B (?) edd. uett. *nam* ω, corr. Sandstr. 154 *reuocatum* P c. *ferarum* P.

copia! qui fletus galeis cecidere solutis!
nil solitum fessos iuuat; abiecere madentes,
sicut erant, clipeos, nec quisquam spicula tersit,
nec laudauit equum, nitidae nec cassidis altam
compsit adornauitque iubam; uix magna lauare
uulnera et efflantes libet internectere plagas:
tantus ubique dolor. mensas alimentaque bello
debita nec pugnae suasit timor: omnia laudes,
Amphiarae, tuas fecundaque pectora ueri
commemorant lacrimis, et per tentoria sermo
unus: abisse deos dilapsaque numina castris.
'Heu ubi laurigeri currus sollemniaque arma
et galeae uittatus apex? haec antra lacusque
Castalii tripodumque fides? sic gratus Apollo?
quis mihi sidereos lapsus mentemque sinistri
fulguris, aut caesis saliat quod numen in extis,
quando iter, unde morae, quae saeuis utilis armis,
quae pacem magis hora uelit? quis iam omne futurum
proferet, aut cum quo uolucres mea fata loquentur?
hos quoque bellorum casus nobisque tibique
praescieras, et (quanta sacro sub pectore uirtus!)
uenisti tamen et miseris comes additus armis.
et cum te tellus fatalisque hora uocaret,
tu Tyrias acies aduersaque signa uacasti
sternere; tunc etiam media de morte timendum
hostibus infestaque abeuntem uidimus hasta.
et nunc te quis casus habet? poterisne reuerti
sedibus a Stygiis altaque erumpere terra?
anne sedes hilaris iuxta tua numina Parcas
et uice concordi discis uentura docesque?
an tibi felices lucos miseratus Auerni
rector et Elysias dedit inseruare uolucres?
quidquid es, aeternus Phoebo dolor et noua clades
semper eris mutisque diu plorabere Delphis.
hic Tenedon Chrysenque dies partuque ligatam
Delon et intonsi cludet penetralia Branchi,
nec Clarias hac luce fores Didymaeaque quisquam
limina nec Lyciam supplex consultor adibit.
quin et cornigeri uatis nemus atque Molossi
quercus anhela Iouis Troianaque Thymbra tacebit.
ipsi amnes ipsaeque uolent arescere laurus,
ipse nihil certum sagis clangoribus aether
praecinet, et nulla ferientur ab alite nubes.
iamque erit ille dies, quo te quoque conscia fatis
templa colant reddatque tuus responsa sacerdos.'
talia fatidico peragunt sollemnia regi,
ceu flammas ac dona rogo tristesque rependant
exsequias mollique animam tellure reponant.
fracta dehinc cunctis auersaque pectora bello.
sic fortes Minyas subito cum funere Tiphys
destituit, non arma sequi, non ferre uidetur
remus aquas, ipsique minus iam ducere uenti.
iam fessis gemitu paulatim et corda leuauit
exhaustus sermone dolor noxque addita curas
obruit et facilis lacrimis inrepere somnus.
At non Sidoniam diuersa in parte per urbem
nox eadem: uario producunt sidera ludo
ante domos intraque, ipsaeque ad moenia marcent
excubiae; gemina aera sonant Idaeaque terga
et moderata sonum uario spiramine buxus.
tunc dulces superos atque omne ex ordine alumnum
numen ubique sacri resonant paeanes, ubique
serta coronatumque merum. nunc funera rident
auguris ignari, contraque in tempore certant
Tiresian laudare suum; nunc fata reuoluunt
maiorum ueteresque canunt ab origine Thebas:
hi mare Sidonium manibusque attrita Tonantis
cornua et ingenti sulcatum Nerea tauro,
hi Cadmum lassamque bouem fetosque cruenti
Martis agros, alii Tyriam reptantia saxa
ad chelyn et duras animantem Amphiona cautes,
hi grauidam Semelen, illi Cythereia laudant
conubia et multa deductam lampade fratrum
Harmoniam: nullis *iam* deest sua fabula mensis:
ceu modo gemmiferum thyrso populatus Hydaspen
Eoasque domos nigri uexilla triumphi
Liber et ignotos populis ostenderet Indos.
Tum primum ad coetus sociaeque ad foedera mensae
semper inaspectum diraque in sede latentem
Oedipoden exisse ferunt uultuque sereno
canitiem nigram squalore et sordida fusis
ora comis laxasse manu sociumque benignos
adfatus et abacta prius solacia passum,
quin hausisse dapes insiccatumque cruorem
deiecisse genis. cunctos auditque refertque,
qui Ditem et Furias tantum et si quando regentem
Antigonen maestis solitus pulsare querellis.
causa latet. non hunc Tyrii fors prospera belli,
tantum bella iuuant; natum hortaturque probatque,
nec uicisse uelit; sed primos comminus enses
et sceleris tacito rimatur semina uoto.
inde epulae dulces ignotaque gaudia uultu.
qualis post longae Phineus ieiunia poenae,
nil stridere domi uolucres ut sensit abactas
(necdum tota fides), hilaris mensasque torosque
nec turbata feris tractauit pocula pinnis.
Cetera Graiorum curis armisque iacebat
fessa cohors; alto castrorum ex aggere Adrastus
laetificos tenui captabat corde tumultus,
quamquam aeger senio, sed agit miseranda potestas
inuigilare malis. illum aereus undique clamor
Thebanique urunt sonitus, et amara lacessit
tibia, tum nimio uoces marcore superbae
incertaeque faces et iam male peruigil ignis.
sic ubi per fluctus uno ratis obruta somno
conticuit pacique maris secura iuuentus
mandauere animas, solus stat puppe magister
peruigil inscriptaque deus qui nauigat alno.
Tempus erat, iunctos cum iam soror ignea Phoebi
sensit equos penitusque canam sub luce parata
Oceani mugire domum, seseque uagantem
colligit et leuiter moto fugat astra flagello:
concilium rex triste uocat, quaeruntque gementes,
quis tripodas successor agat, quo prouida laurus
transeat atque orbum uittae decus. haud mora, cuncti
insignem fama sanctoque Melampode cretum
Thiodamanta uolunt, quicum ipse arcana deorum
partiri et uisas uni sociare solebat
Amphiaraus aues, tantaeque haud inuidus artis
gaudebat dici similem iuxtaque secundum.
illum ingens confundit honos inopinaque turbat
gloria et oblatas frondes submissus adorat,
seque oneri negat esse parem cogique meretur:
sicut Achaemenius solium gentesque paternas
excepit si forte puer, cui uiuere patrem
tutius, incerta formidine gaudia librat,
an fidi proceres, ne pugnet uulgus habenis,
cui latus Euphratae, cui Caspia limina mandet.
sumere tunc arcus ipsumque onerare ueretur
patris equum, uisusque sibi nec sceptra capaci
sustentare manu nec adhuc implere tiaram.
Atque is ubi intorto signatus uellere crinem

164 *nihil* P. **168** post **167** habet P. **168** *et* om. P. **171** *Amphiare* P. **174** *Heus* P B G ς. **175** *hoc* P S B, *haec* Queck. **186** *auersaque* P. **190** *aliaque* B ς Hand. **191** *hilares* P. **195** *e noua* P. **201** *molosso* P. **202** *thybra* P. **203** *ipsaeque uiae mallent* P, sub quo latere *ipsae malent* coni. Postgate. **204** *saeris* P. **206** *fatis* P (?) G, *fati* π ω. **215** *fessi* P. *et* P T, om. B ς. *leuauit* P, *leuabat* B M. **227** *Tiresian* P. *fata* P ς, *facta* B ς. **231** *flectosque* P. **234** *hic* P. **236** *Harmoniam* P, *Hermionam* ς. *nullisque* G ς, *iam deest* ς Weber, *deest en sua* Luc. Muell., *deses sua* Vnger, *defit sua* Baehr., cf. X 236, XI 276. **253** *sceleris* P G, *scelerum* B S M. *pectore* (*a* al. m. suprascr.) P. **263** *ille* P, *illum* ω. **264** *urunt* ω, *ruunt* P. **265** *tunc* P ς. **267** *imo* Weber. *obuia* P. **268** *pacique* Postgate, *tantique* ω, *tutique* Baehr., *fideique* Imhof. **270** *scriptaque* P. **272** *sensit* P T, *sentit* B S M. **276** *prodigia* P, *prodita* ω, corr. Peyr. **291** *uidetur* P. **294** *signatus* Vollmer, *signatur* P, *signauit* π ω.

conuenitque deis, hilari per castra tumultu
uadit ouans ac, prima sui documenta, sacerdos
tellurem placare parat: nec futtile maestis
id uisum Danais. geminas ergo ilicet aras
arboribus uiuis et adulto caespite texi
imperat, innumerosque deae, sua munera, flores
et cumulos frugum et quidquid nouat impiger annus,
addit et intacto spargens altaria lacte
incipit: 'O hominum diuumque aeterna creatrix,
quae fluuios siluasque animarum et semina mundo
cuncta Prometheasque manus Pyrrhaeaque saxa
gignis, et impastis quae prima alimenta dedisti
mutastique uiris, quae pontum ambisque uehisque:
te penes et pecudum gens mitis et ira ferarum
et uolucrum requies; firmum atque immobile mundi
robur inoccidui, te uelox machina caeli
aere pendentem uacuo, te currus uterque
circuit, o rerum media indiuisaque magnis
fratribus! ergo simul tot gentibus alma, tot altis
urbibus ac populis, subterque ac desuper una
sufficis, astrigerumque domos Atlanta supernas
ferre laborantem nullo uehis ipsa labore:
nos tantum portare negas? nos, diua, grauaris?
quod, precor, ignari luimus scelus? an quia plebes
externa Inachiis huc aduentamus ab oris?
omne homini natale solum, nec te, optima, saeuo
tamque humili populos deceat distinguere fine
undique ubique tuos; maneas communis et arma
hinc atque inde feras; liceat, precor, ordine belli
pugnaces efflare animas et reddere caelo.
ne rape tam subitis spirantia corpora bustis,
ne propera: ueniemus enim, quo limite cuncti,
qua licet ire uia; tantum exorata Pelasgis
siste leuem campum, celeres neu praecipe Parcas.
at tu, care deis, quem non manus ulla nec enses
Sidonii, sed magna sinu Natura soluto,
ceu te Cirrhaeo meritum tumularet hiatu,
sic amplexa coit, hilaris des, oro, precatus
nosse tuos, caeloque et uera monentibus aris
concilies, et quae populis proferre parabas,
me doceas: tibi sacra feram praesaga, tuique
numinis interpres te Phoebo absente uocabo.
ille mihi Delo Cirrhaque potentior omni,
quo ruis, ille adytis melior locus.' haec ubi dicta,
nigrantes terra pecudes obscuraque mergit
armenta, ac uiuis cumulos undantis harenae
aggerat et uati mortis simulacra rependit.
Talia apud Graios, cum iam Mauortia contra
cornua, iam saeuos fragor aereus excitat enses.
addit acerba sonum Teumesi e uertice crinem
incutiens acuitque tubas et sibila miscet
Tisiphone: stupet insolito clangore Cithaeron
marcidus et turres carmen non tale secutae.
iam trepidas Bellona fores armataque pulsat
limina, iam multo laxantur cardine Thebae.
turbat eques pedites, currus properantibus obstant,
ceu Danai post terga premant: sic omnibus alae
artantur portis septemque excursibus haerent.
Ogygiis it sorte Creon, Eteoclea mittunt
Neistae, celsas Homoloidas occupat Haemon,
Hypsea Proetides et celsum fudere Dryanta
Electrae, quatit Hypsistas manus Eurymedontis,
culmina magnanimus stipat Dircaea Menoeceus.
qualis ubi auersi secretus pabula caeli
Nilus et Eoas magno bibit ore pruinas,
scindit fontis opes septemque patentibus aruis
in mare fert hiemes; penitus cessere fugatae
Nereides dulcique timent occurrere ponto.
Tristis at inde gradum tarde mouet Inacha pubes,
praecipue Eleae Lacedaemoniaeque cohortes
et Pylii; subitum nam Thiodamanta sequuntur
augure fraudati, necdum accessere regenti.
nec tua te, princeps tripodum, sola agmina quaerunt:
cuncta phalanx sibi deesse putat; minor ille per alas
septimus exstat apex: liquido uelut aethere nubes
inuida Parrhasiis unum si detrahat astris,
truncus honor plaustri, nec idem riget igne reciso
axis, et incerti numerant sua sidera nautae.
Sed iam bella uocant: alias noua suggere uires,
Calliope, maiorque chelyn mihi tendat Apollo.
fatalem populis ultro poscentibus horam
admonet atra dies, Stygiisque emissa tenebris
Mors fruitur caelo bellatoremque uolando
campum operit nigroque uiros inuitat hiatu,
nil uulgare legens: sed quae dignissima uita
funera, praecipuos annis animisque cruento
ungue notat; iamque in miseros pensum omne Sororum
scinditur, et Furiae rapuerunt licia Parcis.
stat medius campis etiamnunc cuspide sicca
Bellipotens, iamque hos clipeum, iam uertit ad illos
arma ciens, aboletque domos, conubia, natos.
pellitur et patriae et, qui mente nouissimus exit,
lucis amor; tenet in capulis hastisque paratas
ira manus, animusque ultra thoracas anhelus
conatur, galeaeque tremunt horrore comarum.
quid mirum caluisse uiros? flammantur in hostem
cornipedes niueoque rigant sola putria nimbo,
corpora ceu mixti dominis irasque sedentum
induerint: sic frena terunt, sic proelia poscunt
hinnitu tolluntque armos equitesque supinant.
Iamque ruunt, primusque uirum concurrere puluis
incipit, et spatiis utrimque aequalibus acti
aduentant mediumque uident decrescere campum.
iam clipeus clipeis, umbone repellitur umbo,
ense minax ensis, pede pes et cuspide cuspis:
sic obnixa acies pariter suspiria fumant,
admotaeque nitent aliena in casside cristae.
pulcher adhuc belli uultus: stant uertice coni,
plena armenta uiris, nulli sine praeside currus,
arma loco, splendent clipei pharetraeque decorae
cingulaque et nondum deforme cruoribus aurum.
at postquam rabies et uitae prodiga uirtus
emisere animos, non tanta cadentibus Haedis
aeriam Rhodopen solida niue uerberat Arctos,
nec fragor Ausoniae tantus, cum Iuppiter omni
arce tonat, tanta quatitur nec grandine Syrtis,
cum Libyae Boreas Italos niger attulit imbres.
exclusere diem telis, stant ferrea caelo
nubila, nec iaculis artatus sufficit aer.
hi pereunt missis, illi redeuntibus hastis,
concurrunt per inane sudes et mutua perdunt
uulnera, concurrunt hastae, stridentia fundae
saxa pluunt, uolucres imitantur fulgura glandes
et formidandae non una morte sagittae.
non locus ad terram telis: in corpora ferrum
omne cadit; saepe ignari perimuntque caduntque.
casus agit uirtutis opus: nunc turba recedit,
nunc premit, ac uicibus tellurem amittit et aufert:
ut uentis nimbisque minax cum soluit habenas
Iuppiter alternoque adfligit turbine mundum,
stat caeli diuersa acies, nunc fortior Austri,

300 *numina* P. 301 *tumulos* P. *integer* B S M. 304 *mundi* B S M. 307 *mutastique* ϛ Kohlm., *multatisque* P. *uiros* π ϛ, *uices* edd., *uiris* Kohlm. cum P ϛ. 311 *erea* P. 312 *circūit* P. 315 *astrigerumque* P G, cf. X 828, *astriferumque* B S M. 317 *non diua* P. 320 *saeuos* P. 321 *tamque* P B², *tamquam* B S M. *humiles* B S M. 327 *decet* Barth. 332 *hilares* P, *hilaris deus* Barth. 338 *lacus* Gronou. 339 *terrae* P ϛ. 344 *a uertice* P². 354 *Neistae* P B ϛ, *Neitae* edd. *occubat* P. 355 *proetiae* P ϛ, *procidae* B, *Proetiades* Vnger, *Proetides et* Lachm. 358 *ubi* ω, *in* (supra lin.) P. 360 *latentibus* P. *aruis* P B ϛ, *aluis* G, *alueis* R Gronou. 365 *secuntur* P π, *loquuntur* Barth. 371 *riget* P, *nitet* ω. 378 *uiris se immittit* Vnger, *inuisit* Baehr. 381 *angue* ω, corr. Barth. 383 *etiamnum* B M. 384 *hostilem cl.* P, unde Kohlm. *i. hos telum, i. u.* 388 *animosque* P. *anhelos* P, *animisque anhelis* Barth. 394 *equitesque* P ϛ, *equitemque* B S M. 403 *nullo* P. 404 *armato* Barth. 418 *una* P B, *una in* S M. 419 *non* P, *nec* ω. 421 *nunc* (e *nec* corr.) P. 424 *alternoque affligit* G ϛ, *aeternoque adfigit* P, *adfligitque alterno* B S M.

nunc Aquilonis hiemps, donec pugnante procella
aut nimiis hic uicit aquis aut ille sereno.
Principium pugnae turmas Asopius Hypseus
Oebalias (namque hac magnum et gentile tumentes
Euboicum duris rumpunt umbonibus agmen)
reppulit erepto cunei ductore Menalca.
hic et mente Lacon, crudi torrentis alumnus
(nec turpauit auos), hastam ultra pectus euntem,
ne pudor in tergo, per et ossa et uiscera retro
extrahit atque hosti dextra labente remittit
sanguineam: dilecta genis morientis oberrant
Taygeta et pugnae laudataque pectora matri.
Phaedimon Iasiden arcu Dircaeus Amyntas
destinat: heu celeres Parcae! iam palpitat aruis
Phaedimus, et certi nondum tacet arcus Amyntae.
abstulit ex umero dextram Calydonius Agreus
Phegeos: illa suum terra tenet improba ferrum
et mouet; extimuit sparsa inter tela iacentem
praegrediens truncamque tamen percussit Acoetes.
Iphin atrox Acamas, Argum ferus impulit Hypseus,
strauit Abanta Pheres, diuersaque uulnera flentes
Iphis eques, pedes Argus, Abas auriga iacebant.
Inachidae gemini geminos e sanguine Cadmi
occultos galeis (saeua ignorantia belli)
perculerant ferro; sed dum spolia omnia caesis
eripiunt, uidere nefas, et maestus uterque
respicit ad fratrem pariterque errasse queruntur.
cultor Ion Pisae cultorem Daphnea Cirrhae
turbatis prostrauit equis; hunc laudat ab alto
Iuppiter, hunc tardus frustra miseratur Apollo.
Ingentes Fortuna uiros inlustrat utrimque
sanguine in aduerso: Danaos Cadmeius Haemon
sternit agitque furens, sequitur Tyria agmina Tydeus;
Pallas huic praesens, illum Tirynthius implet.
qualiter hiberni summis duo montibus amnes
franguntur geminaque cadunt in plana ruina:
contendisse putes, uter arua arbustaque tollat
altius aut superet pontes; ecce una receptas
confundit iam uallis aquas; sibi quisque superbus
ire cupit, pontoque negant descendere mixti.
Ibat fumiferam quatiens Onchestius Idas
lampada per medios turbabatque agmina Graium,
igne uiam rumpens; magno quem comminus ictu
Tydeos hasta feri dispulsa casside fixit.
ille ingens in terga iacet, stat fronte superstes
lancea, conlapsae ueniunt in tempora flammae.
prosequitur Tydeus: 'Saeuos ne dixeris Argos,
igne tuo, Thebane, (rogum concedimus) arde!'
inde, uelut primo tigris gauisa cruore
per totum cupit ire pecus, sic Aona saxo,
ense Pholum, Chromin ense, duos Helicaonas hasta
transigit, Aegaeae Veneris quos Maera sacerdos
ediderat, prohibente dea; uos praeda cruenti
Tydeos; it saeuas etiamnunc mater ad aras.
Nec minus Herculeum contra uagus Haemona ducit
sanguis: inexpleto rapitur per milia ferro,
nunc tumidae Calydonis opes, nunc torua Pylenes
agmina, nunc maestae fundens Pleuronis alumnos,
donec in Olenium fessa iam cuspide Buten
incidit. hunc turmis obuersum et abire uetantem
adgreditur; puer ille, puer malasque comamque
integer, ignaro cui tunc Thebana bipennis
in galeam librata uenit: funduntur utroque
tempora diuiduique cadunt in bracchia crines,
et non hoc metuens inopino limine uita
exsiluit. tunc flauum Hypanin flauumque Politen
(ille genas Phoebo, crinem hic pascebat Iaccho:
saeuus uterque deus), uictis Hyperenora iungit
conuersumque fuga Damasum; sed lapsa per armos
hasta uiri trans pectus abit parmamque tenenti
excutit et summa fugiens in cuspide portat.
Sterneret aduersos etiamnum Ismenius Haemon
Inachidas (nam tela regit uiresque ministrat
Amphitryoniades), saeuum sed Tydea contra
Pallas agit. iamque aduerso uenere fauore
comminus, et placido prior haec Tirynthius ore:
'Fida soror, quaenam hunc belli caligine nobis
congressum fortuna tulit? num regia Iuno
hoc molita nefas? citius me fulmina contra
(infandum) ruere et magno bellare parenti
aspiciat. genus huic—sed mitto agnoscere, quando
tu diuersa foues, nec si ipsum comminus Hyllum
Tydeos hasta tui Stygioque ex orbe remissum
Amphitryona petat; teneo aeternumque tenebo,
quantum haec diua manus, quotiens sudauerit aegis
ista mihi, duris famulus dum casibus omnes
lustro uagus terras; ipsa heu! comes inuia mecum
Tartara, ni superos Acheron excluderet, isses.
tu patriam caelumque mihi—, quis tanta relatu
aequet? habe totas, si mens exscindere, Thebas.
cedo equidem ueniamque precor.' sic orsus abibat.
Pallada mulcet honos: rediit ardore remisso
uultus et erecti sederunt pectoris angues.
Sentit abisse deum, leuius Cadmeius Haemon
tela rotat nulloque manum cognoscit in ictu.
tunc magis atque magis uires animusque recedunt,
nec pudor ire retro; cedentem Acheloius heros
impedit, et librans uni sibi missile telum
derexit iactus, summae qua margine parmae
ima sedet galea et iuguli uitalia lucent.
nec frustrata manus, mortemque inuenerat hasta;
sed prohibet paulumque umeri libare sinistri
praebuit et merito parcit Tritonia fratri.
ille tamen nec stare loco nec comminus ire
amplius aut uultus audet perferre cruenti
Tydeos, aegra animo uis ac fiducia cessit.
qualis saetigeram Lucana cuspide frontem
strictus aper, penitus cui non infossa cerebro
uulnera, nec felix dextrae tenor, in latus iras
frangit, et expertae iam non uenit obuius hastae.
Ecce ducem turmae certa indignatus in hostem
spicula felici Prothoum torquere lacerto,
turbidus Oenides una duo corpora pinu,
cornipedemque equitemque, ferit: ruit ille ruentem
in Prothoum lapsasque manu quaerentis habenas
in uultus galeam clipeumque in pectora calcat,
saucius extremo donec cum sanguine frenos
respuit et iuncta domino ceruice recumbit.
sic ulmus uitisque, duplex iactura colenti,
Gaurano de monte cadunt, sed maestior ulmus
quaerit utrumque nemus, nec tam sua bracchia labens
quam gemit adsuetas inuitaque proterit uuas.
sumpserat in Danaos Heliconius arma Corymbus,
ante comes Musis, Stygii cui conscia pensi
ipsa diu positis letum praedixerat astris
Vranie. cupit ille tamen pugnasque uirosque,
forsitan ut caneret; longa iacet ipse canendus

433 *ultra* P G, *intra* B S M. **434** *nec* P. **437** *pectora* P, *pectore* G, *uerbera* B S M schol., *uulnera* ς. **438** *Phaedimo asiden* P. *dictaeus* P. **440** *necdum certi* Seru. ad Aen. XI 864. **442** *suum dextra*, al. m. suprascr., *duruo* P. **444** *progrediens* M edd. **446** *fereus* P, *feres* B G T. **457** *heros* B G S. **459** *huic* P G, *hunc Pallas* S M. **460** *inhiberno* P. **462** *tollant* P. **464** *confundit* P G ς, *confudit* B S M. **469** *dispulsa* P B G, *discussa* S M. **479** *etiamnunc* P ς, *etiamnum* B S M. **485** *adire* Grotius. **488** *funduntur* P ς, *finduntur* B^2 S M, *striduntur* B^1, *scinduntur* H. *utroque* P, *utrimque* M. **490** *limine* P, *limite* ω. **497** *hemo* P B, *heros* G. **511** *dum* P ς, *cum* M ς. **512** *ipsa en* Bentl., *ipsa et* Markl. **513** *ne* P. **514** *patriam* P, *patrem* B M. **515** *aequat* P. *habet* P G. *excedere* P, *excidere* Kohlm., *exscindere* ω. **519** *sensit* P. *abesse* P. **522** *nec pudor pe retro* P. **523** *inpedit* P ς, *impetit* B, *inpetit* S M. **524** *direxit* ω, corr. Baehr. **527** *lib'are* B, *librare* P ς. **531** *aegro* Baehr. **533** *infessa* P^1, *infensa* P^2. **536** *certum indignantur* P. **540** *harenas* P. **541** *uultu* P. **542** *extremos* P. **544** *colenti* P, *coloni* B S M. **549** *Corymbus* P, *Coroebus* edd. **550** *positis* P B ς, *inspectis* M.

laude, sed amissum mutae fleuere sorores.
  Pactus Agenoream primis Atys ibat ab annis
Ismenen, Tyrii iuuenis nunc aduena belli,
quamuis Cirrha domus, soceros nec tristibus actis
auersatus erat; sponsam quin castus amanti
squalor et indigni commendat gratia luctus.
ipse quoque egregius, nec pectora uirginis illi
diuersa, inque uicem, sineret fortuna, placebant.
bella uetant taedas, iuuenique hinc maior in hostes
ira; ruit primis immixtus et agmina Lernae
nunc pedes ense uago, prensis nunc celsus habenis,
ceu spectetur, agit. triplici uelauerat ostro
surgentes etiamnum umeros et leuia mater
pectora; nunc auro phaleras auroque sagittas
cingulaque et manicas, ne coniuge uilior iret,
presserat et mixtum cono crispauerat aurum.
talibus heu! fidens uocat ultro in proelia Graios:
ac primum in faciles grassatus cuspide turmas
arma refert sociis et in agmina fida, peracta
caede, redit. sic Hyrcana leo Caspius umbra
nudus adhuc nulloque iubae flauentis honore
terribilis magnique etiamnum sanguinis insons,
haud procul a stabulis captat custode remoto
segne pecus teneraque famem consumit in agna.
mox ignotum armis ac solo corpore mensus
Tydea non timuit, fragilique lacessere telo
saepius infrendentem aliis aliosque sequentem
ausus erat. tandem inualidos Aetolus ad ictus
forte refert oculos et formidabile ridens
'Iamdudum uideo, magnum cupis, improbe, leti
nomen' ait; simul audacem non ense nec hasta
dignatus leuiter digitis imbelle solutis
abiecit iaculum: latebras tamen inguinis alte
missile, ceu totis intortum uiribus, hausit.
praeterit haud dubium fati et spoliare superbit
Oenides. 'Neque enim has Marti aut tibi, bellica Pallas,
exuuias figemus;' ait 'procul arceat ipsum
ferre pudor; uix, si bellum comitata relictis
Deipyle thalamis, illi inludenda tulissem.'
sic ait, et belli maiora ad praemia mente
ducitur: innumeris ueluti leo forte potitus
caedibus imbelles uitulos mollesque iuuencas
transmittit: magno furor est in sanguine mergi,
nec nisi regnantis ceruice recumbere tauri.
at non semianimi clamore Menoecea lapsus
fallit Atys: praeuertit equos curruque citato
desilit; instabat pubes Tegeaea iacenti,
nec prohibent Tyrii. 'Pudeat, Cadmea iuuentus,
terrigenas mentita patres! quo tenditis' inquit
'degeneres? meliusne iacet pro sanguine nostro
hospes Atys? tantum hospes adhuc et coniugis ultor
infelix nondum iste suae; nos pignora tanta
prodimus?' insurgunt iusto firmata pudore
agmina; cuique suae rediere in pectora curae.
  Interea thalami secreta in parte sorores,
par aliud morum miserique innoxia proles
Oedipodae, uarias miscent sermone querellas.
nec mala quae iuxta, sed longa ab origine fati,
haec matris taedas, oculos †ast illa paternos,
altera regnantem, profugum gemit altera fratrem,
bella ambae. grauis hinc misti cunctatio uoti:
mutat utroque timor, quemnam hoc certamine uictum,
quem uicisse uelint: tacite praeponderat exsul.
sic Pandioniae repetunt ubi fida uolucres
hospitia atque larem bruma pulsante relictum,
stantque super nidos ueterisque exordia fati
adnarrant tectis, fit truncum ac flebile murmur:
uerba putant, noxque illa tamen non dissona uerbis.
atque ibi post lacrimas et longa silentia rursus
incohat Ismene: 'Quisnam hic mortalibus error?
quae decepta fides? curam inuigilare quieti
claraque per somnos animi simulacra reuerti?
ecce ego, quae thalamos, nec si pax alta maneret,
tractarem sensu, (pudet heu!) conubia uidi
nocte, soror; sponsum (unde?) mihi sopor attulit amens
uix notum uisu; semel his in sedibus illum,
dum mea nescio quo spondentur foedera pacto,
respexi non sponte, soror. turbata repente
omnia cernebam, subitusque intercidit ignis,
meque sequebatur rabido clamore reposcens
mater Atyn. quaenam haec dubiae praesagia cladis?
nec timeo, dum tuta domus milesque superstes
Doricus et tumidos liceat componere fratres.'
  Talia nectebant, subito cum pigra tumultu
expauit domus et multo sudore receptus
fertur Atys, seruans animam iam sanguine nullo,
cui manus in plaga, dependet languida ceruix
exterior clipeo, crinesque a fronte supini.
prima uidet caramque tremens Iocasta uocabat
Ismenen: namque hoc solum moribunda precatur
uox generi, solum hoc gelidis iam nomen inerrat
faucibus. exclamant famulae, tollebat in ora
uirgo manus, tenuit saeuus pudor; attamen ire
cogitur, indulget summum hoc Iocasta iacenti,
ostenditque offertque. quater iam morte sub ipsa
ad nomen uisus defectaque fortiter ora
sustulit; illam unam neglecto lumine caeli
adspicit et uultu non exsatiatur amato.
tunc quia nec genetrix iuxta positusque beata
morte pater, sponsae munus miserabile tradunt
declinare genas; ibi demum teste remoto
passa pios gemitus lacrimasque in lumina fudit.
  Dumque ea per Thebas, aliis serpentibus ardens
et face mutata bellum integrabat Enyo.
arma uolunt, primos ueluti modo comminus ictus
sustulerint omnisque etiamnum luceat ensis.
eminet Oenides, quamuis et harundine certa
Parthenopaeus agat, morientumque ora furenti
Hippomedon proculcet equo, Capaneaque pinus
iam procul Aoniis uolet agnoscenda cateruis;
Tydeos illa dies, illum fugiuntque tremuntque
clamantem: 'Quo terga datis? licet ecce peremptos
ulcisci socios maestamque rependere noctem.
ille ego inexpletis solus qui caedibus hausi
quinquaginta animas: totidem, totidem heia gregatim
ferte manus! nulline patres, nulline iacentum
unanimi fratres? quae tanta obliuio luctus?
quam pudet Inachias contentum abiisse Mycenas!
hinc super Thebis? haec robora regis? ubi autem
egregius dux ille mihi?' simul ordine laeuo
ipsum exorantem cuneos capitisque superbi
insignem fulgore uidet; nec segnius ardens
occurrit, niueo quam flammiger ales olori
imminet et magna trepidum circumligat umbra.

553 *musae* P ς, *innuptae* Exc. Fabri. 555 *tyri* P. *non* ω, corr. Peyr. 557 *aduersatus* M edd. *quin* P, *cui* B S M. 560 *placebat* P[1]. 566 *tunc* B S M. *pharetras* T Schrad. 570 *primam* P. *facili* P[1], *in faciles* P[2], *faciles* B S. *grassatur* P. 571 *coacta* P. 573 *iuuat* P. 575 *aut* P. 585 *adiecit* Bernart. 589 *habeat ipsum* P, *absit! et i.* Sandstr., *ait, abeat procul* Baehr., *procul arcet et* Imhof. 591 *inludenda* B ς, *illudenda* M, *inlaudanda* P, *illi ludenda* H. 602 *iaces* P. 604 *non* P. 605 *flammata* Schrad. 607 *thalamis* P. 609 *uario* Barth. 611 *ast* ω, *gemit* P. 613 *miseri* ω, corr. Barth. 614 *mutat* P, *nutat* B S M π. 616 *ubi auita* Vnger. 619 *adnarant* P, *enarrant* S M, *et narrant* B, corr. Kohlm., *et* ω, corr. Housman. 623 *cur* P. 624 *animi* P, *animis* ω. 625 *pars* P. 626 *sensi et* (*pudet heu*) Barth. 631 *omnia* P π φ ς, *omina* S M. 632 *rapido* P G ς. 634 *superstes* P, *recedat* B S M. 639 *defendit* P. 641 *claramque* P. 642 post 643 habet P. 648 *deiectaque* P S M, *delectaque* B ς, corr. Heins. 649 *illa* P. 652 *mirabile* P. 654 *passa* P, *fassa* ω. *uulnera* edd. uett. *fundit* B G. 655 *horrens* Schrad. 656 *iterabat* P. 658 *lugeat* P. 660 *furentis* P. 663 *feriuntque* P, *premuntque* P G. 666 *ausi* P. 667 *totidem heia gregatim* P, *totidem totidemque gregati* B S M, corr. Kohlm. 669 *obliuio* P, *obliuia* B S M. 673 *exorantem* P, *exhortantem* ω. 675 *occurrit* P, *accurrit* B S M.

tunc prior: 'Aoniae rex o iustissime gentis,
imus in arma palam tandemque ostendimus enses,
an noctem et solitas placet exspectare tenebras?'
ille nihil contra, sed stridula cornus in hostem
it referens mandata ducis, quam prouidus heros
iamiam in fine uiae percussam obliquat, et ipse
telum ingens auide et quanto non ante lacerto
impulit: ibat atrox finem positura duello
lancea. conuertere oculos utrimque fauentes
Sidonii Graique dei; crudelis Erinys
obstat et infando differt Eteoclea fratri:
cuspis in armigerum Phlegyan peccauit. ibi ingens
pugna uirum, stricto nam saeuior inruit ense
Aetolus, retroque datum Thebana tegebant
arma ducem. sic densa lupum iam nocte sub atra
arcet ab adprenso pastorum turba iuuenco;
improbus erigitur contra, nec cura uetantes
impetere: illum, illum, semel in quem uenerat, urget.
non secus obiectas acies turbamque minorem
dissimulat transitque manu; tamen ora Thoantis,
pectora Deilochi, *Ch*thonii latus, ilia torui
perforat Hippotadae; truncis sua membra remittit
interdum galeasque rotat per nubila plenas.
et iam corporibus sese spoliisque cadentum
clauserat; unum acies circum consumitur, unum
omnia tela uouent: summis haec ossibus haerent,
pars frustrata cadunt, partem Tritonia uellit,
multa rigent clipeo. densis iam consitus hastis
ferratum quatit umbo nemus, tergoque fatiscit
atque umeris gentilis aper; nusquam ardua coni
gloria, quique apicem toruae Gradiuus habebat
cassidis, haud laetum domino ruit omen: inusta
temporibus nuda aera sedent, circumque sonori
uertice percusso uoluuntur in arma molares.
iam cruor in galea, iam saucia proluit ater
pectora permixtus sudore et sanguine torrens.
respicit hortantes socios et Pallada fidam,
longius opposita celantem lumina parma:
ibat enim magnum lacrimis inflectere patrem.
Ecce secat Zephyros ingentem fraxinus iram
fortunamque ferens; teli non eminet auctor:
Astacides Melanippus erat, nec prodidit ipse,
et uellet latuisse manum, sed gaudia turmae
monstrabant trepidum; nam flexus in ilia Tydeus
submissum latus et clipei laxauerat orbem.
clamorem Aonii miscent gemitumque Pelasgi,
obiectantque manus indignantemque tuentur.
ille per oppositos longe rimatus amarum
Astaciden, totis animae se cogit in ictum
reliquiis telumque iacit, quod proximus Hopleus
praebuerat: perit expressus conamine sanguis.
tunc tristes socii cupidum bellare (quis ardor!)
et poscentem hastas mediaque in morte negantem
exspirare trahunt, summique in margine campi
effultum gemina latera inclinantia parma
ponunt, ac saeui rediturum ad proelia Martis
promittunt flentes. sed et ipse recedere caelum
ingentesque animos extremo frigore labi
sensit, et innixus terrae 'Miserescite,' clamat
'Inachidae: non ossa precor referantur ut Argos
Aetolumue larem; nec enim mihi cura supremi
funeris: odi artus fragilemque hunc corporis usum,
desertorem animi. caput, o caput, o mihi si quis
adportet, Melanippe, tuum! nam uolueris aruis,
fido equidem, nec me uirtus suprema fefellit.
i, precor, Argei si quid tibi sanguinis umquam,
Hippomedon, uade, o primis puer inclite bellis
Arcas, et Argolicae Capaneu iam maxime turmae.'
Moti omnes, sed primus abit primusque repertum
Astaciden medio Capaneus e puluere tollit
spirantem laeuaque super ceruice reportat,
terga cruentantem concussi uulneris unda:
qualis ab Arcadio rediit Tirynthius antro
captiuumque suem clamantibus intulit Argis.
Erigitur Tydeus uultuque occurrit et amens
laetitiaque iraque, ut singultantia uidit
ora trahique oculos seseque agnouit in illo,
imperat abscisum porgi, lacuaque receptum
spectat atrox hostile caput, gliscitque tepentis
lumina torua uidens et adhuc dubitantia figi.
infelix contentus erat: plus exigit ultrix
Tisiphone; iamque inflexo Tritonia patre
uenerat et misero decus inmortale ferebat,
atque illum effracti perfusum tabe cerebri
adspicit et uiuo scelerantem sanguine fauces
(nec comites auferre ualent): stetit aspera Gorgon
crinibus emissis rectique ante ora cerastae
uelauere deam; fugit auersata iacentem,
nec prius astra subit, quam mystica lampas et insons
Elisos multa purgauit lumina lympha.

LIBER NONVS

Asperat Aonios rabies audita cruenti
Tydeos; ipsi etiam minus ingemuere iacentem
Inachidae, culpantque uirum et rupisse queruntur
fas odii; quin te, diuum implacidissime, quamquam
praecipuum tunc caedis opus, Gradiue, furebas,
offensum †uirtute ferunt, nec comminus ipsum
ora sed et trepidos alio torsisse iugales.
ergo profanatum Melanippi funus acerbo
uulnere non aliis ultum Cadmeia proles
insurgunt stimulis, quam si turbata sepulcris
ossa patrum monstrisque datae crudelibus urnae.
accendit rex ipse super: 'Quisquamne Pelasgis
mitis adhuc hominemque gerit? iam morsibus uncis
(pro furor! usque adeo tela exsatiauimus?) artus
dilacerant. nonne Hyrcanis bellare putatis
tigribus, aut saeuos Libyae contra ire leones?
et nunc ille iacet (pulchra o solacia leti!)
ore tenens hostile caput, dulcique nefandus
immoritur tabo; nos ferrum mite facesque,
illis nuda odia et feritas iam non eget armis.

688 post 689 habet P. 688 *armiferum* P G ς. *ubi* M edd. 692 *iuueneum* P¹. 696 *manus* Peyr. 697 *ethonii* P, unde *Chthonii* Postgate, *Clonii* ω. 698 *hippodatae* P. 703 *pellit* Barth. 704 *constitit* P. 707 *quippe* B G ς. *apicem Aetolae* Heins. 708 *inulta* P. 718 *menalippus* ω edd., corr. Menke. 719 *et* P. 722 *aoni* P. 723 post 724 habet P. 726 *ophleus* P, *oppleus* S G. 731 *palma* P¹. 733 *ipsum* P G. *cedere* G. 740 *menalippe* ω. 741 *repellit* P. 742 *atrei* P S M, corr. Schrad. 743 *uale* P. 744 *capaneus* P. 745 *abiit* P. 750 *mirantibus* Sulpicius Seu. dial. III § 13. 753 *trahitque* P. 754 *porci* P. *saeuumque* P. 762 *Gorgo* Gronou. 766 *Ilissos* Gronou.

IX 2 *Tydeus* P. 5 *ferebas* P. 6 *offensum feritate* Muell. *c. isse* Koch. 7 *alio* R, *alia* P, *alias* ς, *retro* B S M. 8 *menalippi* ω. 9 *proles* P, *pubes* ω. 17 *iacet pulchra o* B M, *iacet ultra pulchro* P, *iacet ultra pulchra o* S, *pulchri* schol. 19 *inmite* P. *nunc f. mite* Peyr., *non f. mite facesque?* Koestl. 20 *illi* Bernart. *cruda* Barth.

sic pergant rabidi claraque hac laude fruantur,
dum uideas haec, summe pater. sed enim hiscere campos
conquesti terraeque fugam mirantur; an istos
uel sua portet humus?' magno sic fatus agebat
procursu fremituque uiros, furor omnibus idem
Tydeos inuisi spoliis raptoque potiri
corpore. non aliter subtexunt astra cateruae
incestarum auium, longe quibus aura nocentem
aera desertasque tulit sine funere mortes;
illo auidae cum uoce ruunt, sonat arduus aether
plausibus, et caelo uolucres cessere minores.
Fama per Aonium rapido uaga murmure campum
spargitur in turmas, solito pernicior index
cum lugenda refert, donec, cui maxima fando
damna uehit, trepidas lapsa est Polynicis ad aures.
deriguit iuuenis lacrimaeque haesere paratae,
et cunctata fides; nimium nam cognita uirtus
Oenidae credi letum suadetque uetatque.
sed postquam haud dubio clades auctore reperta est,
nox oculos mentemque rapit; tum sanguine fixo
membra simul, simul arma ruunt: madet ardua fletu
iam galea atque ocreae clipeum excepere cadentem.
it maestus genua aegra trahens hastamque sequentem,
uulneribus ceu mille grauis totosque per artus
saucius: absistunt socii monstrantque gementes.
tandem ille abiectis, uix quae portauerat, armis
nudus in egregii uacuum iam corpus amici
procidit et tali lacrimas cum uoce profudit:
'Hasne tibi, armorum spes o suprema meorum,
Oenide, grates, haec praemia digna rependi?
nudus ut inuisa Cadmi tellure iaceres
sospite me? nunc exsul ego aeternumque fugatus,
quando alius misero ac melior mihi frater ademptus.
nec iam sortitus ueteres regnique nocentis
periurum diadema peto: quo gaudia tanti
empta mihi aut sceptrum quod non tua dextera tradet?
ite, uiri, totumque fero me linquite fratri:
nil opus arma ultra temptare et pergere mortes;
ite, precor; quid iam dabitis mihi denique maius?
Tydea consumpsi: quanam hunc ego morte piabo?
o socer, o Argi! et primae bona iurgia noctis,
alternaeque manus et longi pignus amoris
ira breuis; non me ense tuo tum, maxime Tydeu,
(et poteras) nostri mactatum in limine Adrasti—?
quin etiam Thebas me propter et impia fratris
tecta libens, unde haud alius remeasset, adisti,
ceu tibimet sceptra et proprios laturus honores.
iam Telamona pium, iam Thesea fama tacebat.
qualis et ecce iaces? quae primum uulnera mirer?
quis tuus hic, quis ab hoste cruor? quae te agmina quiue
innumeri strauere globi? num fallor, an ipse
inuidit pater, et tota Mars impulit hasta?'
sic ait, et maerens etiamnum lubrica tabo
ora uiri tergit lacrimis dextraque reponit.
'Tune meos hostes hucusque exosus, et ultra
sospes ego?' exuerat uagina turbidus ensem
aptabatque neci: comites tenuere, socerque
castigat bellique uices ac fata reuoluens
solatur tumidum, longeque a corpore caro
paulatim, unde dolor letique animosa uoluntas,
amouet ac tacite ferrum inter uerba reponit.
ducitur amisso qualis consorte laborum
deserit inceptum media inter iugera sulcum
taurus iners colloque iugum deforme remisso
parte trahit, partem lacrimans sustentat arator.
Ecce autem hortatus Eteoclis et arma secuti,
lecta manus, iuuenes, quos nec Tritonia bello,
nec prope conlata spreuisset cuspide Mauors,
aduentant; contra conlecta ut pectora parmae
fixerat atque hastam longe protenderat, haeret
arduus Hippomedon: ceu fluctibus obuia rupes,
cui neque de caelo metus et fracta aequora cedunt,
stat cunctis immota minis, fugit ipse rigentem
pontus et ex alto miserae nouere carinae.
tunc prior Aonides (ualidam simul elicit hastam):
'Non pudet hos Manes, haec infamantia bellum
funera dis coram et caelo inspectante tueri?
scilicet egregius sudor memorandaque uirtus
hunc tumulare feram? ne non maerentibus Argos
exsequiis lacrimandus eat, mollique feretro
infandam eiectans saniem? dimittite curam.
nullae illum uolucres, nulla impia monstra nec ipse,
si demus, pius ignis edat.' nec plura, sed ingens
intorquet iaculum, duro quod in aere moratum
transmissumque tamen clipei stetit orbe secundo.
inde Pheres acerque Lycus; sed cassa Pheretis
hasta redit, Lycus excelso terrore comantem
perstringit galeam: conuulsae cuspide longe
diffugere iubae patuitque ingloria cassis.
ipse nec ire retro, nec in obuia concitus arma
exsilit, inque eadem sese uestigia semper
obuersus cunctis profert recipitque, nec umquam
longius indulget dextrae motusque per omnes
corpus amat, corpus seruans circumque supraque
uertitur. imbellem non sic amplexa iuuencum
infestante lupo, tunc primum feta, tuetur
mater et ancipiti circumfert cornua gyro;
ipsa nihil metuens sexusque oblita minoris
spumat et ingentes imitatur femina tauros.
tandem intermissa iaculantum nube potestas
reddere tela fuit; iamque et Sicyonius Alcon
uenerat auxilio, Pisaeaque praepetis Idae
turma subit cuneumque replent. is laetus in hostes
Lernaeam iacit ipse trabem, uolat illa sagittis
aequa fuga mediumque nihil cunctata Politen
transabit et iuncti clipeum cauat improba Mopsi.
Phocea tum Cydona Tanagraeumque Phalanthum
atque Erycem, hunc retro conuersum et tela petentem,
dum spes nulla necis, crinito a uertice figit;
faucibus ille canis hastam non ore receptam
miratur moriens, pariterque et murmure plenus
sanguis et expulsi salierunt cuspide dentes.
ausus erat furto dextram iniectare Leonteus,
pone uiros atque arma latens, positumque trahebat
prenso crine caput: uidit, quamquam undique crebrae,
Hippomedon, ante ora minae, saeuoque proteruam
abstulit ense manum; simul increpat: 'Hanc tibi Tydeus,
Tydeus ipse rapit; post et confecta uirorum
fata time magnosque miser fuge tangere manes!'
ter Cadmea phalanx toruum abduxere cadauer,
ter retrahunt Danai: Siculi uelut anxia puppis
seditione maris nequiquam obstante magistro
errat et auerso redit in uestigia uelo.
Non ibi Sidoniae ualuissent pellere coepto
Hippomedonta manus, non illum impacta mouerent

21 *peragant* B S M. *rapidi* P ς. *clarique* Barth. *laude* P G, *luce* B S M. 22 *campus* P. 23 *mirantur* P ς, *miserantur* B M, *miramur* Bentl. 33 *turma* P. 45 *absistunt* P B, *adsistunt* G H, *assistunt* M ς. 52 *tunc exule aeternumque fugaris* P. 54 *sortitos* P. 57 *totumque* P, *solumque* ω. 58 *pergere* P, *perdere* ω. 60 *hunc* ς Barth, *hoc* P B S M. 62 *alternaque* P B S. 63 *tum* P S G, *tunc* B M. 64 *mactatum* P ς, *mactasti* edd. uett. *limite* P S. 69 *at* Barth. *rimer* Schrad. 71 *num* P B ς, *ni* M, *non* ς. *an* Bentl., *et* ω. 74 *dextraque* P ς, *dextramque* B M. 76 *uagina turbidus* et 77 *tenuere* om. P[1]. 89 *coniecta* B G, *conlata* B marg. *parma* ς. 92 *metus effracta* P S. 93 *fugit* P S, *timet* ω. 95 *eicit* Bernart, *eligit* Heins. 97 *insectante* P. 99 *uere maer.* Barth. *Argis* P. 112 *cuneis* Heins. 116 *tunc* P, *tum* B ς, *cum* S M. 121 *iamque* P (*i* in ras.), *namque* ω. 122 *piscaq.* B, *pisaeque et* P, *pyseque et* G. 123 *turma* B ς, *turba* P S M. *is laetus* P, *his fretus* ω. 126 *transabiit* P. 127 *tum* P, *tunc* ω. 132 *excussi* G Prisc. X 51. 133 *eiectare* P. 143 *telo* P, *malo* G. 145 *intacta* P.

tormenta oppositum, formidatique superbis
turribus impulsus temptato umbone redissent.
sed memor Elysii regis noxasque recensens
Tydeos in medios astu subit impia campos
Tisiphone: sensere acies subitusque cucurrit
sudor equis sudorque uiris, quamquam ore remisso
Inachium fingebat Halyn, nusquam impius ignis
uerberaque, et iussi tenuere silentia crines.
arma gerit iuxtaque feri latus Hippomedontis
blanda genas uocemque uenit, tamen ille loquentis
extimuit uultus admiraturque timorem.
illa autem lacrimans 'Tu nunc,' ait 'inclite, frustra
exanimes socios inhumataque corpora Graium
(scilicet is nobis metus, aut iam cura sepulcri?)
protegis; ipse manu Tyria tibi captus Adrastus
raptatur, teque ante alios, te uoce manuque
inuocat; heu qualem lapsare in sanguine uidi,
exutum canos lacero diademate crines!
nec procul hinc, aduerte oculos, ubi plurimus ille
puluis, ubi ille globus.' paulum stetit anxius heros
librabatque metus; premit aspera uirgo: 'Quid haeres?
imus? an hi retinent manes, et uilior ille
qui superest?' miserum sociis opus et sua mandat
proelia et unanimi uadit desertor amici,
respiciens tamen et reuocent si forte paratus.
inde legens turbata trucis uestigia diuae
huc illuc frustra ruit auius, impia donec
Eumenis ex oculis reiecta caerula parma
fugit et innumeri galeam rupere cerastae.
adspicit infelix discussa nube quietos
Inachidas currumque nihil metuentis Adrasti.
  Et Tyrii iam corpus habent, iam gaudia magnae
testantur uoces, uictorque ululatus oberrat
auribus occultoque ferit praecordia luctu.
ducitur hostili (pro dura potentia fati!)
Tydeus ille solo, modo cui Thebana sequenti
agmina, sine gradus seu frena effunderet, ingens
limes utrimque datus, numquam arma manusque quiescunt:
nulla uiri feritas, iuuat ora rigentia leto
et formidatos impune lacessere uultus.
hic amor, hoc una timidi fortesque sequuntur
nobilitare manus, infectaque sanguine tela
coniugibus seruant paruisque ostendere natis.
sic ubi Maura diu populatum rura leonem,
quem propter clausique greges uigilantque magistri,
pastorum lassae debellauere cohortes:
gaudet ager, magno subeunt clamore coloni,
praecerpuntque iubas immaniaque ora recludunt
damnaque commemorant, seu iam sub culmine fixus
excubat, antiquo seu pendet gloria luco.
  At ferus Hippomedon quamquam iam sentit inane
auxilium et seram rapto pro corpore pugnam,
it tamen et caecum rotat inreuocabilis ensem,
uix socios hostesque, nihil dum tardet euntem,
secernens; sed caede noua iam lubrica tellus
armaque seminecesque uiri currusque soluti
impediunt laeuumque femur, quod cuspide fixum
regis Echionii, sed dissimulauerat ardens,
siue ibi nescierat. maestum uidet Hoplea tandem;
Tydeos hic magni fidus comes et modo frustra
armiger alipedem prona ceruice tenebat
fatorum ignarum domini solumque frementem
quod uacet, inque acies audentior ille pedestres.
hunc aspernantem tumido noua pondera tergo
(unam quippe manum domitis expertus ab annis)
corripit adfaturque: 'Quid o noua fata recusas,
infelix sonipes? numquam tibi dulce superbi
regis onus; non iam Aetolo satiabere campo
gaudentemque iubam per stagna Acheloia solues.
quod superest, caros, i, saltem ulciscere manes
aut sequere extorrem, ne tu quoque laeseris umbras
captiuus timidumque equitem post Tydea portes.'
audisse accensumque putes: hoc fulmine raptum
abstulit et similes minus indignatur habenas.
semifer aeria talis Centaurus ab Ossa
desilit in ualles, ipsum nemora alta tremescunt,
campus equum. trepidi cursu glomerantur anhelo
Labdacidae, premit ille super, necopinaque ferro
colla metens linquit truncos post terga cadentes.
  Ventum erat ad fluuium; solito tunc plenior alueo
(signa mali) magna se mole Ismenos agebat.
illa breuis requies, illo timida agmina lassam
de campis egere fugam; stupet hospita belli
unda uiros claraque armorum incenditur umbra.
insiluere uadis, magnoque fragore solutus
agger et aduersae latuerunt puluere ripae.
ille quoque hostiles saltu maiore per undas
inruit attonitis (longum dimittere habenas),
sicut erat, tantum uiridi defixa parumper
caespite populeo commendat spicula trunco.
tunc uero exanimes tradunt rapientibus ultro
arma uadis: alii demissa casside, quantum
tendere conatus animae ualuere sub undis,
turpe latent; multi fluuium transmittere nando
adgressi, sed uincla tenent laterique repugnat
balteus et madidus deducit pectora thorax.
qualis caeruleis tumido sub gurgite terror
piscibus, arcani quotiens deuexa profundi
scrutantem delphina uident; fugit omnis in imos
turba lacus uiridesque metu stipantur in algas;
nec prius emersi, quam summa per aequora flexus
emicet et uisis malit certare carinis:
talis agit sparsos mediisque in fluctibus heros
frena manu pariter, pariter regit arma, pedum que*m*
remigio sustentat equus, consuetaque campo
fluctuat et mersas leuis ungula quaerit harenas.
sternit Iona Chromis, Chromin Antiphos, Antiphon Hypseus,
Hypseus Astyagen cnasurumque relicto
amne Linum, ni fata uetent et stamine primo
ablatum tellure mori. premit agmina Thebes
Hippomedon, turbat Danaos Asopius Hypseus:
amnis utrumque timet; crasso uada mutat uterque
sanguine, et e fluuio neutri fatale reuerti.
iam laceri pronis uoluuntur cursibus artus
oraque et abscisae redeunt in pectora dextrae,
spicula iam clipeosque leues arcusque remissos
unda uehit, galeasque uetant descendere cristae:
summa uagis late sternuntur flumina telis,
ima uiris: illic luctantur corpora leto,
efflantesque animas retro premit obuius amnis.
  Flumineam rapiente uado puer Argipus ulmum
prenderat: insignes umeros ferus ense Menoeceus
amputat; ille cadens, nondum conamine adempto,
truncus in excelsis spectat sua bracchia ramis.
Hypseos hasta Tagen ingenti uulnere mersit,
ille manet fundo, rediit pro corpore sanguis.
desiluit ripis fratrem rapturus Agenor
heu! miser et tenuit, sed saucius ille leuantem
degrauat amplexu: poterat resolutus Agenor
emersisse uadis, piguit sine fratre reuerti.
surgentem dextra Capetum uulnusque minantem

148 *retexens* ς Heins. 149 *incita* Barth. 159 *is* M, *his* P B L. *uobis* Barth. 164 *hic* P. 177 *At* Barth. 178 *oberrat* G ς, *aberrat* P, *aderrat* B S M, *inerrat* edd. uett. 182 *gradus* P, *gradu* B S, *gradum* M. 183 *utrumque* P, *utrique* B¹ ς. *numquam* P, *nusquam* B S M. 186 *secuntur* P (ut solet) B. 196 *quamquam* om. P. 199 *hostemque* M. 201 *secuti* P. 203 *sed* P S¹, *seu* B S² M. 211 *fata* P G, *iussa* B S M. 212 *numquam* P, *nusquam* ω. 213 *spatiabere* Bentl. 214 *candentemque* ς. 216 *neu* ω, corr. Koestl. *umbras* P, *umbram* ω. 217 *timidumque* P G, *tamidumque* ω. 228 *stat et* P. 229 *claroque a. i. auro* Koch. 230 *insiliere* P Prisc. X 51. 237 *demissa* P ς, *dimissa* B S M. 243 *arcano* P². *profundo* P. 249 sq. *quem—equus* Housman, *pedumque—equum* ω, *pedum se r. s. equus* Iortin. 252 *antiphus* P. 255 *thebis* P. 258 *neutris* P, *neutri est* G. 263 *spernuntur fulmina* P. 264 *armu* P. *illi cunctantur* P. 266 *Argipus* Kohlm., *argypus* P, *Agrius* edd. 267 *armos* Schrad. 270 *sagen* B S M. 275 *piguit* P, *puduit* ω.

sorbebat rapidus nudato gurgite uortex;
iam uultu, iam crine latet, iam dextera nusquam,
ultimus abreptas ensis descendit in undas.
mille modis leti miseros mors una fatigat.
induit a tergo Mycalesia cuspis Agyrten;
respexit, nusquam auctor erat, sed concita tractu
gurgitis effugiens inuenerat hasta cruorem.
Figitur et ualidos sonipes Aetolus in armos,
exsiluitque alte ui mortis et aera pendens
uerberat; haud tamen est turbatus flumine ductor,
sed miseratur equum, magnoque ex uulnere telum
exuit ipse gemens et sponte remisit habenas.
inde pedes repetit pugnas gressuque manuque
certior, et segnem Nomium fortemque Mimanta
Thebaeumque Lichan Anthedoniumque Lycetum
continuat ferro geminisque e fratribus unum
Thespiaden; eadem poscenti fata Panemo
'Viue superstes' ait 'diraeque ad moenia Thebes
solus abi, miseros non decepture parentes.
di bene, quod pugnas rapidum deiecit in amnem
sanguinea Bellona manu: trahit unda timentes
gurgite gentili, nuda nec flebilis umbra
stridebit uestros Tydeus inhumatus ad ignes;
ibitis aequoreis crudelia pabula monstris,
illum terra uehit suaque in primordia soluet.'
sic premit aduersos et acerbat uulnera dictis;
ac nunc ense furit, nunc tela natantia captans
ingerit: innuptae comitem Therona Dianae,
ruricolamque Gyan cum fluctiuago Ergino,
intonsumque Hersen contemptoremque profundi
Crethea, nimbosam qui saepe Caphereos arcem
Euboicasque hiemes parua transfugerat alno.
quid non fata queant? traiectus pectora ferro
uoluitur in fluctus, heu cuius naufragus undae!
te quoque sublimi tranantem flumina curru,
dum socios, Pharsale, petis, resupinat ademptis
Dorica cuspis equis; illos uiolentia saeui
gurgitis infelixque iugi concordia mergit.
Nunc age, quis tumidis magnum inclinarit in undis
Hippomedonta labor, cur ipse excitus in arma
Ismenos, doctae uosse indulgete sorores:
uestrum opus ire retro et senium depellere famae.
gaudebat Fauno nymphaque Ismenide natus
maternis bellare tener Crenaeus in undis,
Crenaeus, cui prima dies in gurgite fido
et natale uadum et uirides cunabula ripae.
ergo ratus nihil Elysias ibi posse Sorores,
laetus adulantem nunc hoc nunc margine ab illo
transit auum, leuat unda gradus, seu defluus ille,
siue obliquus eat; nec cum subit obuius, ullas
stagna dedere moras pariterque reuertitur amnis.
non Anthedonii tegit hospitis inguina pontus
blandior, aestiuo nec se magis aequore Triton
exserit, aut carae festinus ad oscula matris
cum remeat tardumque ferit delphina Palaemon.
arma decent umeros, clipeusque insignis et auro
lucidus Aoniae caelatur origine gentis.
Sidonis hic blandi per candida terga iuuenci,
iam secura maris, teneris iam cornua palmis
non tenet, extremis adludunt aequora plantis;
ire putes clipeo fluctusque secare iuuencum.
adiuuat unda fidem pelago nec discolor amnis.
Tunc audax pariter telis et uoce proterua
Hippomedonta petit: 'Non haec fecunda ueneno
Lerna, nec Herculeis haustae serpentibus undae:
sacrum amnem, sacrum (et miser experiere!) deumque
altrices inrumpis aquas.' nihil ille, sed ibat
comminus; opposuit cumulo se densior amnis
tardauitque manum, uulnus tamen illa retentum
pertulit atque animae tota in penetralia sedit.
horruit unda nefas, siluae fleuistis utraeque,
et grauiora cauae sonuerunt murmura ripae.
ultimus ille sonus moribundo emersit ab ore,
'Mater!'; in hanc miseri ceciderunt flumina uocem.
At genetrix coetu glauearum cincta sororum
protinus icta malo uitrea de ualle solutis
exsiluit furibunda comis, ac uerbere crebro
oraque pectoraque et uiridem scidit horrida uestem.
utque erupit aquis iterumque iterumque trementi
ingeminat 'Crenaee' sono: nusquam ille, sed index
desuper, a miserae nimium noscenda parenti,
parma natat; iacet ipse procul, qua mixta supremum
Ismenon primi mutant confinia ponti.
fluctiuagam sic saepe domum madidosque penates
Alcyone deserta gemit, cum pignora saeuus
Auster et algentes rapuit Thetis inuida nidos.
mergitur orba iterum, penitusque occulta sub undis
limite non uno, liquidum qua subter cunti
lucet iter, miseri nequiquam funera nati
uestigat, plangitque tamen; saepe horridus amnis
obstat, et obducto caligant sanguine uisus.
illa tamen praeceps in tela offendit et enses
scrutaturque manu galeas et prona reclinat
corpora; nec ponto submota intrabat amaram
Dorida, possessum donec iam fluctibus altis
Nereidum miserata cohors ad pectora matris
impulit. illa manu ceu uiuum amplexa reportat
insternitque toris riparum atque umida siccat
mollibus ora comis, atque haec ululatibus addit:
'Hoc tibi semidei munus tribuere parentes
nec mortalis auus? sic nostro in gurgite regnas?
mitior haec misero discors alienaque tellus,
mitior unda maris, quae iuxta flumina corpus
rettulit et miseram uisa expectasse parentem.
hine mei uultus? haec torui lumina patris?
hi crines undantis aui? tu nobile quondam
undarum nemorumque decus, quo sospite maior
diua et nympharum longe regina ferebar.
heu ubinam ille frequens modo circa limina matris
ambitus orantesque tibi seruire Napaeae?
cur nunc te, melius saeuo mansure profundo,
amplexu misero tumulis, Crenaee, reporto,
non mihi? nec tantae pudet heu! miseretque ruinae,
dure parens? quae te alta et ineluctabilis imo
condidit amne palus, quo nec tam cruda nepotis
funera nec nostri ualeant perrumpere planctus?
ecce furit iactatque tuo se in gurgite maior
Hippomedon, illum ripaeque undaeque tremescunt,
illius impulsu nostrum bibit unda cruorem:
tu piger et trucibus facilis seruire Pelasgis.
ad cineres saltem supremaque iusta tuorum,
saeue, ueni, non hic solum accensure nepotem.'
his miscet planctus multumque indigna cruentat
pectora, caeruleae referunt lamenta sorores:
qualiter Isthmiaco nondum Nereida portu
Leucothean planxisse ferunt, dum pectore anhelo
frigidus in matrem saeuum mare respuit infans.
At pater arcano residens Ismenos in antro,
unde aurae nubesque bibunt atque imbrifer arcus
pascitur et Tyrios melior uenit annus in agros,
ut lamenta procul (quamquam strepit ipse) nouosque
accepit natae gemitus, leuat aspera musco
colla grauemque gelu crinem, ceciditque soluta

277 *nudato* P, *notato* B ς, *nodato* schol. edd. 279 *abreptas* P, *abruptas* B S M. *ad umbras* P. 286 *fulmine* P. 290 *mimanta* B, *minanta* ς, *minata* P¹. 291 *Thisbaeumque* Gronou. e cod., *Tebanamque* P. *lychan* P. 296 *delegit* P G. 301 *soluet* P G, *soluit* B S M. 303 *at* P G ς. *captans* P G, *raptans* ω. 304 *herona* P, *pherona* S. 305 *ergino* B¹, *heragno* P, *engino* B² K ς, *erigino* π φ ς, *Eriguno* Bentl. 315 *inclinauit in* P, corr. Baehr., *inclinauerit* Lips., *exuugnauerit* B S M. 317 *indulgere* P S¹. 318 *depellere* P B ς, *defendere* S M ς. 327 *amni* Barth. 330 *festinat* Imhof. 334 *Sidoniis* P¹. 338 *non d.* G schol., *iam d.* Barth. 347 *u////que* P, *tre* (supr. lin.) 369 *reclinat* P². 370 *nunc p.* Markl. *intrauerat arma* P. 377 *si* P. 378 deest in ς. *haec* P, *heu* M. *miserae* Barth. *dissors* Heins. 385 *heu* P S, *heus* B M. *fratris* P. 387 *mansura* ω, corr. Baehr. 391 *n. tam* P, *n. iam* G, *iam nec* B M. 398 *his* Heins. 401 *nereia* P G. 407 *strepit* P, *obstrepit* ω. 409 *occiditque* P.

pinus adulta manu dimissaque uoluitur urna.
illum per ripas annoso scrupea limo
ora exsertantem siluae fluuiique minores
mirantur: tantus tumido de gurgite surgit,
spumosum attollens apicem lapsuque sonoro
pectora caeruleae riuis manantia barbae.
obuia cognatos gemitus casumque nepotis
Nympharum docet una patrem monstratque cruentum
auctorem dextramque premit: stetit arduus alto
amne, manuque genas et nexa uirentibus uluis
cornua concutiens sic turbidus ore profundo
incipit: 'Huncne mihi, superum regnator, honorem,
quod totiens hospesque tuis et conscius actis
(nec memorare timor) falsa nunc improba fronte
cornua, nunc uetitam currus deiungere Phoeben,
dotalesque rogos deceptaque fulmina uidi
praecipuosque alui natorum? an uilis et illis
gratia? ad hunc certe repsit Tirynthius amnem,
hac tibi flagrantem Bromium restinximus unda.
adspice, quas fluuio caedes, quae funera portem,
continuus telis alioque adopertus aceruo.
omne uadum belli series tenet, omnis anhelat
unda nefas, subterque animae supraque recentes
errant et geminas iungunt caligine ripas.
ille ego clamatus sacris ululatibus amnis,
qui molles thyrsos Baccheaque cornua puro
fonte lauare feror, stipatus caedibus artas
in freta quaero uias; non Strymonos impia tanto
stagna cruore natant, non spumifer altius Hebrus
Gradiuo bellante rubet. nec te admonet altrix
unda tuasque manus, iam pridem oblite parentum
liber? an Eous melius pacatur Hydaspes?
at tu, qui tumidus spoliis et sanguine gaudes
insontis pueri, non hoc ex amne potentem
Inachon aut saeuas uictor reuehere Mycenas,
ni mortalis ego et tibi ductus ab aethere sanguis.'
   Sic ait infrendens et sponte furentibus undis
signa dedit: mittit gelidus montana Cithaeron
auxilia antiquasque niues et pabula brumae
ire iubet; frater tacitas Asopos eunti
conciliat uires et hiulcis flumina uenis
suggerit. ipse cauae scrutatur uiscera terrae
stagnaque torpentesque lacus pigrasque paludes
excutit, atque auidos tollens ad sidera uultus
umentes nebulas exhaurit et aera siccat.
iamque super ripas utroque exstantior ibat
aggere, iam medium modo qui superauerat amnem
Hippomedon, intactus aquis umerosque manusque,
miratur creuisse uadum seseque minorem.
hinc atque hinc tumidi fluctus animosaque surgit
tempestas instar pelagi, cum Pliadas haurit
aut nigrum trepidis impingit Oriona nautis.
non secus aequoreo iactat Teumesius amnis
Hippomedonta salo, semperque umbone sinistro
tollitur et clipeum nigrante superuenit aestu
spumeus adsultans, fractaque refunditur unda
et cumulo maiore redit; nec mole liquenti
contentus carpit putres seruantia ripas
arbusta annosasque trabes eiectaque fundo
saxa rotat. stat pugna impar amnisque uirique,
indignante deo; nec enim dat terga nec ullis
frangitur ille minis, uenientesque obuius undas
intrat et obiecta dispellit flumina parma.
stant terra fugiente gradus, et poplite tenso
lubrica saxa tenet, genibusque obnixus et haerens
subruta fallaci seruat uestigia limo,
sic etiam increpitans: 'Vnde haec, Ismene, repente
ira tibi? quoue has traxisti gurgite uires,
imbelli famulate deo solumque cruorem
femineis experte choris, cum Bacchica mugit
buxus et insanae maculant trieterida matres?'
dixerat; atque illi sese deus obtulit ultro
turbidus imbre genas et nube natantis harenae,
nec saeuit dictis, trunca sed pectora quercu
ter quater oppositi, quantum ira deusque ualebat,
impulit adsurgens: tandem uestigia flexit
excussumque manu tegimen, conuersaque lente
terga refert. instant undae sequiturque labantem
amnis ouans; nec non saxis et grandine ferri
desuper infestant Tyrii geminoque repellunt
aggere. quid faciat bellis obsessus et undis?
nec fuga iam misero, nec magnae copia mortis.
   Stabat gramineae producta crepidine ripae
undarum ac terrae dubio, sed amicior undis,
fraxinus ingentique uadum possederat umbra.
huius opem (nam qua terras inuaderet?) unca
arripuit dextra: nec pertulit illa trahentem;
sed maiore super, quam stabat, pondere uicta
soluitur, et qua stagna subit radice quibusque
arentem mordebat humum dimissa superne
iniecit trepido sese ripamque, nec ultra
passa *ua*dum subitae uallauit ponte ruinae.
huc undae coeunt, et ineluctabile caeno
uorticibusque cauis sidit crescitque barathrum.
iamque umeros, iam colla ducis sinuosa uorago
circuit: hic demum uictus suprema fateri
exclamat: 'Fluuione (pudet!), Mars inclite, mergis
hanc animam? segnesque lacus et stagna subibo
ceu pecoris custos, subiti torrentis iniquis
interceptus aquis? adeone occumbere ferro
non merui?' tandem precibus commota Tonantem
Iuno subit: 'Quonam miseros, sator inclite diuum,
Inachidas, quonam usque premes? iam Pallas et odit
Tydea, iam rapto tacuerunt augure Delphi:
en meus Hippomedon, cui gentis origo Mycenae
Argolicique lares numenque ante omnia Iuno
(sic ego fida meis?), pelagi crudelibus ibit
praeda feris? certe tumulos supremaque uictis
iusta dabas; ubi Cecropiae post proelia flammae?
Theseos ignis ubi est?' non spernit coniugis aequas
ille preces, leuiterque oculos ad moenia Cadmi
rettulit, et uiso sederunt flumina nutu.
illius exsangues umeri et perfossa patescunt
pectora: ceu uentis alte cum elata resedit
tempestas, surgunt scopuli quaesitaque nautis
terra, et ab infestis descendunt aequora saxis.
quid ripas tenuisse iuuat? premit undique nimbo
telorum Phoenissa cohors, nec tegmina membris
ulla, omnisque patet leto; tunc uulnera manant,
quique sub amne diu stupuit cruor, aere nudo
soluitur et tenues uenarum laxat hiatus,
incertique labant undarum e frigore gressus.
procumbit, Getico qualis procumbit in Haemo
seu Boreae furiis putri seu robore quercus
caelo mixta comas, ingentemque aera laxat:
illam nutantem nemus et mons ipse tremescit,
qua tellure cadat, quas obruat ordine siluas.
non tamen aut ensem galeamue audacia cuiquam
tangere; uix credunt oculis ingentiaque horrent
funera, et adstrictis accedunt comminus armis.
   Tandem Hypseus adiit capulumque in morte tenenti
extrahit et toruos laxauit casside uultus;

413 post 414 habet P. 413 *tantum* P. 419 *manumque leuans* Imhof. 424 *deiungere* P, *disiungere* ω. 430 *alioque* P, *altoque* ω. 435 *bracchiaque* P. 436 *libare* P pr. m. 449 *iret* P. *asopus* P G ς, cf. VII 315. 451 *ipsa* P. 455 *ultroque* P. 460 *pliadas* B ς, *pleiadas* P G, *pliades* ς. 462 *ignis* P. 467 *carpitque* Barth. 468 *ambusta* P[1]. *euectaque* Baehr. 470 *illis* P. 473 *stat* P. 474 *tenet* P G, *tenent* B ς, *natant* ς. 478 *famulante* ς edd. 480 *trieterica* S M. *triaterica* G. 484 *ualebat* P, *ualebant* ω. 497 *supra* M. 499 *demissa* ω. 501 *passa uadum* Postgate, *passa uirum* Barth, *passurum* ω edd., *prensurum* Gronou. *monte* Baehr. *ultro—cessuram—mole* Imhof. 502 *caeno* P, *caenum* uel *coenum* ω. 503 *sidit* P, *sedit* ω. 505 *circumit* P B ς. 506 *mergis* P, *merges* ω. 510 *motura* Barth. 518 *busta* ω, corr. Heins. 523 *cum elata* P H, *cum flata* B, *conflata* G T. 525 *insessis* Heins. 531 *e* Postgate, *et* P, om. ω. 532 *haemon* P. 540 *caelumque* P.

itque per Aonios alte mucrone corusco
suspensam ostentans galeam et clamore superbit:
'Hic ferus Hippomedon, hic formidabilis ultor
Tydeos infandi debellatorque cruenti
gurgitis!' agnouit longe pressitque dolorem
magnanimus Capaneus, telumque immane †receptum
hortatur librans: 'Ades o mihi, dextera, tantum
tu praesens bellis et ineuitabile numen,
te uoco, te solam superum contemptor adoro.'
sic ait, et uoti sese facit ipse potentem.
it tremibunda abies clipeum per et aerea texta
loricae tandemque animam sub pectore magno
deprendit: ruit haud alio quam celsa fragore
turris, ubi innumeros penitus quassata per ictus
labitur effractamque aperit uictoribus urbem.
cui super adsistens 'Non infitiamur honorem
mortis:' ait 'refer huc oculos, ego uulneris auctor;
laetus abi multumque aliis iactantior umbris!'
tunc ensem galeamque rapit clipeumque reuellit
*H*ypseos; exanimumque tenens super Hippomedonta
'Accipe' ait 'simul hostiles, dux magne, tuasque
exuuias, ueniet cineri decus et suus ordo
manibus; interea iustos dum reddimus ignes,
hoc ultor Capaneus operit tua membra sepulcro.'
sic anceps dura belli uice mutua Grais
Sidoniisque simul nectebat uulnera Mauors:
hic ferus Hippomedon, illic non segnior Hypseus
fletur, et alterni praebent solacia luctus.
  Tristibus interea somnum turbata figuris
torua sagittiferi mater Tegeatis ephebi,
crine dato passim plantisque ex more solutis,
ante diem gelidas ibat Ladonis ad undas
purgatura malum fluuio uiuente soporem.
namque per attonitas curarum pondere noctes
saepe et delapsas adytis, quas ipsa dicarat,
exuuias, seque ignotis errare sepulcris
extorrem nemorum Dryadumque a plebe fugatam,
saepe nouos nati bello rediisse triumphos,
armaque et alipedem notum comitesque uidebat,
numquam ipsum, nunc ex umeris fluxisse pharetras,
effigiesque suas simulacraque nota cremari.
praecipuos sed enim illa metus portendere uisa est
nox miserae totoque erexit pectore matrem.
nota per Arcadias felici robore siluas
quercus erat, Triuiae quam desacrauerat ipsa
electam turba nemorum numenque colendo
fecerat: hic arcus et fessa reponere tela,
armaque curua suum et uacuorum terga leonum
figere et ingentes aequantia cornua siluas.
uix ramis locus, agrestes adeo omnia cingunt
exuuiae, et uiridem ferri nitor impedit umbram.
hanc, ut forte iugis longo defessa redibat
uenatu, modo rapta ferox Erymanthidos ursae
ora ferens, multo proscissam uulnere cernit
deposuisse comam et rorantes sanguine ramos
exspirare solo; quaerenti nympha cruentas
Maenadas atque hostem dixit saeuisse Lyaeum.
dum gemit et planctu circumdat pectus inani,
abrupere oculi noctem maestoque cubili
exsilit et falsos quaerit per lumina fletus.
  Ergo ut in amne nefas merso ter crine piauit
uerbaque sollicitas matrum solantia curas
addidit, armigerae ruit ad delubra Dianae
rore sub Eoo, notasque ex ordine siluas
et quercum gauisa uidet. tunc limine diuae
adstitit et tali nequiquam uoce precatur:
'Virgo potens nemorum, cuius non mollia signa
militiamque trucem sexum indignata frequento
more nihil Graio, nec te gens aspera ritu
Colchis Amazoniaeue magis coluere cateruae:
si mihi non umquam thiasi ludusue proterуae
noctis et, inuiso quamuis temerata cubili,
non tamen aut teretes thyrsos aut mollia gessi
pensa, sed in tetricis et post conubia lustris,
sic quoque uenatrix animoque innupta remansi
nec mihi secretis culpam occultare sub antris
cura, sed ostendi prolem posuique trementem
ante tuos confessa pedes; nec degener ille
sanguinis inque meos reptauit protinus arcus:
tela puer lacrimis et prima uoce poposcit.
hunc mihi (quid trepidae noctes somnusque minantur?)
hunc, precor, audaci qui nunc ad proelia uoto
heu nimium tibi fisus abit, da uisere belli
uictorem, uel, si ampla peto, da uisere tantum!
hic sudet tuaque arma ferat: preme dira malorum
signa; quid in nostris, nemoralis Delia, siluis
Maenades hostiles Thebanaque numina regnant?
ei mihi! cur penitus (simque augur cassa futuri!),
cur penitus magnoque interpretor omine quercum?
quod si uera sopor miserae praesagia mittit,
per te maternos, mitis Dictynna, labores
fraternumque decus, cunctis hunc fige sagittis
infelicem uterum; miserae sine funera matris
audiat ille prior!' dixit, fletuque soluto
adspicit et niueae saxum maduisse Dianae.
  Illam diua ferox etiamnum in limine sacro
expositam et gelidas uerrentem crinibus aras
linquit, et in mediis frondentem Maenalon astris
exsuperat saltu gressumque ad moenia Cadmi
destinat, interior caeli qua semita ducit
dis tantum et cunctas iuxta uidet ardua terras.
iamque fere medium Parnasi frondea praeter
colla tenebat iter, cum fratrem in nube corusca
adspicit haud solito uisu: remeabat ab armis
maestus Echioniis, demersi funera lugens
auguris. inrubuit caeli plaga sidere mixto;
occursuque sacro pariter iubar arsit utrimque
et coiere arcus et respondere pharetrae.
ille prior: 'Scio, Labdacias, germana, cohortes
et nimium fortes ausum petis Arcada pugnas.
fida rogat genetrix: utinam indulgere precanti
fata darent! en ipse mei (pudet!) inritus arma
cultoris frondesque sacras ad inania uidi
Tartara et in memet uersos descendere uultus;
nec tenui currus terraeque abrupta coegi,
saeuus ego immeritusque coli. lugentia cernis
antra, soror, mutasque domos: haec sola rependo
dona pio comiti; nec tu peritura mouere
auxilia et maestos in uanum perge labores.
finis adest iuueni, non hoc mutabile fatum,
nec te de dubiis fraterna oracula fallunt.'
'Sed decus extremum certe' confusa uicissim
uirgo refert 'ueraeque licet solacia morti
quaerere, nec fugiet poenas, quicumque nefandam
insontis pueri scelerarit sanguine dextram
impius, et nostris fas sit saeuire sagittis.'
sic effata mouet gressus libandaque fratri
parcius ora tulit, Thebasque infesta petiuit.
  At pugna ereptis maior crudescit utrimque
regibus, alternosque ciet uindicta furores.
Hypseos hinc turmae desolatumque magistro

544 *sic formidabilis* P. **547** *receptum* P, *lacerto* B S M, *lacertum* Kohlm. **549** *lumen* P[1]. **551** *ipsa* P. **552** *terga* ω edd., corr. Gronou. **560** *repellit* P. **561** *Ipsius* P B S M, *Impius* H, corr. Markl. *exanimemque* M, *exanimum quatiens* Barth. **567** *funera* Markl. **578** *nemoris* B S M. **581** *numquam* P, *nusquam* ω. **589** *terga. torua* P. **591** *uix radiis* Barth. **597** *expirare* P, *expirasse* B S M. **593** *saeuissime* P. **602** *inmane* P, corr. Schott., *inane* edd. uett. **604** *armigerae* P marg., *armatae* B S M. **606** *limina* P. **612** deest in P. **616** *animoque* P, *animumque* B M, *animosque* Baehr. **618** *prolem* P, *natum* B S M. **621** deest in P. **624** *sibi* Baehr. **626** *dira* P, *diua* B S M, *dura* Colb. **633** *cunctis* P, *iustis* B S M. **640** *gressu saltumque* ω, corr. Baehr. **641** *ducit* P, *lucet* ω. **645** *solito* P T, *solitum* B S M. **648, 649** desunt in P R. **650** *labdacias* P ϛ Barth. schol., *labdacidas* B S M. **654** *et in.* B G. **662** *de* P, *nunc* ω. **663** *sed* P R, *at* B S M. *certe* P, *misero* ω. interpunxit Kohlm. **664** *ueraeque* P, *duraeque* B S M. **669** *ira* P. **672** *Hipseus* P.

agmen, at hinc grauius fremit Hippomedontis adempti
orba cohors ; praebent obnixi corpora ferro ;
idem ardor rabidis externum haurire cruorem
ac fudisse suum, nec se uestigia mutant.
stat cuneo defixa acies, hostique cruento
dant animas et terga negant : cum lapsa per auras
uertice Dircaei uelox Latonia montis
adstitit ; agnoscunt colles notamque tremescit
silua deam, saeuis ubi quondam exserta sagittis
fecundam lasso Nioben consumpserat arcu.
  Illum acies inter coeptas iam caede superbum
nescius armorum et primas tunc passus habenas
uenator raptabat equus, quem discolor ambit
tigris et auratis aduerberat unguibus armos.
colla sedent nodis et castigata iubarum
libertas, nemorisque notae sub pectore primo
iactantur niueo lunata monilia dente.
ipse bis Oebalio saturatam murice pallam
lucentesque auro tunicas (hoc neuerat unum
mater opus) tenui collectus in ilia uinclo,
cornipedis laeuo clipeum demiserat armo,
ense grauis nimio : tereti iuuat aurea morsu
fibula, pendentes circum latera aspera cinctus,
uaginaeque sonum tremulumque audire pharetrae
murmur et a cono missas in terga catenas ;
interdum cristas hilaris iactare comantes
et pictum gemmis galeae iubar. ast ubi pugna
cassis anhela calet, resoluto uertice nudus
exoritur : tunc dulce comae radiisque trementes
dulce nitent uisus et, quas dolet ipse morari,
nondum mutatae rosea lanugine malae.
nec formae sibi laude placet multumque seueris
asperat ora minis, sed frontis seruat honorem
ira decens. dat sponte locum Thebana iuuentus,
natorum memores, intentaque tela retorquent,
sed premit et saeuas miserantibus ingerit hastas.
illum et Sidoniae Teumesi e uertice nymphae
bellantem atque ipso sudore et puluere gratum
laudant, et tacito ducunt suspiria uoto.
  Talia cernenti mitis subit alta Dianae
corda dolor, fletuque genas uiolata 'Quod' inquit,
'nunc tibi, quod leti quaeram dea fida propinqui
effugium? haecne ultro properasti in proelia, saeue
ac miserande puer? cruda heu festinaque uirtus
suasit et hortatrix animosi gloria leti?
scilicet angustum iamdudum urgentibus annis
Maenalium tibi, parue, nemus, perque antra ferarum
uix tutae sine matre uiae, siluestria cuius
nondum tela procax arcumque implere ualebas.
et nunc illa meas ingentem plangit ad aras
inuidiam surdasque fores et limina lassat :
tu dulces lituos ululataque proelia gaudes,
felix et miserae tantum periture parenti.'
ne tamen extremo frustra morientis honori
adfuerit, uenit in medios caligine furua
saepta globos, primumque leues furata sagittas
audacis tergo pueri caelestibus implet
coryton telis, quorum sine sanguine nullum
decidit ; ambrosio tum spargit membra liquore,
spargit equum, ne quo uioletur uulnere corpus
ante necem, cantusque sacros et conscia miscet
murmura, secretis quae Colchidas ipsa sub antris
nocte docet monstratque feras quaerentibus herbas.
  Tunc uero exserto circumuolat igneus arcu
nec se mente regit patria, matrisque suique
immemor, et nimium caelestibus utitur armis :
ut leo, cui paruo mater Gaetula cruentos
suggerit ipsa cibos, cum primum crescere sensit
colla iubis toruusque nouos respexit ad ungues,
indignatur ali, tandemque effusus apertos
liber amat campos et nescit in antra reuerti.
quos, age, Parrhasio sternis, puer improbe, cornu?
prima Tanagraeum turbauit harundo Coroebum
extremo galeae primoque in margine parmae
angusta transmissa uia ; stat faucibus unda
sanguinis, et sacri facies rubet igne ueneni.
saeuius Eurytion, cui luminis orbe sinistro
callida tergeminis acies se condidit uncis.
ille trahens oculo plenam labente sagittam
ibat in auctorem : sed diuum fortia quid non
tela queant? alio geminatum lumine uulnus
expleuit tenebras ; sequitur tamen improbus hostem,
qua meminit, fusum donec prolapsus in Idan
decidit : hic saeui miser inter funera belli
palpitat et mortem sociosque hostesque precatur.
addit Abantiadas, insignem crinibus Argum
et male dilectum miserae Cydona sorori.
illi perfossum telo patefecerat inguen,
huic geminum obliqua traiecit harundine tempus,
exsilit hac ferrum, uelox hac pinna remansit :
fluxit utrimque cruor. nulli tela aspera mortis
dant ueniam, non forma Lamum, non infula Lygdum,
non pubescentes texerunt Aeolon anni :
figitur ora Lamus, flet saucius inguina Lygdus,
perfossam telo niueam gemis, Aeole, frontem.
te praeceps Euboea tulit, te candida Thisbe
miserat, hunc uirides non excipietis †Amyclae.
numquam cassa manus, nullum sine numine fugit
missile, nec requies dextrae, sonitumque priori
iungit harundo sequens. unum quis crederet arcum
aut unam saeuire manum? modo derigit ictus,
nunc latere alterno dubius conamina mutat,
nunc fugit instantes et solo respicit arcu.
  Et iam mirantes indignantesque coibant
Labdacidae, primusque Iouis de sanguine claro
Amphion ignarus adhuc, quae funera campis
ille daret : 'Quonam usque moram lucrabere fati,
o multum meritos puer orbature parentes?
quin etiam menti tumor atque audacia gliscit,
congressus dum nemo tuos pugnamque minorem
dignatur bellis iraque relinqueris infra.
i, repete Arcadiam mixtusque aequalibus illic,
dum ferus hic uero desaeuit puluere Mauors,
proelia lude domi : quodsi te maesta sepulcri
fama mouet, dabimus leto moriare uirorum !'
  Iamdudum hunc contra stimulis grauioribus ardet
trux Atalantiades (necdum ille quierat) et infit :
'Sera etiam in Thebas, quarum hic exercitus, arma
profero ; quisnam adeo puer, ut bellare recuset
talibus? Arcadiae stirpem et fera semina gentis,
non Thebana uides : non me sub nocte silenti
Thyias Echionio genetrix famulata Lyaeo
edidit ; haud umquam deformes uertice mitras
induimus turpique manu iactauimus hastam.
protinus adstrictos didici reptare per amnes
horrendasque domus magnarum intrare ferarum

674 *pectora* B S M. 676 *sua nec u.* Ṫ Schrad. 677 *hostemque* P. 678 *animos* P. *natant* P^1, *notant* P^2 (sub quo latere *uetant* suspicatur Postgate). 682 *laeso* P. 683 *coeptas* P, *coepta* Kohlm., *medias* B S M. 688 *notat* P^1, *note* P^2. 694 *iubet* P, *ligat* Schott. e codd., *leuat* Postgate. 699 *pugnae* P. 701 *trementes* B ς, *frementes* P, *meantes* S B marg., *micantes* M. 703 *mutata roseae* maluit Kohlm. 709 *teumesi ę uertice* P, *iuga per t(h)eumesia* B S M. 710 *graium* P. 715 *in* P, *ad* B S M. 720 *cum matre* Barth. 725 *tandem* S. *periture* B S M, *moriture* P. 727 *furua* Grotius, *fulua* ω edd. 731 *decidit* P B R ς, edd. uett., *effugit* B marg. S M. 732 *uioletur* P, *temeretur* ω. 737 *patria* P, *patriae* ω. 741 *toruosque* P. *angues* P. 749 *saeuit in* uulg. *liminis* P^1. 750 *callida* P B p schol., *aspera* S M. 753 *alto* P. 754 *explebit* P^1. 755 *Idan* P, *idam* ω. 757 *socios* (om. *que*) P. 760 uersus deest in P B S M, exstat in ς (rec. m. add.), 'si nothum dicamus, certe similis argumenti alius excidisse putandus est' Weber. 762 *exilit* P, *extitit* ceteri. 766 *figitur ilia* P. 768 *eubona* P. 769 *Amyclae* fortasse corruptum, *Erythrae* Koestl. 770 *numine* P, *uulnere* ω. 773 *dirigit* ω. 783 *iraque* P, *iramque* ω. 787 *moriere* ω, corr. Housman. 789 *quierat et* P, *quieuerat* B S M. 794 *Thyas* ω, corr. Weber. 796 *turpesque m. i. hastas* Barth.

et—quid plura loquar? ferrum mea semper et arcus
mater habet, uestri feriunt caua tympana patres.'
non tulit Amphion uultumque et in ora loquentis
telum immane rotat; sed ferri lumine diro
turbatus sonipes sese dominumque retorsit
in latus atque auidam transmisit deuius hastam.
acrior hoc iuuenem stricto mucrone petebat
Amphion, cum se medio Latonia campo
iecit et ante oculos omnes stetit obuia uultu.
  Haerebat iuueni deuinctus amore pudico
Maenalius Dorceus, cui bella suumque timorem
mater et audaces pueri mandauerat annos.
huius tum uultu dea dissimulata profatur:
'Hactenus Ogygias satis infestasse cateruas,
Parthenopaee, satis; miserae iam parce parenti,
parce deis, quicumque fauent.' nec territus ille:
'Hunc sine me (non plura petam), fidissime Dorceu,
sternere humi, qui tela meis gerit aemula telis
et similes cultus et frena sonantia iactat.
frena regam, cultus Triuiae pendebitis alto
limine, captiuis matrem donabo pharetris.'
audiit et mixto risit Latonia fletu.
  Viderat hanc caeli iamdudum in parte remota
Gradiuum complexa Venus, dumque anxia Thebas
commemorat Cadmumque uiro caraeque nepotes
Harmoniae, pressum tacito sub corde dolorem
tempestiua mouet: 'Nonne hanc, Gradiue, proteruam
uirginitate uides mediam se ferre uirorum
coetibus? utque acies audax et Martia signa
temperet? en etiam donat praebetque necandos
tot nostra de gente uiros. huic tradita uirtus,
huic furor? agrestes superest tibi figere dammas.'
desiluit iustis commotus in arma querellis
Bellipotens, cui sola uagum per inane ruenti
Ira comes, reliqui sudant ad bella Furores.
nec mora, cum maestam monitu Latoida duro
increpat adsistens: 'Non haec tibi proelia diuum
dat pater; armiferum ni protinus improba campum
deseris, huic aequam nosces nec Pallada dextrae.'
quid faciat contra? premit hinc Mauortia cuspis,
hinc plenae tibi, parue, colus, Iouis inde seueri
uultus: abit solo post haec euicta pudore.
  At pater Ogygias Mauors circumspicit alas
horrendumque Dryanta mouet, cui sanguinis auctor
turbidus Orion, comitesque odisse Dianae.
inde furit. primum hinc turbatos arripit ense
Arcadas exarmatque ducem; cadit agmine longo
Cyllenes populus Tegeesque habitator opacae,
Aepytiique duces Telphusiacaeque phalanges.
ipsum autem et lassa fidit prosternere dextra,
nec seruat uires: etenim huc iam fessus et illuc
mutabat turmas; urgent praesagia mille
funeris, et nigrae praecedunt nubila mortis.
iamque miser raros comites uerumque uidebat
Dorcea, iam uires paulatim abscedere sensit,
sensit et exhaustas umero leuiore pharetras.
iam minus atque minus fert arma puerque uidetur
et sibi, cum torua clipei metuendus obarsit
luce Dryas: tremor ora repens ac uiscera torsit
Arcados; utque feri uectorem fulminis albus
cum supra respexit olor, cupit hiscere ripam
Strymonos et trepidas in pectora contrahit alas:
sic iuuenem saeui conspecta mole Dryantis
iam non ira subit, sed leti nuntius horror.
arma tamen, frustra superos Triuiamque precatus,
molitur pallens et surdos expedit arcus.
iamque instat telis et utramque obliquus in ulnam
cornua contingit mucrone et pectora neruo:
cum ducis Aonii magno cita turbine cuspis
fertur in aduersum neruique obliqua sonori
uincla secat: pereunt ictus manibusque remissis
uana supinato ceciderunt spicula cornu.
tunc miser et frenos turbatus et arma remisit,
uulneris impatiens, umeri quod tegmine dextri
intrarat facilemque cutem: subit altera cuspis
cornipedisque fugam succiso poplite sistit.
tunc cadit ipse Dryas (mirum) nec uulneris umquam
conscius: olim auctor teli causaeque patebunt.
  At puer infusus sociis in deuia campi
tollitur (heu simplex aetas!) moriensque iacentem
flebat equum; cecidit laxata casside uultus,
aegraque per trepidos exspirat gratia uisus,
et prensis concussa comis ter colla quaterque
stare negant, ipsisque nefas lacrimabile Thebis,
ibat purpureus niueo de pectore sanguis.
tandem haec singultu uerba incidente profatur:
'Labimur, i, miseram, Dorceu, solare parentem.
illa quidem, si uera ferunt praesagia curae,
aut somno iam triste nefas aut omine uidit.
tu tamen arte pia trepidam suspende diuque
decipito; neu tu subitus neue arma tenenti
ueneris, et tandem, cum iam cogere fateri,
dic: "Merui, genetrix, poenas inuita capesse;
arma puer rapui, nec te retinente quieui,
nec tibi sollicitae tandem inter bella peperci.
uiue igitur potiusque animis irascere nostris,
et iam pone metus. frustra de colle Lycaei
anxia prospectas, si quis per nubila longe
aut sonus aut nostro sublatus ab agmine puluis:
frigidus et nuda iaceo tellure, nec usquam
tu prope, quae uultus efflantiaque ora teneres.
hunc tamen, orba parens, crinem' dextraque secandum
praebuit 'hunc toto capies pro corpore crinem,
comere quem frustra me dedignante solebas.
huic dabis exsequias, atque inter iusta memento,
ne quis inexpertis hebetet mea tela lacertis
dilectosque canes ullis agat amplius antris.
haec autem primis arma infelicia castris
ure, uel ingratae crimen suspende Dianae."'

802 *portat* B^1, *parat* B^2 ϛ Heins. (e codd.). **807** *iecit et* P, *inicit* ω. *omnes* P, *omni* ω. *omnia u.* P. **811** *uultum* ϛ, *in uultum* Barth. **815** deest in P. **819** *culmine* Markl. **844** *hinc* P B T, *hic* S M. **847** *delphusiacaeque* P, *fugiunt Pheneique* edd., *Thelpusacaeque* Gronou., *Telphusiacaeque* Kohlm. **849** *iam* om. P. **852** *raro c. superumque* P. **853** *sensit* P S, *sentit* B M. **854** *sensit* ϛ, *sentit* P B S M. **858** *aluos* P. **865** *oblitus in urnam* P. **870** *uanaque supino* P. **872** *qua* B M. *tegmine* P B ϛ, *tegmina* S M. **875** *umquam* P B^1, *usquam* B^2 S M. **876** *patebunt* P, *patebant* ω, *latebant* Grotius. **879** *lassata* P, *luxata* S. **881** *pressis* P. **891** *capesse* P B ϛ, *capessens* S M, *inuisa capessi* Barth. **893** *tandem* P, *saltem* B M. **894** *animisque* P. **898** *et* P, *in* B M. **902** *dedignate* P. **903–905** desunt in P. **907** *crinem* P, *munus crimen* B, *munus* ceteri, corr. Imhof. post **907** in P duo uersus erasi esse uidentur, quorum uestigia exstant.

LIBER DECIMVS

Obruit Hesperia Phoebum nox umida porta,
imperiis properata Iouis ; nec castra Pelasgum
aut Tyrias miseratus opes, sed triste, tot extra
agmina iam immeritas ferro decrescere gentes.
panditur immenso deformis sanguine campus :
illic arma et equos, ibant quibus ante superbi,
funeraque orba rogis neglectaque membra relinquunt.
tunc inhonora cohors laceris insignibus aegras
secernunt acies, portaeque, ineuntibus arma
angustae populis, latae cepere reuersos.
par utrimque dolor ; sed dant solacia Thebis
quattuor errantes Danaum sine praeside turmae :
ceu mare per tumidum uiduae moderantibus alni,
quas deus et casus tempestatesque gubernant.
inde animus Tyriis iam non sua castra, sed ultro
hostilem seruare fugam, ne forte Mycenas
contenti rediisse petant : dat tessera signum
excubiis, positaeque uices ; dux noctis opertae
sorte Meges ultroque Lycus. iamque ordine iusso
arma, dapes ignemque ferunt ; rex firmat euntes :
'Victores Danaum (neque enim lux crastina longe,
nec quae pro timidis intercessere tenebrae
semper erunt), augete animos et digna secundis
pectora ferte deis. iacet omnis gloria Lernae
praecipuacque manus : subiit ultricia Tydeus
Tartara, Mors subitam nigri stupet auguris umbram,
Ismenos raptis tumet Hippomedontis opimis,
Arcada belligeris pudet adnumerare tropaeis.
in manibus merces, nusquam capita ardua belli
monstrataeque ducum septena per agmina cristae ;
scilicet Adrasti senium fraterque iuuenta
peior et insanis Capaneus metuendus in armis.
ite age et obsessis uigilem circumdate flammam !
nulli ex hoste metus : praedam adseruatis opesque
iam uestras.' sic ille truces hortatibus implet
Labdacidas, iuuat exhaustos iterare labores.
sicut erant (puluis sudorque cruorque per artus
mixtus adhuc), uertere gradum ; uix obuia passi
conloquia, amplexus etiam dextrasque suorum
excussere umeris. tum frontem auersaque terga
partiti laterumque sinus, uallum undique cingunt
ignibus infestis. rabidi sic agmine multo
sub noctem coiere lupi, quos omnibus agris
nil non ausa fames longo tenuauit hiatu :
iam stabula ipsa premunt, torquet spes inrita fauces,
balatusque tremens pinguesque ab ouilibus aurae ;
quod superest, duris adfrangunt postibus ungues,
pectoraque et siccos minuunt in limine dentes.
  At procul Argolici supplex in margine templi
coetus et ad patrias fu ae Pelopeides aras
sceptriferae Iunonis opem reditumque suorum
exposcunt, pictasque fores et frigida uultu
saxa terunt paruosque docent procumbere natos.
condiderant iam uota diem ; nox addita curas
iungit, et ingestis uigilant altaria flammis.
peplum etiam dono, cuius mirabile textum
nulla manu sterilis nec dissociata marito
uersarat, calathis castae uelamina diuae
haud spernenda ferunt, uariis ubi plurima floret
purpura picta modis mixtoque incenditur auro.
ipsa illic magni thalamo desponsa Tonantis,
expers conubii et timide positura sororem,
lumine demisso pueri Iouis oscula libat
simplex et nondum furtis offensa mariti.
hoc tunc Argolicae sanctum uelamine matres
induerant ebur, et lacrimis questuque rogabant :
'Adspice sacrilegas Cadmeae paelicis arces,
siderei regina poli, tumulumque rebellem
dissice et in Thebas aliud (potes) excute fulmen.'
quid faciat ? scit Fata suis contraria Grais
auersumque Iouem, sed nec periisse precatus
tantaque dona uelit ; tempus tamen obuia magni
fors dedit auxilii. uidet alto ex aethere clausa
moenia et insomni uallum statione teneri :
horruit irarum stimulis motaque uerendum
turbauit diadema coma : non saeuius arsit,
Herculeae cum matris onus geminosque Tonantis
secubitus uacuis indignaretur in astris.
ergo intempesta somni dulcedine captos
destinat Aonios leto praebere, suamque
orbibus accingi solitis iubet Irin et omne
mandat opus. paret iussis dea clara polumque
linquit et in terras longo suspenditur arcu.
  Stat super occiduae nebulosa cubilia noctis
Aethiopasque alios, nulli penetrabilis astro,
lucus iners, subterque cauis graue rupibus antrum
it uacuum in montem, qua desidis atria Somni
securumque larem segnis Natura locauit.
limen opaca Quies et pigra Obliuio seruant
et numquam uigili torpens Ignauia uultu.
Otia uestibulo pressisque Silentia pinnis
muta sedent abiguntque truces a culmine uentos
et ramos errare uetant et murmura demunt
alitibus. non hic pelagi, licet omnia clament
litora, non ullus caeli fragor ; ipse profundis
uallibus effugiens speluncae proximus amnis
saxa inter scopulosque iacet : nigrantia circum
armenta, omne solo recubat pecus, et noua marcent
gramina, terrarumque inclinat spiritus herbas.
mille intus simulacra dei caelauerat ardens
Mulciber : hic haeret lateri redimita Voluptas,
hic comes in requiem uergens Labor ; est ubi Baccho,
est ubi Martigenae socium puluinar Amori
obtinet ; interius tecti in penetralibus altis
et cum Morte iacet, nullique ea tristis imago
cernitur. hae species : *ipse* autem umentia subter
antra soporifero stipatos flore tapetas
incubat ; exhalant uestes et corpore pigro
strata calent, supraque torum niger efflat anhelo
ore uapor ; manus haec fusos a tempore laeuo
sustentat crines, haec cornu oblita remisit.
adsunt innumero circum uaga Somnia uultu,

X 3 *miseratur* Barth 4 *iam meritas* P (in ras.), *et inmeritas* ω, *iam inmeritas* Baehr. 10 *late* ω, corr. Bentl. 15 *non iam* ω, corr. Baehr. *ultra* Menke. 17 *redisse* P. 19 *megens* P. 20 *arma, faces* Lindenbr. *ferum* P, *ferit* S. *rex armat* P. 33 *agite obs. u. circumdare f.* Menke. 36 *labores, sicut erant. puluis s. c. p. a. m. adhuc uertere* Markl. 37 sq. interpunxit Duebner. 38 *ad hunc* P. 42 *multo* P, *mixto* ω. 45 post 46 habet P. 46 *aurae*, suprascr. *t agnae* P, *agnae* ς. 55 *ingestis* P, *aggestis* ω. 57 *manu* P, *manus* ω. 58 *uertebat* P. 59 *sternenda* P. *floret* ω, *foret* P[1] suprascr. *feruet*. 62 *furorem* (corr. ex *sororem*) B[2], *pudorem* G H ς. 66 *imbuerat* P[1], *induerunt* Barth. 71 *aduersumque* B ς. 78 *secubitus* P, *concubitus* ω. 89 *obliuia* ω, corr. Lindenbr. 95 *ullus* P Heins. e codd., *illic* B M. 97 *iacet* P G, *tacet* B M, *tenet* p. *circum* P G ς, *circa* B ς. 99 *gramina* ς Barth., *germina* P B M. uu. 100–105 in P pr. m. scripti leguntur, al. m. adscr. : *hi uersus in reliquis non habentur.* Gronouius se eos in sex codd. inuenisse testatur (gust. ad Theb. p. 405). leguntur in codd. nonnullis a Kohlm. adhibitis. 100 *deo* G φ (= codex Collegii S. Petri Cant. mutilus). 101 *h. loti* φ unde Bentl. coni. *lotis*. 104 et 105 desunt in G δ. 104 *tecti* P, *tectum* ω. 106 *cernitur hęc species autem* P, corr. Vollmer, *ipse autem uacuus curis* ω. 107 *floretapertos* P m. pr. 109 *afflat* G H Beh. Heins. e codd. 112–117 habet P, om. ceteri libri.

uera simul falsis permixtaque *tristia blandis*.
noctis opaca cohors, trabibusque aut postibus haerent,
aut tellure iacent. tenuis, qui circuit aulam,
inualidusque nitor, primosque hortantia somnos
languida succiduis exspirant lumina flammis.
Huc se caeruleo librauit ab aethere uirgo
discolor: effulgent siluae, tenebrosaque tempe
adrisere deae, et zonis lucentibus icta
euigilat domus; ipse autem nec lampade clara
nec sonitu nec uoce deae perculsus eodem
more iacet, donec radios Thaumantias omnes
impulit inque oculos penitus descendit inertes.
tunc sic orsa loqui nimborum fulua creatrix:
'Sidonios te Iuno duces, mitissime diuum
Somne, iubet populumque trucis defigere Cadmi,
qui nunc euentu belli tumefactus Achaeum
peruigil adseruat uallum et tua iura recusat.
da precibus tantis (rara est hoc posse facultas),
placatumque Iouem dextra Iunone merere.'
dixit, et increpitans languentia pectora dextra,
ne pereant uoces, iterumque iterumque monebat.
ille deae iussis uultu, quo nutat, eodem
adnuit; excedit grauior nigrantibus antris
Iris et obtusum multo iubar excitat imbri.
Ipse quoque et uolucrem gressum et uentosa citauit
tempora, et obscuri sinuatam frigore caeli
impleuit chlamydem, tacitoque per aethera cursu
fertur et Aoniis longe grauis imminet aruis.
illius aura solo uolucres pecudesque ferasque
explicat, et penitus, quacumque superuolat orbem,
languida de scopulis sidunt freta, pigrius haerent
nubila, demittunt extrema cacumina siluae,
pluraque lassato ceciderunt sidera caelo.
primus adesse deum subita caligine sensit
campus, et innumerae uoces fremitusque uirorum
submisere sonum; cum uero umentibus alis
incubuit piceaque haud umquam densior umbra
castra subit, errare oculi resolutaque colla,
et medio adfatu uerba imperfecta relinqui.
mox et fulgentes clipeos et saeua remittunt
pila manu, lassique cadunt in pectora uultus.
et iam cuncta silent: ipsi iam stare recusant
cornipedes, ipsos subitus cinis abstulit ignes.
At non et trepidis eadem sopor otia Grais
suadet, et adiunctis arcet sua nubila castris
noctiuagi uis blanda dei: stant undique in armis
foedam indignantes noctem uigilesque superbos.
ecce repens superis animum lymphantibus horror
Thiodamanta subit formidandoque tumultu
pandere fata iubet. siue hanc Saturnia mentem,
siue nouum comitem bonus instigabat Apollo.
prosilit in medios, uisu audituque tremendus
impatiensque dei, fragili quem mente receptum
non capit: exundant stimuli, nudusque per ora
stat furor, et trepidas incerto sanguine tendit
exhauritque genas (acies huc errat et illuc)
sertaque mixta comis sparsa ceruice flagellat.
sic Phryga terrificis genetrix Idaea cruentum
elicit ex adytis consumptaque bracchia ferro
scire uetat; quatit ille sacras in pectora pinus
sanguineosque rotat crines et uulnera cursu
exanimat: pauet omnis ager respersaque cultrix
arbor, et attoniti currum erexere leones.
Ventum ad consilii penetrale domumque uerendam
signorum, magnis ubi dudum cladibus aeger,
rerum extrema mouens, frustra consultat Adrastus.
stant circum subiti proceres, ut quisque perempto
proximus, et magnis loca desolata tuentur
regibus, haud laeti seque huc creuisse dolentes.
non secus amisso medium cum praeside puppis
fregit iter, subit ad uidui moderamina claui
aut laterum custos, aut quem penes obuia ponto
prora fuit: stupet ipsa ratis tardeque sequuntur
arma, nec accedit domino tutela minori.
ergo alacer trepidos sic erigit augur Achiuos:
'Magna deum mandata, duces, monitusque uerendos
aduehimus; non hae nostro de pectore uoces:
ille canit, cui me famulari et sumere uittas
uestra fides, ipso non discordante, subegit.
nox fecunda operum pulchraeque accommoda fraudi
panditur augurio diuum; uocat obuia uirtus,
et poscit fortuna manus. stupet obruta somno
Aonidum legio: tempus nunc funera regum
ulcisci miserumque diem; rapite arma morasque
frangite portarum: sociis hoc subdere flammas,
hoc tumulare suos. equidem haec et Marte diurno
dum res infractae pulsique in terga redimus
(per tripodas iuro et rapti noua fata magistri)
uidi, et me uolucres circum plausere secundae.
sed nunc certa fides. modo me sub nocte silenti
ipse, ipse adsurgens iterum tellure soluta,
qualis erat (solos infecerat umbra iugales),
Amphiaraus adit: non uanae monstra quietis,
nec somno comperta loquor. 'Tune' inquit 'inertes
Inachidas (redde haec Parnasia serta meosque
redde deos) tantam patiere amittere noctem,
degener? haec egomet caeli secreta uagosque
edocui lapsus? uade heia, ulciscere ferro
nos saltem!' dixit, meque haec ad limina uisus
cuspide sublata totoque impellere curru.
quare agite, utendum superis; non comminus hostes
sternendi: bellum iacet, et saeuire potestas.
ecqui aderunt, quos ingenti se attollere fama
non pigeat, dum fata sinunt? iterum ecce benignae
noctis aues; sequor, et comitum licet agmina cessent,
solus eo! atque adeo uenit ille et quassat habenas.'
Talia uociferans noctem exturbabat, euntque
non secus accensi proceres, quam si omnibus idem
corde deus: flagrant comitari et iungere casus.
ter denos numero, turmarum robora, iussus
ipse legit; circa fremit indignata iuuentus
cetera, cur maneant castris ignauaque seruent
otia: pars sublime genus, pars facta suorum,
pars sua, sortem alii clamant, sortem undique poscunt.
gaudet in aduersis animoque adsurgit Adrastus.
uertice sic Pholoes uolucrum nutritor equorum,
cum fetura gregem pecoroso uere nouauit,
laetatur cernens hos montis in ardua niti,
hos innare uadis, certare parentibus illos;
tunc uacuo sub corde mouet, qui molle domandi
ferre iugum, qui terga boni, quis in arma tubasque
natus, ad Eleas melior quis surgere palmas:
talis erat turmae ductor longaeuus Achiuae.
nec deerat coeptis: 'Vnde haec tam sera repente
numina? qui fractos superi rediistis ad Argos?

113 *permixtaque flumina flammis* (ex u. 117) P, *tristia blandis* edd. uett., *lubrica certis* Baehr. 116 *tenerosque* Markl. 117 *flumina* P. 127 *populumq.* P[1]. *truces* P[1]. 128 *acheum* P, *achiuum* B[2] G ς. 129 *iura* P B ς, *iussa* S M, *rura* G. post u. 130 inseritur hic uersus in δ φ π (marg.) codd. apud Lindenbr. p. 490. *Iunonemque tibi placatam coniuge dextro*, quem probat Bentl. 131 *uereri* P, *mereri* B S M, *mereris* p, *merere* Gronou. 134 *uultu quo nutat eodem* P, *dubium mixtumque sopori* B K S M, *dubius mixtusque* T H, *dubiumque mixtumque* r. 136 *igni* Heins. 139 *aequora* P, *aera* G H. 142 *quamcumque* B G. 145 *laxato* ω, corr. Menke. 157 *adiunctis* P, *a iunctis* B M, *a cunctis* ς. 160 *recens* B ς. 164 *medium* ς, *medio* B ς. 166 *exudant* P. 167 *tendit* P B ς, *reddit* S M. 168 *genas facies:* Bentl. 171 *bracchia buxus* Gronou., *bracchia feruor* Voss. e libris. 173 *quatit* P. 174 *cultrix* P p G, *cultris* B M. 176 *concilii* M. *penetrabile* P. 183 *dubii* P. 185 *secuntur* B. 194 *iacet* edd. uett. 198 *haec* P, *hoc* ω. 207 *reddes* P. 210 *suade* ς. 215 *aderum* P. 218 *atque adeo* P B G ς. *solus* S ς. 219 *cumque* P. 221 *deus idem flagrant* P[1]. 229 *cum* P, *cui* B M. 236 *nec decrat* Barth Heins. e codd., *neu deesset* Schrad., *nec deses: coeptis unde haec* Vnger, *nec deest* ω.

estne hic infelix uirtus? gentique superstes
sanguis, et in miseris animorum semina durant?
laudo equidem, egregii iuuenes, pulchraque meorum
seditione fruor; sed fraudem et operta paramus
proelia, celandi motus: numquam apta latenti
turba dolo. seruate animos, uenit ultor in hostes
ecce dies; tunc arma palam, tunc ibimus omnes.'
his tandem uirtus iuuenum frenata quieuit:
non aliter moto quam si pater Aeolus antro
portam iterum saxo premat imperiosus et omne
claudat iter, iam iam sperantibus aequora uentis.
Insuper Herculeum sibi iungit Agyllea uates
Actoraque: hic aptus suadere, hic robore iactat
non cessisse patri; comites tribus ordine deni:
horrendum Aoniis et contra stantibus agmen.
ipse noui gradiens furta ad Mauortia belli
ponit adoratas (Phoebea insignia) frondes,
longaeuique ducis gremio commendat honorem
frontis, et oblatam Polynicis munere grato
loricam galeamque subit. ferus Actora magno
ense grauat Capaneus, ipse haud dignatus in hostem
ire dolo superosque sequi. permutat Agylleus
arma trucis Nomii: quid enim fallentibus umbris
arcus et Herculeae iuuissent bella sagittae?
Inde per abruptas castrorum ex aggere pinnas,
ne grauis exclamet portae mugitus ahenae,
praecipitant saltu; nec longum, et protinus ingens
praeda solo ceu iam exanimes multoque peracti
ense iacent. 'Ite, o socii, quacumque uoluptas
caedis inexhaustae, superisque fauentibus, oro,
sufficite!' hortatur clara iam uoce sacerdos,
'cernitis expositas turpi marcore cohortes.
pro pudor! Argolicas hine ausi obsidere portas,
hi seruare uiros?' sic fatus, et exuit ensem
fulmineum rapidaque manu morientia transit
agmina. quis numeret caedes, aut nomine turbam
exanimem signare queat? subit ordine nullo
tergaque pectoraque et galeis inclusa relinquit
murmura permiscetque uagos in sanguine manes:
hunc temere explicitum stratis, hunc sero remissis
gressibus inlapsum clipeo et male tela tenentem,
coetibus hos mediis uina inter et arma iacentes,
acclines clipeis alios, ut quemque ligatum
infelix tellure sopor supremaque nubes
obruerat. nec numen abest, armataque Iuno
lunarem quatiens exserta lampada dextra
pandit iter firmatque animos et corpora monstrat.
sentit adesse deam tacitus, sed gaudia celat
Thiodamas; iam tarda manus, iam debile ferrum
et caligantes nimiis successibus irae.
Caspia non aliter magnorum in strage iuuencum
tigris, ubi inmenso rabies placata cruore
lassauitque genas et crasso sordida tabo
confudit maculas, spectat sua facta doletque
defecisse famem: uictus sic augur inerrat
caedibus Aoniis; optet nunc bracchia centum
centenasque in bella manus; iam taedet inanes
exhaurire minas, hostemque adsurgere mallet.
Parte alia segnes magno satus Hercule uastat
Sidonios Actorque alia; sua quemque cruento
limite turba subit: stagnant nigrantia tabo
gramina, sanguineis nutant tentoria riuis;
fumat humus, somnique et mortis anhelitus una
uoluitur; haud quisquam uisus aut ora iacentum
erexit: tali miseris deus aliger umbra
incubat et tantum morientia lumina soluit.
traxerat insomnis cithara ludoque suprema
sidera iam nullos uisurus Ialmenus ortus,
Sidonium paeana canens; huic languida ceruix
in laeuum cogente deo mediaque iacebant
colla †relicta lyra: ferrum per pectus Agylleus
exigit aptatamque caua testudine dextram
percutit et digitos inter sua fila trementes.
proturbat mensas dirus liquor: undique manant
sanguine permixti latices et Bacchus in altos
crateras paterasque redit. ferus occupat Actor
implicitum fratri Thamyrin, Tagus haurit Echetli
terga coronati, Danaus caput amputat Hebri:
nescius heu rapitur fatis, hilarisque sub umbras
uita fugit mortisque ferae lucrata dolores.
stratus humo gelida subter iuga fida rotasque
Calpetus Aonios gramen gentile metentes
proflatu terrebat equos: madida ora redundant
accensusque mero sopor aestuat; ecce iacentis
Inachius uates iugulum fodit, expulit ingens
uina cruor fractumque perit in sanguine murmur.
fors illi praesaga quies, nigrasque grauatus
per somnum Thebas et Thiodamanta uidebat.
Quarta soporiferae superabant tempora nocti,
cum uacuae nubes et honor non omnibus astris,
adflatusque fugit curru maiore Bootes:
iamque ipsum defecit opus, cum prouidus Actor
Thiodamanta uocat: 'Satis haec inopina Pelasgis
gaudia: uix ullos tanto reor agmine saeuam
effugisse necem, ni quos deformis in alto
sanguine degeneres occultat uita; secundis
pone modum: sunt et diris sua numina Thebis.
forsitan et nobis modo quae fauere, recedunt.'
paruit, et madidas tollens ad sidera palmas:
'Phoebe, tibi exuuias monstratae praemia noctis
nondum ablutus aquis (tibi enim haec ego sacra litaui)
trado ferus miles tripodum fidusque sacerdos.
si non dedecui tua iussa tulique prementem,
saepe ueni, saepe hanc dignare inrumpere mentem.
nunc tibi crudus honos, trunca arma cruorque uirorum:
at patrias si quando domos optataque, Paean,
templa, Lycie, dabis, tot ditia dona sacratis
postibus et totidem uoti memor exige tauros.'
dixerat, et laetis socios reuocabat ab armis.
Venerat hos inter fato Calydonius Hopleus
Maenaliusque Dymas, dilecti regibus ambo,
regum ambo comites, quorum post funera maesti
uitam indignantur. prior Arcada concitat Hopleus:
'Nullane post manes regis tibi cura perempti,
care Dyma, teneant quem iam fortasse uolucres
Thebanique canes? patriae quid deinde feretis,
Arcades? en reduces contra uenit aspera mater:
funus ubi? at nostro semper sub pectore Tydeus
saeuit inops tumuli, quamuis patientior artus
ille nec abruptis adeo lacrimabilis annis.
ire tamen saeuumque libet nullo ordine passim
scrutari campum, mediasue inrumpere Thebas.'
excipit orsa Dymas: 'Per ego haec uaga sidera iuro,
per ducis errantes instar mihi numinis umbras,
idem animus misero; comitem circumspicit olim
mens humilis luctu, sed nunc prior ibo'—uiamque
incohat et maesto conuersus ad aethera uultu
sic ait: 'Arcanae moderatrix Cynthia noctis,
si te tergeminis perhibent uariare figuris
numen et in siluas alio descendere uultu,
ille comes nuper nemorumque insignis alumnus,
ille tuus, Diana, puer (nunc respice saltem)
quaeritur.' incendit pronis dea cornibus almum
sidus et admoto monstrauit funera curru.
apparent campi Thebaeque altusque Cithaeron:

240 *ct pulchra* P. 248 *spirantibus* P B p. 250 *robore* P, *robora* ω. 256 *obliquam* P. 262 *portas* P. 279 *una i.* P. 289 *pacata* P, *quassata* H. 291 *confundit* P G H. 295 *mallet* P B H, *malit* S M. 299 *sanguineisque natant* Markl., *fluitant* Bentl. 305 *ialminus* P, *alimenus* M, corr. Gronou. 308 *reclina* Gronou., *recepta* Bury, *relapsa* edd. uett., *replecta* Heins. 310 *perculit* P. 311 *perturbat* ꞇ. *mensas, d. l. u. manat,* Koestl. 312 *atros* Postgate. 314 *Echetli* scripsi, *eccechli* P, *echecli* ꞇ, *ethecli* S M. 318 *gelidas* P. 319 *Calpetus* P, *Palpetus* B S M. 321 *tacentis* P. 335 *recedant* Iortin. 352 *clare* P. *temerant* Baehr. 355 *ad nostros* P. 359 *-ue* P, *-que* ω. 361 *errantis* P[1]. 362 *animus* P, *ardor* ω. 368 *nemorum* P. 370 *intendit* G. *curribus* ω, corr. Markl. 371 *monstrabat* Markl. *sidera* P. *curru* P, *cornu* ω.

sic ubi nocturnum tonitru malus aethera frangit
Iuppiter, absiliunt nubes et fulgure claro
astra patent, subitusque oculis ostenditur orbis.
accepit radios et cadem percitus Hopleus
Tydea luce uidet; longe dant signa per umbras
mutua laetantes, et amicum pondus uterque,
ceu reduces uitae saeuaque a morte remissos,
subiecta ceruice leuant; nec uerba, nec ausi
flere diu: prope saeua dies indexque minatur
ortus. eunt taciti per maesta silentia magnis
passibus exhaustasque dolent pallere tenebras.
Inuida fata piis et fors ingentibus ausis
rara comes. iam castra uident animisque propinquant,
et decrescit onus, subiti cum pulueris umbra
et sonus a tergo. monitu ducis acer agebat
Amphion equites, noctem uigilataque castra
explorare datus, primusque per auia campi
usque procul (necdum totas lux soluerat umbras)
nescio quid uisu dubium incertumque moueri
corporaque ire uidet; subitus mox fraude reperta
exclamat: 'Cohibete gradum quicumque!' sed hostes
esse patet: miseri pergunt anteire timentque
non sibi; tunc mortem trepidis minitatur et hastam
expulit, ac uanos alte leuat eminus ictus,
adfectans errare manum. stetit illa Dymantis
ante oculos, qui forte prior gressumque repressit.
at non magnanimus curauit perdere iactus
Aepytus, et fixo transuerberat Hoplea tergo
pendentesque etiam perstrinxit Tydeos armos.
labitur egregii nondum ducis immemor Hopleus,
exspiratque tenens (felix, si corpus ademptum
nesciat), et saeuas talis descendit ad umbras.
Viderat hoc retro conuersus et agmina sentit
iuncta Dymas, dubius precibusne subiret, an armis
instantes; arma ira dabat, fortuna precari,
non audere iubet: neutri fiducia coepto.
distulit ira preces; ponit miserabile corpus
ante pedes, tergoque graues quas forte ferebat
tigridis exuuias in laeuam torquet et obstat
exsertum obiectans mucronem, inque omnia tela
uersus et ad caedem iuxta mortemque paratus:
ut lea, quam saeuo fetam pressere cubili
uenantes Numidae, natos erecta superstat
mente *sui* incerta, toruum ac miserabile frendens;
illa quidem turbare globos et frangere morsu
tela queat, sed pronus amor crudelia uincit
pectora, et a media catulos circumspicit ira.
et iam laeua uiro, quamuis saeuire uetaret
Amphion, erepta manus, puerique trahuntur
ora supina comis: serus tunc denique supplex
demisso mucrone rogat: 'Moderatius, oro,
ducite, fulminei per uos cunabula Bacchi
Inoamque fugam uestrique Palaemonis annos!
si cui forte domi natorum gaudia, si quis
hic pater, angusti puero date pulueris haustus
exiguamque facem! rogat, en rogat ipse iacentis
uultus: ego infandas potior satiare uolucres,
me praebete feris, ego bella audere coegi.'
'Immo' ait Amphion 'regem si tanta cupido
condere. quae timidis belli mens, ede, Pelasgis,
quid fracti exsanguesque parent; cuncta ocius effer,
et uita tumuloque ducis donatus abito.'
horruit et toto praecordia protinus Arcas
impleuit capulo. 'Summumne hoc cladibus' inquit
'deerat ut adflictos turparem ego proditor Argos?
nil emimus tanti, nec si uelit ipse cremari.'
sic ait, et magno proscissum uulnere pectus
iniecit puero, supremaque murmura uoluens:
'Hoc tamen interea, †et tu potiare sepulcro.'
tales optatis regum in complexibus ambo,
par insigne animis, Aetolus et inclitus Arcas,
egregias efflant animas letoque fruuntur.
uos quoque sacrati, quamuis mea carmina surgant
inferiore lyra, memores superabitis annos.
forsitan et comites non aspernabitur umbras
Euryalus Phrygiique admittet gloria Nisi.
At ferus Amphion, regi qui facta reportent
edoceantque dolum captiuaque corpora reddant,
mittit ouans; clausis ipse insultare Pelasgis
tendit et abscisos sociorum ostendere uultus.
interea reducem murorum e culmine Grai
Thiodamanta uident, nec iam erumpentia celant
gaudia, ut exsertos enses et caede recenti
arma rubere notant; tunc adsilit aethera magnum
clamor, et e summo pendent cupida agmina uallo
noscere quisque suos. uolucrum sic turba recentum,
cum reducem longo prospexit in aere matrem,
ire cupit contra summique e margine nidi
exstat hians: iam iamque cadat, ni pectore toto
obstet aperta parens et amantibus increpet alis.
dumque opus arcanum et taciti compendia Martis
enumerant laetisque suos complexibus implent
Hopleaque exquirunt tardumque Dymanta queruntur:
ecce et Dircaeae iuxta dux concitus alae
uenerat Amphion; non longum caede recenti
laetatus uidet innumeris feruere cateruis
tellurem atque una gentem exspirare ruina.
qui tremor elicita caeli de lampade tactis,
hic fixit iuuenem, pariterque horrore sub uno
uox, acies sanguisque perit, gemitusque parantem
ipse ultro conuertit equus; fugit ala retorto
puluere. nondum illi Thebarum claustra subibant,
et iam Argiua cohors nocturno freta triumpho
prosilit in campos; per et arma et membra iacentum
taetraque congerie sola semianimumque cruorem
cornipedes ipsique ruunt: grauis exterit artus
ungula, sanguineus lauat imber et impedit axes.
dulce uiris hac ire uia, ceu tecta superbi
Sidonia atque ipsas calcent in sanguine Thebas.
hortatur Capaneus: 'Satis occultata, Pelasgi,
delituit uirtus: nunc est mihi uincere pulchrum
teste die; mecum clamore et puluere aperto
ite palam, iuuenes: sunt et mihi prouida dextrae
numina et horrendi stricto mucrone furores.'
sic ait; ardentes alacer succendit Adrastus
Argolicusque gener, sequitur iam tristior augur.
iamque premunt muros (et adhuc noua funera narrat
Amphion) miseramque intrabant protinus urbem,
ni Megareus specula citus exclamasset ab alta:
'Claude, uigil, subeunt hostes, claude undique portas!'
Est ubi dat uires nimius timor: ocius omnis
porta coit; solas dum tardius artat Echion
Ogygias, audax animis Spartana iuuentus
inrupit, caesique ruunt in limine primo
incola Taygeti Panopeus rigidique natator
Oebalus Eurotae; tuque, o spectate palaestris
omnibus et nuper Nemeaeo in puluere felix,
Alcidama, primis quem caestibus ipse ligarat

374 *adsiliunt* P. 384 *fatidici sed fors* P. 387 *fit sonus* G ς. 389 *explorata* P. *datos* Koestl. 390 *tesqua* Heins. 392 *corpora abinde* Barth. 397 *manum* P ς, *manus* B M. 402 *egregiique ducis non immemor* r Bentl. 403 sq. interpunxit Kohlm. 404 *et* P p, *at* S, *ac* B M. *descendit* P S, *descendat* B M. 410 *ferebat* P, *regebat* B S ς, *gerebat* [illegible] *laeuam* P B, *laeuum* M. 416 *sub* codd., corr. Heins. 418 *pronus* P, *prolis* ω. 423 *moderantius* Barth. [illegible] Markl. 429 *intandos* idem. 437 *derat* P. *turbarem* P ς. 438 *si* P B K pr. m. g Leid. pr. m., *sic* S M. [illegible] *sed* [illegible] Vollmer, *et tu potiore* P, *claro potiare* B ς, *caro potiere* M edd. 451 *clusis* (ut solet) P. 452 *abscissos* ς Barth. 455 *exortos* P. 456 *tunc* P, *nouus* ω. 459 *aere* P, *aethere* ω. 460 *summique* P, *summaque* B M, *summoque* ς. 470 *elicita* ς Peyr., *inlicita* P B M. *tactis* P B ς, *tactos* M. 472 *uix acie* P. *parentem* P[1], *parentum* P[2]. 479 *libat* P. 481 *sanguine* P, *puluere* ω. 483 *nunc est* P, *nunc nunc* ω. 486 *omina* ω, corr. Menke. 487 *succedit* P. 490 *intrabant* P[1] B M, *intrarant* P[2], *intrassent* H. 495 *animi* M. 500 *ligabat* P.

Tyndarides, nitidi moriens conuexa magistri
respicis: auerso pariter deus occidit astro.
te nemus Oebalium, te lubrica ripa Lacaenae
uirginis et falso gurges cantatus olori
flebit, Amyclaeis Triuiae lugebere nymphis,
et quae te leges praeceptaque fortia belli
erudiit genetrix, nimium didicisse queretur.
talis Echionio Mauors in limine saeuit.
  Tandem umeris obnixus Acron et pectore toto
pronus Ialmenides ferratae robora portae
torserunt: quanta pariter ceruice gementes
profringunt inarata diu Pangaea iuuenci.
par operis iactura lucro, quippe hoste retento
exclusere suos; cadit intra moenia Graius
Ormenus, et pronas tendentis Amyntoris ulnas
fundentisque preces penitus ceruice remissa
uerba solo uultusque cadunt, colloque decorus
torquis in hostiles cecidit per uulnus harenas.
soluitur interea uallum, primaeque recusant
stare morae; iam se peditum iunxere cateruae
moenibus: at patulas saltu transmittere fossas
horror equis, haerent trepidi atque immane pauentes
abruptum mirantur iter; nunc impetus ire
margine ab extremo, nunc sponte in frena recedunt.
hi praefixa solo uellunt munimina, at illi
portarum obiectus minuunt et ferrea sudant
claustra remoliri, trabibusque atque aere sonoro
pellunt saxa loco; pars ad fastigia missas
exsultant haesisse faces, pars ima lacessunt
scrutanturque cauas caeca testudine turres.
  At Tyrii, quae sola salus, caput omne coronant
murorum, nigrasque sudes et lucida ferro
spicula et arsuras caeli per inania glandes
saxaque in aduersos ipsis auulsa rotabant
moenibus: exundant saeuo fastigia nimbo,
armataeque uomunt stridentia tela fenestrae.
qualiter aut Malean aut alta Ceraunia supra
cessantes in nube sedent nigrisque locantur
collibus et subitae saliunt in uela procellae:
talis Agenoreis Argiuum exercitus armis
obruitur; non ora uirum, non pectora flectit
imber atrox, rectosque tenent in moenia uultus
immemores leti et tantum sua tela uidentes.
Anthea falcato lustrantem moenia curru
desuper Ogygiae pepulit grauis impetus hastae;
lora excussa manu, retroque in terga uolutus
semianimos artus ocreis retinentibus haeret;
mirandum uisu belli scelus: arma trahuntur,
fumantesque rotae tellurem et tertius hastae
sulcus arat; longo sequitur uaga puluere ceruix,
et resupinarum patet orbita lata comarum.
  At tuba luctificis pulsat clangoribus urbem
obsaeptasque fores sonitu perfringit amaro.
diuisere aditus, omnique in limine saeuus
signifer ante omnes sua damna et gaudia portat.
dira intus facies; uix Mauors ipse uidendo
gaudeat; insanis lymphatam horroribus urbem
scindunt dissensu uario Luctusque Furorque
et Pauor et caecis Fuga circumfusa tenebris.
bellum intrasse putes: feruent discursibus arces,
miscentur clamore uiae, ferrum undique et ignes
mente uident, saeuas mente accepere catenas.
consumpsit uentura timor: iam tecta replerant
templaque, et ingratae uallantur planctibus arae.
una omnes eademque subit formido per annos:
poscunt fata senes, ardet palletque iuuentus,
atria femineis trepidant ululata querellis.
flent pueri et flendi nequeunt cognoscere causas
attoniti et tantum matrum lamenta trementes.
illas cogit amor, nec habent extrema pudorem:
ipsae tela uiris, ipsae iram animosque ministrant,
hortanturque unaque ruunt, nec auita gementes
limina nec paruos cessant ostendere natos:
sic ubi pumiceo pastor rapturus ab antro
armatas erexit apes, fremit aspera nubes;
inque uicem sese stridore hortantur et omnes
hostis in ora uolant, mox deficientibus alis
amplexae flauamque domum captiuaque plangunt
mella laboratasque premunt ad pectora ceras.
  Nec non ancipitis pugnat sententia uulgi
discordesque serit motus: hi reddere fratrem,
nec mussant, sed uoce palam claroque tumultu
reddere regna iubent; periit reuerentia regis
sollicitis: 'Veniat pactumque hic computet annum,
Cadmeosque lares exsul patriasque salutet
infelix tenebras; cur autem sanguine fraudes
et periura luam regalis crimina noxae?'
inde alii: 'Sera ista fides, iam uincere mauult.'
Tiresian alii lacrimis et supplice coetu
orant, quodque unum rebus solamen in artis,
nosse futura rogant. tenet ille inclusa premitque
fata deum: 'Quiane ante duci bene credita nostro
consilia et monitus, cum perfida bella uetarem?
te tamen, infelix' inquit 'perituraque Thebe,
si taceam, nequeo miser exaudire cadentem
Argolicumque oculis haurire uacantibus ignem.
uincamur, pietas; pone heia altaria, uirgo,
quaeramus superos.' facit illa, acieque sagaci
sanguineos flammarum apices geminumque per aras
ignem et clara tamen mediae fastigia lucis
orta docet; tunc in speciem serpentis inanem
ancipiti gyro uolui frangique ruborem
demonstrat dubio, patriasque inluminat umbras.
ille coronatos iamdudum amplectitur ignes,
fatidicum sorbens uultu flagrante uaporem.
stant tristes horrore comae, uittasque prementes
caesaries insana leuat: diducta putares
lumina consumptumque genis rediisse nitorem.
tandem exundanti permisit uerba furori:
'Audite, o sontes, extrema litamina diuum,
Labdacidae: uenit alma salus, sed limite duro.
Martius inferias et saeua efflagitat anguis
sacra: cadat generis quicumque nouissimus exstat
uiperei, datur hoc tantum uictoria pacto.
felix, qui tanta lucem mercede relinquet.'
  Stabat fatidici prope saeua altaria uatis
maestus, adhuc patriae et tantum communia lugens
fata, Creon: grandem subiti cum fulminis ictum,
non secus ac torta traiectus cuspide pectus,
accipit exanimis sentitque Menoecea posci.
monstrat enim suadetque timor; stupet anxius alto
corda metu glaciante pater, Trinacria qualis
ora repercussum Libyco mare sumit ab aestu.
mox plenum Phoebo uatem et celerare iubentem
nunc humilis genua amplectens, nunc ora canentis
nequiquam reticere rogat; iam fama sacratam
uocem amplexa uolat, clamantque oracula Thebae.
  Nunc, age, quis stimulos et pulchrae gaudia mortis

504 *oliri* P[1], *olori* P[2] ς, *olore* B M. 505 *fleuit* P B S ς. 506 *in leges* Barth. 510 *protinus* P. *ialmenides* B ς, *almenides* P ς, *alimenides* M, cf. u. 305. 512 *proscindunt* ϕ Bentl., *perfringunt* ς, *profindunt* Barth. 513 *operi* Seru. ad Aen. IX 727. *namque hoste recepto* id. 515 *Ormenas* P. 516 *remissa* P, *recisa* ω. 523 *iter* P, *agi* ς. 527 *trabibusque* B M, *trabibus* P[1] L. *atque aere* Postgate, *et ariete* P[1] L, *artata* B M, *aut aere* Kohlm., *alii aere* Dieter, *atque ariete moto* Baehr., *artata sonoris* Barth, *fidibusque artata sonoris* Slack. 536 *auratae* Bochart e cod., *pharetrae* ς. 538 † *teguntur* Beh., *leguntur* B M, *locuntur* P, *legantur* S, corr. Bury. 540 *talibus* P. *ex. orans* P. 549 *tellurem et territus* P. 550 *arant* M edd. 553 *obsessasque* nescio quis. 555 *portans* P. 557 *insanis* P ς, *incertis* B M. 563 *replorant* P, *replerunt* ς. 569 *trementes* P, *timentes* B ς, *uidentes* ς, *tuentes* Barth. 581 *fratri* ς Sandstr. 583 *regna iubent iuueni; periit,* seruato *fratrem* in 581 Housman. 584 *sollicití* P. 586 *autem* P, *autem ego* B M, *aut ego* ς. 589 *questu* G. 592 *nostro* P, *nostra* ω. 602 *ruborem* P B ς, *rubore* M. 606 *prementes* P, *trementes* ω. 608 *uigorem* Barth. 609 *u. nitorem* P. 611 *limine* Valcken. 617 *et* P, om. ω. *tantum patriae* B. 621 *in stupet* P. 623 *sentit* Barth. 628 *qui* B ς. *tumulos* P.

addiderit iuueni (neque enim haec absentibus umquam
mens homini transmissa deis), memor incipe Clio,
saecula te quoniam penes et digesta uetustas.
Diua Iouis solio iuxta comes, unde per orbem
rara dari terrisque solet contingere, Virtus,
seu pater omnipotens tribuit, siue ipsa capaces
elegit penetrare uiros, caelestibus ut tunc
desiluit gauisa plagis! dant clara meanti
astra locum quosque ipsa potens adfixerat ignes.
iamque premit terras, nec uultus ab aethere longe;
sed placuit mutare genas, fit pronida Manto
(responsis ut plena fides) et fraude priores
exuitur uultus. abiit horrorque uigorque
ex oculis, paulum decoris permansit honosque
mollior, et posito uatum gestamina ferro
subdita; descendunt uestes, toruisque ligatur
uitta comis (nam laurus erat); tamen aspera produnt
ora deam nimiique gradus. sic Lydia coniunx
Amphitryoniaden exutum horrentia terga
perdere Sidonios umeris ridebat amictus
et turbare colus et tympana rumpere dextra.
Sed neque te indecorem sacris dignumque iuberi
talia Dircaea stantem pro turre, Menoeceu,
inuenit; immensae reserato limine portae
sternebas Danaos, pariter Mauortius Haemon.
sed consanguinei quamuis atque omnia fratres,
tu prior: exanimes circum cumulantur acerui;
omne sedet telum, nulli sine caedibus ictus,
necdum aderat Virtus; non mens, non dextra quiescit,
non auida arma uacant, ipsa insanire uidetur
Sphinx galeae custos, uisoque animata cruore
emicat effigies et sparsa orichalca renident:
cum dea pugnantis capulum dextramque repressit:
'Magnanime o iuuenis, quo non agnouerit ullum
certius armifero Cadmi de semine Mauors,
linque humiles pugnas, non haec tibi debita uirtus:
astra uocant, caeloque animam, plus concipe, mittes.
iamdudum hoc hilares genitor bacchatur ad aras,
hoc ignes fibraeque uolunt, hoc urget Apollo:
terrigenam cuncto patriae pro sanguine poscunt.
fama canit monitus, gaudet Cadmeia plebes
certa tui; rape mente deos, rape nobile fatum.
i, precor, accelera, ne proximus occupet Haemon.'
sic ait, et magna cunctantis pectora dextra
permulsit tacite seseque in corde reliquit.
fulminis haud citius radiis adflata cupressus
combibit infestas et stirpe et uertice flammas,
quam iuuenis multo possessus numine pectus
erexit sensus letique inuasit amorem.
ut uero aduersae gressumque habitumque notauit
et subitam a terris in nubila crescere Manto,
obstipuit. 'Sequimur, diuum quaecumque uocasti,
nec tarde paremus,' ait; iam iamque recedens
instantem uallo Pylium tamen Agrea fixit.
armigeri fessum excipiunt; tum uulgus euntem
auctorem pacis seruatoremque deumque
conclamat gaudens atque ignibus implet honestis.
Iamque iter ad muros cursu festinus anhelo
obtinet et miseros gaudet uitasse parentes,
cum genitor—: steteruntque ambo et uox haesit utrique,
deiectaeque genae. tandem pater ante profatur:
'Quis nouus inceptis rapuit te casus ab armis?
quae bello grauiora paras? dic, nate, precanti,
cur tibi torua acies? cur hic truculentus in ore
pallor, et ad patrios non stant tua lumina uultus?
audisti responsa, palam est. per ego oro tuosque,
nate, meosque annos miseraeque per ubera matris,
ne uati, ne crede, puer! superine profanum
dignantur stimulare senem, cui uultus inanis
extinctique orbes et poena simillima diro
Oedipodae? quid si insidiis et fraude dolosa
rex agit, extrema est cui nostra in sorte timori
nobilitas tuaque ante duces notissima uirtus?
illius haec forsan, remur quae uerba deorum;
ille monet! ne frena animo permitte calenti,
da spatium tenuemque moram, male cuncta ministrat
impetus; hoc, oro, munus concede parenti.
sic tua maturis signentur tempora canis,
et sis ipse parens et ad hunc, animose, timorem
peruenias: ne perge meos orbare penates.
externi te nempe patres alienaque tangunt
pignora? si pudor est, primum miserere tuorum.
haec pietas, hic uerus honos; ibi gloria tantum
uentosumque decus titulique in morte latentes.
nec timidus te flecto parens: i, proelia misce,
i Danaas acies mediosque per obuius enses;
non teneo: liceat misero tremibunda lauare
uulnera et undantem lacrimis siccare cruorem,
teque iterum saeuis iterumque remittere bellis.
hoc malunt Thebae.' sic colla manusque tenebat
implicitus; sed nec lacrimae nec uerba mouebant
dis uotum iuuenem; quin et monstrantibus illis
fraude patrem tacita subit auertitque timorem:
'Falleris heu uerosque metus, pater optime, nescis.
non me ulli monitus, nec uatum exorsa furentum
sollicitant uanisque mouent: sibi callidus ista
Tiresias nataeque canat; non si ipse reclusis
comminus ex adytis in me insaniret Apollo.
sed magis unanimi casus me fratris ad urbem
sponte refert: gemit Inachia mihi saucius Haemon
cuspide; uix illum medio de puluere belli
inter utrasque acies, iam iamque tenentibus Argis—
sed moror; i, refoue dubium turbaeque ferenti
dic, parcant leuiterque uehant; ego uulnera doctum
iungere supremique fugam reuocare cruoris
Aethiona petam.' sic imperfecta locutus
effugit; illi atra mersum caligine pectus
confudit sensus; pietas incerta uagatur
discordantque metus, impellunt credere Parcae.
Turbidus interea ruptis uenientia portis
agmina belligeri Capaneus agit aequore campi,
cornua nunc equitum, cuneos nunc ille pedestres,
et proculcantes moderantum funera currus;
idem altas turres saxis et turbine crebro
laxat: agit turmas idem atque in sanguine fumat.
nunc spargit torquens uolucri noua uulnera plumbo,
nunc iaculum excusso rotat in sublime lacerto,
nullaque tectorum subit ad fastigia, quae non
deferat hasta uirum perfusaque caede recurrat.
nec iam aut Oeniden aut Hippomedonta peremptos,
aut uatem Pelopea phalanx aut Arcada credunt:
quin socium coiisse animas et corpore in uno
stare omnes; ita cuncta replet. non ullius aetas,
non cultus, non forma mouet; pugnantibus idem
supplicibusque furit; non quisquam obsistere contra,
non belli temptare uices: procul arma furentis

631 *est d. uoluptas* P. 632 *urbem* P. 635 *tunc* P G S, *nunc* M. *animos, cael. at nunc* Markl. 637 *potens* P, *polis* ω. 638 *uirtus* P. 640 *plana* schol. Gronou. *hac fraude* Barth. 643 *et post* $\overset{\textit{haec}}{\textit{nouatum}}$ P. 646 *nimiosque* P¹. 648 *redimibat* P. 651 *menoeceum* P. 665 *mittis* P B (ead. m. *i* in *e* mut.). 667 *haec urguet apollos* P. 668 *cuncti* Barth. 668 sq. *poscunt Fata, canunt* π Bentl. *audet* P. 670 *certatim* P. 675 *ingestas* ς. 678 *aduersae* P S p, *auersae* B M. *gressum* P. 679 *a* om. P. 681 *patremus* P. 683 *fixum* Barth. *tunc* P ς. 685 *et laudibus* Seru. ad Aen. IX 652. 688 *steterunt* (*que* del.) Menke. *utrique* ς Gronou., *utrimque* P B M. 691 *dignate* P¹. 695 *meos* P. 697 *dignentur* Valck. 700 *agit, cui nostra extrema in sorte* P. 702 interpunxit Bentl. 707 *sis ut et ipse* Barth. 711 *uerus tibi honos* P S. 712 *iacentis* Barth. 713 *i* om. P. 714 *i* P ς, *per* M. 724 *uanisque* P, *manesque* ω. 725 *nataque* P. 727 *sed magis* P ς, *s. grauis* B M. 731 *furenti* B. 732 *uulnere* P¹. 734 *aethiona* P, *aechiona* M, *eetiona* Gronou. 736 *confundit* Barth. *uocatur* P. 740 *cunctos* P. 742 *alias* P.

terribilesque iubas et frontem cassidis horrent.
At pius electa murorum in parte Menoeceus
iam sacer aspectu solitoque augustior ore,
ceu subito in terras supero demissus ab axe,
constitit, exempta manifestus casside nosci,
despexitque acies hominum et clamore profundo
conuertit campum iussitque silentia bello.
'Armorum superi, tuque o qui funere tanto
indulges mihi, Phoebe, mori, date gaudia Thebis,
quae pepigi et toto quae sanguine prodigus emi.
ferte retro bellum captaeque impingite Lernae
reliquias turpes, confixaque terga fouentes
Inachus indecores pater auersetur alumnos.
at Tyrii templa, arua, domos, conubia, natos
reddite morte mea: si uos placita hostia iuui,
si non attonitis uatis consulta recepi
auribus et Thebis nondum credentibus hausi.
haec Amphioniis pro me persoluite tectis!
at mihi deceptum, precor, exorate parentem.'
sic ait, insignemque animam mucrone corusco
dedignantem artus pridem maestamque teneri
arripit atque uno quaesitam uulnere rumpit.
sanguine tunc spargit turres et moenia lustrat,
seque super medias acies, nondum ense remisso,
iecit et in saeuos cadere est conatus Achiuos.
ast illum amplexae Pietas Virtusque ferebant
leniter ad terras corpus; nam spiritus olim
ante Iouem et summis apicem sibi poscit in astris.
Iamque intra muros nullo sudore receptum
gaudentes heroa ferunt: abscesserat ultro
Tantalidum uenerata cohors; subit agmine longo
colla inter iuuenum, laetisque fauoribus omni
concinitur uulgo. Cadmum atque Amphiona supra
conditur: hi sertis, hi ueris honore solutos
accumulant artus patriaque in sede reponunt
corpus adoratum. repetunt mox bella peractis
laudibus; hic uicta genitor lacrimabilis ira
congemit, et tandem matri data flere potestas:
'Lustralemne feris ego te, puer inclite, Thebis
deuotumque caput uilis ceu mater alebam?
quod molita nefas? cui tantum inuisa deorum?
non ego monstrifero coitu reuoluta nouaui
pignora, nec nato peperi funesta nepotes.
quid refert? potitur natis Iocasta ducesque
regnantesque uidet: nos saeua piacula bello
demus, ut alterni (placet hoc tibi, fulminis auctor)
Oedipodionii mutent diademata fratres!
quid superos hominesue queror? tu, saeue Menoeceu,
tu miseram ante omnes properasti exstinguere matrem.
unde hic mortis amor? quae sacra insania menti?
quosue ego conceptus, aut quae mala pignora fudi
tam diuersa mihi? nimirum Martius anguis,
quaeque nouis proauum tellus effloruit armis—
hinc animi tristes nimiusque in pectore Mauors,
et de matre nihil. sponte en ultroque peremptus
irrumpis maestas fatis nolentibus umbras:
ast ego et Danaos Capaneaque tela uerebar.
haec erat, haec metuenda manus ferrumque, quod amens
ipsa dedi; uiden' ut iugulo consumpserit ensem?
altius haud quisquam Danaum mucrone subisset.'
Diceret infelix etiamnum et cuncta repleret
questibus: abducunt comites famulaeque perosam
solantes thalamoque tenent; sedet eruta multo
ungue genas; non illa diem, non uerba precantum
respicit aut uisus flectit tellure relictos,
iam uocis, iam mentis inops. sic aspera tigris
fetibus abreptis Scythico deserta sub antro
accubat et tepidi lambit uestigia saxi;
nusquam irae, sedit rabidi feritasque famesque
oris, eunt praeter secura armenta gregesque:
adspicit illa iacens; ubi enim, quibus ubera pascat,
aut quos ingenti premat expectata rapina?
Hactenus arma, tubae, ferrumque et uulnera: sed nunc
comminus astrigeros Capaneus tollendus in axes.
non mihi iam solito uatum de more canendum;
maior ab Aoniis poscenda amentia lucis:
mecum omnes audete deae! siue ille profunda
missus nocte furor, Capaneaque signa secutae
arma Iouem contra Stygiae rapuere sorores,
seu uirtus egressa modum, seu gloria praeceps,
seu magnae data fata neci, seu laeta malorum
principia et blandae superum mortalibus irae.
Iam sordent terrena uiro taedetque profundae
caedis, et exhaustis olim Graiumque suisque
missilibus lassa respexit in aethera dextra.
ardua mox toruo metitur culmina uisu,
innumerosque gradus, gemina latus arbore clausos,
aerium sibi portat iter, longeque timendus
multifidam quercum flagranti lumine uibrat;
arma rubent una clipeoque incenditur ignis.
'Hac' ait 'in Thebas, hac me iubet ardua uirtus
ire, Menoeceo qua lubrica sanguine turris.
experiar, quid sacra iuuent, an falsus Apollo.'
dicit, et alterno captiua in moenia gressu
surgit ouans: quales mediis in nubibus aether
uidit Aloidas, cum cresceret impia tellus
despectura deos nec adhuc immane ueniret
Pelion et trepidum iam tangeret Ossa Tonantem.
Tum uero attoniti fatorum in cardine summo,
ceu suprema lues urbi facibusque cruentis
aequatura solo turres Bellona subiret,
omnibus e tectis certatim ingentia saxa
roboraque et ualidas fundae Balearis habenas
(nam iaculis caeloque uagis spes unde sagittis?),
uerum auidi tormenta rotant et molibus urgent.
ille nec ingestis nec terga sequentibus umquam
detrahitur telis, uacuoque sub aere pendens
plana uelut terra certus uestigia figat,
tendit et ingenti subit occurrente ruina:
amnis ut incumbens longaeui robora pontis
adsiduis oppugnat aquis; iam saxa fatiscunt
emotaeque trabes: tanto uiolentior ille
(sentit enim) maiore salo quassatque trahitque
molem aegram, nexus donec celer alueus omnes
abscidit et cursu uictor respirat aperto.
utque petita diu celsus fastigia supra
eminuit trepidamque adsurgens desuper urbem
uidit et ingenti Thebas exterruit umbra,
increpat attonitos: 'Humilesne Amphionis arces,
pro pudor! hi faciles carmenque imbelle secuti,
hi (mentita diu Thebarum fabula) muri?
et quid tam egregium prosternere moenia molli

755 [illegible] P. 756 *erecta* Schrad. 759 *et despta* Barth. 764 *uoto* Valck. 769 *placita* H, *placida* P B M. 772 [illegible] corr. [illegible]. 773 *et* P, *ac* B ς. 783 *conditor* B S M, *conditur* P ς. *soluto* (*solito* P[1]) ω, corr. Peyr. Heins. post 791 in P uersus erasus esse uid., cuius initium fuit *In* . . . 796 *cultu* P. *nouaui* ς, *notaui* B M, *natavi* P. 798 post 799 habet P. 798 [illegible] P, *habet* [illegible] ς. *suos* om. S. 800 *alternis* P. 802 *quis* P. *menoeceo* P. 805 [illegible] P G, [illegible] B M. post 808 iterum in P uersus erasus est, cuius initium fuisse uid. *Inru*[illegible] . . . 811 *at* B M, *et* P ς. 814 [illegible] P. post 822 B habet hanc: *et rapidi feritas iraq. fam*[illegible]. 823 *cedit* anon. Heidelb. *rapidi* P, corr. Vollmer, [illegible] ς. 829 [illegible] B p, [illegible] P, *canendum est* G H T. 830 [illegible] *poscenda amentia* P, [illegible] B S M, [illegible] B marg., [illegible] *amentia* K schol., *poscenda audatia* R, [illegible] *dementia* al. [illegible] Serv. ad Aen. XII 560. 835 [illegible] M edd., [illegible] P. *caeca* schol. 841 *clausos* Vollmer. [illegible] P[2] p ς, *clausus* P[1] B S M. 843 [illegible] P. 845 *Hac* P. *haec* P. 847 *fallis*, al. m. suprascr. *l. falsus* P. 848 *dicit* P B ς, *dixit* M. 854 [illegible] Bentl. *urbi* P, *urbem* B M. 857 [illegible] P, *grauidas* ς. 858 [illegible] *una* ς, *nulla* ς. 859 *tormenta* P ς, [illegible] B M. 867 [illegible] P, [illegible] ς. interpunxit Kohlm. 873 *attonitos* [illegible] *A. arces*: Koestl., *Haene illae A.* [illegible], *arces* Peyr. 875 *hi* P, *et* B M. *deos* Barth. 876 *quidnam* codd. edd., *quid tam* Bentl. e cod. Cant., [illegible] Baehr.

structa lyra?' simul insultans gressuque manuque
molibus obstantes cuneos tabulataque saeuus
destruit: absiliunt pontes, tectique prementis
saxea frena labant, dissaeptoque aggere rursus
utitur et truncas rupes in templa domosque
praecipitat frangitque suis iam moenibus urbem.
  Iamque Iouem circa studiis diuersa fremebant
Argolici Tyriique dei; pater aequus utrisque
adspicit ingentes ardentum comminus iras
seque obstare uidet. gemit inseruante nouerca
Liber et obliquo respectans lumine patrem
'Nunc ubi saeua manus, meaque heu cunabula flammae,
fulmen, io, ubi fulmen?' ait. gemit auctor Apollo,
quas dedit ipse, domos; Lernam Thebasque rependit
maestus et intento dubitat Tirynthius arcu;
maternos plangit uolucer Danaeius Argos;
flet Venus Harmoniae populos metuensque mariti
stat procul et tacita Gradiuum respicit ira.
increpat Aonios audax Tritonia diuos;
Iunonem tacitam furibunda silentia torquent.
non tamen haec turbant pacem Iouis: ecce quierant
iurgia, cum mediis Capaneus auditus in astris.
'Nullane pro trepidis' clamabat 'numina Thebis
statis? ubi infandae segnes telluris alumni,
Bacchus et Alcides? pudet instigare minores.
tu potius uenias (quis enim concurrere nobis
dignior? en cineres Semeleaque busta tenentur),
nunc age, nunc totis in me conitere flammis,
Iuppiter! an pauidas tonitru turbare puellas
fortius et soceri turres exscindere Cadmi?'
  Ingemuit dictis superum dolor; ipse furentem
risit et incussa sanctarum mole comarum,
'Quaenam spes hominum tumidae post proelia Phlegrae?
tune etiam feriendus?' ait. premit undique lentum
turba deum frendens et tela ultricia poscit,
nec iam audet fatis turbata obsistere coniunx.
ipsa dato nondum caelestis regia signo
sponte tonat, coeunt ipsae sine flamine nubes
accurruntque imbres: Stygias rupisse catenas
Iapetum uictum aut supera ad conuexa leuari
Inarimen Aetnamue putes. pudet ista timere
caelicolas; sed cum in media uertigine mundi
stare uirum insanasque uident deposcere pugnas,
mirantur tacite et dubio pro fulmine pallent.
coeperat Ogygiae supra fastigia turris
arcanum mugire polus caelumque tenebris
auferri: tenet ille tamen, quas non uidet, arces,
fulguraque attritis quotiens micuere procellis,
'His' ait 'in Thebas, his iam decet ignibus uti,
hinc renouare faces lassamque accendere quercum.'
talia dicentem toto Ioue fulmen adactum
corripuit: primae fugere in nubila cristae,
et clipei niger umbo cadit, iamque omnia lucent
membra uiri. cedunt acies, et terror utrimque,
quo ruat, ardenti feriat quas corpore turmas.
[intra se stridere facem galeamque comasque
quaerit, et urentem thoraca repellere dextra
conatus ferri cinerem sub pectore tractat]
stat tamen, extremumque in sidera uersus anhelat,
pectoraque inuisis obicit fumantia muris,
ne caderet: sed membra uirum terrena relinquunt,
exuiturque animus; paulum si tardius artus
cessissent, potuit fulmen sperare secundum.

LIBER VNDECIMVS

Postquam magnanimus furias uirtutis iniquae
consumpsit Capaneus exspirauitque receptum
fulmen et ad terras longe comitata cadentem
signauit muros ultricis semita flammae,
componit dextra uictor concussa plagarum
Iuppiter et uultu caelumque diemque reducit.
gratantur superi, Phlegrae ceu fessus anhelet
proelia et Encelado fumantem impresserit Aetnam.
ille iacet lacerae complexus fragmina turris,
toruus adhuc uisu memorandaque facta relinquens
gentibus atque ipsi non inlaudata Tonanti.
quantus Apollineae temerator matris Auerno
tenditur; ipsae horrent, si quando pectore ab alto
emergunt, uolucres immensaque membra iacentis
spectant, dum miserae crescunt in pabula fibrae:
sic grauat iniectus terras hostiliaque urit
arua et anhelantem caelesti sulpure campum.
respirant Thebae, templisque iacentia surgunt
agmina; iam finis uotis finisque supremis
planctibus, et natos ausae deponere matres.
  At uaga pallentes campo fuga uoluit Achiuos.
nec iam hostes turmae, aut ferrum mortale timetur:
omnibus ante oculos irae Iouis, omnibus ardent
arma metu galeaeque tonant, uisusque pauentes
ipse sequi et profugis opponere Iuppiter ignes.
instat Agenoreus miles caelique tumultu
utitur: indomitos ut cum Massyla per arua
armenti reges magno leo fregit hiatu
et contentus abit; rauci tunc comminus ursi,
tunc auidi uenere lupi, rabieque remissa
lambunt degeneres alienae uulnera praedae.
hinc premit Eurymedon, cui rusticus horror in armis,
rustica tela manu, patriumque agitare tumultus:
Pan illi genitor; tener hinc conatibus annos
egreditur iuuenemque patrem puer aequat Alatreus:
felices ambo, sed fortunatior ille,
quem genuisse iuuat; nec iam dinoscere promptum,
quae magis arma sonent, quo plus eat hasta lacerto.
artatur denso fugientum examine uallum.
  Quas uoluis, Gradiue, uices? modo moenia Cadmi
scandebant, sua nunc defendunt tecta Pelasgi:
ceu redeunt nubes, ceu circumflantibus Austris
alternus procumbit ager, ceu gurgite cano
nunc retegit bibulas, nunc induit aestus harenas.

879 *destruit* B (ead. m. corr. ex *restruit*), *restruit* P S M, *deruit* Barth. *prementis* P, *trementis* ω. 881 *rudis inter t.* P. 886 *infestante* B marg. G ς. 901 *pudet* P T, *piget* B M. 904 *continere* P. 906 *fortius* P, *fortior* ω. *thalamos* M. 909 *Quae non* P B pr. m. 916 *aut uictum* P S H, *aut uictam* B M, *aut uinctam* G Peyr., *Iapeton, uictam* Barth, *u. aut* Kohlm. 917 *timere* ω, *timeri* P. 920 *tacite* P, *taciti* ω. *dubii* T Bentl. *pallent* P, *pendent* ω. 924 *attristi* P. *procellae* P. 926 *facem* edd. *cassamque* Heins. 931 *ruat et* P. in P G uu. 931 et 932 inter se transpositi leguntur. uu. 932–934, qui in P ς desunt, leguntur in B (in summo marg. adscripti) S (inter lineas additi) r (rec. m. adscripti) ς. 932 *adhaesit* P. 935 *animam* Burm. *paulum o. si* B T. 939 *sperare* P G, *meruisse* B S M.

XI 11 *illaudanda* Heins. e cod. Anglic. 15 *spectandum m.* P. 21 *pallentes* P S T, *palantes* B M. 22 *hostes* P G, *hostiles*, ead. m. *hostes* suprascr. B, *hostiles* S M. 25 *et* om. P. 33 *tumultus* P p, *tumultum* B M. 35 *elatres*, suprascr. ɫ *alatreus* P, *elatreus* B ς. 43 *aeternus* P. 44 *induit* P Heins., *obruit* B M.

exspirat late pubes Tirynthia, alumni
exuuias imitata dei ; trux maeret ab astris
Amphitryoniades Nem*eaea* in sanguine terga
et similes ramos similesque uidere pharetras.
stabat in Argolicae ferrato culmine turris
egregius lituo dextri Mauortis Enyeus
hortator ; sed tunc miseris dabat utile signum
suadebatque fugam et tutos in castra receptus :
cum subitum obliquo descendit ab aere uulnus,
urgentisque sonum laeua manus aure retenta est,
sicut erat ; fugit in uacuas iam spiritus auras,
iam gelida ora tacent, carmen tuba sola peregit.
  Iamque potens scelerum geminaeque exterrita gentis
sanguine Tisiphone fraterna claudere quaerit
bella pyra : nec se tanta in certamina fidit
sufficere, inferna comitem ni sede Megaeram
et consanguineos in proelia suscitet angues.
ergo procul uacua consedit ualle solumque
ense fodit Stygio terraeque immurmurat absens
nomen et (Elysiis signum indubitabile regnis)
crinalem attollit longo stridore cerasten :
caeruleae dux ille comae, quo protinus omnis
horruit audito tellus pontusque polusque,
et pater Aetnaeos iterum respexit ad ignes.
accipit illa sonum ; stabat tunc forte parenti
proxima, dum coetu Capaneus laudatur ab omni
Ditis et insignem Stygiis fouet amnibus umbram.
protinus abrupta terrarum mole sub astris
constitit, exsultant Manes, quantumque profundae
rarescunt tenebrae, tantum de luce recessit.
excipit atra soror dextraeque innexa profatur :
' Hac, germana, tenus Stygii metuenda parentis
imperia et iussos potui tolerare furores,
sola super terras hostilique obuia mundo,
dum uos Elysium et faciles compescitis umbras.
nec pretium deforme morae cassique labores :
hoc quodcumque madet campi. quod sanguine fumant
stagna, quod innumero Lethaea examine gaudet
ripa, meae uires, mea laeta insignia. sed quid
haec ego ? Mars habeat, uulgataque iactet Enyo.
uidisti (Stygiis certe manifestus in umbris)
sanguine foedatum rictus atroque madentem
ora ducem tabo : miseri insatiabilis edit
me tradente caput. modo nempe horrendus ab astris
descendit uos usque fragor : me sacra premebat
tempestas, ego mixta uiris furialibus armis
bella deum et magnas ridebam fulminis iras.
sed iam (effabor enim) longo sudore fatiscunt
corda, soror, tardaeque manus ; hebet infera caelo
taxus et insuetos angues nimia astra soporant.
tu, cui totus adhuc furor exsultantque recentes
Cocyti de fonte comae, da iungere uires.
non solitas acies nec Martia bella paramus,
sed fratrum (licet alma Fides Pietasque repugnent,
uincentur), fratrum stringendi comminus enses.
grande opus ! ipsae odiis, ipsae discordibus armis
aptemur. quid lenta uenis ? agedum elige, cuius
signa feras. ambo faciles nostrique ; sed anceps
uulgus et adfatus matris blandamque precatu
Antigonen timeo, paulum ne nostra retardent
consilia. ipse etiam, qui nos lassare precando
suetus et ultrices oculorum exposcere Diras,
iam pater est : coe u fertur iam solus ab omni
flere sibi ; atque adeo moror ipsa inrumpere Thebas
adsuetumque larem. tibi pareat impius exul,
Argolicumque impelle nefas ; neu mitis Adrastus
praeualeat plebesque, caue, Lernaea moretur.
uade, et in alternas inimica reuertere pugnas.'
  Talia partit e diuersum abiere sorores :
ut Notus et Boreas gemino de cardine mundi,
hic niue Rhiphaea, Libycis hic pastus harenis,
bella cient : clamant amnes freta nubila siluae,
iamque patent strages ; plangunt sua damna coloni,
et tamen oppressos miserantur in aequore nautas.
illas ut summo uidit pater altus Olympo
incestare diem trepidumque Hyperionis orbem
suffundi maculis, toruo sic incohat ore :
' Vidimus armiferos, quo fas erat usque, furores,
caelicolae, licitasque acies, etsi impia bella
unus init ausus que mea procumbere dextra.
nunc par infandum miserisque incognita terris
pugna subest : auferte oculos ! absentibus ausint
ista deis lateantque Iouem ; sat funera mensae
Tantaleae et sontes uidisse Lycaonis aras
et festina polo ducentes astra Mycenas.
nunc etiam turbanda dies : mala nubila tellus
accipe, secedantque poli : stat parcere mundo
caelitibusque meis ; saltem ne uirginis almae
sidera, Ledaei uideant neu talia fratres.'
sic pater omnipotens, uisusque nocentibus aruis
abstulit, et dulci terrae caruere sereno.
  Iamque per Argolicas Erebo sata uirgo cohortes
uestigat Polynicis iter portisque sub ipsis
inuenit, incertum leto tot iniqua fugane
exeat. et dubios turbarant omina sensus :
uiderat, obscura uallum dum nocte pererrat
aeger consilii curisque nouissima uoluens,
coniugis Argiae laceram cum lampade maesta
effigiem (sunt monstra deum, sic ire parabat,
has latura uiro taedas erat !) : ergo roganti,
quae uia quisue dolor, cur maesta insignia, tantum
fleuerat atque manu tacitos auerterat ignes.
scit mentem uidisse nefas ; etenim unde Mycenis
adforet et uallum coniunx inopina subiret ?
sed fati monitus uicinaque funera sentit,
ac sentire timet. cum uero Acherontis aperti
Dira ter admoto tetigit thoraca flagello,
ardet inops animi, nec tam considere regno,
quam scelus et caedem et perfossi in sanguine fratris
exspirare cupit, subitusque adfatur Adrastum :
' Sera quidem, extremus socium gentisque superstes
Argolicae, consulta, pater, iam rebus in artis
adgredior ; tunc tempus erat, cum sanguis Achiuum
integer, ire ultro propriamque capessere pugnam,
non plebis Danaae florem regumque uerendas
obiectare animas, ut lamentabile tantis
urbibus induerem capiti decus. aspera quando
praeteriit uirtus, nunc saltem exsoluere fas sit,
quae merui. scis namque, socer, licet alta recondas
uulnera et adflictum generi uereare pudorem,
ille ego sum, qui te pacem et pia iura regentem
(infelix utinamque aliis datus urbibus hospes !)
extorrem patria regnoque—sed exige tandem
supplicium : fratrem suprema in bella (quid horres ?

cumbit
45 *exspirat* P, *procumbit* S M, *proexpirat* B. 46 *imitata sui* Bern. *ab alto* B p ς. 47 *nemea* P, *nemaee* B, corr. Gronou. 49 *culmine* P, *margine* B M, *limine* Barth. 50 *enyeus* P, *enipeus* B S M, *Enypeus* schol. 54 uersus om. P. *aere* Peyr., *aure* ω edd. 57 *exterrita* P, *exercita* B M. 58 *fraterno* Sandstr. 59 *pyra* Postgate, *tuba* ω, *rogo* Sandstr., *manu* Imhof. *fidit* P ς, *retur* B M. 62 *concedit* P B. 64 *numen* Barth. *elysii* P. 68 *respexit* P ς, *prospexit* B M. 72 *erupta* Barth. 81 *madent* ω. 85 *uidisti* P T, *uidistis* B K M. 87 *miseris* P, corr. Vollmer, *miserum* B M. 89 *me* P, *mea* B M. 90 *uiris* P, *uiri* ω. 98 sq. interpunxit Weber. 104 *redardent* P, *retardet* B M, *laboret* G. 110 *Argolicum tu* Barth. 114 *medio de carmine* P. 116 *manes* P. 117 *deflent sua* Seru. ad Aen. XII 452. 122 *qua* Bern. 127 *mensis* P, *mens///* B. 128 *Tantalei* P, *Tantalaee* B. 131 *mundo* P, *caelo* B, *coelo* ς. 132 *sideribusq.* B. 133 om. P. 138 post 139 habet P. 139 *turbarant* P, *turbabant* ω. 142 *laceram* P, *lacera* ω. *maesta* P, *maestam* ω. 145 *quo* Schrad. 146 *tacitos* P, *timidos* ω. 150 *aperti* P, *operti* ω. 151 *Dira* P, *Diua* ω. 153 *in* B M, om. P ς G. *perfusus sanguine* maluit Housman. 157 *achium* P. 158 *propriamque* P B ς, *primamque* B M, *priuamque* Burm. 159 *magnasque regentum* Barth. 161 *at fera q.* ς, *ast ea q.* Δ. 162 *praeteriit* P, *praecepit* ω. 167 *extorris* Schrad. *exigo* Imhof et Δ supra scr.

decretum est fixumque) uoco; desiste morari,
nec poteris. non si atra parens miseraeque sorores
in media arma cadant, non si ipse ad bella ruenti
obstet et exstinctos galeae pater ingerat orbes,
deficiam. anne bibam superest quodcumque cruoris
Inachii? et nestris etiamnum mortibus utar?
uidi ego me propter ruptos telluris hiatus,
nec subii; uidi exanimum fecique nocentem
Tydea; me Tegee regem indefensa reposcit,
orbaque Parrhasiis ululat mihi mater in antris.
ipse nec Ismeni ripas, dum stagna cruentat
Hippomedon, Tyrias potui nec scandere turres,
dum tonat, et tecum, Capaneu, miscere furores?
quis tantus pro luce timor? sed digna rependam.
conueniant ubi quaeque nurus matresque Pelasgae
longaeuique patres, quorum tot gaudia carpsi
orbauique domos: fratri concurro, quid ultra est?
spectent et uotis uictorem Eteoclea poscant.
iamque uale, coniunx, dulcesque ualete Mycenae!
at tu, care socer (nec enim omnis culpa malorum
me penes, et superi mecum Parcaeque nocentes),
sis lenis cineri, meque haec post proelia raptum
alitibus fratrique tegas urnamque reportes.
hoc tantum, et natae melius conubia iungas.'
  Ibant in lacrimas, ueluti, cum uere reuerso
Bistoniae tepuere niues, submittitur ingens
Haemus et angustos Rhodope descendit in amnes.
coeperat et leni senior mulcere furentem
adloquio: scidit orsa nouo terrore cruenta
Eumenis, alipedemque citum fataliaque arma
protinus, Inachii uultus expressa Pherecli,
obtulit ac fidas exclusit casside uoces.
ac super haec: 'Abrumpe moras, celeremus! et illum
aduentare ferunt portis.' sic omnia uicit,
correptumque iniecit equo; uolat aequore aperto
pallidus instantemque deae circumspicit umbram.
  Sacra Ioui merito Tyrius pro fulmine ductor
nequiquam Danaos ratus exarmasse ferebat.
nec pater aetherius diuumque has ullus ad aras,
sed mala Tisiphone trepidis inserta ministris
adstat et inferno praeuertit uota Tonanti.
'Summe deum, tibi namque meae primordia Thebae
(liueat infandum licet Argos et aspera Iuno)
debent, Sidonios ex quo per litora raptor
turbasti thiasos, dignatus uirgine nostra
terga premi et placidas falsum mugire per undas!
nec te uana fides iterum Cadmeia adeptum
conubia et Tyrios nimium inrupisse penates:
tandem, inquam, soceros dilectaque moenia gratus
respicis adsertorque tonas; ceu regia caeli
attemptata tui, sic te pro turribus altis
uidimus urgentem nubes, laetique benignum
fulmen et auditos proauis agnouimus ignes.
accipe nunc pecudes et magni turis aceruos
uotiuumque marem; dignas sed pendere grates
haud mortale opus est; certent tibi reddere Bacchus
noster et Alcides, illis haec moenia seruas.'
dixerat: ast illi niger ignis in ora genasque
prosiluit raptumque comis diadema cremauit.
tunc ferus ante ictum spumis delubra cruentat
taurus et obstantum mediis e coetibus exit
turbidus insanoque ferens altaria cornu.
diffugiunt famuli, et regem solatur haruspex.
ipse instaurari sacrum male fortis agique
imperat, et magnos ficto premit ore timores:
qualis ubi implicitum Tirynthius ossibus ignem
sensit et Oetaeas membris accedere uestes,
uota incepta tamen libataque tura ferebat
durus adhuc patiensque mali; mox grande coactus
ingemuit, uictorque furit per uiscera Nessus.
  Nuntius exanimi suspensus pectora cursu
Aepytus ad regem portae statione relicta
tendit et haec trepido uix intellectus anhelat:
'Rumpe pios cultus intempestiuaque, rector,
sacra deum: frater muris circum omnibus instat
portarumque moras frenis adsultat et hastis
nomine te crebro, te solum in proelia poscens.'
flent maesti retro comites, et uterque loquenti
adgemit et pulsis exercitus obstrepit armis.
ille uocat: 'Nunc tempus erat, sator optime diuum:
quid meruit Capaneus?' turbatus inhorruit altis
rex odiis, mediaque tamen gauisus in ira est.
sic ubi regnator post exsulis otia tauri
mugitum hostilem summa tulit aure iuuencus
agnouitque minas, magna stat feruidus ira
ante gregem spumisque animos ardentibus efflat,
nunc pede toruus humum, nunc cornibus aera findens;
horret ager, trepidaeque exspectant proelia ualles.
  Nec desunt regni comites: 'Sine moenia pulset
inritus.' 'Ille autem fractis huc audeat usque
uiribus?' 'Hic miseris furor est instare periclo,
nec librare metus et tuta odisse.' 'Resiste
hic fretus solio, nos propulsabimus hostem,
nos bellare iube.' sic proxima turba, sed ardens
ecce aderat luctu dicturusque omnia belli
libertate Creon: urit fera corda Menoeceus;
nulla patri requies, illum quaeritque tenetque;
illum sanguineos proflantem pectore riuos
adspicit et saeua semper de turre cadentem.
ut dubium et pugnas cunctantem Eteoclea uidit,
'Ibis' ait 'neque te ulterius fratremque ducemque,
pessime, funeribus patriae lacrimisque potentem,
Eumenidum bellique reum, patiemur inulti.
sat tua non aequis luimus periuria diuis.
urbem armis opibusque grauem et modo ciuibus artam,
ceu caelo demissa lues inimicaue tellus,
hausisti uacuamque tamen sublimis obumbras?
iam deest seruitio plebes: hos ignis egentes
fert humus, hos pelago patrius iam detulit amnis;
hi quaerunt artus, illi anxia uulnera curant.
redde agedum miseris fratres natosque patresque,
redde aruis domibusque uiros! ubi maximus Hypseus
finitimusque Dryas? ubi Phocidos arma sonorae
Euboicique duces? illos tamen aequa duelli
sors tulit ad Manes: at tu, pudet, hostia regni,
hostia, nate, iaces, ceu mutus et e grege sanguis,
ei mihi! primitiis ararum et rite nefasto
libatus iussusque mori: et cunctabitur ultra
iste? nec aduerso nunc saltem Marte uocatus
stabit? an in pugnas alium iubet ire profanus
Tiresias? iterumque meos oracula nectit
in gemitus? quid enim misero super unicus Haemon?
ille iube subeat, tuque hinc spectator ab alta
turre sede. quid saeua fremis famulamque cohortem
respectas? hi te ire nolunt, hi pendere poenas;
ipsa etiam genetrix ipsaeque odere sorores.
in te ardens frater ferrum mortemque minatur
saeuaque portarum conuellit claustra, nec audis?'

170 *nec si* P. 171 *non ipsae* P, *non si se* S. 175 *ego me* P B ς, *egomet* S M. 177 *indefensa* P R, *indefessa* B M. 183 *ubicumque* ω, corr. Heins. 191 *urnamque* P B ς, *urnaque* S M. 197 *scidit ipsa* Prisc. X 24. 199 *pherecli* P, *perichi* S M, *Perinthi* Gronou. 206 *raptos* P. 208 *magistris* P. 214 *premit placidas fassum* P. 215 *ademptum* P G ς. 217 *umquam* P. *deiectaque* P, *delectaq.* B. 220 *unguentum* P[1]. 221 *agnoscimus* P. 222 an *magnos*? 225 *illic* P[1]. *seruas* P, *serua* ω. 226 *illis* P. 230 *insanoque ferens* P B, *insano feriens* S M ς. 235 *sentit* P. *accendere* P. 246–247 haud immerito spurios esse putauit Guyet. 248 *tunc* ς. 254 *efflat* P π, *offert* B M, *effert* ς. 257 *regni* P B S, *regi* M edd. 261 *hic* P ς, *hoc* B M. 262 *hos* Gronou. 269 ita P p, *fratrumque ducumque* B M. 270 *potitum* M ς. 274 *demissa* B G, *deiecta* P, *dimissa* M. *tellus* ω, *labes* Schrad., *pestis* Baehr., *stella* Imhof. 276 *iam deest* e cod. Weber, *defit* c. *saeuitiae* Barth. 278 *anxia* P, *ardua* ω, *arida* Muell. 281 *sonare* P. 283 *fors* P B S. 285 *ararum* P B p, Prisc. XIV 17, *armorum* M ς. 293 *respectans* P. 295 *me* P. 296 *audes* B ς.

Sic pater infrendens, miseraque exaestuat ira.
ille sub haec 'Non fallis' ait 'nec te inclita nati
fata mouent: canere illa patrem et iactare decebat.
sed spes sub lacrimis, spes atque occulta cupido
his latet: insano praetendis funera uoto,
meque premis frustra uacuae ceu proximus aulae.
non ita Sidoniam fortuna reliquerit urbem,
in te ut sceptra cadant, tanto indignissime nato.
nec mihi difficilis praesens uindicta; sed arma,
arma prius, famuli! cocant in proelia fratres.
uult gemitus lenire Creon: lucrare furorem;
uictori mihi cuncta lues.' sic iurgia paulum
distulit atque ensem, quem iam dabat ira, repressit:
ictus ut incerto pastoris uulnere serpens
erigitur gyro longumque e corpore toto
uirus in ora legit; paulum si deuius hostis
torsit iter, cecidere minae tumefactaque frustra
colla sedent, irasque sui bibit ipse ueneni.
  At genetrix primam funestae sortis ut amens
expauit famam (nec tarde credidit), ibat
scissa comam uultusque et pectore nuda cruento,
non sexus decorisue memor: Pentheia qualis
mater ad insani scandebat culmina montis,
promissum sacuo caput adlatura Lyaeo.
non comites, non ferre piae uestigia natae
aequa ualent: tantum miserae dolor ultimus addit
robur, et exsangues crudescunt luctibus anni.
iamque decus galeae, iam spicula sacua ligabat
ductor et ad lituos hilarem intrepidumque tubarum
prospiciebat equum, subito cum apparuit ingens
mater, et ipse metu famulumque expalluit omnis
coetus, et oblatam retro dedit armiger hastam.
'Quis furor? unde iterum regni integrata resurgit
Eumenis? ipsi etiam post omnia, comminus ipsi
stabitis? usque adeo geminas duxisse cohortes
et facinus mandasse parum est? quo deinde redibit
uictor? in hosne sinus? o diri coniugis olim
felices tenebrae! datis, improba lumina, poenas.
haec spectanda dies? quo, saeue, minantia flectis
ora? quid alternos uultus pallorque ruborque
mutat, et obnixi frangunt mala murmura dentes?
me miseram, uinces! prius haec tamen arma necesse est
experiare domi: stabo ipso in limine portae
auspicium infelix scelerumque immanis imago.
haec tibi canities, haec sunt calcanda, nefande,
ubera, perque uterum sonipes hic matris agendus.
parce: quid oppositam capulo parmaque repellis?
non ego te contra Stygiis feralia sanxi
uota deis, caeco nec Erinyas ore rogaui.
exaudi miseram; genetrix te, saeue, precatur,
non pater; adde moram sceleri et metire quod audes.
sed pulsat muros germanus et impia contra
bella ciet? non mater enim, non obstat eunti
ulla soror; te cuncta rogant, hic plangimus omnes.
ast ibi uix unus pugnas dissuadet Adrastus,
aut fortasse iubet: tu limina auita deosque
linquis et a nostris in fratrem amplexibus exis?'
  At parte ex alia tacitos obstante tumultu
Antigone furata gradus (nec casta retardat
uirginitas) uolat Ogygii fastigia muri
exsuperare furens; senior comes haeret eunti
Actor, et hic summas non duraturus ad arces.
utque procul uisis paulum dubitauit in armis,
agnouitque (nefas!) iaculis et uoce superba
tecta incessentem, magno prius omnia planctu
implet et ex muris ceu descensura profatur:
'Comprime tela manu paulumque hanc respice turrim,
frater, et horrentes refer in mea lumina cristas!
agnoscisne hostes? sic annua pacta fidemque
poscimus? hi questus, haec est bona causa modesti
exsulis? Argolicos per te, germane, penates
(nam Tyriis iam nullus honos), per si quid in illa
dulce domo, submitte animos: en utraque gentis
turba rogant ambaeque acies; rogat illa suorum
Antigone deuota malis suspectaque regi,
et tantum tua, dure, soror. saltem ora trucesque
solue genas; liceat uultus fortasse supremum
noscere dilectos et ad haec lamenta uidere
anne fleas. illum gemitu iam supplice mater
frangit et exsertum dimittere dicitur ensem:
tu mihi fortis adhuc? mihi, quae tua nocte dieque
exsilia erroresque fleo, iam iamque tumentem
placaui tibi saepe patrem? quid crimine soluis
germanum? nempe ille fidem et stata foedera rupit,
ille nocens saeuusque suis; tamen ecce uocatus
non uenit.' his paulum furor elanguescere dictis
coeperat, obstreperet quamquam atque obstaret Erinys;
iam submissa manus, lente iam flectit habenas,
iam tacet; erumpunt gemitus, lacrimasque fatetur
cassis; hebent irae, pariterque et abire nocentem
et uenisse pudet: subito cum matre repulsa
Eumenis eiecit fractis Eteoclea portis
clamantem: 'Venio solumque, quod ante uocasti,
inuideo; ne incesse moras, grauis arma tenebat
mater; io patria, o regum incertissima tellus,
nunc certe uictoris eris!' nec mitior ille
'Tandem' inquit 'scis, saeue, fidem et descendis in aequum?
o mihi nunc primum longo post tempore frater,
congredere: hae leges, haec foedera sola supersunt.'
sic hostile tuens fratrem; namque uritur alto
corde, quod innumeri comites, quod regia cassis
instratusque ostro sonipes, quod fulua metallo
parma micet, quamquam haud armis inhonorus et ipse
nec palla uulgare nitens: opus ipsa nouarat
Maeoniis Argia modis ac pollice docto
stamina purpureae sociauerat aurea telae.
  Iamque in puluereum Furiis hortantibus aequor
prosiliunt, sua quemque comes stimulatque monetque.
frena tenent ipsae phalerasque et lucida comunt
arma manu mixtisque iubas serpentibus augent.
stat consanguineum campo scelus, unius ingens
bellum uteri, coeuntque pares sub casside uultus.
signa pauent, siluere tubae, stupefactaque Martis
cornua; ter nigris auidus regnator ab oris
intonuit terque ima soli concussit, et ipsi
armorum fugere dei: nusquam inclita Virtus,
restinxit Bellona faces, longeque pauentes
Mars rapuit currus, et Gorgone cruda uirago
abstitit, inque uicem Stygiae subiere sorores.
prominet excelsis uulgus miserabile tectis,
cuncta madent lacrimis et ab omni plangitur arce.
hinc questi uixisse senes, hinc pectore nudo
stant matres paruosque uetant attendere natos.
ipse quoque Ogygios monstra ad gentilia manes
Tartareus rector porta iubet ire reclusa.
montibus insidunt patriis tristique corona
infecere diem et uinci sua crimina gaudent.
  Illos ut stimulis ire in discrimen apertis
audiit et sceleri nullum iam obstare pudorem,

299 *solebat* P. 304 *ut* om. P. 305 *sub a.* P. 311 *pectore torto* ς. 316 *tandem* P. 317 *uultusque* P, *uultuque* ω. 321 *piae* P G ς, *ipsae* B M ς. 325 *trepidumque* Gronou. 326 *respiciebat* Barth. 327 *et* om. P. 336 *alternos* P M, *alternus* B Barth. 338 *uincis!* Sandstr. 339 *ipsa* M. 340 *origo* Schrad. 341 *calcata* P. 357 *comes* om. P. 358 *auctor* P. 361 *incessantem* Eutych. II 14 Menke, *incessante* T. 366 *poscimur* Schrad. 374 *nosce* P[1], *nosci* P[2], quod tuetur Housman, collato Verg. Aen. III 61. 379 *saepe* P p, *saeue* B M. 391 *o* om. P. 393 *f. descendit in aequam* P. 397 *classes* P[1]. 398 *fulua* P B ς, *fulta* M edd. 404 *monetque* P B ς, *regitque* ς, *mouetque* edd. uett. 409 *pauent* P, *tacent* B M. 415 *abstitit* M, *obstitit* P B ς. *rubuere* ω, corr. Bentl., *rediere* Schrad. 419 *accedere* ς, *ascendere* Barth. 424 *in stimulos* P. *discrimina certis* P.

aduolat et medias immittit Adrastus habenas,
ipse quidem et regnis multum et uenerabilis aeuo.
sed quid apud tales, quis nec sua pignora curae,
exter honos? tamen ille rogat: 'Spectabimus ergo hoc,
Inachidae Tyriique, nefas? ubi iura deique?
bella ubi? ne perstate animis. te deprecor, hostis
(quamquam, haec ira sinat, nec tu mihi sanguine longe),
te, gener, et iubeo; sceptri si tanta cupido est,
exuo regales habitus, tu Lernan et Argos
solus habe!' non uerba magis suadentia frangunt
accensos sumptisque semel conatibus obstant,
quam Scytha curuatis erectus fluctibus umquam
Pontus Cyaneos uetuit concurrere montes.
ut periisse preces geminosque ad proelia fusos
puluere cornipedes explorarique furentum
in digitis ammenta uidet, fugit omnia linquens
castra, uiros, generum, Thebas, ac fata monentem
conuersumque iugo propellit Ariona: qualis
demissus curru laeuae post praemia sortis
umbrarum custos mundique nouissimus heres
palluit, amisso ueniens in Tartara caelo.
  Non tamen indulsit pugnae cunctataque primo
substitit in scelere et paulum Fortuna morata est.
bis cassae periere uiae, bis comminus actos
auertit bonus error equos, puraeque nefandi
sanguinis obliquis ceciderunt ictibus hastae.
tendunt frena manu et saeuis calcaribus urgent
immeritos; mouet et geminas uenerabile diuum
prodigium turmas, alternaque murmura uoluunt
mussantes: iterare acies, procurrere saepe
impetus et totum miseris opponere bellum.
  Iamdudum terris coetuque offensa deorum
auersa caeli Pietas in parte sedebat,
non habitu, quo nota prius, non ore sereno,
sed uittis exuta comam, fraternaque bella,
ceu soror infelix pugnantum aut anxia mater,
deflebat, saeuumque Iouem Parcasque nocentes
uociferans, seseque polis et luce relicta
descensuram Erebo et Stygios iam malle penates.
'Quid me' ait 'ut saeuis animantum ac saepe deorum
obstaturam animis, princeps Natura, creabas?
nil iam ego per populos, nusquam reuerentia nostri.
o furor, o homines, diraeque Prometheos artes!
quam bene post Pyrrham tellus pontusque uacabant!
en mortale genus!' dixit, speculataque tempus
auxilio 'temptemus' ait 'licet inrita coner.'
desiluitque polo, niueus sub nubibus atris
quamquam maesta deae sequitur uestigia limes.
uix steterat campo, subita mansuescere pace
agmina sentirique nefas; tunc ora madescunt
pectoraque, et tacitus subrepsit fratribus horror.
arma etiam simulata gerens cultusque uiriles,
nunc his, nunc illis 'Agite, ite, obsistite,' clamat
'quis nati fratresque domi, quis pignora tanta!
hic quoque (nonne palam est ultro miserescere diuos?)
tela cadunt, cunctantur equi, Fors ipsa repugnat.'
  Nonnihil impulerat dubios, ni torua notasset
Tisiphone fraudes caelestique ocior igne
adforet increpitans: 'Quid belli obuerteris ausis,
numen iners pacique datum? cede, improba: noster
hic campus nosterque dies; nunc sera nocentes
defendis Thebas. ubi tunc, cum bella cieret
Bacchus et armatas furiarent orgia matres,
aut ubi segnis eras, dum Martius impia serpens
stagna bibit, dum Cadmus arat, dum semina surgunt,
dum rogat Oedipoden genitor, dum lampade nostra
in thalamos Iocasta uenit?' sic urget, et ultro
uitantem adspectus etiam pudibundaque longe
ora reducentem premit adstridentibus hydris
intentatque faces; deiectam in lumina pallam
diua trahit magnoque fugit questura Tonanti.
  Tunc uero accensae stimulis maioribus irae:
arma placent, uersaeque uolunt spectare cohortes.
instaurant crudele nefas; rex impius aptat
tela et funestae casum prior occupat hastae.
illa uiam medium clipei conata per orbem
non perfert ictus atque alto uincitur auro.
tunc exsul subit et clare funesta precatur:
'Di, quos effosso non inritus ore rogauit
Oedipodes flammare nefas, non improba posco
uota: piabo manus et eodem pectora ferro
rescindam, dum me moriens hic sceptra tenentem
linquat et hunc secum portet minor umbra dolorem.'
hasta subit uelox equitis femur inter equique
ilia, letum utrique uolens; sed plaga sedentis
laxato uitata genu, tamen inrita noti
cuspis in obliquis inuenit uulnera costis.
it praeceps sonipes strictae contemptor habenae
aruaque sanguineo scribit rutilantia gyro.
exsultat fratris credens hunc ille cruorem:
credit et ipse metu; totis iamque exsul habenis
indulget, caecusque auidos inlidit in aegrum
cornipedem cursus. miscentur frena manusque
telaque, et ad terram turbatis gressibus ambo
praecipitant. ut nocte rates, quas nubilus Auster
implicuit, frangunt tonsas mutantque rudentes,
luctataeque diu tenebris hiemique sibique,
sicut erant, imo pariter sedere profundo:
haec pugnae facies. coeunt sine more, sine arte,
tantum animos irasque atque ignescentia cernunt
per galeas odia et uultus rimantur acerbo
lumine: nil adeo mediae telluris, et enses
impliciti nexaeque manus, alternaque saeui
murmura ceu lituos rapiunt aut signa tubarum.
fulmineos ueluti praeceps cum comminus egit
ira sues strictisque erexit tergora saetis:
igne tremunt oculi, lunataque dentibus uncis
ora sonant; spectat pugnas de rupe propinqua
uenator pallens canibusque silentia suadet:
sic auidi incurrunt; necdum letalia miscent
uulnera, sed coeptus sanguis, facinusque peractum est.
nec iam opus est Furiis; tantum mirantur et adstant
laudantes, hominumque dolent plus posse furores.
fratris uterque furens cupit adfectatque cruorem
et nescit manare suum; tandem inruit exsul,
hortatusque manum, cui fortior ira nefasque
iustius, alte ensem germani in corpore pressit,
qua male iam plumis imus tegit inguina thorax.
ille dolens nondum, sed ferri frigore primo
territus in clipeum turbatos colligit artus;
mox intellecto magis ac magis aeger anhelat
uulnere; nec parcit cedenti atque increpat hostis:

427 *et regnis* P G ς, *regnis* B M. 428 *sed quis* Bern. *quae non sua* Prisc. III 4, *nunc sua* P. 429 *exter honos* P ς Prisc., *externos* B M, *alternos* Gronou. *ergo hoc* P G, *ergo* B M. 432 *quamquam haud i. s.* Barth. 434 *lernean* P[1], *i. lernan* M, *i. lernam* B. 439 *geminoque* P. 440 *explorauitque* P. 449 *ietus* P. 452 *et* om. P. 453 *miserabile* ς edd. 454 *alienaque* P. 455 *acies* P, *aciem* ω. 457 *coetusque* P. 458 *auersa est* P. 459 deest in B ς. 460 *et u.* P. 462 *saeuum* (*que* eras.) *parcasque* P. 464 *mille* P[1]. 467 *numquam* P. 468 om. P. *dirique* B (ex *diracq.* corr.) p T. 469 *uocabat* P H. 471 *auxilium* P M. interpunxit Heins. 472 *altis* ω, corr. Schrad. e schol. 480 *hic* P B, *his* ς M. 482 *Nos nihil* P. 484 *obuerterit* P, *auerteris* G. 490 *semina surgunt* P[2], *uicta cadit* P[1], *uicta cadit sphinx* B M ς. 492 *urguet* P B S. 495 *lumine* P G. 498 *uolant* Heins. 504 *orbe* Gruter. 505 *flammate* P, corr. Heins. e cod., *firmate* ω edd. *poscet* P. 506 *tempora* P. 510 *lentum* P. *utrimque* P. *uouens* Heins. 511 *tantum* Bachr. 515 *ille* P ς, *esse* ς edd., *isse* Barth., *ire* Burm. 517 *caecosque* P. 521 *pangunt* P. an *nectuntque*? 525 *animos irasque* P, *animis iraque* B M. 531 *pectora* ω, corr. Heins. 536 *coctus* P. *est* om. ς. 541 post 542 habet P. 541 *hortaturque* P G ς. 542 *germano* Heins. 545 *turbatus* B G ς. 547 *hosti* B ς, *hostem* G ς, *orsis* Bachr.

'Quo retrahis, germane, gradus? hoc languida somno,
hoc regnis effeta quies, hoc longa sub umbra
imperia! exsilio rebusque exercita egenis
membra uides; disce arma pati nec fidere laetis.'
Sic pugnant miseri; restabat lassa nefando
uita duci summusque cruor, poterantque parumper
stare gradus; sed sponte ruit fraudemque supremam
in media iam morte parat. clamore Cithaeron
erigitur, fraterque ratus uicisse leuauit
ad caelum palmas: 'Bene habet! non inrita uoui,
cerno graues oculos atque ora natantia leto.
huc aliquis propere sceptrum atque insigne comarum,
dum uidet.' haec dicens gressus admouit et arma,
ceu templis decus et patriae laturus ouanti,
arma etiam spoliare cupit; nondum ille peractis
manibus ultrices animam seruabat in iras.
utque superstantem pronumque in pectora sensit,
erigit occulte ferrum uitaeque labantis
reliquias tenues odio suppleuit, et ensem
iam laetus fati fraterno in corde reliquit.
ille autem: 'Viuisne? an adhuc manet ira superstes,
perfide nec sedes umquam meriture quietas?
huc mecum ad Manes! illic quoque pacta reposcam,
si modo Agenorei stat Gnosia iudicis urna,
qua reges punire datur.' nec plura locutus
concidit et totis fratrem grauis obruit armis.
Ite truces animae funestaque Tartara leto
polluite et cunctas Erebi consumite poenas!
uosque malis hominum, Stygiae, iam parcite, diuae:
omnibus in terris scelus hoc omnique sub aeuo
uiderit una dies, monstrumque infame futuris
excidat, et soli memorent haec proelia reges.
At genitor sceleris comperto fine profundis
erupit tenebris, saeuoque in limine profert
mortem imperfectam: ueteri stat sordida tabo
hirtaque canities, et durus sanguine crinis
obnubit furiale caput; procul ora genaeque
intus et effossae squalent uestigia lucis.
uirgo autem impositae sustentat pondera laeuae,
dextra sedet baculo. qualis si puppe relicta
exosus Manes pigri sulcator Auerni
exeat ad Superos solemque et pallida turbet
astra, nec ipse diu fortis patiensque superni
aeris; interea longum cessante magistro
crescat opus, totisque exspectent saecula ripis:
talis iit campum, comitique extrema gementi
'Duc' ait 'ad natos patremque recentibus, oro,
inice funeribus!' cunctatur nescia uirgo,
quid paret; impediunt iter implicitosque morantur
arma, uiri, currus, altaque in strage seniles
deficiunt gressus et dux miseranda laborat.
ut quaesita diu monstrauit corpora clamor
uirginis, insternit totos frigentibus artus.
nec uox ulla seni: iacet immugitque cruentis
uulneribus, nec uerba diu temptata sequuntur.
dum tractat galeas atque ora latentia quaerit,
tandem muta diu genitor suspiria soluit:
'Tarda meam, pietas, longo post tempore mentem
percutis? estne sub hoc hominis clementia corde?
uincis io miserum, uincis, Natura, parentem.
en habeo gemitus lacrimaeque per arida serpunt
uulnera et in molles sequitur manus impia planctus.
accipite infandae iusta exsequialia mortis,
crudeles nimiumque mei! nec noscere natos
adloquiumque aptare licet; dic, uirgo, precanti,
quem teneo? quo nunc uestras ego saeuus honore
prosequar inferias? o si fodienda redirent
lumina et in uultus saeuire ex more potestas!
heu dolor, heu iusto magis exaudita parentis
uota malaeque preces! quisnam fuit ille deorum,
qui stetit orantem iuxta praereptaque uerba
dictauit fatis? furor illa et mouit Erinys
et pater et genetrix et regna oculique cadentes;
nil ego: per Ditem iuro dulcesque tenebras
immeritamque ducem, subeam sic Tartara digna
morte, nec irata fugiat me Laius umbra.
ei mihi, quos nexus fratrum, quae uulnera tracto!
soluite quaeso manus infestaque uincula tandem
diuidite, et medium nunc saltem admittite patrem.'
talia dequestus paulatim insumpserat iras
mortis et occulte telum, ni nata uetaret,
quaerebat; sed cauta manu subtraxerat enses
Antigone. furit inde senex: 'Vbi noxia tela?
heu Furiae, num totum abiit in corpora ferrum?'
dicentem comes aegra leuat mutumque dolorem
ipsa premit, saeuum gaudens planxisse parentem.
Olim autem inceptae clamore exterrita pugnae
regina extulerat notum penetralibus ensem,
ensem sceptriferi spolium lacrimabile Lai.
multaque cum superis et diro questa cubili
et nati furiis et primi coniugis umbris,
luctata est dextra, et prono uix pectore ferrum
intrauit tandem: uenas perrumpit anile
uulnus et infelix lustratur sanguine lectus.
illius exili stridentem in pectore plagam
Ismene conlapsa super lacrimisque comisque
siccabat plangens: qualis Marathonide silua
flebilis Erigone caesi prope funera patris
questibus absumptis tristem iam soluere nodum
coeperat et fortes ramos moritura ligabat.
Et iam laeta ducum spes elusisse duorum
res Amphionias alio sceptrumque maligna
transtulerat Fortuna manu, Cadmique tenebat
iura Creon. miser heu bellorum terminus! illi
pugnarant fratres; hunc et Mauortia clarant
semina, et impensus patriae paulo ante Menoeceus
conciliat populos. scandit fatale tyrannis
flebilis Aoniae solium: pro blanda potestas
et sceptri male suadus amor! numquamne priorum
haerebunt documenta nouis? iuuat ecce nefasto
stare loco regimenque manu tractare cruentum.
quid melior Fortuna potest? iam flectere patrem
incipit atque datis abolere Menoecea regnis.
primum adeo saeuis imbutum moribus aulae
indicium specimenque sui iubet igne supremo
arceri Danaos, nudoque sub axe relinqui
infelix bellum et tristes sine sedibus umbras.
mox reducem Ogygiae congressus limine portae
Oedipoden timuit paulum, seseque minorem
confessus tacite, promptamque coercuit iram;
sed redit in regem caecumque audentius hostem
increpitans 'Procul' inquit 'abi uictoribus omen
inuisum, et Furias auerte, ac moenia lustra
discessu Thebana tuo: spes longa peracta est.
uade, iacent nati; quae iam tibi uota supersunt?'

548 *hoc* P, *o* ω. 549 *hoc* P, *et* ω. *effata* P. *hoc longa* P, *longaque* ω. 554 *et sponte* P. 560 *ad arma* P. 567 *fati* P ς, *fratri* B M, *fratris* G ς, *frater* ς. *fraterno in c.* P ς, *frater non c.* ς, *frater sub c.* ς, *non frater c.* ς. 568 *an* P (quod coniecerat Postgate), *et* ω. 570 *huc* P ς, *i* B M. *parta* P. 572 *quae* B ς, *qui* ς, *cui* G. 581 *crupit* P, *erepsit* ω. *caecoque* Schrad. *in* P, *e* ω. 583 *utraque* ω corr. Heins., *atraque* Baehr. *duros* P[1], *duris* P[2]. *crines* P. 584 *ferale* Markl. 585 *offensae* P. 588 *pigri manes* ς, *manes nigri* ς, *nigri manes* B. 592 *tota atque* Imhof, *tostisque* Heins. 597 *atraque* P. 604 *multa* ς. *diu* P B G ς, *furens* M ς. 607 *io* P, *me* ω. 609 *uulnera iam* B G ς. 619 *uouit* P. 621 *haec ego* P. 627 *insumpserat* P, *sumpserat* ω. 628 *telum nita*//// ceteris omissis P. 629 *casta* ω, corr. Bentl. *suppresserat* Barth. 631 *corpore* B G ς. 632 *atra* P. 633 *gaudent* P, *gaudetque suum* Peyr. 639 *dextra* B ς, *dextera* S, *dextrae* P. 640 *uenas* P, *et uenas* ω. *perrumpit* P B ς, *prorumpit* ς, *prorupit* M. *anile* P B ς, *aniles* M ς. 646 *uulnere* P, *soluere* ω, *uoluere* Sandstr. 647 *ligabat* P B ς, *ligauit* ς, *legebat* B marg. M ς. *uestem i. s. nondum—legebat* Housman. 652 *huc* P. *clamant* ω, corr. Grotius. 654 *populos* P π, *populis* B S M, *populo* Baehr. *tyrannus* M ς. 659 *potes* P p. 661 *imbutum* P, *imbutus* B S M. *moribus* P, *amoribus* B S M. 666 *Oedipodem* ς. *extimuit* P π. 668 *caecumque* P. *audacius* π. 669 *increpitat* P.

Horruit instinctu rabido, steteruntque trementes
ceu uisu squalore genae, seniumque recessit.
tunc natam baculumque manu dimisit, et irae
innixus tumido uocem de pectore rumpit:
'Iamne uacat saeuire, Creon? modo perfida regna
fortunaeque locum nostrae, miserande, subisti,
et tibi iam fas est regum calcare ruinas?
iam tumulis uictos, socios iam moenibus arces?
macte, potes digne Thebarum sceptra tueri.
haec tua prima dies, sed cur noua contrahis amens
iura? quid anguste tantos metiris honores?
exsilium intendis? timida inclementia regum
ista: feros auidus quin protinus imbuis enses?
crede, licet; ueniat cupidus parere satelles
intrepidusque secet non euitantia colla.
incipe! an expectas, ut pronus supplice dextra
sternar et immitis domini uestigia quaeram?
finge autem temptare, sines? mihine ulla minaris
supplicia, aut ullos reris superesse timores?
linquere tecta iubes? caelum terramque reliqui
sponte, atque ultricem crudelis in ora retorsi
non ullo cogente manum: quid tale iubere,
rex inimice, potes? fugio excedoque nefandis
sedibus; an refert, quo funera longa measque
transportem tenebras? ne non gens cuncta precanti
concedat, patriae quantum miser incubo terrae?
sed dulces Thebae! nimirum hic clarior ortus,
et meliora meos permulcent sidera uultus,
hic genetrix natique! habeas Thebana regasque
moenia, quo Cadmus, quo Laius omine rexit
quoque ego; sic thalamos, sic pignora fida capessas,
nec tibi sit uirtus fortunam euadere dextra;
sed lucem deprensus ames. satis omina sanxi,
duc, age, nata procul. quid te autem luctibus addo?
da, rex magne, ducem.' timuit miseranda relinqui
Antigone mutatque preces: 'Felicia per te
regna, uerende Creon, sanctasque Menoeceos umbras:
da ueniam adflicto dictisque ignosce superbis.
hunc morem fandi longae fecere querellae;
nec soli ferus iste tibi: sic fata deosque
adloquitur; durus luctu, facilisque nec ipsi
saepe mihi; pridem indomito sub pectore uiuit
libertas misera et saeuae spes aspera mortis.
et nunc ecce tuas irritat callidus iras
suppliciumque cupit; sed tu maioribus, oro,
imperii potiare bonis altusque iacentes
praetereas, et magna ducum uereare priorum
funera. et hic quondam solio sublimis et armis
saeptus opem miseris et iura, potentibus aequus
supplicibusque, dabat, cui nunc ex agmine tanto
una comes: necdum exsul erat. felicibus hicne
obstat? in hunc odiis et regni uiribus exis?
hunc abigis tectis? an ne prope limina clarum
ingemat et uotis intempestiuus oberret?
pone metum, procul usque tua submotus ab aula
flebit; ego erectum subigam et seruire docebo,
coetibus abducam solaque in sede recondam.
exsul erit; nam quae migranti externa patebunt
moenia? uis Argos eat hostilesque Mycenas
squalidus inreptet? uictique ad limen Adrasti
Aonias referat clades? tenuemque precetur
rex Thebanus opem? miserae quid crimina gentis
pandere, quid casus iuuat ostentare pudendos?
conde, precor, quodcumque sumus, nec longa precamur
dona, Creon: miserere senis, maestosque parentis
hic, precor, hic manes indulge ponere: certe
Thebanos sepelire licet.' sic orat humique
uoluitur; abducit genitor saeuumque minatur
indignans ueniam. qualis leo rupe sub alta,
quem uiridem quondam siluaeque amnesque tremebant,
iam piger et longo iacet exarmatus ab aeuo,
magna tamen facies et non adeunda senectus;
et si demissas ueniat mugitus ad aures,
erigitur meminitque sui, uiresque solutas
ingemit et campis alios regnare leones.
Flectitur adfatu, sed non tamen omnia rector
supplicis indulget lacrimis partemque recidit
muneris. 'Haud' inquit, 'patriis prohibebere longe
finibus, occursu dum non pia templa domosque
commacules. habeant te lustra tuusque Cithaeron;
atque haec ecce tuis tellus habitabilis umbris,
qua bellum geminaeque iacent in sanguine gentes.'
sic ait, et ficto comitum uulgique gementis
adsensu limen tumidus regale petebat.
Interea pulsi uallum exitiale Pelasgi
destituunt furto; nulli sua signa suusque
ductor: eunt taciti passim et pro funere pulchro
dedecorem amplexi uitam reditusque pudendos.
nox fauet et grata profugos amplectitur umbra.

LIBER DVODECIMVS

Nondum cuncta polo uigil inclinauerat astra
ortus et instantem cornu tenuiore uidebat
luna diem, trepidas ubi iam Tithonia nubes
discutit ac reduci magnum parat aethera Phoebo:
agmina iam raris Dircaea penatibus errant,
noctis questa moras; quamuis tunc otia tandem
et primus post bella sopor, tamen aegra quietem
pax fugat et saeui meminit uictoria belli.
uix primo proferre gradum et munimina ualli
soluere, uix totas reserare audacia portas;
stant ueteres ante ora metus campique uacantis
horror: ut adsiduo iactatis aequore tellus
prima labat, sic attoniti nil comminus ire
mirantur fusasque putant adsurgere turmas.
sic ubi perspicuae scandentem limina turris
Idaliae uolucres fuluum adspexere draconem,
intus agunt natos et feta cubilia uallant
unguibus imbellesque citant ad proelia pinnas;
mox ruerit licet ille retro, tamen aera nudum
candida turba timet, tandemque ingressa uolatus
horret et a mediis etiamnum respicit astris.
Itur in exsanguem populum bellique iacentis
reliquias quacumque dolor luctusque cruenti
exegere duces; hi tela, hi corpora, at illi

674 *squalore comae* P, *praesente genae* B M. 675 *demisit* P. *orae* B. 692 *terramque* P, *terrasque* ω. 696 *funere* P. 697 *precandi* P. 698 *annon* Barth, *concedet* Imhof. 714 *uiuit* P B ς, *feruet* ς. 715 *aspera* P S π, *anxia* B G ς, *inrita* ς. 721 *potentibus* P B S π, *petentibus* ς, *iura et poscentibus* M. 722 *examine* P. 723 post 724 habet P. 724 *uirtutibus exis* P. 730 *erit? quaenam* Δ π. 733 *referat* P Kohlm., *narret* B M, *narrat* K. 740 *saluumque* P. 742 ita P B G R π. *siluae montesque* S M. *tremos* P. 743 *inpiger* P. 746 *solutus* P, *peractas* ς. 751 *deosque* B (?) π. 759 *munere* G. 761 *et nata* P.

XII 1 *polos* P. 3 *ubi ium* P, *subito* ς π. *tritonia* P S pr. m. 6 *noctisque ista* P. 8 ita ω. *belli m. u. saeui* P. 11 *uocantis* ς. 15 *prospicuae* ς. 17 *introsagunt* P. 23 *quacumque* P π, *qua quemque* B M. 24 *hic t. hic c.* P.

caesorum tantum ora uident alienaque iuxta
pectora; pars currus deflent uiduisque loquuntur,
hoc solum quia restat, equis; pars oscula figunt
uulneribus magnis et de uirtute queruntur.
frigida digeritur strages: patuere recisae
cum capulis hastisque manus mediisque sagittae
luminibus stantes; multis uestigia caedis
nulla, ruunt planctu pendente et ubique parato.
ac circum informes truncos miserabile surgit
certamen, qui iusta ferant, qui funera ducant.
saepe etiam hostiles (lusit Fortuna parumper)
decepti fleuere uiros; nec certa facultas
noscere, quem miseri uitent calcentue cruorem.
at quibus est inlaesa domus uacuique doloris,
aut deserta uagi Danaum tentoria lustrant
immittuntque faces, aut (quae post bella facultas)
quaerunt, dispersus iaceat quo puluere Tydeus,
an rapti pateat specus auguris, aut ubi diuum
hostis an aetheriae uiuant per membra fauillae.
iam lacrimis exempta dies, nec serus abegit
uesper: amant miseri lamenta malisque fruuntur.
nec subiere domos, sed circum funera pernox
turba sedet, uicibusque datis alterna gementes
igne feras planctuque fugant; nec dulcibus astris
uicta nec adsiduo coierunt lumina fletu.
tertius Aurorae pugnabat Lucifer, et iam
montibus orbatis, lucorum gloria, magnae
Teumesi uenere trabes et amica Cithaeron
silua rogis; ardent excisae uiscera gentis
molibus exstructis: supremo munere gaudent
Ogygii manes; queritur miserabile Graium
nuda cohors uetitumque gemens circumuolat ignem.
accipit et saeui manes Eteoclis iniquos
haudquaquam regalis honos; Arginus haberi
frater iussus adhuc atque exsul pellitur umbra.
At non plebeio fumare Menoecea busto
rex genitor Thebaeque sinunt, nec robora uilem
struxerunt de more rogum; sed bellicus agger
curribus et clipeis Graiorumque omnibus armis
sternitur; hostiles super ipse, ut uictor, aceruos,
pacifera lauro crinem uittisque decorus
accubat: haud aliter, quam cum poscentibus astris
laetus in accensa iacuit Tirynthius Oeta.
spirantes super inferias captiua Pelasgum
corpora frenatosque pater, solacia forti
bellorum, mactabat equos; his arduus ignis
palpitat, et gemitus tandem erupere paterni:
'O nisi magnanimae nimius te laudis inisset
ardor, Echionios mecum uenerande penates
atque ultra recture puer, uenientia qui nunc
gaudia et ingratum regni mihi munus acerbas!
tu superum conuexa licet coetusque perenni
(credo equidem) uirtute colas, mihi flebile semper
nomen eris; ponant aras excelsaque Thebae
templa dicent: uni fas sit lugere parenti.
et nunc heu quae digna tibi sollemnia quasue
largiar exsequias? nec si fatale potestas
Argos et impulsas cineri miscere Mycenas,
meque super, cui uita (nefas!) et sanguine nati
partus honos. eademne dies, eadem impia bella
te, puer, et diros misere in Tartara fratres?
et nunc Oedipodi par est fortuna doloris
ac mihi. quam similes gemimus, bone Iuppiter, umbras!
accipe, nate, tui noua libamenta triumphi,
accipe et hoc regimen dextrae frontisque superbae
uincula, quae patri minimum laetanda dedisti.
regem te, regem tristes Eteocleos umbrae
adspiciant.' simul haec dicens crinemque manumque
destruit, accensaque iterat uiolentius ira:
'Saeuum agedum immitemque uocent, si funera Lernae
tecum ardere ueto; longos utinam addere sensus
corporibus caeloque animas Ereboque nocentes
pellere fas, ipsumque feras, ipsum unca uolucrum
ora sequi atque artus regum monstrare nefandos!
ei mihi, quod positos humus alma diesque resoluet.
quare iterum repetens iterumque edico: suprema
ne quis ope et flammis ausit iuuisse Pelasgos;
aut nece facta luet numeroque explebit adempta
corpora; per superos magnumque Menoecea iuro.'
dixit, et abreptum comites in tecta ferebant.
Flebilis interea uacuis comitatus ab Argis
(fama trahit miseras) orbae uiduaeque ruebant
Inachides ceu capta manus; sua uulnera cuique,
par habitus cunctis, deiecti in pectora crines
accinctique sinus; manant lacera ora cruentis
unguibus, et molles planctu creuere lacerti.
prima per attonitas nigrae regina cateruae,
tristibus inlabens famulis iterumque resurgens,
quaerit inops Argia uias; non regia cordi,
non pater: una fides, unum Polynicis amati
nomen in ore sedet; Dircen infaustaque Cadmi
moenia posthabitis uelit incoluisse Mycenis.
proxima Lernaeo Calydonidas agmine mixtas
Tydeos exsequias trahit haud cessura sorori
Deipyle; scelus illa quidem morsusque profanos
audierat miseranda uiri, sed cuncta iacenti
infelix ignoscit amor. post aspera uisu,
ac deflenda tamen, digno plangore Nealce
Hippomedonta ciens. uatis mox impia coniunx
heu uacuos positura rogos. postremo gementum
agmina Maenaliae ducit comes orba Dianae,
et grauis Euhadne: dolet haec queriturque labores
audacis pueri; magni memor illa mariti
it toruum lacrimans summisque irascitur astris.
illas et lucis Hecate speculata Lycaeis
prosequitur gemitu, duplexque ad litus euntes
planxit ab Isthmiaco genetrix Thebana sepulcro;
noctiuagumque gregem, quamuis sibi luget, Eleusin
fleuit et arcanos errantibus extulit ignes.
ipsa per auersos ducit Saturnia calles
occultatque uias, ne plebs congressa suorum
ire uetet pereatque ingentis gloria coepti.
nec non functa ducum refouendi corpora curam
Iris habet, putresque arcanis roribus artus
ambrosiaeque rigat sucis, ut longius obstent
exspectentque rogum et flammas non ante fatiscant.
Squalidus ecce genas et inani uulnere pallens
Ornytus (hic socio desertus ab agmine; tardat
plaga recens) timido secreta per auia furto
debile carpit iter fractaeque innititur hastae.
isque ubi mota nouo stupuit loca sola tumultu
femineumque gregem (quae iam super agmina Lerne
sola uidet), non ille uiam causasue requirit,
quippe patent, maesto sed sic prior occupat ore:
'Quo, miserae, quo fertis iter? funusne peremptis
speratis cineremque uiris? stat peruigil illic
umbrarum custos inhumataque corpora regi
adnumerat; nusquam lacrimae, procul usque fugati
accessus hominum: solis auibusque ferisque

33 *ac* P, *at* ω. 38 *dolores* ω, corr. Gronou., *dolore* Heins. 40 *facultas* P, *uoluptas* B M. 41 *dispersus* P, *dispersi* B M π. 49 *flectu* P. 50 *aurorae pugnabat* P, *auroram pulsabat* B S M ς. 54 *funere* P. 59 *exule* ω, corr. anon. Heidelb. 69 *forti* P B T Barth, *fortes* ς, *fortes* (*sortis. mortis* marg.) π, *sorti* M, *sortis* H Schrad., *mortis* G. 72 *magnanimae nimius* P L, *magnanimus tantae* B M. 76 *coitusque* P. *perennes* ς. 77 *cedo* Menke. 78 *numen* ω, corr. Gronou. 80 *quas d.* P. 81 *ferale* Schrad. 82 *et ipsas c.* P. 83 *cui sanguine* π Markl. 90 ita P, *nimium gestanda* ω. 94 *si* P, *nunc* ω. 98 *ferrum m.* P. 99 *resoluet* P, *resoluit* ω. 101 *et* P, *aut* ω. 109 *discincti* Weber. 122 sq. *digno p. N. H. ciens* in P desunt. 126 *it* ς. 128 *et* ς. 129 *illa sed* P. 132 *qu. sublucet* P. 134 *aduersos* P p. *calles* P (corr. ex *galles*) B². *colles* B¹ M. 140 *rogum* P G R π, *rogos* B M. *et flammas* P B S G R, *flammas* M π. *neue ante* ς. 141 *inani* P ς, *hianti* ς π. 142 *Ornytus* P, *Ornitus* ω. 143 *timido* P. *timidus* ω. *agmina* P. 144 *factaeque* P. 146 *lerne* P schol., *lernae* ω. interpunxit Baehr. 147 *causasue* P, *causasque* ω.

ire licet. uestrisne Creon dabit aequus honorem
luctibus? immites citius Busiridos aras
Odrysiique famem stabuli Siculosque licebit
exorare deos; rapiet fortasse precantes
(si mens nota mihi) nec coniugialia supra
funera, sed caris longe mactabit ab umbris.
quin fugitis, dum tuta uia est, Lernamque reuersae
nomina, quod superest, uacuis datis orba sepulcris
absentesque animas ad inania busta uocatis?
aut uos Cecropiam (prope namque et Thesea fama est
Thermodontiaco laetum remeare triumpho)
imploratis opem? bello cogendus et armis
in mores hominemque Creon.' sic fatus, at illis
horruerant lacrimae, stupuitque immanis eundi
impetus, atque uno uultus pallore gelati:
non secus adflauit molles si quando iuuencas
tigridis Hyrcanae ieiunum murmur, et ipse
auditu turbatus ager, timor omnibus ingens,
quae placeat, quos illa fames escendat in armos.
Continuo discors uario sententia motu
scinditur: his Thebas tumidumque ambire Creonta,
his placet Actaeae si quid clementia gentis
adnuat; extremum curarum ac turpe reuerti.
hic non femineae subitum uirtutis amorem
colligit Argia, sexuque immane relicto
tractat opus: placet (egregii spes dura pericli)
comminus infandi leges accedere regni,
quo Rhodopes non ulla nurus nec alumna niuosi
Phasidis innuptis uallata cohortibus iret.
tunc mouet arte dolum, quo semet ab agmine fido
segreget, immitesque deos regemque cruentum
contemptrix animae et magno temeraria luctu
prouocet; hortantur pietas ignesque pudici.
ipse etiam ante oculos omni manifestus in actu
nunc hospes miserae, primas nunc sponsus ad aras,
nunc mitis coniunx, nunc iam sub casside torua
maestus in amplexu multumque a limine summo
respiciens: sed nulla animo uersatur imago
crebrior, Aonii quam quae de sanguine campi
nuda uenit poscitque rogos. his anxia mentem
aegrescit furiis et (qui castissimus ardor)
funus amat; tunc ad comites conuersa Pelasgas
'Vos' ait 'Actaeas acies Marathoniaque arma
elicite, adspiretque pio Fortuna labori.
me sinite Ogygias, tantae quae sola ruinae
causa fui, penetrare domos et fulmina regni
prima pati; nec surda ferae pulsabimus urbis
limina: sunt illic soceri mihi suntque sorores
coniugis, et Thebas haud ignoranda subibo.
ne tantum reuocate gradus: illo impetus ingens
auguriumque animi.' nec plura, unumque Menoeten
(olim hic uirginei custos monitorque pudoris)
eligit et, quamquam rudis atque ignara locorum,
praecipites gressus, qua uenerat Ornytus, aufert.
atque ubi uisa procul socias liquisse malorum,
'Anne' ait 'hostiles ego te tabente per agros
(heu dolor!) exspectem, quaenam sententia lenti
Theseos? an bello proceres, an dexter haruspex
adnuat? interea funus decrescit; et uncis
alitibus non hos potius supponimus artus?
et nunc me duram, si quis tibi sensus ad umbras,
me tardam Stygiis quereris, fidissime, diuis.
heu si nudus adhuc, heu si iam forte sepultus,
nostrum utrumque nefas; adeo uis nulla dolenti,
mors nusquam saeuusue Creon? hortaris euntem,
Ornyte!' sic dicens magno Megareia praeceps
arua rapit passu; demonstrat proxima quisque
obuius horrescitque habitus miseramque ueretur.
uadit atrox uisu, nil corde nec ore pauescens,
et nimiis confisa malis propiorque timeri:
nocte uelut Phrygia cum lamentata resultant
Dindyma, pinigeri rapitur Simoentis ad amnem
dux uesana chori, cuius dea sanguine lecto
ipsa dedit ferrum et uittata fronde notauit.
Iam pater Hesperio flagrantem gurgite currum
abdiderat Titan, aliis rediturus ab undis,
cum tamen illa grauem luctu fallente laborem
nescit abisse diem: nec caligantibus aruis
terretur, nec frangit iter per et inuia saxa
lapsurasque trabes nemorumque arcana, sereno
nigra die, caecisque incisa noualia fossis,
per fluuios secura uadi somnosque ferarum
praeter et horrendis infesta cubilia monstris.
tantum animi luctusque ualent! pudet ire Menoeten
tardius, inualidaeque gradum miratur alumnae.
quas non illa domos pecudumque hominumque molesto
pulsauit gemitu? quotiens amissus eunti
limes, et errantem comitis solacia flammae
destituunt gelidaeque facem uicere tenebrae?
iamque supinantur fessis lateque fatiscunt
Penthei deuexa iugi, cum pectore anhelo
iam prope deficiens sic incohat orsa Menoetes:
'Haud procul, exacti si spes non blanda laboris,
Ogygias, Argia, domos et egena sepulcri
busta iacere reor; graue comminus aestuat aer
sordidus, et magnae redeunt per inane uolucres.
haec illa est crudelis humus, nec moenia longe.
cernis, ut ingentes murorum porrigat umbras
campus et e speculis moriens intermicet ignis?
moenia sunt iuxta; modo nox magis ipsa tacebat,
solaque nigrantes laxabant astra tenebras.'
horruit Argia, dextramque ad moenia tendens:
'Vrbs optata prius, nunc tecta hostilia Thebae,
et tamen, inlaesas si reddis coniugis umbras,
sic quoque dulce solum, cernis, quo praedita cultu,
qua stipata manu, iuxta tua limina primum
Oedipodis magni uenio nurus? improba non sunt
uota: rogos hospes planctumque et funera posco.
illum, oro, extorrem regnis belloque fugatum,
illum, quem solio non es dignata paterno,
redde mihi! tuque, oro, ueni, si manibus ulla
effigies errantque animae post membra solutae:
tu mihi pande uias, tuaque ipsa ad funera deduc,
si merui!' dixit, tectumque adgressa propinquae
pastorale casae reficit spiramina fessi
ignis, et horrendos inrumpit turbida campos:
qualis ab Aetnaeis accensa lampade saxis
orba Ceres magnae uariabat imagine flammae
Ausonium Siculumque latus, uestigia nigri
raptoris uastosque legens in puluere sulcos;
illius insanis ululatibus ipse remugit
Enceladus ruptoque uias inluminat igni:
Persephonen amnes siluae freta nubila clamant,
Persephonen tantum Stygii tacet aula mariti.
Admonet attonitam fidus meminisse Creontis
altor et occulto submittere lampada furto.

158 *coniugialia* K, *coniugialia* B, *coniugalia* P M π. 164 *triumphum* P. 167 *arucrant* Koch. 168 *notati* B ς. 171 *turbatus* P, *turbatur* M. 172 *quae repleat* supra scr. al. man. *placeat* Δ. *escendat* P¹, *descendat* P² B M, *descendet* c. 177 *honorem* ς. 184 *degreget* P. 188 *nunc* om. P. 191 *obuersatur* Gronou. 194 *furiis* P, *curis* B (al. m. ex *furiis* corr.) M π. 201 *cumque* P pr. m., al. m. *sunt* suprascr. 207 *auferat* P¹, *ac fert* S, *affert* ς, *effert* Barth. 209 *tabente* P, *labente* B M. 212 *aduncis* ς prob. Heinsio. 215 *quereris stygiis* M. 217 *nostrumque* P. 218 *-ne* P, *-que* ω, corr. Kohlm. 220 *quisque* P, *quisquis* ω. 222 *aure* ω, corr. Lachm. 223 *confisa* ω, *confixa* P. *propriorque* P. 226, 227 *cui ius dea—ferri* Barth. *fronde* P B S, *fronte* M π corr. 229 *redditurus* P. 234 *saxis* P. 235 *secura uadit* B, *ruit* G H T, *meat* ς. *somnoque* P. 236 *praeterit* B L ς. *infesta* P, *infessa* ς, *insessa* B M, *possessa* G. 239 *pecudumque* P, *pecorumque* ω. *modesto* ω, corr. Heins. 245 *incohat* uel *inchoat* B M π, *incipit* P R. *orsa* ω, *ore* Barth. 246 *exactis spes* P¹. *doloris* ς. 247 *argiua* P. 249 *torridus* Wakefield. 252 *e* om. P. 258 *prodita* P. 259 *limina* P, *moenia* ω. 262 *regnis* P, *regni* ω. 265 *soluta* Baehr. 266 *ipsa* P G, *ipse* B M. 271 *flamma* P. 277 deest in P. 279 *altior* P. *et* om. P. *occultam* ς.

regina Argolicas modo formidata per urbes,
notum immane procis spesque angustissima gentis,
nocte sub infesta, nullo duce et hoste propinquo,
sola per offensus armorum et lubrica tabo
gramina, non tenebras, non circumfusa tremescens
concilia umbrarum atque animas sua membra gementes
saepe gradu caeco ferrum calcataque tela
dissimulat, solusque labor uitasse iacentes,
dum funus putat omne suum, uisuque sagaci
rimatur positos et corpora prona supinat
incumbens, queriturque parum lucentibus astris.
  Forte soporiferas caeli secreta per umbras
Iuno, sinu magni semet furata mariti,
Theseos ad muros, ut Pallada flecteret, ibat,
supplicibusque piis faciles aperiret Athenas;
atque ubi per campos errore fatiscere nano
immeritam Argiam supero respexit ab axe
indoluit uisu; et lunaribus obuia bigis
aduertit uultum placidaque ita uoce locuta est:
'Da mihi poscenti munus breue, Cynthia, si quis
est Iunonis honos; certe Iouis improba iussu
ter noctem Herculeam—, ueteres sed mitto querellas:
en locus officio. cultrix placitissima nostri
Inachis Argia cernis qua nocte uagetur
nec reperire uirum densis queat aegra tenebris?
et tibi nimbosum languet iubar: exsere quaeso
cornua, et adsueto propior premat orbita terras.
hunc quoque, qui curru madidas tibi pronus habenas
ducit, in Aonios uigiles dimitte Soporem.'
uix ea, cum scissis magnum dea nubibus orbem
protulit: expauere umbrae, fulgorque recisus
sideribus; uix ipsa tulit Saturnia flammas.
  Primam per campos infuso lumine pallam
coniugis ipsa suos noscit miseranda labores,
quamquam texta latent suffusaque sanguine maeret
purpura; dumque deos uocat et de funere caro
hoc superesse putat, uidet ipsum in puluere paene
calcatum. fugere animus uisusque sonusque,
inclusitque dolor lacrimas; tum corpore toto
sternitur in uultus animumque per oscula quaerit
absentem, pressumque comis ac ueste cruorem
seruatura legit. mox tandem uoce reuersa:
'Hunc ego te, coniunx, ad debita regna profectum
ductorem belli generumque potentis Adrasti
adspicio, talisque tuis occurro triumphis?
huc attolle genas defectaque lumina: uenit
ad Thebas Argia tuas; age, moenibus induc
et patrios ostende lares et mutua redde
hospitia. heu quid ago? proiectus caespite nudo
hoc patriae telluris habes? quae iurgia? certe
imperium non frater habet! nullasne tuorum
mouisti lacrimas? ubi mater? ubi inclita fama
Antigone? mihi nempe iaces, mihi uictus es uni!
dicebam: "Quo tendis iter? quid sceptra negata
poscis? habes Argos, soceri regnabis in aula;
hic tibi longus honos, hic indiuisa potestas."
quid queror? ipsa dedi bellum maestumque rogaui
ipsa patrem, ut talem nunc te complexa tenerem.
sed bene habet, superi; gratum est, Fortuna; peracta
spes longinqua uiae: totos inuenimus artus.
ei mihi, sed quanto descendit uulnus hiatu!
hoc frater? qua parte, precor, iacet ille nefandus
praedator? uincam uolucres (sit adire potestas)
excludamque feras; an habet funestus et ignes?
sed nec te flammis inopem tua terra uidebit:
ardebis lacrimasque feres, quas ferre negatum
regibus aeternumque tuo famulata sepulcro
durabit deserta fides, testisque dolorum
natus erit, paruoque torum Polynice fouebo.'
  Ecce alios gemitus aliamque ad busta ferebat
Antigone miseranda facem, uix nancta petitos
moenibus egressus; illam nam tempore in omni
attendunt uigiles et rex iubet ipse teneri,
contractaeque uices et crebrior excubat ignis.
ergo deis fratrique moras excusat et amens,
ut paulum admisso cessit statio horrida somno,
erumpit muris: fremitu quo territat agros
uirginis ira leae, rabies cui libera tandem
et primus sine matre furor. nec longa morata,
quippe trucem campumque et, positus quo puluere frater,
nouerat. atque illam contra uidet ire Menoetes,
cui uacat, et carae gemitus compescit alumnae.
cum tamen erectas extremus uirginis aures
accessit sonus, utque atra sub ueste comisque
squalentem et crasso foedatam sanguine uultus
astrorum radiis et utraque a lampade uidit,
'Cuius' ait 'manes, aut quem temeraria quaeris
nocte mea?' nihil illa diu, sed in ora mariti
deicit inque suos pariter uelamina uultus,
capta metu subito paulumque oblita doloris.
hoc magis increpitans suspecta silentia perstat
Antigone, comitemque premens ipsamque; sed ambo
deficiunt fixique silent. tandem ora retexit
Argia, corpusque tamen complexa profatur:
'Si quid in hoc ueteri bellorum sanguine mecum
quaesitura uenis, si tu quoque dura Creontis
iussa times, possum tibi me confisa fateri.
si misera es (certe lacrimas lamentaque cerno),
iunge, age, iunge fidem: proles ego regis Adrasti
(ei mihi! num quis adest?) cari Polynicis ad ignes,
etsi regna uetant—' stupuit Cadmeia uirgo
intremuitque simul, dicentemque occupat ultro:
'Mene igitur sociam (pro fors ignara!) malorum,
mene times? mea membra tenes, mea funera plangis.
cedo, tene, pudet heu! pietas ignaua sororis!
haec prior—!' hic pariter lapsae iunctoque per ipsum
amplexu miscent auide lacrimasque comasque,
partitaeque artus redeunt alterna gementes
ad uultum et cara uicibus ceruice fruuntur.
dumque modo haec fratrem memorat, nunc illa maritum,
mutuaque exorsae Thebas Argosque renarrant,
longius Argia miseros reminiscitur actus:
'Per tibi furtiui sacrum commune doloris,
per socios manes et conscia sidera iuro:
non hic amissos, quamquam uagus exsul honores,
non gentile solum, carae non pectora matris,
te cupiit unam noctesque diesque locutus
Antigonen; ego cura minor facilisque relinqui.
tu tamen ex celsa sublimem forsitan arce
ante nefas Grais dantem uexilla maniplis
uidisti, teque ille acie respexit ab ipsa
ense salutatam et nutantis uertice coni:
nos procul. extremas sed quis deus egit in iras?
nil uestrae ualuere preces? tibine iste negauit
oranti?' causas ac tristia reddere fata
coeperat Antigone; fidus comes admonet ambas:
'Heia agite inceptum potius! iam sidera pallent
uicino turbata die, perferte laborem;
tempus erit lacrimis, accenso flebitis igne.'
  Haud procul Ismeni monstrabant murmura ripas,

287 *uitasse* P, *uitare* ω. 296 *argian* M. 298 *uultum* P, *currum* ϛ. *secuta est* Barth. 300 *est iuuenis certe* P. 302 *cultris* P. *placidissima* ϛ, corr. Barth. 309 *de n.* P c. 310 *recisos* P, *retusus* Heins. 312 *Primam* P H, *Primum* B M ϛ. 315 *suos uocat* P. 316 *poenae* P S. 318 *tum* P S T, *tunc* B M. 329 *quae iniuria* Koestl. 338 *peracta* P, *peracta est* ϛ. 343 *excedamque* Heins. 345 sq. uerba *lacrimasque—regibus* desunt in P. 345 *ardebit* P. *negatum est* ϛ. 346 *aeternumque* ω, *longumque* P. 347 *pestisque* P. 352 *teneri* G R, *timeri* P B M. 355 *amisso* P, *admisso* Baehr., *immisso* ω. 362 *extremus erectas* B G H T, *adrectus* Δ², *arrectas* Barth. 364 *foedatam* B S M, *foedatos* P, *foedantem* ϛ. 366 *quem* ω, *quae* P. 375 *si quid non fanda Carontis* Prisc. VII 62. 379 *nunc quis* P. *et ignes* Sandstr. 382 *pro fors* ϛ, *profers* P, *pro sors* M. 383 *meque* P, *me* S. 384 *pudeat* P, *ten' pudet* Peyr., an *heu pudeat*? 386 *auide* G H, *auidae* P B M. 396 *cupiit* P, *cupiens* ϛ. 398 *sublimen* P B, *sublimis* uulg. 403 *placuere* P.

qua turbatus adhuc et sanguine decolor ibat.
huc laceros artus socio conamine portant
inualidae, iungitque comes non fortior ulnas.
sic Hyperionium tepido Phaethonta sorores
fumantem lauere Pado; uix ille sepulcro
conditus, et flentes stabant ad flumina siluae.
ut sanies purgata uado membrisque reuersus
mortis honos, ignem miserae post ultima quaerunt
oscula; sed gelidae circum exanimesque fauillae
putribus in foucis, atque omnia busta quiescunt.
stabat adhuc seu forte rogus, seu numine diuum,
cui torrere datum saeuos Eteocleos artus,
siue locum monstris iterum Fortuna parabat,
seu dissensuros seruauerat Eumenis ignes.
hic tenuem nigris etiamnum aduiuere lucem
roboribus pariter cupidae uidere, simulque
flebile gauisae; nec adhuc, quae busta, repertum,
sed placidus, quicumque, rogant mitisque supremi
admittat cineris consortem et misceat umbras.
  Ecce iterum fratres: primos ut contigit artus
ignis edax, tremuere rogi et nouus aduena busto
pellitur; exundant diuiso uertice flammae
alternosque apices abrupta luce coruscant.
pallidus Eumenidum ueluti commiserit ignes
Orcus, uterque minax globus et conatur uterque
longius; ipsae etiam commoto pondere paulum
secessere trabes. conclamat territa uirgo:
'Occidimus, functasque manu stimulauimus iras.
frater erat; quis enim accessus ferus hospitis umbrae
pelleret? en clipei fragmen semustaque nosco
cingula, frater erat! cernisne, ut flamma recedat
concurratque tamen? uiuunt odia improba, uiuunt.
nil actum bello; miseri, sic dum arma mouetis,
uicit nempe Creon! nusquam iam regna, quis ardor?
cui furitis? sedate minas; tuque exsul ubique
semper inops aequi, iam cede: hoc nupta precatur,
hoc soror, aut saeuos mediae ueniemus in ignes.'
  Vix ea, cum subitus campos tremor altaque tecta
impulit adiuuitque rogi discordis hiatus,
et uigilum turbata quies, quibus ipse malorum
fingebat simulacra sopor: ruit ilicet, omnem
prospectum lustrans armata indagine miles.
illos instantes senior timet unus; at ipsae
ante rogum saeuique palam spreuisse Creontis
imperia et furtum claro plangore fatentur
securae, quippe omne uident fluxisse cadauer.
ambitur saeua de morte animosaque leti
spes furit: haec fratris rapuisse, haec coniugis artus
contendunt uicibusque probant. 'Ego corpus, ego ignes,
me pietas, me duxit amor:' deposcere saeua
supplicia et dextras iuuat insertare catenis.
nusquam illa alternis modo quae reuerentia uerbis,
iram odiumque putes; tantus discordat utrimque
clamor, et ad regem, qui deprendere, trahuntur.
  At procul Actaeis dextra iam Pallade muris
Iuno Phoroneas inducit praeuia matres
attonitas, non ipsa minus, coetumque gementem
conciliat populis et fletibus addit honorem.
ipsa manu ramosque oleae uittasque precantes
tradit, et obtenta submittere lumina palla
et praeferre docet uacuas sine manibus urnas.
omnis Erechtheis effusa penatibus aetas
tecta uiasque replent: unde hoc examen? et una
tot miserae? necdum causas nouere malorum,
iamque gemunt. dea conciliis se miscet utrisque
cuncta docens, qua gente satae, quae funera plangant
quidue petant; uariis nec non adfatibus ipsae
Ogygias leges immansuetumque Creonta
multum et ubique fremunt. Geticae non plura queruntur
hospitibus tectis trunco sermone uolucres,
cum duplices thalamos et iniquum Terea clamant.
  Vrbe fuit media nulli concessa potentum
ara deum; mitis posuit Clementia sedem,
et miseri fecere sacram; sine supplice numquam
illa nouo, nulla damnauit uota repulsa.
auditi quicumque rogant, noctesque diesque
ire datum et solis numen placare querellis.
parca superstitio: non turea flamma, nec altus
accipitur sanguis: lacrimis altaria sudant,
maestarumque super libamina secta comarum
pendent et uestes mutata sorte relictae.
mite nemus circa, cultuque insigne uerendo
uittatae laurus et supplicis arbor oliuae.
nulla autem effigies, nulli commissa metallo
forma dei, mentes habitare et pectora gaudet.
semper habet trepidos, semper locus horret egenis
coetibus, ignotae tantum felicibus arae.
fama est, defensos acie post busta paterni
numinis Herculeos sedem fundasse nepotes.
fama minor factis: ipsos nam credere dignum
caelicolas, tellus quibus hospita semper Athenae,
ceu leges hominemque nouum ritusque sacrorum
seminaque in uacuas hinc descendentia terras,
sic sacrasse loco commune animantibus aegris
confugium, unde procul starent iraeque minaeque
regnaque, et a iustis Fortuna recederet aris.
iam tunc innumerae norant altaria gentes:
huc uicti bellis patriaque a sede fugati,
regnorumque inopes scelerumque errore nocentes
conueniunt pacemque rogant; mox hospita sedes
uicit et Oedipodae Furias et funus Olynthi
texit et a misero matrem submouit Oreste.
huc uulgo monstrante locum manus anxia Lernae
deueniunt, cedunt miserorum turba priorum.
uix ibi, sedatis requierunt pectora curis:
ceu patrio super alta grues Aquilone fugatae
cum uidere Pharon, tunc aethera latius implent,
tunc hilari clangore sonant; iuuat orbe sereno
contempsisse niues et frigora soluere Nilo.
  Iamque domus patrias Scythicae post aspera gentis
proelia laurigero subeuntem Thesea curru
laetifici plausus missusque ad sidera uulgi
clamor et emeritis hilaris tuba nuntiat armis.
ante ducem spolia et, duri Mauortis imago,
uirginei currus cumulataque fercula cristis
et tristes ducuntur equi truncaeque bipennes,
quis nemora et solidam Maeotida caedere suetae,
corytique leues portantur et ignea gemmis
cingula et informes dominarum sanguine peltae.
ipsae autem nondum trepidae sexumue fatentur,
nec uulgare gemunt aspernanturque precari,
et tantum innuptae quaerunt delubra Mineruae.
primus amor niueis uictorem cernere uectum
quadriiugis; nec non populos in semet agebat
Hippolyte, iam blanda genas patiensque mariti
foederis. hanc patriae ritus fregisse seueros
Atthides oblique secum mirantur operto

413 *trepido* P. **414** *uix* P ς, *uix dum* B S M π. **415** *stabant ad* P π, *stant circum* M. **423** om. P. *dissensuros* ς π, *discessuros* ς. **426** *reperto* Barth, *repertum est* π. **427** *quicumque rogant placidus* π, *quicumque* ω, *quemcumque* P Postgate conf. Luc. VIII 746 sqq. *mitesque* P. **428** *admittit* P. **430** *busto* P S G T, *busti* B ς, *bustis* M π. **438** *umbras* P L. **439** *semiustaque* P H m. sec. **441** om. P. **447** *altaque tesca* Barth. **454** *clangore* P. **456** *ambitur* P ς, *ambigitur* M. **463** *trahebant* edd. uett. 'an *trahentum*?' Postgate. **465** *premia* uel *prenia* (?) P. **467** *fletibus* P, *flentibus* ω. **469** *lumine* P. **471** *ericthcis* P, *et acteis* B S M, *et Actacis* edd., corr. Heins. **474** *sic* P. an *ubique*? **480** *inicum* P. **481** *nullis* P. **486** *et* om. P. **489** *secta* P B (suprascr. ꝉ *serta*) Barth, *serta* S M. **494** *dei* P ς, *di* ς, *deae* ς. **497** *defessos* ς. **507** *a* P T, *e* B M. **510** *olynthi* P B M, *funusque Coloni* Imhof. transposuit uersus Barth: *mox hospita sedes uicit et a misero m. s. O., texit et Oedipodae F. e. f. Olynthi. Onitae* Vnger. **511** *tersit* Vnger. **512** *hunc* B. **513** *caedunt* P, *caedit* ς, *cedit* B M, *cedunt* Kohlm. **527** *goritiique* P. **529** *sexuque* P, *sexumue* B S G H T, *sexumque* M. **532** *uictum* P. **536** *Alchides* P pr. m., in marg. al. m. ꝉ *Attides. oblique* P ς, *obliquae* B M.

murmure, quod nitidi crines, quod pectora palla
tota latent, magnis quod barbara semet Athenis
misceat atque hosti ueniat paritura marito.
  Paulum et ab insessis maestae Pelopeides aris
promouere gradum seriemque et dona triumphi
mirantur, uictique animo redire mariti.
atque ubi tardauit currus et ab axe superbo
explorat causas uictor poscitque benigna
aure preces, ausa ante alias Capaneia coniunx:
'Belliger Aegide, subitae cui maxima laudis
semina de nostris aperit Fortuna ruinis,
non externa genus, dirae nec conscia noxae
turba sumus: domus Argos erat regesque mariti,
non utinam et fortes! quid enim septena mouere
castra et Agenoreos opus emendare penates?
nec querimur caesos: haec bellica iura uicesque
armorum; sed non Siculis exorta sub antris
monstra nec Ossaei bello cecidere bimembres.
mitto genus clarosque patres; hominum, inclite Thesen,
sanguis erant, homines, eademque in sidera, eosdem
sortitus animarum alimentaque nestra creati,
quos uetat igne Creon Stygiaeque a limine portae,
ceu sator Eumenidum aut Lethaei portitor amnis,
submouet ac dubio caelique Erebique sub axe
detinet. heu princeps Natura! ubi numina? ubi ille est
fulminis iniusti iaculator? ubi estis, Athenae?
septima iam surgens trepidis Aurora iacentes
auersatur equis; radios declinat et horret
stelligeri iubar omne poli; iam comminus ipsae
pabula dira ferae campumque odere uolucres
spirantem tabo et caelum uentosque grauantem.
quantum etenim superesse rear? nuda ossa putremque
uerrere permittat saniem. properate, uerendi
Cecropidae; uos ista decet uindicta, priusquam
Emathii Thracesque dolent, quaeque exstat ubique
gens arsura rogis manesque habitura supremos.
nam quis erit saeuire modus? bellauimus, esto;
sed cecidere odia et tristes mors obruit iras.
tu quoque, ut egregios fama cognouimus actus,
non trucibus monstris Sinin infandumque dedisti
Cercyona, et saeuum uelles Scirona crematum.
credo et Amazoniis Tanain fumasse sepulcris,
unde haec arma refers; sed et hunc dignare triumphum.
da terris unum caeloque Ereboque laborem,
si patrium Marathona metu, si tecta leuasti
Cresia, nec fudit uanos anus hospita fletus.
sic tibi non ullae socia sine Pallade pugnae,
nec sacer inuideat paribus Tirynthius actis,
semper et in curru, semper te mater ouantem
cernat, et inuictae nil tale precentur Athenae.'
  Dixerat; excipiunt cunctae tenduntque precantes
cum clamore manus; rubuit Neptunius heros
permotus lacrimis; iusta mox concitus ira
exclamat: 'Quaenam ista nouos induxit Erinys
regnorum mores? non haec ego pectora liqui
Graiorum abscedens, Scythiam Pontumque niualem
cum peterem; nouus unde furor? uictumne putasti
Thesea, dire Creon? adsum, nec sanguine fessum
crede; sitit meritos etiamnum haec hasta cruores.
nulla mora est; uerte hunc adeo, fidissime Phegeu,
cornipedem, et Tyrias inuectus protinus arces
aut Danais edice rogos, aut proelia Thebis.'
sic ait oblitus bellique uiaeque laborum,
hortaturque suos uiresque instaurat anhelas:
ut modo conubiis taurus saltuque recepto
cum posuit pugnas, alio si forte remugit
bellatore nemus, quamquam ora et colla cruento
imbre madent, nouus arma parat campumque lacessens
dissimulat gemitus et uulnera puluere celat.
ipsa metus Libycos seruatricemque Medusam
pectoris incussa mouit Tritonia parma.
protinus erecti toto simul agmine Thebas
respexere angues; necdum Atticus ire parabat
miles, et infelix expauit classica Dirce.
  Continuo in pugnas haud solum accensa iuuentus,
qui modo Caucasei comites rediere triumphi:
omnis ad arma rudes ager exstimulauit alumnos.
conueniunt ultroque ducis uexilla sequuntur,
qui gelidum Braurona uiri, qui rura lacessunt
Munychia et trepidis stabilem Piraeea nautis
et nondum Eoo clarum Marathona triumpho.
mittit in arma manus gentilibus hospita diuis
Icarii Celeique domus, uiridesque Melaenae
diues et Aegaleos nemorum Parnesque benignus
uitibus et pingui melior Lycabesos oliua.
uenit atrox Alaeus et olentis arator Hymetti,
quaeque rudes thyrsos hederis uestistis, Acharnae.
linquitur Eois longe speculabile proris
Sunion, unde uagi casurum in nomina ponti
Cresia decepit falso ratis Aegea uelo.
hos Salamin populos, illos Cerealis Eleusin
horrida suspensis ad proelia misit aratris,
et quos Callirhoe nouiens errantibus undis
implicat, et raptae qui conscius Orithyiae
celauit ripis Geticos Elisos amores.
ipse quoque in pugnas uacuatur collis, ubi ingens
lis superum, dubiis donec noua surgeret arbor
rupibus et longa refugum mare frangeret umbra.
isset et Arctoas Cadmea ad moenia ducens
Hippolyte turmas: retinet iam certa tumentis
spes uteri, coniunxque rogat dimittere curas
Martis et emeritas thalamo sacrare pharetras.
  Hos ubi uelle acies et dulci gliscere ferro
dux uidet, utque piis raptim dent oscula natis
amplexusque breues, curru sic fatur ab alto:
'Terrarum leges et mundi foedera mecum
defensura cohors, dignas insumite mentes
coeptibus: hac omnem diuumque hominumque fauorem
Naturamque ducem coetusque silentis Auerni
stare palam est; illic Poenarum exercita Thebis
agmina et anguicomae ducunt uexilla Sorores.
ite alacres tantaeque, precor, confidite causae.'
dixit, et emissa praeceps iter incohat hasta:
qualis Hyperboreos ubi nubilus institit axes
Iuppiter et prima tremefecit sidera bruma,
rumpitur Aeolia et longam indignata quietem
tollit hiemps animos uentosaque sibilat Arctos;
tunc montes undaeque fremunt, tunc proelia caecis
nubibus et tonitrus insanaque fulmina gaudent.
  Icta gemit tellus, uirides grauis ungula campos
mutat, et innumeris peditumque equitumque cateruis
exspirat protritus ager, nec puluere crasso
armorum lux uicta perit, sed in aethera longum
frangitur, et mediis ardent in nubibus hastae.

539 *placitura* P δ. 543 *ibi* P. 544, 545 *benigno ore* Baehr. 546 *aegides* P. *laudes* P. 547 *limina* Imhof. 550 *mouere* ω, *moueri* P. 551 *amandare* Heins. *nepotes* ϛ. 561 *ille est* P, *ille* B M. 564 *auersator* P. 565 *iamque eminus* Barth. 568 *putresque* P. 569 *uerrere* P B, *uertere* S, *urere* M. *permittant* P. 571 *adolent* Baehr. 572 *ausura* P, *usura* Baehr. 577 *Cereyone* B, *Cergyon* P. *cirona* P. 582 *Cressia* P M. 589 *conditus* P. 593 *uni f.* P. *putetis* P. 595 *etiamnunc* P. 596 *huc* ϛ. 597 *inuictus* P. 602 *composuit* P G ϛ. 603 *quamquam mora* P. 614 *secuntur* P B K S. 615 *gelidam* B ϛ. 616 *etrepidis* P. *diracea* B, *pidea* P. 618 *gentilibus* P, *genialibus* ω. 620 *aegeos* P. 621 *oliuae* B. 622 *alecus* P, *aleus* S M, corr. Meurs. 623 *uestitis* B G¹ T. 626 *Cressia* P B. 627 *salamin* P B¹, *salamis* M. 631 *elisos* P¹ G, *elissos* B, *Ilissos* edd. cf. VIII 766. 634 *unda* B G. 635 *cadmeia* P G H T L, *cadmaea* S. 637 *coniunx rogat et* P. 640 *raptis* P. 643 *cohors* P ϛ, *manus* B M. *consumite* P, *assumite* Burm. *amantes* P. 644 *coetibus* P, an *hic*? 645 *coetibusque* P. 646 *Thebarum e. poenis* Barth. 647 *ducunt* P T, *ducent* B M. 650 *axe* P. 654 *caecis* P, *caesis* ω, *quassis* Koch. 657 *peditum* P.

noctem adeo placidasque operi iunxere tenebras,
certamenque immane uiris, quo concita tendant
agmina, quis uisas proclamet ab aggere Thebas,
cuius in Ogygio stet princeps lancea muro.
at procul ingenti Neptunius agmina Theseus
angustat clipeo, propriaeque exordia laudis
centum urbes umbone gerit centenaque Cretae
moenia, seque ipsum monstrosi ambagibus antri
hispida torquentem luctantis colla iuuenci
alternasque manus circum et nodosa ligantem
bracchia et abducto uitantem cornua uultu.
terror habet populos, cum saeptus imagine torua
ingreditur pugnas: bis Thesea bisque cruentas
caede uidere manus; ueteres reminiscitur actus
ipse tuens sociumque gregem metuendaque quondam
limina, et absumpto pallentem Gnosida filo.
Saeuus at interea ferro post terga reuinctas
Antigonen uiduamque Creon Adrastida leto
admouet; ambae hilares et mortis amore superbae
ensibus intentant iugulos regemque cruentum
destituunt, cum dicta ferens Theseia Phegeus
adstitit. ille quidem ramis insontis oliuae
pacificus, sed bella ciet bellumque minatur,
grande fremens, nimiumque memor mandantis et ipsum
iam prope, iam medios operire cohortibus agros
ingeminans. stetit ambiguo Thebanus in aestu
curarum, nutantque minae et prior ira tepescit.
tunc firmat sese, fictumque ac triste renidens
'Paruane prostratis' inquit 'documenta Mycenis
sanximus? en iterum, qui moenia nostra lacessant.
accipimus, ueniant; sed ne post bella querantur:
lex eadem uictis.' dicit; sed puluere crasso
caligare diem et Tyrios iuga perdere montes
adspicit; armari populos tamen armaque ferri
ipse iubet pallens, mediaeque in sedibus aulae
Eumenidas subitas flentemque Menoecea cernit
turbidus impositosque rogis gaudere Pelasgos.
quis fuit ille dies, tanto cum sanguine Thebis
pax inuenta perit? patriis modo fixa reuellunt
arma deis, clipeisque obducunt pectora fractis,
et galeas humiles et adhuc sordentia tabo
spicula: non pharetris quisquam, non ense decorus,
non spectandus equo; cessat fiducia ualli,
murorum patet omne latus, munimina portae
exposcunt: prior hostis habet; fastigia desunt,
deiecit Capaneus; exsanguis et aegra iuuentus
iam nec coniugibus suprema nec oscula natis
iungit, et attoniti nil optauere parentes.
Atticus interea, iubar ut clarescere ruptis
nubibus et solem primis aspexit in armis,
desilit in campum, qui subter moenia nudos
adseruat manes, dirisque uaporibus aegrum
aera puluerea penitus sub casside ducens
ingemit et iustas belli flammatur in iras.
hunc saltem miseris ductor Thebanus honorem
largitus Danais, quod non super ipsa iacentum
corpora belligeras acies Martemque secundum
miscuit; at lacera ne quid de strage nefandus
perderet, eligitur saeuos potura cruores
terra rudis. iamque alternas in proelia gentes
dissimilis Bellona ciet; non clamor utrimque,
non utrimque tubae: stat debilis altera pubes
submissos enses nequiquam ammentaque dextris
laxa tenens; cedunt tellure, armisque reductis
ostentant ueteres etiamnum in sanguine plagas.
iam nec Cecropiis idem ductoribus ardor,
languescuntque minae et uirtus secura residit:
uentorum uelut ira minor, nisi silua furentes
impedit, insanique tacent sine litore fluctus.
Vt uero aequoreus quercum Marathonida Theseus
extulit, erectae cuius crudelis in hostes
umbra cadit campumque trucem lux cuspidis implet:
ceu pater Edonos Haemi de uertice Mauors
impulerit currus, rapido mortemque fugamque
axe uehens, sic exanimis in terga reducit
pallor Agenoridas; taedet fugientibus uti
Thesea, nec facilem dignatur dextra cruorem.
cetera plebeio desaeuit sanguine uirtus.
sic iuuat exanimis proiectaque praeda canesque
degeneresque lupos: magnos alit ira leones.
attamen Olenium Lamyrumque, hunc tela pharetra
promentem, hunc saeui tollentem pondera saxi
deicit, et triplici confisos robore gentis
Alcetidas fratres, totidem quos eminus hastis
continuat; ferrum consumpsit pectore Phyleus,
ore momordit Helops, umero transmisit Iapyx.
iamque et quadriiugo celsum petit Haemona curru,
horrendumque manu telum rotat: ille pauentes
obliquauit equos; longo perlata tenore
transiit hasta duos, sitiebat uulnera nec non
tertia, sed medio cuspis temone retenta est.
Sed solum uotis, solum clamore tremendo
omnibus in turmis optat uocitatque Creonta
atque hunc diuersa bellorum in fronte maniplos
hortantem dictis frustraque extrema minantem
conspicit. abscedunt comites; sed Thesea iussi
linquebant fretique deis atque ipsius armis:
ille tenet reuocatque suos, utque aequa notauit
hinc atque hinc odia, extrema se colligit ira,
iam letale furens, atque audax morte futura.
'Non cum peltiferis' ait 'haec tibi pugna puellis,
uirgineas ne crede manus: hic cruda uirorum
proelia, nos magnum qui Tydea quique furentem
Hippomedonta neci Capaneaque misimus umbris
pectora. quae bellum praeceps amentia suasit,
improbe? nonne uides, quos ulciscare, iacentes?'
sic ait, et frustra periturum missile summo
adflixit clipeo. risit uocesque manusque
horridus Aegides, ferrataque arbore magnos
molitur iactus, nec non prius ore superbo
intonat: 'Argolici, quibus haec datur hostia, manes,
pandite Tartareum Chaos ultricesque parate
Eumenidas, uenit ecce Creon!' sic fatus, et auras
dissipat hasta tremens; tunc qua subtemine duro
multiplicem tenues iterant thoraca catenae,
incidit: emicuit per mille foramina sanguis
impius; ille oculis extremo errore solutis
labitur. adsistit Theseus grauis armaque tollens
'Iamne dare exstinctis iustos' ait 'hostibus ignes,
iam uictos operire placet? uade atra dature
supplicia extremique tamen secure sepulcri.'
Accedunt utrimque pio uexilla tumultu
permiscentque manus; medio iam foedera bello,
iamque hospes Theseus; orant succedere muris
dignarique domos. nec tecta hostilia uictor
aspernatus init; gaudent matresque nurusque
Ogygiae, qualis thyrso bellante subactus
mollia laudabat iam marcidus orgia Ganges.
Ecce per aduersas Dircaei uerticis umbras
femineus quatit astra fragor, matresque Pelasgae
decurrunt: quales Bacchea ad bella uocatae
Thyiades amentes, magnum quas poscere credas
aut fecisse nefas; gaudent lamenta nouaeque
exsultant lacrimae; rapit huc, rapit impetus illuc,
Thesea magnanimum quaerant prius, anne Creonta,

662 *cui* Sandstr. 666 *ex ordine* P. 671 *obducto* P. *luctu* P. 672 *in agmine toruo* P. 676 *gnosia* P G. *adsumpto* Barth. 684 *et ipsum* om. P. 692 *dicit* P B ς, *dixit* M. 697 *ardere* Schrad. 703 *cessat* P B ς, *cessit* M. 709 *interea contra* P, *at contra* ω. 716 *largitus* P, *largitur* M ς. 718 *at* M Grotius, *aut* P ς π. 723 *enses* om. P. 727 *residit* P B, *resedit* M ς π. 729 *iacent* Baehr. 733 *edonios* P B (?) ς, cf. V 78, *edomitos* S G. 741 *lamyrumque* P, *thamirumq.* B ς, *thamyrumque* M. 744 *Alcetidas* P ς, *Alcecidas* M. 745 *pyleus* B. 752 *tremendo* R Heins., *premendo* P p, *fremendo* B M. 753 *optat uocitatque* P, *optatque uocatque* ω. 756 *sed* P, *et* ω. 762 *nec* M. 765 *dementia* ς Barth. 768 *adflixit* P p, *afflixit* T, *adfixit* B ς, *affixit* M. *manusque* P ς, *manumque* B M. 769 *ab arbore* P. 774 *subtegmine* P B[1] S G. 780 *aperire* P. 782 *accendunt* P. 792 *Thyades* P B M, corr. Weber.

anne suos: uidui ducunt ad corpora luctus.
Non ego, centena si quis mea pectora laxet
uoce deus, tot busta simul uulgique ducumque,
tot pariter gemitus dignis conatibus aequem:
turbine quo sese caris impleuerit audax
ignibus Euhadne fulmenque in pectore magno
quaesierit; quo more iacens super oscula saeui
corporis infelix excuset Tydea coniunx;
ut saeuos narret uigiles Argia sorori;
Arcada quo planctu genetrix Erymanthia clamet,
Arcada, consumpto seruantem sanguine uultus,
Arcada, quem geminae pariter fleuere cohortes.
uix nouus ista furor ueniensque implesset Apollo,
et mea iam longo meruit ratis aequore portum.
Durabisne procul dominoque legere superstes,
o mihi bissenos multum uigilata per annos
Thebai? iam certe praesens tibi Fama benignum
strauit iter coepitque nouam monstrare futuris.
iam te magnanimus dignatur noscere Caesar,
Itala iam studio discit memoratque iuuentus.
uiue, precor; nec tu diuinam Aeneida tempta,
sed longe sequere et uestigia semper adora.
mox, tibi si quis adhuc praetendit nubila liuor,
occidet, et meriti post me referentur honores.

800 *impleuerit* P, *instrauerit* B M, *instruxerit* H. 801 *ictibus* P. *euha/tne* B. *fumenque p.* P. 805 *clamat* P B¹ ς. 808 *uemensque* Vnger. 811 *longum u.* Prisc. VII 54. 815 *iamiam* P. 819 *emeriti* P, *meritis* S.

P. PAPINI STATI

SILVARVM

LIBER PRIMVS

STATIVS STELLAE SVO SALVTEM

DIV multumque dubitaui, Stella, iuuenis optime et in studiis nostris eminentissime, qua parte uoluisti, an hos libellos, qui mihi subito calore et quadam festinandi uoluptate fluxerunt, cum singuli de sinu meo pro . . . ., congregatos ipse dimitterem. quid enim o . . . . quoque auctoritate editionis onerari, quo adhuc pro Thebaide mea, quamuis me reliquerit, timeo? sed et Culicem legimus et Batrachomachiam etiam agnoscimus, nec quisquam est inlustr*i*um poetarum qui non aliquid operibus †suis stilo remissiore praeluserit. quid? quod haec serum erat continere, cum illa uos certe, quorum honori data sunt, haberetis? sed apud ceteros necesse est multum illis pereat ex uenia, cum amiserint quam solam habuerunt gratiam celeritatis. nullum enim ex illis biduo longius tractum, quaedam et in singulis diebus effusa; quam *t*imeo, ne uerum istuc uersus quoque ipsi de se probent!

Primus libellus sacrosanctum habet testem: sumendum enim erat 'a Ioue principium.' centum hos uersus, quos in ecum maximum feci, indulgentissimo imperatori postero die, quam dedicauerat opus, tradere iuss*us s*um. 'potuisti illud' dicet aliquis 'et ante uidisse.' respondebis illi tu, Stella carissime, qui epithalamion tuum, quod mihi iniunxeras, scis biduo scriptum. audacter mehercles, sed tantum tamen hexametros habet et fortasse tu pro collega mentieris. Manilius certe Vopiscus, uir eruditissimus et qui praecipue uindicat a situ litteras iam paene fugientes, solet ultro quoque nomine meo gloriari, uillam Tiburtinam suam descriptam a nobis uno die. sequitur libellus Rutilio Gallico co*n*ualescenti dedicatus, de quo nihil dico, ne uidear defuncti testis occasione mentiri. nam Claudi Etrusci testimonium †domomum est, qui balneolum a me suum intra moram cenae recepit. in fine sunt Kalendae Decembres, quibus utique creditur: noctem enim illam fel*i*cissimam et uoluptatibus publicis inexpertam . . . .

I

ECVS MAXIMVS DOMITIANI IMP

QVAE superinposito moles geminata colosso
stat Latium complexa forum? caelone per-
actum
fluxit opus? Siculis an conformata caminis
effigies lassum Steropem Brontemque reliquit?
an te Palladiae talem, Germanice, nobis
effinxere manus, qualem modo frena tenentem
Rhenus et attoniti uidit domus ardua Daci?
Nunc age Fama prior notum per saecula nomen
Dardanii miretur equi, cui uertice sacro
Dindymon et caesis decreuit frondibus Ide:
hunc neque discissis cepissent Pergama muris
nec grege permixto pueri innuptaeque puellae
ipse nec Aeneas nec magnus duceret Hector.
adde, quod ille nocens saeuosque amplexus Achiuos,
hunc mitis commendat eques: iuuat ora tueri
mixta notis belli placidamque gerentia pacem.
nec ueris maiora putes: par forma decorque,
par honor. exhaustis Martem non altius armis
Bistonius portat sonipes magnoque superbit
pondere nec tardo raptus prope flumina cursu
fumat et ingenti propellit Strymona flatu.
Par operi sedes. hinc obuia limina pandit,
qui fessus bellis adscitae munere prolis
primus iter nostris ostendit in aethera diuis;
discit et e uultu, quantum tu mitior armis,
qui nec in externos facilis saeuire furores
das Cattis Dacisque fidem. te signa ferente
et minor in leges iret gener et Cato †castris.
at laterum passus hinc Iulia tecta tuentur,
illinc belligeri sublimis regia Pauli,
terga pater blandoque uidet Concordia uultu.
Ipse autem puro celsum caput aere saeptus
templa superfulges et prospectare uideris,
an noua contemptis surgant Palatia flammis
pulchrius, an tacita uigilet face Troicus ignis

INSCRIPTIO in M(atritensi cod. M. 31) in summo fol. 61a posita est. 1 *qua peste et uol.* M[1], corr. M[2]. 3 post *pro* lacuna 13 litterarum in M, *procucurrissent* Postgate, *prodiissent* ς, 'fort. *prolapsae essent*' Davies. post *enim* lacuna 11 litterarum in M. *o* . . . A (= lectiones a Politiano ex codice uetere Poggii, ut uidentur, excerptae), *oportet huius* Dom(itius), *oportet hos* ς, *eodem tempore* Elter. 4 *quo. quom* Markl(and), *quoniam* Krohn, 'fort. *qui*' Postgate. *quamuis. quae uix* Wachsm(uth). 6 *suis* M, *seueris* Postgate, *seriis* Markl. *semissiose* M. *haec. et* Heins(ius). 9 *quami meo* M[1], *quamuis* in mg. M[2], *quamquam timeo* Baehr(ens), *quam timeo* A. 10 *ceterum* M[2]. 12 *iussum* M, *ausus sum* Sandst(roem). 13 *tantum. ter centum* Elter. 14 *et fortasse. at f.* Bernart. *Manlius* M. 16 *conualescenti* Scriuerius et Heins., *est ualenti* A* (= lectiones a Politiano ex cod. uet. Poggii teste ipso excerptae) et (*sce* suprascripto) M[1], *sce* del. M[2]. 17 *domomum* (?) M A om. uulg., *documentum* Klotz. 'fort. *domi*' Davies.

I 1 *sedes* (del.) *moles* M. 6 *effigere* M. 7 *domus uidit* M. 10 *iden* M. 15 *equos* M. 18 *altior* ς. 23 *adsectae* uel *adscitae* M. 25 *discitur* ς. *adsis* Burs(ian). 28 *castus* Burs., *pacis* Baehr., *uestras* nescioquis, *gener et Cato Caesaris iret* Scriuerius. 35 *tacita* ue *tanta* M, *tecta* Postgate, *casta* Davies.

atque exploratas iam laudet Vesta ministras.
dextra uetat pugnis, laeuam Tritonia uirgo
non grauat et sectae praetendens colla Medusae
ceu stimulis accendit equum; nec dulcior usquam
lecta deae sedes nec si, pater, ipse teneres.
pectora, quae mundi ualeant euoluere curas:
et cui se totis Temese dedit hausta metallis,
it tergo demissa chlamys. latus ense quieto
securum, magnus quanto mucrone minatur
noctibus hibernis et sidera terret Orion.
At sonipes habitus animosque imitatus equestris
acrius attollit uultus cursumque minatur;
cui rigidis stant colla iubis uiuusque per armos
impetus et tantis calcaribus ilia late
suffectura patent. uacuae pro caespite terrae
aerea captiui crinem terit ungula Rheni.
hunc et Adrasteus uisum extimuisset Arion
et pauet aspiciens Ledaeus ab aede propinqua
Cyllarus. hic domini numquam mutabit habenas
perpetuus frenis atque uni seruiet astro.
Vix sola sufficiunt insessaque pondere tanto
subter anhelat humus; nec ferro aut aere, laborant
sub genio, teneat quamuis aeterna crepido,
quae superingesti portaret culmina montis
caeliferique attrita genu durasset Atlantis.
Nec longae traxere morae. iuuat ipsa labores
forma dei praesens operique intenta iuuentus
miratur plus posse manus. strepit ardua pulsu
machina; continuus septem per culmina Martis
it fragor et magnae uincit uaga murmura Romae.
Ipse loci custos, cuius sacrata uorago
famosique lacus nomen memorabile seruant,
innumeros aeris sonitus et uerbere crudo
ut sensit mugire forum, mouet horrida sancto
ora situ meritaque caput uenerabile quercu.
ac primum ingentes habitus lucemque coruscam
expauit maioris equi terque ardua mersit
colla lacu trepida*ns*, laetus mox praeside uiso:
'Salue, magnorum proles genitorque deorum,
auditum longe numen mihi: nunc mea felix,
nunc ueneranda palus, cum te prope nosse tuumque
immortale iubar uicina sede tueri
concessum. semel auctor ego inuentorque salutis
Romuleae: tu bella Iouis, tu proelia Rheni,
tu ciuile nefas, tu tardum in foedera montem
longo Marte domas. quod *si te* nostra tulissent
saecula, temptasses me non *g*audente profundo
ire lacu, sed Roma tuas tenuisset habenas.'
Cedat equus, Latiae qui contra templa Diones
Caesarei stat sede fori, quem traderis ausus
Pellaeo, Lysippe, duci, mox Caesaris ora
mirata ceruice tulit. uix lumine fesso
explores, quam longus in hunc despectus ab illo.
quis rudis usque adeo qui non, ut uiderit ambos,
tantum dicat equos quantum distare regentes?
Non hoc imbriferas hiemes opus aut Iouis ignem
tergeminum, Aeolii non agmina carceris horret
annorumue moras: stabit, dum terra polusque,
dum Romana dies. huc et sub nocte silenti,
cum superis terrena placent, tua turba relicto
labetur caelo miscebitque oscula; iuxta
ibit in amplexus natus fraterque paterque
et soror: una locum ceruix dabit omnibus astris.
Vtere perpetuum populi magnique senatus
munere. *A*pelleae cuperent te scribere cerae
optassetque nouo similem te ponere templo
Atticus Elei senior Iouis, et tua mitis
ora Tarans, tua sidereas imitantia flammas
lumina contempto mallet Rhodos aspera Phoebo.
certus ames terras et quae tibi templa dicamus
ipse colas; nec te caeli iuuet aula, tuosque
laetus huic dono uideas dare tura nepotes.

II

EPITHALAMION IN STELLAM ET VIOLENTILLAM

Vnde sacro Latii sonuerunt carmine montes?
cui, Paean, noua plectra moues umeroque comanti
facundum suspendis ebur? procul ecce canoro
demigrant *H*elicone deae quatiuntque nouena
lampade solemnem thalamis coeuntibus ignem
et de Pieriis uocalem fontibus undam.
quas inter uultu petulans Elegea propinquat
celsior adsueto diuasque hortatur et ambit
alternum †futura pedem decimamque uideri
se cupit et medias fallit permixta sorores.
ipsa manu nuptam genetrix Aeneia ducit
lumina demissam et dulci probitate rubentem,
ipsa toros et sacra parat cultuque Latino
dissimulata deam crinem uultusque genasque
temperat atque noua gestit minor ire marita.
Nosco diem causasque sacri: te concinit iste
(pande fores), te, Stella, chorus; tibi Phoebus et Euhan
et de Maenalia uolucer Tegeaticus umbra
serta ferunt. nec blandus Amor nec Gratia cessat
amplexum niueos optatae coniugis artus
floribus innumeris et olenti spargere nimbo.
tu modo fronte rosas, uiolis modo lilia mixta
excipis et dominae niueis a uultibus obstas.
Ergo dies aderat Parcarum conditus albo
uellere quo Stellae Violentillaeque professus
clamaretur hymen. cedant curaeque metusque,
cessent mendaces obliqui carminis astus,
Fama, tace: subiit leges et frena momordit
ille solutus amor. consumpta est fabula uulgi,
et narrata diu uiderunt oscula ciues.
tu tamen attonitus, quamuis data copia tantae
noctis, adhuc optas permissaque numine dextro
nota paues. pone, o dulcis, suspiria, uates,
pone: tua est. licet exposi*t*um per limen aperto
ire, redire gradu: iam nusquam ianitor aut lex
aut pudor. amplexu tandem satiare petito
(contigit) et duras pariter reminiscere noctes.
Digna quidem merces, et si tibi Iuno labores
Herculeos, Stygiis et si concurrere monstris
Fata darent, si Cyaneos raperere per aestus.
hanc propter tanti Pisaea lege trementem
currere et Oenomai fremitus audire sequentis.
nec si Dardania pastor temerarius Ida
sedisses, haec dona forent, nec si alma per auras
te potius prens*um* aueheret Tithonia biga.
Sed quae causa toros inopinaque gaudia uati
attulit? hic mecum, dum feruent agmine postes
atriaque et multa pulsantur limina uirga,
hic, Erato iucunda, doce. uacat apta mouere
conloquia, et docti norunt audire penates.
Forte, serenati qua stat plaga lactea caeli,

37 *pugnes* M, *pugnas* ς. *laeuam* ς, *lauium* M, *Latium* m, *pugnis Latium: Tritonia* Baehr. *uulgo* M. 38 *sectae—Medusae* in parenthesi Vollm(er). *praetendit* M, corr. Pol. 39 *accendat* Aldus. 39, 40 post 42 ponendos susp. Brandes. totus locus ex incertioribus est. 42 *et qui* M, *et quis* ς. *themes edidit* M. 43 *it* ς, *et* M. 51 *aenea* M, corr. Markl. *terit* ς, *tegit* M. 54 *mutauit* M. 56 *uis essaque* M. *toto* M. 64 *continuo* Markl. *Martis* Gronou., *montis* M. 65 *uincit* Heins., *fingit* M. 73 *trepidans* A m, *trepidas* M, *trepidus* ς. 81 *quod s . . . nostra* M, suppl. m. 82 *gaudente* Lipsius, *audente* M, *nondum aud.* Sandst. 83 *lacus et* M, corr. Markl. 94 *huc* ς, *hoc* M. 96 sic Barth, post *iuxta* dist. uulg. 103 *Taras* Pol. 107 *tura* ς, *iura* M et, ut uidetur, Priscianus II p. 10 Hertz. II 9 *furata* Sandst., *futura* M, *factura* m. 11 *duxit* M. 12 *lumine* M. 13 *coetuque* M, corr. Faber, *cinctuque* Barth. 22 *fronde* Gronou. 23 *dominis* M. 27 *mordaces* Markl. 32 *sortis* Markl. *depremissaque* M, corr. Heins., *promissaque* ς. *dextra* M. 41 *pisea* M. 44 *sedisses* A*. 45 *prensa* M, corr. Parrhasius, *pensa* Geuaert. *ueheret* M, corr. Baehr. 46 *uatis* M. 48 *lumina* M.

alma Venus thalamo pulsa modo nocte iacebat
amplexu duro Getici resoluta mariti.
fulcra torosque deae tenerum premit agmen Amorum ;
signa petunt qua ferre faces, quae pectora figi
imperet ; an terris saeuire an malit in undis,
an miscere deos an adhuc uexare Tonantem.
ipsi animus nondum nec cordi fixa uoluntas.
fessa iacet stratis, ubi quondam conscia culpae
Lemnia depreso repserunt uincula lecto.
hic puer e turba uolucrum, cui plurimus ignis
ore manuque leui numquam frustrata sagitta,
agmine de medio tenera sic dulce profatur
uoce (pharetrati pressere silentia fratres) :
'Scis ut, mater,' ait 'nulla mihi dextera segnis
militia ; quemcumque hominum diuumque dedisti,
uritur. at quondam lacrimis et supplice dextra
et uotis precibusque uirum concede moueri,
o genetrix : duro nec enim ex adamante creati,
sed tua turba sumus. clarus de gente Latina
est iuuenis quem patriciis maioribus ortum
nobilitas gauisa tulit praesagaque formae
protinus e nostro posuit cognomina caelo.
hunc egomet tota quondam (tibi dulce) pharetra
improbus et densa trepidantem cuspide fixi.
quamuis Ausoniis multum gener ille petitus
matribus, edomui uictum dominaeque potentis
ferre iugum et longos iussi sperare per annos.
ast illam summa leuiter (sic namque iubebas)
lampade parcentes et inerti strinximus arcu.
ex illo quantos iuuenis premat anxius ignes,
testis ego attonitus, quantum me nocte dieque
urguentem ferat. haud ulli uehementior umquam
incubui, genetrix, iterataque uulnera fodi.
uidi ego et immiti cupidum decurrere campo
Hippomenen, nec sic meta pallebat in ipsa ;
uidi et Abydeni iuuenis certantia remis
bracchia laudauique manus et saepe natanti
praeluxi : minor ille calor, quo saeua tepebant
aequora : tu ueteres, iuuenis, transgressus amores.
ipse ego te tantos stupui durasse per aestus
firmauique animos blandisque madentia plumis
lumina detersi. quotiens mihi questus Apollo,
sic uatem maerere suum ! iam, mater, amatos
indulge thalamos. noster comes ille piusque
signifer ; armiferos poterat memorare labores
claraque facta uirum et torrentes sanguine campos,
sed tibi plectra dedit mitisque incedere uates
maluit et nostra laurum subtexere myrto.
hic iuuenum lapsus suaque aut externa reuoluit
uulnera ; pro ! quanta est Paphii reuerentia, mater,
numinis : hic nostrae defleuit fata columbae.'
finierat ; tenera matris ceruice pependit
blandus et admotis tepefecit pectora pennis.
illa refert uultum non aspernata rogari :
'Grande quidem rarumque uiris, quos ipsa probaui,
Pierius uotum iuuenis cupit. hanc ego formae
egregium mirata decus, cui gloria patrum
et generis certabat honos, tellure cadentem
excepi fouique sinu nec colla genasque
comere nec pingui crinem deducere amomo
cessauit mea, nate, manus. mihi dulcis imago
prosiluit. celsae procul aspice frontis honores
suggestumque comae. Latias metire quid ultra
emineat matres : quantum Latonia nymphas
uirgo premit quantumque egomet Nereidas exto.
haec et caeruleis mecum consurgere digna
fluctibus et nostra potuit considere concha
et si flammigeras potuisset scandere sedes
hasque intrare domos, ipsi erraretis, Amores.
huic quamuis census dederim largita beatos,
uincit opes animo. querimur iam Seras auaros
angustum spoliare nemus Clymenaeaque deesse
germina nec uirides satis inlacrimare sorores,
uellera Sidonio iam pauca rubescere tabo
raraque longaeuis niuibus crystalla gelari.
huic Hermum fuluoque Tagum decurrere limo
(nec satis ad cultus), huic Inda monilia Glaucum
Proteaque atque omnem Nereida quaerere iussi.
hanc si Thessalicos uidisses, Phoebe, per agros
erraret secura Daphne. *si* in litore Naxi
Theseum iuxta foret haec conspecta cubile,
Gnosida desertam profugus liquisset et Euhan.
quod nisi me longis placasset Iuno querelis,
falsus huic pennas et cornua sumeret aethrae
rector, in hanc †uero cecidisset Iuppiter auro.
sed dabitur iuueni, cui tu, mea summa potestas,
nate, cupis, thalami quamuis iuga ferre secundi
saepe neget maerens. ipsam iam cedere sensi
inque uicem tepuisse uiro.'
Sic fata leuauit
sidereos artus thalamique egressa superbum
limen Amyclaeos ad frena citauit olores.
iungit Amor laetamque uehens per nubila matrem
gemmato temone sedet. iam Thybridis arces
Iliacae : pandit nitidos domus alta penates
claraque gaudentes plauserunt limina cygni.
digna deae sedes, nitidis nec sordet ab astris.
hic Libycus Phrygiusque silex, hic dura Laconum
saxa uirent, hic flexus onyx et concolor alto
uena mari rupesque nitent, quis purpura saepe
Oebalis et Tyrii moderator liuet aeni.
pendent innumeris fastigia nixa columnis,
robora Dalmatico lucent satiata metallo.
excludunt radios siluis demissa uetustis
frigora, perspicui uiuunt in marmore fontes.
nec seruat natura uices : hic Sirius alget,
*b*ruma tepet uersumque domus sibi temperat annum.
exultat uisu tectisque potentis alumnae
non secus alma Venus quam si Paphon aequore ab alto
Idaliasque domos Erycinaque templa subiret.
tunc ipsam solo reclinem adfata cubili :
'Quonam hic usque sopor uacuique modestia lecti,
o mihi Laurentes inter dilecta puellas ?
quis morum fideique modus ? numquamne uirili
summittere iugo ? ueniet iam tristior aetas.
exerce formam et fugientibus utere donis.
non ideo tibi tale decus uultusque superbos
meque dedi, uiduos ut transmittare per annos
ceu non cara mihi. satis o nimiumque priores
despexisse procos. at enim hic tibi sanguine toto
deditus unam omnes inter miratur amatque
nec formae nec stirpis egens. nam docta per urbem
carmina qui iuuenes, quae non didicere puellae ?
hunc et bissenos (sic indulgentia pergat
praesidis Ausonii) cernes attollere fasces
ante diem ; certe iam nunc Cybeleia mouit
limina et Euboicae carmen legit ille Sibyllae.
iamque parens Latius, cuius praenoscere mentem
fas mihi, purpureos habitus iuuenique curule
indulgebit ebur Dacasque (ea gloria maior)
exuuias laurosque dabit celebrare recentes.
ergo age, iunge toros atque otia deme iuuentae.
quas ego non gentes, quae non face corda iugali— ?
alituum pecudumque mihi durique ferarum
non renuere greges, ipsum in conubia terrae
aethera, cum pluuiis rarescunt nubila, soluo.

55 *quas* M, corr. Nodell. 62 *manusque leui* Morell. 74 *quando* Postgate, *quoniam* Parrhasius. 82 *attonito* M. 84 *fodi* A*. 85 *inmitti* M. 95 *indulget* M. 98 *sed* Pol., *sic* M. 100 *haud extrema* ς. 103 *emis erat* M, *finis erat* A. 105 *uultu* ς. *rogantis* Lafaye. 107 *capit* Markl. 113 *honorem* ς. 122 *queritur* M, corr. Peyr(aredus). 123 *augustum* M. *spoliasse* Heins. 131 *Daphne si in* Baehr., *dafnes in* M. 136 *uiuo* Rinn, fort. recte. 147 *uiridis* M, *uel nitidis* A*. 149 *fuscus* Heins., *flauus* Herzog. 150 *cedit* Markl. 154 *deiussa* M, corr. m, *decussa* ς. 169 *clara* M. 176 *nouit* ς. 180 *ea* Baehr., *et* M uulg., *haec* Otto. 183 aposiopesim agnouit Postgate. *iugaui* ς.

sic rerum series mundique reuertitur aetas
unde nouum Troiae decus ardentumque deorum
raptorem, Phrygio si non ego iuncta marito,
Lydius unde meos iterasset Thybris Iulos?
quis septemgeminae posuisset moenia Romae
imperii Latiale caput, *nisi* Dardana furto
cepisset Martem, nec me prohibente, sacerdos?'
His mulcet dictis tacit*a*eque inspirat honorem
conubii. redeunt animo iam dona precesque
et lacrimae uigilesque uiri prope limina questus,
Asteris et uatis totam cantata per urbem,
Asteris ante dapes, nocte Asteris, Asteris ortu,
quantum non clamatus Hylas. iamque aspera coepit
flectere corda libens et iam sibi dura uideri.
Macte toris, Latios inter placidissime uates,
quod durum permensus iter coeptique laboris
prendisti portus. nitidae sic transfuga Pisae
amnis in externos longe flammatus amores
flumina demerso trahit intemerata canali,
donec Sicanios tandem prolatus anhelo
ore bibat fontes; miratur dulcia Nais
oscula nec credit pelago uenisse maritum.
Quis tibi tunc alacri caelestum in munere claro,
Stella, dies, quanto salierunt pectora uoto,
dulcia cum dominae dexter conubia uultus
adnuit. ire polo nitidosque errare per axes
uisus. Amycl*a*eis minus exultauit harenis
pastor ad Id*a*eas Helena ueniente carinas;
Thessala nec talem uiderunt Pelea Tempe,
cum Thetin H*a*emoniis Chiron accedere terris
erecto prospexit equo. quam longa morantur
sidera! quam segnis uotis Aurora mariti!
At procul ut Stellae thalamos sensere parari
Letous uatum pater et Semeleius Euhan,
hic mouet Ortygia, *ciet* hic rapida agmina Nysa.
huic Lycii montes gelidaeque umbracula Thymbrae
et Parnase, sonas, illi Pang*a*ea resultant
Ismaraque et quondam genialis litora Naxi.
tunc caras iniere fores comitique canoro
hic chelyn, hic flauam maculoso nebrida tergo,
hic thyrsos, hic plectra ferunt; hic enthea lauro
tempora, Minoa crinem premit ille corona.
Vixdum emissa dies, et iam socialia praesto
omina, iam festa feruet domus utraque pompa.
fronde uirent postes, effulgent compita flammis,
et pars immensae gaudet celeberrima Romae.
omnis honos, cuncti ueniunt ad limina fasces,
omnis plebeio teritur praetexta tumultu:
hinc eques, in iuuenumque aestu stola mixta laborat.
felices utrosque uocant, sed in agmine plures
inuidere uiro. iamdudum poste reclinis
quaerit Hymen thalamis intactum dicere carmen,
quo uatem mulcere queat. dat Iuno uerenda
uincula et insigni geminat Concordia taeda.
hic fuit ille dies: noctem canat ipse maritus.
quantum nosse licet, sic uicta sopore doloso
Martia fluminea posuit latus Ilia ripa;
non talis niueos tinxit Lauinia uultus,
cum Turno spectante rubet; non Claudia talis
respexit populos mota iam uirgo carina.
Nunc opus, Aonidum comites tripodumque ministri,
diuersis certare modis: eat enthea uittis
atque hederis redimita cohors, ut pollet ouanti
quisque lyra. sed praecipui, qui nobile gressu
extremo fraudatis opus, date carmina festis
digna toris. hunc ipse Coo plaudente Philetas
Callimachusque senex Vmbroque Propertius antro
ambissent laudare diem, nec tristis in ipsis
Naso Tomis diuesque foco lucente Tibullus.
Me certe non unus amor simplexque canendi
causa trahit: tecum similes iunctaeque Camenae,
Stella, mihi, multumque pares bacchamur ad aras
et sociam doctis haurimus ab amnibus undam;
at te nascentem gremio mea prima recepit
Parthenope, dulcisque solo tu gloria nostro
reptasti. nitidum consurgat ad aethera tellus
Eubois et pulchra tumeat Sebethos alumna;
nec sibi sulpureis Lucrinae Naides antris
nec Pompeiani placeant magis otia Sarni.
Heia age, praeclaros Latio properate nepotes,
qui leges, qui castra regant, qui carmina ludant.
acceleret partu decimum bona Cynthia mensem,
sed parcat Lucina precor; tuque ipse parenti
parce, puer, ne mollem uterum, ne stantia laedas
pectora; cumque tuos tacito natura recessu
formabit uultus, multum de patre decoris,
plus de matre feras. at tu, pulcherrima forma
Italidum, tandem merito possessa marito,
uincla diu quaesita foue: sic damna decoris
nulla tibi; longe uirides sic flore iuuentae
perdurent uultus, tardeque haec forma senescat.

III

VILLA TIBVRTINA MANILII VOPISCI

Cernere facundi Tibur glaciale Vopisci
si quis et inserto geminos Aniene penates
aut potuit sociae commercia noscere ripae
certantisque sibi dominum defendere uillas,
illum nec calido latrauit Sirius astro,
nec grauis aspexit Nemeae frondentis alumnus:
talis hiemps tectis, frangunt sic improba solem
frigora, Pisaeumque domus non aestuat annum.
Ipsa manu tenera tecum scripsisse Voluptas
. . . .
tunc Venus Idaliis unxit fastigia sucis
permulsitque comis blandumque reliquit honorem
sedibus, et uolucres uetuit discedere natos.
O longum memoranda dies! quae mente reporto
gaudia, quam lassos per tot miracula uisus:
ingenium quam mite solo: quae forma beatis
ante manus artemque locis. non largius usquam
indulsit Natura sibi. nemora alta citatis
incubuere uadis; fallax responsat imago
frondibus, et longas eadem fugit umbra per undas.
ipse Anien (miranda fides) infraque superque
saxeus hic tumidam rabiem spumosaque ponit
murmura, ceu placidi ueritus turbare Vopisci
Pieriosque dies et habentes carmina somnos.
litus utrumque domi, nec te mitissimus amnis
diuidit. alternas seruant praetoria ripas,
non externa sibi, fluuiumue obstare queruntur.
Sestiacos nunc Fama sinus pelagusque natatum
iactet et audaci uictos delphinas ephebo.
hic aeterna quies, nullis hic iura procellis,
numquam feruor aquis. datur hic transmittere uisus
et uoces et paene manus. sic Chalcida fluctus

192 *si* M, *ni* Baehr. 194 *tacitoque* M, corr. Vollm., *tacitumque* ς, *taciteque* Otto. 196 *lumina* M. 199 *asperit* M. 202 *labores* Otto. 203 *nitidae* A*, *nitiade* M, *tumidae* ς. 204 *amnis* A, *annus* M. 209 *in* om. Dom., *en* Baehr. 215 *palea* M. 216 *thean* M. 219 *at* ς, *ac* M. 220 *lethous* M. 221 *ciet* add. Postgate, *mouet* ς. *rabida* H. Mueller. 223 *parnasis honos* M, corr. D. Heins., *hiems* Schwartz. 231 *et fulgent* M, corr. Markl. 234 *phebeio* M. *territur* M. 235 *hinc iuuenum questus* M, corr. Postgate, *equitum iuuenumque aestu* Otto. 240 *insignes g. C. taedas* Boxhorn, *insignis gemina C. taeda* Parrhasius. 242 *nosce* M. 244 *strinxit* M, corr. Guyetus. 250 *praecipue* ς. 251 *opos* Heins. 252 *toris* A*. *choo* M, *choro* Auantius. *Phileta* Polster. 262 *uindum* M. 267 *regant* Pol. 272 *formarit* M, corr. Baehr. 273 *at* ς, *ac* M. 276 *uirides* A, *uiridis* M. III tit. *M. ANILII* M. 2 *insertos* M, corr. m. 9 *tectum inscripsitne* Wachsm., lacunam statuit Schwartz. 11 *croceis* Schrader. *odorem* Scriuerius. 14 *lassus* Heins. 16 *ante* Sandst., *arte* M. 20 *ipsa autem* M. 23 *alentes* Heins. 26 *fluuiumne* (? *ue*) A, *fluuiorum* M. *obstare* A, *optare* M, locus uarie temptatus.

expellunt *re*flui, sic dissociata profundo
Bruttia Sicanium circumspicit ora Pelorum.
Quid primum mediumue canam, quofinequiescam?
auratasne trabes an Mauros undique postes
an picturata lucentia marmora uena
mirer, an emissas per cuncta cubilia nymphas?
huc oculis, huc mente trahor. uenerabile dicam
lucorum senium? te, quae uada fluminis infra
cernis, an ad siluas quae respicis, aula, tacentis,
qua sibi tota quies offensaque turbine nullo
nox silet et nigros mutantia murmura somnos?
an quae graminea suscepta crepidine fumant
balnea et impositum ripis algentibus ignem?
quaque uaporiferis iunctus fornacibus amnis
ridet anhelantes uicino flumine nymphas?
Vidi artes ueterumque manus uariisque metalla
uiua modis. labor est auri memorare figuras
aut ebur aut dignas digitis contingere gemmas,
quicquid et argento primum, uel in aere minori
lusit et enormes manus est experta colossos.
dum uagor aspectu uisusque per omnia duco,
calcabam necopinus opes. nam splendor ab alto
defluus et nitidum referentes aera testae
monstrauere solum, uarias ubi picta per artes
gaudet humus superatque nouis asarota figuris:
expauere gradus.
Quid nunc i*n*gentia mirer
aut quid partitis distantia tecta trichoris?
quid te, quae mediis seruata penatibus arbor
tecta per et postes liquidas emergis in auras,
quo non sub domino saeuas passura bipennes?
at nunc ignaro forsan uel lubrica Nais
uel non abruptos †ubi debet Hamadryas annos.
Quid referam alternas gemino super aggere mensas
albentesque lacus altosque in gurgite fontes
teque, per obliquum penitus quae laberis amnem,
Marcia, et audaci transcurris flumina plumbo?
an solum Ioniis sub fluctibus Elidis amnem
dulcis ad Aetn*a*eos deducat semita portus?
illic ipse antris Anien et fonte relicto
nocte sub arcana glaucos exutus amictus
huc illuc fragili prosternit pectora musco,
aut ingens in stagna cadit uitreasque natatu
plaudit aquas. illa recubet Tiburnus in umbra,
illic sulpureos cupit Albula mergere crines;
haec domus Egeriae nemoralem abiungere Phoeben
et Dryadum uiduare choris algentia possit
Taygeta et siluis accersere Pana Lycaeis.
quod ni templa darent alias Tirynthia sortes,
et Praenestinae poterant migrare sorores.
quid bifera Alcinoi laudem pomaria uosque,
qui numquam uacui prodistis in aethera, rami?
Cedant Telegoni, cedant Laurentia Turni
iugera Lucrinaeque domus litusque cruenti
Antiphatae, cedant uitreae iuga perfida Circes
Dulichiis ululata lupis arcesque superbae
Anxyris et sedes Phrygio quas mitis alumno
debet anus; cedant, quae te iam solibus artis
o*b*uia nimbosa reuocabunt litora bruma.
Scilicet hic illi meditantur pondera mores,
hic premitur fecunda quies uirtusque serena
fronte grauis sanusque nitor luxuque carentes
deliciae, quas ipse suis digressus Athenis
mallet deserto senior Gargettius horto;
haec per et Aegaeas hiemes Hyadumque niuosum
sidus et Oleniis dignum petiisse sub astris,
si Maleae credenda ratis Siculosque per aestus
sit uia: cur oculis sordet uicina uoluptas?
hic tua Tiburtes Faunos chelys et iuuat ipsum
Alciden dictumque lyra maiore Catillum,
seu tibi Pindaricis animus contendere plectris
siue chelyn tollas heroa ad robora siue
liuentem satiram nigra rubigine turbes
seu tua non alia splendescat epistola cura.†
Digne Midae Croesique bonis et Perside gaza,
macte bonis animi, cuius stagnantia rura
debuit et flauis Hermus transcurrere ripis
et limo splendente Tagus. sic docta frequentes
otia, sic omni detectus pectora nube
finem Nestoreae precor egrediare senectae.

IV

SOTERIA RVTILI GALLICI

Estis, io, superi, nec inexorabile Clot*h*o
uoluit opus, uidet alma pios Astraea Iouique
conciliata redit, dubitataque sidera cernit
Gallicus. es caelo, Diti es, Germanice, cordi
(quis neget?): erubuit tanto spoliare ministro
imperium Fortuna tuum. stat proxima ceruix
ponderis immensi damnosaque fila senectae
exuit atque alios melior reuirescit in annos.
ergo alacres quae signa colunt urbana cohortes
inque sinum quae saepe tuum fora turbida questu*m*
confugiunt leges urbesque ubicumque togatae,
quae tua longinquis implorant iura querelis,
certent laetitia, nosterque ex ordine collis
confremat et sileant peioris murmura famae.
quippe manet longumque aeuo redeunte manebit
quem penes intrepidae mitis custodia Romae.
nec tantum induerint fatis noua saecula crimen
aut instaurati peccauerit ara Tarenti.
Ast ego nec Phoebum, quamquam mihi surda sine illo
plectra, nec Aonias decima cum Pallade diuas
aut mitem Tegeae Dircesue hortabor alumnum:
ipse ueni uiresque nouas animumque ministra,
qui caneris; docto nec enim sine numine tantus
Ausoniae decora ampla togae centumque dedisti
iudicium mentemque uiris. licet ent*h*ea uatis
excludat Pi*m*plea sitim nec conscia detur
Pirene: largos potior mihi gurges in haustus
qui rapitur de fonte tuo, seu plana solutis
quom struis orsa modis seu quom tibi dulcis in artem
frangitur et nostras curat facundia leges.
quare age, si Cereri sua dona merumque Ly*a*eo
reddimus et diues praedae tamen accipit omni
exuuias Diana tholo captiuaque tela
Bellipotens: nec tu, quando tibi, Gallice, maius
eloquium fandique opibus sublimis abundas,
sperne coli tenuiore lyra. uaga cingitur astris
luna, et in oceanum riui cecidere minores.
Quae tibi sollicitus persoluit praemia morum
Vrbis amor! quae tum patrumque equitumque notaui
lumina et ignarae plebis lugere potentes!
non labente Numa timuit sic Curia felix
Pompeio nec celsus eques nec femina Bruto.

32 *expellunt fluuii* M, corr. Lindenbrog. 41 *sibi* Postgate, *tibi* M, *tuta* A. 42 *mutantia* (Postgate) uel *imitantia* M. 44 *riuis* Baehr. 45 *quasque* Polster, *quique* Markl. 55 *constrauere* Ellis. 57 *ingencia* M, corr. Dom. 62 *et* M, corr. Gronou. *ignarae* Heins., *ignoro* Pol. 63 *sibi* Postgate, *tibi* ς. *debet* Heins., *demet* M A*. 69 *deducit* ς. 70 *illic* Krohn, *illis* M. *Anienem* M, *Anienus* ς. 71 *artano* M. 74 *recubet* Baehr., *recubat* M. *Tiberinus* Pol. 76 *Egeria* Hand. *adiungere* M. 84 *lucrinae(que)* A*. 89 *auia* M, corr. Postgate, *Antia* Markl. 90 *nulli medit.* Maduig, *hilares moderantur* Burm(ann). 92 *sanusque genitor* M. 95 *plyadumque* M. 98 *Voluptas* (nomen uillae ratus) Polster. 102 *tollis* M, corr. A, *tolles* ς. 103 *uibres* Scriuerius. 104 *alta* Lindenbrog. 107 *riuis* Bischofsky. IV tit. *RVTVLI* M. 3 *radit* (?) M, *conciliat. uiuit* Hopf. 4 *es* ς, *et* M. *diues* M, corr. Postgate, *dis es* ς. 10 *questu* M, corr. Markl. 11 *gentes* Polster. *rogatae* A M. 13 *certant* M. *nosteque* M. 17 *indiderint fastis* Morell. 23 *quis* A* M. *numine* A*. 24 *certumque* Hirschfeld. 27 *potior* N. Faber, *potius* M. 29 *cui* (?) *struis* M, corr. A. *seu quam* M, corr. A. *artum* Barth. 34 *quamquam* Heins. 40 *potentes* A*. 41 *maduit s. C. fletu* Heins.

hoc illud: tristis inuitum audire catenas,
parcere uerberibus nec qua iubet alta potestas
ire, sed armatas multum sibi demere uires
dignarique manus humilis et uerba precantum,
reddere iura foro nec proturbare curules
et ferrum mulcere toga. sic itur in alta
pectora, sic mixto reuerentia †fidit amori.
ipsa etiam cunctos grauis inclementia fati
terruit et subiti praeceps iuuenile pericli,
nil cunctante malo. non illud culpa senectae
(quippe ea bissenis uixdum orsa excedere lustris),
sed labor intendens animique in membra uigentis
imperium uigilesque suo pro Caesare curae,
dulce opus. hinc fessos penitus subrepsit in artus
insidiosa quies et pigra obliuio uitae.
tunc deus Alpini qui iuxta culmina dorsi
signat Apollineos sancto cognomine lucos,
respicit heu tanti pridem securus alumni
progressusque 'Moras*t*? nunc mecum, Epidauria proles,
hinc' ait 'i gaudens: datur adgredienda facultas
ingentem recreare uirum. teneamus adorti
tendentis iam fila colos; ne fulminis atri
sit metus: has ultro laudabit Iuppiter artes.
nam neque plebeiam aut dextro sine numine cretam
seruo animam. atque adeo breuiter, dum tecta subimus,
expediam. genus ipse suis permissaque retro
nobilitas; nec origo latet, sed luce sequente
uincitur et magno gaudet cessisse nepoti.
prima togae uirtus illi quoque: clarus et ingens
eloquio; mox innumeris exercita castris
occiduas primasque domos et sole sub omni
permeruit iurata manus, nec in otia pacis
permissum laxare animos ferrumque recingi.
hunc Galatea uigens ausa est incessere bello
(me quoque) per*que* nouem timuit Pamphylia messes
Pannoniusque ferox arcuque horrenda fugaci
Armenia et patiens Latii iam pontis Araxes.
quid geminos fasces magnaeque iterata reuoluam
iura Asiae? uelit illa quidem ter habere quaterque
hunc sibi, sed reuocant fasti maiorque curulis
nec promissa semel. Libyci quid mira tributi
obsequia et missum media de pace triumphum
laudem et opes, quantas nec qui mandauerat ausus
expectare fuit, ...
attollam cantu? gaudet Trasimennus et Alpes
Cannensesque animae; primusque insigne tributum
ipse palam laeta poscebat Regulus umbra.
non uacat Arctoas acies Rhenumque rebellem
captiuaeque preces Vel*e*dae et, quae maxima nuper
gloria, depositam Dacis pereuntibus Vrbem
pandere, cum tanti lectus rectoris habenas,
Gallice, Fortuna non admirante subisti.
hunc igitur, si digna loquor, rapiemus iniquo,
nate, Ioui. rogat hoc Latiae pater inclitus urbis
et meruit; neque enim frustra mihi nuper honora
carmina patricio pueri sonuistis in ostro.
si qua salutifero gemini Chironis in antro
herba, tholo quodcumque tibi Troiana recondit
Pergamus aut medicis felix Epidaurus harenis
educat, Id*a*ea profert quam Creta sub umbra
Dictamni florentis opem, quoque anguis abundat
spumatu, iungam ipse manus atque omne benigne†
uirus, odoriferis Arabum quod doctus in aruis
aut Amphrysiaco pastor de gramine carpsi.'
Dixerat. inueniunt positos iam segniter artus
pugnantemque animam; ritu se cingit uterque
Paeonio monstrantque simul parentque uolentes,
donec letiferas uario medicamine pestes
et suspecta mali ruperunt nubila somni.
adiuuat ipse deos morboque ualentior omni
occupat auxilium. citius non arte refectus
Telephus H*a*emonia, nec quae metuentis Atridae
saeua Machaonio coierunt uulnera suco.
Quis mihi tot coetus inter populique patrumque
sit curae uotique locus? tamen ardua testor
sidera teque, pater uatum T*h*ymbraee, quis omni
luce mihi, quis nocte timor, dum postibus haere*ns*
adsiduus nunc aure uigil nunc lumine cuncta
aucupor, immensae ueluti conexa carinae
cumba minor, cum saeuit hiemps, pro parte furentis
parua receptat aquas et eodem uoluitur Austro.
nectite nunc laetae candentia fila, sorores,
nectite. nemo modum transmissi computet aeui:
hic uitae natalis erit. tu Troica dignus
saecula et Euboici transcendere pulueris annos
Nestoreosque situs. qua nunc tibi pauper acerra
digna litem? nec si uacuet Meuania ualles
aut pr*a*estent niueos Clitumna noualia tauros,
sufficiam. sed saepe deis hos inter honores
caespes et exiguo placuerunt farra salino.

V

BALNEVM CLAVDII ETRVSCI

Non Helicona graui pulsat chelys ent*h*ea plectro,
nec lassata uoco totiens mihi numina, Musas;
et te, Phoebe, choris et te dimittimus, Euhan,
tu quoque muta fer*ae*, uolucer Teg*ea*ce, sonor*ae*
terga premas: alios poscunt mea carmina coetus.
Naidas, undarum dominas, regemque corusci
ignis adhuc fessum Siculaque incude rubentem
elicuisse satis. paulum arma nocentia, Thebae,
ponite: dilecto uolo lasciuire sodali.
iunge, puer, cyat*h*os, *nec* et enumerare labora
cunctantemque intende chelyn; discede Laborque
Curaque, dum nitidis canimus gemmantia saxis
balnea dumque procax uittis hederisque, soluta
fronde uerecunda, Clio mea ludit Etrusco.
ite, deae uirides, liquidosque a*d*uertite uultus
et uitreum teneris crinem redimite corymbis
ueste nihil tectae, quales emergitis altis
fontibus et uisu Satyros torquetis amantes.
non uos, quae culpa decus infamastis aquarum,
sollicitare iuuat; procul hinc et fonte doloso
Salmacis et uiduae Cebrenidos arida luctu
flumina et Herculei praedatrix c*e*dat alumni.
uos mihi, quae Latium septenaque culmina, nymphae,
incolitis Thybrimque nouis attollitis undis,
quas praeceps Anien atque exceptura natatus
Virgo iuuat Marsasque niues et frigora ducens
Marcia, praecelsis quarum uaga molibus unda
crescit et innumero pendens transmittitur arcu:
uestrum opus adgredimur, uestra est, quam carmine molli
pando, domus. non unquam aliis habitastis in antris

49 *amore* Krohn, *sidit amore* Bentl. **55** *uigilisque* Gronou. **59** *Apollineo sanctos* Markl. **60** *precidem* A* M. **61** *praegr.* m. *moras* M, corr. Postgate. *hunc* M. **62** *ait i* Burs., *alti* M. **63** *tendentes* Markl., *tendatis* M, *tardantes* Baehr. **65** *laudauit* M. **66** *phebe(i)am* A* M. **68** *praemissaque* (genere neutro) ϛ Sandst. **69** *nobilitat* Sandstr. **71** *uirtus: illic* Peyr. **73** *occiduae primaeque domus* Guyetus. **75** *retingi* A M. **77** *me* M, *mox* Krohn, *hunc* Dom. **83** *permissa* Heins. **85** *quantas* Postgate, *tantas* M. **86** in fine uersus M habet *gaudet thrasymennus et alpes*, ex u. sequenti illatum recte statuit Klotz; in lacuna talia fuisse suspicatur Postgate *praeclaris impare factis.* de **86a** *hic uersus deest in libro uetustissimo poggii qui e germania in Italiam est relatus* A*. **88** *laeta* M, *lacera* A*. *noscebat* Baehr. **90** *ueledae* A*, *uel dae* M. **94** *rapiamus* ϛ. **99** *quamcumque* Barth. **103** *benignum* Lindenbrog. **105** *carpsit* M. **115** *questus* Markl. **116** *sie* M. **117** *omnis* M. **118** *haeret* M. **120** *auguror* M, corr. Heins. **V 10** *nec* add. Postgate. *et enum.* M, *atque enum.* m, *sed ne num.* Scriuerius, *i, ne num.* Krohn, *octo* (an *septem* Klotz) *num.* Sandst. **14** *uerecundo* M, corr. Baehr., *fronte, uerecundo* ϛ. **21** *erebre cuidos* M.

ditius. ipsa manus tenuit Cytherea mariti
monstrauitque artes; neu uilis flamma caminos
ureret, ipsa faces uolucrum succendit Amorum.
non huc admissae Thasos aut undosa Carystos;
maeret onyx longe, queriturque exclusus ophites:
sola nite*nt* flauis Nomadum decisa metallis
*marm*ora, sola cauo Phrygiae quam Synnados antro
ipse cruentauit maculis lucentibus Attis,
†quoque tiri niueas secat et Sidonia rupes.
uix locus Eurotae, uiridis cum regula longo
Synnada distinctu uariat. non limina cessant,
effulgent camerae, uario fastigia uitro
in species animo*s*que nitent. stupet ipse beatas
circumplexus opes et parcius imperat ignis.
multus ubique dies, radiis ubi culmina totis
perforat atque alio sol improbus uritur aestu.
nil ibi plebeium; nusquam Temesaea notabis
aera, sed argento felix propellitur unda
argentoque cadit labrisque nitentibus instat
delicias mirata suas et abire recusat.
extra autem niueo qui margine caerulus amnis
uiuit et in summum fundo patet omnis ab imo,
cui non ire lacu pigrosque exsoluere amictus
suadeat? hoc mallet nasci Cytherea profundo,
hic te perspicuum melius, Narcisse, uideres,
hic uelox Hecate uelit et deprensa lauari.
quid nunc strata solo referam tabulata crepantis
auditura pilas, ubi languidus ignis inerrat
aedibus et tenuem uoluunt *h*ypocausta uaporem?
nec si Baianis ueniat nouus hospes ab oris,
talia despiciat (fas sit componere magnis
parua) Neronea nec qui modo lotus in unda,
hic iterum sudare neget. macte, oro, nitenti
ingenio curaque puer! tecum ista senescant
et tua iam melior discat fortuna renasci.

VI

KALENDAE DECEMBRES

Et Phoebus pater et seuera Pallas
et Musae procul ite feriatae:
Iani uos reuocabimus Kalendis.
Saturnus mihi compede exsoluta
et multo grauidus mero December
et ridens Iocus et Sales proterui
adsint, dum refero diem beatum
laeti Caesaris ebriamque †parcen.
Vix Aurora nouos mouebat ortus,
iam bellaria linea pluebant
(hunc rorem ueniens profudit Eurus):
quicquid nobile Ponticis nucetis
fecundis cadit aut iugis Idymes,
quod ramis pia germinat Damascos,
et quo*d* percoquit †aebosia caunos,
largis gratuitum cadit rapinis;
molles gaioli lucuntulique,
et massis Amerina non perustis
et mustaceus et latente palma
praegnates caryotides cadebant.
non tantis Hyas inserena nimbis
terras obruit aut soluta Plias,
qualis per cuneos hiemps Latinos
plebem grandine contudit serena.
ducat nubila Iuppiter per orbem
et latis pluuias minetur agris,
dum nostri Iouis hi ferantur imbres.
Ecce autem caueas subit per omnis
insignis specie, decora cultu
plebes altera non minor sedente.
hi panaria candidasque mappas
subuectant epulasque lautiores;
illi marcida uina largiuntur:
Id*a*eos totidem putes ministros.
orbem, qua melior seueriorque est,
et gentes alis insemel togatas
et cum tot populos beata pascas,
hunc, Annona, diem superba nescis.
i nunc saecula compara, Vetustas,
antiqui Iouis aureumque tempus:
non sic libera uina tunc fluebant
nec tardum seges occupabat annum.
una uescitur omnis ordo mensa,
parui femina plebs eques senatus:
libertas reuerentiam remisit.
et tu quin etiam (quis hoc uocari,
quis promittere possit hoc deorum?)
nobiscum socias dapes inisti.
iam se, quisquis is est, inops, beatus
conuiuam ducis esse gloriatur.
Hos inter fremitus nouosque luxus
spectandi leuis effugit uoluptas:
stat sexus rudis insciusque ferri;
ut pugnas capit improbus uiriles!
credas ad Tanain ferumque Phasim
Thermodontiacas calere turmas.
hic audax subit ordo pumilorum,
quos natura breuis statim peracta
nodosum semel in globum ligauit.
edunt uulnera conseruntque dextras
et mortem sibi (qua manu!) minantur.
ridet Mars pater et cruenta Virtus
casuraeque uagis grues rapinis
mirantur †pumilos ferociores.
Iam noctis propioribus sub umbris
(diues sparsio quos agit tumultus!)
hic intrant faciles emi puellae,
hic agnoscitur omne quod theatris
aut forma placet aut probatur arte.
hoc plaudunt grege Lydiae tumentes,
illic cymbala tinnulaeque Gades,
illic agmina confremunt Syrorum,
hic plebs scenica quique comminutis
permutant uitreis gregale sulpur.
Inter quae subito cadunt uolatu
immensae uolucrum per astra nubes,
quas Nilus sacer horridusque Phasis,
quas udo Numidae legunt sub Austro.
desunt qui rapiant sinusque pleni
gaudent, dum noua lucra comparantur.
tollunt innumeras ad astra uoces
Saturnalia principis sonantes
et dulci dominum fauore clamant:
hoc solum uetuit licere Caesar.
Vixdum caerula nox subibat orbem,
descendit media nitens harena
densas flammeus orbis inter umbras
uincens Gnosiacae facem coronae.
conlucet polus ignibus nihilque

35 *oficis* M. 36 *nitet* M, corr. Postgate. 37 *purpura* M, corr. Postgate. 38 *liuentibus* Pol. 39 *quamque Paros niueam* Postgate, *quasque Tyri* Karsten, *quasque Tyrus* (Dom.) *uena secat e Sidonide* Heins. 41 *distinctum* M. *lumina* ς. 43 *animoque* A* M, *animosa* Heins., *auroque* Queck. 47 *teuinessa* M, *Sinuessa* Ellis. 52 *in fundum summo* M, *in fundum summa p. o. ab unda* Krohn, *ab summo fundum p. o. in imum* Baehr. 57 *tubulata* W. A. Becker. 61 *despiciat* ς, *dispiciet* M. 65 *melior* Auantius, *melius* M. VI 8 *parcen* M, *pacem* ς, *noctem* R. Thomson, *heorten* Krohn Saftien. 10 *uellaria* A* M. *linea* A*, *linea* (ex *borea*) M. 11 *Eos* Markl. 15 *aestuosa* (*Ebosea* Vollm., *ebriosa* Waller) *Caunos* Imhof, *arbor Inda cannas* Ellis. 17 *caseoli* ς. 18 *passis* D. Heins. *perustus* A M. 20 *praegnātes* A*. 24 *concudit* M, *concutit* ς. *serena* Heins. *serenam* M. 26 *laetis* Morell. 29 *species* M. 36 *insimul* ς. 37 *beate* Hess. 38 *nescit* M Hess. 46 *uocari* Ettig, *uocare* M, *rogare* ς. 52 *spectanti* Heins. 54 *et* ς. 57 *hinc* Gronou., *his* Bernart. 58 *peractos* Gronou. 61 *qua* Auantius, *quam* M. 64 *pugiles* Wachsm. 70 *timentes* M. 71 *illo* Markl. post 77 uersum intercidisse susp. Wachsm. 86 *escendit* Stange.

obscurae patitur licere nocti.
fugit pigra Quies inersque Somnus
haec cernens alias abit in urbes.
quis spectacula, quis iocos licentes,
quis conuiuia, quis dapes inemptas,
largi flumina quis canat Lyaei?
iam iam deficio tuoque Baccho
in serum trahor ebrius soporem.
  Quos ibit procul hic dies per annos!
quam nullo sacer exolescet aeuo,
dum montes Latii paterque Thybris,
dum stabit tua Roma dumque terris
quod reddis Capitolium manebit!

LIBER SECVNDVS

STATIVS MELIORI SVO SALVTEM

Et familiaritas nostra qua gaudeo, Melior, uir optime nec minus in iudicio litterarum quam in omni uitae colore tersissime, et ipsa opusculorum quae tibi trado condicio sic posita est ut totus hic ad te liber meus etiam sine epistola spectet. primum enim habet Glauciam nostrum, cuius gratissimam infantiam et qualem plerumque infelices sortiuntur, apud te complexus amabam. iam non tibi. huius amissi recens uulnus, ut scis, epicedio prosecutus sum adeo festinanter ut excusandam habuerim affectibus tuis celeritatem. nec nunc eam apud te iacto, qui nosti, sed et ceteris indico, ne quis asperiore lima carmen examinet et a confuso scriptum et dolenti datum, cum paene superuacua sint tarda solacia. Polli mei uilla Surrentina quae sequitur, debuit a me uel in honorem eloquentiae eius diligentius dici, sed amicus ignouit. in arborem certe tuam, Melior, et psittacum scis a me leues libellos quasi epigrammatis loco scriptos. eandem exigebat stili facilitatem leo mansuetus, quem in amphitheatro prostratum frigidum erat sacratissimo Imperatori ni statim traderem. ad Vrsum quoque nostrum, iuuenem candidissimum et sine iactura desidiae doctissimum, scriptam de amisso puero consolationem super ea quae ipsi debeo huic libro libenter inserui, quia honorem eius tibi laturus accepto est. cludit uolumen genethliacon Lucani, quod Polla Argentaria, rarissima uxorum, cum hunc diem forte una coleremus, imputari sibi uoluit. ego non potui maiorem tanti auctoris habere reuerentiam quam quod laudes eius dicturus hexametros meos timui. haec qualiacumque sunt, Melior carissime, si tibi non displicuerint, a te publicum accipiant; si minus, ad me reuertantur.

I

GLAVCIAS ATEDII MELIORIS DELICATVS

Quod tibi praerepti, Melior, solamen alumni,
improbus ante rogos et adhuc uiuente fauilla
ordiar? abruptis etiam nunc flebile uenis
uulnus hiat, magnaeque patet uia lubrica plagae.
cum iam egomet cantus et uerba medentia saeuus
confero, tu planctus lamentaque fortia mauis
odistique chelyn surdaque auerteris aure.
intempesta cano: citius me tigris abactis
fetibus orbatique uelint audire leones.
nec si tergeminum Sicula de uirgine carmen
affluat *a*ut siluis chelys intellecta ferisque,
mulceat insanos gemitus. stat pectore demens
luctus et admoto latrant praecordia tactu.
  Nemo uetat: satiare malis aegrumque dolorem
libertate doma. iam flendi expleta uoluptas,
iamque preces fessus non indignaris amicas?
iamne canam? lacrimis en et mea carmine in ipso
ora natant tristesque cadunt in uerba liturae.
ipse etenim tecum nigrae sollemnia pompae
spectatumque Vrbi scelus et puerile feretrum
produxi, saeuos damnat*i* turis aceruos
plorantemque animam supra sua funera uidi,
teque patrum gemitus superantem et brachia matrum
complexumque rogos ignemque haurire parantem
uix tenui similis comes offendique tenendo.
et nunc, heu, uittis et frontis honore soluto
infaustus uates uersa mea pectora tecum
plango lyra, sed tu comitem sociumque doloris,
si merui luctusque tui consortia sensi,
iam lenis patiare precor. me fulmine in ipso
audiuere patres, ego iuxta busta profusis
matribus atque piis cecini solacia natis
et mihi, cum proprios gemerem defectus ad ignes
quem, Natura, patrem! nec te lugere seuerus
arceo, sed confer gemitus pariterque fleamus.
  Iamdudum dignos aditus laudumque tuarum,
o merito dilecte puer, primordia quaerens
distrahor. hinc anni stantes in limine uitae,
hinc me forma rapit, rapit inde modestia praecox
et pudor et tenero probitas maturior aeuo.
o ubi purpureo suffusus sanguine candor
sidereique orbes radiataque lumina caelo
et castigatae conlecta modestia frontis
ingenuique super crines mollisque decorae
margo comae? blandis ubinam ora arguta querelis
osculaque impliciti uernos redolentia flores
et mixtae risu lacrimae penitusque loquentis
Hybl*a*eis uox mixta fauis? cui sibila serpens
poneret et saeuae uellent seruire nouercae.
nil ueris adfingo bonis. heu lactea colla *et*
brachia, quo numquam domini sine pondere ceruix.
o ubi uenturae spes non longinqua iuuentae

95 *lycei* M. 96 *tuaque* M, *tuaque, Bacche,* Krohn, qui u. 52 post hunc ponere uult.
II Praef. 2 *ad te* Vollm., *altae* M, *alte* A, *alter* ꝟ. 3 *expectet* M, *expectetur* A, *ad te spectet* Baehr. *gratissima infantia* M, quo seruato et uerbis *apud t. c. amabam* in parenthesi collocatis post *iam non tibi* interpunxit Vollm. 4 *iam uero tibi* ꝟ, *iamne tibi* Krohn, post *tibi* lacunam statuit Klotz. 11 *tradere* Barth. 12 *debeo* ꝟ, *dehoc* M, *deh//* A*. 13 *acceptum* (ꝟ) *est. cludit* Maduig, *accepto excludit* M. 14 *carissima* M². *consuleremus* A* M, corr. Postgate, *coleremus* Skutsch.
II I 4 *plagae, cum* Vollm. 6 *consero* M, corr. ed. princ. *manus* (?) M. 16 *iamne* Dom. 17 *carmina in ipso | ore* M, corr. Friedrich. 26 *frondis* Cruceus. 28 *sed tu* Vollm., *et diu* M, *at diri* ꝟ, *en duri* Markl. 30 *me* ꝟ, *iam* M. 33 *deiectus* Waller, fort. recte. 34 *te* m, *tu* M. 38 *lumine* M, corr. A. 48 *tincta* Markl., fort. recte. 50 *et* add. Postgate. 51 *brachiaque numquam* M, corr. Saftien, *brachiaque heu nunc iam* Karsten.

atque genis optatus honos iratamque multum
barba tibi? cuncta in cineres grauis intulit hora
hostilisque dies: nobis meminisse relictum.
quis tua conloquiis hilaris mulcebit amatis
pectora? quis curas mentisque arcana remittet?
accensum quis bile fera famulisque tumentem
leniet ardentique in se deflectet ab ira?
inceptas quis ab ore dapes libataque uina
auferet et dulci turbabit cuncta rapina?
quis matutinos abrumpet murmure somnos
impositus stratis abitusque morabitur artis
nexibus atque ipso reuocabit ad oscula poste?
obuius intranti rursus quis in ora manusque
prosiliet breuibusque umeros circumdabit ulnis?
muta domus,† fateor, desolatique penates,
et situs in thalamis et maesta silentia mensis.
  Quid mirum, tanto si te pius altor honorat
funere? tu domino requies portusque senectae,
tu modo deliciae, dulces modo pectore curae.
non te barbaricae uersabat turbo catastae,
nec mixtus Phariis uenalis mercibus infans
compositosque sales meditataque uerba locutus
quaesisti lasciuus erum tardeque parasti.
hic domus, hinc ortus, dominique penatibus olim
carus uterque parens atque in tua gaudia liber,
ne quererer*e* genus. raptum sed protinus aluo
sustulit exultans ac prima lucida uoce
astra salutantem dominus sibi mente dicauit
amplexusque sinu tulit et genuisse putauit.
fas mihi sanctorum uenia dixisse parentum,
tuque oro, Natura, sinas, cui prima per orbem
iura animis sancire datum: non omnia sanguis
proximus aut serie generis demissa propago
alligat; interius noua saepe adscitaque serpunt
pignora conexis. natos genuisse necesse est,
elegisse iuuat. tenero sic blandus Achilli
semifer H*ae*monium uincebat Pelea Chiron.
nec senior Peleus natum comitatus in arma
Troica, sed claro Phoenix haerebat alumno.
optabat longe reditus Pallantis ouantis
Euander, fidus pugnas spectabat Acoetes.
cumque procul nitidis genitor cessaret ab astris,
fluctiuagus uolucrem comebat Persea Dictys.
quid referam altricum uictas pietate parentes?
quid te post cineres deceptaque funera matris
tutius Inoo reptantem pectore, Bacche?
iam secura patris Tuscis regnabat in undis
Ilia, portantem lassabat Romulus Accam.
uidi ego transertos alieno in robore ramos
altius ire suis. et te iam fecerat illi
mens animusque patrem, necdum moresue decorue:
tu tamen et †iunctas etiam nunc murmure uoces
uagitumque rudem fletusque infantis amabas.
  Ille, uelut primos expiraturus ad Austros
mollibus in pratis alte flos improbus extat,
sic tener ante diem uultu gressuque superbo
uicerat aequales multumque reliquerat annos.
siue catenatis curuatus membra pal*ae*stris
staret, Amycl*ae*a conceptum matre putares;
Oebaliden illo praeceps mutare*t* Apollo,
Alcides pensaret Hylan; seu gratus amictu
Attica facundi decurreret orsa Menandri,
laudaret gauisa sonum crinemque decorum
fregisset rosea lasciua T*h*alia corona;
M*ae*onium siue ille senem Troiaeque labores
diceret aut ca ;us tarde remeantis Vlixis,
ipse pater sensus, ipsi stupuere magistri.
scilicet infausta Lachesis cunabula dextra
attigit, et gremio puerum complexa fouebat
Inuidia: illa genas et adultum comere crinem,
et monstrare artes et uerba infigere, quae nunc
plangimus. Herculeos annis aequare labores
coeperat adsurgens, sed adhuc infantia iuxta;
iam tamen et ualidi gressus mensuraque maior
cultibus et uisae puero decrescere uestes,
cum tibi quas uestes, quae non gestamina mitis
festinabat erus? breuibus non stringere laenis
pectora et angusta*n*te *a*las artare lacerna;
enormes non ille sinus, sed semper ad annos
texta lege*n*s modo puniceo uelabat amictu,
nunc herbas imitante sinu, nunc dulce rubenti
murice, nunc uiuis digitos incendere gemmis
gaudebat: non turba comes, non munera cessant:
sola uerecundo deerat praetexta decori.
  Haec fortuna domus. subitas inimica leuauit
Parca manus. quo, diua, feros grauis exeris ungues?
non te forma mouet, non te lacrimabilis aetas?
hunc nec saeua uiro potuisset carpere Procne,
nec fera crudeles Colchis durasset in iras,
editus Aeolia nec si foret iste Creusa;
toruus ab hoc Athamas insanos flecteret arcus,
hunc quamquam Hectoreos cineres Troiamque perosus
turribus e Phrygiis flesset missurus Vlixes.
septima lux, et iam frigentia lumina torpent,
iam complexa manu crinem tenet infera Iuno.
ille tamen Parcis fragiles urgentibus annos
te uultu moriente uidet linguaque cadente
murmurat; in te omnes uacui iam pectoris efflat
reliquias, solum meminit solumque uocantem
exaudit tibique ora mouet, tibi uerba relinquit
et prohibet gemitus consolaturque dolentem.
gratum est, Fata, tamen quod non mors lenta iacentis
exedit puerile decus, manesque subiuit
integer et nullo temeratus corpora damno,
qualis erat.
  Quid ego exequias et prodiga flammis
dona loquor m*ae*stoque ardentia funera luxu?
quod tibi purpureo tristis rogus aggere creuit,
quod Cilicum flores, quod munera graminis Indi
quodque Arabes Phariique Palaestinique liquores
arsuram lauere comam? cupit omnia ferre
prodigus et totos Melior succendere census,
desertas exosus opes; sed non capit ignis
inuidus, atque artae desunt in munera flammae.
  Horror habet sensus. qualem te funere summo
atque rogum iuxta, Melior placidissime quondam,
extimui. tune ille hilaris comisque uideri?
unde animi saeuaeque manus et barbarus horror,
dum modo fusus humi lucem auersaris iniquam,
nunc toruus pariter uestes et pectora rumpis
dilectosque premis uisus et frigida labris
oscula? erant illic genitor materque iacentis
m*ae*sta, sed attoniti te spectauere parentes.
quid mirum? plebs cuncta nefas et praeuia flerunt
agmina, Flaminio quae limite Muluius agger
transuehit, immeritus flammis dum tristibus infans
traditur. et gemitum formaque aeuoque meretur:
talis in Isthmiacos prolatus ab aequore portus
naufragus imposita iacuit sub matre Pal*ae*mon;
sic et in anguiferae ludentem gramine Lernae
rescissum squamis auidus bibit ignis Ophelten.

56 *amatus* Maduig, *amantis* Otto. 58 *fera* Markl., *ferat* M, *feret* ς. *timentem* M, corr. A, *timendum* m. 64 *adque* Pol., *atque* M, *aque ipso—poste* ς, *in oscula* Postgate, *ad o.* M. 65 *ad ora* Postgate, *in o.* M. 69 *plus alter* M. 71 *dulcis—cura* Elter. 76 *hic* Krohn, *hinc* M. 78 *quaerere* M. 83 *ora* M. 84 *animus* M, *atauis* Krohn. *sociare* Dom. 88 *elegisse* A*, *flegisse* M. 91 *caro* ς. 94 *Argis* Davies. 99 *parens* Dom. 104 *uinctas* (?) M^1, corr. M^2, *mutas* ς. 113 *Graius* ς. 116 *pressisset* m in mg. 119 *stipuere* M. 123 *et m.* M, *haec m.* Baehr., fort. recte. 125 *sed. et* Markl. *mixta* M^2. 129 *non stringere* (indic.) Postgate, *constringere* M. 130 *augusta telas* M, corr. Postgate. 138 *angues* M, corr. Meursius. 143 *ab* Markl., *ad* M. 158 *loquar* Dom. 159 *torus* ς. 161 *palam est uidique* A M, corr. Selden. 162 *comas* ex corr. (?) M^1. 169 *barbaris* M. 172 *labris* Otto, *lambis* M, *libas* Bentl. 176 *moluius* M, corr. Vollm., *Miluius* ς. 178 *ac uoce* M, corr. Gulielmius. 179 *isthamaeos* M. *prolutus* Polster. 182 *anguis* M, corr. Koestlin.

Pone metus Letique minas desiste uereri:
illum nec terno latrabit Cerberus ore,
nulla soror flammis, nulla adsurgentibus hydris
terrebit; quin ipse auidae trux nauita cumbae
interius steriles ripas et adusta subibit
litora, ne puero dura ascendisse facultas.
Quid mihi gaudenti proles Cyllenia uirga
nuntiat? estne aliquid tam saeuo in tempore laetum?
nouerat effigies generosique ardua Blaesi
ora puer, dum saepe domi noua serta ligantem
te uidet et similes tergentem pectore ceras.
hunc ubi Leth*a*ei lustrantem gurgitis oras
Ausonios inter proceres seriemque Quirini
adgnouit, timide primum uestigia iungit
accessu tacito summosque lacessit amictus,
inde magis sequitur; neque enim magis ille trahentem
spernit et ignota credit de stirpe nepotum.
mox ubi delicias et rari pignus amici
sensit et amissi puerum solacia Blaesi,
tollit humo magnaque ligat ceruice diuque
ipse manu gaudens uehit et, quae munera mollis
Elysii, steriles ramos mutasque uolucres
porgit et optunso pallentes germine flores.
nec prohibet meminisse tui, sed pectora blandus
miscet et alternum pueri partitur amorem.
Hic finis rapto. quin tu iam uulnera sedas
et tollis mersum luctu caput? omnia functa
aut moritura uides: obeunt noctesque diesque
astraque, nec solidis prodest sua machina terris.
nam populos, mortale genus, plebisque caducae
quis fleat interitus? hos bella, hos aequora poscunt;
his amor exitio, furor his et saeua cupido,
ut sileam morbos; hos ora rigentia Brumae,
illos implacido letalis Sirius igni,
hos manet imbrifero pallens Autumnus hiatu.
quicquid init ortus finem timet. ibimus omnes,
ibimus: immensis urnam quatit *A*eacus umbris.
ast hic, quem gemimus, felix hominesque deosque
et dubios casus et c*a*ecae lubrica uitae
effugit, immunis fatis. non ille rogauit,
non timuit renuitue mori: nos anxia plebes,
nos miseri, quibus unde dies suprema, quis aeui
exitus, incertum, quibus instet fulmen ab astris,
quae nubes fatale sonet. nil flecteris istis?
sed flectere libens. ades huc emissus ab atro
limine, cui soli cuncta impetrare facultas,
Glaucia (*nam* insontes animas nec portitor arcet
nec durae comes ille ferae): tu pectora mulce,
tu prohibe manare genas noctesque beatas
dulcibus adloquiis et uiuis uultibus imple
et periisse nega; desolatamque sororem,
qui potes, et miseros perge insinuare parentes.

II

VILLA SVRRENTINA POLLII FELICIS

Est inter notos Sirenum nomine muros
saxaque Tyrrhenae templis onerata Mineruae
celsa Dicarchei speculatrix uilla profundi,
qua Bromio dilectus ager, collesque per altos
uritur et prelis non inuidet uua Falernis.
huc me post patrii laetum quinquennia lustri,
cum stadio iam pigra quies canusque sederet
puluis ad Ambracias conuersa gymnàde frondes,
trans gentile fretum placidi facundia Polli
detulit et nitid*a*e iuuenilis gratia Pollae,
flectere iam cupidum gressus, qua limite noto
Appia longarum teritur regina uiarum.
Sed iuuere morae. placido lunata recessu
hinc atque hinc curuas perrumpunt aequora rupes.
dat natura locum montique interuenit unum
litus et in terras scopulis pendentibus exit.
gratia prima loci, gemina testudine fumant
balnea, et e terris occurrit dulcis amaro
nympha mari. leuis hic Phorci chorus udaque crines
Cymodoce uiridisque cupit Galatea lauari.
ante domum tumidae moderator caerulus und*ae*
excubat, innocui custos laris; huius amico
spumant templa salo. felicia rura tuetur
Alcides; gaudet gemino sub numine portus:
hic seruat terras, hic saeuis fluctibus obstat.
mira quies pelagi: ponunt hic lassa furorem
aequora, et insani spirant clementius Austri,
hic praeceps minus audet hiemps, nulloque tumultu
stagna modesta iacent dominique imitantia mores.
Inde per obliquas erepit porticus arces,
urbis opus, longoque domat saxa aspera dorso.
qua prius obscuro permixti puluere soles
et feritas inamoena uiae, nunc ire uoluptas:
qualis, si subeas Ephyres Baccheidos altum
culmen, ab Inoo fert semita tecta Lyaeo.
Non, mihi si cunctos *H*elicon indulgeat amnes
et superet Pi*m*plea sitim largeque uolantis
ungula sedet equi reseretque arcana pudicos
Phemonoe fontes uel quos meus auspice Phoebo
altius immersa turbauit Pollius urna,
innumeras ualeam species cultusque locorum
Pieriis aequare modis. uix ordine longo
suffecere oculi, uix, dum per singula ducor,
suffecere gradus. quae rerum turba! locine
ingenium an domini mirer prius? haec domus ortus
aspicit et Phoebi tenerum iubar; illa cadentem
detinet exactamque negat dimittere lucem,
cum iam fessa dies et in aequora montis opaci
umbra cadit uitreoque natant praetoria ponto.
haec pelagi clamore fremunt, haec tecta sonoros
ignorant fluctus terraeque silentia malunt.
his fauit natura locis, hic uicta colenti
cessit et ignotos docilis mansueuit in usus.
mons erat hic, ubi plana uides; et lustra fuerunt
quae nunc tecta subis; ubi nunc nemora ardua cernis,
hic nec terra fuit: domuit possessor, et illum
formantem rupes expugnantemque secuta
gaudet humus. nunc cerne iugum discentia saxa
intrantesque domos iussumque recedere montem.
iam Met*h*ymnaei uatis manus et chelys una
Thebais et Getici cedat tibi gloria plectri:
et tu saxa moues, et te nemora alta sequuntur.
Quid referam ueteres ceraeque aerisque figuras,
si quid Apellei gaudent animasse colores,
si quid, adhuc uacua tamen admirabile Pisa,
Phidiacae rasere manus, quod ab arte Myronis
aut Polycliteo iussum est quod uiuere caelo,
aeraque ab Isthmiacis auro potiora fauillis,
ora ducum ac uatum sapientumque ora priorum,
quos tibi cura sequi, quos toto pectore sentis,
expers curarum atque animum uirtute quieta
compositus semperque tuus?
Quid mille reuoluam
culmina uisendique uices? sua cuique uoluptas
atque omni proprium thalamo mare, transque iacentem
Nerea diuersis seruit sua terra fenestris:
haec uidet Inarimen, illinc Prochyta aspera paret;
armiger hac magni patet Hectoris, inde malignum
aera respirat pelago circumflua Nesis;
inde uagis omen felix Eup*l*oea carinis

183 *desistere* M. 188 *accendisse* M, corr. A. 189 *uirgo* M. 191 *effigiem* ς. *blessi* (sic et alibi) M. 193 *curas* M, corr. Sandst. 197 *tanto* uel *tatito* M. 204 *multasque* M. 205 *porgit* Barth, *porsit* M, *promsit* Baehr. 212 *populus* M. 218 *init* A*. 219 *innumeris* Lundstroem. *ulnis* ς. 222 *fati* ς. 223 *renuitue* Heins., *meruitue* M. 229 *nam* om. A M*, ins. ς, *Glaucia si* Macnaghten. 230 *dirae* ς. II 15 *uncum* Gronou. 18 *thermis* Polster. 23 *solo* M. 35 *lyceo* M, *Lechaeo* Dom. 36 *amnes* A*. 38 *se det* Gronou. 55 *qua* Klotz. 59 *intrantemque* Rothstein, fort. recte. 64 *appellei* M. 67 *policliteo* M. 73 *lumina* Lenz, fort. recte. 78 *nessis* A M. 79 *euboea* A M.

quaeque ferit curuos exerta Megalia fluctus,
angitur et domino contra recubante proculque
Surrentina tuus spectat praetoria Limon.
una tamen cunctis, procul eminet una di*a*ctis,
quae tibi Parthenopen derecto limite ponti
ingerit: hic Grais penitus delecta metallis
saxa; quod Eoae respergit uena Syenes,
Synnade quod maesta Phrygiae fodere secures
per Cybeles lugentis agros, ubi marmore picto
candida purpureo distinguitur area gyro;
hic et Amycl*a*ei caesum de monte Lycurgi
quod uiret et molles imitatur rupibus herbas,
hic Nomadum lucent flauentia saxa Thasosque
et Chios et gaudens fluctus spectare Carystos:
omnia Chalcidicas turres obuersa salutant.
macte animo, quod Graia probas, quod Graia frequentas
arua; nec inuideant quae te genuere Dicarchi
moenia. nos docto melius potiemur alumno.
  Quid nunc ruris opes pontoque noualia dicam
iniecta et madidas Baccheo nectare rupes?
saepe per autumnum iam pubescente Ly*a*eo
conscendit scopulos noctisque occulta sub umbra
palmite maturo rorantia lumina tersit
Nereis et dulces rapuit de collibus uuas.
saepe et uicino sparsa est uindemia fluctu,
et Satyri cecidere uadis, nudamque per uudas
Dorida montani cupierunt prendere Panes.
  Sis felix, tellus, dominis ambobus in annos
Mygdonii Pyliique senis nec nobile mutes
seruitium, nec te cultu Tirynt*h*ia uincat
aula Dicarcheique sinus, nec saepius isti
blanda Therapn*a*ei placent uineta Galaesi.
hic ubi Pierias exercet Pollius artes,
seu uoluit monitus quos dat Gargettius auctor
seu nostram quatit ille chelyn seu dissona nectit
carmina siue minax ultorem stringit iambon,
hinc leuis e scopulis meliora ad carmina Siren
aduolat, hinc motis audit Tritonia cristis.
tunc rapidi ponunt flatus, maria ipsa uetantur
obstrepere, emergunt pelago doctamque trahunt*ur*
ad chelyn et blandi scopulis delphines aderrant.
  Viue, Midae gazis et Lydo ditior auro,
Troica et Euphrat*a*e supra diademata felix,
quem non ambigui fasces, non mobile uulgus,
non leges, non castra terent, qui pectore magno
spemque metumque domas uoto sublimior omni,
exemptus fatis indignantemque refelle*ns*
Fortunam; dubio quem non in turbine rerum
deprendet suprema dies, sed abire paratum
ac plenum uita. nos, uilis turba, caducis
deseruire bonis semperque optare parati,
spargimur in casus: celsa tu mentis ab arce
despicis errantes humanaque gaudia rides.
tempus erat cum te geminae suffragia terrae
diriperent celsusque duas ueherere per urbes,
inde Dicarcheis multum uenerande colonis,
hinc adscite meis, plectrique his largus et illis
ac iuuenile calens patriaeque errore superbus.
at nunc discussa rerum caligine uerum
aspicis: illo alii rursus iactantur in alto;
*s*ed tua securos portus placidamque quietem
intrauit non quassa ratis. sic perge nec umquam
emeritam in nostras puppem dimitte procellas.
tuque, nurus inter longe . . . . .
. . . . praecordia curae,
non frontem uertere minae, sed candida semper
gaudia et in uultu curarum ignara uoluptas;
non tibi sepositas infelix strangulat arca
diuitias auidique animum dispendia torquent
faenoris: expositi census et docta fruendi
temperies. non ulla deo meliore coh*a*erent
pectora, non alias docuit Concordia mentes.
discite securi, quorum de pectore mixtae
in longum coiere faces sanctusque pudicae
seruat amicitiae leges amor. ite per annos
saeculaque et priscae titulos praecedite famae.

III

ARBOR ATEDII MELIORIS

Stat, quae perspicuas nitidi Melioris opacet
arbor aquas complexa lacus, quae robore ab imo
*in*curuata uadis redit inde cacumine recto
ardua, ceu mediis iterum nascatur ab undis
atque habitet uitream tacitis radicibus amnem.
quid Phoebum tam parua rogem? uos dicite causas,
Naides, et faciles, satis est, date carmina Fauni.
  Nympharum tenerae fugiebant Pana cateruae;
ille quidem it, cunctas tamquam uelit, et tamen unam
in Pholoen. siluis *s*ed fluminibusque sequentis
nunc hirtos gressus, nunc improba cornua uitat.
iamque et belligerum Iani nemus atraque Caci
rura Quirinalesque fuga suspensa per agros
Caelica tesca subit; ibi demum uicta labore,
fessa metu, qua nunc placidi Melioris aperti
stant sine fraude lares, flauos collegit amictus
artius et †niueae posuit se margine ripae.
insequitur uelox pecorum deus et sua credit
conubia; ardenti iamiam suspiria librat
pectore, iam praedae leuis imminet. ecce citatos
aduertit Diana gradus, dum per iuga septem
errat Auentin*a*eque legit uestigia ceruae.
p*a*enituit uidisse deam, conuersaque fidas
ad comites: 'Numquamne auidis arcebo rapinis
hoc petulans foedumque pecus, semperque pudici
decrescet mihi turba chori?' sic deinde locuta
depromit pharetra telum breue, quod neque flexis
cornibus aut solito torquet stridore, sed una
emisit contenta manu l*a*euumque soporem
Naidos auersa fertur tetigisse sagitta.
illa diem pariter surgens hostemque proteruum
uidit et in fontem, niueos ne panderet artus,
sic tota cum ueste ruit, stagnisque sub altis
Pana sequi credens ima latus implicat alga.
quid faceret subito deceptus praedo? nec altis
credere corpus aquis hirtae sibi conscius audet
pellis et a tenero nandi rudis. omnia questus,
immitem Bromium, stagna inuida et inuida tela,
prim*a*euam uisu platanum, cui longa propago
innumeraeque manus et iturus in aethera uertex,
deposuit iuxta uiuamque aggessit harenam
optatisque aspergit aquis et talia mandat:
'Viue diu nostri pignus memorabile uoti,
arbor, et haec durae latebrosa cubilia nymphae

80 *terit* Heins. **82** *liman* M, *limau* A*. **85** *desecta* Auantius. **86** et **87** *quot* M. **90** *lygurgi* M. **93** *praestare* Postgate, *superare* Waller, *fluctu certare* Salmasius. **94** *calchidicas* M. **95** *grata* (bis) M, corr. Geuaert. **105** *udamque* Markl. **109** *uincant* Nohl. **110** *arua* Nohl, *ora* Baehr. *istis* et **111** *placeant* ς, fort. recte. **116** *hinc* A*. **118** *rabidi* ς. **122** *diademate* M. **124** *tenent* ς. **125** *uoto* Waller, *tuto* M, *titulo* Grasberger. **126** *refelles* M, corr. Markl. **127** *dubium* Markl. **136, 137** *plectrique—patriaeque* Postgate, *pariterque—plectrique* M, *patriaeque* pro *plectrique* iam Maduig. **138** *ac* M. **139** *iactamur* ς, *iactentur* Barth. **140** *sed* Postgate, *et* M. **142** *dimittere* M, *demitte* A. **143–146** post **154** posuit Antonius Amiterninus. **147** lacunam statuit Dom., in qua fuisse *Latias* uel *Latinas* coni. W. R. Hardie. **148** *uertere* A, *uescere* M, *miscere* Buecheler. **151** *auidiue* ς. **154** *decuit* ς. III **1** *opacat* ς. **2** pro *quae* *quo* uel *cur* coni. Postgate. **3** *curuata enodis* (*nodis* M^2) Markl., *uadis* A*. **8** *carteruae* M. **9** *it tamen* ς, fort. recte. **10** *sed* Krohn, *et* M, *haec* A* m ς. **14** *tesca* Markl., *tecta* M. **16** *fluidos* ς. **17** *nitidae* Schaefer. **29** *leuamque* M, *leuaque* M^2. *laeuamque soporae* Krohn. **31** *deam* ς. **34** *una* M. **38** *Brimo* Scaliger, fort. recte, *Bromiam* Lundstroem, *Triuiam* Sandstroem. **39** *nisu* Peyr.

tu saltem declinis ama, preme frondibus undam.
illa quidem meruit, sed ne, precor, igne superno
aestuet aut dura feriatur grandine; tantum
spargere tu laticem et foliis turbare memento.
tunc ego teque diu recolam dominamque benignae
sedis et inlaesa tutabor utramque senecta,
ut Iouis, ut Phoebi frondes, ut discolor umbra
populus et nostrae stupeant tua germina pinus.'
sic ait. illa dei *in* ueteres animata calores
uberibus stagnis obliquo pendula trunco
incubat atque umbris scrutatur amantibus undas.
sperat et amplexus, sed aquarum spiritus arcet
nec patitur tactus. tandem eluctata sub auras
libratur fundo rursusque enode cacumen
ingeniosa leuat, ueluti descendat in imos
stirpe lacus alia. iam nec Phoebeia Nais
odit et exclusos inuitat gurgite ramos.
  Haec tibi parua quidem genitali luce paramus
dona, sed ingenti forsan uictura sub aeuo.
tu, cuius placido posuere in pectore sedem
blandus honos hilarisque tamen cum pondere uirtus,
cui nec pigra quies nec iniqua potentia nec spes
improba, sed medius per honesta et dulcia limes,
incorrupte fidem nullosque experte tumultus
et secrete, palam quo digeris ordine uitam,
idem auri facilis contemptor et optimus idem
comere diuitias opibusque immittere lucem:
hac longum florens animi morumque iuuenta
Iliacos aequare senes et uincere persta
quos pater Elysium, genetrix quos detulit annos:
hoc illi duras exorauere sorores,
hoc, quae te sub teste situm fugitura tacentem
ardua magnanimi reuirescit gloria Blaesi.

IV

PSITTACVS EIVSDEM

Psittace, dux uolucrum, domini facunda uoluptas,
humanae sollers imitator, psittace, linguae,
quis tua tam subito praeclusit murmura fato?
*h*esternas, miserande, dapes moriturus inisti
nobiscum, et gratae carpentem munera mensae
errantemque toris mediae plus tempore noctis
uidimus. adfatus etiam meditataque uerba
reddideras. at nunc aeterna silentia Lethes
ille canorus habes. cedat Phaet*h*ontia uulgi
fabula: non soli celebrant sua funera cygni.
  †At tibi quanta domus rutila testudine fulgens,
conexusque ebori uirgarum argenteus ordo,
argutumque tuo stridentia limina cornu,
et querulae iam sponte fores. uacat ille beatus
carcer et augusti nusquam conuicia tecti.
  Huc doctae stipentur aues, quis nobile fandi
ius Natura dedit: plangat Phoebeius ales
auditasque memor penitus dimittere uoces
sturnus et Aonio uersae certamine picae,
quique refert iungens iterata uocabula perdix,
et quae Bistonio queritur soror orba cubili:
ferte simul gemitus cognataque ducite flammis
funera et hoc cunctae miserandum addiscite carmen:
  'Occidit aeriae celeberrima gloria gentis
psittacus, ille plagae uiridis regnator Eoae,
quem non gemmata uolucris Iunonia cauda
uinceret aspectu, gelidi non Phasidis ales,
nec quas umenti Numidae rapuere sub Austro,
ille salutator regum nomenque locutus
Caesareum et queruli quondam uice functus amici,
nunc conuiua leuis monstrataque reddere uerba
tam facilis: quo tu, Melior dilecte, recluso
numquam solus eras. at non inglorius umbris
mittitur: Assyrio cineres adolentur amomo
et tenues Arabum respirant gramine plumae
Sicaniisque crocis; senio nec fessus inerti
scandet odoratos Phoenix felicior ignes.'

V

LEO MANSVETVS

Quid tibi nunc strata mansuescere profuit ira?
quid scelus humanasque animo dediscere caedes
imperiumque pati et domino parere minori?
quid quod abire domo rursusque in claustra reuerti
suetus et a capta iam sponte recedere praeda
insertasque manus laxo dimittere morsu?
occidis, altarum uastator docte ferarum,
non grege Massylo curuaque indagine clausus,
non formidato supra uenabula saltu
incitus aut caeco foueae deceptus hiatu,
sed uictus fugiente fera. stat cardine aperto
infelix cauea et clausas circum undique portas
hoc licuisse nefas placidi tumuere leones.
tum cunctis cecidere iubae, puduitque relatum
aspicere, et totas duxere in lumina frontes.
at non te primo fusum nouus obruit ictu
ille pudor: mansere animi, uirtusque cadenti
a media iam morte redit, nec protinus omnes
terga dedere minae. sicut sibi conscius alti
uulneris aduersum moriens it miles in hostem
attollitque manum et ferro labente minatur,
sic piger ille gradu solitoque exutus honore
firmat hians oculos animamque hostemque requirit.
  Magna tamen subiti tecum solacia leti,
uicte, feres, quod te maesti populusque patresque,
ceu notus caderes tristi gladiator harena,
ingemuere mori; magni quod Caesaris ora
inter tot Scythicas Lib*y*casque et litore Rheni
et Pharia de gente feras, quas perdere uile est,
unius amissi tetigit iactura leonis.

VI

CONSOLATIO AD FLAVIVM VRSVM DE AMISSIONE PVERI DELICATI

Saeue nimis, lacrimis quisquis discrimina ponis
lugendique modos. miserum est primaeua parenti
pignera surgentesque (nefas) accen*d*ere natos;
durum et deserti praerepta coniuge partem
conclamare tori, maesta et lamenta sororum
et fratrum gemitus: alte tamen ac procul intrat
altius in sensus maioraque uulnera uincit
plaga minor. famulum (quia rerum nomina caeca
sic miscet Fortuna manu nec pectora nouit),
sed famulum gemis, Vrse, pium, sed amore fideque
has meritum lacrimas, cui maior stemmate iuncto
libertas ex mente fuit. ne comprime fletus,
ne pudeat; rumpat frenos dolor iste, deisque
si tam dura placent . . . .
. . . . . hominem gemis (heu mihi, subdo

45 *decliuis* (?) M. 47 *dira* Schrader. 53 *in ueteres* Markl. 55 *umbris uel umeris* A* M in marg. 69 *secure* anon. ap. Markl. *quo* Postgate, *quod* M, *quom* Adrianus. 74 *helisia* M, corr. Vollm., *Elysio* ς. 77 *reuiresset* M, *reuirescet* A. IV 4 *externas* (*externa* teste Souter) M, *extremas* Markl. 11 *stat uiduata domus* Heins. 14 *quaerulae* M. 15 *angusti* ς. *conuicia* A*. 21 *quaeritur* M. 23 *cunstae* M. 32 *dilectae* M. 33 *at* m, *ac* M[1]. 35, 36 *gramina p. Sicaniosque crocos* Markl. 37 melius *scandit* ς. V 1 *monstrata* M, corr. Postgate, *constrata* ς. 6 *incertasque* M. 12 *clausis c. u. portis* Guyetus. 13 *timuere* M, corr. Baehr., *fremuere* Heins. 16 *ac* M. 23 *animumque* Markl. 28 *librasque* M. *et* Aldus, *in* M. *ab* Baehr. 30 *leoonis* M. VI 3 *aaedere* A*. 6 *alte* Markl., *ad te* M, *ardet* Baehr. *ac* Markl. (sed *et* maluit), *at* M A. 8 *omnia* M, corr. Leo. 10 *urse* m, *ut se* M[1]. 11 *stōmate* M. *cuncto* Lindenbrog. 12 *nobilitas* Markl. 13 *diesque* M, corr. Dom., *decusque* Peyr. 14 lacunam agnouit Leo. *hei* ς.

ipse faces) hominem, Vrse, tuum, cui dulce uolenti
seruitium, cui triste nihil, qui sponte sibique
imperiosus erat. quisnam haec in funera missos
castiget luctus? gemit inter bella peremptum
Parthus equum, fidosque canes fleuere Molossi,
et uolucres habuere rogum ceruusque Maronem.
quid, si nec famulus? uidi ipse habitusque notaui
te tantum cupientis erum; sed maior in ore
spiritus et tenero manifesti in sanguine mores.
optarent multum Graiae cuperentque Latinae
sic peperisse nurus. non talem Cressa superbum
callida sollicito reuocauit Thesea filo,
nec Paris Oebalios talis uisurus amores
rusticus inuitas deiecit in aequora pinus.
non fallo aut cantus adsueta licentia ducit:
uidi et adhuc uideo, qualem nec bella canentem
litore uirgineo Thetis occultauit Achillen,
nec circum saeui fugientem moenia Phoebi
Troilon Haemoniae deprendit lancea dextrae.
qualis eras! procul en cunctis puerisque uirisque
pulchrior et tantum domino minor! illius unus
ante decor, quantum praecedit clara minores
luna faces quantumque alios premit Hesperos ignes.
non tibi femineum uultu decus oraque supra
mollis honos, qualis dubiae post crimina formae
de sexu transire iubent, toruoque uirilis
gratia; nec petulans acies, blandique seuero
igne oculi, qualis bellans iam casside missa
Parthenopaeus erat; simplexque horrore decoro
crinis, et obsessae nondum primoque micantes
flore genae: talem Ledaeo gurgite pubem
educat Eurotas, teneri sic integer aeui
Elin adit primosque Ioui puer adprobat annos.
nam pudor unde notae, mentis tranquillaque morum
temperies teneroque animus maturior aeuo,
carmine quo *r*epetisse queam? saepe ille uolentem
castigabat erum studioque altisque iuuabat
consiliis; tecum tristisque hilarisque nec umquam
ille suus uultumque tuo sumebat ab ore:
dignus et Haemonium Pyladen praecedere fama
Cecropiamque fidem, sed laudum terminus esto,
quem fortuna sinit: non mente fidelior aegra
sperauit tardi reditus Eumaeus Vlixis.
 Quis deus aut quisnam tam tristia uulnera casus
eligit? unde manus Fatis tam certa nocendi?
o quam diuitiis censuque exutus opimo
fortior, Vrse, fores. si uel fumante ruina
raptassent dites Vesuuina incendia Locros
seu Pollentinos mersissent flumina saltus
seu Lucanus Acir seu Thybridis impetus altas
in dextrum torsisset aquas, paterere serena
fronte deos; sine alma fidem messisque negasset
Cretaque Cyreneque et qua tibi cumque beato
larga redit Fortuna sinu. sed gnara dolorum
Inuidia infelix animi uitalia uidit
laedendique uias.
 Vitae modo cardine adultae
nectere temptabat iuuenum pulcherrimus ille
cum tribus Eleis unam trieterida lustris.
attendit toruo tristis Rhamnusia uultu,
ac primum impleuitque toros oculisque nitorem
addidit ac solito sublimius ora leuauit,
heu, misero letale fauens, seseque uidendo
torsit et inuidia mortisque amplexa iacenti
iniecit nexus carpsitque immitis adunca
ora uerenda manu. quinta uix Phosphoros Oeta
rorantem sternebat equum: iam litora duri
saeua, Philete, senis durumque Acheronta uidebas,
quo domini clamate sono. non saeuius atros
nigrasset planctu genetrix tibi salua lacertos,
nec pater; et certe qui uidit funera frater
erubuit uinci. sed nec seruilis adempto
ignis: odoriferos exhausit flamma Sabaeos
et Cilicum messes Phariaeque exempta uolucri
cinnama et Assyrio manantes gramine sucos
et domini fletus: hos tantum hausere fauillae,
hos bibit usque rogus; nec quo*d* tibi Setia canos
restinxit cineres, gremio nec lubricus ossa
quod uallauit onyx, miseris acceptius umbris
quam gemitus. sed (et ipse iuuat?) quid terga dolori,
Vrse, damus? quid damna foues et pectore iniquo
uulnus amas? ubi nota reis facundia raptis?
quid caram crucias tam saeuis luctibus umbram?
eximius licet ille animi meritusque doleri,
soluisti. subit ille pios carpitque quietem
Elysiam clarosque illic fortasse parentes
inuenit; aut illi per amoena silentia Lethes
forsan *A*uernales adludunt undique mixtae
Naides, obliquoque notat Proserpina uultu.
pone, precor, questus; alium tibi Fata P*h*ileton
forsan et ipse dabit moresque habitus*que* decoros
monstrabit gaudens similemque docebit amore*m*.

VII

GENETHLIACON LVCANI AD POLLAM

Lucani proprium diem frequentet,
quisquis collibus Isthmiae Diones
docto pectora concitatus oestro
pendentis bibit ungulae liquorem.
ipsi quos penes est honor canendi,
uocalis citharae repertor Arcas
et tu Bassaridum rotator Euhan
et Paean et Hyantiae sorores,
laetae purpureas nouate uittas,
crinem comite, candidamque uestem
perfundant hederae recentiores.
docti largius euagentur amnes,
et plus Aoniae uirete siluae,
et, si qua patet ac diem recepit,
sertis mollibus expleatur umbra.
centum Thespiacis odora lucis
stent altaria uictimaeque centum,
quas Dirce lauat aut alit Cith*ae*ron:
Lucanum canimus, fauete linguis;
uestra est ista dies, fauete, Musae,
dum qui uos geminas tulit per artes,
et uinctae pede uocis et solutae,
Romani colitur chori sacerdos.
 Felix heu nimis et beata tellus,
quae pronos Hyperionis meatus
summis Oceani uides in undis
stridoremque rotae cadentis audis,
quae Tritonide fertilis Athenas
unctis, Baetica, prouocas trapetis:
Lucanum potes imputare terris.
hoc plus quam Senecam dedisse mundo
aut dulcem generasse Gallionem.

16 *quod sponte, sibi qui* Postgate, *sibi ipse* Heins. **20** *marone* M, corr. Peerlkamp. **30** *cauentem* M. **34** *heu* ς. **38** *uultus* ς. **39** *discrimina* Markl. **40** *toruaque* M, corr. Dom., *torua atque* ς. **42** *bellis* M, corr. Postgate, *liber* Baehr. *uisu* M, corr. Dom. **43** *herrore* M¹, corr. m, *errore* ς. **48** *pudor unde* A*, *menti* M², *p. u. nouae mentis* Skutsch. **50** *repetisse* Postgate, *potasse* M, *quo nota esse queant* Markl. *dolentem* Maduig. **54** *Aonium* Markl., *Haemonium et* Baehr., *Haemoniam et Pyladis* Schwartz. **57** *cumelus* M. **58** *causas* M A*. **62** *ructassent* M, corr. Maduig. *Locroe* Buech. **64** *Acir* Heins., *ager* M. **70** *cardine* Gronou., *carmen* M. **71** *tendebat* ed. princ. **77** *et inuidiam* Heins., *et inuitam* (*mortem complexa*) Markl. *mortisque* Baehr., *mortemque* M. **78** *nexu* Schwartz. **79** *quinta—hora* M, corr. Postgate, *quinto—ortu* Schrader. **81** *dirumque* Markl. **82** *secius* Markl. **83** *saeua* M, corr. Polster. **90** *sestia* M. **93** *quin* m. **99** *carosque* Bernart. **100** *illic* M. **104** *habiture* M A*, corr. Markl. **105** *amori* M A*, corr. ed. princ., *amari* ς. VII tit. *OPPIAM* M, corr. Pol. (A). **3** *concitauit* M L(aurentianus 29. 32). **8** *cu(h)antiae* M L A*. **14** *pater* M L, corr. m. *aut* M L, *ac* Postgate, *et* Markl. **21** *arces* Barth.

attollat refluos in astra fontes
Graio nobilior Melete Baetis;
Baetim, Mantua, prouocare noli.
Natum protinus atque humum per ipsam
primo murmure dulce uagientem
blando Calliope sinu recepit.
tum primum posito remissa luctu
longos Orpheos exuit dolores
et dixit 'Puer o dicate Musis,
longaeuos cito transiture uates,
non tu flumina nec greges ferarum
nec plectro Geticas mouebis ornos,
sed septem iuga Martiumque Thybrim
et doctos equites et eloquente
cantu purpureum trahes senatum.
nocturnas alii Phrygum ruinas
et tardi reducis uias Vlixis
et puppem temerariam Mineruae
trita uatibus orbita sequantur:
tu carus Latio memorque gentis
carmen fortior exeris togatum.
ac primum teneris adhuc in annis
ludes Hectora Thessalosque currus
et supplex Priami potentis aurum,
et sedes reserabis inferorum,
ingratus Nero dulcibus theatris
et noster tibi proferetur Orpheus.
dices culminibus Remi uagantis
infandos domini nocentis ignes.
hinc castae titulum decusque Pollae
iucunda dabis adlocutione
mox coepta generosior iuuenta
albos ossibus Italis Philippos
et Pharsalica bella detonabis,
quod fulmen ducis inter arma diui,
libertate grauem pia Catonem
et gratum popularitate Magnum.
tu Pelusiaci scelus Canopi
deflebis pius et Pharo cruenta
Pompeio dabis altius sepulcrum.
haec primo iuuenis canes sub aeuo,
ante annos Culicis Maroniani.
cedet musa rudis ferocis Enni
et docti furor arduus Lucreti,
et qui per freta duxit Argonautas,
et qui corpora prima transfigurat.
quid maius loquar? ipsa te Latinis
Aeneis uenerabitur canentem.
nec solum dabo carminum nitorem,
sed taedis genialibus dicabo
doctam atque ingenio tuo decoram,
qualem blanda Venus daretque Iuno
forma, simplicitate, comitate,
censu, sanguine, gratia, decore,
et uestros hymenaeon ante postes
festis cantibus ipsa personabo.
o saeuae nimium granesque Parcae:
o numquam data longa fata summis!
cur plus, ardua, casibus patetis?
cur saeua uice magna non senescunt?
sic natum Nasamonii Tonantis
post ortus obitusque fulminatos
angusto Babylon premit sepulcro:
sic fixum Paridis manu trementis
Peliden Thetis horruit cadentem:
sic ripis ego murmurantis Hebri
non mutum caput Orpheos sequebar.
sic et tu, rabidi nefas tyranni,
iussus praecipitem subire Lethen,
dum pugnas canis arduaque uoce
das solacia grandibus sepulcris,
(o dirum scelus! o scelus!) tacebis.'
sic fata est leuiterque decidentes
abrasit lacrimas nitente plectro.
At tu, seu rapidum poli per axem
Famae curribus arduis leuatus,
qua surgunt animae potentiores,
terras despicis et sepulcra rides;
seu pacis merito nemus reclusi
felix Elysii tenes in oris,
quo Pharsalica turba congregatur,
et te nobile carmen insonantem
Pompei comitantur et Catones;
seu magna sacer et superbus umbra
noscis Tartaron et procul nocentum
audis uerbera pallidumque uisa
matris lampade respicis Neronem;
adsis lucidus et uocante Polla
unum, quaeso, diem deos silentum
exores: solet hoc patere limen
ad nuptas redeuntibus maritis.
haec te non thiasis procax dolosis
falsi numinis induit figura,
ipsum sed colit et frequentat ipsum
imis altius insitum medullis,
ac solacia uana subministrat
uultus qui simili notatus auro
stratis praenitet incubatque somno
securae. procul hinc abite, Mortes:
haec uitae genialis est origo.
cedat luctus atrox genisque manent
iam dulces lacrimae, dolorque festus,
quicquid fleuerat ante, nunc adoret.

LIBER TERTIVS

STATIVS POLLIO SVO SALVTEM

TIBI certe, Polli dulcissime et hac cui tam fideliter inhaeres quiete dignissime, non habeo diu probandam libellorum istorum temer*it*atem, cum scias multos ex illis in sinu tuo subito natos et hanc audaciam stili nostri frequenter expaueris, quotiens in illius facundiae tuae penetrali seductus altius litteras intro et in omnis a te studiorum sinus ducor. securus itaque tertius hic siluarum nostrarum liber ad te mittitur. habuerat quidem et secundus *te* testem, sed hic habet auctorem. nam primum limen eius

53 *exeres* Markl. 55 *ludes* L, *laudes* M[1], *laudas* m. 60 *fulminibus* M L. 62 *hinc* ς, *huc* M L, *nunc* Krohn. 67 *quod* Markl., *quo* M. 79 *quin* m. *loquar* L. *loquor* M. 82 *genitalibus* M L. 90 *festa* M L. 93 *signatum* M L. 95 *augusto* M. 96 *prementis* M L. 106 *abstersit* Skutsch. 108 *leuatum* M, *leuatu* L. 116 *tu* M, corr. Heins. 117 *nescis* M, corr. Haupt. 130 *stratus* M L. 132 *genitalis* M L. 134 *lassimae* M[1]. *festus* A*.

III PRAEF. 1 *hac* M[2], *haec* M[1]. 2 *temerantem* M. 3 *exposcas* Maduig. *illius. illo* Krohn. *penetrale* Pol., *penetralia* ed. Parmensis. 5 *te* add. Baehr.

Hercules Surrentinus aperit, quem in litore tuo consecratum, statim ut uideram, his uersibus adoraui. sequitur libellus, quo splendi*di*ssimum et mihi iucundissimum iuuenem, Maecium Celerem, a sacratissimo imperatore missum ad legionem Syriacam, quia sequi non poteram, sic prosecutus sum. merebatur et Claudi Etrusci mei pietas aliquod ex studiis nostris solacium, cum lugeret ueris (quod *i*am *r*arissimum est) lacrimis senem patrem. Earinus praeterea, Germanici nostri libertus scis quamdiu desiderium eius moratus sim, cum petisset ut capillos suos, quos cum gemmata pyxide et speculo ad Pergamenum Asclepium mittebat, uersibus dedicarem. summa est egloga, qua mecum secedere Neapolim Claudiam meam exhortor. hic, si uerum dicimus, sermo est, e*t* quidem securus, ut cum uxore et qui persuadere malit quam placere. huic praecipue libello fauebis, cum scias hanc destinationem quietis meae tibi maxime intendere meque non tam in patriam quam ad te secedere. uale.

I

HERCVLES SVRRENTINVS POLLII FELICIS

Intermissa tibi renouat, Tirynthie, sacra
Pollius et causas designat desidis anni,
quod coleris maiore tholo nec litora pauper
nuda tenes tectumque uagis habitabile nautis,
sed nitidos postes Graisque effulta metallis
culmina, ceu taedis iterum lustratus honesti
ignis ab Oetaea conscenderis aethera flamma.
uix oculis animoque fides. tune ille reclusi
liminis et paruae custos inglorius arae?
unde haec aula recens fulgorque inopinus agresti
Alcidae? sunt fata deum, sunt fata locorum.
o uelox pietas! steriles hic nuper harenas,
adsparsum pelago montis latus hirtaque dumis
saxa nec ulla pati faciles uestigia terras
cernere erat. quaenam subito fortuna rigentes
ditauit scopulos? Tyrione haec moenia plectro
an Getica uenere lyra? stupet ipse labores
annus, et angusti bisseno limite menses
longaeuum mirantur opus. deus attulit arces
erexitque suas atque obluctantia saxa
summouit nitens et magno pectore montem
reppulit: immitem credas iussisse nouercam.
Ergo age, seu patrios liber iam legibus Argos
incolis et mersum tumulis Eurys*th*ea calcas,
siue tui solium Iouis et uirtute parata
astra tenes, haustumque tibi succincta beati
nectaris excluso melior Phryge porrigit Hebe:
huc ades et genium templis nascentibus infer.
non te Lerna nocens nec pauperis arua Molorchi
nec formidatus Nemees ager antraque poscunt
Thracia nec Pharii polluta altaria regis,
sed felix simplexque domus fraudumque malarum
inscia et hospitibus superis dignissima sedes.
pone truces arcus agmenque immite pharetrae
et regum multo perfusum sanguine robur,
instratumque umeris dimitte gerentibus hostem:
hic tibi Sidonio celsum puluinar acantho
texitur et signis crescit torus asper eburnis.
pacatus mitisque ueni nec turbidus ira
nec famulare timens, sed quem te Maenalis Auge
confectum thiasis et multo fratre madentem
detinuit qualemque uagae post crimina noctis
Thespius obstupuit, totiens socer. hic tibi festa
gymnas, et insontes iuuenum sine caestibus irae
annua ueloci peragunt certamina lustro.
hic templis inscriptus auo gaudente sacerdos
paruus adhuc similisque tui, cum prima nouercae
monstra manu premeres atque exanimata doleres.
Sed quaenam subiti, ueneranda, exordia templi,
dic age, Calliope; socius tibi grande sonabit
Alcides tensoque modos imitabitur arcu.
Tempus erat, caeli cum torrentissimus axis
incumbit terris ictusque Hyperione multo
acer anhelantis incendit Sirius agros.
iamque dies aderat, profugis cum regibus aptum
fumat Aricinum Triuiae nemus et face multa
conscius Hippolyti splendet lacus; ipsa coronat
emeritos Diana canes et spicula terget
et tutas sinit ire feras, omnisque pudicis
Itala terra focis Hecateidas excolit Idus.
ast ego, Dardaniae quamuis sub collibus Albae
rus proprium magnique ducis mihi munere currens
unda domi curas mulcere aestusque leuare
sufficerent, notas Sirenum nomine rupes
facundique larem Polli non hospes habebam,
adsidue moresque uiri pacemque nouosque
Pieridum flores intactaque carmina discens.
forte diem Triuiae dum litore ducimus udo
angustasque fores adsuetaque tecta grauati
frondibus et patula defendimus arbore soles,
delituit caelum et subitis lux candida cessit
nubibus ac tenuis grauiore Fauonius Austro
immaduit; qualem Libyae Saturnia nimbum
attulit, Iliaco dum diues Elissa marito
donatur testesque ululant per deuia nymphae.
diffugimus, festasque dapes redimitaque uina
abripiunt famuli; nec quo conuiuia migrent,
quamuis innumerae gaudentia rura superne
insedere domus et multo culmine diues
mons nitet: instantes sed proxima quaerere nimbi
suadebant laesique fides reditura sereni.
stabat dicta sacri tenuis casa nomine templi
et magnum Alciden humili lare parua premebat,
fluctiuagos nautas scrutatoresque profundi
uix operire capax. huc omnis turba coimus,
huc epulae ditesque tori coetusque ministrum
stipantur nitidaeque cohors gratissima Pollae.
non cepere fores, angustaque deficit aedes.
erubuit risitque deus dilectaque Polli
corda subit blandisque uirum complectitur ulnis.
'Tune' inquit 'largitor opum, qui mente profusa
tecta Dicarchei pariter iuuenemque replesti
Parthenopen? nostro qui tot fastigia monti,
tot uirides lucos, tot saxa *i*mitantia uultus
aeraque, tot scripto uiuentes lumine ceras
fixisti? quid enim ista domus, quid terra priusquam
te gauderet, erant? longo tu tramite nudos
texisti scopulos, fueratque ubi semita tantum,
nunc tibi distinctis stat porticus alta columnis,
ne sorderet iter. curui tu litoris ora
clausisti calidas gemina testudine nymphas.
uix opera enumerem; mihi pauper et indigus uni
Pollius? et talis hilaris tamen intro penates
et litus, quod pandis, amo. sed proxima sedem
despicit et tacite ridet mea limina Iuno.
da templum dignasque tuis conatibus aras,

7 *merium* M A*. 9 *iam rariss.* Baehr., *rariss.* ς, *amariss.* M. 10 *Icrinus* M, corr. A. *scit* M, corr. Vollm., 'uerba *scit—sim* fort. post *dedicarem* traicienda' Postgate. 11 *quoscumque* M[1], corr. M[2]. 13 *dicimus. dici uis* Bursian. *et quidem* Markl., *equidem* M.

III I 9 *luminis* M, corr. Dom. 13 *ad sparsum* M, *ac sparsum* Baehr. *duniss* M. 16 *ditasit* M. 17 *lira* M. 18 *angusto bisseni* ς. 19 *adfuit* Meursius. *artes* M. 24 *curistia* M. 27 *frige* M. 30 *uemces* (ut uid.) M. *antraue* Markl. 36 *rigentibus* Geuaert, *ingentibus* Markl. 43 *Thestius* Markl. 44 *questibus* Otto, *caedibus* Markl. 48 *dolores* M A. 53 *auctusque* Markl. 60 *augustasque* M A. 69 *grauatis* M A, corr. ed. princ. 71 *dilicuit* M. 72 *at* M. 73 *librae* (et sic plerumque) M. 77 *arripiunt* A. 78 *quamuis.* 'fort. *cernimus*' Davies. 82 *sacris* Markl. 86 *coitus* A* M. 92 *Dicarcheae* Postgate, *Dicaearchi* Krohn. *mitemque* Markl. 97 *erat* Krohn, *ero* Baehr. 100 *oras* M.

quas puppes uelis nolint transire secundis,
quo pater aetherius mensisque accita deorum
turba et ab excelso ueniat soror hospita templo.
nec te, quod solidus contra riget umbo maligni
montis et immenso non umquam exesus ab aeuo,
terreat: ipse adero et conamina tanta iuuabo
asperaque inuitae perfringam uiscera terrae.
incipe et Herculeis fidens hortatibus aude.
non Amphioniae steterint uelocius arces
Pergameusue labor.' dixit mentemque reliquit.
nec mora, cum scripta formatur imagine tela.
innumerae coiere manus: his *caedere* siluas
et leuare trabes, illis immergere curae
fundamenta solo. coquitur pars umida terrae
protectura hiemes atque exclusura pruinas,
indomitusque silex curua fornace liquescit.
praecipuus sed enim labor est excindere dextra
oppositas rupes et saxa negantia ferro.
hic pater ipse loci positis Tirynthius armis
insudat ualidaque solum deforme bipenni,
cum graue nocturna caelum subtexitur umbra,
ipse fodit. dites Capre*ae* uiridesque resultant
Taurubulae, et terris ingens redit aequoris echo.
non tam grande sonat motis incudibus Aetne,
cum Brontes Steropesque ferit, nec maior ab antris
Lemniacis fragor est, ubi flammeus aegida caelat
Mulciber et castis exornat Pallada donis.
decrescunt scopuli, et rosea sub luce reuersi
artifices mirantur opus. uix annus anhelat
alter, et ingenti diues Tirynthius arce
despectat fluctus et iunctae tecta nouercae
prouocat et dignis inuitat Pallada templis.
iam placidae dant signa tubae, iam fortibus ardens
fumat harena sacris. hos nec Pisaeus honores
Iuppiter aut Cirrhae pater aspernetur opacae.
nil his triste locis; cedat lacrimabilis Isthmos,
cedat atrox Nemee: litat hic felicior infans.
ipsae puniceis uirides Nereides antris
exiliunt ultro: scopulis umentibus haerent
nec pudet occulte nudas spectare palaestras.
spectat et Icario nemorosus palmite Gaurus
siluaque, quae fixam pelago Nesida coronat,
et placidus Limon omenque Euploea carinis
et Lucrina Venus, Phrygioque e uertice Graias
addisces, Misene, tubas, ridetque benigna
Parthenope gentile sacrum nudosque uirorum
certatus et parua suae simulacra coronae.
quin age et ipse libens proprii certaminis actus
inuicta dign*are* manu, seu nubila disco
findere seu uolucres Zephyros praecedere telo
seu tibi dulce manu Libycas nodare palaestras:
indulge sacris et, si tibi poma supersunt
Hesperidum, gremio uenerabilis ingere Pollae;
nam capit et tantum non degenerabit honorem.
quod si dulce decus uiridesque resumeret annos,
(da ueniam, Alcide) fors hic et pensa tulisses.
  Haec ego nascentes laetus bacchatus ad aras
libamenta tuli. nunc ipse in limine; cerno
soluentem uoces et talia dicta ferentem:
'Macte animis opibusque meos imitate labores,
qui rigidas rupes infecundaeque pudenda
naturae deserta domas et uertis in usum
lustra habitata feris foedeque latentia profers
numina. quae tibi nunc meritorum praemia soluam?
quas referam grates? Parcarum fila tenebo
extendamque colus (duram scio uincere Mortem)
auertam luctus et tristia damna uetabo
teque nihil laesum uiridi renouabo senecta
concedamque diu iuuenes spectare nepotes,
donec et hic sponsae maturus et illa marito,
rursus et ex illis suboles noua grexque proteruus
nunc umeris inreptet aui, nunc agmine blando
certatim placidae concurrat ad oscula Pollae.
nam templis numquam statuetur terminus aeui,
dum me flammigeri portabit machina caeli.
nec mihi plus Nemee priscumque habitabitur Argos
nec Tiburna domus solisque cubilia Gades.'
sic ait; et tangens surgentem altaribus ignem
populeaque mouens albentia tempora silua
et Styga et aetherii iurauit fulmina patris.

II

PROPEMPTICON MAECIO CELERI

Di, quibus audaces amor est seruare carinas
saeuaque uentosi mulcere pericula ponti,
sternite molle fretum placidumque aduertite uotis
concilium, et lenis non obstrepat unda precanti:
grande tuo rarumque damus, Neptune, profundo
depositum. iuuenis dubio committitur alto
Maecius atque animae partem super aequora nostrae
maiorem transferre parat. proferte benigna
sidera et antennae gemino considite cornu,
Oebalii fratres; uobis pontusque polusque
luceat; Iliacae longe nimbosa sororis
astra fugate, precor, totoque excludite caelo.
uos quoque caeruleum ponti, Nereides, agmen,
quis honor et regni cessit fortuna secundi,
dicere quae magni fas sit mihi sidera ponti,
surgite de uitreis spumosae Doridos antris
Baianosque sinus et feta tepentibus undis
litora tranquillo certatim ambite natatu,
quaerentes ubi celsa ratis, qua*m* scandere gaudet
nobilis Ausoniae Celer armipotentis alumnus.
nec quaerenda diu; modo nam trans aequora terris
prima Dicarcheis Pharium grauis intulit annum,
prima salutauit Capreas et margine dextro
sparsit Tyrrhenae Mareotica uina Mineruae.
huius utrumque latus molli praecingite gyro,
partitaeque uices uos stuppea tendite mali
uincula, uos summis aduectite sipara uelis,
uos Zephyris aperite sinus; pars transtra reponat,
pars demittat aquis curuae moderamina puppis;
sint quibus † explorent primos grauis arte molorchos
quaeque secuturam religent post terga phaselon
uncaque summersae penitus retinacula uellant;
temperet haec aestus pelagusque inclinet ad ortus:
officio careat glaucarum nulla sororum.
hinc multo Proteus geminoque hinc corpore Triton
praenatet, et subitis qui perdidit inguina monstris
Glaucus adhuc patriis quotiens adlabitur oris
litoream blanda feriens Anthedona cauda.
tu tamen ante omnes, diua cum matre Palaemon,
annue, si uestras amor est mihi pandere Thebas,
nec cano degeneri Phoebeum Amphiona plectro.
et pater, Aeolio frangit qui carcere uentos,
cui uarii flatus omnisque per aequora mundi
spiritus at*que* hiemes nimbosaque nubila parent,
artius obiecto Borean Eurumque Notumque
monte premat: soli Zephyro sit copia caeli,

110 *ambo* M teste Souter. **111** *usquam* Baehr., fort. recte. **116** *mentemque* fort. corruptum, *monitumque* Polster. **117** *conscripta formantur i. templa* Markl. **128** *ditesque capre* M. **137** *uictae* ed. pr. **138** *dignus* M. **139** *sortibus* Lipsius, *insontibus* Markl. **143** *nemees* M. **144** *puniceis* M A*. **145** *hereê* A. **149** *limo* M, corr. Pol. *numenque* M, corr. Guyetus. **150** *frigioque* M. **157** *magis* Postgate. *liquidas* Markl., *manus liquida n. palaestra* Otto. *nudare* ς. **160** *degener ambit* Gronou. **162** *huic* ς. **164** *ipsum* Dom., *ipso* ς. **165** *serentem* Heins. **170** *flumina* Rothstein. **171** *renebo* Heins. **180** *templus* M. **182** *argus* M. II tit. *MECIO* M. **4** *leuis* M, corr. A. **7** *Metius* M. **13** *Phorci* Krohn. **15** *quas* Heins. **17** *fota* Wakefield. **19** *quam* Heins., *qua* M. **24** *uiua* M. **30** *exploret* Dom. uulg. *primos. rupes* Ruitgers, *plenos* Schwartz, *primas* Klotz, *remos* Krohn, *pronus* Karsten. *maris* Ruitgers. *ante* Baehr. *molybdis* Salmasius, *molybdos* Krohn. *artemo tortus* (*lintres* Schwartz, *barcas* Klotz) Ruitgers. **37** *Glaucas* M. **44** *atque* Pol., *at* M.

solus agat puppes summasque supernatet undas
adsiduus pelago; donec tua turbine nullo
laeta Paraetoniis adsignet carbasa ripis.
audimur. uocat ipse ratem nautasque morantes
increpat. ecce meum timido iam frigore pectus
labitur et nequeo, quamuis mouet ominis horror,
claudere suspensos oculorum in margine fletus.
iamque ratem terris diuisit fune soluto
nauita et angustum deiecit in aequora pontem.
saeuus *et* e puppi longo clamore magister
dissipat amplexus atque oscula fida reuellit,
nec longum cara licet in ceruice morari.
attamen in terras e plebe nouissimus omni
ibo nec egrediar nisi iam *cedente* carina.

Quis rude et abscissum miseris animantibus aequor
fecit iter solidaeque pios telluris alumnos
expulit in fluctus pelagoque immisit hianti
audax ingenii? nec enim temeraria uirtus
illa magis, summae gelidum quae Pelion Ossae
iunxit anhelantemque iugis bis pressit Olympum.
usque adeone parum lentas transire paludes
stagnaque et angustos summittere pontibus amnes?
imus in abruptum gentilesque undique terras
fugimus exigua clausi trabe et aere nudo.
inde furor uentis indignataeque procellae
et caeli fremitus et fulmina plura Tonanti.
ante rates pigro torpebant aequora somno,
nec spumare Thetis nec spargere nubila fluctus
audebant. uisis tumuerunt puppibus undae,
inque hominem surrexit hiemps. tunc nubila Plias
Oleniumque pecus, solito tunc peior Orion.
iusta queror; fugit ecce uagas ratis acta per undas
paulatim minor et longe seruantia uincit
lumina, tot gracili ligno complexa timores,
que*m*que super reliquos te, nostri pignus amoris,
portatura, Celer! quo nunc ego pectore somnos
quoue queam perferre dies? quis cuncta pauenti
nuntius, an facili te praeterniserit unda
Lucani rabida ora maris, num torta Charybdis
fluctuet aut Siculi populatrix uirgo profundi,
quos tibi currenti praeceps gerat Hadria mores,
quae pax Carpathio, quali te subuehat aura
Doris Agenorei furtis blandita iuuenci?
sed merui questus. quid enim te castra petente
non uel ad ignotos ibam comes impiger Indos
Cimmeriumque chaos? starem prope bellica regis
signa mei, seu tela manu seu frena teneres,
armatis seu iura dares; operumque tuorum
etsi non socius, certe mirator adessem.
si quondam magno Phoenix reuerendus Achilli
litus ad Iliacum Thymbraeaque Pergama uenit
imbellis tumidoque nihil iuratus Atridae,
cur nobis ignauus amor? sed pectore fido
numquam abero longisque sequar tua carbasa uotis.

Isi, Phoroneis olim stabulata sub antris,
nunc regina Phari numenque orientis anheli,
excipe multisono puppem Mareotida sistro
ac iuuenem egregium, Latius cui ductor Eoa
signa Palaestinasque dedit frenare cohortes,
ipsa manu placida per limina festa sacrosque
duc portus urbesque tuas. te praeside noscat,
unde paludosi fecunda licentia Nili,
cur uada desidant et ripa coerceat undas
Cecropio stagnata luto, cur inuida Memphis,
curue Therapnaei lasciuiat ora Canopi,
cur seruet Pharias Lethaeus ianitor aras,
uilia cur magnos aequent animalia diuos;
quae sibi praesternat uiuax altaria Phoenix,
quos dignetur agros aut quo se gurgite Nili
mergat adoratus trepidis pastoribus Apis
duc et ad Emathios manes, ubi belliger urbis
conditor Hyblaeo perfusus nectare durat,
a*n*guiferamque domum, blando qua morsa ueneno
Actias Ausonias fugit Cleopatra catenas.
usque et in Assyrias sedes mandataque castra
prosequere et Marti iuuenem, dea, trade Latino.
nec nouus hospes erit: puer his sudauit in aruis
notus adhuc tantum maioris lumine claui,
iam tamen et turmas facili praeuertere gyro
fortis et Eoas iaculo damnare sagittas.
ergo erit illa dies, qua te maiora daturus
Caesar ab emerito iubeat discedere bello,
ac nos hoc iterum stantes in litore uastos
cernemus fluctus aliasque rogabimus auras,
o tum quantus ego aut quanta notiua mouebo
plectra lyra cum me magna ceruice ligatum
attolles umeris atque in mea pectora primum
incumbes e puppe nouus seruataque reddes
conloquia inque uicem medios narrabimus annos,
tu rapidum Euphraten et regia Bactra sacrasque
antiquae Babylonis opes et Zeuma, Latinae
pacis iter, qua dulce nemus florentis Idymes,
qua pretiosa Tyros rubeat, qua purpura suco
Sidoniis iterata cadis, ubi germine primum
candida felices sudent opobalsama uirgae:
ast ego, deuictis dederim quae busta Pela*s*gis
quaeue laboratas claudat mihi pagina Thebas.

III

CONSOLATIO AD CLAVDIVM ETRVSCVM

Summa deum, Pietas, cuius gratissima caelo
rara profanatas inspectant numina terras,
huc uittata comam niueoque insignis amictu,
qualis adhuc praesens nullaque expulsa nocentum
fraude rudes populos atque aurea regna colebas,
mitibus exequiis ades et lugentis Etrusci
cerne pios fletus laudataque lumina terge.
nam quis inexpleto rumpentem pectora questu
complexumque rogos incumbentemque fauillis
aspiciens non aut primaeuae funera plangi
coniugis aut nati modo pubescentia credat
ora rapi flammis? pater est, qui fletur. adeste
dique hominesque sacris. procul hinc, procul ite nocentes,
si cui corde nefas tacitum fessique senectus
longa patris, si quis pulsatae conscius umquam
matris et inferna rigidum timet Aeacon urna:
insontes castosque uoco. tenet ecce seniles
leniter implicitos uultus sanctamque parentis
canitiem spargit lacrimis animaeque supremum
frigus amat; celeres genitoris filius annos
(mira fides) nigrasque putat properasse sorores.
exultent placidi Lethaea ad flumina manes,
Elysiae gaudete domus; date serta per aras
festaque pallentes hilarent altaria lucos.
felix, a, nimium felix plorataque nato
umbra uenit. longe Furiarum sibila, longe
tergeminus custos, penitus uia longa patescat
manibus egregiis. eat horrendumque silentis
accedat domini solium gratesque supremas
perferat et totidem iuueni roget anxius annos.

Macte pio gemitu. dabimus solacia dignis
luctibus Aoniasque tuo sacrabimus ultro

49 *laesa* Heins. 52 *monet* Klotz. 55 *augustum* M. 56 *seuus et* A*, *et* om. M. 60 *currente* Pol. (?), om. M. 63 *hiantes* M. 66 *bis. ter* Waller. 68 *augustos* M. 81 *quemque* Postgate, *quaque* uel (ex coni., ut uid.) *quaeque* A, *teque* Markl. 82 *quos* et 83 *quosue* M, corr. Skutsch. 84 *facilis* M (teste Krohn). 100 *nusquam* ς. 109 *coercent* M, corr. A. 110 *stagnante* ς. 119 *quaqua mersa* M, corr. Heins. *ueterno* Markl. 123 *hic* ς. *armis* M. 124 *numine* M A*, corr. Nohl, *munere* ς. 125 *facilis* Otto. 129 *at* ς. 134 *incumbens* M, corr. A. 137 *Zeugma* Dom. uulg. fort. recte. 139 *quo—quo—fuco* Gronou. 140 *uadis* M, corr. Gronou. *primo* Peyr. III 7 *lassataque* Hand, *foedataque* Polster. 15 *umbram* Markl., 'fort. *anguem*' Postgate. 18 *implicitor* M A*, *implicitus* ς. 21 *pigrasque* Heins. 25 *a* Baehr., *et* M, *en* Polster. 30 *praeferat* A. 32 *aoniasque* M A*.

inferias, Etrusce, seni. tu largus Eoa
germina, tu messes Cilicumque Arabumque superbas
merge rogis; ferat ignis opes heredis et alto
aggere missuri nitido pia nubila caelo
stipentur cineres: nos non arsura feremus
munera, uenturosque tuus durabit in annos
me monstrante dolor. neque enim mihi flere parentem
ignotum, similis gemui proiectus ad ignis.
ille mihi tua damna dies compescere cantu
suadet: et ipse tuli quos nunc tibi confero questus.
  Non tibi clara quidem, senior placidissime, gentis
linea nec proauis demissum stemma, sed ingens
suppleuit fortuna genus culpamque parentum
occuluit. nec enim dominos de plebe tulisti,
sed quibus occasus pariter famulantur et ortus.
nec pudor iste tibi: quid enim terrisque poloque
parendi sine lege manet? uice cuncta reguntur
alternisque premunt. propriis sub regibus omnis
terra; premit felix regum diademata Roma;
hanc ducibus frenare datum; mox crescit in illos
imperium superis. sed habent et numina legem:
seruit et astrorum uelox chorus et uaga seruit
luna nec iniussae totiens redit orbita lucis,
et, modo si fas est aequare iacentia summis,
pertulit et saeui Tirynthius horrida regis
pacta, nec erubuit famulantis fistula Phoebi.
sed neque barbaricis Latio transmissus ab oris:
Smyrna tibi gentile solum potusque uerendo
fonte Meles Hermique uadum, quo Lydius intrat
Bacchus et aurato reficit sua cornua limo.
laeta dehinc series uariisque ex ordine curis
auctus honos; semperque gradi prope numina, semper
Caesareum coluisse latus sacrisque deorum
arcanis haerere datum. Tibereia primum
aula tibi uixdum ora noua mutante iuuenta
panditur: hic annis multa super indole uictis
libertas oblata uenit: nec proximus heres,
immitis quamquam et Furiis agitatus, abegit.
huic et in Arctoas tenuis comes usque pruinas
terribilem adfatu passus uisuque tyrannum
immanemque suis, ut qui metuenda ferarum
corda domant mersasque iubent iam sanguine tacto
reddere ab ore manus et nulla uiuere praeda.
praecipuos sed enim merito surrexit in actus
nondum stelligerum senior dimissus in axem
Claudius et longo transmittit habere nepoti.
quis superos metuens pariter tot templa, tot aras
promeruisse datur? summi Iouis aliger Arcas
nuntius; imbrifera potitur Thaumantide Iuno;
stat celer obsequio iussa ad Neptunia Triton:
tu totiens mutata ducum iuga rite tulisti
integer, inque omni felix tua cumba profundo.
iamque piam lux alta domum praecelsaque toto
intrauit Fortuna gradu; iam creditur uni
sanctarum digestus opum partaeque per omnis
diuitiae populos magnique impendia mundi.
quicquid ab auriferis eiectat Hiberia fossis,
Dalmatico quod monte nitet, quod messibus Afris
uerritur, aestiferi quicquid terit area Nili,
quodque legit mersus pelagi scrutator Eoi,
et Lacedaemonii pecuaria culta Galaesi
perspicuaeque niues Massylaque robora et Indi
dentis honos: uni parent commissa ministro,
quae Boreas quaeque Eurus atrox, quae nubilus Auster
inuehit: hibernos citius numeraueris imbres
siluarumque comas. uigil idem animique sagacis
et citus euoluit quantum Romana sub omni
pila die quantumque tribus, quid templa, quid alti
undarum cursus, quid propugnacula poscant
aequoris aut longe series porrecta uiarum;
quod domini celsis niteat laquearibus aurum,
quae diuum in uultus igni formanda liquescat
massa, quid Ausoniae scriptum crepet igne Monetae.
hinc tibi rara quies animoque exclusa uoluptas,
exiguaeque dapes et numquam laesa profundo
cura mero; sed iura tamen genialia cordi
et mentem uincire toris ac iungere festa
conubia et fidos domino genuisse clientes.
quis sublime genus formamque insignis Etruscae
nesciat? haud quamquam proprio mihi cognita uisu,
sed decus eximium famae par reddit imago,
et sibimet similis natorum gratia monstrat.
nec uulgare genus; fasces summamque curulem
frater et Ausonios enses mandataque fidus
signa tulit, cum prima truces amentia Dacos
impulit et magno gens est damnata triumpho.
sic quicquid patrio cessatum a sanguine, mater
reddidit, obscurumque latus clarescere uidit
conubio gauisa domus. nec pignora longe;
quippe bis ad partus uenit Lucina manuque
ipsa leui grauidos tetigit fecunda labores.
felix, a, si longa dies, si cernere uultus
natorum uiridisque genas tibi iusta dedissent
stamina. sed media cecidere abrupta iuuenta
gaudia, florentesque manu scidit Atropos annos;
qualia pallentes declinant lilia culmos
pubentesque rosae primos moriuntur ad Austros,
aut ubi uerna nouis expirat purpura pratis.
illa, sagittiferi, circumuolitastis, Amores,
funera maternoque rogos unxistis amomo;
nec modus aut pennis laceris aut crinibus ignem
spargere, collectaeque pyram struxere pharetrae.
quas tunc inferias aut quae lamenta dedisses
maternis, Etrusce, rogis, qui funera patris
haud matura putas atque hos pius ingemis annos!
illum et qui nutu superas nunc temperat arces,
progeniem claram terris partitus et astris,
laetus Idymaei donauit honore triumphi
dignatusque loco uictricis et ordine pompae
non uetuit, tenuesque nihil minuere parentes.
atque idem in cuneos populo seduxit equestres
mutauitque genus laeuaeque ignobile ferrum
exuit et celso natorum aequauit honori.
dextra bis octonis fluxerunt saecula lustris,
atque aeui sine nube tenor. quam diues in usus
natorum totoque uolens excedere censu,
testis adhuc largi nitor inde adsuetus Etrusci,
cui tua non humilis dedit indulgentia mores;
hunc siquidem amplexu semper reuocante tenebas
blandus et imperio numquam pater; huius honori
pronior ipse etiam gaudebat cedere frater.
quas tibi deuoti iuuenes pro patre renato,
summe ducum, grates, aut quae pia uota rependunt.
tu (seu tarda situ rebusque exhausta senectus
errauit seu blanda diu Fortuna regressum
maluit) attonitum et uenturi fulminis ictus
horrentem tonitru tantum lenique procella
contentus monuisse senem; cumque horrida supra
aequora curarum socius procul Itala rura
linqueret, hic molles Campani litoris oras

34 *superbis* ς. 40 *similes—ignes* Markl., unde *ignis* Postgate, *ignem* M. *gemini* M, corr. A. 47 *famulatur* A. 49 *geruntur* M, corr. Geuaert. 56 *et. sic* Baehr. 61 *lilius* M. 64 *gradu* M, corr. Meursius, *gradus* Peyr. 68 *magna* Markl., *multum* Otto. 69 *optata* Hirschfeld. 71 *huic* A, *hinc* M, *hunc* cum ed. Aldina Postgate. idem *passus* pro *tenuis* et in 72 *lenis* pro *passus*. 73 *quie* M. 76 *subuexit* Pol. (?) Heins. *artus* M A. 77 *demissus* M, corr. Peyr. 78 *longum* Geuaert. 79 *superum* Lottich. 82 *nat* Heins. 89 *helberia* M. 96 *nubibus* M. 98 *uigilite* (A) *animaeque* M, corr. Leo, *uigil usque* (*iste* Guyetus, *ipse* Markl.) *animique* Salmasius. 99 *exitus* M A, corr. Salmasius. *euoluis* Peyr. 104 *uiultus* M. 105 *aede* Waller, *arce* Burm. 111 *decus* Markl. 112 *quaquam* M A. 113 *formae* ς. 114 *uultibus et sibimet similis* M A*. 122 *fecunda* et 123 *Lucina* Postgate. 130 *tibi* M. 132 *maternosque* M. 136 *etrusea* M. 138 *temperet* M. 141 *in* Baehr. 143 *populos deduxit* M, corr. Baehr. 145 *honore* M, *honorem* Krohn, *celse—honori* Salmasius. 155 *rependant* ς. 157 *errabit* M, corr. Dom.

et Diomedeas concedere iussus in arces
atque hospes, non exul, erat. nec longa moratus
Romuleum reseras iterum, Germanice, limen
maerentemque foues inclinatosque penates
erigis. haud mirum, ductor placidissime, quando
haec est quae uictis parcentia foedera Cattis
quaeque suum Dacis donat clementia montem,
quae modo Marcomanos post horrida bella uagosque
Sauromatas Latio non est dignata triumpho.
Iamque in fine dies et inexorabile pensum
deficit. hic maesti pietas me poscit Etrusci,
qualia nec Siculae moderantur carmina rupes
nec fati iam certus olor saeuique marita
Tereos. heu quantis lassantem brachia uidi
planctibus et prono fusum super oscula uultu.
uix famuli comitesque tenent, uix arduus ignis
summouet. haud aliter gemuit per Sunia Theseus
litora, qui falsis deceperat Aegea uelis.
tunc immane gemens foedatusque ora tepentes
adfatur cineres:
'Cur nos, fidissime, linquis
Fortuna redeunte, pater? modo numina magni
praesidis atque breues superum placauimus iras,
nec frueris tantique orbatus muneris usu
ad manes, ingrate, fugis. nec flectere Parcas
aut placare malae datur aspera numina Lethes?
felix, cui magna patrem ceruice uehenti
sacra Mycenaeae patuit reuer*en*tia flammae:
quique tener saeuis genitorem Scipio Poenis
abstulit et Lydi pietas temeraria Lausi.
ergo et Thessalici coniunx pensare mariti
funus et immitem potuit Styga uincere supplex
Thracius? hoc quanto melius pro patre liceret.
non totus rapiere tamen, nec funera mittam
longius; hic manes, hic intra tecta tenebo:
tu custos dominusque laris, tibi cuncta tuorum
parebunt; ego rite minor semperque secundus
adsiduas libabo dapes et pocula sacris
manibus effigiesque colam: te lucida saxa,
te similem doctae referet mihi linea cerae,
nunc ebur et fuluum uultus imitabitur aurum.
inde uiam morum longaeque examina uitae
adfatusque pios monituraque somnia poscam.'
Talia dicentem genitor dulcedine laeta
audit et immites lente descendit ad umbras
uerbaque dilectae fert narraturus Etruscae.
Salue supremum, senior mitissime patrum,
supremumque uale, qui numquam sospite nato
triste chaos maestique situs patiere sepulcri.
semper odoratis spirabunt floribus arae,
semper et Assyrios felix bibet urna liquores
et lacrimas, qui maior honos. hic sacra litabit
manibus eque tua tumulum tellure leuabit.
nostra quoque exemplo meritus tibi carmina sancit
hoc etiam gaudens cinerem donasse sepulcro.

IV

CAPILLI FLAVI EARINI

Ite, comae, facilemque precor transcurrite pontum,
ite coronato recubantes molliter auro;
ite, dabit cursus mitis Cytherea secundos
placabitque Notos, fors et de puppe timenda
transferet inque sua ducet super aequora concha.
accipe laudatos, iuuenis Phoebeie, crines,
quos tibi Caesareus donat puer, accipe laetus
intonsoque ostende patri. sine dulce nitentes
comparet atque diu fratris putet esse Lyaei.
forsan et ipse comae numquam labentis honorem
praemetet atque alio clusum tibi ponet in auro.
Pergame, pinifera multum felicior Ida;
illa licet sacrae placeat sibi nube rapinae:
nempe dedit superis illum, quem turbida semper
Iuno uidet refugitque manum nectarque recusat.
at tu grata deis pulchroque insignis alumno
misisti Latio, placida quem fronte ministrum
Iuppiter Ausonius pariter Romanaque Iuno
aspiciunt et uterque probant. nec tanta potenti
terrarum domino diuum sine mente uoluptas.
Dicitur Idalios Erycis de uertice lucos
dum petit et molles agitat Venus aurea cygnos,
Pergameas intrasse domos, ubi maximus aegris
auxiliator adest et festinantia sistens
fata salutifero mitis deus incubat angui.
hic puerum egregi*ae* praeclarum sidere formae
ipsius ante dei ludentem conspicit aras.
ac primum subita paulum decepta figura
natorum de plebe putat; sed non erat illi
arcus et ex umeris nullae fulgentibus umbrae.
miratur puerile decus uultumque comasque
aspiciens 'Tune Ausonias' ait 'ibis ad arces,
neglectus Veneri? tu sordida tecta iugumque
seruitii uulgare feres? procul absit: ego isti,
quem meruit, formae dominum dabo. uade age mecum,
uade, puer: ducam uolucri per sidera curru
donum immane duci; nec te plebeia manebunt
iura: Palatino famulus deberis amori.
nil ego, nil, fateor, toto tam dulce sub orbe
aut uidi aut genui. cedet tibi La*tmi*us ultro
Sangariusque puer quemque inrita fontis imago
et sterilis consumpsit amor. te caerula Nais
mallet et adprensa traxisset fortius urna.
tu, puer, ante omnis; solus formosior ille,
cui daberis.' sic orsa leues secum ipsa per auras
tollit olorinaque iubet considere biga.
nec mora. iam Latii montes ueterisque penates
Euand*r*i, quos mole noua pater inclitus orbis
excolit et summis aequat Germanicus astris.
tunc propior iam cura deae, quae forma capillis
optima, quae uestis roseos accendere uultus
apta, quod in digitis, collo quod dignius aurum.
norat caelestis oculos ducis ipsaque taedas
iunxerat et plena dederat conubia dextra:
sic ornat crines, Tyrios sic fundit amictus,
dat radios ignemque suum. cessere priores
deliciae famulumque greges; hic pocula magno
prima duci murrasque graues crystallaque portat
candidiore manu: crescit noua gratia Baccho.
care puer superis, qui praelibare uerendum
nectar et ingentem totiens contingere dextram
electus, quam nosse Getae, quam tangere Persae
Armeniique Indique petunt. o sidere dextro
edite, multa tibi diuum indulgentia fauit.
olim etiam, ne prima genas lanugo nitentes
carperet et pulchrae fuscaret gratia formae,
ipse deus patriae celsam trans aequora liquit
Pergamon. haud ulli puerum mollire potestas
credita, sed tacita iuuenis Phoebeius arte
leniter haud ullo concussum uulnere corpus
de sexu transire iubet. tamen anxia curis
mordetur puerique timet Cythere*a* dolores.
nondum pulchra ducis clementia coeperat ortu
intactos seruare mares; nunc frangere sexum
atque hominem mutare nefas, gauisaque solos
quos genuit Natura uidet, nec lege sinistra
ferre timent famulae natorum pondera matres.
tu quoque nunc iuuenis, genitus si tardius esses,

174 *modulantur* Bentl. 179 *periuria* M, corr. Polster, *per inania* Bursian. 180 *litore* ς, *altera* Sandst. 182 *cui* M. 191 *lichi* uel *lidii* M. 201 *c&tr&* (teste Krohn) *caerae* (teste Souter) M. 202 *fuulum* M. 204 *morituraque* M, corr. Dom. 210 *sitiss* M. 214 *tumultum* M. 215 *sanxit* ed. Parmensis. IV tit. *IERINI* M. 9 *fratres* M. 28 *dubia* Heins. 39 *iam* M. 40 *tenui* Waller. *cedat* ς. *lamus* (ut uid.) M, *lamius* A. 47 *ueteresque* (ut uid.) M, corr. Barth. 48 *urbis* ς. 57 *gregres* M. 61 *continguere* M. 62 *flectus* M. 68 *illi* M. 70 *corpeus* M A*. 73 *artus* Postgate.

umbratusque genas et adultos fortior artus,
non unum gaudens Phoebea ad limina munus
misisses; patrias nunc solus crinis ad oras
nauiget. hunc multo Paphie saturabat amomo,
hunc noua tergemina pectebat Gratia dextra.
huic et purpurei cedet coma saucia Nisi,
et quam Sperchio tumidus seruabat Achilles.
ipsi, cum primum niueam praecerpere frontem
decretum est umerosque manu nudare nitentes,
adcurrunt teneri Paphia cum matre uolucres
expediuntque comas et Serica pectore ponunt
pallia. tunc iunctis crinem incidere sagittis
atque auro gemmisque locant, rapit ipsa cadentem
mater et arcanos iterat Cytherea liquores.
tunc puer e turba, manibus qui forte supinis
nobile gemmato speculum portauerat auro,
'Hoc quoque demus,' ait 'patri*s* nec gratius ullum
munus erit templis ipsoque potentius auro.
tu modo fige aciem et uultus hic usque relinque.
sic ait et speculum reclusit imagine rapta.
  At puer egregius tendens ad sidera palmas:
'His mihi pro donis, hominum mitissime custos,
si merui, longa dominum renouare iuuenta
atque orbi seruare uelis. hoc sidera mecum,
hoc undae terraeque rogant. eat, oro, per annos
Iliacos Pyliosque simul, propriosque penates
gaudeat et secum Tarpeia senescere templa.'
sic ait et motas miratur Pergamos aras.

V

[*Titulus abest in M*]

Quid mihi maesta die, sociis quid noctibus, uxor,
anxia peruigili ducis suspiria cura?
non metuo ne laesa fides aut pectore in isto
alter amor; nullis in te datur ire sagittis:
audiat infesto licet hoc Rhamnusia uultu,
non datur. et si egomet patrio de litore raptus
quattuor emeritis per bella, per aequora lustris
errarem, tu mille procos intacta fugares,
non inperfectas commenta retexere telas,
sed sine fraude palam thalamosque armata negasses.
dic tamen, unde alta mihi fronte et nubila uultus?
anne quod Euboicos fessus remeare penates
auguror et patria senium componere terra?
cur hoc triste tibi? certe lasciuia corde
nulla nec aut rapidi mulcent te proelia Circi
aut intrat sensus clamosi turba theatri;
sed probitas et opaca quies et sordida numquam
gaudia.
            Quas autem comitem te rapto per undas?
quamquam et si gelidas irem mansurus ad Arctos
uel super Hesperiae uada caligantia Thyles
aut septemgemini caput inpenetrabile Nili,
hortarere uias. etenim tua (nempe benigna
quam mihi sorte Venus iunctam florentibus annis
seruat et in senium), tua, quae me uulnere primo
intactum thalamis et adhuc iuuenile uagantem
fixisti, tua frena libens docilisque recepi,
et semel insertas non mutaturus habenas
usque premo. tu me nitidis Albana ferentem
dona comis sanctoque indutum Caesaris auro
uisceribus complexa tuis sertisque dedisti
oscula anhela meis; tu, cum Capitolia nostrae
infitiata lyrae, saeuum ingratumque dolebas
mecum uicta Iouem; tu procurrentia primis
carmina nostra sonis totasque in murmure noctes
aure rapis uigili; longi tu sola laboris
conscia, cumque tuis creuit mea Thebais annis.
qualem te nuper Stygias prope raptus ad umbras,
cum iam Lethaeos audirem comminus amnes,
aspexi, tenuique oculos iam morte cadentes.
scilicet exhausti Lachesis mihi tempora fati
te tantum miserata dedit, superique potentes
inuidiam timuere tuam. post ista propinquum
nunc iter optandosque sinus comes ire moraris?
heu ubi nota fides totque explorata per usus,
qua ueteres Latias, Graias heroidas aequas?
isset ad Iliacas (quid enim deterret amantes?)
Penelope gauisa domos, si passus Vlixes;
questa est Aegiale, questa est Meliboea relinqui,
et quam quam saeui fecerunt maenada planctus!
nec minor his tu nosse fidem uitamque maritis
dedere. sic certe cineres umbramque priorem
quaeris adhuc, sic exequias amplexa canori
coniugis ingentes iterasti pectore planctus,
iam mea. nec pietas alia est tibi curaque natae;
sic et mater amas, sic numquam corde recedit
nata tuo, fixamque animi penetralibus imis
nocte dieque tenes. non sic Trac*h*inia nidos
Alcyone, uernos non sic Philomela penates
circumit amplectens animamque in pignora transfert.
et nunc illa tenet, uiduo quod sola cubili
otia tam pulchrae terit infecunda iuuentae.
sed uenient, plenis uenient conubia taedis.
sic certe formaeque bonis animique meretur;
siue chelyn complexa †petit seu uoce paterna
discendum Musis sonat et mea carmina flectit,
candida seu molli diducit brachia motu,
ingenium probitas artemque modestia uincit.
nonne leues pueros, non te, Cytherea, pudebit
hoc cessare decus? nec tantum Roma iugales
conciliare toros festasque accendere taedas
fertilis: et nostra generi tellure dabuntur.
non adeo Vesuinus apex et flammea diri
montis hiemps trepidas exhausit ciuibus urbes:
stant populisque uigent. hi*n*c auspice condita Phoebo
tecta Dicarchei portusque et litora mundi
hospita: at hinc magnae tractus imitantia Romae
quae Capys aduectis impleuit moenia Teucris.
nostra quoque et propriis tenuis nec rara colonis
Parthenope, cui mite solum trans aequora uectae
ipse Dionaea monstrauit Apollo columba.
has ego te sedes (nam nec mihi barbara Thrace
nec Libye natale solum) transferre laboro,
quas et mollis hiemps et frigida temperat aestas,
quas imbelle fretum torpentibus adluit undis.
pax secura locis et desidis otia uitae
et numquam turbata quies somnique peracti.
nulla foro rabies aut strictae in iurgia leges:
morum iura uiris solum et sine fascibus aequum.
quid nunc magnificas species cultusque locorum
templaque *et* innumeris spatia interstincta columnis,
et geminam molem nudi tectique theatri
et Capitolinis quinquennia proxima lustris,
quid laudem †litus libertatemque Menandri,
quam Romanus honos et Graia licentia miscent?
nec desunt uariae circa oblectamina uitae:
siue uaporiferas, blandissima litora, Baias,
enthea fatidicae seu uisere tecta Sibyllae

81 *crinis* M A*. 83 *nunc* M. 84 *cedat* ς. *faucia* M A*. 91 *cadentes* M, corr. Schrader. 92 *arcano saturat C. liquore* Schrader. 97 *huc* M, corr. Barth, *hos* Markl. 98 *seclusit* Gronou. 99 *Ac* M. 103 *ore per annus* M, *oro* A. V tit. *VIA DOMITIANA* M, *EGLOGA AD VXOREM* ς. 1 *quis* M. 9 *interfectas* M, *intersectas* ς, *inter noctes* Rossberg. 11 *alia* ed. Aldina. 14 *cordi* ς. 15 *rabidi* Wakefield. 20 *uel. ues* M. 21 *ut penetrabile* M, corr. A. 22 *partirere* Baehr. 24 *seruet* nescioquis. 25 *intantum* M. *calamis* Rossberg. 28 *tu* Pol., *ter* M. 32 *doleres* M A, corr. Dom. 45 *Graiasque* ς. 46 *il(l)iacos* M A. 49 *quamquam* M, seiunxit A, locus uarie temptatus. 50 *uictamque* M A. 56 *penetrabilibus* M. 57 *intracia* M A*. 58 *neruos* M. *philomelia* M. 60 *tepet* Baehr. *uiduum—cubile* Geuaert. 61 *tam* Pol., *iam* M. 63 *animaeque* M. 64 *ferit* Peyr., *quatit* Waller. 74 *hic* M, corr. Heins. 75 *mundo* Markl. 78 *et. haud* Markl. 80 *dioneae—columbae* M, corr. Pol. 86 *parati* ς. 90 *et* ins. A. 93 *lusus* Baehr., *lites* Lundstroem. 94 *grata* M.

dulce sit Iliacoque iugum memorabile remo,
seu tibi Bacchei uineta madentia Gauri
Teleboumque domos, trepidis ubi dulcia nautis
lumina noctiuagae tollit Pharus aemula lunae,
caraque non molli iuga Surrentina Lyaeo,
quae meus ante alios habitator Pollius auget,
Inarimesque lacus medicos Stabiasque renatas.
mille tibi nostrae referam telluris amores:
sed satis hoc, coniunx, satis est dixisse: creauit
me tibi, me socium longos adstrinxit in annos.
nonne haec amborum genetrix altrixque uideri
digna? sed ingratus qui plura adnecto tuisque
moribus indubito: uenies, carissima coniunx,
praeueniesque etiam; sine me tibi ductor aquarum
Thybris et armiferi sordebunt tecta Quirini.

LIBER QVARTVS

STATIVS MARCELLO SVO SALVTEM

INVENI librum, Marcelle carissime, quem pietati tuae dedicarem. reor equidem aliter quam inuocato numine maximi imperatoris nullum opusculum meum coepisse; sed hic liber tres habet . . . .
. . . . se quam quod quarta ad honorem tuum pertinet. primo autem septimum decimum Germanici nostri consulatum adoraui; secundo gratias egi sacratissimis eius epulis honoratus; tertio uiam Domitianam miratus sum, qua grauissimam harenarum moram exemit. cuius beneficio tu quoque maturius epistolam meam accipies, quam tibi in hoc libro a Neapoli scribo. proximum est lyricum carmen ad Septimium Seuerum, iuuenem, uti scis, inter ornatissimos secundi ordinis, tuum quidem et condiscipulum, sed mihi citra hoc quoque ius artissime carum. nam Vindicis nostri Herculem Epitrapezion secundum honorem, quem de me et de ipsis studiis meretur, imputare etiam tibi possum. Maximum Vibium et dignitatis et eloquentiae nomine a nobis diligi satis eram testatus epistola, quam ad illum de editione Thebaidos meae publicaui; sed nunc quoque eum reuerti maturius ex Dalmatia rogo. iuncta est egloga ad municipem meum Iulium Menecratem, splendidum iuuenem et Pollii mei generum, cui gratulor quod Neapolim nostram numero liberorum honestauerit. Plotio Grypo, maioris gradus iuueni, dignius opusculum reddam, sed interim hendecasyllabos, quos Saturnalibus una risimus, huic uolumini inserui.

Quare ergo plura in quarto siluarum quam in prioribus? ne se putent aliquid egisse, qui reprehenderunt, ut audio, quod hoc stili genus edidissem. primum superuacuum est dissuadere rem factam; deinde multa ex illis iam domino Caesari dederam, et quanto hoc plus est quam edere? exerceri autem ioco non licet? 'secreto' inquit. sed et sphaeromachias spectamus et palaris lusio admittit. nouissime: quisquis ex meis inuitus aliquid legit, statim se profitetur aduersum. ita, quare consilio eius accedam? in summam, nempe ego sum qui traducor; taceat et gaudeat. hunc tamen librum tu, Marcelle, defendes. set, si uidetur, hactenus, sin minus, reprehendemur. uale.

I

SEPTIMVS DECIMVS CONSVLATVS IMP. AVG. GERMANICI

Laeta bis octonis accedit purpura fastis
Caesaris insignemque aperit Germanicus annum
atque oritur cum sole nouo, cum grandibus astris
clarius ipse nitens et primo maior Eoo.
exultent leges Latiae; gaudete curules,
et septemgemino iactantior aethera pulset
Roma iugo, plusque ante alias Euandrius arces
collis ouet: subiere noui Palatia fasces,
et requiem bissenus honos precibusque receptis
curia Caesareum gaudet uicisse pudorem.
ipse etiam immensi reparator maximus aeui
attollit uultus et utroque a limine grates
Ianus agit, quem tu uicina Pace ligatum
omnia iussisti componere bella nouique
in leges iurare fori. leuat ecce supinas
hinc atque inde manus geminaque haec uoce profatur:
'Salue, magne parens mundi, qui saecula mecum
instaurare paras, talem te cernere semper
mense meo tua Roma cupit; sic tempora nasci,
sic annos intrare decet. da gaudia fastis
continua; hos umeros multo sinus ambiat ostro
et properata tuae manibus praetexta Mineruae.
aspicis ut templis alius nitor, altior aris
ignis et ipsa meae tepeant tibi sidera brumae
moribus atque tuis? gaudent turmaeque tribusque
purpureique patres, lucemque a consule ducit
omnis honos. quid tale, precor, prior annus habebat?
dic age, Roma potens, et mecum, longa Vetustas,
dinumera fastos nec parua exempla recense,
sed quae sola meus dignetur uincere Caesar.
ter Latio deciesque tulit labentibus annis
Augustus fasces, sed coepit sero mereri:
tu iuuenis praegressus auos. et quanta recusas,
quanta uetas! flectere tamen precibusque senatus
promittes hunc saepe diem. manet insuper ordo
longior, et totidem felix tibi Roma curules
terque quaterque dabit. mecum altera saecula condes,
et tibi longaeui renouabitur ara Tarenti;
mille tropaea feres, tantum permitte triumphos:
restat Bactra nouis, restat Babylona tributis

101 *claraque* Polster. 104 *Denarumque* M, corr. Vnger, *Aenarumque* Vollm. *stauiasque* M, corr. Heins.

IV PRAEF. 2 post *habet* lacunam statuit Hahn. 3 *se quam quod quarta* A*. 4 *epistolis* M. 5 *quoque* M^2, *quo* M^1. 6 *eam* Markl. 8 *citra* Nohl, *contra* M. 9 *uiuium* M^1, *uiuiam* M^2. *exercere* M. *iocos* Dom. 18 *pilaris* ς. *admittitur* ς. 19 *profiteatur* M, corr. ed. Aldina. 20 *defendes et* M, *defende, sed* Maduig. 21 *si nimis rep.* Maduig, fort. recte.

IV I 5 *gaudere* M, corr. M^2. 9 *bissenus* Stange, *bissextus* M. 23 *astris* M^1 in mg. *aris uel astris* A*. 24, 25 interpunxit Postgate. 25 *aequa* Bursian. 31 *Latios* Gronou. 32 *et* Krohn. 34 *tamen* M A*. 35 *promittitis* M, *permittes* Dom. 38 *parentis* M, corr. Turnebus. 39 *promitte* M.

frenari; nondum gremio Iouis Indica laurus,
nondum Arabes Seresque rogant, nondum omnis honorem
annus habet, cupiuntque decem tua nomina menses.'
Sic Ianus clausoque libens se poste recepit.
tunc omnes patuere dei laetoque dederunt
signa polo, longamque tibi rex, magne, iuuentam
annuit atque suos promisit Iuppiter annos.

II

EVCHARISTICON AD IMP. AVG. GERM. DOMITIANVM

Regia Sidoniae conuiuia laudat Elissae,
qui magnum Aenean Laurentibus intulit aruis,
Alcinoique dapes mansuro carmine monstrat,
aequore qui multo reducem consumpsit Vlixem:
ast ego, cui sacrae Caesar noua gaudia cenae
nunc primum domina*m*que dedit contingere mensa*m*,
qua celebrem mea uota lyra, quas soluere grates
sufficiam? non, si pariter mihi uertice laeto
nectat adoratas et Smyrna et Mantua lauros,
digna loquar. mediis uideor discumbere in astris
cum Ioue et Iliaca porrectum sumere dextra
immortale merum. steriles transmisimus annos:
haec aeui mihi prima dies, hic limina uitae.
tene ego, regnator terrarum orbisque subacti
magne parens, te, spes hominum, te, cura deorum,
cerno iacens? datur haec iuxta, datur ora tueri
uina inter mensasque et non adsurgere fas est?
Tectum augustum, ingens, non centum insigne columnis,
sed quantae superos caelumque Atlante remisso
sustentare queant. stupet hoc uicina Tonantis
regia, teque pari laetantur sede locatum
numina, nec magnum properes esce*n*dere caelum:
tanta patet moles effusaeque impetus aulae
liberior campi multumque amplexus operti
aetheros et tantum domino minor; ille penates
implet et ingenti genio iuuat. aemulus illic
mons Libys Iliacusque nitet. * multa Syene
et Chios et glaucae certantia Doridi saxa
Lunaque portandis tantum suffecta columnis.
longa supra species: fessis uix culmina prendas
uisibus auratique putes laquearia caeli.
hic cum Romuleos proceres trabeataque Caesar
agmina mille simul iussit discumbere mensis,
ipsa sinus accincta Ceres Bacchusque laborat
sufficere. aetherii felix sic orbita fluxit
Triptolemi; sic uuifero sub palmite nudos
umbrauit colles et sobria rura Lyaeus.
Sed mihi non epulas Indisque innixa columnis
robora Maurorum famulasque ex ordine turmas,
ipsum, ipsum cupido tantum spectare uacauit
tranquillum uultus et maiestate serena
mulcentem radios summittentemque modeste
fortunae uexilla suae; tamen ore nitebat
dissimulatus honos. talem quoque barbarus hostis
posset et ignotae conspectum agnoscere gentes.
non aliter gelida Rhodopes in ualle recumbit
dimissis Gradiuus equis; sic lubrica ponit
membra Therapnaea resolutus gymnade Pollux,
sic iacet ad Gangen Indis ululantibus Euhan,
sic grauis Alcides post horrida iussa reuersus
gaudebat strato latus adclinare leoni.
parua loquor necdum aequo tuos, Germanice, uultus:
talis, ubi Oceani finem mensasque reuisit
Aethiopum sacro diffusus nectare uultus
dux superum secreta iubet dare carmina Musas
et Pallenaeos Phoebum laudare triumphos.
Di tibi (namque animas saepe exaudire minores
dicuntur) patriae bis terque exire senectae
adnuerint fines. rata numina miseris astris,
templaque des habitesque domos. saepe annua pandas
limina, saepe nouo Ianum lictore salutes,
saepe coronatis iteres quinquennia lustris.
qua mihi felices epulas mensaeque dedisti
sacra tuae, talis longo post tempore uenit
lux mihi, Troianae qualis sub collibus Albae,
cum modo Germanas acies modo Daca sonantem
proelia Palladio tua me manus induit auro.

III

VIA DOMITIANA

Quis duri silicis grauisque ferri
immanis sonus aequori propinquum
saxosae latus Appiae repleuit?
certe non Libycae sonant cateruae
nec dux aduena peierante bello
Campanos quatit inquietus agros,
nec frangit uada montibusque caesis
inducit Nero sordidas paludes,
sed qui limina bellicosa Iani
iustis legibus et foro coronat,
qui castae Cereri diu negata
reddit iugera sobriasque terras,
qui fortem uetat interire sexum
et censor prohibet mares adultos
pulchrae supplicium timere formae,
qui reddit Capitolio Tonantem
et Pacem propria domo reponit,
qui genti patriae futura semper
sancit lumina Flauiumque caelum:
hic segnis populi uias grauatus
et campos iter omne detinentes
longos eximit ambitus nouoque
iniectu solidat graues harenas,
gaudens Euboicae domum Sibyllae
Gauranosque sinus et aestuantes
septem montibus admouere Baias.
Hic quondam piger axe uectus uno
nutabat cruce pendula uiator,
sorbebatque rotas maligna tellus,
et plebs in mediis Latina campis
horrebat mala nauigationis;
nec cursus agiles, sed impeditum
tardabant iter orbitae tenaces,
dum pondus nimium querens sub alta
repit languida quadrupes statera.
at nunc, quae solidum diem terebat,
horarum uia facta uix duarum.
non tensae uolucrum per astra pennae
nec uelocius ibitis, carinae.
Hic primus labor incohare sulcos
et rescindere limites et alto
egestu penitus cauare terras;
mox haustas aliter replere fossas
et summo gremium parare dorso,
ne nutent sola, ne maligna sedes
et pressis dubium cubile saxis;
tunc umbonibus hinc et hinc coactis
et crebris iter alligare gomphis.
o quantae pariter manus laborant!
hi caedunt nemus exuuntque montes,
hi ferro scopulos trabesque leuant;

41 *in g.* Liuineius. II 6 *dominaque d. consurgere mensa* M, corr. Postgate. 7 *qua* Vollm. 9 *odoratas* M. 13 *hic aeui* A. *haec l.* ς. 22 *excedere* M, corr. Gronou. 23 *ambitus* Grasberger. 24 *campo* Pol. 27 *nec* add. Schwartz, *et* Dom., *tum* Elter, uerbum om. M A*. 28 *duos* M. *doride* M, corr. Pol. 34 *laborant* ed. princ. 36 *uitifero* M, corr. Krohn. 41 *uultu sed* M, corr. Pol. 54 *sacros* ς. 61 *lumina* M. 66 *daca* A, *flaca* M. 67 *induct* M. III 2 *acquoris* M. 11 et 13 *quis* M. 19 *limina* ς, *numina* Buech. *caluum* M, corr. Turnebus, *cultum* Baehr. 20 *senis* M. *grauatas* M, corr. Heins. 33 *tacentes* M, corr. Davies, *iacentes* Markl. 36 *ac* M. 46 *det* Heins. 48 *gomphis* A, *gonfis* M.

illi saxa ligant opusque texunt
cocto puluere sordidoque tofo;
hi siccant bibulas manu lacunas
et longe fluuios agunt minores.
hae possent et Athon cauare dextrae
et maestum pelagus gementis Helles
intercludere ponte non natanti.
his paruus, nisi di uia uetarent,
Inous freta miscuisset Isthmos.
feruent litora mobilesque siluae,
it longus medias fragor per urbes,
atque echon simul hinc et inde fractam
Gauro Massicus uuifer remittit.
miratur sonitum quieta Cyme
et Literna palus pigerque Sauo.
  At flauum caput umidumque late
crinem mollibus impeditus uluis
Vulturnus leuat ora maximoque
pontis Caesarei reclinus arcu
raucis talia faucibus redundat:
'Camporum bone conditor meorum,
qui me uallibus auiis refusum
et ripas habitare nescientem
recti legibus aluei ligasti:
et nunc ille ego turbidus minaxque,
uix passus dubias prius carinas,
iam pontem fero peruiusque calcor;
qui terras rapere et rotare siluas
adsueram (pudet), amnis esse coepi;
sed grates ago seruitusque tanti est,
quod sub te duce, te iubente cessi,
quod tu maximus arbiter meaeque
uictor perpetuus legere ripae.
et nunc limite me colis beato
nec sordere sinis malumque late
deterges sterilis soli pudorem,
ne me puluereum grauemque caelo
Tyrrheni sinus obruat profundi,
qualis Cinyphius tacente ripa
Poenos Bagrada serpit inter agros,
sed talis ferar, ut nitente cursu
tranquillum mare proximumque possim
puro gurgite prouocare Lirim.'
  Haec amnis pariterque se leuarat
ingenti plaga marmorata dorso.
huius ianua prosperumque limen
arcus, belligeris ducis tropaeis
et totis Ligurum nitens metallis,
quantus nubila qui coronat imbri.
illic flectitur excitus uiator,
illic Appia se dolet relinqui.
tunc uelocior acriorque cursus,
tunc ipsos iuuat impetus iugales;
ceu fessis ubi remigum lacertis
primae carbasa uentilatis, aurae.
ergo omnes, age, quae sub axe primo
Romani colitis fidem parentis,
prono limite commeate gentes,
Eoae citius uenite laurus.
nil obstat cupidis, nihil moratur:
qui primo Tiberim relinquit ortu,
primo uespere nauiget Lucrinum.
  Sed quam fine uiae recentis imo,
qua monstrat ueteres Apollo Cumas,
albam crinibus infulisque cerno?
uisu fallimur? an sacris ab antris
profert Chalcidicas Sibylla laurus?
cedamus; chely, iam repone cantus:
uates sanctior incipit, tacendum est.
en et colla rotat nouisque late
bacchatur spatiis uiamque replet.
tunc sic uirgineo profatur ore:
  'Dicebam, ueniet (manete campi
atque amnis) ueniet fauente caelo,
qui foedum nemus et putres harenas
celsis pontibus et uia leuabit.
en, hic est deus, hunc iubet beatis
pro se Iuppiter imperare terris;
quo non dignior has subit habenas,
ex quo me duce praescios Auerni
Aeneas auide futura quaerens
lucos et penetrauit et reliquit.
hic paci bonus, hic timendus armis,
Natura melior potentiorque.
hic si flammigeros teneret axes,
largis, India, nubibus maderes,
undaret Libye, teperet Haemus.
salue, dux hominum et parens deorum,
prouisum mihi conditumque numen.
nec iam putribus euoluta chartis
sollemni prece quindecim uirorum
perlustra mea dicta, sed canentem
ipsam comminus, ut mereris, audi.
uidi quam seriem †merentis aeui
pronectant tibi candidae sorores:
magnus te manet ordo saeculorum,
natis longior abnepotibusque
annos perpetua geres iuuenta,
quos fertur placidos adisse Nestor,
quos Tithonia computat senectus
et quantos ego Delium poposci.
iurauit tibi iam niualis Arctus;
nunc magnos Oriens dabit triumphos,
et Nili caput et niues Atlantis;
ibis qua uagus Hercules et Euhan
ultra sidera flammeumque solem
et laudum cumulo beatus omni
scandes belliger abnuesque currus;
donec Troicus ignis et renatae
Tarpeius pater intonabit aulae,
haec donec uia te regente terras
annosa magis Appia senescat.'

IV

EPISTOLA AD VITORIVM MARCELLVM

Curre per Euboicos non segnis, epistola, campos,
hac ingressa uia, qua nobilis Appia crescit
in latus et molles solidus premit agger harenas.
atque ubi Romuleas uelox penetraueris arces,
continuo dextras flaui pete Thybridis oras,
Lydia qua penitus stagnum nauale coercet
ripa suburbanisque uadum praetexitur hortis.
illic egregium formaque animisque uidebis
Marcellum et celso praesignem uertice nosces.
cui primam solito uulgi de more salutem,
mox inclusa modis haec reddere uerba memento:
  'Iam terras uolucremque polum fuga ueris aquosi
laxat et Icariis caelum latratibus urit;
ardua iam densae rarescunt moenia Romae.
hos Praeneste sacrum, nemus hos glaciale Dianae,
Algidus aut horrens aut Tuscula protegit umbra,
Tiburis hi lucos Anienaque frigora captant.
te quoque clamosae quaenam plaga mitior urbi

53 *torridoque* Heins. 59 'fort. *parens*' Postgate. *deuiae* (uel *eleuiae*) M, corr. Macnaghten, *di uiam* Barth, *cliuiae* Is. Voss. 62 *et* M, corr. Dom. 64 *marsicus* M. 66 *sason* M, corr. Dom. 73 *quis* M. 74 *it* M. 81 *seruitusque* A*, *seruitusque* uel *structusque* M. 84 *uinctor* Heins. 88 *cacno* ⸗. 88 *obluat* M. 89 post 91 transp. Brandes. 90 *iacente* Peyr., *latente* Schrader. 95 *leuabat* ⸗. 98 *belligeri* Dom. 100 *iri* ⸗. 106 *uentilatis* M A*, *uentilantis* M². 114 *uno* M, corr. ed. princ. 138 *umbraret* Postgate. 140 *cognitumque* ⸗. 145 *audi* Heins. *series* M. *merentis* ex priore u. inlatus, *sequentis* Baehr. 150 *placidus subisse* Heins. 157 post 154 transp. Postgate, post 158 Brandes *ad Nili* legens. 159 *sandes* M, *sa//d//* A*. 162 *gerente* M. 163 *senescet* Heins. IV tit. *VICTORIVM MARCILLVM* M. 2 *uias* M, corr. Vollm. 6 *cohercet* A. 8 *ille* M, *illac* Krohn. 10 *primum* ⸗. 17 *amenaque* M. 18 *quae iam* Otto.

subtrahit? aestiuos quo decipis aere soles?
quid? tuus ante omnis, tua cura potissima, Gallus,
nec non noster amor (dubium morumne probandus
ingeniine bonis) Latiis aestiuat in oris
anne metalliferae repetit iam moenia Lunae
Tyrrhenasque domos? quod si tibi proximus haeret,
non ego nunc uestro procul a sermone recedo;
certum est, inde sonus geminas mihi circumit aures.
sed tu, dum nimio possessa Hyperione flagrat
torua Cleonaei iuba sideris, exue curis
pectus et adsiduo temet furare labori.
et sontes operit pharetras arcumque retendit
Parthus et Eleis auriga laboribus actos
Alpheo permulcet equos et nostra fatiscit
laxaturque chelys: uires instigat alitque
tempestiua quies, maior post otia uirtus.
talis cantata Briseide uenit Achilles
acrior et positis erupit in Hectora plectris.
te quoque flammabit tacite repetita parumper
desidia et solitos nouus exultabis in actus.
certe iam Latiae non miscent iurgia leges,
et pacem piger annus habet messesque reuersae
dimisere forum. nec iam tibi turba reorum
uestibulo querulique rogant exire clientes;
cessat centeni moderatrix iudicis hasta,
qua tibi sublimi iam nunc celeberrima fama
eminet et iuuenis facundia praeterit annos.
felix curarum, cui non Heliconia cordi
serta nec imbelles Parnasi e uertice laurus,
sed uiget ingenium et magnos accinctus in usus
fert animus quascumque uices: nos otia uitae
solamur cantu uentosaque gaudia famae
quaerimus. en egomet somnum et geniale secutus
litus, ubi Ausonio se condidit hospita portu
Parthenope, tenues ignauo pollice chordas
pulso Maroneique sedens in margine templi
sumo animum et magni tumulis adcanto magistri:
at tu, si longi cursum dabit Atropos aeui,
(detque, precor, Latiique ducis sic numina pergant,
quem tibi posthabito studium est coluisse Tonante,
quique tuos alio subtexit munere fasces
et spatia obliquae mandat renouare Latinae)
forsitan Ausonias ibis frenare cohortes
aut Rheni populos, aut nigrae litora Thyles
aut Histrum seruare datur metuendaque portae
limina Caspiacae. nec enim tibi sola potentis
eloquii uirtus: sunt membra accommoda bellis
quique grauem †tarde subeant thoraca lacerti:
seu campo pedes ire pares, est agmina supra
nutaturus apex; seu frena sonantia flectes,
seruiet asper equus. nos facta aliena canendo
uergimur in senium: propriis tu pulcher in armis
ipse canenda geres paruoque exempla parabis
magna Getae, dignos quem iam nunc belliger actus
poscit auos praestatque domi nouisse triumphos.
surge, agedum, iuuenemque, puer, deprende parentem,
stemmate materno felix, uirtute paterna.
iam te blanda sinu Tyrio sibi curia felix
educat et cunctas gaudet spondere curules.'
  Haec ego Chalcidicis ad te, Marcelle, sonabam
litoribus, fractas ubi Vesuius erigit iras,
aemula Trinacriis uoluens incendia flammis.
mira fides! credetne uirum uentura propago,
cum segetes iterum, cum iam haec deserta uirebunt,
infra urbes populosque premi proauitaque †toto
rura abiisse mari? necdum letale minari
cessat apex. procul ista tuo sint fata Teate
nec Marrucinos agat haec insania montes.
  Nunc si forte meis quae sint exordia musis
scire petis, iam Sidonios emensa labores
Thebais optato collegit carbasa portu
Parnasique iugis siluaque Heliconide festis
tura dedit flammis et uirginis exta iuuencae
uotiferaque meas suspendit ab arbore uittas.
nunc uacuos crines alio subit infula nexu:
Troia quidem magnusque mihi temptatur Achilles,
sed uocat arcitenens alio pater armaque monstrat
Ausonii maiora ducis. trahit impetus illo
iam pridem retrahitque timor. stabuntne sub illa
mole umeri an magno uincetur pondere ceruix?
dic, Marcelle, feram? fluctus an sueta minores
nosse ratis nondum Ioniis credenda periclis?
  Iamque uale et penitus noti tibi uatis honorem
corde exire ueta. nec enim Tirynthius . .
. . . . almae
pectus amicitiae; cedet tibi gloria fidi
Theseos, et lacerum qui circa moenia Troiae
Priamiden caeso solacia traxit amico.

V

ODE LYRICA AD SEPTIMIVM SEVERVM

Parui beatus ruris honoribus,
qua prisca Teucros Alba colit lares,
  fortem atque facundum Seuerum
    non solitis fidibus saluto.

iam trux ad Arctos Parrhasias hiemps
concessit altis obruta solibus,
  iam pontus ac tellus renident
    in Zephyros Aquilone fracto.

nunc cuncta ueris; frondibus annuis
crinitur arbos, nunc uolucrum noui
  questus inexpertumque carmen,
    quod tacita statuere bruma.

nos parca tellus peruigil et focus
culmenque multo lumine sordidum
  solantur exemptusque testa
    qua modo ferbuerat Lyaeus.

non mille balant lanigeri greges,
nec uacca dulci mugit adultero,
  unique siquando canenti
    mutus ager domino reclamat.

sed terra primis post patriam mihi
dilecta curis; hic mea carmina
  regina bellorum uirago
    Caesareo redimiuit auro,

cum tu sodalis dulce periculum
conisus omni pectore tolleres,
  ut Castor ad cunctos tremebat
    Bebryciae strepitus harenae.

Tene in remotis Syrtibus auia
Leptis creauit? iam feret Indicas
  messes odoratisque rara
    cinnama praeripiet Sabaeis.

quis non in omni uertice Romuli
reptasse dulcem Septimium putet?
  quis fonte Iuturnae relictis
    uberibus neget esse pastum?

22 *ingeniine* A, *ingeniiue* M. 30 *aperit* M. 32 *Alpheos* M. 38 *solitos* ς, *solidos* M. 60 *antiquae* Dom. 63 *datus* M, corr. Imhof, *latus* Dom. 66 *faciles* Otto. 68 *nittaurus* M A (ut uid.). 71 *ipsa* M. *paruaque* M. 73 *auus* A. 76 *gloria* M, corr. Markl. 79 *criget* M, *egerit* Auantius. 83 *tosto* Vollm., *tota* Grasberger. 85 *tuos in* M, corr. ed. Parmensis. *Teati* Imhof. 86 *montis* Polster. 101 *amorem* Dom. 102 lacunam statuit Markl. V 8 *iam Z.*—*fractos* M, corr. Buech., Krohn. 9 *ueris;* interpunxit Postgate. 10 *crinitus* M. 13 *hos* M. 16 *quo* M. 17 *lauant* M A*. 22 *hinc* M, corr. Heins. 24 *peramauit* M, corr. Baehr., *decorauit* Markl. 28 *crepitus habenae* Schrader. 34 *raptasse* M.

nec mira uirtus: protinus Ausonum
portus uadosae nescius Africae
intras adoptatusque Tuscis
gurgitibus puer innatasti.

hinc paruus inter pignora curiae
contentus *artae* lumine purpurae
crescis, sed immensos labores
indole patricia secutus.

non sermo Poenus, non habitus tibi,
externa non mens: Italus, Italus.
sunt Vrbe Romanisque turmis,
qui Libyam deceant alumni.

est et frementi uox hilaris foro,
uenale sed non eloquium tibi;
ensisque uagina quiescit,
stringere ni iubeant amici.

sed rura cordi saepius et quies,
nunc in paternis sedibus et solo
Veiente, nunc frondosa supra
Hernica, nunc Curibus uetustis.

hic plura pones uocibus et modis
passim solutis, sed memor interim
nostri uerecundo latentem
barbiton ingemina sub antro.

VI

HERCVLES EPITRAPEZIOS NOVI VINDICIS

Forte remittentem curas Phoeboque leuatum
pectora, cum patulis tererem uagus otia Saeptis
iam moriente die, rapuit me cena benigni
Vindicis. haec imos animi perlapsa recessus
inconsumpta manet. neque enim ludibria uentris
hausimus aut epulas diuerso a sole petitas
uinaque perpetuis aeuo certantia fastis.
a miseri, quos nosse iuuat, quid Phasidis ales
distet ab hiberna Rhodopes grue, quis magis anser
exta satur, cur Tuscus aper generosior Vmbro,
lubrica qua recubent conchylia mollius alga:
nobis uerus amor medioque Helicone petitus
sermo hilaresque ioci brumalem absumere noctem
suaserunt mollemque oculis expellere somnum,
donec ab Elysiis prospexit sedibus alter
Castor et hesternas risit Tithonia mensas.
o bona nox iunctaque utinam Tirynthia luna:
nox et Erythraeae Thetidis signanda lapillis
et memoranda diu geniumque habitura perennem.
mille ibi tunc species aerisque eborisque uetusti
atque locuturas mentito corpore ceras
edidici. quis namque oculis certauerit usquam
Vindicis, artificum ueteres agnoscere ductus
et non inscriptis auctorem reddere signis?
hic tibi quae docto multum uigilata Myroni
aera, laboriferi uiuant quae marmora caelo
Praxitelis, quod ebur Pisaeo pollice rasum,
quid Polycliteis iussum spirare caminis,
linea quae ueterem longe fateatur Apellen,
monstrabit: namque haec, quotiens chelyn exuit, illi
desidia est, hic Aoniis amor auocat antris.
Haec inter castae genius tutelaque mensae
Amphitryoniades multo mea cepit amore
pectora nec longo satiauit lumina uisu:
tantus honos operi finesque inclusa per artos
maiestas. deus ille, deus! seseque uidendum
indulsit, Lysippe, tibi paruusque uideri
sentirique ingens. et cum mirabilis intra
stet mensura pedem, tamen exclamare libebit,
si uisus per membra feres: 'Hoc pectore pressus
uastator Nemees, haec exitiale ferebant
robur et Argoos frangebant brachia remos.'
an spatio tam magna breui mendacia formae?
quis modus in dextra, quanta experientia docti
artificis curis pariter gestamina mensae
fingere et ingentes animo uersare colossos?
tale nec Idaeis quicquam Telchines in antris
nec solitus Brontes nec, qui polit arma deorum,
Lemnius exigua potuisset ludere massa.
nec torua effigies epulisque aliena remissis,
sed qualem parci domus admirata Molorchi
aut Aleae lucis uidit Teg*eae*a sacerdos;
qualis et Oetaeis emissus in astra fauillis
nectar adhuc torua laetus Iunone bibebat:
sic mitis uultus, ueluti de pectore gaudens,
hortatur mensas. tenet haec marcentia fratris
pocula, at haec clauae meminit manus; aspera sedis
sustinet et cultum Neme*ae*o tegmine saxum.
Digna operi fortuna sacro. Pell*ae*us habebat
regnator laetis numen uenerabile mensis
et comitem occasus secum portabat et ortus,
praestabatque libens modo qua diademata dextra
abstulerat dederatque et magnas uerterat urbes.
semper ab hoc animos in crastina bella petebat,
huic acie*s* semper uictor narrabat opimas,
siue catenatos Bromio detraxerat Indos
seu clusam magna Babylona refregerat hasta
seu Pelopis terras libertatemque Pelasgam
obruerat bello; magnoque ex agmine laudum
fertur Thebanos tantum excusasse triumphos.
ille etiam, magnos Fatis rumpentibus actus,
cum traheret letale merum, iam mortis opaca
nube grauis uultus alios in numine caro
aeraque supremis timuit sudantia mensis.
Mox Nasamoniaco decus admirabile regi
possessum; fortique deo libauit honores
semper atrox dextra periuroque ense superbus
Hannibal. Itali*c*ae perfusum sanguine gentis
diraque Romuleis portantem incendia tectis
oderat, et cum epulas, et cum Lenaea dicaret
dona, deus castris maerens comes ire nefandis,
praecipue cum sacrilega face miscuit arces
ipsius *im*meritaeque domos ac templa S*a*gunti
polluit et populis furias immisit honestas.
Nec post Sidonii letum ducis aere potita
egregio plebeia domus. conuiuia Syllae
ornabat semper claros intrare penates
adsuetum et felix dominorum stemmate signum.
Nunc quoque, si mores humanaque pectora curae
nosse deis, non aula quidem, Tirynt*h*ie, nec te
regius ambit honos, sed casta ignaraque culpae
mens domini, cui prisca fides coeptaeque perenne
foedus amicitiae. scit adhuc florente sub aeuo
par magnis Vestinus auis, quem nocte dieque
spirat et in carae uiuit complexibus umbrae.
hic igitur tibi laeta quies, fortissime diuum,
Alcide, nec bella uides pugnasque feroces,
sed chelyn et uittas et amantes carmina laurus.
hic tibi sollemni memorabit carmine, quantus
Iliacas Geticasque domos quantusque niualem
Stymphalon quantusque iugis Erymanthon aquosis

38 *nesciet* M, corr. Auantius. 42 *artae* add. Burm., om. M A*. 49 *habilis* Markl. 52 *ne* M. 54 *nunc et in* M. 58 *passum* M, *passu* Markl. 60 *ingeminas* M, corr. Gronou. VI 5 *manent* M. 6 e ⁊. 10 *satur* Postgate, *ferat* M. 18 *Erythraeis* M, corr. Markl. 19 *habitumque* M, corr. Auantius. 25 *hic* Dom., *haec* M. 26 *caeli* M, corr. Auantius. 30 *monstrauit* et *ille* M, corr. Geuaert. 35 *tenuesque* Bursian. seruato *artus* (M). 39 *pedum* M, corr. Pol. 43 *ac spacium* M, *a*, *spatio* Baehr. 48 *solitus* Otto, *stolidus* M. 51 *parti* M. 52 *Aleae* Hermolaus Barbarus, *taleae* M A*. 57 *leuae* M, corr. Markl. *sedis* (nom.) M, *celis* A, *sedes* Markl. 62 *prensabatque* Dom., *pressabatque* Schrader. 64 *ad* M. 65 *acies* A ex corr., *acie* M. *opinas* M. 81 *comis* M. 82 *sacrilegas* M, corr. Gronou. *artes* M. 85 *aera* M. 86 *egregia* M. *sibillae* M, corr. Hand. 87 *ornabat* (ut uid.) A*. 89 *sic* Schrader. 90 *tirintia* M, corr. Pol. 94 *aquis* M, corr. Auantius.

terrueris, quem te pecoris possessor Hiberi,
quem tulerit saeuae Mareoticus arbiter arae.
hic penetrata tibi spoliataque limina mortis
concinet et flentes Libyae Scythiaeque puellas.
nec te regnator Macetum nec barbarus umquam
Hannibal aut saeui posset uox horrida Syllae
his celebrare modis. certe tu, muneris auctor,
non aliis malles oculis, Lysippe, probari.

VII

ODE LYRICA AD VIBIVM MAXIMVM

Iam diu lato satiata campo
fortis heroos, Erato, labores
differ atque ingens opus in minores
contrahe gyros,

tuque, regnator lyricae cohortis,
da noui paulum mihi iura plectri,
si tuas cantu Latio sacraui,
Pindare, Thebas:

Maximo carmen tenuare tempto;
nunc ab intonsa capienda myrto
serta, nunc maior sitis et bibendus
castior amnis.

quando te dulci Latio remittent
Dalmatae montes, ubi Dite uiso
pallidus fossor redit erutoque
concolor auro?

ecce me natum propiore terra
non tamen portu retinent amoeno
desides Baiae liticenue notus
Hectoris armis.

torpor est nostris sine te Camenis,
tardius sueto uenit ipse Thymbrae
rector et primis meus ecce metis
haeret Achilles.

quippe te fido monitore nostra
Thebais multa cruciata lima
temptat audaci fide Mantuanae
gaudia famae.

sed damus lento ueniam, quod alma
prole fundasti uacuos penates.
o diem laetum! uenit ecce nobis
Maximus alter.

Orbitas omni fugienda nisu,
quam premit uotis inimicus heres,
optimo poscens (pudet heu propinqui)
funus amico.

orbitas nullo tumulata fletu:
stat domo capta cupidus superstes
imminens leti spoliis et ipsum
computat ignem.

Duret in longum generosus infans
perque non multis iter expeditum
crescat in mores patrios auumque
prouocet actis.

tu tuos paruo memorabis enses,
quos ad Eoum tuleris Orontem
signa frenatae moderatus alae
Castore dextro;

ille ut inuicti rapidum secutus
Caesaris fulmen refugis amaram
Sarmatis legem dederit, sub uno
uiuere caelo.

sed tuas artes puer ante discat,
omne quis mundi senium remensus
orsa Sallusti breuis et Timaui
reddis alumnum.

VIII

GRATVLATIO AD IVLIVM MENECRATEN

Pande fores superum uittataque templa Sabaeis
nubibus et pecudum fibris spirantibus imple,
Parthenope; clari genus ecce Menecratis auget
tertia iam suboles. procerum tibi nobile uulgus
crescit et insani solatur damna Veseui.
nec solum festas secreta Neapolis aras
ambiat: et socii portus dilectaque miti
terra Dicarcheo nec non plaga cara madenti
Surrentina deo sertis altaria cingat,
materni qua litus aui, quem turba nepotum
circumit et similes contendit reddere uultus.
gaudeat et Libyca praesignis auunculus hasta,
quaeque sibi genitos putat attollitque benigno
Polla sinu. macte, o iuuenis, qui tanta merenti
lumina das patriae. dulci strepit ecce tumultu
tot dominis clamata domus. procul atra recedat
inuidia atque alio liuentia pectora flectat:
his senium longaeque decus uirtutis et alba
Atropos et patrius lauros promisit Apollo.
ergo quod Ausoniae pater augustissimus urbis
ius tibi tergeminae dederat laetabile prolis,
omen erat. uenit totiens Lucina piumque
intrauit repetita larem. sic fertilis, oro,
stet domus et donis numquam mutata sacratis.
macte, quod et proles tibi saepius aucta uirili
robore, sed iuueni laetanda et uirgo parenti
(aptior his uirtus, citius dabit illa nepotes)
qualis maternis Helene iam digna palaestris
inter Amyclaeos reptabat candida fratres;
uel qualis caeli facies, ubi nocte serena
admonere iubar mediae duo sidera lunae.
Sed queror haud faciles, iuuenum rarissime, questus
irascorque etiam, quantum irascuntur amantes.
tantane me decuit uulgari gaudia fama
noscere? cumque tibi uagiret tertius infans,
protinus ingenti non uenit nuntia cursu
littera, quae festos cumulare altaribus ignes
et redimire chelyn postesque ornare iuberet
Albanoque cadum sordentem promere fumo
et cantu signare diem, sed tardus inersque
nunc demum mea uota cano? tua culpa tuusque
hic pudor. ulterius sed enim producere questus
non licet; en hilaris circumstat turba tuorum
defensatque patrem. quem non hoc agmine uincas?
Di patrii, quos auguriis super aequora magnis
litus ad Ausonium deuexit Abantia classis,
tu, ductor populi longe migrantis, Apollo,
cuius adhuc uolucrem laeua ceruice sedentem
respiciens blande felix Eumelis adorat,
tuque, Actaea Ceres, cursu cui semper anhelo
uotiuam taciti quassamus lampada mystae,
et uos, Tyndaridae, quos non horrenda Lycurgi
Taygeta umbrosaeque magis coluere Therapnae:
hos cum plebe sua patrii seruate penates.
sint, qui fessam aeuo crebrisque laboribus urbem

105 *libre* ut alibi M. VII tit. *VIVIVM* M. 1 *sociata* M, *spatiata* ς. 2 *herois* M. 19 *laticemue motus H. amnis* M, corr. ed. Parmensis. 28 *grandia* Postgate. 35 *propinquo funus amici* M, corr. et interpunxit Postgate, *propinquom f. amico* uulg. 46 *tuleras* M, corr. Auantius. VIII 5 *uesaeui* M. 6 *cretata* Rothstein, *recreata* Otto. 8 *Dicaearcho* Krohn. 11 *simili—uultu* Heins. 15 *dulcis—tumultus* M, corr. Dom. *strepit* Baehr., *tremit* M. 19 *lauro* M A*, corr. Krohn. 26 *letam dat* M, corr. Vollm., *laetandast* Baehr. 32 *carissime* ς. 39 *Albanique* Krohn. 40 *creta* Bentl. *diem? si* Brandes. 46 *ab anxia* M. 50 *acea* M, *actea* A. 54 *patriae* Gronou. 55 *fossam* M.

uoce opibusque iuuent uiridique in nomine seruent.
his placidos genitor mores largumque nitorem
monstret auus, pulchrae studium uirtutis uterque.
quippe et opes et origo sinunt hanc lampade prima
patricias intrare fores, hos pube sub ipsa,
si modo prona bonis inuicti Caesaris adsint
numina, Romulei limen pulsare senatus.

IX

HENDECASYLLABI IOCOSI AD PLOTIVM GRYPVM

Est sane iocus iste, quod libellum
misisti mihi, Grype, pro libello.
urbanum tamen hoc potest uideri,
si post hoc aliquid mihi remittas;
nam si ludere, Grype, perseueras,
non ludis. licet, ecce, computemus.
noster purpureus nouusque charta
et binis decoratus umbilicis,
praeter me mihi constitit decussis:
tu rosum tineis situque putrem,
quales aut Libycis madent oliuis
aut tus Niliacum piperue seruant
aut Byzantiacos colunt lacertos,
nec saltem tua dicta continentem,
quae trino iuuenis foro tonabas,
aut centum prope iudices, priusquam
te Germanicus arbitrum sequenti
annonae dedit omniumque late
praefecit stationibus uiarum,
sed Bruti senis oscitationes
de capsa miseri libellionis
emptum plus minus asse Gaiano
donas. usque adeone defuerunt
caesis pillea suta de lacernis
uel mantelia luridaeue mappae,
chartae Thebaicaeue Caricaeue?
nusquam turbine conditus ruenti
prunorum globus atque cottanorum?
non enlychnia sicca, non replictae
bulborum tunicae? nec oua (quantum!)
nec lenes halicae nec asperum far?
nusquam Cinyphiis uagata campis
curuarum domus uda coclearum?
non lardum graue debilisue perna?
non Lucanica, non graues Falisci,
non sal oxyporumue caseusue,
aut panes uiridantis aphronitri
uel passum psithiis suis recoctum,
dulci defruta uel lutosa caeno?
quantum nec dare cereos olentes,
cultellum tenuesue codicillos?
ollares, rogo, non licebat uuas,
Cumano patinas in orbe tortas
aut unam dare synthesin (quid horres?)
alborum calicum atque caccaborum?
sed certa uelut aequus in statera
nil mutas, sed idem mihi rependis.
quid si, cum bene mane semicrudus
inlatam tibi dixero salutem,
et tu me uicibus domi salutes?
aut, cum me dape iuueris opima,
expectes similes et ipse cenas?
irascor tibi, Grype. sed ualebis;
tantum ne mihi, quo soles lepore,
et nunc hendecasyllabos remittas.

LIBER QVINTVS

STATIVS ABASCANTO SVO SALVTEM

OMNIBVS affectibus prosequenda sunt bona exempla, cum publice prosint. pietas, quam Priscillae tuae praestas, et morum tuorum pars et nulli non conciliare te, praecipue marito, potest. uxorem enim uiuam amare uoluptas est, defunctam religio. ego tamen huic operi non ut unus e turba nec tantum quasi officiosus adsilui. amauit enim uxorem meam Priscilla et amando fecit mihi illam probatiorem; post hoc ingratus sum, si lacrimas tuas transeo. praeterea latus omne diuinae domus semper demereri pro mea mediocritate conitor. nam qui bona fide deos colit, amat et sacerdotes. sed quamuis propiorem usum amicitiae tuae iampridem cuperem, mallem tamen nondum inuenisse materiam.

I

EPICEDION IN PRISCILLAM [VXOREM]

Si manus aut similes docilis mihi fingere ceras
aut ebur impressis aurumue animare figuris,
hinc, Priscilla, tuo solacia grata marito
conciperem. namque egregia pietate meretur,
ut uel Apelleo uultus signata colore,
Phidiaca uel †uata manu reddare dolenti.
sic auferre rogis umbram conatur et ingens
certamen cum Morte gerit curasque fatigat
artificum inque omni te quaerit amare metallo.
sed mortalis honos, agilis quem dextra laborat.
nos tibi, laudati iuuenis rarissima coniunx,
longa nec obscurum finem latura perenni
temptamus dare iusta lyra, modo dexter Apollo
quique uenit iuncto mihi semper Apolline Caesar
annuat: haut alio melius condere sepulcro.
  Sera quidem tanto struitur medicina dolori,
altera cum uolucris Phoebi rota torqueat annum;
sed cum plaga recens et adhuc in uulnere primo
nigra domus, quis tum uesanam accessus ad aurem
coniugis orbati? tunc flere et scindere uestes
et famulos lassare greges et uincere planctus
Fataque et iniustos rabidis pulsare querelis

57 *hos* Sudhaus, seruato *placidus* (M). **59** *hac* M, corr. Geuaert. IX **9** *decussi* Turnebus. **13** *olent* Heins. **24** *scissis* Heins. **30** *bullorum* M. (*quantum!*) Postgate, *tantum* M. **31** *leues* M, corr. Heins. **34** *breue* Markl. **38** *psithiis uuis* (uel *unis*) M, corr. Auantius. **40** *uel* Dom. **43** *in. uel* Heins. **47** *nihil* ed. princ. **49** *illotam* Scriuerius. **54** *me* M. *quod soles lepori* M, corr. Dom.

V Praef. **4** *priscillam* M. **7** *uisum* M. *inuenisse* A*.

V I **6** *nata* M², *rasa* Schrader, 'fort. *Phidiacam uel nacta manum*' Postgate. **11** *carissima* ς. **19** *aegra* Heins. *quis tum* Adrianus, *quaestu* M, *questu*, uulg. *uesanam* Postgate, *miseramque* M, *miseram qui* . . . .? S. Walker. **21** *planctu* Heins.

caelicolas solamen erat. licet ipse leuandos
ad gemitus siluis comitatus et amnibus Orpheus
adforet atque omnis pariter matertera uatem,
omnis Apollineus tegeret Bacchique sacerdos:
nil cantus, nil fila deis pallentis Auerni
Eumenidumque audita comis mulcere ualerent:
tantus in attonito regnabat pectore luctus.
nunc etiam ad planctus refugit iam plana cicatrix,
dum canimus, grauibusque oculis uxorius instat
imber. habentne pios etiamnum haec lumina fletus?
mira fides! citius genetrix Sipylea fer*e*tur
exhausisse genas, citius Tithonida maesti
deficient rores aut exsatiata fatiscet
mater Achilleis hiemes adfrangere bustis.
macte animi! notat ista deus, qui flectit habenas
orbis et humanos propior Ioue digerit actus,
maerentemque uidet lectique arcana ministri
hinc etiam documenta capit, quod diligis umbram
et colis exequias. hic est castissimus ardor,
hic amor a domino meritus censore probari.

Nec mirum, si uos conlato pectore mixtos
iunxit inabrupta Concordia longa catena.
illa quidem nuptu*m*que prior taedasque marito
passa alio, sed te ceu uirginitate iugatum
uisceribus totis animaque amplexa fouebat;
qualiter aequaeuo sociatam palmite uitem
ulmus amat miscetque nemus ditemque precatur
autumnum et caris gaudet redimita racemis.
laudentur proauis seu pulchrae munere formae,
quae morum caruere bonis falsaeque potentes
laudis egent uerae: tibi quamquam et origo niteret
et felix species multumque optanda maritis,
ex te maior honos, unum nouisse cubile,
unum secretis agitare sub ossibus ignem.
illum nec Phrygius uitiasset raptor amorem
Dulichiiue proci nec qui fraternus adulter
casta Mycenaeo conubia polluit auro.
si Babylonos opes, Lydae si pondera gazae
Indorumque dares Serumque Arabumque potentes
diuitias, mallet cum paupertate pudica
intemerata mori uitamque rependere famae.
nec frons triste rigens nimiusque in moribus horror,
sed simplex hilarisque fides et mixta pudori
gratia. quod si anceps metus ad maiora uocasset,
illa uel armiferas pro coniuge laeta cateruas
fulmineosque ignes mediique pericula ponti
exciperet. melius, quod non aduersa probarunt,
quae tibi cura tori, quantus pro coniuge pallor.
sed meliore uia dextros tua uota marito
promeruere deos, dum nocte dieque fatigas
numina, dum cunctis supplex aduolueris aris
et mitem genium domini praesentis adoras.
audita es, uenitque gradu Fortuna benigno.
uidit quippe pii iuuenis nauamque quietem
intactamque fidem succinctaque pectora curis
et uigiles sensus et digna euoluere tantas
sobria corda uices, uidit, qui cuncta suorum
nouit et inspectis ambit latus omne ministris.
nec mirum: uidet ille ortus obitusque, quid Auster,
quid Boreas hibernus agat, ferrique togae*que*
consilia atque ipsam mentem probat. ille iubatis
molem immensam umeris et uix tractabile tempus
imposuit (nec enim numerosior altera sacra
cura domo), magnum late dimittere in orbem
Romulei mandata ducis uiresque modosque
imperii tractare manu; quae laurus ab Arcto,
quid uagus Euphrates, quid ripa binominis Histri,
quid Rheni uexilla ferant, quantum ultimus orbis
cesserit et refugo circumsona gurgite Thyle
(omnia nam laetas pila attollentia frondes,
nullaque famosa signatur lancea penna);
praeterea, fidos dominus si diuidat enses,
pandere, quis centum ualeat frenare maniplos
inter missus eques, quis praecepisse cohorti,
quem deceat clari praestantior ordo tribuni,
quisnam frenigerae signum dare dignior alae;
mille etiam praenosse uices, an merserit agros
Nilus, an imbrifero Libye sudauerit Austro;
cunctaque si numerem, non plura interprete uirga
nuntiat ex celsis ales Tegeaticus astris
quaeque cadit liquidas Iunonia uirgo per auras
et picturato pluuium ligat aera gyro
quaeque tuas laurus uolucri, Germanice, cursu
Fama uehit praegressa diem tardumque sub astris
Arcada et in medio linquit T*h*aumantida caelo.
qualem te superi, Priscilla, hominesque benigno
aspexere die, cum primum ingentibus actis
admotus coniunx. uicisti gaudia paene
ipsius, effuso dum pectore prona sacratos
ante pedes auide domini tam magna merentis
uolueris. Aonio non sic in uertice gaudet,
quam pater arcani praefecit hiatibus antri
Delius, aut primi cui *ius* uenerabile thyrsi
Bacchus et attonitae tribuit uexilla cateruae.
nec tamen hi*n*c mutata quies probitasue secundis
intumuit: tenor idem animo moresque modesti
fortuna crescente manent. fouet anxia curas
coniugis hortaturque simul flectitque labores.
ipsa dapes modicas et sobria pocula tradit,
exemplumque ad erile monet; uelut Apula coniunx
agricolae parci uel sole infecta Sabino,
quae uidet emeriti iam prospectantibus astris
tempus adesse uiri, propere mensasque torosque
instruit expectatque sonum redeuntis aratri.
parua loquor. tecum gelidas comes illa per Arctos
Sarmaticasque hiemes Histrumque et pallida Rheni
frigora, tecum omnes animo durata per aestus
et, si castra darent, uellet gestare pharetras,
uellet Amazonia latus intercludere pelta;
dum te puluerea bellorum nube uideret
Caesarei prope fulmen equi diuinaque tela
uibrantem et magnae sparsum sudoribus hastae.

Hactenus alma chelys. tempus nunc ponere frondes,
Phoebe, tuas maestaque comam damnare cupresso.
quisnam impacata consanguinitate ligauit
Fortunam Inuidiamque deus? quis iussit iniquas
aeternum bellare deas? nullamne notabit
illa domum, toruo quam non haec lumine figat
protinus et saeua proturbet gaudia dextra?
florebant hilares inconcussique penates:
nil maestum. quid enim, quamuis infida leuisque,
Caesare tam dextro posset Fortuna timeri?
inuenere uiam liuentia Fata, piumque
intrauit uis saeua larem. sic plena maligno
adflantur uineta Noto, sic alta senescit
imbre seges nimio, rapidae sic obuia puppi
inuidet et uelis adnubilat aura secundis.
carpitur eximium Fato Priscilla decorem;
qualiter alta comam siluarum gloria pinus
seu Iouis igne malo seu iam radice soluta
deficit et nulli spoliata remurmurat aurae.
quid probitas aut casta fides, quid numina prosunt
culta deum? furuae miseram circum undique leti
uallauere plagae, tenduntur dura sororum
licia et exacti superest pars ultima fili.
nil famuli coetus, nil ars operosa medentum
auxiliata malis; comites tamen undique ficto

33 *sipylea* ς, *si pelca* M. *feretur* Heins., *fertur* M. 51 *laudentur* A, *laudantur* M, 'an *laudantor*?' Postgate. 52 *falsoque* M, corr. Heins. 64 *maioribus* omisso *in* M. 66 *et maiora uacasset* M. 81 *auster* ς, *arctos* M. 82 *rotagae* M A*. 83 *probatis* Krohn, *subactis* Auantius, *iugatis* Lohr. 84 *tempus* M A*, *pondus* Auantius. 93 *fumosa* M, corr. Salmasius. 95 *maniplis* | *intermixtus equos* Salmasius, *maniplo intermissus eques* Maduig. 105 *curru* Casaubon. 106 *uelut* M. 110 *cene* M, corr. Burm., *certe* Markl. 112 *ferentis* Baehr., *prementis* Polster. 113 *ausonio* M. 114 *quem* M, corr. Barth. 122 *mouet* M. 127 *ire* Schrader. 132 *in nube* edd. uett. 139 *notauit* M, corr. Barth. 149 *obsibilat* Markl. 156 *tenuantur* ς.

spem simulant uultu, flentem notat illa maritum.
ille modo infernae nequiquam flumina Lethes
incorrupta rogat, nunc anxius omnibus aris
inlacrimat signatque fores et pectore terget
limina; nunc magni uocat exorabile numen
Caesaris. heu durus fati tenor! estne quod illi
non liceat? quantae poterant mortalibus annis
accessisse morae, si tu, pater, omne teneres
arbitrium? caeco gemeret Mors clusa barat*h*ro,
longius et uacuae posuissent stamina Parcae.
iamque cadunt uultus oculisque nouissimus error
optunsaeque aures, nisi cum uox sola mariti
noscitur; illum unum media de morte reuersa
mens uidet, illum aegris circumdat fortiter ulnis
immotas obuersa genas, nec sole supremo
lumina, sed dulci mauult satiare marito.
tum sic unanimum moriens solatur amantem:
'Pars animae uictura meae, cui linquere possim
o utinam, quos dura mihi rapit Atropos, annos:
parce, precor, lacrimis, saeuo ne concute planctu
pectora, nec crucia fugientem coniugis umbram.
linquo equidem thalamos saluo tamen ordine maestos
quod prior: exegi longa potiora senecta
tempora; uidi omni pridem te flore nitentem,
uidi altae propius propiusque accedere dextrae.
non in te fatis, non iam caelestibus ullis
arbitrium: mecum ista fero. tu limite coepto
tende libens sacrumque latus geniumque potentem
inrequietus ama. nunc, quod cupis ipse iuberi,
da Capitolinis aeternum sedibus aurum,
quo niteat sacri centeno pondere uultus
Caesaris et propriae signet cultricis amorem.
sic ego nec Furias nec deteriora uidebo
Tartara et Elysias felix admittar in oras.'
haec dicit labens sociosque amplectitur artus
haerentemque animam non tristis in ora mariti
transtulit et cara pressit sua lumina dextra.
At iuuenis magno flammatus pectora luctu
nunc implet saeuo uiduos clamore penates,
nunc ferrum laxare cupit, nunc ardua tendit
in loca (uix retinent comites), nunc ore ligato
incubat amissae mersumque in corde dolorem
saeuus agit, qualis conspecto coniugis igni
Odrysius uates positis ad Strymona plectris
obstupuit tristemque rogum sine carmine fleuit.
ille etiam †erecte rupisset tempora uitae,
ne tu Tartareum chaos incomitata subires,
sed prohibet mens fida ducis mirandaque sacris
imperiis et maior amor.
Quis carmine digno
exequias et dona malae feralia pompae
perlegat? omne illic stipatum examine longo
uer Arabum Cilicumque fluit floresque Sabaei
Indorumque arsura seges praereptaque templis
tura Palaestinis, simul Hebraeique liquores
Coryciaeque comae Cinyreaque germina; et altis
ipsa toris Serum Tyrioque umbrata recumbit
tegmine. sed toto spectatur in agmine coniunx
solus; in hunc magnae flectuntur lumina Romae
ceu iuuenes natos suprema ad busta ferentem:
is dolor in uultu, tantum crinesque genaeque
noctis habent. illam tranquillo fine solutam
felicemque uocant, lacrimas fudere marito.
Est locus, ante urbem qua primum nascitur ingens
Appia quaque Italo gemitus Almone Cybebe
ponit et Idaeos iam non reminiscitur amnis.
hic te Sidonio uelatam molliter ostro
eximius coniunx (nec enim fumantia busta
clamoremque rogi potuit perferre) beato
composuit, Priscilla, toro. nil longior aetas
carpere, nil aeui poterunt uitiare labores
siccatam membris: tantas uenerabile marmor
spirat opes. mox in uarias mutata nouaris
effigies: hoc aere Ceres, hoc lucida Gnosis,
illo Maia luto, Venus hoc non improba saxo.
accipiunt uultus haud indignata decoros
numina: circumstant famuli consuetaque turba
obsequiis, tunc rite tori mensaeque parantur
assiduae. domus ista, domus: quis triste sepulcrum
dixerit? hac merito uisa pietate mariti
protinus exclames: 'Est hic, agnosco, minister
illius, aeternae modo qui sacraria genti
condidit inque alio posuit sua sidera caelo.'
sic, ubi magna nouum Phario de litore puppis
soluit iter iamque innumeros utrimque rudentes
lataque ueliferi porrexit brachia mali
inuasitque uias, it eodem angusta phaselos
aequore et immensi partem sibi uindicat austri.
Quid nunc immodicos, iuuenum lectissime, fletus
corde foues longumque uetas exire dolorem?
nempe times, ne Cerbereos Priscilla tremescat
latratus? tacet ille piis: ne tardior adsit
nauita proturbetque uadis? uehit ille merentes
protinus et manes placidus locat hospite cumba.
praeterea, si quando pio laudata marito
umbra uenit, iubet ire faces Proserpina laetas
egressasque sacris ueteres *h*eroidas antris
lumine purpureo tristes laxare tenebras
sertaque et Elysios animae praesternere flores.
sic manes Priscilla subit; ibi supplice dextra
pro te Fata rogat, reges tibi tristis Auerni
placat, ut expletis humani finibus aeui
pacantem terras dominum iuuenemque relinquas
ipse senex. certae iurant in uota sorores.

II

LAVDES CRISPINI VETTI BOLANI FILII

Rura meus Tyrrhena petit saltusque Tagetis
Crispinus; nec longa mora est aut auia tellus,
sed mea secreto uelluntur pectora morsu,
udaque turgentes impellunt lumina guttas,
ceu super Aegaeas hiemes abeuntis amici
uela sequar spectemque ratem iam fessus ab altis
rupibus atque oculos longo querar aere uinci.
Quid? si militiae iam te, puer inclite, primae
clara rudimenta et castrorum dulce uocaret
auspicium, quanto manarent gaudia fletu
quosue darem amplexus. etiamne optanda propinquis
tristia? et octonos bis iam tibi circuit orbes
uita, sed angustis animus robustior annis,
succumbitque oneri et mentem sua non capit aetas.
nec mirum: non te series inhonora parentum
obscurum proauis et priscae lucis egentem
plebeia de stirpe tulit; non sanguine cretus
turmali trabe*a*que recens et paupere clauo
augustam sedem et Latii penetrale senatus
aduena pulsasti, sed praecedente tuorum
agmine. Romulei qualis per iugera circi,
cum pulcher uisu, titulis generosus auitis
expectatur equus, cuius de stemmate longo
felix demeritos habet admissura parentes,
illum omnes acuunt plausus, illum ipse uolantem
puluis et incuruae gaudent agnoscere metae:
sic te, clare puer, genitum sibi Curia sensit,
primaque patricia clausit uestigia luna.
mox Tyrios ex more sinus tunicamque potentem
agnouere umeri. sed enim tibi magna parabat

161 *numina* Heins. **172** *reuersae* Heins. **177** *possem* Markl. **181** *mestos* A, *mostis* M, *maesti* Markl., *mortis* Imhof. **191** *signes* Baehr. **202** *alit* Markl. *conspecta coniuge segnis* M, corr. Barth, cf. V 3. 31, 66. **205** *reliquae* Polster. **207** *duci* (Dom.) *seruandaque* Barth. **233** *luto* Baehr., *tolo* M A. **238** *haec* M. **245** *it* Geuaert, *in* M. **255** *eoridas* M. **261** *placantem* M, corr. Auantius. II 3 *et* M, corr. Gronou. **4** *guttae* Markl. **12** *ut* M. **18** *trabeque ac remis et* M, corr. Krohn, *trabeaque Remi nec* Lipsius. **24** *emeritos* Geuaert.

ad titulos exempla pater. quippe ille iuuentam
protinus ingrediens pharetratum inuasit Araxen
belliger indocilemque fero seruire Neroni
Armeniam. rigidi summam Mauortis agebat
Corbulo, sed comitem belli sociumque laborum
ille quoque egregiis multum miratus in armis
Bolanum; atque illi curarum asperrima suetus
credere partirique metus, quod tempus amicum
fraudibus, exerto quaenam bona tempora bello,
quae suspecta fides aut quae fuga uera ferocis
Armenii. Bolanus iter praenosse timendum,
Bolanus tutis iuga quaerere commoda castris,
metiri Bolanus agros, aperire malignas
torre*n*tum nemorumque moras tantamque uerendi
mentem implere ducis iussisque ingentibus unus
sufficere. ipsa uirum norat iam barbara tellus,
ille secundus apex bellorum et proxima cassis.
sic Phryges attoniti, quamquam Neme*ae*a uiderent
arma Cleonaeusque acies impelleret arcus,
pugnante Alcide tamen et Telamona timebant.
disce, puer; nec enim externo monitore petendus
uirtutis tibi pulcher amor: cognata ministret
laus animos. aliis Decii reducesque Camilli
monstrentur: tu disce patrem, quantusque negantem
fluctibus occiduis fessoque Hyperioni Thylen
intrarit mandata gerens quantusque potentis
mille urbes Asiae sortito rexerit anno,
imperium mulcente toga. bibe talia pronis
auribus, haec certent tibi conciliare propinqui,
haec iterent comites praecepta senesque paterni.
Iamque alio moliris iter nec deside passu
ire paras; nondum ualidae tibi signa iuuentae
inrepsere genis, et adhuc tenor integer aeui.
nec genitor iuxta; fatis namque haustus iniquis
occidit et geminam prolem sine praeside linquens.
nec saltem teneris ostrum puerile lacertis
exuit albentique umeros induxit amictu.
quem non corrupit pubes effrena nouaeque
libertas properata togae? ceu nescia falcis
silua comas tollit fructumque expirat in umbras.
at tibi Pieriae tenero sub pectore curae
et pudor et docti legem sibi dicere mores;
tunc hilaris probitas et frons tranquilla nitorque
luxuriae confine tenens pietasque per omnes
dispensata modos; aequaeuo cedere fratri
mirarique patrem miseraeque ignoscere matri
admonuit fortuna domus. tibine illa nefanda
pocula letalesque manu componere sucos
eualuit, qui uoce potes praeuertere morsus
serpentum atque omnis uultu placare nouercas?
infestare libet manes meritoque precatu
pacem auferre rogis; sed te, puer optime, cerno
flectentem uisus et talia dicta parantem:
'Parce, precor, cineri: fatum illud et ira nocentum
Parcarum crimenque dei, mortalia quisquis
pectora sero uidet nec primo in limine sistit
conatus scelerum atque animos infanda parantes.
excidat illa dies aeuo nec postera credant
saecula. nos certe taceamus et obruta multa
nocte tegi propriae patiamur crimina gentis.
exegit poenas, hominum cui cura suorum,
quo Pietas auctore redit terrasque reuisit,
quem timet omne nefas. satis haec lacrimandaque nobis
ultio. quin saeuas utinam exorare liceret
Eumenidas timidaeque auertere Cerberon umbrae
immemoremque tuis citius dare manibus amnem.'
macte animo, iuuenis! sed crescunt crimina matris.
nec tantum pietas, sed protinus ardua uirtus
adfectata tibi. nuper cum forte sodalis
immeritae falso palleret crim*in*e famae,
erigeretque forum succinctaque iudice multo
surgeret et castum uibraret Iulia fulmen:
tu, quamquam non ante forum leges*que* seueras
passus sed tacita studiorum occultus in umbra,
defensare metus aduersaque tela subisti
pellere, inermis adhuc et tiro, pauentis amici.
haud umquam tales aspexit Romulus annos
Dardaniusque senex medii bellare togata
strage fori. stupuere patres temptamina tanta
conatusque tuos, †nec te reus ipse timebat.
par uigor et membris, promptaeque ad fortia uires
sufficiunt animo atque ingentia iussa sequuntur.
ipse ego te nuper Tiberino in litore uidi,
qua Tyrrhena uadis Laurentibus aestuat unda,
tendentem cursus uexantemque ilia nuda
calce ferocis equi, uultu dextraque minacem:
si qua fides dictis, stupui Martemque putaui:
Gaetulo sic pulcher equo Troianaque quassans
tela nouercales ibat uenator in agros
Ascanius miseramque patri flagrabat Elissam;
Troilus haud aliter gyro leuiore minantes
eludebat equos aut quem de turribus altis
Arcadas Ogygio uersantem in puluere metas
spectabant Tyriae non toruo lumine matres.
Ergo age iam magno (ducis indulgentia pulsat
certaque dat uotis hilaris uestigia frater),
surge animo et fortes castrorum concipe curas.
monstrabunt acies Mauors Actaeaque uirgo,
flectere Castor equos, umeris quatere arma Quirinus,
qui tibi tam tenero permisit plaudere collo
nubigenas clipeos intactaque *cae*dibus arma.
Quasnam igitur terras, quem Caesaris ibis in orbem?
Arctoosne amnes et Rheni fracta natabis
flumina an aestiferis Libyae sudabis in aruis?
an iuga Pannoniae mutatoresque domorum
Sauromatas quaties? an te septenus habebit
Hister et undoso circumflua coniuge Peuce?
an Solymum cinerem palmetaque capta subibis
non sibi felices siluas ponentis Idymes?
quod si te magno tellus frenata parenti
accipiat, quantum ferus exultabit Araxes,
quanta Caledonios attollet gloria campos,
cum tibi longaeuus referet trucis incola terrae!
'Hic suetus dare iura parens, hoc caespite turmas
adfari uictor; specula*s* castellaque longe
(aspicis?) ille dedit cinxitque haec moenia fossa;
belligeris haec dona deis, haec tela dicauit;
cernis adhuc titulos; hunc ipse uocantibus armis
induit, hunc regi rapuit thoraca Britanno.'
qualiter in Teucros uictricia bella paranti
ignotum Pyrrho Phoenix narrabat Achillem.
Felix, qui uiridi fidens, Optate, iuuenta
durabis quascumque uias uallumque subibis,
forsan et ipse latus (sic numina principis adsint)
cinctus et unanimi comes indefessus amici,
quo Pylades ex more pius, quo Dardana gessit
bella Menoetiades. quippe *ha*ec *con*cordia uobis,
hic amor est duretque precor. nos fortior aetas

39 *exorto* M, corr. Liuineius. 40 *suscepta* M, corr. Pol. 43 *metari* Dom. 44 *tot rerum* M, corr. Heins., *tot ueprum* Dom. 48 *nemea* M A*. 55 *fessusque* M, corr. Dom. *hyperione* M, corr. Imhof. 56 *potentes* M, corr. Heins. 58 *tibi* M, corr. Heins. 60 'an *paterna?*' Postgate. 61 *adeo* Markl., *illo* Heins. 65 *occidio et* M. 73 *hinc* Baehr. 74 *timens* Barth. 75 *domos* M, corr. Behotius. 83 *uisus* Postgate, *iustis* M. 84 *ire* M, corr. Dom. 88 *excitat* M, corr. Auantius. 97 *sic* ς. 99 sq. *sodales—pallerent* M, corr. Dom. 100 *crimae* M. 107 *haut* A. 110 *pro te* Markl., *ne te deus* Karsten, lacunam post *reus* statuit Leo, qui olim *tunc* pro *te* coni. 113 *ut litore* Markl. 114 *qui* M, corr. Dom. 117 *armatumque* M, corr. Markl. 120 *flammabat* Heins., *inflagrabat* Vnger. 121 *breuiore* Gronou. 125 *iam* Vollmer, *nam* M uulg. *magni* ς. 129 *eques* M. 130 *quis* M. 131 *nubigeras* M, corr. D. Heins. *cedimus* M. 134 *armis* M. 137 *umbroso* M, corr. Auantius. *coniuge* M A*. 138 *solidum* M, corr. Dom. 141 *accipiet* Pol. 145 *uictor* Davies, *uitae* M, *Vetti* Polster, *late* Waller. 148 *uacantibus* M, corr. Heins. 150 *parentis* M, corr. Morell. 153 *uallumque subibis* M A*. 157 *haec* Dom., *et* M.

iam fugit; hinc uotis animum precibusque iuuabo,
ei mihi! sed questus solitos si forte ciebo
et mea Romulei uenient ad carmina patres,
tu deeris, Crispine, mihi, cuneosque per omnes
te meus absentem circumspectabit Achilles.
sed uenies melior: uatum non inrita currunt
omina: quique aquilas tibi nunc et castra recludit,
idem omnes perferre gradus cingique superbis
fascibus et patrias dabit insedisse curules.
Se*d* quis ab excelsis Troianae collibus Albae,
unde suae iuxta prospectat moenia Romae
proximus ille deus, Fama uelocior intrat
nuntius atque tuos implet, Crispine, penates?
dicebam certe: uatum non inrita currunt
auguria. en, ingens reserat tibi limen honorum
Caesar et Ausonii committit munia ferri.
uade, puer, tantisque enixus suffice donis,
felix, qui magno iam nunc sub praeside iuras
cuique sacer primum tradit Germanicus ensem.
non minus hoc, fortis quam si tibi panderet ipse
Bellipotens aquilas toruaque indueeret ora
casside. uade alacer maioraque disce mereri.

III

EPICEDION IN PATREM SVVM

Ipse malas uires et lamentabile carmen
Elysio de fonte mihi pulsumque sinistrae
da, genitor praedocte, lyrae. neque enim antra moueri
Delia nec solitam fas est impellere Cirrham
te sine. Corycia quicquid modo Phoebus in umbra,
quicquid ab Ismariis monstrabat collibus Euhan,
dedidici. fugere meos Parnasia crines
uellera, funestamque hederis inrepere taxum
extimui trepidamque, nefas, arescere laurum.
certe ego, magnanimum qui facta attollere regum
ibam altum spirans martemque aequare canendo.
quis sterili mea corda situ, quis Apolline merso
frigida damnatae praeduxit nubila menti?
stant circum attonitae uatem et nil dulce sonantes
nec digitis nec uoce deae. dux ipsa silenti
fulta caput cithara, qualis post Orphea raptum
astitit, Hebre, tibi, cernens iam surda ferarum
agmina et immotos sublato carmine lucos.
at tu seu membris emissus in ardua tendens
fulgentisque plagas rerumque elementa recenses,
quis deus, unde ignes, quae ducat semita solem,
quae minuat Phoeben quaeque integrare latentem
causa queat, notique modos extendis Arati,
seu tu Lethaei secreto in gramine campi
concilia heroum iuxta manesque beatos,
Maeonium Ascraeumque senem, non segnior umbra
accolis alternumque sonas et carmina misces:
da uocem magno, pater, ingeniumque dolori.
nam me ter relegens caelo terque ora retexens
Luna uidet residem nullaque Heliconide tristes
solantem curas; tuus ut mihi uultibus ignis
inrubuit cineremque oculis umentibus hausi,
uilis honos studiis. uix haec in munera soluo
primum animum tacitisque situm depellere curis
nunc etiam labente manu nec lumine sicco
ordior adclinis tumulo, quo molle quiescis
iugera nostra tenens, ubi post Aeneia fata
stellatus Latiis ingessit montibus Albam
Ascanius, Phrygio dum pingues sanguine campos
odit et infaustae regnum dotale nouercae.
hic ego te (nam Sicanii non mitius halat
aura croci, dites nec si tibi rara Sabaei
cinnama, odoratas nec Arabs decerpsit aristas)
inferiis cum laude datis et carmine plango
Pierio; sume *o* gemitus et uulnera nati
et lacrimas, rari quas umquam habuere parentes.
atque utinam fortuna mihi, dare manibus aras,
par templis opus, aeriamque educere molem,
Cyclopum scopulos ultra atque audacia saxa
Pyramidum, et magno tumulum praetexere luco.
illic et Siculi superassem dona sepulcri
et Nemees lucum et Pelopis sollemnia trunci.
illic Oebalio non finderet aera disco
Graiorum uis nuda uirum, non arua rigaret
sudor equum aut putri sonitum daret ungula fossa;
sed Phoebi simplex chorus, et frondentia uatum
praemia laudato, genitor, tibi rite ligarem.
ipse madens oculis, umbrarum animaeque sacerdos,
praecinerem gemitum, cui te nec Cerberus omni
ore nec Orpheae quirent auertere leges.
atque tibi moresque tuos et facta canentem
fors et magniloquo non posthabuisset Homero
tenderet et torno pietas aequare Maroni.
cur magis incessat superos et aena sororum
stamina, quae tepido genetrix super aggere nati
orba sedet uel quae primaeui coniugis ignem
aspicit obstantesque manus turbamque tenentem
uincit in ardentem liceat ruitura maritum?
†maior aliis forsan superos et Tartara pulsem
inuidia: externis etiam miserabile uisu
funus eat. sed nec modo se Natura dolenti
nec Pietas iniusta dedit; mihi limine primo
fatorum et uiridi, genitor, ceu raptus ab aeuo
Tartara dura subis. nec enim Marathonia uirgo
parcius extinctum saeuorum crimine agrestum
fleuerit Icarium, Phrygia quam turre cadentem
Astyanacta parens. laqueo quin illa supremo
inclusit gemitus: at te post funera magni
Hectoris Haemonio pudor est seruisse marito.
Non ego, quas fati certus sibi morte canora
inferias praemittit olor nec rupe quod atra
Tyrrhenae uolucres nautis praedulce minantur,
in patrios adhibebo rogos; non murmure trunco
quod gemit et durae queritur Philomela sorori:
nota nimis uati. quis non in funere cunctos
Heliadum ramos lacrimosaque germina dixit
et Phrygium silicem atque ausam contraria Phoebo
carmina nec foeda gauisam Pallade buxu*m*?
te Pietas oblita uirum reuocataque caelo
Iustitia et gemina plangat Facundia lingua
et Pallas doctique cohors Heliconia Phoebi,
quis labor Aonios seno pede ducere cantus
et quibus Arcadia carmen testudine mensis
cura lyrae nomenque fuit quosque orbe sub omni
ardua septena numerat Sapientia fama,
qui furias regumque domos auersaque caelo
sidera terrifico super intonuere cothurno,
et quis lasciua uires tenuare Thalia
dulce uel *h*eroos gressu truncare teno*r*es.
omnia namque animo complexus et omnibus utor,
qua fandi uis lata patet, siue orsa libebat

160 *hei* Dom., *et* M. *coctus* Gronou. **166** *proferre* Polster. *cingitque* M, corr. Pol. **168** *Si* M, *St!* Krohn. **175** *unde* M. **178** *sortis* Heins. **III 3** *perdocte* ς, *praeclare* Markl. *mouere* ς. **12** *quid sterilis m. chorda* Otto. *uerso* ς. **13** *produxa* M. *menti* ς, *menis* M. **14** *sonante* M. **21** *semina* M. **28** *magna* M, corr. Auantius. **29** *caelum* Heins. **32** *hausit* M. **33** *tollo* Schrader. **34** *chordis* Schrader. **35** *nec* Gronou., *nunc* M. **40** *infestae* ς. **42** *ditis* M, corr. Dom. **44** *inferni cum laudae laci sed* M, corr. Krohn, *inserui c. l. loci sed* Dom. **45** *o* add. Baehr., *en* Klotz. **46** *quam* M. **54** *unda* M, *uncta* Polster. **57** *dicarem* ς. **61** *ibi me* Heins. **63** *torno* Polster, 'an *torno—Maronis?*' Postgate. **68** *moritura* M, corr. Markl., *modo itura* Schrader. **69** *et his* Krohn, *at his* Baehr., *ais* Vollm. **71** *nec mihi* Dom. **72** *haec* Krohn. *in iusta* Boxhorn. **77** *supremos* Meursius. **85** *nata* M. **87** *ausum* M, corr. Postgate. **88** *foeda* Heins., *fida* M. *Pallada buxo* M, corr. Postgate. **92** *currere* Heins. *campos* M, corr. Barth. **94** *cura lyrae* Gronou., *Cydalibem* M. **98** *tenuere* M, corr. Dom. **99** *oroos* M. *leones* M, corr. Dom. **100** *au(c)tor* Dom. **101** *uia* Markl.

Aoniis uincire modis seu uoce soluta
spargere et effreno nimbos aequare profatu.
exere sem*i*rutos subito de puluere uultus,
Parthenope, crinemque adflato monte sepultum
pone super tumulos et magni funus alumni,
quo non Monyc*h*iae quicquam praestantius arces
doctaque Cyrene Sparteue animosa creauit.
si tu stirpe uaca*ns* famaeque obscura iaceres
nil gentile tenens, illo te ciue probabas
Graiam atque Euboico maiorum sanguine duci.
illa tuis totiens praesta*nt* se tempora ser*t*is,
cum stata laudato caneret quinquennia uersu
ora supergressus Pylii †gregis oraque regis
Dulichii speciemque comam† subnexus utraque.
non tibi deformes obscuri sanguinis ortus
nec sine luce genus, quamquam fortuna parentum
artior expensis; etenim te diuite ritu
ponere purpureos Infantia legit amictus
stirpis honore datos et nobile pectoris aurum.
protinus exorto dextrum risere sorores
Aonides, puerique chelyn summisit et ora
imbuit amne sacro iam tum tibi blandus Apollo.
nec simplex patriae decus, et natalis origo
pendet et ambiguo geminae certamine terrae.
te de gente suum Latiis ascita colonis
Graia refert *Hy*ele, clauus qua *et* puppe magister
excidit et mediis miser euigilauit in undis;
maior at inde suum longo probat ordine uitae
. . . .
Maeoniden aliaeque aliis natalibus urbes
diripiunt cunctaeque probant; non omnibus ille
uerus, alit uictos immanis gloria falsi.
atque ibi dum profers annos uitamque salutas,
protinus ad patrii raperis certamina lustri
uix implenda uiris, laudum festinus et audax
ingenii. stupuit primaeua ad carmina plebes
Euboea et natis te monstrauere parentes.
inde frequens pugnae nulloque ingloria sacro
nox tua: non totiens uictorem Castora gyro
nec fratrem caestu uirides plausere Therapnae.
sin pronum uicisse domi, quid Achaea mereri
praemia nunc ramis Phoebi nunc gramine Lernae
nunc Athamantea protectum tempora pinu,
cum totiens lassata tamen nusquam auia frondes
abstulit aut alium tetigit Victoria crinem?
hinc tibi nota patrum credi generosaque pubes
te monitore regi, mores et facta priorum
discere, quis casus Troiae, quam tardus Vlixes,
quantus equum pugnasque uirum decurrere uersu
Maeonides quantumque pios ditarit agrestes
Ascraeus Siculusque senex, qua lege recurrat
Pindaricae uox flexa lyrae uolucrumque precator
Ibycus et tetricis Alcman cantatus Amyclis
Stesichorusque ferox saltusque ingressa uiriles
non formidata temeraria Leucade Sappho,
quosque alios dignata chelys. tu pandere doctus
carmina Battiadae latebrasque Lycophronis a*t*ri
Sophronaque implicitum tenuisque arcana Corinnae.
sed quid parua loquor? tu par adsuetus Homero
ferre iugum senosque pedes aequare solutis
uersibus et numquam passu breuiore relinqui.
quid mirum, patria si te petiere relicta,
quos Lucanus ager, rigidi quos iugera Dauni,
quos Veneri plorata domus neglectaque tellus
Alcidae uel quos e uertice Surrentino
mittit Tyrrheni speculatrix uirgo profundi,
quos propiore sinu lituo remoque notatus
collis et Ansoni*i* pridem laris hospita Cyme
quosque Dicarchei portus Baianaque mittunt
litora, qua mediis alte permissus anhelat
ignis aquis et operta domos incendia seruant?
sic ad Auernales scopulos et opaca Sibyllae
antra rogaturae ueniebant undique gentes;
illa minas d*i*uum Parcarumque acta canebat
quamuis decepto uates non inrita Phoebo.
mox et Romuleam stirpem proceresque futuros
instruis inque patrum uestigia ducere perstas.
sub te Dardanius facis explorator opertae,
qui Diomedei celat penetralia furti,
creuit et inde sacrum didicit puer; arma probatis
monstrasti Saliis praesagumque aethera certis
auguribus; cui Chalcidicum fas uoluere carmen,
cui Phrygii pateat coma flaminis, et tua multum
uerbera succincti formidauere Luperci.
et nunc ex illo forsan grege gentibus alter
iura dat Eois, alter compescit Hiberas,
alter Achaemenium secludit Zeumate Persen,
hi dites Asiae populos, hi Pontica frenant,
hi fora pacificis emendant fascibus, illi
castra pia statione tenent: tu laudis origo.
non tibi certassent iuuenilia fingere corda
Nestor et indomiti Phoenix moderator alumni
quique tubas acres lituosque audire uolentem
Aeaciden alio frangebat carmine Chiron.
talia dum celebras, subitam ciuilis Erinys
Tarpeio de monte facem Phlegraeaque mouit
proelia. sacrilegis lucent Capitolia taedis,
et Senonum furias Latiae sumpsere cohortes.
uix requies flammae necdum rogus ille deorum
siderat, excisis cum tu solacia templis
impiger et multum facibus uelocior ipsis
concinis ore pio captiuaque fulmina defles.
mirantur Latii proceres ultorque deorum
Caesar, et e medio diuum pater annuit igni.
iamque et flere pio Vesuuina incendia cantu
mens erat et gemitum patriis impendere damnis,
cum pater exemptum terris ad sidera monte*m*
sustulit et late miseras deiecit in urbes.
me quoque uocales lucos Boeotaque tempe
pulsantem, cum stirpe tua descendere dixi,
admisere deae; nec enim mihi sidera tantum
aequoraque et terras, quae mos debere parenti,
sed decus hoc quodcumque lyrae primusque dedisti
non uulgare loqui et famam sperare sepulcro.
qualis eras, Latios quotiens ego carmine patres
mulcerem felixque tui spectator adesses
muneris. heu quali confusus gaudia fletu
uota piosque metus inter laetumque pudorem.
quam tuus ille dies, quam non mihi gloria maior!
talis Olympiaca iuuenem cum spectat harena
qui genuit, plus ipse ferit, plus corde sub alto
caeditur; attendunt cunei, spectatur Achaeis
ille magis, crebro dum lumina pulueris haustu
obruit et prensa nouet expirare corona.
ei mihi quod tantum patrias ego uertice frondes
solaque Chalcidicae Cerealia dona coronae
te sub teste tuli. qualem te Dardanus Albae
uix cepisset ager, si per me serta tulisses
Caesarea donata manu. quod subdere robur
illa dies, quantum potuit dempsisse senectae.

105 *crinemque* M A*. **107** *artes* M. **109** *uacans* Baehr., *uetas* M. **111** *aque* Markl. **112** *ille* M, corr. Postgate. *praestat sed* M, corr. Vollm., *praestabat* Elter. **114** *pilii* M. *senis* ς, 'an *regis Pylii*?' Postgate. **115** *speciemque—utroque* M, corr. Dom. **118** *extensis* M, corr. Auantius. **119** *adegit* Dom. **122** *pueroque* ς. **123** *tibi* ς, *mihi* M. **125** *ab* Barth. **127** *sele* M, corr. Heins. *grauis q. p.* M, corr. Postgate, *grauis heu* Krohn. post **129** lacunam statuit Markl. **132** *uersus* M, corr. Schott, *uictas* Bentl. **133** *ubi* M. **135** *festina sed ut dux* M, corr. Lipsius. **140** *plausere* Dom., *clausero* M. **149** *equum* Postgate (coll. u. 55), *equus* M. **153** *obsicus* M, corr. Pol. **154** *fastusque* Polster. **155** *Leucade* nescioquis, *calchide* M. **170** *permictus* ς. **171** *domus* Cruceus. **174** *canebant* M. **180** *probatur* M A*, corr. Baehr. **181** *monstrastis* M A*, corr. Lipsius. *aliis* M, corr. ς. *certi* Vollm. **183** *cur—lateat* M, corr. Postgate. *lancea cui Phrygii* Auantius. **186** *Hiberos* ς. **197** *rhedis* M. **199** *duorum* M. **209** *biotaque* uel *luocaque* M, *luotaque* A*, corr. Baehr., *Inoaque* Polster. **212** *quam uos* M, corr. Krohn. **219** *tuus* A*, *iuus* M. **222** *achates* M, corr. Imhof. **223** *hausti* M, corr. Dom.

nam quod me mixta quercus non pressit oliua
et fugit speratus honos, †qua dulce parentis
inuida Tarpei caperes.† te nostra magistro
Thebais urguebat priscorum exordia uatum;
tu cantus stimulare meos, tu pandere facta
heroum bellique modos positusque locorum
monstrabas. labat incerto mihi limite cursus
te sine et orbatae caligant uela carinae.
nec solum larga memet pietate fouebas:
talis et in thalamos. una tibi cognita taeda
conubia, unus amor. certe seiungere matrem
iam gelidis nequeo bustis; te sentit habetque,
te uidet et tumulos ortuque obituque salutat,
ut Pharios aliae ficta pietate dolores
Mygdoniosque colunt et non sua funera plorant.
quid referam expositos seruato pondere mores?
quae pietas, quam uile lucrum, quae cura pudoris,
quantus amor recti! rursusque, ubi dulce remitti,
gratia quae dictis! animo quam nulla senectus!
his tibi pro meritis famam laudesque benignas
iudex cura deum nulloque e uulnere tristem
concessit. raperis, genitor, non indigus aeui,
non nimius, trinisque decem quinquennia lustris
iuncta ferens. sed me pietas numerare dolorque
non sinit, o Pylias aeui transcendere metas
et Teucros aequare senes, o digne uidere
me similem. sed nec leti tibi ianua tristis:
quippe leues causae, nec segnis labe senili
exitus instanti praemisit membra sepulcro,
sed te torpor iners et mors imitata quietem
explicuit falsoque tulit sub Tartara somno.
quos ego tunc gemitus (comitum manus anxia uidit,
uidit et exemplum genetrix gauisaque nouit),
quae lamenta tuli! ueniam concedite, Manes,
fas dixisse, pater: non tu mihi plura dedisses.
felix ille patrem uacuis circumdedit ulnis,
uellet et Elysia quamuis in sede locatum
abripere et Danaas iterum portare per umbras,
quem tandem et uiuos molitum in Tartara gressus
detulit infernae uates longaeua Dianae.
si chelyn Odrysiam pigro transmisit Auerno
causa minor, si Thessalicis Admetus in oris
. . . .
si lux una retro Phylaceida ret*t*ulit umbram,
cur nihi*l* exoret, genitor, chelys aut tua Manes
aut mea? fas mihi sit patrios contingere uultus,
fas iunxisse manus, et lex quaecumque sequatur.
At uos, umbrarum reges Aetnaeaque Iuno,
si laudanda precor, taedas auferte comasque
Eumenidum; nullo sonet asper ianitor ore,
Centauros Hydraeque greges Scyllae*a*que monstra
auersae celent ualles, umbramque senilem
inuitet ripis, discussa plebe, supremus
uector et in media componat molliter alga.
ite, pii manes Graiumque examina uatum,
inlustremque animam Lethaeis spargite sertis
et monstrate nemus, quo nulla inrupit Erinys,
in quo falsa dies caeloque simillimus aer.
inde tamen uenias, melior qua porta malignum
cornea uincit ebur, somnique in imagine monstra,
quae solitus. sic sacra Numae ritusque colendos
mitis Aricino dictabat nympha sub antro,
Scipio sic plenos Latio Ioue ducere somnos
creditur Ausoniis, sic non sine Apolline Sylla.

IV

SOMNVS

Crimine quo merui, iuuenis placidissime diuum,
quoue errore miser, donis ut solus egerem,
Somne, tuis? tacet omne pecus uolucresque feraeque
et simulant fessos curuata cacumina somnos,
nec trucibus fluuiis idem sonus; occidit horror
aequoris, et terris maria adclinata quiescunt.
septima iam rediens Phoebe mihi respicit aegras
stare genas; totidem Oetaeae Paphiaeque renident
lampades et totiens nostros Tithonia questus
praeterit et gelido spargit miserata flagello.
unde ego sufficiam? non si mihi lumina mille,
quae sacer alterna tantum statione tenebat
Argus et haud umquam uigilabat corpore toto.
at nunc heu! *si* aliquis longa sub nocte puellae
brachia nexa tenens ultro te, Somne, repellit,
inde ueni, nec te totas infundere pennas
luminibus compello meis: hoc turba precetur
laetior: extremo me tange cacumine uirgae
(sufficit) aut leuiter suspenso poplite transi.

V

EPICEDION IN PVERVM SVVM

Me miserum! neque enim uerbis sollemnibus ulla
incipiam nec Castaliae uocalibus undis
inuisus Phoeboque grauis. quae uestra, sorores,
orgia, Pieriae, quas incestauimus aras?
dicite, post poenam liceat commissa fateri.
numquid inaccesso posui uestigia luco?
num uetito de fonte bibi? quae culpa, quis error,
quem luimus tantis? morientibus ecce lacertis
uiscera nostra tenens anima*m*que auellitur infans,
non de stirpe quidem nec qui mea nomina ferret
oraque; non fueram genitor, sed cernite fletus
liuentesque genas et credite planctibus orbi:
orbus ego. huc patres et aperto pectore matres
conueniant; cineremque oculis et crimina ferto,
si qua sub uberibus plenis ad funera natos
ipsa gradu labente tulit madidumque cecidit
pectus et ardentes restinxit lacte fauillas;
quisquis adhuc tenerae signatum flore iuuentae
immersit cineri iuuenem primaque iacentis
serpere crudelis uidit lanugine *f*lam*m*as,
adsit et alterno mecum clamore fatiscat:
uincetur lacrimis, et te, Natura, pudebit.
tanta mihi feritas, tanta est insania luctus.
hoc quoque cum ni*tor* ter dena luce peracta
adclinis tumul*o et pla*nctus in carmina uerto,
discordesque *modos et* singultantia uerba
molior. orsa ly*ra uox* est atque ira tacendi
impatiens: sed nec solitae mihi uertice laurus
nec fronti uittatus honos. en taxea marcet
silua comis, hilaresque hederas plorata cupressus
excludit ramis; nec eburno pollice chordas
pulso, sed incertam digitis errantibus amens
scindo chelyn. iuuat heu, iuuat inlaudabile carmen
fundere et incompte miserum †laudare dolorem.
sic meriti, sic me cantuque habituque nefastum

241 *si iungere* M A*. 242 *te* Dom., *et* M. 251 *uindex* ed. Aldina. *tristes* Markl. post hoc deesse aliquid susp. Krohn. 258 *segnes* M. *tabe* Gronou. 263 *uouit* (?) M A*, corr. Dom. 269 *quem tandem* Davies, *temptantem* M. 271 et 272 *si* Dom., *sic* M. 273 *silua* M, corr. Heins. lacunam notauit Postgate. 275 *sit* ς, *sic* M. 280 *centaurus* M, corr. Pol. 286 *irrumpit* ς. 288 *parte* M, corr. Dom. 289 *monstrat* M, corr. Dom. 293 *creditus* Heins. *sic* Sudhaus, *nec* M, *et* ς. IV 8 *reuisent* M, corr. Baehr., *reuisunt* Dom. 10 *parcit* Schrader, *ut g. spargat* Karsten. 11 *non sunt* Baehr. 14 *heus* M, corr. Barth. 17 *precatur* M, corr. Heins. 19 'fort. *lente*' Postgate, *at—transit* Brandes. V 2 *nunc* Scriuerius. 8 *lacestis* M, *lacescis* A*. 14 *crinemque rogis et gramina* Heins. *crimina* M A*. *ferte* (?) M, corr. Pol. 17 *papillas* M, corr. Dom. 20 *malas* M, corr. Dom. 24 *nitor* Gronou., *ni* M, *in* A*. 25 *tumul* M A*, *tumulo* ed. princ. *nctus* M, *uctus* A*, *planctus* Baehr. *et* add. Krohn. 26 *m* M A*, suppl. ς. 27 *ly* M A*, *lyra uox* Davies, *lyrae uis* Krohn, *orsa lyra* cum praecedentibus coniungunt uulgo ante Krohn. 31 *eburno* M A*. 'an *pectine*?' Postgate, coll. Aen. VI 647 et [Tib.] III 4. 39 sqq. 33 *sciēdo* M. 34 *nudare* Markl. 35 *meriti* Baehr., *merui* M.

aspiciant superi. pudeat Thebasque nouumque
Aeaciden: nil iam placidum manabit ab ore.
ille ego qui (quotiens!) blande matrumque patrumque
uulnera, qui uiuos potui mulcere dolores,
ille ego lugentum mitis solator, acerbis
auditus tumulis et descendentibus umbris,
deficio medicasque manus fomentaque quaero
uulneribus, sed summa, meis. nunc tempus, amici,
quorum ego manantes oculos et saucia tersi
pectora: reddite opem, saeuas exsoluite gratis.
nimirum cum uestra modis ego funera maestis
. . . .
increpitans: 'Qui damna doles aliena, repone
infelix lacrimas et tristia carmina serua.'
uerum erat: absumptae uires et copia fandi
nulla mihi, dignumque nihil mens fulmine tanto
repperit: inferior uox omnis et omnia sordent
uerba. ignosce, puer: tu me caligine maesta
obruis a! durus. uiso si uulnere carae
coniugis inuenit caneret quod Thracius Orpheus
dulce sibi, si busta Lini complexus Apollo
non tacuit, nimius fortasse auidusque doloris
dicar et in lacrimis iustum excessisse pudorem.
quisnam autem gemitus lamentaque nostra re-
prendis?
o n*i*mium felix, nimium crudelis et expers
imperii, Fortuna, tui, qui dicere legem
fletibus aut fines audet censere dolendi.
incitat heu! planctus; potius fugientia ripas
flumina detineas rapidis aut ignibus obstes,
quam miseros lugere uetes. tamen ille seuerus,
quisquis is est, nostrae cognoscat uulnera causae.
Non ego mercatus Pharia de puppe loquaces
delicias doctumque sui conuicia Nili
infantem, lingua nimium salibusque proteruum,
dilexi: meus ille, meus. tellure cadentem
aspexi atque unctum genitali carmine foui
poscentemque nouas tremulis ululatibus auras
inserui uitae. quid plus tribuere parentes?
quin alios ortus libertatemque sub ipsis
uberibus tibi, parue, dedi; heu, munera nostra
rideres ingratus adhuc. properauerit ille,
sed merito properabat, amor, ne perderet *ullum*
libertas tam parua diem. nonne horridus . .
inuidia superos iniustaque Tartara pulsem?
nonne gemam te, care puer? quo sospite natos
non cupii, primo gemitum qui protinus ortu
implicuit fixitque mihi, cui uerba sonosque
monstraui questusque et uulnera caeca resoluens,
reptantemque solo demissus ad oscula nostra
erexi, blandoque sinu iam iamque *cadentes*
†excepere genas dulcesque accersere somnos.
cui nomen uox prima meum ludusque tenello
risus, et a nostro ueniebant gaudia uultu.

37 *manabat* M, corr. ς. 38 *quotiens* M A*. 39 *uiduos* Heins. 46 *modis—maestis* Klotz olim, *domus—maestus* M. post 46 lacunam statuit Baehr. locus uarie temptatus. 47 *dolens* M, corr. Pol. 51 *nox* M. 52 *maestu* M, *maestum* ς. 53 *duro* M, corr. Pol. *si* M A*. 57 *dicor* M. 58 *reprendis* Pol., *rependis* M A*. 63 *fulmina* M. *detineas* Heins., *deiuncus* M. 65 *curae* Markl. 67 *aedituas* M, corr. Auantius, *nequitias* Markl. 68 *nimium* Heins., *sumum* M. 70 *excepi* Auantius. 75 *ignarus* Auantius. 76 *ullum* ς, *unum* Baehr., om. M A*. 77 *inde* Baehr., *ipsos* ς, om. M A*. 80 *concupii* M, corr. Dom. *genitum quem* et 81 *implicui fixique* Pol. 82 *ne soluam* M, corr. Markl., *resolui* ς. 83 *uestra* M, corr. Krohn, *destra* A, *dextra* ς. 84 *cadentes* Baehr., om. M A*. 85 *exceptare* Vnger. 86 *tenebo* M.

P. PAPINI STATI

ACHILLEIDOS

LIBER PRIMVS

MAGNANIMVM Aeaciden formidatamque Tonanti
progeniem et patrio uetitam succedere caelo,
diua, refer. quamquam acta uiri multum inclita cantu
Maeonio, sed plura uacant: nos ire per omnem
(sic amor est) heroa uelis Scyroque latentem
Dulichia proferre tuba nec in Hectore tracto
sistere, sed tota iuuenem deducere Troia.
tu modo, si ueterem digno depleuimus haustu,
da fontes mihi, Phoebe, nouos ac fronde secunda
necte comas: neque enim Aonium nemus aduena pulso
nec mea nunc primis augescunt tempora uittis.
scit Dircaeus ager meque inter prisca parentum
nomina cumque suo numerant Amphione Thebae.
At tu, quem longe primum stupet Itala uirtus
Graiaque, cui geminae florent uatumque ducumque
certatim laurus (olim dolet altera uinci),
da ueniam ac trepidum patere hoc sudare parumper
puluere. te longo necdum fidente paratu
molimur magnusque tibi praeludit Achilles.
Soluerat Oebalio classem de litore pastor
Dardanus incautas blande populatus Amyclas
plenaque materni referens praesagia somni
culpatum relegebat iter, qua condita ponto
fluctibus inuisis iam Nereis imperat Helle:
cum Thetis Idaeos—heu numquam uana parentum
auguria!—expauit uitreo sub gurgite remos.
nec mora, et undosis turba comitante sororum
prosiluit thalamis: feruent coeuntia Phrixi
litora et angustum dominas non explicat aequor.
Illa ubi discusso primum subit aera ponto,
'Me petit haec, mihi classis' ait 'funesta minatur,
agnosco monitus et Protea uera locutum.
ecce nouam Priamo facibus de puppe leuatis
fert Bellona nurum: uideo iam mille carinis
Ionium Aegaeumque premi; nec sufficit, omnis
quod plaga Graiugenum tumidis coniurat Atridis:
iam pelago terrisque meus quaeretur Achilles,
et uolet ipse sequi. quid enim cunabula paruo
Pelion et torui commisimus antra magistri?
illic, ni fallor, Lapitharum proelia ludit
improbus et patria iam se metitur in hasta.
o dolor, o seri materno in corde timores!
non potui infelix, cum primum gurgite nostro
Rhoeteae cecidere trabes, attollere magnum
aequor et incesti praedonis uela profunda
tempestate sequi cunctasque inferre sorores?
nunc quoque—, sed tardum, iam plena iniuria raptae.
ibo tamen pelagique deos dextramque secundi,
quod superest, complexa Iouis per Tethyos annos
grandaeuumque patrem supplex miseranda rogabo
unam hiemem.' dixit magnumque in tempore regem
adspicit. Oceano ueniebat ab hospite, mensis
laetus et aequoreo diffusus nectare uultus,
unde hiemes uentique silent cantuque quieto
armigeri Tritones eunt scopulosaque cete
Tyrrhenique greges circumque infraque rotantur
rege salutato; placidis ipse arduus undis
eminet et triplici telo iubet ire iugales.
illi spumiferos glomerant a pectore cursus,
pone natant delentque pedum uestigia cauda,
cum Thetis: 'O magni genitor rectorque profundi,
adspicis in qualis miserum patefeceris usus
aequor? eunt tutis terrarum crimina uelis,
ex quo iura freti maiestatemque repostam
rupit Iasonia puppis Pagasaea rapina.
en aliud furto scelus et spolia hospita portans
nauigat iniustae temerarius arbiter Idae,
eheu quos gemitus terris caeloque daturus,
quos mihi! sic Phrygiae pensamus gaudia palmae,
hi Veneris mores, hoc gratae munus alumnae?
has saltem (num semideos nostrumque reportant
Thesea?), si quis adhuc undis honor, obrue puppes,
aut permitte fretum! nulla inclementia: fas sit
pro nato timuisse mihi. da tollere fluctus,
nec tibi de tantis placeat me fluctibus unam
litus et Iliaci scopulos habitare sepulcri.'
Orabat laniata genas et pectore nudo
caeruleis obstabat equis. sed rector aquarum
inuitat curru dictisque ita mulcet amicis:
'Ne pete Dardaniam frustra, Theti, mergere classem:
fata uetant; ratus ordo deis miscere cruentas
Europamque Asiamque manus, consultaque belli
Iuppiter et tristes edixit caedibus annos.
quem tu illic natum Sigeo in puluere, quanta
adspicies uictrix Phrygiarum funera matrum,
cum tuus Aeacides tepido modo sanguine Teucros

I 3 *multum* (ex *-a* Q (= codex Parisinus 10317)), *multa* O. Mueller. 8 *ueterem* P(uteaneus codex) E(tonensis codex Bl. 6. 5), *ueteres* K (= codex Gudianus 54) C (= codex Bruxellensis 5337–8) a tertia manu. *defleuimus* c (= correctores in C; similiter p, k, q). 11 *albescunt* c uulg. 14 *longe primum* (*-us* P) P Q K, *primum longe* C. 17 *suadere* P, *sordere* Baehrens. 21 *clam depopulatus* Menke. 25 *idaeis* P. 27 *suorū* C. 30 *ubi* om. P. 40 *nil* P. 51 *pectore* Q. *rege* (craso *s*) P. 53 *aequoreos* Koch. 54 *hiemes* P K, *hilares* Q C. 59 *cursus* P, *fluctus* ω (= consensus codicum Q K C). 60 *caudae* Haupt. 68 *pelagoque* ω. 69 *praemia* ω. 71 *num* P C, *nunc* Q, *n̄* K. 72 *undis honos* Q C, *honor undis* E. 73 *aut* ω, *haut* P. 74 *pellere luctus* P. 75 *detentis* Brandes. *unam* P, *unum* ω, *fletibus udam* O. Mueller, *tractibus unum* Schrader, *neptibus unam* Baehr., *fluctibus imum* Hauet. 76 *iliacis oculos* P. 78 *sed* P, *tunc* ω. *rector* P, *ductor* ω. 82 *Europaeque asiaeque* K C, *Europae atque asiaeque* Q. *bella* ω. 84 *natum in Sigeo* Lachmann ad Lucr. III 374. 85 *uulnera* Wakefield. 86 *trepidos* Q K C[1], *tepidos* c. *teucro* ω.

undabit campos, modo crassa exire uetabit
flumina et Hectoreo tardabit funere currus
impelletque manu nostros, opera inrita, muros!
Pelea iam desiste queri thalamosque minores:
crederis peperisse Ioui; nec inulta dolebis
cognatisque utere fretis: dabo tollere fluctus,
cum reduces Danai nocturnaque signa Caphereus
exseret et dirum pariter quaeremus Vlixen.'
Dixerat. illa graui uultum demissa repulsa,
quae iam excire fretum et ratibus bellare parabat
Iliacis, alios animo commenta paratus,
tristis ad Haemonias detorquet bracchia terras.
ter conata manu, liquidum ter gressibus aequor
reppulit et niueas feriunt uada Thessala plantas.
laetantur montes et conubialia pandunt
antra sinus lateque deae Spercheos abundat
obuius et dulci uestigia circuit unda.
illa nihil gauisa locis, sed coepta fatigat
pectore consilia et sollers pietate magistra
longaeuum Chirona petit. domus ardua montem
perforat et longo suspendit Pelion arcu;
pars exhausta manu, partem sua ruperat aetas.
signa tamen diuumque tori et quem quisque sacrauit
accubitu genioque locum monstrantur: at intra
Centauri stabula alta patent, non aequa nefandis
fratribus. hic hominum nullos experta cruores
spicula nec truncae bellis genialibus orni
aut consanguineos fracti crateres in hostes,
sed pharetrae insontes et inania terga ferarum.
haec quoque dum uiridis; nam tunc labor unus inermi
nosse salutiferas dubiis animantibus herbas,
aut monstrare lyra ueteres heroas alumno.
Et tunc uenatu rediturum in limine primo
opperiens properatque dapes largoque serenat
igne domum: cum uisa procul de litore surgens
Nereis; erumpit siluis (dant gaudia uires)
notaque desueto crepuit senis ungula campo.
tunc blandus dextra atque imos demissus in armos
pauperibus tectis inducit et admonet antri.
Iamdudum tacito lustrat Thetis omnia uisu
nec perpessa moras: 'Vbinam mea pignora, Chiron?
dic' ait 'aut cur ulla puer iam tempora ducit
te sine? non merito trepidus sopor atraque matri
signa deum et magnos utinam mentita timores?
iamque modo infensos utero mihi contuor enses,
nunc planctu liuere manus, modo in ubera saeuas
ire feras; saepe ipsa (nefas!) sub inania natum
Tartara et ad Stygios iterum fero mergere fontes.
hos abolere metus magici iubet ordine sacri
Carpathius uates puerumque sub axe peracto
secretis lustrare fretis, ubi litora summa
Oceani et genitor tepet inlabentibus astris
Pontus. ibi ignotis horrenda piacula diuis
donaque—sed longum cuncta enumerare uetorque;
trade magis!' sic ficta parens: neque enim ille dedisset,
si molles habitus et tegmina foeda fateri
ausa seni. tunc ipse refert: 'Duc, optima, quaeso,
duc genetrix humilique deos infringe precatu.
nam superant tua uota modum placandaque multum
inuidia est. non addo metum, sed uera fatebor:
nescio quid magnum (nec me patria omina fallunt)
uis festina parat tenuesque superuenit annos.
olim et ferre minas auideque audire solebat
imperia et nostris procul haud discedere ab antris:
nunc illum non Ossa capit, non Pelion ingens
Thessaliaeue niues. ipsi mihi saepe queruntur
Centauri raptasque domos abstractaque coram
armenta et semet campis fluuiisque fugari:
insidiasque et bella parant tumideque minantur.
olim equidem Argoos pinus cum Thessala reges
hac ueheret, iuuenem Alciden et Thesea uidi—
sed taceo.' figit gelidus Nereida pallor:
ille aderat multo sudore et puluere maior,
et tamen arma inter festinatosque labores
dulcis adhuc uisu: niueo natat ignis in ore
purpureus fuluoque nitet coma gratior auro.
necdum prima noua lanugine uertitur aetas,
tranquillaeque faces oculis et plurima uultu
mater inest: qualis Lycia uenator Apollo
cum redit et saeuis permutat plectra pharetris.
forte et laetus adest (o quantum gaudia formae
adiciunt!): fetam Pholoes sub rupe leaenam
perculerat ferro uacuisque reliquerat antris
ipsam, sed catulos adportat et incitat ungues.
quos tamen, ut fido genetrix in limine uisa est,
abicit exceptamque auidis circumligat ulnis,
iam grauis amplexu iamque aequus uertice matri.
insequitur magno iam tunc conexus amore
Patroclus tantisque extenditur aemulus actis
par studiis aeuique modis, sed robore longe,
et tamen aequali uisurus Pergama fato.
Protinus ille subit rapido quae proxima saltu
flumina fumantesque genas crinemque nouatur
fontibus: Eurotae qualis uada Castor anhelo
intrat equo fessumque sui iubar excitat astri.
miratur comitque senex, nunc pectora mulcens
nunc fortes umeros: angunt sua gaudia matrem.
tunc libare dapes Baccheaque munera Chiron
orat et attonitae uaria oblectamina nectens
elicit extremo chelyn et solantia curas
fila mouet leuiterque expertas pollice chordas
dat puero. canit ille libens immania laudum
semina: quot tumidae superarit iussa nouercae
Amphitryoniades, crudum quo Bebryca caestu
obruerit Pollux, quanto circumdata nexu
ruperit Aegides Minoia bracchia tauri,
maternos in fine toros superisque grauatum
Pelion: hic uicto risit Thetis anxia uultu.
nox trahit in somnos, saxo conlabitur ingens
Centaurus blandusque umeris se innectit Achilles,
quamquam ibi fida parens, adsuetaque pectora mauult.
At Thetis undisonis per noctem in rupibus adstans,
quae nato secreta uelit, quibus abdere terris
destinet, huc illuc diuisa mente uolutat.
proxima, sed studiis multum Mauortia, Thrace;
nec Macetum gens dura placet laudumque daturi
Cecropidae stimulos: nimium opportuna carinis
Sestos Abydenique sinus: placet ire per altas
Cycladas. hic spretae Myconosque humilisque Seriphos
et Lemnos non aequa uiris atque hospita Delos

89 *manus* P. 91 *crederis* P et (ex corr.) K, *credideris* Q C. 92 *cognatis* ϛ. 94 *ulixen* ex P (et schol. Stat. Theb. IX 307). 97 *animo* P. *iterum* ω, *animi* O. Mueller. 98 *terras* ϛ, *terra* P. 102 *sperchios* P ω. *obundat* Hauet. 109 *sacrarat* ω, *sacrasset* Prisc. II 473, 18, *sacrarit* Menke. 110 *locus* C, *loci* Menke. *intus* E. 113 *gentilibus* Baehr. 116 *dum uiridis* P Q C, *tum iuuenis* K. *nunc* Gronou. 121 *surgens* P E, *mater* ω. 123 *motaque* ω. 124 *nunc* C. *demissus* P, *summissus* ϛ. 125 *admouet antris* ϛ. 129 *non* P Q, *num* C, *nū īnmerito* K. 131 *namque* C[1]. *infensos* Prisc. II 444, 12, Eutych. V 465, 2, Q K, *infessos* P (cf. V 245), *immensos* C. 134 *ad* om. P. 135 *magni* P. 136 *probato* ω. 139 *ubi* ω, interpunxit Vollmer. 141 *fata* ω. 143 *ille* ω. 144 *humilesque* C. 145 *non* Hauet. 148 *tenerosque* uulgo. 149 *olim eferre* P. *auideque audire* P, *et obire audita* Q K c, om. C[1]. 152 *Pharsaliaeue* P, *Pharsaliue* Baehr. 155 *timideque* P, *tumidique* ϛ, corr. Kohlm. 156 *Argolicos* Heins., *Argiuos* Baehr. 175 *accenditur* Bernart. 176 *nec* Sandstr. *robora* Schrader. 177 *tandem* Sandstr. 180 *uaga* P. 181 *fessusque* P. 185 *obiectamina* P, *oblectamina* Gronou., *attonitam uario oblectamine* ω. *mulcens* Q c in ras. 187 *cordas* P. 189 *quot* Kohlm., *quod* P C. *quo*// Q, *qui* uulg. 190 *quo* K, *quod* P Q C. 192 *minoia* P. *minoi*/// Q C, idem uel *minoi* K. 194 *uicto* Q K, *huicto* P, *ficto* in ras. c uulg. 196 *se* P K, om. Q. 198 *undisonis* P Q K, *undosis* C, *umbrosis* Gronou. 199 *addere telis* P. 201 *nec* k Baehr. 204 *artas* P. 205 *his* Q, *hinc* uulg. 206 *atque inhospita* Q.

gentibus. imbelli nuper Lycomedis ab aula
uirgineos coetus et litora persona ludo
audierat, duros laxantem Aegaeona nexus
missa sequi centumque dei numerare catenas.
haec placet, haec timidae tellus tutissima matri.
qualis uicino uolucris iam sedula partu
iamque timens, qua fronde domum suspendat inanem,
prouidet hic uentos, hic anxia cogitat angues,
hic homines: tandem dubiae placet umbra, nouisque
uix stetit in ramis et protinus arbor amatur.
Altera consilio superest tristemque fatigat
cura deam, natum ipsa sinu complexa per undas
an magno Tritone ferat, uentosne uolucres
aduocet an pelago solitam Thaumantida pasci.
elicit inde fretis et murice frenat acuto
delphinas biiugos, quos illi maxima Tethys
gurgite Atlanteo pelagi sub ualle sonora
nutrierat (nullis uada per Neptunia glaucae
tantus honos formae nandique potentia nec plus
pectoris humani): iubet hos subsistere pleno
litore, ne nudae noceant contagia terrae.
ipsa dehinc toto resolutum pectore Achillen,
qui pueris sopor, Haemonii de rupibus antri
ad placidas deportat aquas et iussa tacere
litora: monstrat iter totoque effulgurat orbe
Cynthia. prosequitur diuam celeresque recursus
securus pelagi Chiron rotat udaque celat
lumina et abreptos subito iamiamque latentes
erecto prospectat equo, qua cana parumper
spumant signa fugae et liquido perit orbita ponto.
illum non alias rediturum ad Thessala Tempe
iam tristis Pholoe, iam nubilus ingemit Othrys
et tenuior Spercheos aquis speluncaque docti
muta senis; quaerunt puerilia carmina Fauni
et sperata diu plorant conubia Nymphae.
Iam premit astra dies humilique ex aequore Titan
rorantes euoluit equos et ab aethere magno
sublatum curru pelagus cadit, at uada mater
Scyria iamdudum fluctus emensa tenebat,
exierantque iugo fessi delphines erili:
cum pueri tremefacta quies oculique patentes
infusum sensere diem. stupet aere primo,
quae loca, qui fluctus, ubi Pelion? omnia uersa
atque ignota uidet dubitatque agnoscere matrem.
occupat illa manu blandeque adfata pauentem:
'Si mihi, care puer, thalamos sors aequa tulisset,
quos dabat, aetheriis ego te complexa tenerem
sidus grande plagis, magnique puerpera caeli
nil humiles Parcas terrenaque fata uererer.
nunc impar tibi, nate, genus, praeclusaque leti
tantum a matre uia est; quin et metuenda propinquant
tempora et extremis admota pericula metis.
cedamus, paulumque animos submitte uiriles
atque habitus dignare meos. si Lydia dura
pensa manu mollesque tulit Tirynthius hastas,
si decet aurata Bacchum uestigia palla
uerrere, uirgineos si Iuppiter induit artus,
nec magnum ambigui fregerunt Caenea sexus,
has sine, quaeso, minas nubemque exire malignam.
mox iterum campos, iterum Centaurica reddam
lustra tibi: per ego hoc decus et uentura iuuentae
gaudia, si terras humilemque experta maritum
te propter, si progenitum Stygos amne seuero
armaui (totumque utinam!) cape tuta parumper
tegmina nil nocitura animo. cur ora reducis?
quidue parant oculi? pudet hoc mitescere cultu?
per te, care puer, cognata per aequora iuro,
nesciet hoc Chiron.' sic horrida pectora tractat
nequiquam mulcens; obstat genitorque roganti
nutritorque ingens et cruda exordia magnae
indolis. effrenae tumidum uelut igne iuuentae
si quis equum primis submittere temptet habenis,
ille diu campis fluuiisque et honore superbo
gauisus non colla iugo, non aspera praebet
ora lupis dominique fremit captiuus inire
imperia atque alios miratur discere cursus.
Quis deus attonitae fraudes astumque parenti
contulit? indocilem quae mens detraxit Achillem?
Palladi litoreae celebrabat Scyros honorum
forte diem, placidoque satae Lycomede sorores
luce sacra patriis, quae rara licentia, muris
exierant dare ueris opes diuaeque seueras
fronde ligare comas et spargere floribus hastam.
omnibus eximium formae decus, omnibus idem
cultus et expleto teneri iam fine pudoris
uirginitas matura toris annique tumentes.
sed quantum uirides pelagi Venus addita Nymphas
obruit, aut umeris quantum Diana relinquit
Naidas, effulget tantum regina decori
Deidamia chori pulchrisque sororibus obstat.
illius et roseo flammatur purpura uultu
et gemmis lux maior inest et blandius aurum:
atque ipsi par forma deae est, si pectoris angues
ponat et exempta pacetur casside uultus.
hanc ubi ducentem longe socia agmina uidit,
trux puer et nullo temeratus pectora motu
deriguit totisque nouum bibit ossibus ignem.
nec latet haustus amor, sed fax uibrata medullis
in uultus atque ora redit lucemque genarum
tinguit et impulsum tenui sudore pererrat.
lactea Massagetae ueluti cum pocula fuscant
sanguine puniceo uel ebur corrumpitur ostro,
sic uariis manifesta notis palletque rubetque
flamma repens. eat atque ultro ferus hospita sacra
dissiciat turbae securus et immemor aevi,
ni pudor et iunctae teneat reuerentia matris.
ut pater armenti quondam ductorque futurus,
cui nondum toto peraguntur cornua gyro,
cum sociam pastus niueo candore iuuencam
adspicit, ardescunt animi primusque per ora
spumat amor, spectant hilares obstantque magistri.
Occupat arrepto iam conscia tempore mater:
'Hasne inter simulare choros et bracchia ludo
nectere, nate, graue est? gelida quid tale sub Ossa
Peliacisque iugis? o si mihi iungere curas
atque alium portare sinu contingat Achillen!'
mulcetur laetumque rubet uisusque proternos
obliquat uestesque manu leuiore repellit.
adspicit ambiguum genetrix cogique uolentem
iniecitque sinus; tum colla rigentia mollit
submittitque graues umeros et fortia laxat
bracchia et impexos certo domat ordine crines
ac sua dilecta ceruice monilia transfert;
et picturato cohibens uestigia limbo
incessum motumque docet fandique pudorem.
qualiter artifici uicturae pollice cerae
accipiunt formas ignemque manumque sequuntur,
talis erat diuae natum mutantis imago.

213 *suspendit* P. 214 *hine—hinc* k C. 215 *hinc* C. 222 *biiugos* P E, *biiuges* Q K C. *thetis* P ω. 226 *iuuet* P. 228 *corpore* Wakef. 229 *pueri* K. 231 *effulgurat* P C E, *effulgerat* K Q¹. 233 *rogat* ω, *notat* Schenkl. 239 *tenuior* Postgate, *senior* P, *tenuis* ω. 240 *queritur* Heins. e codd. 241 *at* C. 242 *humilisque* ω. 244 *at* Q C, *ad* P, *ac* in ras. K. 245 *emissa* P. 247 *iacentes* Q K, *iacentis* C, *pauentes* Baehr. 249 *uersat* ω. 252 *dedisset* ω. 255 *nihil* P. 257 *a* om. ω. 260 *auitus* P. 263 *arcus* P. 265 *hac* P, *hac* Postgate. *numenque ex. malignum* ω. 271 *nihil* P. *reduces* P. 276 *magnae* ω, *manent* P, *manant* Klotz. 281 *fremit* P, *gemit* Q K E, *negat* C. 285 *scyros* Prisc. II 327 ω, *scyrus* P. *honorem* Prisc. 288 *uersis* P. 289 *comas ligare* P. 291 *uultus* C. *expleta* Q. 292 *animique* C. 296 *Deidamea* P. 299 *deaest* Kohlm., *deest* P, *deae* ω. 300 *placetur* ω. 303 *deriguit* C Q (ante corr.), *diriguit* P. 307 *fucant* D. Heins. 308 *ueluti ebur* P. 313 *rectorque* ω. 317 *obstantque* P (*op*–) E, *optantque* ω. 322 *achillem* ω. 323 *uisosque* P. 325 *cogique* Heins., *cogitque* codd. 326 *manus* C. *tum* K Q, *tunc* P C. *recentia* P. 328 *donat* P. 330 *cohibens* P E, *cohibet* ω. 333 *lignumque* Blümner, *digitumque* M. C. P. Schmidt. *sequntur* P, *sequentes* C,

nec luctata diu; superest nam plurimus illi
inuita uirtute decor, fallitque tuentes
ambiguus tenuique latens discrimine sexus.
Procedunt, iterumque monens iterumque fatigans
blanda Thetis: 'Sic ergo gradum, sic ora manusque,
nate, feres comitesque modis imitabere fictis,
ne te suspectum molli non misceat aulae
rector et incepti pereant mendacia furti.'
dicit et admoto non distat comere tactu.
sic ubi uirgineis Hecate lassata Therapnis
ad patrem fratremque redit, comes haeret eunti
mater et ipsa umeros exsertaque bracchia uelat;
ipsa arcum pharetrasque locat uestemque latentem
deducit sparsosque tumet componere crines.
Protinus adgreditur regem atque ibi testibus aris
'Hanc tibi' ait 'nostri germanam, rector, Achillis
(nonne uides, ut torua genas aequandaque fratri?)
tradimus: arma umeris arcumque animosa petebat
ferre et Amazonio conubia pellere ritu.
sed mihi curarum satis est pro stirpe uirili:
haec calathos et sacra ferat, tu frange regendo
indocilem sexuque tene, dum nubilis aetas
soluendusque pudor; neue exercere proteruas
gymnadas aut lustris nemorum concede uagari.
intus ale et similes inter seclude puellas;
litore praecipue portuque arcere memento.
uidisti modo uela Phrygum: iam mutua iura
fallere transmissae pelago didicere carinae.'
Accedit dictis pater ingenioque parentis
occultum Aeaciden (quis diuum fraudibus obstet?)
accipit; ultro etiam ueneratur supplice dextra
et grates electus agit: nec turba piarum
Scyriadum cessat nimio defigere uisu
uirginis ora nouae, quantum ceruice comisque
emineat quantumque umeros ac pectora fundat,
dehinc sociare choros castisque accedere sacris
hortantur, ceduntque loco et contingere gaudent.
qualiter Idaliae uolucres, ubi mollia frangunt
nubila, iam longum caeloque domoque gregatae,
si iunxit pinnas diuersoque hospita tractu
uenit auis, cunctae primum mirantur et horrent;
mox propius propiusque uolant, atque aere in ipso
paulatim fecere suam plausuque secundo
circumeunt hilares et ad alta cubilia ducunt.
Digreditur multum cunctata in limine mater,
dum repetit monitus arcanaque murmura figit
auribus et tacito dat uerba nouissima uultu.
tunc excepta freto longe ceruice reflexa
abnatat et blandis adfatur litora uotis:
'Cara mihi tellus, magnae cui pignora curae
depositumque ingens timido commisimus astu,
sis felix taceasque, precor, quo more tacebat
Creta Rheae: te longus honos aeternaque cingent
templa nec instabili fama superabere Delo;
et uentis et sacra fretis interque uadosas
Cycladas, Aegaeae frangunt ubi saxa procellae,
Nereidum tranquilla domus iurandaque nautis
insula, ne solum Danaas admitte carinas,
ne, precor! 'Hic thiasi tantum et nihil utile bellis,'
hoc famam narrare doce, dumque arma parantur
Dorica et alternum Mauors interfurit orbem,
(cedo equidem) sit uirgo pii Lycomedis Achilles.'
Interea meritos ultrix Europa dolores
dulcibus armorum furiis et supplice regum
conquestu flammata mouet; quippe ambit Atrides
ille magis, cui nupta domi, facinusque relatu
asperat Iliacum: captam sine Marte, sine armis
progeniem caeli Spartaeque potentis alumnam,
iura fidem superos una calcata rapina.
hoc foedus Phrygium, haec geminae commercia terrae?
quid maneat populos, ubi tanta iniuria primos
degrassata duces?—coeunt gens omnis et aetas:
nec tantum exciti, bimari quos Isthmia uallo
claustra nec undisonae quos circuit umbo Maleae,
sed procul admotas Phrixi qua semita iungi
Europamque Asiamque uetat; quasque ordine gentes
litore Abydeno maris alligat unda superni.
feruet amor belli concussasque erigit urbes.
aera domat Temese, quatitur naualibus ora
Euboïs, innumera resonant incude Mycenae,
Pisa nouat currus, Nemee dat terga ferarum,
Cirrha sagittiferas certat stipare pharetras,
Lerna graues clipeos caesis uestire iuuencis.
dat bello pedites Aetolus et asper Acarnan,
Argos agit turmas, uacuantur pascua ditis
Arcadiae, frenat celeres Epiros alumnos,
Phocis et Aoniae iaculis rarescitis umbrae,
murorum tormenta Pylos Messenaque tendunt.
nulla immunis humus; uelluntur postibus altis
arma olim dimissa patrum, flammisque liquescunt
dona deum: ereptum superis Mars efferat aurum.
nusquam umbrae ueteres: minor Othrys et ardua sidunt
Taygeta, exuti uiderunt aera montes.
iam natat omne nemus: caeduntur robora classi,
silua minor remis. ferrum lassatur in usus
innumeros, quod rostra liget, quod muniat arma,
belligeros quod frenet equos, quod mille catenis
squalentis nectat tunicas, quod sanguine fumet
uulneraque alta bibat, quod conspirante ueneno
impellat mortes; tenuant umentia saxa
attritu et pigris addunt mucronibus iras.
nec modus aut arcus lentare aut fundere glandes
aut torrere sudes galeasque attollere conis.
hos inter motus pigram gemit una quietem
Thessalia et geminis incusat fata querellis,
quod senior Peleus nec adhuc maturus Achilles.
Iam Pelopis terras Graiumque exhauserat orbem
praecipitans in transtra uiros insanus equosque
Bellipotens. feruent portus et operta carinis
stagna suasque hiemes classis promota suosque
attollit fluctus; ipsum iam puppibus aequor
deficit et totos consumunt carbasa uentos.
Prima ratis Danaas Hecateia congregat Aulis,
rupibus expositis longique crepidine dorsi
Euboicum scandens Aulis mare, litora multum
montiuagae dilecta deae, iuxtaque Caphereus
latratum pelago tollens caput. ille Pelasgas
ut uidit tranare rates, ter monte ter undis
intonuit saeuaeque dedit praesagia noctis.
coetus ibi armorum Troiae fatalis, ibi ingens
iuratur bellum, donec sol annuus omnes
conficeret metas. tunc primum Graecia uires
contemplata suas; tunc sparsa ac dissona moles
in corpus uultumque coit et rege sub uno
disposita est. sic curua feras indago latentes
claudit et admotis paulatim cassibus artat.
illae ignem sonitumque pauent diffusaque linquunt
auia miranturque suum decrescere montem,

336 *inuita* P, *inuicta* ω. 338 *monens—fatigans* P, *monet—fatigat* ω. 342 *incerti* C Q. 343 *distat* P, *cessat* ω. 344 *therapnis* Schol. Theb. III 422, *therapinis* P, *pharetris* ω. 347 *arcu pharetraque leuat* Schrader. *uestesque latentes* ω. 348 *tumet* Gronou., *timet* P C E, *studet* (in ras. Q) K Q. 350 *achillis* K, *achilles* P, *achilli* C Q. 351 *cenas* P. 356 *sexumque* K. 357 *cateruas* P. 367 *niueo* P. 370 *dein* ω E. 376 *propius* om. P K. 381 *uultu* P E, *uoto* ω. 390 *plangunt* Heins. 391 *noctis* P. 393 *ne precor* P Q[1] K, *deprecor* ς C E. 396 *achillis* P Q. 397 *uictrix* P. 400 *domo* (suprascr. *i*) P (corr. P[1]). 409 *admotas* P K Q, *amotas* E, *ad metas* C, *amotae* Gronou., *amoti* ς Kohlm. 412 *conclusasque* P. 413 *aere sonant temese* C[1] ς. 418 *acarnan* P, *acarnas* ω E. 422 *messenaque* P C, *messanaque* K Q. 425 *ereptum* P E, *et raptum* ω. 426 *sidunt* (ex *findunt* Q), *findunt* C. 429 *in* P E, *ad* ω. 432 *squalentes* K C. 433 *quot* P. 434 *tenuant* uulgo, *tenuat* P, *tenuantque humentia* K, *tenuantur mitia* (*milia* E) Q E. 435 *pigris* P E, *nigris* ω. 438 *ora* (*ore* Q) ω. 439 *Thessalis* ω. 440 *peleus negat huc* P. 447 *rates* ω. 449 *scindens* Menke. 455 *amnes* P. 459 *deposita* P. 460 *classibus* P Q. 462 *auita* P.

donec in angustam ceciderunt undique uallem;
inque uicem stupuere greges socioque timore
mansuescunt: simul hirtus aper, simul ursa lupusque
cogitur et captos contempsit cerua leones.
Sed quamquam et gemini pariter sua bella capessant
Atridae famamque auida uirtute paternam
Tydides Sthenelusque premat, nec cogitet annos
Antilochus septemque Aiax umbone coruscet
armenti reges atque aequum moenibus orbem,
consiliisque armisque uigil contendat Vlixes:
omnis in absentem belli manus ardet Achillem,
nomen Achillis amant, et in Hectora solus Achilles
poscitur, illum unum Teucris Priamoque loquuntur
fatalem. quis enim Haemoniis sub uallibus alter
creuerit effossa reptans niue? cuius adortus
cruda rudimenta et teneros formauerit annos
Centaurus? patrii propior cui linea caeli,
quemue alium Stygios tulerit secreta per amnes
Nereis et pulchros ferro praestruxerit artus?
haec Graiae castris iterant traduntque cohortes.
cedit turba ducum uincique haud maesta fatetur.
sic cum pallentes Phlegraea in castra coirent
caelicolae iamque Odrysiam Gradiuus in hastam
surgeret et Libycos Tritonia tolleret angues
ingentemque manu curuaret Delius arcum,
stabat anhela metu solum Natura Tonantem
respiciens: quando ille hiemes tonitrusque uocaret
nubibus, igniferam quot fulmina posceret Aetnen.
Atque ibi dum mixta uallati plebe suorum
et maris et belli consultant tempora reges,
increpitans magno uatem Calchanta tumultu
Protesilaus ait (namque huic bellare cupido
praecipua et primae iam tunc data gloria mortis)
'O nimium Phoebi tripodumque oblite tuorum,
Thestoride, quando ora deo possessa mouebis
iustius aut quaenam Parcarum occulta recludes?
cernis ut ignotum cuncti stupeantque premantque
Aeaciden? sordent uulgo Calydonius heros
et magno genitus Telamone Aiaxque secundus,
nos quoque: sed Mauors et Troia abrepta probabunt.
illum neglectis (pudet heu!) ductoribus omnes
belligerum ceu numen amant. dic ocius (aut cur
serta comis et multus honos?) quibus abditus oris
quaue iubes tellure peti? nam fama nec antris
Chironis patria nec degere Peleos aula.
heia, inrumpe deos et fata latentia uexa,
laurigerosque ignes, si quando, auidissimus hauri!
arma horrenda tibi saeuosque remisimus enses
numquam has imbelles galea uiolabere uittas:
sed felix numeroque ducum praestantior omni,
si magnum Danais pro te dependis Achillem.'
Iamdudum trepido circumfert lumina motu
intrantemque deum primo pallore fatetur
Thestorides; mox igne genas et sanguine torquens
nec socios nec castra uidet, sed caecus et absens
nunc superum magnos deprendit in aethere coetus,
nunc sagas adfatur aues, nunc dura sororum
licia, turiferas modo consulit anxius aras
flammarumque apicem rapit et caligine sacra
pascitur. exsiliunt crines rigidisque laborat
uitta comis, nec colla loco nec in ordine gressus.
tandem fessa tremens longis mugitibus ora
soluit, et oppositum uox eluctata furorem est:
'Quo rapis ingentem magni Chironis alumnum
femineis, Nerei, dolis? huc mitte: quid aufers?
non patiar: meus iste, meus. tu diua profundi,
et me Phoebus agit. latebris quibus abdere temptas
euersorem Asiae? uideo per Cycladas altas
attonitam et turpi quaerentem litora furto.
occidimus: placuit Lycomedis conscia tellus.
o scelus! en fluxae ueniunt in pectora uestes.'
scinde, puer, scinde et timidae ne cede parenti.
ei mihi, raptus abit! quaenam haec procul improba uirgo?'
Hic nutante gradu stetit amissisque furoris
uiribus ante ipsas tremefactus conruit aras.
tunc haerentem Ithacum Calydonius occupat heros:
'Nos uocat iste labor: neque enim comes ire recusem,
si tua cura trahat. licet ille sonantibus antris
Tethyos auersae gremioque prematur aquosi
Nereos: inuenies. tu tantum prouidus astu
tende animum uigilem fecundumque erige pectus:
non mihi quis uatum dubiis in casibus ausit
fata uidere prior.' subicit gauisus Vlixes:
'Sic deus omnipotens firmet, sic adnuat illa
uirgo paterna tibi! sed me spes lubrica tardat:
grande equidem armatum castris inducere Achillem;
sed si fata negent, quam foedum ac triste reuerti!
uota tamen Danaum non intemptata relinquam.
iamque adeo aut aderit mecum Peleius heros,
aut uerum penitus latet et sine Apolline Calchas.'
Conclamant Danai stimulatque Agamemno uolentes:
laxantur coetus resolutaque murmure laeto
agmina discedunt, quales iam nocte propinqua
e pastu referuntur aues, uel in antra reuerti
melle nouo grauidas mitis uidet Hybla cateruas.
nec mora, iam dextras Ithacesia carbasus auras
poscit, et in remis hilaris sedere iuuentus.
At procul occultum falsi sub imagine sexus
Aeaciden furto iam nouerat una latenti
Deidamia uirum; sed opertae conscia culpae
cuncta pauet tacitasque putat sentire sorores.
namque ut uirgineo stetit in grege durus Achilles
exsoluitque rudem genetrix digressa pudorem,
protinus elegit comitem, quamquam omnis in illum
turba coit, blandeque nouas nil tale timenti
admouet insidias: illam sequiturque premitque
improbus, illam oculis iterumque iterumque resumit.
nunc nimius lateri non euitantis inhaeret,
nunc leuibus sertis, lapsis nunc sponte canistris,
nunc thyrso parcente ferit, modo dulcia notae
fila lyrae tenuesque modos et carmina monstrat
Chironis ducitque manum digitosque sonanti
infringit citharae, nunc occupat ora canentis
et ligat amplexus et mille per oscula laudat.
illa libens discit, quo uertice Pelion, et quis
Aeacides, puerique auditum nomen et actus
adsidue stupet et praesentem cantat Achillem.

467 *lacessant* Menke. 468 *auida* P E, *auidi* ω. 469 *premat* P, *premant* ω. 470 *Antilochos* Klotz, *Antilochous* P, *-us* ω. 477 *adortus* P K C, *ad ortus* E, *ab ortu* (ex *ad ortus* Q[1]) Q. 479 *linea* P K, *libera* Q, *semita* C. 481 *Nerei* P. *perstrinxerit* uulg. 484 *Pallenes* Wilamowitz, *palantes* ed. Ald. 488 *metus* P. *sola* P. *iam turba* Baehr. 490 post 491 habet P. 490 *quod* P K, *quō* (*u* in ras.) Q. 494 *agit* P. 495 *gloria* P E, *copia* ω. 498 *quianam* P. 499 *cunctis* P Q. *fremantque* E. 500 *sordent* P. 502 *et* P, *sed* ω. *arrepta* ω fort. recte. 503 *neclectis* P. 505 *multus* P, *mutus* (*utus* in ras. c[3]) Q[1] C K, *mitis* Gronou. *antris* C. 508 *laxa* uulg. 513 *portendis* ω. 517 *absens* (*-bs-* ex *-m-* P[1]) P Q K, *amens* C. 518 *aethera coctos* P. 519 *sagax* P. 520 *turicremas* Menke. 521 *apicem* P E, *apices* ω. 527 *aufers* ω, *audes aufers* P. 529–661 om. ω, 529–660 in mg. suppleuit m. al. K; in Q unius uersus spatio intermisso sequebatur u. 662 qui nunc est erasus; subsequitur u. 663 sq: folio inserto scripti sunt manu recentiore u. 529–662; in C u. 528 subsequitur u. 662, sed addita nota *d* (puta *desunt*) in calce libri u. 529–660. 662 c suppleuit. in E nihil deest (Klotz). 529 *addere* P. 537 *defectus* Cortius. 539 *recusem* P, *recusen* E, *recuso* ω. 541 *aquosi* P q E, *aquoso* k, *aquosę* c. 543 *pectus* p ω, *pecto* P[1]. 544 *non* P E, *nam* ω. *adsit* Schrader. 547 *spes me* q. 548 *grande* k c, *grandem* P, *grande quidem* q. 551 *aut* om. P. 555 *quales* ω, *qualis* P. 556 *aues* P k c E, *apes* q. 558 *ithacesia* P[1] k c, *ithacus iam* p q. 559 *ad remos* q. *hilares* P q. 561 *latenti* P q c E, *latentem* k. 562 *Deidamea* P. 564 *durus* P q, *clarus* k c. 567 *nihil* P. 574 *sonantis* P. 576 *amplexu et millena p.* E.

ipsa quoque et ualidos proferre modestius artus
et tenuare rudes attrito pollice lanas
demonstrat reficitque colos et perfida durat
pensa manu; uocisque sonum pondusque tenentis,
quodque fugit comites, nimio quod lumine sese
figat et in uerbis intempestiuus anhelet,
miratur: iam iamque dolos aperire parantem
uirginea leuitate fugit prohibetque fateri.
sic sub matre Rhea iuuenis regnator Olympi
oscula securae dabat insidiosa sorori
frater adhuc, medii donec reuerentia cessit
sanguinis et uersos germana expauit amores.
  Tandem detecti timidae Nereidos astus.
lucus Agenorei sublimis ad orgia Bacchi
stabat et admissum caelo nemus: huius in umbra
alternam renouare piae trieterida matres
consuerant scissumque pecus terraque reuulsas
ferre trabes gratosque deo praestare furores.
lex procul ire mares: iterat praecepta uerendus
ductor, inaccessumque uiris edicitur antrum.
nec satis est: stat fine dato metuenda sacerdos
exploratque aditus, ne quis temerator oberret
agmine femineo. tacitus sibi risit Achilles.
illum uirgineae ducentem signa cateruae
magnaque difficili soluentem bracchia motu
(et sexus pariter decet et mendacia matris)
mirantur comites. nec iam pulcherrima turbae
Deidamia suae tantumque admota superbo
uincitur Aeacide, quantum premit ipsa sorores.
ut uero e tereti demisit nebrida collo
errantesque sinus hedera collegit et alte
cinxit purpureis flauentia tempora uittis
uibrauitque graui redimitum missile dextra,
attonito stat turba metu sacrisque relictis
illum ambire libet pronosque attollere uultus.
talis, ubi ad Thebas uultumque animumque remisit
Euhius et patrio satiauit pectora luxu,
serta comis mitramque leuat thyrsumque uirentem
armat et hostiles inmisit fortior Indos.
  Scandebat roseo medii fastigia caeli
Luna iugo, totis ubi somnus inertior alis
defluit in terras mutumque amplectitur orbem:
consedere chori paulumque exercita pulsu
aera tacent, tenero cum solus ab agmine Achilles
haec secum: 'Quonam timidae commenta parentis
usque feres? primumque imbelli carcere perdes
florem animi? non tela licet Mauortia dextra,
non trepidas agitare feras. ubi campus et amnes
Haemonii? quaerisne meos, Sperchie, natatus
promissasque comas? an desertoris alumni
nullus honos? Stygiasque procul iam raptus ad umbras
dicor, et orbatus plangit mea funera Chiron?
tu nunc tela manu, nostros tu derigis arcus
nutritosque mihi scandis, Patrocle, iugales:
ast ego pampineis diffundere bracchia thyrsis
et tenuare colus (pudet haec taedetque fateri)
iam scio. quin etiam dilectae uirginis ignem
aequaeuamque facem captus noctesque diesque
dissimulas. quonam usque premes urentia pectus
uulnera teque marem (pudet heu!) nec amore probaris?'
  Sic ait; et densa noctis gauisus in umbra
tempestiua suis torpere silentia furtis
ui potitur uotis et toto pectore ueros
admouet amplexus; uidit chorus omnis ab alto
astrorum et tenerae rubuerunt cornua Lunae.
illa quidem clamore nemus montemque repleuit:
sed Bacchi comites, discussa nube soporis,
signa choris indicta putant; fragor undique notus
tollitur, et thyrsos iterum uibrabat Achilles,
ante tamen dubiam uerbis solatus amicis:
'Ille ego (quid trepidas?), genitum quem caerula mater
†paene Iouis †siluis niuibusque immisit alendum
Thessalicis. nec ego hos cultus aut foeda subissem
tegmina, ni primo te uisa in litore: cessi
te propter, tibi pensa manu, tibi mollia gesto
tympana. quid defles magno nurus addita ponto?
quid gemis ingentes caelo paritura nepotes?
sed pater—: ante igni ferroque excisa iacebit
Scyros et in tumidas ibunt haec uersa procellas
moenia, quam saeuo mea tu conubia pendas
funere: non adeo parebimus omnia matri.'
[uade sed ereptum celes taceasque pudorem.]
  Obstipuit tantis regina exterrita monstris,
quamquam olim suspecta fides, et comminus ipsum
horruit et facies multum mutata fatentis.
quid faciat? casusne suos ferat ipsa parenti
seque simul iuuenemque premat, fortassis acerbas
hausurum poenas? et adhuc in corde manebat
ille diu deceptus amor: silet aegra premitque
iam commune nefas; unam placet addere furtis
altricem sociam, precibus quae uicta duorum
adnuit. illa astu tacito raptumque pudorem
surgentemque uterum atque aegros in pondere menses
occuluit, plenis donec stata tempora metis
attulit et partus index Lucina resoluit.
II. Iamque per Aegaeos ibat Laertia flexus
puppis, et innumeras mutabant Cycladas aurae:
iam Paros Olearosque latent; iam raditur alta
Lemnos et a tergo decrescit Bacchica Naxos,
ante oculos crescente Samo; iam Delos opacat
aequor, ubi e celsa libant carchesia puppi
responsique fidem et uerum Calchanta precantur.
audiit Arquitenens Zephyrumque e uertice Cynthi
impulit et dubiis pleno dedit omina uelo.
it pelago secura ratis: quippe alta Tonantis
iussa Thetin certas fatorum uertere leges
arcebant aegram lacrimis ac multa tumentem,
quod non erueret pontum uentisque fretisque
omnibus inuisum iam tunc sequeretur Vlixem.
  Frangebat radios humili iam pronus Olympo
Phoebus et Oceani penetrabile litus anhelis
promittebat equis, cum se scopulosa leuauit
Scyros; in hanc totos emisit puppe rudentes
dux Laertiades sociisque resumere pontum

582 *colos* P k, *colus* c q. *perfida durat* P, *perdita dura* ω. 583 *tenentis* P k c, *tenentes* q. 591 *uersos* P q e, *ueros* k (?). 594 *nunc* P sine ras. 595 *renouare* P E, *reuocare* ω. *trieterida* Gronou., *triaterida* E, *triethy.Rida* (del. P[1]) P, *tricterica* k, *triateria* q, *triatherica* e. 596 *spissumque* P. 598 *rex* P. 599 *educitur* P. 600 *est stat* ω, *stat est* P. 602 *sibi risit* P, *subrisit* q k, *subridet* e. 607 *Deidamea* P. 608 *aeacidae* P. 609 *e* uulgo, *et* P e. 618 *inuisit* P q, *inuasit* e. 619 *niueo* Menke. 622 *pulsu* ω P in mg., *cursu* (*r* supra *s*) P[1]. 623 *acre* P. *achillis* P. 627 *sagittare* P. 628 *quaeresne* P e. 632 *manu* ω, *gradumanu* P. 635 *haec* P[1], *heu* p ω. 637 *aequaeuaeque* Schrader. 638 *usque* ω, *ipse* P. *premis urgentia* q c, *presumerentia* P. 639 *nec* P, *sed* q e. *probabis* ω. 643 *uidit* P, *risit* q c E, *risu* k. 646 *nube soporis* P k (?), *nocte sorores* q c. 648 *uibrat* P. 649 *solatur* ω. 650 *quid* ω, *qui* P. 651 *paene Ioui* Gustafsson, *paene iouis* P, *Peneis* q k e, *Paeoniis* Wilamowitz. 653 *primo* ω, *e primo* P. *uisa* ω, *uias* P. 659 *pendas* E q c, *perdas* P k. 661 habet q, om. ceteri melioris notae libri, damnauit Kohlm. 673 *plenisque* P. post 674 editiones ueteres pleraeque librum primum finiunt, codices pessimi alterum. 675 † *fluctus* q mg. 676 *innumerae m. cyclades auras* ω, corr. Koestl. 680 *puppe* ω. 682 *arcitenens* ω. 684 *pelago* P Q[1], *pelagi* q K C E. *sonantis* P. 685 *thetim* P C. 686 *tumentem* Klotz, *timentem* P, *gementem* (*legentem* Q ante corr.) ω, *frementem* Schenkl. 691 *permittebat* Heins. 693 *sociosque* ω. *portum* P, *contum* Wernsdorf.

imperat et remis Zephyros supplere cadentes.
accedunt iuxta, et magis indubitata magisque
Scyros erat placidique super Tritonia custos
litoris. egressi numen uenerantur amicae
Aetolusque Ithacusque deae. tunc prouidus heros,
hospita ne subito terrerent moenia coetu,
puppe iubet remanere suos; ipse ardua fido
cum Diomede petit. sed iam praeuenerat arcis
litoreae seruator Abas ignotaque regi
ediderat, sed Graia tamen, succedere terris
carbasa. procedunt, gemini ceu foedere iuncto
hiberna sub nocte lupi: licet et sua pulset
natorumque fames, penitus rabiemque minasque
dissimulant humilesque meant, ne nuntiet hostes
cura canum et trepidos moneat uigilare magistros.
Sic segnes heroes eunt campumque patentem,
qui medius portus celsamque interiacet urbem,
alterno sermone terunt; prior occupat acer
Tydides: 'Qua nunc uerum ratione paramus
scrutari? namque ambiguo sub pectore pridem
uerso, quid imbelles thyrsos mercatus et aera
urbibus in mediis Baccheaque terga mitrasque
huc tuleris uarioque adspersas nebridas auro?
hisne grauem Priamo Phrygibusque armabis Achillem?'
Illi subridens Ithacus paulum ore remisso:
'Haec tibi, uirginea modo si Lycomedis in aula est,
fraude latens, ultro confessum in proelia ducent
Peliden; tu cuncta citus de puppe memento
ferre, ubi tempus erit, clipeumque his iungere donis,
qui pulcher signis auroque asperrimus; hasta
haec sat erit: tecum lituo bonus adsit Agyrtes
occultamque tubam tacitos adportet in usus.'
Dixerat, atque ipso portarum in limine regem
cernit et ostensa pacem praefatus oliua:
'Magna, reor, pridemque tuas peruenit ad aures
fama trucis belli, regum placidissime, quod nunc
Europamque Asiamque quatit. si nomina forte
huc perlata ducum, fidit quibus ultor Atrides,
hic tibi, quem tanta meliorem stirpe creauit
magnanimus Tydeus, Ithacis ego ductor Vlixes.
causa uiae (metuam quid enim tibi cuncta fateri,
cum Graius notaque fide celeberrimus?): imus
explorare aditus inuisaque litora Troiae,
quidue parent.' medio sermone intercipit ille:
'Adnuerit Fortuna, precor, dextrique secundent
ista dei! nunc hospitio mea tecta piumque
inlustrate larem.' simul intra limina ducit.
nec mora, iam mensas famularis turba torosque
instruit. interea uisu perlustrat Vlixes
scrutaturque domum, si qua uestigia magnae
uirginis aut dubia facies suspecta figura;
porticibusque uagis errat totosque penates,
ceu miretur, adit: uelut ille cubilia praedae
indubitata tenens muto legit arua Molosso
uenator, uideat donec sub frondibus hostem
porrectum somno positosque in caespite dentes.
Rumor in arcana iamdudum perstrepit aula,
uirginibus qua fida domus, uenisse Pelasgum
ductores Graiamque ratem sociosque receptos.
iure pauent aliae; sed uix sua gaudia celat
Pelides auidusque nouos heroas et arma
uel talis uidisse cupit. iamque atria feruent
regali strepitu et picto discumbitur auro,
cum pater ire iubet natas comitesque pudicas
natarum. subeunt, quales Maeotide ripa,
cum Scythicas rapuere domos et capta Getarum
moenia, sepositis epulantur Amazones armis.
tum uero intentus uultus ac pectora Vlixes
perlibrat uisu, sed nox inlataque fallunt
lumina et extemplo latuit mensura iacentum.
at tamen erectumque genas oculisque uagantem
nullaque uirginei seruantem signa pudoris
defigit comitique obliquo lumine monstrat.
quid, nisi praecipitem blando complexa moneret
Deidamia sinu nudataque pectora semper
exsertasque manus umerosque in ueste teneret
et prodire toris et poscere uina uetaret
saepius et fronti crinale reponeret aurum?
[Argolicis ducibus iam tunc patuisset Achilles.]
Vt placata fames epulis bis terque repostis,
rex prior adloquitur paterisque hortatur Achiuos:
'Inuideo uestris, fateor, decora inclita gentis
Argolicae, coeptis: utinam et mihi fortior aetas,
quaeque fuit, Dolopas cum Scyria litora adortos
perdomui fregique uadis, quae signa triumphi
uidistis celsa murorum in fronte, carinas!
saltem si suboles, aptum quam mittere bello—
[possem, plena forent mihi gaudia; namque iuuarem.]
nunc ipsi uiresque meas et cara uidetis
pignora: quando nouos dabit haec mihi turba nepotes?'
dixerat, et sollers arrepto tempore Vlixes:
'Haud spernenda cupis; quis enim non uisere gentes
innumeras uariosque duces atque agmina regnum
ardeat? omne simul roburque decusque potentis
Europae meritos ultro iurauit in enses.
rura urbesque uacant, montes spoliauimus altos,
omne fretum longa uelorum obtexitur umbra;
tradunt arma patres, rapit inreuocata iuuentus.
non alias umquam tantae data copia famae
fortibus aut campo maiore exercita uirtus.'
adspicit intentum uigilique haec aure trahentem,
cum paueant aliae demissaque lumina flectant,
atque iterat: 'Quisquis proauis et gente superba,
quisquis equo iaculoque potens, qui praeualet arcu,
omnis honos illic, illic ingentia certant
nomina: uix timidae matres aut agmina cessant
uirginea; *a!* multum steriles damnatus in annos
inuisusque deis, si quem haec noua gloria segnem
praeterit.' exisset stratis, ni prouida signo
Deidamia dato cunctas hortata sorores
liquisset mensas ipsum complexa. sed haeret
respiciens Ithacum coetuque nouissimus exit.
ille quoque incepto paulum ex sermone remittit,
pauca tamen iungens: 'At tu tranquillus in alta
pace mane carisque para conubia natis,
quas tibi sidereis diuarum uultibus aequas
fors dedit. ut me olim tacitum reuerentia tangit!

695 *iuxta* P E, *iussis* (–*s* add. q) ω. 704 *iuncte* P. 706 *labemque* P. 710 *medios* P. 711 *terunt* P, *ferunt* C, *serunt* (ex *fe–*) Q. 716 *huc* ω, *hauc* P. *uariosque* P. 717 *phrygibus priamoque* ω. *armauis* P, *armatus* Q, *armamus* K C E. *achillę* P. 719 *molo* P. 721 *cuncta citus* ω, *nunctacitus* P. 723 *hasta* P, *ardet* ω. locum expediuit Wilamowitz. 727 *ostensa* P K, *ostentans* (–*ns* add. q) Q, *ostentat* C. 733 *ithacus* P. 734 *cuncta tibi* P. 735 *grauius* P. *imus* P fort. etiam Q, *unus* ω. 738 *dextrisque* P. 744 *figurae* P. 747 *multo* ω. 753 *sua* K, *noua* P Q C. 754 *auidosque* P. 756 *ostro* ω. 759 *dum* C. 760 *suppositis* P ω, corr. Schrader. 761 *intentos* P. 762 *perlibrat* P, *perlibat* Q C, *praelibat* uulg. 763 *iacentum* P, *iacentis* ω. 767 *quid* P, *quod* Q C (de K non liquet). 768 *sinu* P ω, *uirum* q. *pectora* ω, *tempora* P. 772 om. P ω, add. q k c in marg., seclusit Kohlm. 778 interpunxit Wilamowitz. 779 *celsa* P, *celsas* ω. 780 *aptum* P C, *aptam* Q K. 781 deteriores habent quidam libri, damnauit Gronou. 784 *abrepto* P. 787 *potentes* P. 788 *Europę* P, *Europes* ω E. 794 *bibentem* Gronou. 796 *superba* P, *superbus* Q C 800 *a!* add. Baehr. legebatur *hic.* 803 *cuncta* P. 806 *quoque* P E, *quidem* ω. *incerto* P. *ex* om. C.

is decor et formae species permixta uirili.'
occurrit genitor: 'Quid si aut Bacchea ferentes
orgia, Palladias aut circum uideris aras?
et dabimus, si forte nouus cunctabitur Auster.'
excipiunt cupidi et tacitis spes addita notis.
cetera depositis Lycomedis regia curis
tranquilla sub pace silet, sed longa sagaci
nox Ithaco, lucemque cupit somnumque grauatur.

Vixdum exorta dies et iam comitatus Agyrte
Tydides aderat praedictaque dona ferebat.
nec minus egressae thalamo Scyreides ibant
ostentare choros promissaque sacra nerendis
hospitibus. nitet ante alias regina comesque
Pelides, qualis Siculae sub rupibus Aetnae
Naidas Ennaeas inter Diana feroxque
Pallas et Elysii lucebat sponsa tyranni.
iamque mouent gressus thiasisque Ismenia buxus
signa dedit, quater aera Rheae, quater enthea pulsant
terga manu uariosque quater legere recursus.
tunc thyrsos pariterque leuant pariterque reponunt
multiplicantque gradum, modo quo Curetes in actu
quoque pii Samothraces eunt, nunc obuia uersae
pectine Amazonio, modo quo citat orbe Lacaenas
Delia plaudentesque suis intorquet Amyclis.
tunc uero, tunc praecipue manifestus Achilles
nec seruare uices nec bracchia iungere curat;
tunc molles gressus, tunc aspernatur amictus
plus solito rumpitque choros et plurima turbat.
sic indignantem thyrsos acceptaque matris
tympana iam tristes spectabant Penthea Thebae.

Soluuntur laudata cohors repetuntque paterna
limina, ubi in mediae iamdudum sedibus aulae
munera uirgineos nisus tractura locarat
Tydides, signum hospitii pretiumque laboris:
hortaturque legant, nec rex placidissimus arcet.
heu simplex nimiumque rudis, qui callida dona
Graiorumque dolos uariumque ignoret Vlixem!
hic aliae, qua sexus iners naturaque ducit,
aut teretes thyrsos aut respondentia temptant
tympana, gemmatis aut nectunt tempora limbis:
arma uident magnoque putant donata parenti.
at ferus Aeacides, radiantem ut comminus orbem,
caelatum pugnas (saeuis et forte rubebat
bellorum maculis) adclinem conspicit hastae,
infremuit torsitque genas, et fronte relicta
surrexere comae; nusquam mandata parentis,
nusquam occultus amor, totoque in pectore Troia est.
ut leo, materno cum raptus ab ubere mores
accepit pectique iubas hominemque uereri
edidicit nullasque rapi nisi iussus in iras,
si semel aduerso radiauit lumine ferrum,
eiurata fides domitorque inimicus: in illum
prima fames, timidoque rubet seruire magistro.
ut uero accessit propius luxque aemula uultum
reddidit et simili talem se uidit in auro,
horruit erubuitque simul. tunc acer Vlixes
admotus lateri summissa uoce: 'Quid haeres?
scimus.' ait 'tu semiferi Chironis alumnus,
tu caeli pelagique nepos, te Dorica classis,
te tua suspensis exspectat Graecia signis,
ipsaque iam dubiis nutant tibi Pergama muris.
heia, abrumpe moras: sine perfida palleat Ide,
et iuuet haec audire patrem, pudeatque dolosam
sic pro te timuisse Thetin.' iam pectus amictu
laxabat, cum grande tuba sic iussus Agyrtes
insonuit: fugiunt disiectis undique donis
implorantque patrem commotaque proelia credunt.
illius intactae cecidere a pectore uestes,
iam clipeus breuiorque manu consumitur hasta,
(mira fides!) Ithacumque umeris excedere uisus
Aetolumque ducem: tantum subita arma calorque
Martius horrenda confundit luce penates.
immanisque gradu, ceu protinus Hectora poscens,
stat medius trepidante domo, Peleaque uirgo
quaeritur. ast alia plangebat parte retectos
Deidamia dolos, cuius cum grandia primum
lamenta et notas accepit pectore uoces,
haesit et occulto uirtus infracta calore est.
demittit clipeum regisque ad lumina uersus
attonitum factis inopinaque monstra pauentem,
sicut erat, nudis Lycomedem adfatur in armis:
'Me tibi, care pater (dubium dimitte pauorem!),
me dedit alma Thetis: te pridem tanta manebat
gloria; quaesitum Danais tu mittis Achillem,
gratior et magno, si fas dixisse, parente
et dulci Chirone mihi. sed corda parumper
huc aduerte libens atque has bonus accipe uoces:
Peleus te nato socerum et Thetis hospita iungunt,
adlegantque suos utroque a sanguine diuos.
unam uirgineo natarum ex agmine poscunt:
dasne? an gens humilis tibi degeneresque uidemur?
non renuis. iunge ergo manus et concipe foedus
atque ignosce tuis. tacito iam cognita furto
Deidamia mihi; quid enim his obstare lacertis,
qua potuit nostras possessa repellere uires?
me luere ista iube; pono arma et reddo Pelasgis
et maneo. quid triste fremis? quid lumina mutas?
iam socer es'—natum ante pedes prostrauit et addit:
'iamque auus: immitis quotiens iterabitur ensis!
turba sumus.' tunc et Danai per sacra fidemque
hospitii blandusque precum compellit Vlixes.
ille, etsi carae comperta iniuria natae
et Thetidis mandata mouent prodique uidetur
depositum tam grande deae, tamen obuius ire
tot metuit fatis Argiuaque bella morari.
fac uelit: ipsam illic matrem spreuisset Achilles.
nec tamen abnuerit genero se iungere tali:
uincitur. arcanis effert pudibunda tenebris
Deidamia gradum, ueniae nec protinus amens
credit et opposito genitorem placat Achille.

811 *uirilis* Krohn. 812 *aut* om. ω. 814 *dabimus* P K, *dabitur* (-*tur* in ras. Q) Q C. *nouos* (in *us* corr.) P. 815 *cupide* Q, *cupidę* C. 818 *somnoque* uulg. 824 *quales* P. 825 *aetneas* codd., corr. Gronou. *ferosque* P. 827 *inmoenia* P. 828 *entea* P, *euchia* ω. 832 *piideis amothraces* P. 835 *tum* P. 843 *numera* P. 844 *labor* P sine ras. 846 *qui* P K Q[1], *quis* q C. 847 *uafrumque* Heins. 848 *qua* P, *quas* ω. *iners* ω, *inest* P. 862 *et iurata* Q, *it iurata* (*i*– c^3 in ras.) C. 863 *rubet* Krohn, *iuuet* P, *pudet* Q C E, *iuuat* K (?). *seruire* P, *seruisse* ω, *iuuat saeuire* Baehr. 872 *ide* Q C, *idem* P, *ida* K. 874 *thetim* P Q C. 876 *abiectis* C. 879 *clipeus breuiorque* ω, *breuior clipeus* P, *cl. leuiorque* Menke. 882 *perfudit* Q. 883 *inmanesque* P. 884 *Peleaque* P E. *Peleia* Q C. 887 *amenta* P. 889 *lumina* K (?), *limina* P Q C. 890 *factis* P E, *fatis* ω. 891 *nudis* P, *nudus* E, *mediis* ω. 892 *pauorem* P E, *timorem* ω. 895 *parentem* P. 901 *dasne age an* Q K, *no/// age nos* C. *humilis* K, *humiles* P Q C. 905 *quid* ω. *repellere uir* (sine ras.) P, *euadere flammas* ω. 907 *mutus* P. 908 *prostrauit* E, *prostauit* P, *proiecit* ω. 911 *conpellit* P C E, *compellat* Q K. 914 *ire* om. P. 916 *uelut* P C. 917 *nec* P K, *ne* Q C. *abnuerit* P, *abnueret* ω. *ali* P. uersum Barth. delendum censuit. 919 *amens* ω, *ament* (-*ent* add. a man. rec.) P.

Mittitur Haemoniam, magnis qui Pelea factis
impleat et classem comitesque in proelia poscat.
nec non et geminas regnator Scyrius alnos
deducit genero uiresque excusat Achiuis.
tunc epulis consumpta dies, tandemque retectum
foedus et intrepidos nox conscia iungit amantes.
Illius ante oculos noua bella et Xanthus et Ide
Argolicaeque rates atque ipsas cogitat undas
Auroramque timet; cara ceruice mariti
fusa noui lacrimas iam soluit et occupat artus:
'Adspiciamne iterum meque hoc in pectore ponam,
Aeacide? rursusque tuos dignabere partus?
an tumidus Teucrosque lares et capta reportans
Pergama uirgineae noles meminisse latebrae?
quid precer, heu, timeamue prius? quidue anxia mandem,
cui uix flere uacat? modo te nox una deditque
inuiditque mihi! thalamis haec tempora nostris?
hicne est liber hymen? o dulcia furta dolique,
o timor! abripitur miserae permissus Achilles.
i (neque enim tantos ausim reuocare paratus)
i cautus, nec uana Thetin timuisse memento
i felix nosterque redi: nimis improba posco!
iam te sperabunt lacrimis planctuque decorae
Troades optabuntque tuis dare colla catenis
et patriam pensare toris aut ipsa placebit
Tyndaris, incesta nimium laudata rapina.
ast egomet primae puerilis fabula culpae
narrabor famulis aut dissimulata latebo.
quin age, duc comitem; cur non ego Martia tecum
signa feram? tu thyrsa manu Baccheaque mecum
sacra, quod infelix non credet Troia, tulisti.
attamen hunc, quem maesta mihi solacia linquis,
hunc saltem sub corde tene et concede precanti
hoc solum, pariat ne quid tibi barbara coniunx,
ne qua det indignos Thetidi captiua nepotes.'
talia dicentem non ipse immotus Achilles
solatur iuratque fidem iurataque fletu
spondet et ingentes famulas captumque reuersus
Ilion et Phrygiae promittit munera gazae.
irrita uentosae rapiebant uerba procellae.

LIBER SECVNDVS

Exuit implicitum tenebris umentibus orbem
Oceano prolata dies, genitorque coruscae
lucis adhuc hebetem uicina nocte leuabat
et nondum excusso rorantem lampada ponto.
et iam punicea nudatum pectora palla
insignemque ipsis, quae prima inuaserat, armis
Aeaciden (quippe aura uocat cognataque suadent
aequora) prospectant cuncti iuuenemque ducemque
nil ausi meminisse pauent; sic omnia nisu
mutatus rediit, ceu numquam Scyria passus
litora Peliacoque rates escendat ab antro.
tunc ex more deis (ita namque monebat Vlixes)
aequoribusque Austrisque litat fluctuque sub ipso
caeruleum regem tauro ueneratur aumque
Nerea: uittata genetrix placata iuuenca.
hic spumante salo iaciens tumida exta profatur:
'Paruimus, genetrix, quamquam haud toleranda iubebas,
paruimus nimium: bella ad Troiana ratesque
Argolicas quaesitus eo.' sic orsus et alno
insiluit penitusque Noto stridente propinquis
abripitur terris: et iam ardua ducere nubes
incipit et longo Scyros discedere ponto.
Turre procul summa lacrimis comitata sororum
commissumque tenens et habentem nomina Pyrrhum
pendebat coniunx oculisque in carbasa fixis
ibat et ipsa freto, et puppem iam sola uidebat.
ille quoque obliquos dilecta ad moenia uultus
declinat uiduamque domum gemitusque relictae
cogitat: occultus sub corde renascitur ardor
datque locum uirtus. sentit Laertius heros
maerentem et placidis adgressus flectere dictis:
'Tene' inquit 'magnae uastator debite Troiae,
quem Danaae classes, quem diuum oracula poscunt,
erectumque manet reserato in limine Bellum,
callida femineo genetrix uiolauit amictu
commisitque illis tam grandia furta latebris
sperauitque fidem? nimis o suspensa nimisque
mater! an haec tacita uirtus torperet in umbra,
quae uix audito litui clangore refugit
et Thetin et comites et quos suppresserat ignes?
nec nostrum est, quod in arma uenis sequerisque precantis:
uenisses—' dixit; quem talibus occupat heros
Aeacius: 'Longum resides exponere causas
maternumque nefas; hoc excusabitur ense
Scyros et indecores, fatorum crimina, cultus.
tu pot us, dum lene fretum Zephyroque fruuntur
carbasa, quae Danais tanti primordia belli,
ede: libet iustas hinc sumere protinus iras.'
hic Ithacus paulum repetito longius orsu:
'Fertur in Hectorea, si talia credimus, Ida
electus formae certamina soluere pastor
sollicitas tenuisse deas nec torua Mineruae
ora nec aetherii sociam rectoris amico
lumine, sed solam nimium uidisse Dionen.
atque adeo lis illa tuis exorta sub antris
concilio superum, dum Pelea dulce maritat
Pelion, et nostris iam tunc promitteris armis.
ira quatit uictas; petit exitialia iudex
praemia: raptori faciles monstrantur Amyclae.

921 *haemoniam* K C, *haemoniae* P, *haemonia* Q. *magnis* P K, *magni* Q C. *factis* (–*s* add. a man. rec. P) P K, *facti* Q C. 922 *impleant* P. 925 *retectum* P, *receptum* ω, locum explicauit Wilamowitz. 926 *conscia iungit* ω, *coniungit* P. 928 *atque ipsas* P, *atque haec iam* C. 932 *partus* K, *portus* P Q C. 934 *nolis* Q C. 935 *mandem* uulgo, *tandem* P. 941 *thetim* P Q C. 943 *spectabunt* uulg. 944 *lacertis* uulg. 950 *thyrsa* P, *pensa* ω. 959 *gazae* ω, *pugnae* P, *ca e* P[1] mg.
II 5 *nodatum* Q c. 7 *Aeacidem* P K C. 11 *escendat* Kohlm., *excendat* P, *peliaco raptusque ascendit* Q[1], *peliaco raptus descendat* (*it* q) q K C. 15 *iuuenca* P E, *iuuenca est* ω. 17 *puberis* (*p* s. l. P[1] ?) P, *iuberes* E, *iubebas* (*iubebar* ex –*as* K) ω, *pararis* Klotz. 21 *arripitur* P. *ducere* P E, *cernere* Q[1] K C, *crescere* q. 24 *confessumque* ω. 25 *pendebat* P C, *tendebat* Q K. 26 *freto* P E, *fretum* ω. 30 *sentit* P E, *sensit* ω. 34 *limite* P. 35 *uelauit* ω. 37 *nimis o* Q C, *nimis* P, *nimio* K. 41 *precantes* ω. 42 *dixit* P E, *ultro* ω, interpunxit Kohlm. 43 *Aeacides* ω. *longum est* ω. 46 *zephyrisque* ω. 48 *iussas* P. 49 *ortu* P. 50 *ida* P, *ora* ω. 53 om. Q K C, add. k in mg. 54 *lumina* Q C.

ille Phrygas lucos, matris penetralia caedit
turrigerae ueritasque solo procumbere pinus
praecipitat terrasque freto delatus Achaeas
hospitis Atridae (pudet heu miseretque potentis
Europae!) spoliat thalamos, Helenaque superbus
nauigat et captos ad Pergama deuehit Argos.
inde dato passim uarias rumore per urbes,
undique inexciti sibi quisque et sponte coimus
ultores: quis enim inlicitis genialia rumpi
pacta dolis facilique trahi conubia raptu
ceu pecus armentumue aut uilis messis aceruos
perferat? haec etiam fortes iactura moueret.
non tulit insidias diuum imperiosus Agenor
mugitusque sacros et magno numine uectam
quaesiit Europen aspernatusque Tonantem est
ut generum; raptam Scythico de litore prolem
non tulit Aeetes ferroque et classe secutus
semideos reges et ituram in sidera puppim:
nos Phryga semiuirum portus et litora circum
Argolica incesta uolitantem puppe feremus?
usque adeo nusquam arma et equi, fretaque inuia Grais?
quid si nunc aliquis patriis rapturus ab oris
Deidamian eat uiduaque e sede reuellat
attonitam et magni clamantem nomen Achillis?'
illius ad capulum rediit manus ac simul ingens
impulit ora rubor: tacuit contentus Vlixes.
Excipit Oenides: 'Quin, o dignissima caeli
progenies, ritusque tuos elementaque primae
indolis et, ualida mox accedente iuuenta
quae solitus laudum tibi semina pandere Chiron,
uirtutisque aditus, quas membra augere per artes,
quas animum, sociis multumque fauentibus edis?
sit pretium longas penitus quaesisse per undas
Scyron et his primos arma ostendisse lacertis.'
Quem pigeat sua facta loqui? tamen ille modeste
incohat, ambiguus paulum propiorque coacto:
'Dicor et in teneris et adhuc reptantibus annis,
Thessalus ut rigido senior me monte recepit,
non ullos ex more cibos hausisse nec almis
uberibus satiasse famem, sed spissa leonum
uiscera semianimisque lupae traxisse medullas.
haec mihi prima Ceres, haec laeti munera Bacchi,
sic dabat ille pater. mox ire per inuia secum
lustra gradu maiore trahens uisisque docebat
adridere feris nec fracta r. entibus undis
saxa nec ad uastae trepidare silentia siluae.
iam tunc arma manu, iam tunc ceruice pharetrae,
et ferri properatus amor durataque multo
sole geluque cutis; tenero nec fluxa cubili
membra, sed ingenti saxum commune magistro.
uix mihi bissenos annorum torserat orbes
uita rudis, uolucris cum iam praeuertere ceruos
et Lapithas cogebat equos praemissaque cursu
tela sequi; saepe ipse gradu me praepete Chiron,
dum uelox aetas, campis admissus agebat
omnibus, exhaustumque uago per gramina passu
laudabat gaudens atque in sua terga leuabat.
saepe etiam primo fluuii torpore iubebat
ire supra glaciemque leui non frangere planta.
hoc puerile decus. quid nunc tibi proelia icam
siluarum et saeuo uacuos iam murmure saltus?
numquam ille imbelles Ossaea per auia dammas
sectari aut timidas passus me cuspide lyncas
sternere, sed tristes turbare cubilibus ursos
fulmineosque sues, et sicubi maxima tigris
aut seducta iugis fetae spelunca leaenae.
ipse sedens uasto facta exspectabat in antro,
si sparsus nigro remearem sanguine; nec me
ante nisi inspectis admisit ad oscula telis.
iamque et ad ensiferos uicina pube tumultus
aptabar, nec me ulla feri Mauortis imago
praeteriit. didici, quo Paeones arma rotatu,
quo Macetae sua gaesa citent, quo turbine contum
Sauromates falcemque Getes arcumque Gelonus
tenderet et flexae Balearicus actor habenae
quo suspensa trahens libraret uulnera tortu
inclusumque suo distingueret aera gyro.
uix memorem cunctos, etsi bene gessimus, actus.
nunc docet ingentis saltu me iungere fossas,
nunc caput aerii scandentem prendere montis
quo fugitur per plana gradu, simulacraque pugnae
excipere immissos scutato umbone molares
ardentesque errare casas peditemque uolantis
sistere quadriiugos. memini, rapidissimus ibat
imbribus adsiduis pastus niuibusque solutis
Sperchios uiuasque trabes et saxa ferebat:
cum me ille immissum, qua saeuior impetus undae,
stare iubet contra tumidosque repellere fluctus,
quos uix ipse gradu totiens obstante tulisset.
stabam equidem, sed me referebat concitus amnis
et latae caligo fugae: ferus ille minari
desuper incumbens uerbisque urguere pudorem.
nec nisi iussus abi: sic me sublimis agebat
gloria, nec duri tanto sub teste labores.
nam procul Oebalios in nubila condere discos
et liquidam nodare palen et spargere caestus,
ludus erat requiesque mihi; nec maior in istis
sudor, Apollineo quam fila sonantia plectro
cum quaterem priscosque uirum mirarer honores.
quin etiam sucos atque auxiliantia morbis
gramina, quo nimius staret medicamine sanguis,
quid faciat somnos, quid hiantia uulnera claudat,
quae ferro cohibenda lues, quae cederet herbis,
edocuit monitusque sacrae sub pectore fixit
iustitiae, qua Peliacis dare iura uerenda
gentibus atque suos solitus pacare biformes.
hactenus annorum, comites, elementa meorum
et memini et meminisse iuuat: scit cetera mater.'

61 *uetitasque ω.* 70 *uiles ω.* 71 *et non* legebatur. 75 *rapta* P, *raptam ω.* 77 *itura* P K. 91 *ede ω.* 93 *primos* Wilamowitz, *primum* P C K Q. *armos* Q, *arm///* K, *tendisse ω.* 96 *restantibus* q, *crescentibus* uulg. 98 *habuisse ω.* 100 *semianimesque ω.* *libens ω.* 102 *auia* (*uia* K) *ω.* 106 *arma* P, *hasta ω.* 111 *uolucres ω.* 112 *equo ω.* 115 *exhaustumque* P K, *exhaustoque* Q C. 116 *terga* P, *colla ω.* 117 *iubebat* P[1] Q K, *iubebar* C. 118 *super ω.* 121 *dammas* P, *lincees ω.* 122 *lineas* P, *dammas ω.* 123 *ursas ω.* 127 *nigro* P, *magno ω.* 129 *ad* om. P. *et* om. Q K. 131 *praeteriit* P K, *praeterit et* Q C. *meones* Q, *peanes* C. 136 *inclusumque suo* P, *inclusum quotiens ω.* *discingeret ω.* 137 *bene* P, *modo ω.* 138 *ingentes* P, *ingenti ω.* *fossos* Q. 141 *scutato* P, *curuato ω.* 142 *intrare ω.* *uolantes ω.* 145 *uulsasque ω.* 149 *sed* P, *nec ω.* 150 *fugae* P, *uiae* K C, *me* q. 152 *abii* P. 153 *tantos* P. *labores* (*i* supra *e* scr.) P, *laboris* q. 155 *et ω*, *e* P. *nodare* P, *nudare ω.* 165 *solitos* P. *placare* P. *bimembres* q.

DE BELLO GERMANICO

CARMINIS

FRAGMENTVM

G. Valla, Schol. ad Iuuenalem 4, 94: *Acilius Glabrionis filius consul sub Domitiano fuit Papinii Statii carmine de bello Germanico quod Domitianus egit probatus:*

lumina: Nestorei mitis prudentia Crispi
et Fabius Veiento (potentem signat utrumque
purpura, ter memores implerunt nomine fastos)
et prope Caesareae confinis Acilius aulae.

Versus hos ex eo desumptos esse carmine cuius mentionem fecit ipse Statius in Silu. IV 2. 66 primus admonuit Otto Jahn (Rhein. Mus. tom. ix, p. 627), recepit in suam Siluarum editionem Alfredus Klotz.

2 pro *et Fabius* legendum censet *Fabricius* Jahn, contra disputat Buecheler, Rhein. Mus. tom. xxxix, p. 284.

Date Due
